

จักรวรรดิขอมที่รุ่งเรือง

จรรยาบรรณนิยามญี่ปุ่นปัจจุบัน

การแปลนี้ได้รับอนุญาตจากสำนักพิมพ์
Penguin Books Ltd., Harmondsworth
เจ้าของลิขสิทธิ์แล้ว
Copyright © 1973 Penguin Books Ltd., Harmondsworth

พิมพ์ครั้งที่หนึ่ง พ.ศ. ๒๕๑๘
ลิขสิทธิ์ภาษาไทยเป็นของโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย

บริษัทสำนักพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช จำกัด
๕๗๙ ถนนไมตรีจิต กรุงเทพมหานคร
เป็นผู้แทนจำหน่าย

จักรวรรดินิยมญี่ปุ่นปัจจุบัน

เสนอให้ จามริก

แปลจาก

Japanese Imperialism Today

by

Jon Halliday and Gavan McCormack

โครงการตำรา

สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย

กรุงเทพมหานคร ๒๕๑๘

รายนามคณะกรรมการบริหาร
โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย

นายบัว อิงภากรณ์	ประธาน
นายเสน่ห์ จามริก	รองประธาน
นางสาวกุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา	กรรมการ
นางกุหลาบ มัลลิกะมาส	กรรมการ
นายโกศล ศรีสังข์	กรรมการ
นางชลธิรา กัดด้อย	กรรมการ
นายชาญวิทย์ เกษตรศิริ	กรรมการ
นายทิตยา สุวรรณะชฎ	กรรมการ
นายวิทย์ วิศทเวทย์	กรรมการ
นายสมบัติ จันทรวงศ์	กรรมการ
นางสาวสวาท เสนาณรงค์	กรรมการ
นายสังเวียน อินทวิชัย	กรรมการ
นางสาวเอื้อย มีสุข	กรรมการ
นายเกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม	กรรมการและเหรัญญิก
นายสุลักษณ์ ศิวรักษ์	กรรมการและเลขานุการ

อนุกรรมการสาขาวิชารัฐศาสตร์

นายสมบัติ จันทรวงศ์	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
นายเสน่ห์ จามริก	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
นายชัยอนันต์ สมุทวณิช	คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
นายกมล สมวิเชียร	

คำแถลงของโครงการตำราฯ

โครงการตำราฯ นี้ ก่อตั้งขึ้นด้วยความร่วมมือกันเองเป็นส่วนบุคคล ในหมู่ผู้มีอาชีพสอนและผู้รั้งงานศึกษาจากสถาบันต่าง ๆ จุดมุ่งหมายเบื้องต้นก็เพื่อส่งเสริมให้มีหนังสือตำราดี ๆ มากขึ้นในภาษาไทย โดยเฉพาะในทางวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ทั้งนี้ก็เพราะต่างก็เห็นพ้องต้องกันว่า หนังสือตำราภาษาไทยในระดับคุณภาพ ยังมีไม่เพียงพอ ถ้าส่งเสริมให้มีหนังสือเช่นนี้เพิ่มขึ้น ย่อมเป็นการปรับปรุงมาตรฐานการศึกษาในชั้นมหาวิทยาลัยไปด้วยโดยปริยาย ทั้งการส่งเสริมตำราเช่นนี้ย่อมจะมีคุณค่าทางสร้างสรรค์ปัญญา ความคิดริเริ่ม ในเรื่องราวเกี่ยวกับสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมืองอีกด้วย

พร้อมกันนี้ โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ก็มีเจตนารมณ์ที่จะทำหน้าที่เป็นแหล่งชุมนุมงานเขียนของนักวิชาการจากสถาบันต่าง ๆ ด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ผลงานทางวิชาการได้เป็นที่รู้จักและเผยแพร่ออกไปโดยทั่วถึง ทั้งในตำนผู้สอนและผู้เรียน การดำเนินงานของโครงการตำราฯ มุ่งขยายความเข้าใจและความร่วมมือของบรรดานักวิชาการออกไปในวงกว้างยิ่งขึ้น ทั้งในตำนการกำหนดนโยบายสร้างตำรา การเขียน และการใช้ตำราเหล่านั้น เป็นที่หวังได้ว่ากิจกรรมร่วมกันตำนนี้ อันเป็นภาระหน้าที่โดยตรงของนักวิชาการ จะเป็นเครื่องส่งเสริมและกระชับความสัมพันธ์อันพึงปรารถนาภายในวงวิชาชีพที่เกี่ยวข้องสืบไป วัตถุประสงค์และหลักการดังกล่าวนี้ เป็นหลักยึดถือในการก่อตั้ง การวางแบบแผน และระเบียบดำเนินงาน ตลอดจนแนวทางแก้ไขปรับปรุงต่อไปในอนาคต

โครงการตำราฯ นี้ มีฐานะเป็นโครงการหนึ่งของสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ตั้งขึ้นเพื่อดำเนินงานจัดพิมพ์หนังสือตำราในนามของสมาคมฯ ทั้งนี้โดยมีคณะกรรมการบริหารทำหน้าที่เป็นเอกเทศ ในขั้นนี้ โครงการฯ ได้จัดรูปงานแบ่งออกเป็นสาขาวิชา รวม ๘ สาขา คือ ๑. สาขาวิชาภูมิศาสตร์ ๒. สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ๓. สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ ๔. สาขาวิชารัฐศาสตร์ ๕. สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ๖. สาขาวิชาปรัชญา ๗. สาขาวิชาจิตวิทยา ๘. สาขาวิชาวรรณคดี แต่ละสาขาวิชามีอนุกรรมการทำหน้าที่พิจารณาวางแผนนโยบายการสร้างตำราในสาขาของตน กำหนดชื่อและเรื่องหนังสือ ตลอดจนจัดหาและกำหนดตัวบุคคลผู้เขียน เพื่อนำเสนอต่อคณะกรรมการบริหาร อนุกรรมการสาขาวิชานี้ ประกอบด้วยนักวิชาการในสาขาที่เกี่ยวข้องจากมหาวิทยาลัยและสถาบันต่าง ๆ นอกเหนือไปจากดำเนินงานจัดทำตำราแล้ว อนุกรรมการสาขาวิชาเหล่านี้ ยังทำหน้าที่ส่งเสริมให้นักวิชาการได้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการให้มากขึ้น เท่าที่จะพึงกระทำได้

โครงการตำราฯ มีนโยบายส่งเสริมการแปล เรียบเรียง และวิจัย จุดประสงค์สำคัญ ก็เพื่อเร่งรัดให้ได้มีหนังสือตำราจากงานทุกประเภท อย่างไรก็ตาม ในขั้นแรกย่อมจะต้องเน้นหนักไปในด้านแปลเป็นส่วนใหญ่ เพื่อเผยแพร่หลักวิชาความรู้ ทั้งในขั้นพื้นฐานและขั้นสูงใหม่ ๆ ให้ถึงมือนักศึกษาและผู้สนใจทั่วไป เป็นที่เชื่อแน่ว่าการส่งเสริมงานแปลจะเป็นทางหนึ่ง ซึ่งจะช่วยปูพื้นฐานสำหรับการริเริ่ม คิดค้น ชีคเขียน ทางด้านวิชาสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ ในวงกว้างต่อไป

ทางด้านทุนทรัพย์สำหรับจ่ายในขั้นดำเนินงานนั้น โครงการฯ นี้ได้รับความช่วยเหลือในระยะต้นจากมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ ในระยะต่อไป โครงการตำราฯ มุ่งอาศัยกำลังทุนจากผลประโยชน์อันพึงได้ จากการจำหน่ายหนังสือที่โครงการฯ นี้ตีพิมพ์ มาใช้เป็นทุนหมุนเวียนต่อไป แต่ในขณะเดียวกัน โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ก็มีใช้เป็นการแสวงผลกำไร หากมีความมุ่งประสงค์ให้นักศึกษาได้มีโอกาสซื้อหาหนังสือตำราได้ในราคาย่อมเยาพอสมควร เพราะฉะนั้น รายได้จก้หาพอเพียงกับรายจ่ายไม่ จึงต้องหวังพึ่งแหล่งการสนับสนุนทางด้านทุนทรัพย์ต่อไปอีก สิ่งทีคณะกรรมการโครงการตำราฯ หวังก็คือในขั้นต่อไป แหล่งดังกล่าวนั้นจักมาจากภายในประเทศของเราเอง หากนักวิชาการได้รับความสนับสนุนให้ได้มีผลงานทางวิชาการปรากฏออกมาเช่นนี้ ย่อมจะเป็นแบบอย่างอันดีงามสำหรับอนาคตของการศึกษาของประเทศชาติสืบไป

ประธานกรรมการ

โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

คำแถลงผู้แปล

แรงบันดาลใจในการแปลหนังสือเรื่อง จักรวรรดินิยมญี่ปุ่นปัจจุบัน นี้ เป็นผลสืบเนื่องมาจากความตื่นตัวอย่างกว้างขวางในหมู่นักศึกษาและประชาชนที่มีต่อปัญหาสำคัญยิ่งของส่วนรวม กล่าวคือ การรุกรานและการขูดรีดของจักรวรรดินิยมทางเศรษฐกิจ ผู้แต่ง คือ จอน ฮอลลิเดย์ และ เกแวน แม็คคอร์แมค* จับเอาเรื่องราว บทบาท และอิทธิพลของญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกาต่อบรรดาประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งนับว่าเป็นจุดสนใจโดยตรงแก่การเรียนรู้และหาความเข้าใจสำหรับประชาชนคนไทยทั้งหลาย ในประการสำคัญ หนังสือเรื่อง จักรวรรดินิยมญี่ปุ่นปัจจุบัน ได้เสนอแนววิธีวิเคราะห์และข้อมูลละเอียดลอออย่างน่าชมในรูปเล่มขนาดกะทัดรัดเหมาะแก่ผู้อื่นที่อ่านทั่ว ๆ ไป ผู้แปลเองไม่ได้มีความรู้เรื่องญี่ปุ่นและเรื่องเศรษฐกิจอะไรเป็นพิเศษ แต่เมื่อได้อ่านหนังสือเล่มนี้แล้วก็เกิดความรู้สึกทันทีว่าได้เรียนรู้หลายสิ่งหลายอย่างที่เป็นประโยชน์ ซึ่งสมควรแปลถ่ายทอดออกให้ได้อ่านกันในวงที่กว้างขวางยิ่ง ๆ ขึ้นไป

การแปลนี้ปรากฏว่าได้รับความสนใจและสนับสนุนจาก คุณจอน ฮอลลิเดย์ ผู้แต่ง ถึงกับลงทุนเขียนอารัมภบทสำหรับภาคแปลภาษาไทยมาให้โดยเฉพาะ พร้อมทั้งส่งคำแก้คำผิดและแก้ไขเปลี่ยนแปลงข้อความหลายตอนด้วยกัน ซึ่งก็ได้ทำการแปลไปตามที่แก้ไขมา เพราะฉะนั้นหนังสือแปลฉบับนี้จึงย่อมมีข้อความที่ไม่ตรงกันกับฉบับภาษาอังกฤษที่ออกจำหน่ายโดยทั่วไปอยู่ในขณะนี้ ขอให้ท่านผู้อ่านโปรดเข้าใจตามนี้ด้วย

ผู้แปลใคร่ขอบคุณท่านผู้แต่งทั้งสองที่ช่วยให้ได้รับลิขสิทธิ์แปลหนังสือเล่มนี้ และขอขอบคุณโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คุณจอน ฮอลลิเดย์ สำหรับอารัมภบทและคำแก้ไขดังกล่าวข้างต้น นอกจากนี้ งานแปลนี้ยังได้รับความกรุณาช่วยติชมแก้ไขจาก ดร. เขียน ธีระวิทย์ ในฐานะบรรณาธิการและจากผู้อ่านต้นฉบับอีกท่านหนึ่ง (ซึ่งตามระเบียบโครงการตำราฯ ไม่มีการเปิดเผยชื่อ) เหล่านี้นับเป็นไมตรีจิตอันมีค่าและหาได้ยาก จากเพื่อนร่วมงานทางวิชาการด้วยกัน แต่จะอย่างไรก็ตาม ผู้แปลขออ้อมรับผิดแต่ผู้เดียวสำหรับข้อขาดตกบกพร่องทั้งหลายในงานแปลชิ้นนี้

* จอน ฮอลลิเดย์ (Jon Halliday) เป็นกรรมกรผู้หนึ่งในคณะบรรณาธิการนิตยสาร New Left Review และ Screen มีผลงานเขียนมากมายเกี่ยวกับเรื่องราวทางตะวันออกไกล เฉพาะอย่างยิ่ง ญี่ปุ่น เกาหลี และฮ่องกง และเขียนหนังสือเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ระบบทุนนิยมของญี่ปุ่น (ค.ศ. 1868-1972)

เกแวน แม็คคอร์แมค (Gavan McCormack) สอนประวัติศาสตร์เอเชียที่มหาวิทยาลัยลิตซ์ ประเทศอังกฤษ เคยทำงานสอนหนังสือและศึกษาอยู่หลายปีในประเทศญี่ปุ่น ปัจจุบันกำลังทำการวิจัยเรื่องความสัมพันธ์จีน-ญี่ปุ่นด้านแมนจูเรีย ในทศวรรษ 1920

ผู้แต่งทั้งสองต่างเป็นสมาชิกสมาคมเพื่อการศึกษาด้านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association for Radical East Asian Studies—AREAS)

อนึ่ง หนังสือเรื่อง **Japanese Imperialism Today** นี้ มีบันทึกเชิงอรรถเป็นจำนวนมากมาด้วยกัน เพื่อความสะดวกในการอ่าน ได้นำไปรวมไว้เป็นบันทึกท้ายเล่มโดยระบุเลขหมายเรียงไปตามลำดับบทที่ต่าง ๆ และในบันทึกท้ายเล่มนี้ ผู้แปลคงย้ายชื่อนิตยสารที่ใช้เป็นแหล่งอ้างอิงไว้ดังที่ปรากฏในฉบับพิมพ์ภาษาอังกฤษ อย่างเช่น **PR** ซึ่งหมายถึง **Peking Review** แต่ก็ได้แสดงคำอธิบายชื่อย่อนิตยสารอ้างอิงเหล่านั้นไว้ด้วยแล้วในหน้าตอนว่าด้วยบันทึกท้ายเล่ม

เสน่ห์ จามริก

คณะรัฐศาสตร์

6 มกราคม 2518

คำนำสำหรับภาคแปลภาษาไทย

เนื่องในโอกาสตีพิมพ์หนังสือเรื่อง จักรวรรดินิยมญี่ปุ่นปัจจุบัน เป็นภาษาไทยนี้ เราใคร่ขอส่งคำอวยพร และความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของเรามายังประชาชนชาวไทยทั้งหลาย เราขอแสดงความยินดีในชัยชนะของท่านต่อโลกจักรวรรดินิยม ซึ่งมีสหรัฐเป็นผู้นำด้วยแรงหนุนจากญี่ปุ่นและอังกฤษ

การต่อสู้ของประชาชนคนไทย เพื่อเอกราชของชาติเป็นแรงบันดาลใจในตะวันตกและทั่วทั้งเอเชีย
การณรงค์ต่อต้านญี่ปุ่นเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งที่กระตุ้นมวลชนทั้งหลายทั่วทั้งเอเชียอาคเนย์ให้เกิดความ
สำนึกยิ่งขึ้น ขึ้นถึงภัยอันตรายจากการบุกทะลวงทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่น การโค่นระบอบกษัตริย์และฉ้อ
ราษฎร์บังหลวงของ ญอนอม กิตติขจร ประภาส จารุเสถียร และณรงค์ กิตติขจร เป็นชัยชนะยิ่งใหญ่
ในประวัติศาสตร์ ซึ่งยังความสันติสุขไปทั่วโลกในจักรวรรดินิยม น้อยครั้งนักที่ระบอบ
เผด็จการแบบญอนอม-ประภาส ซึ่งอาศัยการอุดหนุนเงินเจือของสหรัฐจะถูกโค่นล้างไปเพราะการต่อสู้
ของประชาชน การชุมนุมของมวลชนต่อต้านจักรวรรดินิยมญี่ปุ่นเมื่อเดือนมกราคม ค.ศ. 1974 เป็น
เครื่องชี้ทางอีกครั้งหนึ่งแก่ชนชาติอื่น ๆ ในเอเชียอาคเนย์ เฉพาะอย่างยิ่งในเกาะคริสต์มาส ในอันที่จะ
เปิดแนวการต่อสู้ขึ้นใหม่

เพราะการต่อสู้เหล่านี้เองที่ญี่ปุ่นถูกบีบบังคับให้จำต้องคิดทบทวนบทบาทของตนเสียใหม่ เป็น
ธรรมดาอยู่เองที่การคิดทบทวนนี้ย่อมต้องมีลักษณะของชนชั้นอยู่ ชนชั้นธุรกิจและรัฐบาลญี่ปุ่นกำลัง
ครุ่นคิดกันอยู่ถึงว่าจะรวมกำลังของตนให้ดีที่สุดกันอย่างไร เพื่อจะดำเนินนโยบายเศรษฐกิจพื้นฐานต่อ
ไปเช่นเดิม ตรงกันข้าม มวลชนญี่ปุ่นพากันได้รับความทุกข์เข็ญใหญ่หลวงด้วยน้ำมือของชนชั้น
ปกครองของตนเอง และก็สามารถได้กำลังใจขึ้นมาใหม่จากการต่อสู้ของท่านทั้งหลาย

สิ่งหนึ่งที่เราพยายามชี้ให้เห็นในหนังสือของเรา ก็คือ การต่อสู้ภายในของชนชั้นเช่นว่านี้เองที่ชน
ชั้นปกครองญี่ปุ่นกระทำต่อพวกคนงานและชาวนาของตนเอง เรามีความรู้สึกว่าเป็นเรื่องสำคัญจริง ๆ
ที่จะต้องลบล้าง ภาพพจน์ซึ่งรัฐบาลญี่ปุ่นแสดงออกและเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางจนเกินไปทุก
หนทุกแห่งในทางที่ว่า ญี่ปุ่นถึงอย่างไรก็เป็นสังคมที่ปราศจากชนชั้น และไม่มีการขัดแย้งภายในใด ๆ
ทั้งสิ้น โดยแท้จริงแล้วมวลชนคนงานญี่ปุ่น ได้แสดงความอาฆาตและจินตนาการในการต่อสู้กับชนชั้น
ปกครองของตน และในความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันกับบรรดาผู้เป็นเหยื่อการรุกรานในเอเชีย เฉพาะ
อย่างยิ่งกับประชาชนในเกาหลีและอินโดจีน เราหวังว่าจุดเชื่อมโยงที่มีอยู่ระหว่างบรรดาผู้ที่ต่อสู้กับ
ระบอบนายทุนและจักรวรรดินิยมญี่ปุ่นในประเทศญี่ปุ่นเอง และตลอดทั่วทั้งภูมิภาคนี้ จะแข็งแกร่ง
ไพศาลยิ่งขึ้นในอนาคต

อีกด้านหนึ่งที่เราย้ำในหนังสือนี้ คือ สัมพันธภาพระหว่างจักรวรรดินิยมญี่ปุ่นกับสหรัฐในความเห็น
ของเรา เป็นที่แน่ชัดว่าจักรวรรดินิยมสหรัฐยังคงเป็นศัตรูหมายเลขหนึ่งของประชาชาติทั้งหลายในโลก
ญี่ปุ่นโดยแท้จริงแล้วเป็นภาคีเบียดเบียนของระบบสัมพันธมิตรนี้ แม้ว่าจะมีความเป็นอิสระของตนอยู่บ้าง

ก็ตาม เราเชื่อว่ามีความจำเป็นที่จะต้องยึดแนวความเข้าใจเช่นนี้ไว้ และจะต้องไม่หลงยึดทัศนคติ “ต่อต้านญี่ปุ่น” แบบพื้นๆ แต่ไม่ถูกต้อง การปรากฏตัวของญี่ปุ่นในเอเชียอาคเนย์ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วและเป็นที่ยอมรับกันจะแจ้ง ความละมับ การฉ้อราษฎร์บังหลวง และความโอหังของพวกรักธุรกิจญี่ปุ่นเป็นที่รู้จักกันดี แต่กระนั้นมันก็ไม่ใช่ประเภทเดียวกันกับแผนทำลายล้างของสหรัฐที่กระทำต่ออินโดจีน เกาหลี และในการสังหารผลาญชีวิตประชาชนพลเมืองนับล้านๆ ในดินแดนเหล่านี้ ถึงแม้ว่าพวกรักธุรกิจญี่ปุ่นจะดำเนินงานในประเทศไทย เพื่อผลประโยชน์ของตนเองเป็นปฐม เช่นเดียวกับในที่อื่น ๆ แต่ญี่ปุ่นก็ผูกพันอย่างถอนตัวไม่ขึ้นอยู่ในระบบจักรวรรดินิยมภายใต้อิทธิพลครอบงำของสหรัฐซึ่งทำการล้างผลาญตั้งว่านี่ การโจมตีญี่ปุ่นจึงมีผลเท่ากับเป็นการโจมตีสำคัญต่อระบบทั้งหมดด้วยเช่นกัน

เป็นที่แจ้งชัดว่าประเทศไทยได้กลายเป็นจุดสำคัญประเทศหนึ่ง ในแผนยุทธศาสตร์ของจักรวรรดินิยม ทั้งๆ ที่มีการลดกำลังทหารลงไปบ้างในเอเชียอาคเนย์ แต่นักสันักประกาศว่าสหรัฐจะคงกำลังทหารไว้จำนวน 25,000 คนในประเทศไทย ประเทศไทยยังเป็นแหล่งสำคัญของการดำเนินงานขององค์การ ซี.ไอ.เอ. รายงานสภาคีเนตแห่งสหรัฐฉบับหนึ่งในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1973 ระบุว่า มีชาวอเมริกัน 545 คนทำงานด้วยการต่อต้านผู้ก่อการร้ายภายในกองบัญชาการช่วยเหลือทางทหารในประเทศไทย แล้วเมื่อไม่นานมานี้เองก็ยังมีชาวบอคว่า สหรัฐอาจจะพยายามตั้งอยู่กับฐานทัพสตีทิบ — อยู่ตะเภาอีกตลอดไป ทั้งนี้โดยอาจให้มีการตกลงเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขตแบบที่ใช้กับกวนตานาโมในคิวบาอยู่ก็เป็นได้ นี่เป็นการปูพื้นฐานทางทหารของจักรวรรดินิยม ซึ่งเป็นระบบกองกำลังอันจำเป็นต่อการรักษาภาวะปัจเจกสำหรับการกดขี่บังคับและปล้นสะดมประชาชนคนไทยต่อๆ ไป

เรื่องหนึ่งที่ควรแก่การค้นคว้าศึกษาต่อไปก็ได้แก่เรื่องสัมพันธ์ภาพภายในแผนยุทธศาสตร์โลกของจักรวรรดินิยม ระหว่างกิจกรรมทางทหารและที่เกี่ยวข้องกับทางทหารของสหรัฐ (การทิ้งระเบิดฐานทัพ การเผื่อกอบรมทางทหาร และบริการที่ปรึกษา) และบทบาทของสัมพันธ์มิตรจักรวรรดินิยมเฉพาะอย่างญี่ปุ่นในอันที่จะพยายามผ่อนคลายนโยบายปฏิวัติด้วยวิธีการทางเศรษฐกิจ ข้อนี้อาจกระทำในรูปของการลงทุนและการค้าซึ่งเป็นทางทำให้เกิดแหล่งชุมชนขึ้น และทำให้ง่ายแก่การควบคุมสอดส่องของทางการตำรวจและทหาร หรือว่าอาจเป็นอย่างเช่นในเวียดนามซึ่งกระทำในรูปผ่อนคลายนโยบายปฏิวัติด้วยระบบการอุปโภคบริโภค กล่าวคือ ในขณะที่สหรัฐทิ้งระเบิดเวียดนามซึ่งถ้าไม่ทำลายชีวิตพวกเขาพวกเขาก็ผลึกใส่ให้เขาเหล่านี้เข้าไปอยู่ในเมืองต่างๆ นั้น พวกสินค้าอุปโภคบริโภคของญี่ปุ่นและสหรัฐก็ทำหน้าที่เป็นช่องทางจงจำพวกคนที่รอดชีวิตอยู่ ให้ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในลักษณะที่บั่นทอนแรงใจของการปฏิวัติลงไป

การต่อสู้กับจักรวรรดินิยมญี่ปุ่นจะต้องพุ่งเล็งในทางฐานะระหว่างประเทศญี่ปุ่น ระบบการระหว่างประเทศเป็นทางเดียวที่ให้ความเข้าใจอันถูกต้องเกี่ยวกับความสำคัญของบรรดาอำนาจจักรวรรดินิยมต่างๆ ระบบการระหว่างประเทศยังเป็นสิ่งจำเป็นที่จะทำให้เกิดเจตนาธรรมอันทรงอำนาจมากยิ่งขึ้นของความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในหมู่คนงานและชาวนาของประเทศทั้งหลาย ในการเสนอนหนังสือ

เล่มนี้ต่อบรรดาผู้อ่านคนไทย เรามีความหวังอย่างยิ่งว่า อาจจะเป็นการเสริมไม่แต่เพียงการต่อสู้กับ
จักรวรรดินิยมเท่านั้น หากยังอาจเพิ่มพูนความเข้าใจเกี่ยวกับญี่ปุ่น และความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว
กันของมวลชนชาวไทยและญี่ปุ่นอีกด้วย

ในที่สุด เราขอขอบคุณ นายสุรุมิ โยชิยุกิ และนาย ส. ศิวรักษ์ สำหรับความสนใจและความกระตือ
รือร้นของท่านเหล่านี้ ซึ่งทำให้มีการตีพิมพ์หนังสือเล่มนี้ขึ้น

จอห์น ฮอลลิเดย์ และ เกแวน แม็กคอร์แมก

ลอนดอน มีนาคม 1974

อาร์มภพ

ปัจจุบันประเทศญี่ปุ่นเป็นระบบเศรษฐกิจนายทุนใหญ่เป็นที่สองของโลก และมีพลังทางเศรษฐกิจใหญ่เป็นที่สาม ถัดลงไปจากสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต แต่กระนั้นโดยทั่วไปก็แทบจะไม่ได้มีการวิเคราะห์ถึงกิจกรรมเป็นไปของญี่ปุ่นในปัจจุบัน ที่เป็นเช่นนี้โดยส่วนใหญ่ก็เนื่องมาจากว่าเรายังขาดความรู้กันนั่นเอง

ในหนังสือขนาดสั้นๆ เล่มนี้ เราพยายามจะให้บรรลุผลอันจำกัด กล่าวคือเพื่อให้ข้อความรู้พื้นฐานทางเศรษฐกิจและการเมืองเกี่ยวกับสัมพันธภาพของญี่ปุ่นกับดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เราวางจุดมุ่งหมายข้อนี้ในแง่สัมพันธภาพของญี่ปุ่นกับมหาอำนาจจักรวรรดินิยมยิ่งใหญ่ว่าคือ สหรัฐ ในเมื่อจำเป็นเราก็ได้เสริมข้อพิจารณาทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจ เฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของญี่ปุ่นกับจีน สหภาพโซเวียต และออสเตรเลีย การที่จะขยายวงเขตของงานศึกษาให้ครอบคลุมไปถึงความสัมพันธ์ของญี่ปุ่นกับยุโรป แอฟริกา และลาตินอเมริกา คงจะต้องเป็นงานเขียนที่ต่างออกไปอีกแบบหนึ่งทีเดียว

สัมพันธภาพของญี่ปุ่นกับอเมริกาเป็นเรื่องสำคัญยิ่งตลอดระยะเวลาหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นเรื่องที่ถูกพูดถึงหลายๆ ประเด็นในส่วนใหญ่ของหนังสือเล่มนี้ และในตอนท้ายจากแง่ทางเศรษฐกิจ แต่ควรจะได้กล่าวไว้เสียในตอนนี่ว่า นี่ไม่ใช่งานเขียนที่มุ่งทางทฤษฎีเป็นสำคัญ เราทราบดีว่า การศึกษาค้นคว้าที่จริงจังและกว้างขวางเรื่องระบบนายทุน และจักรวรรดินิยมของญี่ปุ่นนั้นในโลกตะวันตกแทบจะไม่ปรากฏเอาเลยจากแง่ทางการเมือง และทางทฤษฎี แต่งานเขียนของมาร์กซ์ เลนิน และมาแสดงให้เห็นว่า งานสร้างทางทฤษฎีทั้งหลายจะกระทำได้ดีก็แต่โดยอาศัยรากฐานของข้อเท็จจริงแท้ๆ เท่านั้น แต่จนเดี๋ยวนี้ สิ่งเหล่านี้ยังไม่มีให้สำหรับบรรดานักต่อสู้ต่อต้านจักรวรรดินิยม นักวิชาการและนักศึกษาในตะวันตก มีข้อน่าสังเกตเป็นต้นว่า งานศึกษาอันทรงคุณค่าและกว้างขวางเกี่ยวกับจักรวรรดินิยมที่กระทำกันในระยะหลังมานี้ โดย Nicofaus, Sweezy, Magdoff, Gunder, Frank, Emmanuel และคนอื่นๆ ต้องพากันละเลยญี่ปุ่นกันเสียเกือบโดยสิ้นเชิง ทั้งในด้านสัมพันธภาพของญี่ปุ่นกับสหรัฐ และต่อประเทศที่ด้อยพัฒนากว่าในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และจากที่ได้ยินข้อถกเถียงกันในตะวันตกเรื่องจักรวรรดินิยมแล้ว ก็ยังเห็นได้ชัดว่า การละเลยเช่นนี้ส่วนใหญ่เป็นเพราะขาดข้อความรู้กัน

เราไม่คิดว่ามีความจำเป็นต้องมาให้บรรดาธิบายถึงการใช้ถ้อยคำอย่างเช่น “จักรวรรดินิยม” ในบทสุดท้าย เราพูดโดยย่อถึงลักษณะสัมพันธภาพของญี่ปุ่นกับสหรัฐอเมริกาและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และให้ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับลักษณะของรัฐญี่ปุ่น และลักษณะสัมพันธภาพของเศรษฐกิจต่อการเมือง ถึงกระนั้นเราก็ใคร่ย้ำว่า เราถือว่าภารกิจเมืองแรกในขั้นนี้เป็นการให้ข้อมูลเพื่อการศึกษาระลึกและวิจัยในรูปที่เป็นนิกิจจะลักษณะและเข้าใจได้โดยง่าย เราหวังด้วยว่าในการแสดงแหล่งที่มาที่เราเห็นว่า เป็นประโยชน์อย่างละเอียดพอสมควร หนังสือเล่มนี้อาจจะมีส่วนช่วยสำหรับผู้ที่ประสงค์จะทำการ

วิจัยต่อๆ ไป และโดยแท้จริงแล้ว เราถือว่าหนังสือเล่มนี้เป็นแต่เพียงขั้นที่จะนำไปสู่เป้าหมายต่อไป คือการรวมเอาญี่ปุ่นเข้าไปในทฤษฎีและการกระทำทางการเมืองในตะวันตกอย่างสมบูรณ์ ด้วยวิธีนี้เราชาวตะวันตกหวังว่าในการอธิบายให้รู้กันถึงกิจกรรมทั้งหลายของจักรวรรดินิยมญี่ปุ่น จะเป็นการช่วยประชาชนทุกหนทุกแห่งเพื่อทำลายล้างจักรวรรดินิยมทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็ตะวันตกหรือญี่ปุ่น ซึ่งเป็นศัตรูร่วมกันของประชาชาติทั้งมวลร่วมกันในโลก

มีนาคม 1972

ป.ล. โดยที่มีการเปลี่ยนแปลงสำคัญๆ เกิดขึ้น หลังจากที่เราเขียนหนังสือเล่มนี้เสร็จในเดือนมีนาคม 1972 เราจึงเพิ่มปัจจัยมิติขีดไว้ในตอนท้าย พูดถึงการเปลี่ยนแปลงใหญ่ๆ ในช่วงเวลาต่อมาด้วย

3 ตุลาคม 1972

สารบัญ

หน้า

บทที่ 1 ญี่ปุ่นและอเมริกา	1
การยึดครองของอเมริกาและความพยายามรวมญี่ปุ่นให้เข้าอยู่ในจักรวรรดิอเมริกัน	1
ระบอบนายทุนอเมริกันและนายทุนญี่ปุ่น	3
การลงทุนของอเมริกาในญี่ปุ่น	3
การประกอบกิจการร่วมกันระหว่างสหรัฐ-ญี่ปุ่นในด้านอุตสาหกรรม-ทหาร	6
ญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกาในเอเชียอาคเนย์: ความทั่วไป	10
บทที่ 2 ญี่ปุ่นและเอเชียอาคเนย์	11
ความต้องการสินค้าเข้าของญี่ปุ่น	11
การเดินทางเรือ	11
การชดใช้ค่าปฏิกรรมสงคราม	13
ส่วนที่ไม่เป็นค่าปฏิกรรมสงคราม	15
การช่วยเหลือ	17
การลงทุนของญี่ปุ่นในเอเชียอาคเนย์	20
ธนาคารโลกและธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย	32
การค้าของญี่ปุ่นกับเอเชียอาคเนย์	34
ย่านปลอดภาษี	47
โครงสร้างพื้นฐานของอิทธิพลในภูมิภาค	48
บทที่ 3 ด้านทหาร	50
กำลังทหาร	50
สมุดปกขาวว่าด้วยการป้องกันประเทศ ปี 1970	56
เกาหลีและไต้หวัน	62
บทที่ 4 ญี่ปุ่นและจีน	75
ข้อตกลงการค้าขาย	75
กลุ่มนิยมจีนภายในประเทศญี่ปุ่น	77
หลักการ โจว เอ็น ไหล	78

	หน้า
บทที่ 5 แกนร่วมโตเกียว-ไทเป-เซอูล ค.ศ. 1965-1972	85
บทที่ 6 จักรวรรดินิยมภายในประเทศ	103
ในประเทศญี่ปุ่นแท้ ๆ	103
ธุรกิจและอุตสาหกรรม	103
เกษตรกรรม	105
แรงงาน	111
การศึกษา	117
สภาพแวดล้อม	120
โอกินาวา	123
บทที่ 7 สรุป	132
ความสัมพันธ์ของญี่ปุ่นกับสหรัฐ	132
ลักษณะและอนาคตของจักรวรรดินิยมญี่ปุ่น	139
บทผนวก 1 ✓	144
ญี่ปุ่นกับสหภาพโซเวียต	144
ปัจจุบันลิติต	145
บทผนวก 2	147
ญี่ปุ่นและออสเตรเลีย	147
บทผนวก 3	149
แถลงการณ์ร่วม ซาโต-นิกสัน ปี 1969	149
ปัจจุบันลิติต	152
บันทึกท้ายเล่ม	161
บันทึกบทที่ 1	161
บันทึกบทที่ 2	163
บันทึกบทที่ 3	169
บันทึกบทที่ 4	175
บันทึกบทที่ 5	177
บันทึกบทที่ 6	182
บันทึกบทที่ 7	186
บันทึกบทผนวก 1	190
บันทึกบทผนวก 2	191
ปัจจุบันลิติต	192

บทที่ 1

ญี่ปุ่นและอเมริกา

การยึดครองของอเมริกาและความพยายามรวมญี่ปุ่นให้เข้าอยู่ในจักรวรรดิอเมริกัน

เมื่อตอนสิ้นสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง ประเทศทางตะวันออกไกลได้รับความกระทบกระเทือนจากการปฏิวัติในที่ต่าง ๆ หลังจากชัยชนะของการปฏิวัติบอลเชวิคในรัสเซีย ญี่ปุ่นถึงจุดระเบิดในปี ค.ศ. 1918 เกาหลีและจีนปี 1919 เป็นเวลาหลายเดือนระหว่างปี 1921—1922 สี่มหาอำนาจจักรวรรดินิยมซึ่งพัวพันอยู่ในตะวันออกกลาง คือ สหรัฐ ญี่ปุ่น อังกฤษ และฝรั่งเศส ได้ประชุมกันที่กรุงวอชิงตันเพื่อหาทางสร้างอำนาจของตนขึ้นมาอีกในแถบนั้น และปรับปรุงเขตยึดครองของตนให้เข้ากับภาวะเปลี่ยนแปลงใหญ่ ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างสงคราม ทั้งในด้านความสัมพันธ์ระหว่างพวกจักรวรรดินิยมกันเอง และระหว่างชาวพื้นเมืองกับมหาอำนาจจักรวรรดินิยมต่าง ๆ

การประชุมวอชิงตันเห็นจะเป็นเครื่องแสดงถึงความพยายามบากบั่น และน่าทึ่งที่สุดเท่าที่เคยมีมาในอันที่จะจัดระบบความสัมพันธ์ในหมู่พวกจักรวรรดินิยมเหนือท้องที่สำคัญของโลก โดยส่วนรวมแล้วพวกมหาอำนาจตะวันตกต้องการอย่างยิ่งที่จะรักษาความสัมพันธ์อันดีไว้กับญี่ปุ่น และลำบากใจที่จะต้องแตกหักกับญี่ปุ่น ตอนเกิดสงครามโลกครั้งที่สอง เฟลซาเบอร์ทำให้อเมริกาหวาดผว แต่เมื่อสงครามดำเนินไป งานสำคัญก็กลับกลายเป็นให้แน่ใจว่าการขัดแย้งระหว่างพวกจักรวรรดินิยมตะวันตกกับญี่ปุ่น ควรจะจัดการให้เด็ดขาดไปยิ่งกว่าที่เคยกระทำกันที่วอชิงตัน การประชุมวอชิงตันโดยสรุปเลือกเอาทาง แบ่งปัน ผลประโยชน์กัน แต่ความคิดของชนชั้นปกครองอเมริกันในตอนระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง มุ่งไปในทาง รวบเอา ญี่ปุ่นเข้าไว้ใต้อำนาจของสหรัฐ

ก่อนที่สงครามโลกครั้งที่สองจะสิ้นสุดลง รัฐบาลสหรัฐตั้งหน่วยงานพิเศษขึ้นหน่วยหนึ่ง ส่วนใหญ่ประกอบไปด้วยพวกปัญญาชนให้ทำการศึกษานโยบายที่จะมีมาว่า จะรวมญี่ปุ่นเข้าอยู่ในระบบจักรวรรดินิยมตะวันตกกันอย่างไร หน่วยงานนี้รวมคนอย่างเช่น รูธ เบเนดิก (Ruth Benedict ผู้เขียนเรื่อง “ดอกเบญจมาศกับดาบ” * The Chrysanthemum and the Sword) และทัลคอตต์ พาร์สันส์ (Talcott Par-

หมายเหตุผู้แปล

* ดอกเบญจมาศ เป็นเครื่องหมายของราชวงศ์จักรพรรดิ และดาบหมายถึงพวกนักรบ หนังสือเล่มนี้เป็นความพยายามศึกษาและเข้าใจคนญี่ปุ่น สถาบัน ความเชื่อถือ อุปนิสัยใจคอ ฯลฯ กล่าวสั้น ๆ เป็นการศึกษาในแง่ของมนุษยศาสตร์ สังคมวิทยา และจิตวิทยา นับเป็นหนังสือเล่มแรกที่นักเขียนตะวันตกเขียนและวิเคราะห์คนญี่ปุ่นในแง่นี้ โดยที่ผู้เขียน (รูธ เบเนดิก) นักมานุษยวิทยาหญิงผู้นี้ ไม่เคย มาเยือนญี่ปุ่นเลย หลังจากหนังสือเล่มนี้ออกมา ก็มีการตื่นตัวกันมาก มีผลงานแบบเดียวกันนี้ติดตามออกมาหลายเล่ม โดยนักเขียนชาวตะวันตก (ส่วนมากชาวอเมริกัน) และชาวญี่ปุ่นเอง

sons) ปัญหาสำคัญของอเมริกา ก็คือ จะกำจัดพวกศัตรูภายในระบบนายทุนญี่ปุ่นอย่างไร โดยไม่เป็นการทำลายล้างระบบทั้งระบบ ตัวอย่างเช่น พาร์สันส์ เตือนไว้อย่างหวาดหวั่นถึงอันตรายของการปฏิวัติจากฐานกำลังชนบท ถ้าหากนโยบายรวมไม่กระทำกันด้วยความระมัดระวัง¹

อย่างไรก็ตาม บรรดานักวิชาการหัวเสรีนิยมของอเมริกาก็ไม่สามารถผลิตผลงานวิเคราะห์ที่แน่ชัดเกี่ยวกับระบบนายทุนและจักรวรรดินิยมญี่ปุ่นได้ เฉพาะอย่างยิ่ง ไม่สามารถชี้ชัดถึงบทบาทของพวกผู้นำทางทหารและธุรกิจในการที่ก่อให้เกิดสงครามกับสหรัฐ ยิ่งกว่านั้นสงครามกับญี่ปุ่นก็สิ้นสุดลงรวดเร็วเกินกว่าที่คาดกันไว้มาก สหรัฐต้องจัดตั้งระบอบยึดครองของตนขึ้น โดยมีได้คิดกำหนดโครงการทางการเมืองที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันสำหรับญี่ปุ่น และโดยมิได้มีกำลังเจ้าหน้าที่ที่ฝึกไว้อย่างเพียงพอแล้วก็ตามและยังมี นายพลดักลาส แมคอาเธอร์ ผู้ทรงเกียรติภูมิจากชัยชนะในสงครามโลกครั้งที่สองสามารถตั้งตนเถลิงอำนาจเผด็จการเฉียบขาดในโตเกียว โดยทั่วไปแล้วแมคอาเธอร์มีหัวกระตือรือร้นไปทางปีกขวาของพรรครีพับลิกัน ที่ปรึกษาใกล้ชิดของเขาหลายคนยังเป็นพวกหัวเก่าอย่างแรง บางคนก็ขนาดทันเพื่อน เอาทีเดียว แต่ก็ยังมีพวกหัวใหม่ (New dealers) จำนวนหนึ่งทั้งในโตเกียวและในสหรัฐ ที่มีส่วนอยู่ในการปกครองญี่ปุ่นผู้ถูกยึดครอง และแมคอาเธอร์มักจะไม่วางรอยกบคนพวกนี้

การยึดครองญี่ปุ่นของอเมริกา ไม่ได้เป็นไปตามแบบแผนแนวเดียวกัน นโยบายเปลี่ยนไปหลายต่อหลายครั้ง และระหว่างแต่ละช่วงเหล่านี้ก็มีข้อขัดแย้งกันอย่างแรง ไม่มากนักน้อยด้วยข้อสำคัญจำกัดข้อนี้ ประเด็นต่อไปนี้ควรจะได้เน้นถึงไว้ กล่าวคือ การยึดครองพยายามที่จะดึงญี่ปุ่นให้ออกไปจากการติดต่อกับเอเชีย เฉพาะอย่างยิ่งเอเชียแบบสังคมนิยมภายหลัง ค.ศ. 1949 ทั้งนี้เพื่อผูกมัดญี่ปุ่นเข้าไว้ในโลก “ตะวันตก” ภายใต้อิทธิพลอเมริกา เงินตราญี่ปุ่นใช้แลกเปลี่ยนไม่ได้ และชาวญี่ปุ่นไม่ได้รับอนุญาตให้เดินทางออกนอกประเทศในระยะแรก ๆ หลังสงคราม ตลอดเวลายึดครอง สหรัฐจำหน่ายสินค้าให้ญี่ปุ่นเกือบสองในสาม ในขณะที่ซื้อสินค้าออกของญี่ปุ่นไม่ถึงหนึ่งในสี่ อีกนัยหนึ่งญี่ปุ่นถูกแปลงให้กลายเป็นตลาดเชลยอันมโหฬารสำหรับสินค้าออกของสหรัฐ ในระดับการเมือง แมคอาเธอร์ยึดยึดรัฐธรรมนูญที่คนอเมริกันร่างขึ้น ซึ่งมีลักษณะสำคัญสองประการเท่าที่เกี่ยวกับความเป็นไปในอนาคต คือ บทบัญญัติหนึ่งกีดฐานะของจักรพรรดิลงไป และกำหนดอำนาจอธิปไตยให้ไปอยู่กับประชาชนญี่ปุ่น อีกบทบัญญัติหนึ่ง (มาตรา 9) ห้ามมิให้มีกำลังทหารทั้งทางบก ทางทะเล และทางอากาศ ตลอดจนอาวุธยุทโธปกรณ์โดยไม่มีเงื่อนไข โดยข้อตกลงระหว่างประเทศ ญี่ปุ่นถูกเงื่อนไขดินแดนซึ่งได้มาด้วยกำลัง ดินแดนเหล่านี้รวมถึงท้องที่ทั้งหมดบนผืนแผ่นดินใหญ่เอเชียตลอดจนเกาหลีใต้หวัน และหมู่เกาะรอบ ๆ ซึ่งรวมทั้งเป็งกุ (เปสคาโดเรส) และหมู่เกาะเตียววู เซคาลิน และคูริลส์ หมู่เกาะสองแห่ง คือ ริวกิว และโบนิน (โองาซาวาระ) ถูกสหรัฐเข้าครอบครองในฐานะอาณานิคม

บรรดานักเขียนจักรวรรดินิยมตะวันตก หลงเชื่อกันมานานแล้วว่าการยึดครองของอเมริกาทำลายระบบไซบัตสูของญี่ปุ่น² แต่ข้อนี้ผิดอย่างสิ้นเชิง การยึดครองโจมตีแต่เพียงพวกธุรกิจจำนวนหนึ่งเท่านั้น ส่วนใหญ่เป็นพวกบริษัทการค้าสารพัดอย่างเช่นมิตซูบิ ซึ่งเคยมีส่วนพัวพันขึ้นชื่อในเรื่องการใช้แรงงานทาสโดยเฉพาะอย่างยิ่งในจีนและเกาหลี แล้วก็บริษัทอุตสาหกรรมอีกไม่กี่แห่งที่พัวพันใกล้ชิดกับรัฐบาล ระหว่างสงครามซึ่งส่วนใหญ่เป็นในด้านการผลิตอาวุธยุทโธปกรณ์ มีนักธุรกิจจำนวนน้อย

มากที่ถูกกวาดล้าง และแม้แต่เมื่อคนพวกนี้ถูกห้ามอย่างเป็นทางการ การห้ามก็กระทำกันในลักษณะที่ปล่อยให้คนเหล่านี้สามารถคงอำนาจอยู่หลังจาก หรือไม่ก็มอบอำนาจให้กับผู้ช่วยที่ไว้ใจได้ และพวกธุรกิจอเมริกันจำนวนหนึ่งพยายามใช้การยึดครองเพื่อกีดกันคู่แข่งของตน คนกลุ่มนี้รวมถึงพวกผู้ประดิษฐ์สิ่งทอ ผู้ผลิตเรยอน และเซรามิกส์ และบริษัทการค้าใหญ่ๆ ส่วนมาก กลุ่มที่สองซึ่งทรงอิทธิพลที่สุดวิงเด่นได้สำเร็จ ทำให้โครงการยุบธุรกิจขนาดใหญ่ๆ ต้องประสบกับข้อจำกัดที่เข้มงวด (และยังทำให้โครงการนี้เล็กลงไปอย่างรวดเร็วด้วย) กลุ่มนี้ซึ่งอยู่ภายใต้อิทธิพลของบริษัท General Electric ก็มีบริษัท Associated Oil บริษัท Westinghouse (ซึ่งผูกพันอยู่ครั้งก่อนสงครามกับมิตซูบิชิ) บริษัท Owens Libby (ผูกพันกับสมิโตโม) บริษัท American Can (ผูกพันกับมิตซูบิชิ) และบริษัท Goodrich (ผูกพันกับฟูจิกาวะ)

ความหลงเชื่ออีกข้อหนึ่ง ซึ่งยึดถือกันแพร่หลายในตะวันตก คือ ข้อที่ว่าอเมริกามาตัดสินใจเปลี่ยนเข็มนโยบายยึดครองของตนและสร้างอุตสาหกรรมญี่ปุ่นขึ้นในตอนเกิดสงครามเกาหลี เดือนมิถุนายน ค.ศ. 1950 เท่านั้น ข้อนี้ไม่จริง ความจริงแล้ว อเมริกาได้เริ่มทำการกำจัดกวาดล้างขบวนการคนงานญี่ปุ่นมาตั้งแต่แรกในเดือนพฤษภาคม 1946 คือ ไม่ถึงปีภายหลังเริ่มการยึดครอง ตอนปี 1948 สหรัฐอเมริกากำลังหาทางอยู่แล้วที่จะตั้งต้นอุตสาหกรรมญี่ปุ่นขึ้นใหม่ และการนี้ก็ได้ดำเนินอยู่แล้วในปี 1949 โดยแรงหนุนจากความเป็นปฏิปักษ์ของทางการวอชิงตันที่มีต่อพวกคนงานญี่ปุ่นและการปฏิวัติจีน ซึ่งประกอบกันเป็นสองปัจจัยสำคัญ แน่นอนสงครามเกาหลีเป็นส่วนสำคัญทำให้สถานการณ์เร่งรัดขึ้น และทำให้ส่งเสริมนโยบายทหารของอุตสาหกรรมญี่ปุ่น แต่ก็เป็นข้อสำคัญที่จะต้องเข้าใจกันให้ชัดแจ้งว่า การส่งเสริมระบบนายทุนญี่ปุ่นของอเมริกานั้นมีมาก่อนเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1950 และมุ่งเป็นปฏิปักษ์ต่อระบบสังคมนิยมทั่วทั้งเอเชีย ไม่แต่เพียงในเกาหลีเท่านั้น หากยังในประเทศจีนและในญี่ปุ่นเองด้วย

และ สงครามเกาหลีและความเฟื่องฟูที่มีตามมา เป็นผลต่ออย่างยิ่งต่อธุรกิจญี่ปุ่น ซึ่งได้ประโยชน์ใหญ่หลวงจากการใช้จ่ายของอเมริกาที่เพิ่มขึ้นเพราะสงคราม สงครามในตัวเองจึงสร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับญี่ปุ่นในฐานะพันธมิตรกับฝ่ายอเมริกา ทำการต่อต้านการปฏิวัติในเอเชียตะวันออก

ระบอบนายทุนอเมริกันและนายทุนญี่ปุ่น

การลงทุนของอเมริกาในญี่ปุ่น

ทุนต่างประเทศในญี่ปุ่นที่เป็นกอบเป็นกำจริง ๆ เป็นทุนอเมริกัน ในเดือนมิถุนายน ปี ค.ศ. 1970 สินทรัพย์ต่างประเทศทั้งหมดในญี่ปุ่นมีจำนวน 2,444,922 ล้านดอลลาร์ (7 พันล้านดอลลาร์) ในจำนวนนี้เชื่อว่าเป็นส่วนของอเมริกากระหว่างร้อยละ 60-70 (ตัวเลข 7 พันล้านดอลลาร์ เท่ากับราวร้อยละ 2 ของสินทรัพย์บริษัทญี่ปุ่นทั้งหมด ประมาณ 350,000 ล้านดอลลาร์)³ การลงทุนโดยตรงของสหรัฐอเมริกาเท่ากับราว 1 ใน 5 ของสินทรัพย์อเมริกันทั้งหมด คือ 1,491 ล้านดอลลาร์ จาก 7,232 ล้านดอลลาร์ตามตัวเลขตอนต้นปี 1970⁴ การดำเนินธุรกิจอเมริกันในญี่ปุ่น ส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนเงินทุนจากพวกธนาคารสหรัฐที่นั่น (เป็นการรวมกลุ่มธนาคารต่างประเทศใหญ่ที่สุดในญี่ปุ่น)

ตัวเลขทางการของญี่ปุ่น แสดงว่าบริษัทของสหรัฐมีจำนวน 477 (ร้อยละ 61.5) จากบริษัทต่างประเทศทั้งหมดจำนวน 776 บริษัทที่ดำเนินการในญี่ปุ่นเมื่อ 30 มิถุนายน 1970 จากบริษัทอุตสาหกรรมชั้นนำของอเมริกาจำนวน 200 บริษัท 83 บริษัทมีตัวแทนอยู่ในญี่ปุ่น จากบริษัทชั้นนำที่ไม่ใช่อเมริกาจำนวน 200 มีเพียง 16 บริษัทเท่านั้นที่ดำเนินกิจการในญี่ปุ่น (โดยไม่รวมบริษัทญี่ปุ่น) ในภาคกิจการที่สำคัญ ๆ ตัวเลขปรากฏดังนี้ คือ จากบริษัทเครื่องไฟฟ้าใหญ่ ๆ ของสหรัฐจำนวน 23 บริษัท 12 แห่งมีตัวแทนในญี่ปุ่น ในด้านอุตสาหกรรมปิโตรเลียม 11 บริษัท จาก 20 บริษัท ในบรรดาบริษัทเคมีภัณฑ์ใหญ่ที่สุดจำนวน 16 บริษัท 10 แห่ง ดำเนินกิจการในญี่ปุ่น และจากบริษัทประติษฐกรรมใหญ่ ๆ จำนวน 17 บริษัท 9 แห่ง ดำเนินกิจการในญี่ปุ่น และบริษัทเกษตรกรรมใหญ่ ๆ ของสหรัฐทั้ง 7 แห่งนั้น 6 บริษัทดำเนินกิจการในญี่ปุ่น

ในภาคเศรษฐกิจส่วนใหญ่ ผลประโยชน์ของต่างประเทศคุ่มเพียงประมาณร้อยละ 5 ของตลาด แต่ก็มีการแยกเว้นสำคัญ ๆ อยู่บ้าง ก่อนปี ค.ศ. 1964 โตเกียวอนุญาตให้บริษัทต่างประเทศตั้งบริษัทที่ “ใช้ฐานเงินเยน”⁵ ในหมู่ผู้ที่ฉวยประโยชน์จากการนี้ได้แก่ ไอ บี เอ็ม ซึ่งปัจจุบันมีตลาดคอมพิวเตอร์ของญี่ปุ่นราวร้อยละ 70 (ยกเว้นพวกเครื่องตั้งโต๊ะ) โดยอาศัยบริษัทเครือของตนเอง⁶ พวกบริษัทน้ำมันใหญ่ ๆ โคคา โคล่า (Coca Cola) และเป๊ปซี่ โคล่า (Pepsi Cola) ก็ฉวยประโยชน์จากการนี้ด้วย อุตสาหกรรมปิโตรเลียมมีความสำคัญเป็นพิเศษ เพราะทุนต่างประเทศคุ่มตลาดญี่ปุ่นเกินกว่าครึ่ง⁷ และทุนต่างประเทศที่ไม่ใช่อเมริกันในด้านนี้มีอยู่น้อยมาก การควบคุมของต่างประเทศในด้านประติษฐกรรมยางก็สูง คือ ร้อยละ 20.3 ในปี 1970 ด้วยเหตุนี้ข้อเท็จจริงที่ว่า การปล่อยให้ลงทุนโดยเสรีครั้งใหญ่ตามที่รัฐบาลญี่ปุ่นประกาศเมื่อวันที่ 4 สิงหาคม 1971 ได้ตัดเอารายการสำคัญ ๆ 7 รายการ (ที่เรียกว่า “รายการลบ”) ออกไปนั้น จึงแทบไม่มีความหมายอะไร “รายการลบ” นี้รวมถึงการกีดกันและจำหน่ายน้ำมัน ตลอดจนการผลิตคอมพิวเตอร์และการจัดข้อมูล แต่พวกบริษัท “ที่ใช้ฐานเงินเยน” ซึ่งเป็นของอเมริกัน ไม่กระทบกระเทือนจาก “การตัด” ครั้งนี้ เพราะฉะนั้นมาตรการ 4 สิงหาคม จึงมิได้คิดจะเล่นงานบริษัทใหญ่ ๆ ของสหรัฐแต่อย่างใดเลย

บริษัทยักษ์ใหญ่อื่น ๆ ของสหรัฐ ที่มีเดิมพันอยู่แล้วในระบบเศรษฐกิจญี่ปุ่น อย่างเช่น ยูไนเตดฟรุต (United Fruit) เมื่อเร็ว ๆ นี้ก็ได้ขยับขยายเข้าคุ่มการประกอบกิจการร่วมกันที่ตนเข้าด้วยในตอนแรก ๆ ตอนปลายปี 1971 ยูไนเตด ฟรุต (United Fruit) เพิ่มหุ้นส่วนของตน ในบริษัท ฟาร์อีส ฟรุต (Far East Fruit Co.) จากร้อยละ 44 เป็นร้อยละ 77.6⁸

อย่างไรก็ตาม ควรจะกล่าวเพิ่มเติมไว้ด้วยว่า ในบางด้านการมีส่วนร่วมของอเมริกันก็ลดลงลงไป เฉพาะอย่างยิ่งในกรณีเกี่ยวกับอลูมิเนียม การประกอบกิจการร่วมกันระหว่างสหรัฐ—ญี่ปุ่น ทั้งหมดในด้านนี้แสดงว่าขาดทุน คือ บริษัท สกาย อลูมิเนียม (Kaiser Aluminum, Chemical Co., Nippon Steel และ Showa Denko) บริษัท ฟูรุกาวา อลูมิเนียม (Alcoa Co. of U.S.A. และ Furukawa Electric Co.) และบริษัท มิทซุบิชิ อลูมิเนียม (Reynold Metal และ Mitsubishi) ในกรณีของการประกอบกิจการร่วมกัน เรย์โนลด์—มิทซุบิชิ ทางฝ่ายเรย์โนลด์ไม่ยอมชำระหุ้นส่วนของตนในการเพิ่มเงินทุนในโครงการร่วมอัตราหุ้นส่วนจึงลดลงไปเรื่อย ๆ จากร้อยละ 33.3 ตอนต้นปีเหลือเป็นร้อยละ 8.7 ตอนสิ้นปี 1971⁹

การรุกรานของทุนสหรัฐเป็นที่รู้สึกกันในระยะหลัง ๆ มา นี้ ที่สำคัญ คือ อุตสาหกรรมรถยนต์ อุตสาหกรรมรถยนต์อเมริกันทรุดหนักลงในระยะสองสามปีที่แล้ว เพราะไม่สามารถคาดการณ์ถึง วิวัฒนาการส่วนรวมของผลิตรถยนต์ ความใหญ่โตมโหฬารของรถยนต์อเมริกันที่เคยนิยมมาก กลับไม่เป็นที่นิยมบนถนนหนทาง ไม่ว่าในประเทศใดๆ ในโลก เพราะทำให้อากาศเป็นพิษ ตลอด จนเหตุผลด้านราคาค่างวดและความสะดวกต่าง ๆ แม้ในอเมริกาเอง รถยนต์ขนาดกลางและขนาดเล็กกลายเป็นที่นิยมมากขึ้น ๆ บรรดาผู้ผลิตรถยนต์ขนาดใหญ่พยายามจะเข้าจับทางดำเนินในขณะ ที่สายเกินไปเสียแล้ว ในตอนแรกผู้ผลิตรถโฟล์คสวาเกนและต่อมาบรรดาผู้ผลิตรถญี่ปุ่นได้คุม ตลาดซึ่งดูเหนียวแน่นมั่นคงในตอนนี้

ทางออกของอเมริกามีอยู่สองทาง คือ ทางหนึ่งพยายามเข้าไปซื้ออุตสาหกรรมรถยนต์ญี่ปุ่น และ อีกทางหนึ่งกีดกันรถยนต์ญี่ปุ่นโดยกำแพงภาษี เป็นต้น

การประกอบกิจการร่วมกันทำในสองบริษัท มีการผูกพันกระทำกันสองกิจการ คือ ไครสเลอร์ กับ มิตซูบิชิ และ เยเนอรัลมอเตอร์ส์ กับ ฮิสซุ ซึ่งการเข้ามาประกอบกิจการร่วมกันนี้ได้รับการกระตุ้น ส่วนใหญ่ (แต่ไม่ใช่ทั้งหมด) มาจากทางนครนิวยอร์ก บริษัทญี่ปุ่นใหญ่ที่สุดสองบริษัท คือ โตโยต้า และ นิสสัน ทั้งคู่กลับพวกบริษัทญี่ปุ่นเล็กๆ เมื่อไม่กี่ปีมานี้ คุมตลาดภายในประเทศญี่ปุ่นกว่าร้อยละ 70 และตลาดภายนอกประเทศกว่าร้อยละ 90¹⁰ พวกที่รวมเข้ากับบรรดายักษ์ใหญ่อเมริกัน ได้แก่ บริษัทเล็กๆ ของญี่ปุ่นซึ่งค่อนข้างเสียเปรียบ รวมกันแล้ว ฮิสซุ และ มิตซูบิชิคุมตลาดภายในประเทศ ต่ำกว่าร้อยละ 13 ตอนครั้งแรกของปี ค.ศ. 1971

รัฐบาลญี่ปุ่นกำหนดเงื่อนไขที่เข้มงวดพอดูกับพวกบริษัทอเมริกัน ไครสเลอร์จะได้รับอนุญาตให้ ซื้อกิจการภายใต้การควบคุมของมิตซูบิชิ มอเตอร์ส์ ได้เพียงร้อยละ 35 (เป็นจำนวนเงิน 100 ล้านดอลลาร์สหรัฐ) โดยค่อยๆ ซื้อในระยะ 3 ปี เยเนอรัล มอเตอร์ส์ซึ่งถือหุ้นของฮิสซุ (บริษัทรถยนต์ บรรทุกสำคัญบริษัทหนึ่ง) อยู่แล้วร้อยละ 34.2 และยอมรับประกันว่าจะไม่เพิ่มหุ้นจากอัตรานี้ก่อน ปี 1976

ประโยชน์ของการเข้าร่วมกับบริษัทอเมริกันมีอยู่หลายประการ กล่าวคือ ค่าใช้จ่ายในการผลิตถูกลง และได้กำลังผลิตสูงขึ้น ในท้องที่โลกที่สามและที่สอง รถยนต์ญี่ปุ่นได้รับความนิยมมากกว่า ยิ่ง กว่านั้นบรรดาผู้ผลิตรถยนต์สามารถโยกย้ายการผลิตไปยังแหล่งที่ค่าแรงงานถูกได้ดีกว่า (ตามที่คำนวณ กันเมื่อเร็ว ๆ นี้บอกว่า รวร้อยละ 70 ของรถยนต์บางชนิดของญี่ปุ่นผลิตในท้องที่ได้หัว-เกาหลีใต้ ไทโย ไคเงียว เปิดโรงงานในมาเลเซียตอนกลางปี 1971 ทำการสร้างรถยนต์โดยสารเครื่องโรตารีแบบ ใหม่) ประเทศญี่ปุ่นยังพื้นฐานต่อไปยังประเทศจีนได้ดีกว่าสหรัฐ เมื่อนายโรซ ตอนที่เป็นประธานของ เยเนอรัล มอเตอร์ส์ ไปเยือนญี่ปุ่นในเดือนเมษายน 1971 เขากล่าวว่า เขาสนใจจีนในแง่ที่เป็นตลาด อนาคตมากกว่าสนใจญี่ปุ่น ซึ่งเขาเห็นว่าถึงจุดใกล้จะอิ่มตัวอยู่แล้วในส่วนที่เกี่ยวกับการจำหน่ายรถยนต์ ต่างประเทศ รถ ดอตจ์ โคลท์ ของไครสเลอร์กำลังผลิตอยู่แล้ว โดย มิตซูบิชิในญี่ปุ่น และรถฮิสซุ เยเนอรัล มอเตอร์ส์ ก็มีโครงการจะผลิตในปี 1973 อย่างไรก็ตามจะผลิตในปี 1973 อย่างไรก็ดี ควรกล่าวเพิ่มเติมด้วยว่าการเคลื่อน

ใหวของทุนและการผลิตของบริษัทสหรัฐเข้าสู่ญี่ปุ่น ได้ประสบกับการต่อต้านอย่างเหนียวแน่นจากพวกคนงานสมาคม United Automobile Workers ในอเมริกา เพราะเป็นการบั่นทอนอุตสาหกรรมรถยนต์ของสหรัฐหนักไปอีก (ลักษณะลัทธิขั้วกันในระบบนายทุนของสหรัฐ ซึ่งจะต้องเลวร้ายยิ่งขึ้นจะได้พิจารณาถึงอย่างเต็มที่ในตอนต่อไป)

ตารางที่ 1 อุตสาหกรรมรถยนต์ญี่ปุ่น : อัตราส่วนตลาดภายในประเทศ

โตโยต้า มอเตอร์	29.3	} กลุ่มโตโยต้า (43.9)
ไดฮัทสึ โคเงียว	6.9	
ฮิโน มอเตอร์	1.1	
ซูซูกิ มอเตอร์	6.6	
นิสสัน มอเตอร์	23.7	} กลุ่ม นิสสัน (28.1)
ฟูจิ อุตสาหกรรมหนัก	4.0	
นิสสัน ดีเซล	0.4	
มิตซูบิชิ มอเตอร์	9.8	ร่วมบริษัท ไครสเลอร์
ฮิสซุ	3.1	ร่วมบริษัท จี. เอ็ม.
โตโย โคเงียว*	7.7	
ฮอนดา มอเตอร์	6.9	

แหล่งที่มา : JEJ, No. 459 12 ตุลาคม 1971 หน้า 20 ตัวเลขเหล่านี้แสดงอัตราส่วนร้อยละ ในตลาดภายในประเทศ ระหว่างมกราคม-มิถุนายน 1971.

*โตโย โคเงียว เริ่มการเจรจากับบริษัทฟอร์ด ในปี 1969 เพื่อเข้าร่วมกิจการกัน (โตโย โคเงียว คิดค้นสร้างเครื่องยนต์โรตารีขึ้นมา) ภายหลังข่าวคราวที่ลุ่ม ๆ ดอน ๆ อยู่สามปี การเจรจาก็ล้มเหลวลงในเดือนมีนาคม 1972 เพราะปัญหาเรื่องการมีส่วนของบริษัทฟอร์ดในการดำเนินงานของโตโย (The Times, 10 มีนาคม 1972)

ข้อได้เปรียบส่วนใหญ่ของสหรัฐ เหนือบรรดาคู่แข่งของตนเป็นผลเกิดจากการติดต่อกันมาก และคนอเมริกันได้เรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นระหว่างการยึดครอง พวกเครื่องจักรกลมหาศาลของอเมริกา ตั้งแต่เครื่องบินขับไล่ไปจนถึงอุปกรณ์สำนักงานมีบทบาทสำคัญ ช่วยบีบบอุตสาหกรรมญี่ปุ่นให้ร่วมมือกับทุนอเมริกัน การเข้าร่วมกันนี้เป็นที่เห็นได้เฉพาะอย่างยิ่งในด้านอุตสาหกรรมทหาร และการร่วมกันทางเทคนิค

การประกอบกิจการร่วมกันระหว่างสหรัฐ-ญี่ปุ่นในด้านอุตสาหกรรม-ทหาร

วงเขตของการเกี่ยวข้องกับระหว่างสหรัฐ-ญี่ปุ่นในด้านนี้ เฮอร์เบิร์ต บิกซ์ (Herbert Bix) ได้เขียนไว้อย่างละเอียดลออในงานชิ้นเยี่ยมของเขา¹¹ ตารางที่ 2 แสดงถึงเครื่องบินเฮลิคอปเตอร์และเครื่องยนต์ของสหรัฐที่ผลิตในญี่ปุ่นจากปี 1954 ถึง 1966¹² การประกอบกิจการร่วมกันสองกรณีที่สำคัญที่สุด

ตั้งแต่บัดนั้น ได้แก่การตกลงระหว่าง บริษัท ฮิวส์ แอร์คราฟต์ (Hughes Aircraft) กับบริษัทอุตสาหกรรมหนักกาวาซากิ (Kawasaki Heavy Industries) และนิปปอน อิเลคตริก เพื่อพัฒนา “เครื่องบินส่งสัญญาป้องกันขั้นต้น”¹³ และการตกลงระหว่างเยเนอรัล อิเลคตริก (สหรัฐ) กับฮิตาชิเกี่ยวกับเครื่องบินดีไอพ่น¹⁴ แล้วยังมีการตกลงสำคัญอีกหลายกรณีเมื่อเร็ว ๆ นี้ เกี่ยวกับจรวด¹⁵ ปัญหาสำคัญซึ่งในข้อที่ว่าจะมีเครื่องบินโรบอตร์อะไรบ้าง จำนวนเท่าไรที่ญี่ปุ่นต้องซื้อโดยตรงจากสหรัฐ หรือผลิตขึ้นเองนั้นในขณะที่เขียนนี้ยังคงคลุมเครือเกินกว่าที่จะพูดอะไรแน่นอนได้

ตารางที่ 2 บริษัทร่วมกิจการผลิตเครื่องบินทหาร ของ สหรัฐ-ญี่ปุ่น

บริษัทญี่ปุ่น	ระบบเครื่องบินและเครื่องยนต์	บริษัทสหรัฐ
ฟูจิ อุตสาหกรรมหนัก	T-34	บีช
	L-19	เซสสนา
	204B	เบลล์
กาวาซากิ	KH-4 47G2A	โบอิง
	KV-107 11	ล็อกฮีท
	T-33A P2V-7	แม็คคอนเนล ดักกลาส
มิตซูบิชิ อุตสาหกรรมหนัก	F-104J	นอร์ท อเมริกา
	F4E	ไซคอสกี
	NIKE HERCULES	
	S-55, S-61, S-62, SH3A	
	F86F	
ชินเมวา อุตสาหกรรมหนัก	UF - XS	กรัมแมน
อิซิคาวาจิมา-ฮาริมา	T58 J79	เยเนอรัล อิเลคตริก
เตจิม ไชกิ JET ENGINE PARTS & FLIGHT CONTROL SYSTEMS		เบนดิกซ์ เลียร์ ซีเกลอร์
โตเกียว ชิบาอูระ อิเลคตริก INERTIAL NAVIGATIONAL SYSTEMS		ลิตตอน อินดัสตรีส์

แทบไม่จำเป็นที่จะเห็นว่า บทบาทของญี่ปุ่นที่เป็นฐานทัพและโรงงานซ่อมแซมขนาดใหญ่ของอเมริกา ทั้งในสงครามเกาหลีและเวียดนาม เป็นโอกาสมากมายช่วยให้เกิดการร่วมมือร่วมแรงในทางเทคโนโลยีขึ้น ขนาดของเทคโนโลยีทางทหารอเมริกันอาจแสดงให้เห็นได้ชัดเจนจากตัวเลขรายจ่ายทางทหารของสหรัฐ กล่าวคือ ตลอดเวลาเป็นปี ๆ ที่สงครามเวียดนามขยายกว้างใหญ่ออกไป รายจ่ายทางทหารของอเมริกาในญี่ปุ่นสูงกว่ารายจ่ายในเวียดนาม ยกเว้นในปีเดียว คือ ปี 1967

กำลังเสริมเศรษฐกิจของญี่ปุ่นจากสงครามเวียดนามประกอบด้วยปัจจัยด้านนี้ บวกตัวเลขในตารางที่ 3 บวกกำลังซื้ออิมโพรวีสในเอเชียอาคเนย์ซึ่งเป็นผลโดยตรงจากสงคราม วงการญี่ปุ่นบางแห่งคำนวณ “ผลได้” ทั้งสิ้นต่อธุรกิจญี่ปุ่นเป็นมูลค่าประมาณ 2 พันล้านดอลลาร์สหรัฐต่อปี ในเวลาที่สงครามเข้มข้น (เป็น “ผลได้” โดยตรง) นอกจากนั้นการทุ่มเทของบรรดาผู้ผลิตสหรัฐในการผลิตเพื่อสงครามยังอาจเปิดช่องทางให้พวกส่งสินค้าออกของญี่ปุ่นสามารถบุกกรุกเข้าไปในตลาดสหรัฐได้

ตารางที่ 3 รายจ่ายการป้องกันประเทศของสหรัฐในญี่ปุ่น และเวียดนาม
ค.ศ. 1964-1969 (ล้านดอลลาร์)

ค.ศ.	ญี่ปุ่น	เวียดนาม
1964	321	64
1965	346	188
1966	484	408
1967	538	564
1968	581	558
1969	320	303

จาก Survey of Current Business Vol. 49 No. 12, ธันวาคม 1969 ตัวเลขในที่นี้ จำกัดเฉพาะส่วนหนึ่งของรายจ่ายเท่านั้น แต่ไม่ได้รวมค่าใช้จ่ายจริงๆ ของสงครามในเวียดนาม

ตัวเลขของกระทรวงการคลังระหว่างประเทศและอุตสาหกรรม สำหรับรายการจัดซื้อพิเศษของสหรัฐเป็นดังต่อไปนี้

1965	:	320	ล้านดอลลาร์
1966	:	470	”
1967	:	510	”
1968	:	590	”
1969	:	640	”

แหล่งที่มา : Hayashi Naomichi, "The Economic Basis for the Revival of Japanese Militarism", Gendai to Shiso I, ตุลาคม 1970 หน้า 245.

นอกจากนี้แล้ว ยังจะต้องพิจารณาถึง (ก) การทำลายอุตสาหกรรมผลิตอาวุธของญี่ปุ่นโดยสิ้นเชิงตอนปี ค.ศ. 1945 และ (ข) ข้อที่ว่าอุตสาหกรรมผลิตอาวุธที่ญี่ปุ่นเติบโตขึ้นมาอีกโดยเกี่ยวโยงอย่างใกล้ชิดกับวงการอุตสาหกรรมทหารอเมริกัน และมีการติดต่อเพียงเล็กน้อย กับบรรดาอุตสาหกรรมผลิตอาวุธของระบบนายทุนอื่นๆ

* ในการศึกษาถึงสัมพันธภาพอเมริกา-ญี่ปุ่น ในตำนานนี้ เรายังต้องคำนึงถึงข้อเท็จจริงที่ว่า เมื่อไม่นานมานี้ญี่ปุ่นทำงานอย่างหนักในการพัฒนาอาวุธพิเศษชุดหนึ่งสำหรับใช้ในท้องที่เอเชียอาคเนย์ กล่าวคือ รถถังแบบใหม่ ("72") สามารถใช้ได้หนักซึ่งเหมาะสมกับท้องทุ่งนาของเอเชียอาคเนย์ (ซึ่งมีตชูปิซึได้ผลิตขึ้นมาแล้ว)¹⁶ เรือขนาดเล็กพิเศษใช้เห็นได้ เรือแบบลอยในอากาศสำหรับใช้ตามหนองบึงและป่าสูง และเฉพาะอย่างยิ่งปืนเล็กยาวแบบใหม่ ออกแบบเหมาะสมกับคนร่างเล็กกว่าปีนอเมริกัน ซึ่งใหญ่รุ่มร่ามและมีประสิทธิภาพกว่าของอเมริกัน ด้วยกองทัพลูกค้าจำนวนอย่างน้อยหนึ่งโหลซึ่งมี

ทหารตัวเดียวกับทหารอเมริกันราวฟุตหนึ่ง จึงเป็นไปได้ทีเดียวว่าญี่ปุ่นจะเติบโตขึ้นในฐานะเป็นแหล่งผลิตอาวุธสำหรับกองทัพเหล่านั้นโดยเฉพาะ

ความเป็นเบี้ยล่างของญี่ปุ่นในด้านการผูกพันทางเทคนิค สิทธิประกอบประดิษฐ์กรรมแต่ผู้เดียว และสิทธิอนุญาต เป็นไปอย่างถึงที่สุด ในช่วงสองทศวรรษระหว่างปี 1950—1970 ญี่ปุ่นจ่ายค่าเช่าสิทธิทางเทคโนโลยีไปกว่าสิบเท่าของที่ตนได้รับ คือ 929.4 พันล้านเยน (3,175 ล้านดอลลาร์สหรัฐ) ต่อรายรับ 86 พันล้านเยน (279.2 ล้านดอลลาร์)¹⁷ ญี่ปุ่นผลิตผลต่างลงได้อย่างเชื่องช้า คือในปี 1970 (ปีสุดท้ายที่รายละเอียดสมบูรณ์พอจะหามาได้) ญี่ปุ่นจ่าย 155.9 พันล้านเยน (506.1 ล้านดอลลาร์) สำหรับเทคโนโลยีที่ส่งเข้าประเทศ (เพิ่มขึ้นร้อยละ 17.7 ของปี 1969) เทคโนโลยีส่งออกต่างประเทศ คิดเป็นมูลค่า 21.2 พันล้านเยน (69 ล้านดอลลาร์) เพิ่มร้อยละ 27.7 จากปี 1969 ปี 1970 เป็นปีแรกที่อัตราส่วนสินค้าออกกับสินค้าเข้าเพิ่มขึ้นกว่าร้อยละ 13 ในปีนั้น ญี่ปุ่นได้รับประมาณ 1/37 ของรายรับของสหรัฐ 1/4 ของรายรับของฝรั่งเศสและประมาณครึ่งหนึ่งของรายรับของเยอรมันตะวันตก รายจ่ายของญี่ปุ่นส่วนใหญ่ทีเดียวต้องออกไปสู่สหรัฐอเมริกา อย่างเช่นข้อตกลงทางเทคนิคจำนวน 2,563 รายการที่ทำไว้กับต่างประเทศระหว่างปี 1949 และ 1963 เกือบร้อยละ 70 ทำกับบริษัทสหรัฐ นิตยสารฟาร์อีสต์เออร์น อีโคโนมิก รีวิว (Far Eastern Economic Review) กล่าวว่า “การถ้อยทีถ้อยยอมแทนกันในด้านนี้จัดอยู่ในขั้นต่ำสุด”¹⁸ และแม้จำนวนเงินที่เกี่ยวข้องอาจจะดูไม่มากมายนัก แต่ทุกๆ ดอลลาร์ที่เห็นได้ในใบอนุญาต (หรือเงินกู้) อาจหมายถึงสูงยิ่งกว่านั้นมากตามที่เป็นจริง

เพื่อให้เข้าใจถึงความสำคัญของสัมพันธภาพสหรัฐ—ญี่ปุ่น จะต้องพิจารณาปัจจัยอื่น ๆ หลายประการ ในข้อแรก บทบาทสำคัญของพวกธนาคารสหรัฐในญี่ปุ่น ซึ่งก็แบบเดียวกัน ไม่มีการถ้อยทีถ้อยยอมแทนกัน เพราะธนาคารญี่ปุ่นมีบทบาทน้อยมากในเศรษฐกิจของสหรัฐ¹⁹ ธนาคารสหรัฐเหล่านี้ได้มีส่วนสำคัญมาก เฉพาะอย่างยิ่งในด้านเงินกู้สำหรับอุตสาหกรรมปิโตรเลียม (เช่น ในปี 1961 ครั้งหนึ่งของเงินกู้ทั้งหมดให้กับอุตสาหกรรมด้านนี้ด้านเดียว) ประการที่สอง การลงทุนของสหรัฐในญี่ปุ่นซึ่งอยู่ในระดับต่ำ โดยเทียบ กล่าวคือ ตอนกลางทศวรรษ 1960 ญี่ปุ่นมีส่วนเพียงกว่าร้อยละ 1 จากการลงทุนของสหรัฐในต่างประเทศ และราว 1/4 ของที่บริษัทอเมริกันได้ลงทุนในเยอรมันตะวันตกในช่วงเวลาเดียวกัน ในอีกด้านหนึ่ง ประการที่สาม จะต้องเน้นว่าการลงทุนของอเมริกาในญี่ปุ่นจนถึงปี 1969 เท่ากับ 8 เท่าของการลงทุนทั้งสิ้นของญี่ปุ่นในสหรัฐอเมริกา รวมทั้งอะแลสกา (ดูตอนต่อไป)

แล้วยังมีปัจจัยพิเศษเกี่ยวกับโอกินาวาอีก จากปี 1945 จนถึง พฤษภาคม 1972 โอกินาวาเป็นอาณานิคมของอเมริกัน ปกครองโดยนายพลอเมริกัน และใช้เงินดอลลาร์ ระหว่างนั้นญี่ปุ่นมีเพียง “อริปไตยที่ยังเหลืออยู่” เหนือหมู่เกาะริวกิว เงินทุนอเมริกันสามารถลงทุนในท้องที่ในลักษณะเงื่อนไขที่ให้ประโยชน์อย่างเต็มที่ และสามารถใช้ออกินาวาเป็นฐานสำหรับเลี้ยงข้อจำกัดชนิดคันต่าง ๆ เกี่ยวกับการลงทุนซึ่งใช้กับประเทศญี่ปุ่นแท้ ๆ การบุกรุกของสหรัฐโดยอาศัยผ่านโอกินาวา มีความสำคัญโดยเฉพาะในด้านอุตสาหกรรมปิโตรเลียม (เรื่องนี้มีรายละเอียดตอนต่อไป โปรดดูบทว่าด้วย โอกินาวา)

ญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกาในเอเชียอาคเนย์ : ความทั่วไป

ในกรณีใดก็ตาม จนถึงกลางทศวรรษ 1960 สหรัฐส่งเสริมการขยายตัวของเศรษฐกิจญี่ปุ่นอย่างเต็มที่ การจัดซื้อและรายจ่ายทางทหารอื่นๆ ของอเมริกาคลุมประมาณร้อยละ 20 ของมูลค่าสินค้าเข้าของญี่ปุ่นระหว่างปี 1945-1962 อเมริกายังช่วยให้ธนาคารโลกและองค์การหุ่นเชิดอื่นๆ ทุ่มเงินลงทุนให้แก่ญี่ปุ่น ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ได้รับเงินกู้จากธนาคารโลกสูงเป็นที่สอง จนถึงปี 1964 ญี่ปุ่นได้รับเงินกู้จำนวน 500 ล้านดอลลาร์ ประเทศที่ได้สูงกว่ามีอยู่ประเทศเดียวเท่านั้น คือ อินเดีย (700 ล้านดอลลาร์) ซึ่งยากจนกว่ามาก ด้วยประชากร 5 เท่าของญี่ปุ่น²⁰ จนถึงต้นปี 1971 ญี่ปุ่นได้รับจากธนาคารโลกกว่า 850 ล้านดอลลาร์ นอกเหนือไปจาก 150 ล้านดอลลาร์ในรูปเครดิตจากสมาคมพัฒนาระหว่างประเทศ (International Development Association) ซึ่งเป็นหน่วยสมทบ “เงินกู้ระยะสั้น” ของธนาคารโลก

ย้อนไปกลางทศวรรษ 1950 ภายใต้ จอห์น ฟอสเตอร์ ดัลเลส พวกอเมริกันได้กระชับโครงการสามเส้าขึ้นเพื่อเสริมสินค้าออกของญี่ปุ่น และช่วยให้เศรษฐกิจญี่ปุ่นสามารถเลี้ยงตัวเองได้ สหรัฐอเมริกาตั้งเงินทุนขึ้นสำหรับประเทศภาคพื้นเอเชียอาคเนย์ให้ซื้อสินค้าญี่ปุ่น และให้ภาคพื้นเอเชียอาคเนย์เหล่านี้ได้รับ “อภิสิทธิ์” ในตลาดอเมริกันเป็นการตอบแทน/ ดังที่ยานางา กล่าวว่า “จุดมุ่งหมายสำคัญอันหนึ่ง... คือขยายตลาดสำหรับญี่ปุ่นในเอเชียอาคเนย์ เพื่อตอบโต้ความพยายามทางการค้าของฝ่ายคอมมิวนิสต์ และเพื่อส่งเสริมการค้าระหว่างญี่ปุ่นกับประเทศภาคพื้นเอเชียอาคเนย์”²¹ เมื่อนึกย้อนไปแล้วเรื่องนี้ดูจะฟันเฟืองเสียยิ่งกว่าบรรดาแผนงานฟันเฟืองหลายๆ อย่างของดัลเลส

แผนงานเช่นนี้จะให้ความหมายแก่ในแง่ของ “ความอ่อนแอ” โดยเปรียบเทียบของอเมริกาในภูมิภาคย่านนี้ ทั้งๆ ที่มีการเคลื่อนไหวทางทหารจักรวรรดินิยมอย่างมหาศาล แต่เอเชียอาคเนย์ก็มีได้เป็นย่านสำคัญสำหรับการลงทุนของสหรัฐอเมริกา ในปี 1967 ในการลงทุนต่างประเทศโดยตรงของสหรัฐมีเพียงร้อยละ 2.3 เท่านั้นที่ลงในเอเชียอาคเนย์²² จากแง่ของอเมริกา ญี่ปุ่นเป็นที่ยอมรับในย่านนี้สำหรับช่วยเหี่ยวร้างพวกรัฐบาลหัวเก่าทั้งหลาย

บทที่ 2

ญี่ปุ่นและเอเชียอาคเนย์

ความต้องการสินค้าเข้าของญี่ปุ่น

เป็นที่รู้กันดีว่าญี่ปุ่นขาดวัตถุดิบหลายอย่างสำหรับบ่อนโรงงานอุตสาหกรรม ตอนต้นทศวรรษ 1960 ญี่ปุ่นต้องสั่งซื้อฝ้าย ขนสัตว์ ยางธรรมชาติ บอกลีซีด หินฟอสเฟต นิกเกิล และปอมนิล่า ทั้งหมด สั่งซื้อ น้ำมันดิบ สินแร่ดีบุก น้ำตาล และสินแร่เหล็กกว่าร้อยละ 90 สั่งซื้อถั่วเหลือง ข้าวสาลี และเกลือสำหรับบริโภคกว่าครึ่ง¹ รายการสินค้าเข้าเหล่านี้มีไม่ก็อย่างที่สามารถลดลงได้บ้าง แต่ในขณะเดียวกันส่วนใหญ่ก็มีอยู่มากและซื้อหาได้ในราคาถูกลงตามสมควร² ข้อที่แปลก คือว่าญี่ปุ่นได้สินค้าเข้าส่วนใหญ่ คือ ผลิตผลเกษตรมาจากสหรัฐ

ถ้าหากมีการกระจายผลผลิตในด้านเกษตรให้มากขึ้น ญี่ปุ่นคงอาจจะลดการพึ่งสินค้าเข้าประเภทอาหารบางอย่างลงไปได้ (ดูตอนที่ว่าด้วยเกษตรกรรมต่อไป) แต่ในด้านแร่ธาตุและวัตถุดิบ อุตสาหกรรมญี่ปุ่นจำต้องพึ่งสินค้าเข้าอย่างมากอีกต่อไป รายงานเรื่องทรัพยากรประจำเดือนตุลาคม ค.ศ. 1971 ประมาณว่า ถ้าจะให้คงการเติบโตทางเศรษฐกิจในอัตราที่เป็นอยู่ในช่วงสิบปี ญี่ปุ่นจะใช้วัตถุดิบถึงร้อยละ 30 ของที่ส่งออกทั้งหมดของโลก เทียบกับร้อยละ 12 ในปัจจุบัน และถึงตอนปี 1980 การอุปโภคน้ำมันดิบต่อไปจะเพิ่มขึ้นถึงราวร้อยละ 11 ของการอุปโภคทั้งหมดของโลก³ ตารางที่ 4 แสดงระดับของการพึ่งด้านวัตถุดิบ พร้อมด้วยการคาดการณ์สำหรับปี 1975 ไว้ด้วย

จนถึงปี 1971 ประมาณว่าญี่ปุ่นอยู่ได้ด้วยอศัยวัตถุดิบส่วนใหญ่ที่มีอยู่ขณะนั้นเพียงในปริมาณอัตรา 20 วันสำหรับอุตสาหกรรมที่มีอยู่ในประเทศ ปริมาณน้ำมันเพียงพอใช้ได้ 45 วัน (เทียบกับปริมาณอัตราเฉลี่ย 60 วันที่ใช้กันในระบบเศรษฐกิจนายทุนที่ก้าวหน้าส่วนมาก) เมื่อเร็ว ๆ นี้รัฐบาลประกาศโครงการจะสะสมปริมาณสำรองให้ถึงระดับ 60 วัน⁴

การต้องพึ่งสินค้าเข้าอย่างหนักเช่นนี้ก่อให้เกิดผลสืบเนื่องหลายประการ คือ การขยายกำลังการต่อเรืออย่างมหาศาล และกองเรือพาณิชย์ขนาดใหญ่ การแสวงวัตถุดิบเพิ่มอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้นและแนวโน้มหนักขึ้นในการลงทุนระยะยาวสำหรับการขุดค้นวัตถุดิบเหล่านี้ วงเขตการควบคุมของยุโรป อเมริกาในด้านทรัพยากรแร่ธาตุมีแสดงไว้ในตารางที่ ๕ ความกลัวของญี่ปุ่นจึงไม่ใช่จะปราศจากเหตุผลเสียทีเดียว

การเดินทางเรือ

วันที่ที่สงครามสิ้นสุดลง ญี่ปุ่นต้องพึ่งการเดินทางเรือของต่างประเทศ (เฉพาะอย่างยิ่งอเมริกา) ทั้งหมด เรือลำแรกที่ต่อในญี่ปุ่นสำหรับขายออกเสร็จเอาในปี 1951 ถึงปี 1971 ญี่ปุ่นเป็นชาติต่อ

ตารางที่ 4 ความต้องการของญี่ปุ่นในด้านทรัพยากร และระดับการพึ่งพาต่างประเทศ

รายการ	หน่วย 1,000 ตัน	1 9 6 3			1 9 6 8			ประมาณสำหรับปี 1975			อัตราความต้องการ เพิ่มขึ้นเฉลี่ย % ต่อปี 1968-1975
		ต้องการ	จากแหล่ง ในประเทศ	จากแหล่ง นอกประเทศ %	ต้องการ	จากแหล่ง ในประเทศ	จากแหล่ง นอกประเทศ %	ต้องการ	จากแหล่ง ในประเทศ	จากแหล่ง นอกประเทศ %	
ทองแดง	”	396	160	59.6	740	197	73.4	1,400	240	82.9	9.6
ตะกั่ว	”	141	69	51.1	186	81	56.5	367	163	55.6	10.2
สังกะสี	”	328	221	32.6	628	290	53.8	1,290	494	61.7	10.8
อลูมิเนียม	”	252	0	100	657	0	100	1,780	0	100	15.3
นิกเกิล	”	25	0	100	60	0	100	131	0	100	11.8
สินแร่เหล็ก	”	34,449	8,020	76.7	77,437	11,856	84.7	164,288	16,429	90	11.3
ถ่านหิน	”	22,260	11,820	46.9	43,650	12,260	71.9	86,640	12,260	85.9	10.3
น้ำมัน	1,000 กิโลลิเมตร	65,637	794	98.8	148,299	799	99.5	290,000	800	99.7	10.1
แก๊สธรรมชาติ	ล้านคิวบิกฟุต	2,133	2,133	0	2,510	2,510	0	9,500	2,510	73.6	20.9
ยูเรเนียม	ตัน	—	—	—	—	—	—	4,210	0	100	—
ไม้	1,000 คิวบิกเมตร	67,761	51,119	24.5	91,806	48,963	46.7	128,400	53,900— 65,300	58— 49.1	4.9

แหล่งที่มา: Hayashi Naomichi, "The Economic Basis for the Revival of Japanese Militarism" อ้างอิงรายงานปี 1970 ของคณะกรรมการวิจัย ว่าด้วย
ทรัพยากรของสภาเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นองค์กรที่ปรึกษาาระดับสูงสุด ขึ้นกับนายกรัฐมนตรี : The Resources Problem in a Period of Inter-
nationalization.

ตารางที่ 5 การควบคุมทรัพยากรแร่ธาตุของโลก ทูทของยุโรป-อเมริกาเหนือ

ทองแดง	10 บริษัท	70.9%	ของผลผลิตของโลก
นิกเกิล	4 ”	74.5%	” ”
การสะสม			
อลูมิเนียม	6 ”	82.8%	” ”
น้ำมันดิบ	8 ”	64.0%	” ”

ในด้านทองแดง อลูมิเนียมและน้ำมัน สหรัฐอเมริกาควบคุม 40% หรือกว่านั้นของผลผลิตของโลก

แหล่งที่มา : กระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมระหว่างประเทศ, Tsusho Hakusho, Soron, 1971 หน้า 349.

เรือใหญ่ที่สุดในโลก ผลิตได้เกือบ 12 ล้านตัน (11,992,495 ตัน) เท่ากับเกือบครึ่งของโลกขายทูททั้งหมด (24,859,701 ตัน) ในจำนวนนั้นทั้งหมดของญี่ปุ่น 1.5 ล้านตันเพิ่มขึ้นจากปี 1970 ร้อยละ 55 (6.5 ล้านตัน) ขายออกต่างประเทศ กองเรือพาณิชย์ญี่ปุ่นเดี่ยวนั้นใหญ่ที่สุดเป็นที่สองในโลกรองจากไลบีเรีย โดยขึ้นหน้าอังกฤษในปี 1969 ความตั้งใจของญี่ปุ่นที่จะควบคุมกิจการขนส่งได้รับผลตอบแทนแล้ว เช่นที่ได้รับจากการเดินเรือขนาดใหญ่ในตอนแรก การที่โลกต้องพึ่งเรือบรรทุกสินค้าหนัก ๆ พวกสินแร่ และน้ำมันมากขึ้น (เฉพาะอย่างยิ่งตั้งแต่ปีดคลองสุเอซ) ให้ประโยชน์อย่างมหาศาลต่อญี่ปุ่น ซึ่งเดี่ยวนั้นขายเรือกว่าครึ่งของที่ต่อขึ้นทั้งหมดให้ต่างประเทศทุกปี บริษัทญี่ปุ่นใหญ่ ๆ เช่น อิชิคาว่าจิม่า-ฮาริม่า (Ishikawajima-Harima (IHI) เดี่ยวนั้นถือหุ้นใหญ่หรืออำนาจควบคุมในกิจการต่อเรือในประเทศต่างๆ อย่างเช่น บราซิล เปรู ใต้หวัน ออสเตรเลีย ตุรกี กรีซ และสิงคโปร์⁵ ในปี 1970 ญี่ปุ่นขายเรือให้ต่างประเทศเพิ่มขึ้นเท่าตัวของปี 1969 คิดเป็นมูลค่า 3,311 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เท่ากับ 2.4 เท่าของเป้าหมายที่ตั้งไว้ในการประชุมชั้นสุดยอดเกี่ยวกับการค้าต่างประเทศ สำหรับปี 1970⁶

ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้แรงช่วยกระตุ้นจากสามทาง คือ สงครามเกาหลี (และการจัดซื้อของอเมริกา) โครงการ “ชดใช้ค่าปฏิกรรมสงคราม” และโครงการ “ช่วยเหลือ”

การชดใช้ค่าปฏิกรรมสงคราม

โครงการ “ชดใช้ค่าปฏิกรรมสงคราม” ของญี่ปุ่นถูกปลุกปั่นขึ้นมาจากพวกธุรกิจขนาดใหญ่ เพื่อเป็นทางดูดเงินของผู้เสียภาษีให้กลับเข้ามาอยู่ในมือของพวกเขาอุตสาหกรรม นับเป็นแผนที่วางไว้โดยเฉพาะ เพื่อดึงสินค้าออกญี่ปุ่นให้กลับเข้าสู่วงไพบูลย์มหาเอเชียบูรพาในอดีต ซึ่งตนก็มีส่วนร่วม (ยกเว้นพวกประเทศไซเชี่ยลิสต์) สงครามเกาหลีนับเป็นแรงเสริมสำคัญสำหรับวงการธุรกิจญี่ปุ่นอยู่แล้ว แต่ก็ยังมีข้อจำกัดทั้งในแง่ภูมิศาสตร์และผลิตภัณฑ์

ตารางที่ 6 การชดใช้ค่าปฏิกรรมสงครามของญี่ปุ่นต่อประเทศในเอเชียอาคเนย์

ประเทศ	ลงนามเมื่อ	จำนวนปี	ค่าเสียหาย (ล้านดอลลาร์)	เงินกู้ (ล้านดอลลาร์)
พม่าครั้งที่ 1	5 พ.ย. 1954	10	200.0	50.0
พม่าครั้งที่ 2	29 มี.ค. 1963	12	140.0	30.0
ฟิลิปปินส์	9 พ.ค. 1946	20	550.0	250.0
อินโดนีเซีย	20 ม.ค. 1958	12	223.8	400.0
เวียดนามใต้	15 พ.ค. 1959	5	39.0	7.5

แหล่งที่มา : Yanaga แหล่งเดียวกัน หน้า 206 เปรียบเทียบกับ Imagawa Eiichi "Inroads of the Japanese Economy in Asia" Sekai, No. 11, พฤศจิกายน 1970 หน้า 77-86.

ข้อสำคัญที่จะต้องบันทึกคือ โครงการชดใช้ค่าปฏิกรรมสงครามของญี่ปุ่นนั้น พวกธุรกิจเองเป็นผู้คิดขึ้นและเป็นผู้ดำเนินการโดยเฉพาะเป็นแบบแผนงานช่วยตัวเอง ตามถ้อยคำอันระมัดระวังของยานางากว่าว่า "พวกธุรกิจที่รวมกลุ่มกันมองเห็นความเกี่ยวข้องระหว่างการชำระค่าปฏิกรรมสงครามกับการฟื้นฟูเศรษฐกิจของชาติ"⁷ ยิ่งกว่านั้นการเจรจาชดใช้ค่าเสียหายทั้งหมดกระทำโดยพวกนักธุรกิจ ไม่ใช่เจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศ "รัฐบาลต้องการใช้บริการของนักธุรกิจมากกว่าของเจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศ เพราะเป็นการจำเป็นที่การเจรจาจะต้องอาศัยการจัดแจงด้านธุรกิจจริง ๆ"⁸

"การชดใช้ค่าปฏิกรรมสงคราม" ทั้งสิ้นคิดเป็น "ค่าปฏิกรรม" 1,152,800,000 ดอลลาร์สหรัฐ บวกด้วยเงินกู้ 737,500,000 ดอลลาร์ ข้อตกลง "การชดใช้ค่าปฏิกรรมสงคราม" ซึ่งเผยให้เห็นลักษณะที่แท้จริงได้ดีที่สุดของโครงการทั้งหมดได้แก่ข้อตกลงกับเวียดนามใต้ ข้อตกลงนี้เป็นแต่เพียงสิ่งที่พวกธุรกิจขนาดใหญ่คิดขึ้น เพื่อตั้งผลประโยชน์จากการพัวพันของอเมริกาในเวียดนาม

"หลังจากการพ่ายแพ้ที่เตียนเบียนฟู... เวียดนามใต้เข้ามาอยู่ภายใต้การคุ้มครองของสหรัฐ ผลก็คือเงินช่วยเหลือจำนวนมากมายเริ่มหลังไหลเข้าสู่ประเทศ (เวียดนามใต้) สถานการณ์ใหม่นี้มีผลทำให้มีการแก้ไขความคิดของรัฐบาลญี่ปุ่น พวกกลุ่มธุรกิจซึ่งกำลังรู้สึกกระทบกระเทือนจากการยุติโครงการจัดซื้อพิเศษของสหรัฐในสงครามเกาหลีอยู่ได้มองเห็นช่องทางใหม่ ๆ ขึ้น.....

เพื่อตั้งผลกำไรมาก ๆ จากกองทุนช่วยเหลือของสหรัฐ ทั้งกลุ่มธุรกิจและรัฐบาลตกลงใจว่าจะเป็นการดีที่สุดในระยะยาวที่จะกระทำการชำระค่าปฏิกรรมสงคราม ซึ่งเป็นจำนวนมากพอดู และซึ่งจะให้ผลตอบแทนอย่างงามในชั่วระยะหนึ่ง..... การชำระจริง ๆ กระทำกันในรูปการลงทุนซึ่งได้รับการส่งเสริมจากพวกผู้นำธุรกิจที่ใกล้ชิดกับนายกรัฐมนตรี เพราะคนเหล่านั้นมองเห็นโอกาสอันงาม ที่จะได้ผลกำไรในการร่วมมือกับสหรัฐ ตามนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ในเอเชียอาคเนย์"⁹

โครงการฟิลิปปินส์เป็นตัวอย่างแสดงลักษณะสำคัญ 2 ข้อ ของเรื่องทั้งหมด กล่าวคือ อิทธิพลครอบงำเด็ดขาดของพวกธุรกิจ และลักษณะการช่วยตัวเองในเนื้อหาสาระของข้อตกลงต่าง ๆ ในกรณี

“การชดใช้ค่าปฏิกรรมสงคราม” ให้ฟิลิปปินส์ พวกผู้นำธุรกิจซึ่งทำการเจรจาได้มีการตกลงระหว่างกันเองเกี่ยวกับจำนวนเงินที่จะจ่ายให้แก่ฟิลิปปินส์โดยไม่ต้องแจ้งให้รัฐมนตรีคลังอิซิมาต๊ะของตนเลย¹⁰

ฟิลิปปินส์ปฏิเสธไม่ยอมตรากฎหมายประกันการลงทุน (เพราะความรู้สึกที่ยังเป็นปฏิปักษ์ต่อญี่ปุ่น และเพราะอิทธิพลกดดันจากกลุ่มอเมริกา-ฟิลิปปินส์) พวกกลุ่มผลประโยชน์ญี่ปุ่นจึงต้องใช้อิทธิพลโดยอาศัยอำนาจควบคุมของตนในด้านการขนส่ง สิทธิอนุญาต ตัวบุคคลเจ้าหน้าที่ ฯลฯ การศึกษาถึงผลของการชดใช้ค่าปฏิกรรมสงคราม และ “การช่วยเหลือ” ของญี่ปุ่นต่อฟิลิปปินส์ แสดงว่ากิจกรรมเหล่านี้ถูกใช้เพื่อถ่ายเทสินค้าเครื่องบริโภคที่ไม่ต้องการไปให้ฟิลิปปินส์ เพื่อหยุดยั้งการพัฒนาเศรษฐกิจในท้องที่ เพื่อเข้าครอบครองธุรกิจของฟิลิปปินส์ เพื่อติดสินบนเจ้าหน้าที่รัฐบาล ฯลฯ¹¹ จุดบรรลุดของโครงการมาถึงในเมื่อญี่ปุ่นจัดการส่งโรงงานผลิตกระสุนมูลค่า 6 ล้านดอลลาร์ไปให้ฟิลิปปินส์ เป็นการชดใช้ค่าปฏิกรรมสงคราม¹²

ส่วนที่ไม่เป็นค่าปฏิกรรมสงคราม

ส่วนหนึ่งของการคบคิดระหว่างกลุ่มชนชั้นปกครองของญี่ปุ่นและอเมริกา ซึ่งออกมาในรูปที่เรียกขานกันว่า “ความตกลงสันติภาพ” (Peace Settlement) และปฏิบัติการต่าง ๆ ตามความตกลง ญี่ปุ่นไม่เคยให้ค่าชดเชยแก่จีนหรือสาธารณรัฐประชาธิปไตยแห่งประชาชนเกาหลีเลย “ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม” ญี่ปุ่นได้สังหารผู้คนในประเทศจีนไปประมาณ 11-15 ล้าน ทำให้คน 60 ล้านไร้ที่อยู่ และทำความเสียหายประมาณ 60 พันล้านดอลลาร์¹³ ในเดือนพฤษภาคม 1960 หนังสือพิมพ์ประชาชนรายวัน (People's Daily) ยืนยันซ้ำถึง สิทธิ ของจีนที่จะเรียกค่าปฏิกรรมสงครามจำนวน 50 พันล้านดอลลาร์ และเรียกร้องให้ บัญหา เรื่องค่าชดเชยได้มีการตกลงกันให้เป็นที่พอใจของจีนก่อนที่จะมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับโตเกียว ต่อมาจีนได้ชี้แจงฐานะของตนไว้ดังนี้ คือ ญี่ปุ่นต้องชำระค่าปฏิกรรมเต็มที่เป็นกรขออุทิศโทษสำหรับการกระทำผิดของตน แม้ว่าการชดเชยนี้ไม่จำเป็นต้องกระทำกันในรูปแบบเงินสดและสิ่งอุปโภคบริโภค หรือโรงงานอุตสาหกรรม (ตามที่ไดวางแผนกันไว้แต่แรกเมื่อสงครามสิ้นสุดในปี 1945) เป็นเวลานานที่ปัญหาเรื่องการชดใช้ค่าปฏิกรรมสงครามแก่จีนมีส่วนสำคัญในนโยบายภายในและต่างประเทศของญี่ปุ่น กิชิและพวกของเขาในกลุ่มนิยมได้หัวนอ้างข้อเท็จจริงซ้ำแล้วซ้ำเล่าว่า รัฐบาลเจียงไคเช็คได้บอกเลิกค่าปฏิกรรมสงครามไปแล้ว อันเป็นเหตุผลชวนให้สันนิษฐานไทยไป แทนที่จะรับรองสาธารณรัฐประชาชนจีน เมื่อเร็ว ๆ นี้เองปัญหาดูเหมือนจะจางหายไป จีนได้ให้เป็นที่รู้กันว่าจะไม่มีการเรียกร้องค่าชดใช้เป็นเงินทอง¹⁴ รัฐมนตรีต่างประเทศฟูกุเดแสดงเป็นทางการว่า ญี่ปุ่นควรขอภัยต่อจีนสำหรับ “ความยุ่งยาก” ที่กองทหารญี่ปุ่นได้กระทำไว้ต่อประชาชนจีน¹⁵

อีกกรณีหนึ่งที่ญี่ปุ่นไม่มีการชดใช้ค่าปฏิกรรมสงคราม คือที่เกี่ยวกับไมโครเนเชีย เกาะจำนวนมากในย่านอันกว้างใหญ่นี้ต้องรับเคราะห์กรรมอย่างน่าสลดภายใต้อำนาจปกครองทั้งของญี่ปุ่น และต่อมาของอเมริกา โดยที่อยู่กันอย่างกระจัดกระจายมาก และได้รับการสนับสนุนเล็กน้อยจากประชาชาติอื่น ๆ พลเมืองของเกาะเหล่านี้ครั้งแล้วครั้งเล่าต้องตกอยู่ภายใต้การยึดครอง ถูกทิ้งระเบิด และ

ตารางที่ 7 การช่วยเหลือของญี่ปุ่นแบ่งตามภูมิภาคต่างๆ (ล้านดอลลาร์)

	รวม	เอเชีย (ไม่รวม ตะวันออก กลาง) รวม	เอเชีย อาณานิคม	ตะวันออก กลาง	แอฟริกา	อเมริกา ใต้	แปซิฟิก	ยุโรป	องค์การ ระหว่าง ประเทศ
1960 ('59)	(1,413.9)	52	36	11	4	26	*	3	3
—63	1,218.3	631.1	434.8	139.7	44.6	322.3	2.4	41.2	36.6
1964	360.7	69	38	3	21	2	*	2	3
		248.2	137.9	11.4	76.0	7.7	0.7	6.8	10.3
1965	600.8	53	28	2	22	13	*	6	3
		320.8	167.2	11.5	134.8	80.4	0.2	35.4	17.7
1966	669.0	58	21	5	91	8	*	4	7
		384.8	143.5	31.1	124.8	54.7	1.4	23.7	48.4
1967	855.3	58	25	8	23	5	*	*	5
		500.2	215.8	69.3	199.7	44.9	*	4.2	45.4
1968	1,049.3	53	21	9	7	10	*	5	17
		559.0	218.8	89.5	70.6	102.6	0.2	51.5	176.3
1964—'68	3,535.1	57	25	6	17	8	1	3	8
		2,013.0	883.2	212.8	605.9	289.9	2.1	113.2	298.1
1960 ('59)	(4,949.0)	56	28	7	14	13	1	3	7
—68	4,753.4	2,644.1	1,318.0	352.5	650.5	612.2	4.5	154.4	334.7

แหล่งที่มา : Chosa Geppo (วิจัยรายเดือน) ตีพิมพ์โดยสำนักวิจัยของคณะรัฐมนตรี • ปีที่ 14, ฉบับที่ 12 ธันวาคม 1969 หน้า 14.

ตัวเลขเบื้องต้นซ้ายมือ เป็นอัตราร้อยละของการช่วยเหลือทั้งหมด

* เป็นจำนวนเล็กน้อยไม่สำคัญ

ในที่สุดระเบิดปรมาณู ไมโครเนเซียเรียกค่าชดใช้จากญี่ปุ่นเป็นจำนวน 1 พันล้านดอลลาร์ (และจากสหรัฐ 2 พันล้านดอลลาร์) ญี่ปุ่นได้เรียกค่าชดใช้จากไมโครเนเซีย 100 ล้านดอลลาร์ สหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นคบคิดตกลงกันอย่างน่าสมเพชให้ค่าป่วยการแก่บรรดาเกาะเหล่านี้เป็นเงิน 10 ล้านดอลลาร์ (เกาะละ 5 ล้านดอลลาร์) เท่ากับเป็นค่าทำทานกระจ่ายร่อยสำหรับความย่อยยับที่ได้กระทำต่อท้องที่อันงดงามนี้ และสำหรับความไม่สนใจใยดีของมหาอำนาจผู้ยึดครองทั้งสอง¹⁶

การช่วยเหลือ

“ถึงแม้ญี่ปุ่นจะให้เงินกู้ แต่ก็เหมือนกับเล่นกล ญี่ปุ่นกลับเอาคืนด้วยมืออีกข้างหนึ่งเกือบสองเท่าของที่ได้ให้ไป”

(ตงกุ อับดุล ราห์มัน กล่าวในงานแสดงสินค้านานาชาติ ปี 1970)¹⁷

“การช่วยเหลือ” ของญี่ปุ่นเป็นไปตามแนวนโยบาย “การชดใช้ค่าปฏิกรรมสงคราม” ของตน แน่ นอน “การช่วยเหลือ” แบบจักรวรรดินิยมทั้งปวงเป็นการลงทุนหรือเครดิตสินค้าออกที่แอบแฝงเท่านั้น เพราะความมดเท็จในเนื้อหาของถ้อยคำซึ่งประสงค์จะลวงและให้เกิดสับสน จึงค่อนข้างยากที่จะแยกแยะข้อความรู้ในเรื่องนี้ และด้วยเหตุนี้ขอเสนอจัดให้อยู่ภายใต้หัวข้อเรื่องของจักรวรรดินิยมในที่นี้

ตารางที่ 8 การช่วยเหลือของญี่ปุ่นต่อเอเชีย แบ่งออกเป็นรายประเทศ (ล้านดอลลาร์)

ปี ค.ศ.	เอเชีย										
	เกาหลี	ไต้หวัน	พม่า	ฟิลิปปินส์	อินโดนีเซีย	ไทย	เวียดนามใต้	อินเดีย	ปากีสถาน	ลังกา	(ไม่รวมตะวันออกกลาง)
1959-	5.5	0.1	105.4	79.4	104.4	7.0	40.8	86.6	13.1	0.5	450.7
'63	7.7	10.4	105.7	122.7	162.7	37.8	40.8	131.8	21.2	1.3	631.1
'64	0.2	0.2	16.8	21.4	15.0	3.5	5.9	35.5	16.2	0.2	116.5
	2.3	2.3	16.7	34.5	42.6	34.3	5.9	81.0	18.5	0.4	248.2
'65	45.9	0.3	11.8	35.3	21.5	3.9	0.7	53.2	32.7	0.1	205.5
	50.7	4.7	12.9	65.3	59.8	22.1	1.3	67.4	25.8	*	320.8
'66	31.2	8.8	10.3	30.5	50.6	3.7	0.6	49.4	21.3	6.9	216.0
	126.2	17.9	10.1	46.7	43.1	22.6	0.6	58.6	14.6	7.1	384.8
'67	53.6	30.7	6.5	61.5	112.9	4.1	0.5	40.3	26.4	2.4	343.3
	115.5	69.4	14.1	116.0	73.4	6.5	1.8	69.1	20.6	8.5	500.2
'68	44.0	23.6	10.4	27.8	83.7	4.9	0.5	64.7	41.7	5.1	311.4
	140.0	78.3	20.4	85.3	69.2	37.0	1.3	75.1	42.9	8.1	559.0
'64-'68	174.9	63.6	55.8	176.5	283.7	20.1	3.6	243.1	138.3	14.7	1,192.7
	434.2	172.6	74.2	347.8	288.1	122.5	3.5	351.2	122.4	24.1	2,013.0
59-'68	180.4	63.7	161.2	255.9	388.1	27.1	44.4	329.7	151.4	15.2	1,643.4
	441.9	183.0	179.9	470.5	450.8	160.3	44.3	483.0	143.6	25.4	2,644.1

แหล่งที่มา : แหล่งข้างเคียงกับตารางที่ 7, ธันวาคม 1969 หน้า 15.

ตัวเลขข้างบนเป็นการช่วยเหลือระดับรัฐบาลเท่านั้น ตัวเลขข้างล่างรวมการช่วยเหลือทั้งระดับรัฐบาลและเอกชน

* เป็นจำนวนเล็กน้อยไม่สำคัญ

การช่วยเหลือของญี่ปุ่นแบ่งตามท้องถิ่นที่มีแสดงไว้ในตารางที่ 7 การช่วยเหลือของญี่ปุ่นจัดแบ่งเป็นรายประเทศแสดงอยู่ในตารางที่ 8

ตารางที่ 9 เงินเยนกู้ของรัฐบาลต่อประเทศในเอเชียอาคเนย์
จนถึงสิ้นเดือนกันยายน ค.ศ. 1970 (ล้านดอลลาร์)

ประเทศ	จำนวน	ร้อยละของทั้งหมด (รวมทุกประเทศ)
อินเดีย	549.5	28.0
อินโดนีเซีย	388.6	19.8
ปากีสถาน	255.0	13.0
เกาหลีใต้	200.0	10.2
ไต้หวัน	150.0	7.6
ไทย	60.0	3.1
มาเลเซีย	50.0	2.5
พม่า	30.0	1.5
ฟิลิปปินส์	30.0	1.5
ลังกา	25.0	1.3
เวียดนามใต้	7.5	0.4
เขมร	4.2	0.2
อัฟกานิสถาน	2.0	0.1
เนปาล	1.0	0.1

แหล่งที่มา : กระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมระหว่างประเทศ, **Keizai Kyoryoku no Genjo to Mondaiten** (สรุปปกขาวว่าด้วยการร่วมมือทางเศรษฐกิจ), 1970 หน้า 140.

ในปี 1969 ตัวเลขของทางการญี่ปุ่นเกี่ยวกับ “การช่วยเหลือ” (รวมทรัพยากรเอกชนและรัฐบาลที่ออกไปสู่ประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย) คิดเป็นมูลค่า 1,263 ล้านดอลลาร์ (ร้อยละ 0.76 ของรายได้รวมของชาติ) และในปี 1970 ตัวเลขเพิ่มขึ้นเป็น 1,824.3 ล้านดอลลาร์ (ร้อยละ 0.94 ของรายได้รวมของชาติ) เท่ากับเพิ่มขึ้นร้อยละ 44¹⁸

ตามสถิติทางการของญี่ปุ่น ในปี 1969 เอเชียได้รับร้อยละ 83.3 ของการช่วยเหลือในรูปแบบทวิภาคีทั้งหมดของญี่ปุ่น และร้อยละ 79.9 ของกองทุนเอกชนทั้งหมดที่ออกไปจากญี่ปุ่น¹⁹

ตอนสิ้นเดือนกันยายน 1970 เงินที่รัฐบาลที่ผูกพันไว้ทั้งหมดรวม 1,963.7 ล้านดอลลาร์ จัดสรรในหมู่ประเทศย่านเอเชียอาคเนย์ตามที่แสดงไว้ในตารางที่ 9

ถึงแม้ข้อมูลต่อ ๆ มาจะไม่สมบูรณ์ แต่จะเห็นว่าแนวโน้มสำคัญอันหนึ่งนับตั้งแต่ตีพิมพ์สมุดปกขาวนี้ออกมา คือ การเร่งทุ่มเงินกู้ไปที่อินโดนีเซีย ญี่ปุ่นยังขยายเงินกู้เยนเป็นจำนวนมากให้แก่พม่า 71 ล้านดอลลาร์²⁰ กลุ่มมิติซุบิซึสำคัญกลุ่มหนึ่งไปเที่ยวสำรวจประเทศอินเดียตอนสิ้นปี 1971 เพื่อตรวจสอบช่องทางการลงทุนและให้เงินกู้ และคณะผู้แทนนี้มีข่าวว่ายังได้ทำการสำรวจที่ทางในบังกลาเทศอีกด้วย²¹ ญี่ปุ่นซึ่งไว้อย่างประหลาดในการรับรองบังกลาเทศ** ได้ประกาศทันทีว่า จะทำการเจรจาจัดสรรเครดิตที่ยังค้างอยู่ให้แก่ปากีสถาน เครดิตเหล่านี้มีมูลค่าทั้งสิ้น 100 ล้านดอลลาร์ซึ่งร้อยละ 60 ถูกจัดแบ่งไว้สำหรับ (ปากีสถาน) ตะวันออก²² ญี่ปุ่นยังจะให้สาธารณรัฐประชาธิปไตยแห่งเวียดนามกู้ยืมเงินในอัตราดอกเบี้ยต่ำพอๆ (ร้อยละ 3-5)²³

ญี่ปุ่นข้ามหน้าสหราชอาณาจักรในฐานะผู้ให้ “การช่วยเหลือ” ในปี 1969 และข้ามหน้าเยอรมันตะวันตกในปี 1970 กลายเป็นที่สองรองจากสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่นเป็นแหล่งให้ “การช่วยเหลือ” เป็นอันดับหนึ่งแก่ไต้หวัน ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และพม่า เป็นอันดับสองสำหรับเกาหลีใต้และมาเลเซีย อันดับสามสำหรับไทยและลาว²⁴

ตามอัตราร้อยละของรายได้รวมของชาติ ตัวเลข “การช่วยเหลือ” ของญี่ปุ่น ปี 1969 ตกอยู่ราวๆ อัตราเฉลี่ยของประเทศนายทุน แต่แม้โดยมาตรฐานวัดค่อนข้างต่ำที่ใช้อยู่ในด้านนี้ ญี่ปุ่นมีประวัติที่ใช้ไม่ได้เลย คือ เพียง 1 ใน 3 ของตัวเลขปี 1969 (ร้อยละ 0.26 ของรายได้รวมของชาติ) เป็นการช่วยเหลือพัฒนาของรัฐบาล และเกือบร้อยละ 50 ของ “การช่วยเหลือ” ทั้งสิ้นอาจจัดได้เป็นการส่งเสริมทางการค้าแทบๆ ไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง²⁵ ตอนสิ้นปี 1969 ดุลเครดิตสินค้านำออกของญี่ปุ่นที่ยังค้างชำระอยู่มีมูลค่าทั้งสิ้น 2,898 ล้านดอลลาร์ จากจำนวนนี้ เอเชียอาคเนย์ได้รับประมาณ 1,080 ล้านดอลลาร์ แต่ในปี 1969 เอเชียอาคเนย์ได้รับเพียงร้อยละ 28 ของเครดิตผ่อนชำระทั้งหมดของปีนั้น (ร้อยละ 58 ได้แก่แอฟริกา ซึ่งเครดิตสินค้านำออกค้างชำระจากญี่ปุ่นทั้งหมดตอนสิ้นปี 1969 มีมูลค่าเกือบเท่ากับของเอเชียอาคเนย์ คือ 1,080 ล้านดอลลาร์)²⁶

ตารางที่ 10 แสดงเครดิตสินค้านำออกญี่ปุ่น รวมทั้งการลงทุนของญี่ปุ่นในต่างประเทศจนถึงสิ้นปี 1969

** หมายเหตุของผู้แปล

การที่ญี่ปุ่นหันมารับรองบังกลาเทศโดยทันทีทันใดนั้น สาเหตุมาจากการเดินเต๋มของประธานาธิบดีนิกสัน (Nixon shocks) ระหว่างปี 1971-1972 โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อนิกสันประกาศการไปเยือนปักกิ่งในปี 1972 ทำให้พันธมิตรของสหรัฐอเมริกาในเอเชีย เช่น ฟิลิปปินส์ ญี่ปุ่น ไต้หวัน เกาหลีใต้ อินเดีย เวียดนามใต้ มีการเคลื่อนไหวอย่างมาก สำหรับญี่ปุ่นนั้น รู้สึกเสียหน้าที่สหรัฐรับรองเปิดสัมพันธ์กับจีน ก่อนจะปรึกษา (prior consultation) กับญี่ปุ่นก่อน รัฐบาลญี่ปุ่นจึงตอบโต้โดย ต้นปี 1973 นายกรัฐมนตรี ทานากะ ประกาศจะไปเยือนมอสโก รัฐบาลญี่ปุ่นประกาศรับรองบังกลาเทศเพื่อเป็นการเยาะเย้ยสหรัฐ พร้อมทั้งประกาศรับรองมองโกเลียด้วย จักรพรรดิฮิโรฮิโตะ เสด็จเยือนยุโรป เพื่อกระชับความสัมพันธ์กับประเทศยุโรป แต่ก็ผิดหวัง เพราะได้รับการต้อนรับที่ขะเหินจากหลาย ๆ ประเทศ (Overholt, William H., "President Nixon's Trip to China and Its Consequences," Asian Survey, July 1973, XIII 7, หน้า 715).

มีข้อที่จะต้องพิจารณด้วยหลายประการ คือ อัตราดอกเบี้ยของญี่ปุ่นโดยส่วนรวมแล้วสูง คือ ร้อยละ $4\frac{3}{4} - 5\frac{3}{4}$ ของเงินกู้ธรรมดา ส่วนอัตราเฉลี่ยของประเทศนายทุนยุโรปตกราวร้อยละ 3 มีเครื่องแสดงว่าขณะนี้ญี่ปุ่นกำลังลดอัตราดอกเบี้ยของตนลงไปบ้าง²⁷ เงื่อนไขทั่วไปของเงินกู้ญี่ปุ่นในปี 1970 คือ ดอกเบี้ยร้อยละ 3.7 กำหนดชำระคืนระยะเวลา 21.4 ปี ระยะเวลาผ่อนผันการชำระ 6-7 ปี (คือระยะเวลาผ่อนผันให้ก่อนเริ่มการชำระคืน) คณะกรรมการช่วยเหลือพัฒนา (Development Assistance Committee) กำหนดเงื่อนไขทั่วไปในช่วงเวลาเดียวกัน คือ ดอกเบี้ยร้อยละ 2.7 กำหนดการชำระคืน 29.7 ปี และระยะเวลาผ่อนผันการชำระ 7.5 ปี²⁸

ถ้าเงินกู้กระทำผ่านธนาคารเอ็กซ์ปอต-อิมปอต อัตราดอกเบี้ยร้อยละ $6\frac{1}{2}$ ปลายปี 1970 ญี่ปุ่นยังไม่บรรลุถึงเป้าหมาย ปี 1965 ขององค์การความช่วยเหลือและพัฒนาทางเศรษฐกิจ (Organization for Economic Co-operation and Development) ในเรื่องลดหย่อนเงื่อนไขเงินกู้ กำหนดการชำระคืนยังเข้มงวดกว่าที่กำหนดไว้ในประเทศนายทุนโดยทั่วไป และระยะเวลาผ่อนผันการชำระก็เข้มงวดพอๆ กัน นอกจากนั้น แม้โดยมาตรฐานของประเทศนายทุน เงินกู้ของญี่ปุ่นส่วนใหญ่ที่เดียวถูกผูกมัดอยู่กับการซื้อสินค้าญี่ปุ่น คือ อย่างน้อยร้อยละ 90 (และเกือบร้อยละ 80 ของเงินกู้ที่ภาคีของรัฐบาลทั้งหมด) ถูกผูกมัดในลักษณะเดียวกันนี้

ในการประชุมประเทศนายทุนของโลกเกี่ยวกับ “การช่วยเหลือ” ซึ่งองค์การความช่วยเหลือและพัฒนาทางเศรษฐกิจจัดให้มีขึ้นที่กรุงโตเกียวเมื่อเดือนกันยายน 1970 ญี่ปุ่นยอมผูกพันรับปฏิบัติตามเป้าหมายที่จะให้ “การช่วยเหลือ” ร้อยละ 1 ของรายได้รวมของชาติในปี 1975 ในขณะที่เดียวกันรัฐบาลโตเกียวประกาศในทีว่าจะปฏิเสธไม่ยอมแบ่งสันถึงร้อยละ 70 ของจำนวนนี้ให้กับ “การช่วยเหลือ” ของรัฐบาล (ร้อยละ 1 ของรายได้รวมของชาติในปี 1975 จะเท่ากับประมาณ 3,940 ล้านดอลลาร์)²⁹

ญี่ปุ่นอาจจะขึ้นถึงตัวเลขร้อยละ 1 ในไม่ช้า ดังที่นิตยสาร ฟาร์อีสเทอร์น อีคอนอมิก รีวิว กล่าวไว้ว่า “การช่วยเหลือต่างประเทศเป็นธุรกิจที่มั่นคงและประกันผลกำไรอย่างไรก็ดี ในทศวรรษ 1960 ‘ไม่มีธุรกิจใดเทียบได้กับธุรกิจใช้ค่าปฏิกรรมสงคราม’ คำขวัญตอนนั้น คือ ‘ไม่มีธุรกิจใดเทียบได้กับธุรกิจการช่วยเหลือต่างประเทศ’ ตราบเท่าที่การช่วยเหลือต่างประเทศเป็นเรื่องมุ่งผลกำไร ย่อมจะเป็นการยากสำหรับญี่ปุ่นที่จะแก้ข้อเสียดังกล่าวนี้ได้ คือ ฉกฉวยด้วยมือซ้ายมากกว่าที่ให้อภัยมือขวา”³⁰

ตัวอย่างชัดที่สุดของ “การช่วยเหลือ” ของญี่ปุ่นได้แก่กรณีมาเลเซีย ตามข่าวหนังสือพิมพ์ เดอะไทมส์ (The Times) มาเลเซีย “ไม่สามารถใช้เงินกู้ญี่ปุ่นจำนวน 50 ล้านดอลลาร์ ซึ่งญี่ปุ่นได้พยายามเสนอให้มาเป็นเวลาห้าปี เงื่อนไขที่ตั้งเอาไว้ แม้ท่านตนกู ก็เห็นว่าไม่รับเงินกู้เสียเลยจะเป็นการดีกว่า.....”³¹

การลงทุนของญี่ปุ่นในเอเชียอาคเนย์

จนกระทั่งเมื่อไม่นานมานี้เอง ญี่ปุ่นลงทุนเล็กน้อยมากในต่างประเทศเมื่อเทียบกับประเทศนายทุนใหญ่อื่นๆ ตารางที่ 10 แสดงให้เห็นภาพระหว่างปี 1965-1969

ตารางที่ 10 การลงทุนต่างประเทศและเครดิตสินค้าออกของญี่ปุ่น ค.ศ. 1965—1969
(ล้านดอลลาร์)

	1 9 6 5		1 9 6 6		1 9 6 7		1 9 6 8		1 9 6 9	
	ลงทุน	เครดิต	ลงทุน	เครดิต	ลงทุน	เครดิต	ลงทุน	เครดิต	ลงทุน	เครดิต
ยุโรป	0.4	--	48.3	--	21.1	--	84.0	0.5	103.3	
ลาตินอเมริกา	45.2		44.5	41.9	34.5	77.5	23.5	152.1	51.9	102.4
แอฟริกา	1.9		3.7	180.6	2.5	279.9	42.9	34.1	17.1	46.3
เอเชียอาคเนย์	34.2		32.0	243.5	42.6	267.0	50.7	363.6	109.1	621.8
ตะวันออกกลาง	13.0		22.9	10.9	19.3	53.6	21.8	76.1	43.0	78.3
แปซิฟิก	0.2		1.6	--	0.2	--	0.1	--	0.4	--
รวม	94.4		104.7	525.2	99.1	699.2	139.0	931.7*	222.0	952.0
รวมทั้งสิ้น	94.4		629.9		798.3		1,070.7		1,174.0	

(การลงทุนและเครดิตสินค้าออก)

* ตัวเลขเครดิตสินค้าออก สำหรับปี 1968 รวมรายการ “อื่นๆ” ที่ไม่ระบุไว้ จำนวน 221.8

แหล่งที่มา : Keizai Kyoryoku Kankei Shiryo, (เอกสารว่าด้วยการร่วมมือทางเศรษฐกิจ) กระทรวงการต่างประเทศ โตเกียว, 1970 หน้า 26—27.

เป็นการสำคัญที่จะเห็นว่าเมื่อไม่กี่ปีมานี้ ทุนของโลกหลังโหลเพิ่มขึ้นรวดเร็วกว่าการค้าของโลกมากยิ่งขึ้นกว่านั้น จนถึงกลางทศวรรษ 1960 ญี่ปุ่นมีการขาดดุลอยู่เรื่อยในบัญชีเงินซึ่งทำให้ขาดดุลได้ก็ด้วยอาศัยเงินตราต่างประเทศที่หลังโหลเข้าญี่ปุ่นเท่านั้น นับตั้งแต่นั้นมาญี่ปุ่นได้กลับฐานะขาดดุล กลายเป็นเกินดุลขึ้นอย่างมหากาล ดังที่จะได้อธิบายในตอนต่อไปถึงเกาหลีใต้และไต้หวัน ระบบนายทุนญี่ปุ่นมีเหตุผลของตนดีพอที่จะทำการลงทุนภายนอกประเทศ และเหตุผลเหล่านี้โดยส่วนใหญ่แล้วประจวบกับแรงกดดันจากอเมริกาทั้งด้านการเงินและการเมืองให้ญี่ปุ่นต้องลงทุนในเอเชียอาคเนย์ และท้องที่ย่านรอบๆ แปซิฟิก

เอเชียอาคเนย์ยังมีได้เป็นแหล่งลงทุนใหญ่ ๆ ของจักรวรรดินิยม ตอนสิ้นปี 1969 สหรัฐมีเพียงร้อยละ 3 ของการลงทุนโดยตรงในต่างประเทศที่นั่น ในปี 1968 ญี่ปุ่นยังคงมีทุนในเอเชียอาคเนย์เพียงกว่าครึ่งของที่ลงในลาตินอเมริกา (ร้อยละ 14 และร้อยละ 26 ของการลงทุนต่างประเทศทั้งหมดตามลำดับ) ตารางที่ 11 แสดงภาพโดยเปรียบเทียบจนถึงสิ้นปี 1969 ตารางที่ 13 จำแนกการลงทุนของญี่ปุ่นตามภาคเศรษฐกิจและภูมิภาค

ตารางที่ 11 การลงทุนต่างประเทศโดยตรงของประเทศสำคัญ ๆ (ล้านดอลลาร์)

	สิ้น 1966		สิ้น 1969			1966-1969	
	รวม	รวม	%ในประเทศ พัฒนา	%ของผล ผลิตรวม ของชาติ	%สินค้า ออก	รายได้ ต่อคน ดอลลาร์	อัตรา เพิ่ม เฉลี่ย%
สหรัฐอเมริกา	54,562	70,763	60.9	7.5	189.0	348	9.0
อังกฤษ	16,002	18,655	16.0	20.0	110.5	336	5.2
ฝรั่งเศส	4,000	4,779	4.1	3.7	32.4	95	6.1
เยอรมันตะวันตก	2,500	4,814	4.1	2.9	16.6	79	24.4
แคนาดา	3,238	3,806	3.3	5.2	27.7	180	5.5
ญี่ปุ่น	1,000	2,683	2.3	1.6	16.7	26	31.4
รวม	89,583	116,246	100.0	6.3	69.2	187	9.1

แหล่งที่มา : กระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมระหว่างประเทศ, **Tsusho Hakusho, Soron**, 1971 หน้า 365
 ฟาร์อีสเทอร์น อีคอนอมิก รีวิว 28 สิงหาคม 1971 จำนวนตัวเลขรวมของญี่ปุ่นในเดือนมีนาคม 1971
 เท่ากับ 3,594 ล้านดอลลาร์ และประมาณตัวเลขรวมของญี่ปุ่น ตอนปี 1980 ไว้เป็น 25,700 ล้านดอลลาร์.

ตามการประเมินทั่วไปที่ทำไว้ในเดือนพฤษภาคม 1971³² แสดงว่าจากการลงทุนในต่างประเทศทั้งหมดของญี่ปุ่น 3 พันล้านดอลลาร์มีเพียง 1/5 ลงในเอเชีย (รวมทั้งตะวันออกกลาง) และจาก 1/5 นี้มีส่วนเพียงเล็กน้อยเท่านั้นที่เกี่ยวข้องกับการสร้างโรงงานประดิษฐกรรม อย่างไรก็ตาม ที่สำคัญพอๆ กัน ก็คือ มีการประมาณกันว่า จากจำนวนทั้งสิ้น 3 พันล้านดอลลาร์ กว่า 1.2 พันล้านได้ถูกนำไปลงไว้แล้วในระยะสองปีก่อน

ว่ากันอย่างคร่าว ๆ บัจจุบันประการมีส่วนต่อสภาวะเป็นไปเช่นนี้ กล่าวคือ ความต้องการของอุตสาหกรรมญี่ปุ่นเอง การเปลี่ยนแปลงใหญ่ในดุลการค้าและทุนสำรองของญี่ปุ่น และแรงกดดันของอเมริกา ทำให้ญี่ปุ่นมีบทบาทมากขึ้นในฐานะ “นายโรง” ในเอเชียตะวันออก

ในข้อสุดท้าย ปีหัวเลี้ยวหัวต่อ คือ 1965 ถึงตอนนี้สหรัฐอเมริกาจมปลักอยู่ในเวียดนามและมีการคิดจะตัด “การช่วยเหลือ” ต่างประเทศที่ให้กับประเทศอย่างเช่น เกาหลีใต้ เพื่อคุ้มครองเงินดอลลาร์ ได้มีการใช้อิทธิพลเป็นอย่างมากให้ญี่ปุ่นมีส่วนรับภาระใช้จ่ายในการป้องกันดินแดนนี้ทางการวอชิงตันเริ่มเจรจากับ โตเกียวเรื่องการคืนเกาะ โอกินาวา ประธานาธิบดีจอห์นสัน บีบให้เร่ง

ตารางที่ 12 การลงทุนโดยตรงในต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา เยอรมันตะวันตก และญี่ปุ่น แบ่งตามภาคผลิตภัณฑ์และภูมิภาค (ล้านดอลลาร์ ถึงสิ้นปี ค.ศ. 1969)

	สหรัฐอเมริกา	เยอรมันตะวันตก	ญี่ปุ่น
รวมทั้งสิ้น	70,763	8,814	2,684
เหมืองแร่	5,635	4,200	892 (เหมืองแร่และน้ำมัน)
ปิโตรเลียม	19,985	102	
ประดิษฐกรรม	29,450	3,558	722
อื่นๆ	15,693	954	1,070
ยุโรปตะวันตก	21,554	2,675	303
อเมริกาเหนือ	21,075	799	720 (27%)
ลาตินอเมริกา	13,811	896	531 (19%)
เอเชียอาคเนย์	3,363	103	604 (22%)
ตะวันออกกลาง	1,829	29	306
แอฟริกา	2,970	259	79
โอเชียเนีย	3,099	53	158
ไม่ระบุ	3,061	—	—

ข้อสังเกต : ร้อยละ 40 ของการลงทุนทั้งสิ้นของญี่ปุ่น กระทำระหว่างปี 1968-1969.

แหล่งที่มา : กระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมระหว่างประเทศ, Tsusho Hakusho, Soron, 1971 หน้า 366.

ตารางที่ 13 โครงสร้างการลงทุนในต่างประเทศของญี่ปุ่น แบ่งตามภาคผลิตภัณฑ์และภูมิภาค จนถึงสิ้นปี 1969 (ล้านดอลลาร์)

	อเมริกาเหนือ	ลาตินอเมริกา	เอเชียอาคเนย์	ตะวันออกกลาง	ยุโรป	แอฟริกา	โอเชียเนีย	รวม
ประกอบการเพื่อพัฒนา	129	96	266	302	1	57	108	959
ประดิษฐกรรม	160	249	233	—	39	—	41	722
พาณิชย์	431	168	105	(เล็กน้อย)	287	(เล็กน้อย)	—	1,003
เปอร์เซ็นต์ของทั้งหมด	26.9%	19.1	22.5					

ข้อสังเกต : ประกอบการเพื่อพัฒนา ได้แก่ เหมืองแร่ ป่าไม้ ประมง

แหล่งที่มา : กระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมระหว่างประเทศ, Tsusho Hakusho, Soron, 1971 หน้า 374.

การเจรจา “เรื่องการค้ากลับคืนสู่ความสัมพันธ์ปกติ” ระหว่างโตเกียว—เซอูล ซึ่งว่ากันมาอย่างเชื่องช้า ถึง 13 ปี ซูการ์โนถูกคว่ำ และมีการรวมกลุ่มระหว่างนายพลที่เรียนมาจากญี่ปุ่นมี ซูฮาร์โต เป็นหัวหน้า กับพวกผู้เชี่ยวชาญที่เรียนมาจากสหรัฐ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันว่า “แก๊งเบอเคลลี” ขึ้นมาแทนที่³³ จริงอยู่ โตเกียวได้มีความสัมพันธ์อันดีกับซูการ์โน (โดยอาศัย “การร่วมสัมพันธ์มิตร” กันระหว่างสงคราม และการปรองดองของภริยาชาวญี่ปุ่นของซูการ์โน) แต่มาหลังจากที่ซูการ์โนสิ้นอำนาจนี้เอง เงินทอง ญี่ปุ่นเคลื่อนเข้าสู่ประเทศอินโดนีเซียอย่างเป็นล่ำเป็นสัน นอกจากนั้นทางโตเกียวซึ่งมีสื่อสัมพันธ์ทางการเมืองอย่างดี เป็นผู้จัดการประสาน “งานฟื้นฟู” เศรษฐกิจของอินโดนีเซียภายหลังการยึดอำนาจของซูฮาร์โต³⁴

สถานการณ์เป็นไปอย่างรวดเร็วและอาจเห็นกันได้ดีที่สุดในกรณีเข้าของการปล้นสะดมหมายเลขหนึ่งในย่านนี้ คือ อินโดนีเซีย ตารางที่ 14 แสดงให้เห็นแต่เพียงโครงร่างแท้ ๆ

ตารางที่ 14 การลงทุนของต่างประเทศในอินโดนีเซีย

	ม.ก. 1967 - ธ.ก. 1970		ม.ก. 1971 - ม.ย. 1971		รวม	
	โครงการ	ทุน(ดอลลาร์)	โครงการ	ทุน(ดอลลาร์)	โครงการ	ทุน(ดอลลาร์)
สหรัฐอเมริกา	53	516,020,000	5	12,130,000	58	528,150,000
ฟิลิปปินส์	13	261,500,000				
ญี่ปุ่น	53	156,620,000	12	101,938,419	65	258,558,419
เกาหลีใต้	4	53,400,000				
แคนาดา	3	77,660,000				
ฮ่องกง	41	43,890,000	8	44,600,000	49	88,490,000
สิงคโปร์	26	37,520,000	2	16,300,000	28	53,820,000
อังกฤษ	27	28,240,000	1	1,150,000	28	29,740,000
ออสเตรเลีย	10	12,450,000	4	3,710,000	14	16,160,000
รวมทุกประเทศ	335	1,339,360,000	42	188,726,419	377	1,528,086,419

แหล่งที่มา : ฟาร์อีสเทอร์น อีคอนอมิก รีวิว ครั้งที่ 25, 1971 หน้า 62.

ตัวเลขของฟิลิปปินส์ เข้าใจว่าเป็นทุนอเมริกันที่แอบแฝง ตัวเลขของเกาหลีทั้งหมดเป็นการลงทุนด้านอุตสาหกรรมป่าไม้ ในบทความเรื่อง “Indonesian Timber” (PR & WET, Vol. 2, No. 4 พ.ค. - มิ.ย. 1971) Robert Coats อธิบายว่า นี่เป็นรายงานจากแหล่งต่าง ๆ กันในแง่เป็นการลงทุนของรัฐบาลเกาหลีใต้ หรือไม้ก็เป็นเงินอเมริกัน เงินบางส่วนของ ฮ่องกง สิงคโปร์ ปานามา และ บาฮาม่า ก็อาจถือได้ว่าเป็นเงินอเมริกันหรือญี่ปุ่น

ประเด็นสำคัญเรื่องการลงทุนของญี่ปุ่นในอินโดนีเซีย แทบไม่จำเป็นต้องวิจารณ์ถึงการลงทุนของญี่ปุ่นทั้งสิ้นกว่า 100 ล้านดอลลาร์ (เพียงเฉพาะในระยะเวลา 4 เดือนแรกของปี 1971) เกินหน้าจำนวนการลงทุนของประเทศอื่นๆ ในโลกรวมกันทั้งหมด และเท่ากับเกือบ 2 ใน 3 ของการลงทุนทั้งสิ้นของ

ญี่ปุ่นในอินโดนีเซียในช่วงสี่ปีที่แล้ว (ตัวเลขฮ่องกงก็เห็นได้ชัด ระหว่างมกราคม-เมษายน 1971 มีการลงทุนมากกว่าในระยะสี่ปีที่ผ่านมา)

พูดได้ว่าอินโดนีเซียเป็นชุมทรัพย์ที่มั่งคั่งที่สุดในย่านนี้ คือ มีทรัพยากรมหาศาลในด้านน้ำมัน ยาง ดีบุก บอกลีเซียม ทองแดง ไม้สัก ฯลฯ การรุดหน้าใหญ่เริ่มต้นในปี 1967 หลังจากที่ญี่ปุ่นกับอเมริกา ร่วมกันระดมพวกเจ้าหนี้รายทุนของอินโดนีเซียให้ช่วยประคับประคองกลุ่มนายพลซูฮาร์โต³⁵ ทุนของ สหรัฐชนะการแข่ง คือ ฉวยเอาแหล่งอุดมน้ำมันที่สุด แหล่งยาง เหมือนทองแดง และแร่อลูมิเนียม ส่วนญี่ปุ่นได้รับสิทธิน้ำมันบางอย่าง ป่าไม้ (ดูตอนที่ว่าด้วยไม้สักต่อไป) สิทธิการประมงและนิคมเกลือ โดยทั่วไปญี่ปุ่นล้ำหลังกว่า และความอ่อนแอของระบบรายทุนญี่ปุ่น (จนถึงเดี๋ยวนี้) จะเห็นได้จาก ความล้มเหลวที่ไม่สามารถเข้าครองแหล่งอันอุดมสมบูรณ์ด้วยวัตถุดิบสำคัญยิ่งยวดใกล้ๆ บ้านของตน สภาพการณ์ที่เป็นอยู่ ก็คือ สหรัฐอเมริกาเป็นผู้พัฒนาทรัพยากรสำคัญๆ ในอินโดนีเซีย ส่วนญี่ปุ่นทำการแข่งขันในด้านประดิษฐกรรม การขนส่ง คมนาคม พลังไฟฟ้า และในการให้ทุนรัฐบาล ซัดลี (Sadli) ประธานกรรมการลงทุนของรัฐบาลอินโดนีเซีย เมื่อเร็วๆ นี้กล่าวว่า “ญี่ปุ่นและสหรัฐก็ได้เข้าควบคุมเศรษฐกิจของอินโดนีเซียอยู่แล้ว สหรัฐยึดทรัพยากรธรรมชาติและญี่ปุ่นยึดด้านประดิษฐกรรม”³⁶

การลงทุนใหญ่ที่สุดของญี่ปุ่นในประเทศไทยจะเป็นในโรงงาน บีโตรเคมีขนาดใหญ่ซึ่งกำหนด จะสร้างที่อำเภอไทยห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 60 ไมล์ นี่จะเป็นที่ตั้งโรงงานบีโตรเคมีใหญ่ที่สุดในย่าน เอเชียอาคเนย์ทั้งหมด ทางกาโรโตเกียวและกรุงเทพฯ ได้ทำการเจรจาสร้างท่าเรืออุตสาหกรรมและ โรงงานเหล็กกล้าขนาดใหญ่ที่นั่นและวางท่อข้ามคอคอดกระ พวกบริษัทญี่ปุ่นที่เกี่ยวข้องในการลงทุน จำนวน 120 ล้านดอลลาร์ สำหรับตั้งโรงงานบีโตรเคมีได้แก่ มิตซูบิชิ เทรดดิ้ง (Mitsubishi Trading) มิตซูบิชิ ออยล์ แอนด์ แฟต (Mitsubishi Oil and Fats) มิตซูบิชิ เทรดดิ้ง (Mitsui Trading) มิตซูบิชิ บีโตรเคมีคัล (Mitsui Petrochemicals) มิตซูบิชิ ไฮเทนชัน (Mitsui High Tension) และเทจิโน (Teijin) ผลิตภัณฑ์บีโตรเคมีพวกปลีกย่อยจะถูกใช้สำหรับโรงงานเคมีผลิตสิ่งต่างๆ รวมทั้งเส้นใย ประดิษฐ์ ทำเรือจะสามารถรับเรือขนาด 2 แสนตันได้ ยักษ์ใหญ่ญี่ปุ่นอีกรายหนึ่ง คือ บริษัทมารูเบนนิ (Marubeni Corporation) ได้เสนอแผนงานวางท่อไปยังรัฐบาลไทยแล้ว ญี่ปุ่นจะเป็นผู้ทำการกลั่น น้ำมันในประเทศไทย ตลอดจนควบคุมการต่อเรือและโรงงานสร้างรถยนต์ ในปี 1971 ได้มีบริษัท ญี่ปุ่นจำนวนกว่า 200 บริษัทอยู่แล้วในกรุงเทพฯ แน่นนอนฐานทัพใหญ่ๆ ของอเมริกาในท้องที่อาจเป็น แหล่งดึงดูดนักลงทุนญี่ปุ่น ปัญหาที่มีอยู่ว่าด้วยเงินของญี่ปุ่นเต็มไปหมดเช่นนั้น ใครจะควบคุมอะไรกัน แน่

ข้อยุ่ยากในการประเมินการลงทุนของญี่ปุ่นปรากฏให้เห็นในผลงานศึกษาทุกชิ้น นิตยสารมีชื่อ ชูโอ ไกรอน (Chuo Koron) ฉบับเดือนมิถุนายน 1970 ทำการศึกษาสำรวจได้ตัวเลขจำนวนเกือบ 300 ล้านดอลลาร์สำหรับการลงทุนโดยตรงของญี่ปุ่นทั้งสิ้นในเอเชียตะวันออกและตะวันออกเฉียงใต้ ในตอนสิ้นปี 1969

ตารางที่ 15 แสดงฐานะเทียบของบรรดาประเทศผู้ลงทุนใหญ่ๆ ในประเทศย่านเอเชียอาคเนย์ 5

ตารางที่ 15 ทูนของต่างประเทศในเอเชียอาคเนย์ ถึงสิ้นปี 1969 (ล้านดอลลาร์)

	ประเทศ	จำนวน	ร้อยละ
ก. ไทย	ญี่ปุ่น	32	31.8
	สหรัฐอเมริกา	16	16.1
	ไต้หวัน	14	14.5
	อื่นๆ	37	37.6
	รวม	99	100.0
ข. ไต้หวัน	สหรัฐอเมริกา	174	41.3
	จีนโพ้นทะเล	134	31.8
	ญี่ปุ่น	61	14.4
	อื่นๆ	53	12.5
	รวม	422	100.0
ค. เกาหลีใต้	สหรัฐอเมริกา	81	60.9
	ญี่ปุ่น	38	28.2
	เยอรมันตะวันตก	1	0.6
	อื่นๆ	14	10.3
	รวม	134	100.0
ง. มาเลเซีย	อังกฤษ	23	22.6
	สหรัฐอเมริกา	22	22.0
	สิงคโปร์	21	20.8
	ฮ่องกง	11	10.8
	ญี่ปุ่น	11	10.5
	อื่นๆ	13	13.3
	รวม	100	100.0
จ. อินโดนีเซีย	สหรัฐอเมริกา	441	40.3
	ฟิลิปปินส์	259	23.7
	ญี่ปุ่น	119	10.9
	แคนาดา	77	7.4
	อื่นๆ	197	17.7
	รวม	1,093	100.0

แหล่งที่มา : กระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมระหว่างประเทศ, Tsusho Hakusho, Soron, 1971 หน้า 385.

ประเทศตอนต้นปี 1969 อย่างไรก็ดีตาม สถานการณ์ก็ได้เปลี่ยนไปมากหลังจากนั้น ในกรณีของประเทศ ไทยราวกลางปี 1971 ญี่ปุ่นได้นำหน้าสหรัฐอเมริกายิ่งขึ้นไปอีก ในขณะที่สหรัฐมีโครงการที่เป็นของ คนแต่ผู้เดียวเป็นมูลค่า 4 ล้านดอลลาร์ และมีประกอบการร่วม 18.7 ล้านดอลลาร์ แต่ญี่ปุ่นมีถึง 10 ล้านดอลลาร์ และ 31 ล้านดอลลาร์ตามลำดับ ใต้หัวนีกกว่า 19 ล้านดอลลาร์เล็กน้อยและเกือบทั้งหมดเป็นโครงการร่วม ตามติดด้วยสหราชอาณาจักรมี 6½ ล้านดอลลาร์³⁷ ในมาเลเซียญี่ปุ่นได้ขยับ ขึ้นจากตำแหน่งที่ 5 เป็นที่ 4 ในตอนต้นปี 1971 วารสาร วอลล์สตรีท (Wall Street Journal) ทำนาย ว่าญี่ปุ่นจะเป็นผู้ลงทุนต่างประเทศอันดับหนึ่งในมาเลเซียในไม่ช้า³⁸

สถานการณ์ในสิงคโปร์เคลื่อนไหวอย่างรวดเร็วดังเป็นที่ทราบกันดี การลงทุนของญี่ปุ่นที่นั่นเพิ่มขึ้นกว่าเท่าตัวระหว่างปี 1965 และ 1970 จาก 27 ล้านดอลลาร์ เป็น 61 ล้านดอลลาร์ (และเป็น 68 ล้านดอลลาร์หนึ่งปีต่อมา) ทำให้ญี่ปุ่นเป็นที่สามตามหลังสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ ญี่ปุ่นเป็นแหล่ง หมายเลขหนึ่งสำหรับสินค้าเข้า สัมพันธภาพอันใกล้ชิดจึงคงจะมีอยู่ต่อไป ยักษ์ใหญ่ต่อเรือญี่ปุ่น คือ บริษัทอิชิคาวะจิม่า-ฮาริม่า (IHI) ดำเนินกิจการร่วมกับรัฐบาลสิงคโปร์ คือ อู่ต่อเรือจูรอง (Jurong Shipyard) และยังมีการวางแผนประกอบการร่วมต่อ ๆ ไปเป็นมูลค่า 1 พันล้านเหรียญสิงคโปร์ ระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ญี่ปุ่นกับสิงคโปร์ ครึ่งหนึ่งจะลงมือสำหรับช่วง 5 ปีข้างหน้า³⁹

สถานการณ์ในฮ่องกงไม่ชัดเจนนัก ตามประมาณการเมื่อเร็ว ๆ นี้ บอกว่า “ในขณะที่สหรัฐยังคง เป็นแหล่งการลงทุนต่างประเทศอันดับหนึ่ง ถึงร้อยละ 44 ของทั้งหมด อังกฤษตกลงไปเป็นที่สามรอง จากญี่ปุ่นซึ่งมีร้อยละ 23” และว่า “การลงทุนของสหรัฐในโรงงานฮ่องกง เท่ากับครึ่งหนึ่งของการ ลงทุนต่างประเทศ สหราชอาณาจักรและญี่ปุ่นตามมาในอัตราร้อยละ 24 และ 19 ตามลำดับ”⁴⁰

ฟิลิปปินส์เป็นอีกกรณีหนึ่งที่ต่างออกไป เพราะความรู้สึกต่อต้านญี่ปุ่นซึ่งเกิดขึ้นจากการยึดครอง ระหว่างสงคราม ฟิลิปปินส์ปฏิเสธไม่ยอมตรากฎหมายประกันการลงทุนสำหรับทุนญี่ปุ่น เงินทุน ญี่ปุ่นจำนวนมากหลัง ไหลเข้าฟิลิปปินส์ แต่มีส่วนน้อยที่มีการบันทึกว่าเป็นการลงทุนโดยตรง ตาม ประมาณการประจำปี 1971 ของวารสารวอลล์สตรีท⁴¹ บอกว่า ในขณะที่ตัวเลขการลงทุนหุ้นของญี่ปุ่น มีเพียง 10-12 ล้านดอลลาร์ แต่ก็มีเงินกู้จากเอกชนญี่ปุ่นที่ไม่มีการบันทึกไว้ถึง 350 ล้านดอลลาร์ ทั้งหมดนี้พร้อมที่จะถูกแปลงให้เป็นการลงทุนเมื่อไรก็ได้ และตามความเป็นจริงคงจะทำหน้าที่เช่นนั้น อยู่แล้วด้วยซ้ำไป ตามทางประมาณของจีนเมื่อเร็ว ๆ นี้บอกว่า ร้อยละ 60 ของการลงทุนเมื่อเร็ว ๆ นี้ทั้งหมดในประเทศฟิลิปปินส์เป็นของญี่ปุ่น⁴²

ทั้งหมดนี้ก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับรูปแบบที่อำนาจ และการควบคุมทางการเงินของญี่ปุ่นจะเป็น ไป ฟิลิปปินส์เป็นกรณีที่แปลกออกไปอย่างหนึ่ง อีกกรณีหนึ่งที่แปลกออกไปอีกเพราะเหตุผลคนละ อย่าง คือ เกาหลีใต้ซึ่งมีทุนญี่ปุ่นจำนวนมากมหาศาลอยู่ในรูปของเงินกู้ แต่จนถึงเมื่อไม่นานมานี้เอง มีเพียงเล็กน้อยที่เป็นการลงทุนโดยตรง อินเดียนและปากีสถานก็จัดอยู่ในประเภทนี้ ประเทศเหล่านี้ ได้รับทุนเอกชนญี่ปุ่นน้อยมาก แต่ญี่ปุ่นมีส่วนสำคัญในกลุ่มหุ้นส่วนจักรวรรดินิยมคอยอุ้มชูพวกผู้ ปกครองทั้งในอิสลามาบัต และนิวเดลี ในกรณีของปากีสถาน ญี่ปุ่นอยู่ในกลุ่มผู้บริจาคสำคัญด้วยกับ

สหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา และเยอรมันตะวันตก สถานการณ์เป็นไปกันอย่างเดียวกันสำหรับเศรษฐกิจและเงินตราอันเสื่อมโทรมของอินโดจีน (ดูตอนต่อไป)

ย้อนมาถึงเรื่องดุลอำนาจระหว่างญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกาในเอเชียอาคเนย์ เราจะต้องพิจารณาถึงทั้งอัตราส่วนของการลงทุนต่างประเทศและผลผลิตของสาขาต่างประเทศ ตัวเลขในตารางที่ 11 แสดงว่าการลงทุนของญี่ปุ่น (ตามอัตราส่วนต่อรายได้รวมของชาติ) อยู่ในระดับต่ำมาก คือ ร้อยละ 1.0 ในปี 1966 และ 1.1 ในปี 1968 ตอนสิ้นเดือนมีนาคม 1970 การลงทุนต่างประเทศของญี่ปุ่น (ตามที่ได้รับอนุมัติ) รวมเป็น 2,083 ล้านดอลลาร์ หรือร้อยละ 1.4 ของรายได้รวมของชาติปัจจุบัน ส่วนอัตราร้อยละโดยเปรียบเทียบของสหรัฐอเมริกา เท่ากับ 7.5 และของเยอรมันตะวันตก 2.5⁴³

สำหรับผลผลิตของพวกสาขาต่างประเทศ ในกรณีของญี่ปุ่น ปรากฏว่าอยู่ในอัตรากว่าร้อยละ 30 เพียงเล็กน้อยของสินค้าออกประจำปีของญี่ปุ่น ส่วนในกรณีของสหรัฐอเมริกามีอัตราสูงเกือบสี่เท่าของสินค้าออกของสหรัฐ ในการประเมินกำลังเทียบกัน เราจะต้องพิจารณาถึงสินค้าออกทั้งหมดของประเทศหนึ่งบวกด้วยปริมาณจำหน่ายทั้งหมดของบรรดาสาขาต่างประเทศ (หักด้วยการค้าระหว่างประเทศแม่และสาขาของตนในต่างประเทศ) ถ้าถือตามส่วนของแต่ละประเทศในจำนวนรวมทั้งสิ้นของประเทศผู้ค้าใหญ่ ๆ ของโลกสี่ประเทศ คือ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ เยอรมันตะวันตก และญี่ปุ่น (คือรวมสินค้าออกและ “ผลจำหน่ายในต่างประเทศ”) แล้ว ข้อเปรียบเทียบระหว่างญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกา จะเป็นดังนี้

ประเทศ	สินค้าออก*	“ผลจำหน่ายในต่างประเทศ” ทั้งหมด
สหรัฐอเมริกา	39.2	63.3
ญี่ปุ่น	15	7.1

*คิดเป็นอัตราร้อยละของสินค้าออกไปสู่โลกรวมกันทั้งหมด

แม้ในเอเชียอาคเนย์ ซึ่งสินค้าออกของญี่ปุ่นเพิ่งจะนำหน้าของสหรัฐไปเล็กน้อย ส่วนของญี่ปุ่นในด้าน “ผลจำหน่ายในต่างประเทศ” มีเพียงร้อยละ 26.4 เทียบกับส่วนของสหรัฐอเมริการ้อยละ 42.7 อิทธิพลทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ (ตอนปลายปี 1969) จึงมีอยู่เพียงร้อยละ 60 ของสหรัฐ⁴⁴

ในระยะปีที่แล้ว หรือราว ๆ นั้น การเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างรวดเร็ว (รวมทั้งการเพิ่มค่าเงินตราต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง) เสียจนเป็นไปได้ที่จะให้ภาพทั้งหมดที่แน่ชัดในตอนนี (ต้นปี 1972) ตอนสิ้นปี 1971 ทุนสำรองญี่ปุ่นได้เพิ่มขึ้นเป็น 15,235 ล้านดอลลาร์ เป็นการขยายหนทางของญี่ปุ่นในการลงทุนและเงินกู้ในต่างประเทศออกไปอย่างใหญ่หลวง การณรงค์ต่อต้านสิ่งแวดลอมเป็นพิษ ได้รับเสียงสนับสนุนเพิ่มขึ้นเป็นการเร่งกระตุ้นบีบบังคับให้วงการธุรกิจจัดการส่งกรรมวิธี “ที่โหดกว่า” ของตนเองออกไปเสียจากญี่ปุ่น และนโยบายต่อต้านเงินของจักรวรรดินิยมก็ระส่ำระสาย เป็นผลกระทบทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจอย่างสำคัญต่อนโยบายของญี่ปุ่น ตามทางคาดคะเนในตอนต้นปี 1971 ของสภาโครงสร้างอุตสาหกรรม (Industrial Structure Council) องค์กรที่ปรึกษาของกระทรวงการค้า

และอุตสาหกรรมระหว่างประเทศ ซึ่งการลงทุนของญี่ปุ่นในต่างประเทศจะขึ้นถึง 11,500 ล้านดอลลาร์ ในตอนสิ้นปี 1975 และจะเป็นประมาณ 26,000 ล้านดอลลาร์ตอนปี 1980 นี้หมายถึงเพิ่มขึ้น 4.3 เท่า จากช่วงห้าปี 1971-1975 และจะทำให้ส่วนได้เสียของญี่ปุ่นในต่างประเทศใกล้เคียงร้อยละ 3 ของ รายได้ส่วนรวมของชาติ (กล่าวคือสูงกว่าเล็กน้อยจากอัตราที่เป็นอยู่ของเยอรมันตะวันตก แต่ก็ยังต่ำกว่าครึ่งหนึ่งของตัวเลขสหรัฐ) การเพิ่มทั้งสิ้นในช่วงสิบปีจะเป็นเกือบๆ สิบเท่า การคาดคะเนที่ต่างๆ มาทั้งหมดคิดคำนวณอัตราการขยายการลงทุนของญี่ปุ่นต่ำเกินไป

ตารางที่ 16 ระดับการลงทุนสะสม และอัตราส่วนการลงทุน
ต่อการค้าต่างประเทศเป็นรายปีของญี่ปุ่น

	ระดับการลงทุน ต่อสินค้าออก		ระดับการลงทุน ต่อสินค้าเข้า	
	การลงทุน สะสม	การลงทุนอัตรา เฉลี่ย 1966-1968	การลงทุน สะสม	การลงทุนอัตรา เฉลี่ย 1966-1968
	ย่านประเทศที่พัฒนาแล้ว			
อเมริกาเหนือ	0.79	1.03	0.78	1.02
ยุโรป	0.99	1.25	1.02	1.28
โอเชียเนีย	0.21	0.21	0.27	0.28
ย่านประเทศกำลังพัฒนา	1.00	1.95	0.48	0.93
เอเชียอาคเนย์	1.35	1.08	1.42	1.14
เอเชียอาคเนย์	0.70	0.66	1.26	1.17
ลาตินอเมริกา	4.02	2.84	3.01	2.13
ตะวันออกกลาง	3.61	2.07	1.10	0.63
แอฟริกา	0.48	0.81	0.59	1.00

ข้อสังเกต : ตัวเลขเหล่านี้ได้มาจากสูตร
ส่วนของการลงทุนทั้งสิ้น หรือ เป็นอัตรารายปีของแต่ละภูมิภาค
ส่วนของสินค้าเข้าและสินค้าออกของแต่ละภูมิภาค
ดุลการลงทุนสะสม คิดสำหรับปี ค.ศ. 1968.

แหล่งที่มา : รัฐบาลญี่ปุ่น สำนักวางแผนเศรษฐกิจ, **Nenji Keizai Hokoku** (รายงานสำรวจเศรษฐกิจของประเทศ
ญี่ปุ่น), 1970 หน้า 118.

ดังตารางที่ 16 แสดงให้เห็น ญี่ปุ่นมีอัตราการลงทุนในโลกที่สามสูงมาก คือ กว่าร้อยละ 60 (สูงกว่า
อย่างเทียบไม่ได้กับประเทศนายทุนอื่นๆ) เมื่อเทียบส่วนในทางการค้าแล้ว ท้องที่สองแห่งที่การลงทุน
ยังต่ำมากที่สุดในปี 1968 ได้แก่ยุโรปและเอเชียอาคเนย์ ในกรณีของญี่ปุ่นยังเป็นเรื่องลำบากที่จะ
กำหนดส่วนสัมพันธ์โดยตรง ระหว่างการค้าและการลงทุนลงไปได้

การเมืองของการลงทุนและเงินกู้ญี่ปุ่น

เป็นไปได้ทีเดียวที่จะแสดงให้เห็นถึงวงเขตการพัวพันทางการเมืองของญี่ปุ่น ในประเทศย่านเอเชีย อากเนย์จำนวนหนึ่ง การศึกษาของวารสารแจแปนควอเตอร์ลี (Japan Quarterly) ถึงความสัมพันธ์ของญี่ปุ่นกับอินโดนีเซีย (ที่อ้างถึงข้างต้น) ไม่ได้ลบล้างที่จะพูดถึงจุดมุ่งหมายในนโยบายเศรษฐกิจของโตเกียว กล่าวคือ การสนับสนุนอุ้มชูรัฐบาลซูฮาร์โต เริ่มแต่เดือนกรกฎาคม 1966 ภายใต้แรงกระตุ้นจากพวกผู้นำธุรกิจ ญี่ปุ่นได้ผูกพันรับให้การช่วยเหลือยามฉุกเฉินแก่รัฐบาลใหม่ในจากาตาร์เป็นจำนวนเงินก้อนใหญ่ 300 ล้านดอลลาร์⁴⁵ งานศึกษาของเคดันเร็น (Keidanren สหพันธ์องค์การเศรษฐกิจ) เกี่ยวกับเวียดนามใต้ “หลังสงคราม” มุ่งอย่างโจ่งแจ้งที่จะสนับสนุนรัฐบาลต่อต้านคอมมิวนิสต์ในไซ่ง่อน⁴⁶ สำหรับกรณีของไต้หวันและเกาหลีใต้จะได้พูดถึงในตอนต่อไป นโยบายเงินกู้กับอินเดียและปากีสถานเดินแบบเดียวกัน และก็เช่นเดียวกันในการส่งโรงงานสร้างกระสุนไปให้เวียดนามใต้และฟิลิปปินส์ (สำหรับรายหลังได้รับการขอร้องโดยตรงจากรัฐบาลมะนิลาเพื่อสู้กับพวกปฏิวัติ)

กรณีหนึ่งที่ค่อนข้างน่าสนใจเกี่ยวกับบทบาทของญี่ปุ่นในการต่อต้านการปฏิวัติ ได้แก่การที่ญี่ปุ่นเข้าไปมีส่วนร่วมกับกลุ่มจักรวรรดินิยมช่วย “ค้า” เงินกีบของลาวและเงินเรียลของเขมร⁴⁷ ค่างวดของ “การสนับสนุน” เงินกีบของลาวคิดเป็นมูลค่าถึง 30 ล้านดอลลาร์ต่อปี โดยอาศัยกองทุนสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร ญี่ปุ่น ฝรั่งเศส และออสเตรเลีย ชาวล่าสตูดของเงินกีบ ซึ่งตอนนั้นตกลงไปอย่างหมดสิ้น คือ การลดค่าเทียบเงินดอลลาร์ลงไปกว่าร้อยละ 16 (จาก 500 เป็น 600 กีบต่อดอลลาร์) ในเดือนพฤศจิกายน 1971⁴⁸

ค่างวดของการสนับสนุนเงินเรียล (ปัจจุบันขึ้นลงได้ถึงร้อยละ 30 ในช่วงสองสามชั่วโมง และเพื่อขึ้นไปถึงร้อยละ 70 นับแต่เริ่มสงครามในเขมร) จำนวนก้อนอย่างต่ำๆ ประมาณ 75 ล้านดอลลาร์ต่อปี สหรัฐอเมริกาได้ผนึกกลุ่มอันประกอบด้วยตนเอง สหราชอาณาจักร ฝรั่งเศส ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น ไต้หวัน และเกาหลีใต้⁴⁹ กองทุนรับจ่ายเงินตราสกุลแข็งสนับสนุนเงินกระดาษที่ไร้ค่า ปราศจากทุนสำรอง (กีบและเรียล)

“ลักษณะเด่นชัดที่สุดของกองทุนเช่นว่านั้น คือ การหลังไหลของสินค้าอุปโภคบริโภคจากต่างประเทศ... วิธีการอาจดูขัดกัน แต่ก็ไม่มีอะไรขัด เงินตราต่างประเทศที่มีอยู่ติดเงินตราพื้นเมืองไว้หมดเงินที่จ่ายค่าสินค้าต่างประเทศทำให้ลดความต้องการสิ่งของที่ผลิตในท้องถิ่น... โศคร้ายที่การซื้อของต่างประเทศมักจะเป็นการส่งเสริมการพึ่งพาต่างประเทศในทางเศรษฐกิจ และไม่ส่งเสริมการพัฒนาของท้องถิ่น” เงินตราพื้นเมืองเพียงแต่ถูกนำออกไปจากการใช้จ่ายหมุนเวียน

“ด้วยเหตุนี้ กองทุนค้าประกันจึงทำหน้าที่เหมือนโครงการให้เปล่า โดยได้รับการอุ้มชู ด้วยเหตุผลทางการเมืองมากกว่าหวังผลได้จากการลงทุนในการพัฒนาของท้องถิ่น”⁵⁰

ในตอนนั้นมีข่าวว่า สหรัฐอเมริกาพยายามให้กองทุนได้ดำเนินงานทันเวลากับการผลิตข้าวของเขมร

“อย่างไรก็ตาม กองทุนจะไม่ใช่เป็นการสร้างความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ หากเป็นเครื่องแสดงความสัมพันธ์เยี่ยง “ลูกค้า” ระหว่างเขมรกับสหรัฐ โดยอาศัยกองทุนนี้ เงินเรียลของเขมรก็เช่นเดียวกันกับการอยู่รอดของรัฐบาลลอนนอลเอง กลับต้องมาขึ้นอยู่กับอิทธิพลของชาวต่างประเทศ นอกจากการสูญเสียความเป็นอิสระทางเศรษฐกิจแล้ว การใช้กองทุนค้าประกันยังทำให้ประเทศจีนชาอยู่ กับมาตรฐานการครองชีพที่ตนไม่อาจจะแบกภาระได้ แม้จะให้ผลเป็นที่ระการตา แต่กองทุนแบบนี้ก็เป็นยาเสพติดชนิดที่รุนแรงที่สุดในกระบวนอาวุธของจักรวรรดินิยมทางเศรษฐกิจ”⁵¹

ตอนปลายปี 1971 เงินเรียลถูกลดค่าลงไปอย่างมาก (ซึ่งก็ไม่มีความหมายอะไรเลย) ถึงร้อยละ 60⁵²

พร้อม ๆ กับการปล้นสะดมวัตถุโบราณอย่างโจ่งแจ้ง ยังมีการคลุกเคล้าเงินตราอันเป็นยาเสพติดทรงอำนาจของจักรวรรดินิยม ซึ่งญี่ปุ่นเป็นหุ้นส่วนชั้นนำของสหรัฐอเมริกา

จึงไม่น่าประหลาดอะไรที่การโกงกินบังเกิดผลกระทบทั้งสองทาง ตามรายงานของคณะกรรมการปฏิบัติการของรัฐบาลแห่งสภาผู้แทนสหรัฐที่ออกมาต้นเดือนธันวาคม 1971 กล่าวตรง ๆ ว่า กองทุนเงินก็ “ช่วยส่งเสริมมากกว่าที่จะขจัดการฉ้อฉล การโกงกินและทุจริต”⁵³

การลงทุนในเวียดนาม

ญี่ปุ่นได้ผลกำไรมหาศาลจากสงครามเวียดนาม แต่กระนั้นก็ยังไม่มี การให้การช่วยเหลือทางเศรษฐกิจแก่ไซ่ง่อนจนกระทั่งปี 1969 ในปี 1971 การช่วยเหลือรวมทั้งสิ้นคิดเป็นมูลค่า 30 ล้านดอลลาร์ และเวียดนามหวังจะได้รับอีก 50 ล้านดอลลาร์ในปี 1972 ในส่วนหนึ่งที่เป็นวิธีการเพื่อชดเชยการตกต่ำทางการค้าอันเป็นผลของมติปี 1970 (มาตรการส่วนหนึ่งของการคุ้มครองเงินดอลลาร์) ที่ว่า เงินช่วยเหลือของอเมริกา ไม่อาจนำมาใช้ซื้อสินค้าเข้าจากญี่ปุ่นอีกต่อไป ตั้งแต่นั้นมาพวกบริษัทญี่ปุ่นได้พากันเข้าไปในเวียดนามได้และจัดตั้งกิจการร่วมกับกลุ่มผลประโยชน์ในท้องถิ่น ในช่วงเวลาอันสั้น ญี่ปุ่นตั้งตัวเองเป็นประเทศที่มีส่วนได้เสียทางเศรษฐกิจใหญ่ที่สุดในเวียดนาม ข้อเสนอเมื่อเร็ว ๆ นี้ของรัฐบาลไซ่ง่อนดูเหมือนจะเป็นที่ดึงดูดใจสำหรับพวกญี่ปุ่นโดยเฉพาะ กล่าวคือ บริษัทต่างประเทศใดที่เต็มใจจะตั้งโรงงานประกอบรถยนต์ในประเทศ ณ บัดนี้จะได้รับสิทธิผูกขาดส่งผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปไปยังเวียดนามได้จนกว่าโรงงานพร้อมที่จะดำเนินการ ซึ่งโดยปรกติหมายถึงกินเวลาสองปี⁵⁴

จุดสำคัญของการพัวพันของญี่ปุ่นในเวียดนามมาถึงในปี 1970 ในการเจรจาระหว่างซาโต-นิคสัน ตอนปลายปี 1970 ซาโตตกลงรับพิจารณาและให้ “ความเอื้ออานวย” แก่คำขอของสหรัฐให้การช่วยเหลือ 150 ล้านดอลลาร์แก่รัฐบาลเขียว อีกนัยหนึ่งเป็นคำขอร้องให้รัฐบาลญี่ปุ่นจัดการให้การดำเนินงานขนาดใหญ่ของอุตสาหกรรมญี่ปุ่นเข้าไปในเวียดนามดังที่ได้เคยกระทำมาแล้วในเกาหลีและไต้หวัน⁵⁵ คงจำกันได้ว่าการผูกพันกับเวียดนามนี้ เป็นแผนนโยบายประการที่สามของญี่ปุ่นตามที่ระบุไว้ในแถลงการณ์ซาโต-นิคสันเมื่อปีที่แล้วมา (โปรดดูภาคผนวก 3 และตอนต่อไปว่าด้วยการทหาร) ในปี 1969-1970 ในขั้นแรกกลุ่มเคเดนเร็น และต่อมา “กลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจเวียดนาม” (Vietnam Economic Co-operation Group) ซึ่งรัฐบาลอุดหนุนเดินทางไปเยือนเวียดนาม⁵⁶

ฝ่ายญี่ปุ่นรู้สึกจะตกลงรับตามคำขอของนิคสัน และระดับการดำเนินงานต่อ ๆ มาของญี่ปุ่นก็ทวีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด แม้จะไม่มีตัวเลขรวมแน่นอน แต่ก็มีความเคลื่อนไหวถึงการเคลื่อนไหวใหม่ของญี่ปุ่น กล่าวคือ การเปิดเครดิตเงินเยนสำหรับรายการสร้างงานพื้นฐาน อย่างเช่น โรงไฟฟ้าที่ไซ่งอน (4.5 ล้านดอลลาร์ ในเดือนสิงหาคม 1971) โรงไฟฟ้าพลังไอน้ำ ที่กันโท (Can Tho) (16 ล้านดอลลาร์ในเดือนมิถุนายน 1971) โครงการชลประทานที่พินรัง (Phan Rang) (9 ล้านดอลลาร์ ยังอยู่ระหว่างการพิจารณาในเดือนมิถุนายน 1971) และโครงการปรับปรุงการโทรศัพท์และการประปา (6 ล้านดอลลาร์ ยังอยู่ระหว่างการพิจารณาเช่นกัน) การตั้งประกอบการอุตสาหกรรมร่วม อย่างเช่น โรงงานเครื่องจักรทางเกษตรวิกิโน (Vikyno) และฟาร์มิสสัน (Farmissan) (ภายหลังเป็นกลุ่มมิตซูบิชิ ร้อยละ 40)⁵⁷ แล้วก็มีการจัดตั้งกลุ่มส่งสินค้าออกซึ่งยิ่งผูกขาดมากขึ้นไปอีก อย่างเช่น การรวมในด้านผลิตภัณฑ์ไฟฟ้า โซนี่-เนชั่นแนล-ซันโย ตามที่มีรายงานในเดือนมีนาคม 1971⁵⁸

รายงานเมื่อเร็ว ๆ นี้พูดถึง “ลู่วางแจ่มใส” ในจังหวัดบิन्हดินห์ ตามแผนของพวกธุรกิจญี่ปุ่นในการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งมีอยู่มากมายที่นั่น “นักวิศวกรญี่ปุ่นได้สำรวจท้องที่อันเคในแถบเขาห่างจากกิ่นอนไปทางตะวันตกเฉียงเหนือ 36 ไมล์ ได้เริ่มการก่อสร้างโรงงานพลังไฟฟ้าน้ำตกสามารถผลิตกระแสไฟฟ้า 160,000 กิโลวัตต์และจ่ายน้ำชลประทานในเนื้อที่ 50,000 เฮกตาร์ โรงงานนี้จะให้ให้พลังไฟฟ้าสำหรับศูนย์อุตสาหกรรมที่เสนอตั้งในแถบรอบ ๆ ท่าเรือกิ่นอน” ท้องที่เดียวกันนี้ดูเหมือนทางฝ่ายญี่ปุ่นยังได้หมายเอาไว้สำหรับเป็นแหล่งไม้สักและทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ รวมทั้งเป็นย่านสำหรับโรงงานโตโยต้าและโรงงานทอผ้าอีกด้วย⁵⁹ สงครามได้ผลิตแรงงานที่ถูกและตกต่ำ แล้วก็อยู่รวม ๆ กันอยู่แล้ว ซึ่งเมื่อบวกเข้ากับสมบัติธรรมชาติอันมั่งคั่งของท้องที่แล้ว ก็ทำให้เป็นข้อเสนอการลงทุนที่น่าดึงดูดใจอย่างยิ่ง

จุดมุ่งหมายประการหนึ่งในการเยือนญี่ปุ่นของรัฐมนตรีกุลาโหมเมลวิน แลร์ด ในเดือนกรกฎาคม 1971 มีข่าวว่าเพื่อขอร้องให้ญี่ปุ่นทำการช่วยเหลือเวียดนามยิ่งขึ้นอีก⁶⁰ เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม กระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่นประกาศว่าได้ตัดสินใจให้เงินกู้รายปีจำนวน 10 ล้านดอลลาร์แก่รัฐบาลไทย โดยมีเงื่อนไขเงินกู้ที่สะดวกดีขึ้น ฯลฯ เรื่องนี้กระทำกันเพียง 9 วันหลังจากที่มีประกาศตัดการช่วยเหลือต่างประเทศของสหรัฐลงไปร้อยละ 10 ตามแผนคุ้มครองเงินดอลลาร์⁶¹ แล้วก็อีกเช่นกันในการประชุมระดับรัฐมนตรีระหว่างสหรัฐอเมริกา-ญี่ปุ่น เมื่อวันที่ 9 กันยายน 1971 มีข่าวว่ารัฐมนตรีต่างประเทศ วิลเลียม โรเจอร์ แห่งสหรัฐได้ขอให้มี “...การเพิ่มอย่างเป็นทางการเป็นลำดับขั้น” ในการช่วยเหลือของรัฐบาลญี่ปุ่นต่อประเทศที่กำลังพัฒนา เฉพาะอย่างยิ่งอินโดจีน⁶²

ธนาคารโลกและธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย

ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ญี่ปุ่นเป็นผู้บริจาคใหญ่จากกองทุนธนาคารโลกตลอดเวลาหลังสงคราม ในปี 1966 มีการจัดตั้งธนาคารพิเศษสำหรับเอเชีย คือ ธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย (Asian Development Bank) ส่วนใหญ่เพื่อจัดระบบความสัมพันธ์ด้านการลงทุนของสหรัฐอเมริกา-ญี่ปุ่นในดินแดนแถบนี้

เมื่อธนาคารพัฒนาแห่งเอเชียได้ตั้งขึ้นในขั้นแรก ก็มีการข้อยกกันอันฉาวระหว่างอเมริกาและญี่ปุ่น

ในเรื่องทำเลที่ตั้งสำนักงานใหญ่ของธนาคาร ญี่ปุ่นต้องการให้เป็นโตเกียว สหรัฐอเมริกาต้องการ มะนิลา ในที่สุดจึงตั้งขึ้นที่มะนิลาโดยมีชาวญี่ปุ่นเป็นประธาน คือ วาทานาเบ ในตอนนั้นมีการถกเถียงกันแพร่หลายว่าญี่ปุ่นมีอิทธิพลไม่มากในธนาคาร แต่นี่เป็นสมมติฐานที่ผิด ๆ ข้อที่ว่าญี่ปุ่นมีส่วนสำคัญอย่างสูงในธนาคารตั้งแต่เริ่มแรก. ปรากฏหลักฐานแสดงให้เห็นในผลงานศึกษาเมื่อเร็ว ๆ นี้ เกี่ยวกับธนาคารพัฒนาส่วนภูมิภาคต่าง ๆ⁶³

ภายหลังที่สงครามทำที่อยู่สองสามปี เมื่อเร็ว ๆ นี้ ทั้งธนาคารโลกและธนาคารพัฒนาแห่งเอเชียได้เร่งกิจการของตนขึ้นในเอเชีย ธนาคารโลกเปิดสำนักงานในโตเกียวในเดือนพฤศจิกายน 1970 แต่นี่ก็กลายเป็นสำนักงานใหญ่สำหรับปฏิบัติการทั้งหมดทางด้านเอเชีย ธนาคารโลกได้เงินกู้จำนวน 450 ล้านดอลลาร์จากญี่ปุ่น และในปีการเงิน 1970 ญี่ปุ่นได้ให้กู้มากกว่า 1 ใน 3 ของกองทุนทั้งหมดที่ธนาคารได้มา พันธบัตรต่างประเทศพวกแรกที่เข้ามาหมุนเวียนในญี่ปุ่น เป็นพันธบัตรของธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย (ธันวาคม 1970) พันธบัตรของธนาคารโลกที่เข้ามาในตอนหลัง กล่าวกันว่ามีการรับซื้อกันจำนวนมากที่สุดเป็นประวัติการณ์ของตลาดพันธบัตรญี่ปุ่น⁶⁴

ไม่เป็นของยากที่จะเห็นได้ว่าทำไมญี่ปุ่นถึงระดมกำลังตนเอง พวกที่ได้ชื่อว่าองค์กรระหว่างประเทศเหล่านั้นมีบทบาทขั้นแนวหน้าในการปรับทอนเศรษฐกิจของบรรดาประเทศที่กึ่งมั่งคั่งทั้งหลาย เกาหลีใต้เป็นกรณีตัวอย่างในเรื่องนี้ แต่นั่นก็เป็นเพียงเฉพาะกรณีเท่านั้น เพราะหนี้สินต่างประเทศของประเทศกำลังพัฒนามีอยู่แล้วรวมทั้งสิ้น 65,000 ล้านดอลลาร์ตอนกลางปี 1971 และกำลังเพิ่มขึ้นร้อยละ 15 ต่อปี⁶⁵ การชำระหนี้สินเหล่านี้เป็นรายปีตกเกือบสองเท่าของจำนวนทั้งสิ้นที่เข้าธนาคารโลก

“เมื่อคำนึงถึงสภาวะยากจนที่จะต้องแก้ ย่อมเห็นได้ว่าอย่างดีที่สุดที่จะหวังกันได้ก็คือ ช่วยให้รัฐบาลที่เป็นมิตรทั้งหลายอยู่ตัวได้และช่วยผ่อนคลายนปัญหาเร่งด่วนที่สุดของรัฐบาลเหล่านี้เพื่อปิดเป่าการจลาจลให้พ้นไป

“เป็นเรื่องยากจริง ๆ ที่จะนึกฝันเอาว่า ธนาคารโลก สมาคมพัฒนาการระหว่างประเทศ และธนาคารพัฒนาการแห่งเอเชีย คิดจะให้ส่วนสงเคราะห์อันระจ้อยร่อยของตนสามารถผ่อนคลายนความยากจนของเอเชียได้อย่างจริงจัง เป็นที่น่าเชื่อมากกว่าว่าองค์กรเหล่านี้กำลังพยายามสร้างและสงวนบรรยากาศที่ส่งเสริมการลงทุนต่างประเทศในขณะที่สร้างพื้นฐานอันจะอำนวยต่อการตัดวงทรวงทรัพยากรของเอเชีย”⁶⁶

ในถ้อยคำของเซอร์เดนนิส ริกเกตต์ รอบิตส์ (Denis Rickett Roberts) รองประธานธนาคารโลก เนื่องจากบรรดาประเทศที่ยากจนของเอเชียเป็นแหล่งสำคัญผลิตวัตถุดิบให้แก่ญี่ปุ่น ญี่ปุ่นจึง “มีส่วนได้เสียสำคัญยิ่งยวด” ในเสถียรภาพทางการเมืองของประเทศเหล่านี้ “แม้การพัฒนาจะไม่เป็นเครื่องประกันเสถียรภาพ แต่ทุกวันนี้ ความหวังที่จะรักษาเสถียรภาพมีอยู่ในไม่มาก ถ้าปราศจากการพัฒนา”

รอบิตส์ กล่าวว่า “ในสภาพการณ์เช่นนี้ คำว่า ‘เสถียรภาพ’ เอง ให้ความหมายที่ออกจะไม่ดี” รอบิตส์มองเห็นสหรัฐอเมริกาเป็นตัวเชิดธนาคารโลก โดยใช้กันธนาคารยุโรปเป็นปากเสียงให้ในเอเชีย

ส่วนแมคนามารา และกลุ่มผลประโยชน์น้ำมันปฏิบัติการอยู่หลังจาก อนาคตจะเป็นไปในรูปของการลงทุนหิมาของอเมริกาในเอเชีย และมักจะเข้าหุ้นส่วนกับญี่ปุ่น เฉพาะอย่างยิ่งในด้านน้ำมัน ในปี 1970 เดวิด ร็อคกีเฟลเลอร์ ทำนายว่า พวกกลุ่มผลประโยชน์น้ำมันจะลงทุนรวมทั้งสิ้น 30,000 ล้านดอลลาร์ภายในและรอบ ๆ สิงคโปร์ในระหว่าง 12 ปีข้างหน้า โดยที่ธนาคารโลกอยู่ภายใต้การควบคุมของกลุ่มร็อคกีเฟลเลอร์-เชส แมนฮัตตัน-สแตนดาร์ดออยล์ เสียเป็นส่วนใหญ่ คำทำนายนี้จึงมีทางเป็นจริงได้มาก และธนาคารโลกก็ย่อมจะมีส่วนสำคัญยิ่งในการนี้

ดังนั้น รอบิตส์ จึงสรุปผลการศึกษาของเขาว่า

พวกยักษ์ใหญ่ธุรกิจและการเงินของสหรัฐอเมริกา ดูเหมือนจะกำลังวางแผนแปลง “ย่านแปซิฟิก” ให้เป็นวงไพบูลย์ ญี่ปุ่น-อเมริกา ซึ่งจะยิ่งใหญ่กว่าแผนวงไพบูลย์เดิมเสียอีก

“โดยอาศัยพื้นฐานประสบการณ์ และกำลังปัญญาของตน ญี่ปุ่นได้ถูกสร้างขึ้นให้เป็นฐานอุตสาหกรรม เป็นนักประกอบการนานาชาติ และผู้บริโภครัตถุติบ ซึ่งเป็นที่หวังว่าจะทำให้ภูมิภาคย่านนี้รอดอยู่ได้ทางเศรษฐกิจ และทำให้การลงทุนของสหรัฐได้ผลคุ้มค่าอย่างงาม ในกระบวนการเช่นนี้ กำลังเศรษฐกิจของญี่ปุ่นกำลังถูกระดมทุ่มเทให้กับบรรดาองค์การพัฒนาทั้งหลาย และคาดหมายกันว่า ในที่สุดโตเกียวจะกลายเป็นตลาดเงินใหญ่สำหรับเอเชีย ด้วยแผนใหญ่โตเช่นว่านี้เองที่ธนาคารพัฒนาแห่งเอเชียและธนาคารโลก ได้ปล่อยให้พันธบัตรเงินเยนของตนลอยตัวอยู่ และคงจะเข้ามามากยิ่งขึ้นไปอีก”⁶⁷

อย่างไรก็ดี รอบิตส์บันทึกว่าญี่ปุ่นอาจจะไม่ชื่นชมที่เดียวกันกับสัมพันธ์ภาพแบบนี้ เมื่อคำนึงถึงชื่อเสียงอันตกต่ำของอเมริกาทั่วทั้งเอเชีย ยิ่งกว่านั้น “พวกประเทศรอบ ๆ แปซิฟิกก็เป็นแต่เพียงเปลือกนอกของเอเชียเท่านั้น”

แต่สถาบันระหว่างประเทศใหญ่ ๆ อย่างธนาคารโลก และธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย ก่อนข้างจะสำคัญสำหรับญี่ปุ่น เฉพาะอย่างยิ่งเนื่องจากพวกธุรกิจขนาดใหญ่ของญี่ปุ่นมิได้มีส่วนร่วมในพวกบริษัทนานาชาติถึงขนาดอย่างระบบเศรษฐกิจนายทุนใหญ่อื่น ๆ (ดูตอนต่อไป) และบรรดาองค์การระหว่างประเทศยงอาจให้เวทีสำหรับญี่ปุ่นจะฟังพาวอเมริกาได้บ้างในยามยุ่งเหยิงทางการเมือง และเงินตราที่เป็นอยู่ ทั้งนี้เนื่องจากบทบาทของอเมริกาในองค์การเหล่านี้อยู่ในฐานะเป็น “หุ้นส่วน” ที่แน่นแฟ้นกับญี่ปุ่น กล่าวคือ เป็นปฏิปักษ์ต่อชาติต่าง ๆ ของเอเชีย

การค้าของญี่ปุ่นกับเอเชียอาคเนย์

มูลค่าของญี่ปุ่นที่ติดอันดับสิบประเทศแรกทั้งด้านสินค้าเข้าและออกตามตารางที่ 17 แสดงให้เห็นสถานการณ์ส่วนรวมของโลกอย่างชัดเจน ในหมู่ประเทศย่านเอเชียอาคเนย์ มี อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และมาเลเซีย เท่านั้นที่รวมอยู่ในระดับสิบประเทศแรกของผู้ส่งสินค้าออกไปสู่ญี่ปุ่น สินค้าจำพวกที่อยู่ในระดับประเภทแรกแสดงไว้ในตารางที่ 18

ตารางที่ 17 ลักษณะแบบแผนทำการค้าของญี่ปุ่น
ประเทศหุ้นส่วนการค้าระดับ 10 ประเทศแรก ปี 1970 (ล้านดอลลาร์)

สินค้าออก	มูลค่า	สินค้าเข้า	มูลค่า
สหรัฐอเมริกา	5,939.8	สหรัฐอเมริกา	5,559.6
เกาหลีใต้	818.2	ออสเตรเลีย	1,507.7
ไต้หวัน	700.4	อิหร่าน	995.3
ฮ่องกง	700.3	แคนาดา	928.6
ออสเตรเลีย	589.0	อินโดนีเซีย	636.6
ไลบีเรีย	587.6	เยอรมันตะวันตก	617.0
จีน	568.9	ฟิลิปปินส์	535.5
แคนาดา	563.3	สหภาพโซเวียต	481.0
เยอรมันตะวันตก	550.2	ซาอุดีอาระเบีย	435.1
อังกฤษ	479.9	มาเลเซีย	418.9

แหล่งที่มา : กระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมระหว่างประเทศ, **Tsusho Hakusho, Soron**, 1971 หน้า 113.

ตารางที่ 18 สินค้าออกและสินค้าเข้าของญี่ปุ่น ปี 1970
10 รายใหญ่ๆ (ล้านดอลลาร์)

สินค้าออก	มูลค่า	สินค้าเข้า	มูลค่า
เหล็กและเหล็กกล้า	2,843.7	น้ำมันดิบ	2,535.6
สิ่งทอ	2,407.5	ไม้	1,572.1
เครื่องจักร	2,006.2	สินแร่เหล็ก	1,208.2
เรือ	1,409.6	สินแร่	1,064.1
รถยนต์	1,337.4	ถ่านหิน	1,010.1
ผลิตภัณฑ์แร่ถลุง	713.7	แร่โลหะ	944.8
เครื่องรับวิทยุ	694.9	ฟางหญ้า	671.1
อาหาร	647.0	ผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียม	549.9
เครื่องคำนวณ	628.0	น้ำมันและไขมัน	542.0
พลาสติก	426.6	เมล็ดพืช	513.9

แหล่งที่มา : แหล่งอ้างอิงเดียวกับตารางที่ 17.

ตามอัตราร้อยละของการค้าทั้งหมด การค้าของญี่ปุ่นกับเอเชียอาคเนย์กำลังลดลง สินค้าออกของญี่ปุ่นไปสู่เอเชียอาคเนย์ตกลงจากร้อยละ 35.8 ของทั้งหมดในปี 1955 เป็น 27.8 ในปี 1969 และ 25.4 ในปี 1970 ส่วนสินค้าเข้าตกจากร้อยละ 26.3 ของทั้งหมดเป็น 15.8 เท่านั้นในปี 1970⁶⁸ แต่อัตราส่วนของญี่ปุ่นในสินค้าเข้าทั้งหมดของภูมิภาคเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 10 ในปี 1955 เป็น 23.2 ในปี 1968 นำหน้าของสหรัฐ นอกจากนี้ความสำคัญของญี่ปุ่นในฐานะเป็นตลาดสำหรับสินค้าออกของเอเชียอาคเนย์ยังเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 8.3 ในปี 1955 เป็น 14.6 ในปี 1963 ความเหลื่อมล้ำระหว่างสินค้าเข้าและออกมีอยู่มากในปี 1963 ทั้งนี้จะเห็นได้ในตารางที่ 19 สถิติรัฐบาลแสดงว่าสินค้าออกส่วนเกินดุลของญี่ปุ่นกับภูมิภาคเอเชียอาคเนย์เพิ่มขึ้นจาก 550 ล้านดอลลาร์ในปี 1960 เป็น 1,664 ล้านดอลลาร์ในปี 1968 และ 1,888 ล้านดอลลาร์ในปี 1970⁶⁹

ตารางที่ 19 การค้าระหว่างญี่ปุ่นกับเอเชียอาคเนย์ ค.ศ. 1967-1970 (ล้านดอลลาร์)

	สินค้าออก (จากญี่ปุ่น)				สินค้าเข้า (สู่ญี่ปุ่น)			
	1967	1968	1969	1970	1967	1968	1969	1970
เกาหลีใต้	406.9	602.6	761.6	818.1	92.3	101.6	133.9	228.9
ไต้หวัน	266.8	226.1	312.4	368.9	76.1	87.9	93.5	100.9
ฮ่องกง	348.9	367.5	614.5	700.2	53.4	54.0	68.1	91.8
ฟิลิปปินส์	328.1	471.6	606.3	700.4	137.0	150.7	180.5	250.7
เวียดนามใต้	15.3	20.2	23.5	10.7	7.0	6.5	7.3	5.9
ไทย	174.5	198.8	223.1	146.0	4.5	2.7	3.3	4.5
มาเลเซีย	340.9	365.4	433.8	449.1	160.0	147.0	167.4	189.5
สิงคโปร์	87.3	104.4	133.4	166.4	334.4	343.3	406.6	418.8
อินโดนีเซีย	160.1	209.2	312.5	423.0	36.0	61.7	65.9	86.5
พม่า	362.9	411.0	475.6	453.7	473.4	397.4	468.0	433.4
อินเดีย	155.3	147.2	237.2	315.7	196.6	253.5	398.8	636.5
ปากีสถาน	26.3	39.2	37.1	38.7	12.0	12.3	12.9	12.5
ลังกา	137.9	139.3	95.8	103.1	258.8	293.0	321.1	390.0
รวมทั้งสิ้น	81.7	116.0	106.5	138.4	37.6	56.8	37.5	42.3
	18.4	24.6	35.7	24.9	12.6	12.3	12.6	17.3
รวมทั้งสิ้น	2,930.8	3,612.5	4,447.9	4,901.8	1,794.9	1,948.3	2,380.9	3,013.2

จำนวนรวมทั้งสิ้นรวมถึงจำนวนเล็กๆ น้อยๆ สำหรับ ลาว หมู่เกาะมัลดีฟ ฮ่องกง ติมอร์ ออสเตรเลีย เนปาล ภูฏาน และบรูไน ซึ่งไม่ได้ระบุละเอียดในที่นี้

แหล่งที่มา : กระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมระหว่างประเทศ, Tsusho Hakusho, Kakuron, 1970 หน้า 277; 1971 หน้า 300.

มีข้อที่ควรสังเกตทั่วไป 2 ประการ ประการแรก คือ ข้อที่ว่าการค้าของญี่ปุ่นกับเอเชียอาคเนย์กระทำกันแบบข้างเดียวเป็นพิเศษ ประการที่สอง ข้อที่ว่าญี่ปุ่นยังคงซื้อวัตถุดิบจากประเทศยากจนจำนวนเล็กน้อยเหลือเกิน ความต้องการสินค้าเข้าของญี่ปุ่นทวีขึ้นอย่างรวดเร็ว ระหว่างปี 1964 และ 1968 สินค้าเข้าทางเกษตรรายปีที่เพิ่มขึ้นของญี่ปุ่นจากประเทศกำลังพัฒนา คือ 786 ล้านดอลลาร์เป็นจำนวนมากที่สุดในหมู่ประเทศที่พัฒนาทั้งหลาย ญี่ปุ่นเดี่ยวนั้นเป็นแหล่งที่ซื้อทรัพยากรเข้าประเทศรายใหญ่ที่สุดในโลก คือซื้อร้อยละ 18.2 ของสินค้าทรัพยากรทั้งสิ้นของประเทศ กลุ่มองค์การความร่วมมือและพัฒนาการทางเศรษฐกิจ (Organization for Economic Cooperation and Development) และเกินหน้าสหรัฐอเมริกาในมูลค่าสินค้าเข้าวัตถุดิบ แต่สินค้าเข้าเหล่านี้ส่วนใหญ่ คือ ราวร้อยละ 60 มาจากประเทศร่ำรวยอื่นๆ เห็นได้ชัดว่าญี่ปุ่นยอมไม่ต้องการจะให้มีการหล่อมล้าขนาดนั้นกับเอเชียอาคเนย์คงมีอยู่อีกต่อไป เพราะฉะนั้นจึงลงมือสร้างสิ่งที่กีดตามุระพุดทำนายถึงในแง่ที่เป็น “ความสามารถผลิตเพื่อเป็นเครื่องเสริม” กล่าวคือ เป็นระบบเศรษฐกิจที่ขึ้นต่อญี่ปุ่น แต่ถึงอย่างนั้น แนวโน้มโดยทั่วไปก็กำลังเร่งทวีขึ้นมากกว่าที่จะชะลอช้าลง ระหว่างปี 1965 และ 1968 สินค้าออกของญี่ปุ่นสู่เอเชียอาคเนย์เพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ 18 ต่อปี ส่วนสินค้าเข้าจากเอเชียอาคเนย์เพิ่มเพียงอัตราร้อยละ 10.4 ต่อปี⁷⁰ ตามการคาดหมายของศูนย์วิจัยเศรษฐกิจของญี่ปุ่นสำหรับปี 1975 คาดว่าสินค้าออกของญี่ปุ่นจะเกินที่ตลาดสินค้าเข้าของเอเชียอาคเนย์ถึงร้อยละ 40 และจะสูงเกินกว่าสินค้าเข้าของญี่ปุ่นจากภูมิภาคนี้ราว 5,800 ล้านดอลลาร์ เป็นการยากที่จะมองเห็นว่าจะมีการแก้ไขกีดกันใดๆไว้ที่สามารถแก้ไขข้อให้วุ่นขนาดนี้ได้ กรณีหนึ่งที่เป็นเรื่องความสำเร็จของท้องถิ่น คือ เกาหลีใต้ก็ไม่ชวนให้หวังอะไรได้นัก กล่าวคือ ภาระหนี้สินที่ผูกพันมาจากการถ่ายเงินกู้จกัวรรดินิยมอันมหาศาล ขณะนี้กำลังคุกคามบั่นทอนกำลังเศรษฐกิจทั้งหมด ตลอดจนบีบให้ตกเป็นทาสของสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และตัวแทนหุ่นเชิดของประเทศทั้งสองนี้

การค้า: ตัวอย่างบางกรณี

1. ฮองกง ในปี 1970 สินค้าออกของญี่ปุ่นเข้าอาณาเขตฮ่องกงมีมูลค่า 698 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ส่วนสินค้าเข้าจากฮ่องกงเท่ากับเพียง 82 ล้านดอลลาร์ ญี่ปุ่นเป็นผู้ขายสินค้าออกหมายเลขหนึ่งแก่ฮ่องกง และยังเป็นหมายเลขหนึ่งในการซื้อสินค้าที่ส่งต่อออกจากฮ่องกงอีกด้วย (มูลค่าของการค้าญี่ปุ่นทั้งสิ้นเท่ากับ 97 ล้านดอลลาร์)⁷¹ สำหรับสินค้าขึ้นชื่อประเภทหนึ่ง คือ กล้องถ่ายรูป กล้องถ่ายรูปญี่ปุ่นเพิ่มขึ้นในตลาดฮ่องกงจากร้อยละ 73 เป็นร้อยละ 87⁷²

2. เวียดนามใต้ สินค้าออกญี่ปุ่นเข้าเวียดนามใต้เพิ่มจาก 37 ล้านดอลลาร์ในปี 1965 เป็นจำนวนสูงสุด 223 ล้านดอลลาร์ในปี 1969⁷³ อัตราหล่อมล้ามหาศาลในทางการค้าระหว่างสองประเทศมีแสดงให้เห็นตามตัวเลขปี 1968 คือ สินค้าเข้าจากญี่ปุ่นมีมูลค่า 200 ล้านดอลลาร์ ส่วนสินค้าออกสู่ประเทศญี่ปุ่นมีมูลค่าทั้งสิ้นเพียง 2.7 ล้านดอลลาร์⁷⁴ ตอนต้นปี 1971 ญี่ปุ่นมีส่วนอยู่ในสินค้าเข้าที่ไม่ผูกพันทั้งหมดของเวียดนามใต้ร้อยละ 48.7⁷⁵ ญี่ปุ่นยังมีสายใยด้านการตลาดอันเหนียวแน่นในสินค้าอุปโภคบริโภคบางประเภท ตัวอย่างเช่นในปี 1967 จำหน่ายรถฮอนด้าถึง 60,000 คันต่อเดือน (เป็นปีสูงสุด) เป็นอัตราจำหน่ายตามที่วารสารอาซาฮี (Asahi Journal) คำนวณไว้ร้อยละ 200 ใน

ตารางที่ 20 การค้าเครื่องอุปโภคและทรัพย์สินระหว่าง
แต่ละประเทศในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ กับญี่ปุ่น ค.ศ. 1968 (ล้านดอลลาร์)

	ที่ออกไป ส่วนของญี่ปุ่น จากญี่ปุ่น ในสินค้าออก (%)			ส่วนของญี่ปุ่น ในสินค้าเข้า (%)		การค้าเครื่องอุปโภค บริโภค		ดุล
	1960	1968		1960	1968	ไปสู่ญี่ปุ่น	จากญี่ปุ่น	
						ไปญี่ปุ่น	จากญี่ปุ่น	
ไต้หวัน	78.3	37.5	16.1	35.4	40.4	127.6	361.6	- 234.0
เกาหลีใต้	140.4	63.7	21.9	20.2	42.5	99.7	624.5	- 524.4
พม่า	20.4	5.1	8.9	22.6	23.6	9.9	25.2	- 15.3
อินโดนีเซีย	69.2	15.0	23.9*	21.3	25.4*	175.5*	170.7*	4.8
มาเลเซีย	1.1	15.6	31.2*	7.2	13.8*	301.1*	96.6	214.5
ฟิลิปปินส์	85.3	24.0	33.4	23.3	27.5	283.3	351.7*	- 68.4
ไทย	37.0	18.0	21.6*	26.1	36.1*	147.6*	382.2	- 234.6
ลังกา	8.1	3.1	2.8	8.4	5.4	9.2	19.6	- 10.4
อินเดีย	75.1	5.3	11.5	5.4	6.6	201.5	166.2	35.3
ปากีสถาน	42.9	7.2	6.1*	8.6	11.0	50.4	109.4	- 59.0

* ตัวเลขที่มีเครื่องหมายดอกจันตามปี 1968 เกี่ยวข้องกับปี 1967 ด้วย

แหล่งที่มา: กระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมระหว่างประเทศ, Tsusho Hakusho, Soron, หน้า 351.

ในช่วง⁷⁶ แต่สินค้าเข้าจากญี่ปุ่นตกลงเหลือ 160 ล้านดอลลาร์ในปี 1970 และต่ำกว่า 100 ล้านดอลลาร์ในปี 1971 เนื่องจากข้อจำกัดที่สหรัฐกำหนดไว้ในเรื่องการใช้เงินช่วยเหลือดอลลาร์สำหรับซื้อสินค้าญี่ปุ่นเริ่มจะออกพิษสง ข้อที่ว่าความช่วยเหลือของญี่ปุ่นต่อเวียดนามใต้ ได้เริ่มกระทำในปีที่การค้าของตนเริ่มตกลงนั้น แสดงถึงแนวโน้มตามที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนเกี่ยวกับการชดใช้ค่าปฏิกรรมสงคราม กล่าวคือในขณะที่การเฟื่องฟูของสินค้าออกอันเกี่ยวกับสงครามโดยตรงลดถอยลงด้วยเหตุต่าง ๆ รัฐบาลก็ทำการอุดหนุนอุตสาหกรรมญี่ปุ่นด้วยการตั้งโครงการช่วยเหลือแก่ท้องที่ที่เกี่ยวข้อง

3. สิงคโปร์ ในปี 1970 ญี่ปุ่นนำหน้ามาเลเซียในการเป็นแหล่งสินค้าเข้าของสิงคโปร์หมายเลขหนึ่ง คือ 486 ล้านดอลลาร์ ซึ่งเท่ากับร้อยละ 19.4 ของมูลค่าสินค้าเข้าทั้งสิ้นของสิงคโปร์ นี่เป็นการเพิ่มตัวขึ้นกว่า 150 ล้านดอลลาร์ จากปี 1969 และประมาณ 225 ล้านดอลลาร์จากปี 1968⁷⁷ สินค้าออกของสิงคโปร์เข้าญี่ปุ่นมูลค่าทั้งสิ้น 120 ล้านดอลลาร์ (ร้อยละ 7.6 ของสินค้าออกทั้งสิ้น 1,535 ล้านดอลลาร์) ญี่ปุ่นเป็นตลาดหมายเลขสาม รองจากมาเลเซีย (ร้อยละ 14.5) และสหรัฐอเมริกา (ร้อยละ 11.1)

4. ไทย นี่ก็เช่น "หุ้นส่วน" ที่จะไปไม่รอดอีกประเทศหนึ่งเหมือนกัน ถึงตอนปี 1965 ญี่ปุ่นมีส่วนมากกว่าครึ่งอยู่แล้วในงบขาดดุลทางการค้าของประเทศไทย คือ 138.9 ล้านดอลลาร์ เทียบกับ

124.6 ล้านดอลลาร์ที่ขาดดุลอยู่กับประเทศอื่น ๆ ทั้งหมด ตกปี 1970 งบประมาณดุลการค้าได้ขยายขึ้นถึง 316.8 ล้านดอลลาร์เฉพาะเพียงระหว่างไทยกับญี่ปุ่น และตัวเลขนี้คิดเป็นอัตราต่ำกว่าครึ่งของงบประมาณดุลการค้าทั้งหมดของไทย ทั้ง ๆ ที่ทำการค้ากับญี่ปุ่นเพียง 1 ใน 3 ของการค้าทั้งหมด⁷⁸

การสำรวจของอุตสาหกรรมรถยนต์ไทย แสดงว่าในปี 1969 ร้อยละ 50 ของรถยนต์ทั้งหมดและร้อยละ 90 ของรถบรรทุกที่ใช้วิ่งกันในเวลานั้นเป็นรถญี่ปุ่น และจากจำนวนจำหน่ายรถยนต์เดือนละ 4,000 คัน ร้อยละ 72 เป็นรถญี่ปุ่น⁷⁹

สินค้าสองประเภท

1. น้ำมัน

ปัจจุบันญี่ปุ่นใช้น้ำมัน 180 ล้านตันต่อปี ซึ่งต้องใช้เรือบรรทุก 700 เที่ยวทุก ๆ ปี ราวร้อยละ 90 ของน้ำมันของญี่ปุ่นมาจากตะวันออกกลาง เพราะฉะนั้นจึงต้องผ่านช่องแคบมะละกา ระหว่างสิงคโปร์และอินโดนีเซีย และนี่เป็นเหตุผลเบื้องหลังการเรียกร้องของพวกรัฐกิจให้ตั้งกองกำลังญี่ปุ่นในช่องแคบ แม้ญี่ปุ่นจะได้ลงทุนไปมากมายในตะวันออกกลาง แต่ก็มิได้ควบคุมแหล่งของตนมากนัก อิทธิพลทางการเมืองในแถบนั้นก็ค่อนข้างน้อย (แม้จะมีอยู่ไม่น้อยในซาอุดีอาระเบีย คูเวต และท้องที่บางแห่งในอ่าว) เมื่อเร็ว ๆ มานี้ญี่ปุ่นได้ผูกพันตนเองทำโครงการใหญ่ ๆ หลายชิ้นไว้กับประเทศตะวันออกกลางผู้ผลิตน้ำมัน อันเป็นโครงการอำนวยความสะดวกแก่พวกประเทศผู้ผลิตน้ำมันยิ่งขึ้นกว่าที่แล้ว ๆ มา ในซาอุดีอาระเบีย บริษัทญี่ปุ่นสองบริษัท มิตซูบิชิ และชิโยดา เคมิคัล เอนจิเนียริง (Chiyoda Chemical Engineering) ลงนามสัญญากับปิโตรมิน (Petromin) (หน่วยงานของรัฐบาลซาอุดี) ซื้อน้ำมันดิบของซาอุดีมูลค่า 127 ล้านดอลลาร์ เป็นการแลกเปลี่ยนกับการสร้างโรงกลั่นน้ำมันในซาอุดีอาระเบีย นับเป็นครั้งแรกที่ชาวซาอุดี สามารถบรรลุเป้าหมายของตนในการล้มกำแพงน้ำมันระหว่างประเทศและเข้าสู่ฐานะเป็นบริษัทผู้ผลิตน้ำมันทำการขายให้แก่ผู้ใช้โดยตรง⁸⁰

อย่างไรก็ตาม ราคาน้ำมันตะวันออกกลางสูงขึ้นอย่างมาก เมื่อเร็ว ๆ มานี้ ไม่ใช่เพราะว่ามีสารซัลเฟอร์ต่ำ (อย่างเช่น น้ำมันของไซบีเรีย และอินโดนีเซีย) อันเป็นข้อพิจารณาที่สำคัญยิ่ง ๆ ขึ้นสำหรับญี่ปุ่น ซึ่งรู้สึกกันมากในเรื่องอากาศเสีย บริษัทน้ำมันใหญ่ที่สุดบริษัทหนึ่งของญี่ปุ่น คือ อเรเบียน ออยล์ (Arabian Oil) ซึ่งประสบความสำเร็จอย่างมากในการปลดเปลื้องน้ำมันดิบที่มีซัลเฟอร์สูงจากแหล่งใต้ทะเลคาฟจี (Khafji) ยึดถือต่อข้อผูกพันของตนกับได้หวนอยู่จนกระทั่งปลายปี 1971 เพราะเป็นตลาดเซลล์ที่สะดวกตลาดหนึ่ง⁸¹

สมุดปกขาวเดือนตุลาคม 1971 เกี่ยวกับวัตถุดิบ เน้นถึงการที่ญี่ปุ่นต้องพึ่งพาอยู่อย่างมากสำหรับน้ำมันจากภายนอก ซึ่งถูกควบคุมจากประเทศนายทุนใหญ่อื่น ๆ สมุดปกขาวประมาณว่าทุนอเมริกันแต่ผู้เดียวควบคุมปริมาณน้ำมันดิบที่ญี่ปุ่นส่งเข้าถึงร้อยละ 80 ขณะนี้รัฐบาลมีนโยบายที่จะลดการพึ่งพานี้ลงไปเรื่อย ๆ

จากร้อยละ 10 ของปริมาณน้ำมันจำหน่ายซึ่งบริษัทญี่ปุ่นดำเนินการเกือบทั้งหมด (19 ล้านจาก 20 ล้านกิโลลิตร) บริษัท อเรเบียน ออยล์ เป็นผู้ดำเนินการ ส่วนที่เหลือบริษัทพัฒนาน้ำมันสุมาตราเหนือ

(North Sumatra Oil Development Company) เป็นผู้ดำเนินการ⁸² กระทรวงอุตสาหกรรมและการค้าระหว่างประเทศยังได้พยายามอย่างหนักที่จะเสริมกำลังของบริษัทญี่ปุ่นแท้ๆ คือ เกียวโด ออยล์ (Kyodo Oil) เพื่อทวีการควบคุมจากภายในประเทศในเรื่องการกลั่น⁸³ (โรงงานกลั่นที่ใหญ่ที่สุดในปัจจุบัน คือ นิปปอน ออยล์ (Nippon Oil) เป็นบริษัทร่วม สหรัฐ-ญี่ปุ่น โรงกลั่นใหญ่ที่สุดรองลงมา คือ อิดेमิตสึ โกซัน (Idemitsu Kosan) เป็นของญี่ปุ่นทั้งหมด)

จนถึงสิ้นปี 1970 พวกผู้ประกอบการญี่ปุ่นได้ลงทุนไปแล้วประมาณ 150 พันล้านเยน (ประมาณ 487 ล้านดอลลาร์) ในโครงการพัฒนาน้ำมันต่างประเทศ ซึ่งเท่ากับประมาณร้อยละ 50 ของดุลเงินทุนที่ค้างชำระของญี่ปุ่นในการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติสำคัญๆ⁸⁴ ในระยะสองสามปีที่ผ่านมา ญี่ปุ่นยังใช้ความพยายามหนักยิ่งขึ้นไปอีกในการกระจายแหล่งบ่อน้ำมันของตน กล่าวคือ พวกบริษัทญี่ปุ่นได้ตั้งองค์การร่วมขึ้นสำหรับแข่งประมูลสัมปทานในเขตแถบเหนือของอะแลสกา เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 1970 ไนอินโดนีเซียซึ่งญี่ปุ่นได้รับผลิตผลน้ำมันส่วนใหญ่อยู่แล้ว⁸⁵ พวกกลุ่มผลประโยชน์ญี่ปุ่นมีบทบาทมากตั้งแต่จากสุมาตราตลอดไปถึงกาลิมันตันตะวันออก ในแถบนี้ คือ ที่บ่อน้ำมันอัตตากา (Attaka) ญี่ปุ่น (จาเปกซ์ (Japex ร่วมกับบิยูเนี่ยนออยล์ Union Oil) ได้มีการค้นพบใหญ่อยู่แห่งเดียวจนกระทั่งบัดนี้ เป็นน้ำมันที่มีซัลเฟอร์ต่ำมากที่สุด ญี่ปุ่นยังได้ลงทุนหนักในเรื่องแก๊สและน้ำมันในบรูไน⁸⁶ บริษัทญี่ปุ่นใหญ่ๆ สี่บริษัทตั้งองค์การร่วมขึ้นในเดือนกรกฎาคม 1971 เพื่อเจาะบ่อน้ำมันลูเรสถาน (Lurestan) ของอิหร่าน ซึ่งมีรายงานว่า เป็นแหล่งอุดมที่สุดแห่งหนึ่งที่ยังไม่ได้ใช้กัน กลุ่มรวมบริษัท 10 บริษัทของญี่ปุ่นตั้งขึ้นเมื่อเดือนสิงหาคม 1971 ให้ทำการสำรวจน้ำมันในออสเตรเลียตะวันตก และในเดือนมกราคม 1972 บริษัทमितซุบิชิ ประกาศแผนการลงทุนจำนวน 119 ล้านดอลลาร์ในการพัฒนาน้ำมันในออสเตรเลีย กลุ่มผลประโยชน์ของญี่ปุ่นยังได้จัดการกวาดล้างนิวกินีในเดือนตุลาคม 1971 กลุ่มบริษัทญี่ปุ่น 3 บริษัท คือ เทจิน (Teijin Ltd.) เทโกกุออยล์ (Teikoku Oil Co.) และบริษัทสำรวจน้ำมันमितซุบิชิ (Mitsui Oil Exploration Co.) รับผิดชอบต่อภารกิจการร่วมเกี่ยวกับน้ำมันโดยยอมให้ไนจีเรียถือหุ้นร้อยละ 51 นับเป็นครั้งแรกที่ญี่ปุ่นยอมถือหุ้นต่ำกว่าร้อยละ 50 ในการพัฒนาน้ำมันต่างประเทศร่วมกับประเทศผู้ผลิต และการตกลงนี้ก็ได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างแรงทันทีจากบริษัทนิปปอน ออยล์ อเรเบียน ออยล์ และอิดेमิตสึ โกซันว่าจะมีความหมายที่เป็นอันตรายสำหรับอนาคต⁸⁷

แต่ที่ว่า การตกลงกับไนจีเรียแสดงให้เห็นความจำเป็นรีบด่วน ที่วงการอุตสาหกรรมญี่ปุ่นรู้สึกว่าจะต้องกระจายแหล่งบ่อน้ำมันของตนออกไป และยอมตกลงอ่อนข้อให้เพื่อให้เป็นที่แน่ใจว่าจะได้รับน้ำมันจริงๆ การเข้าไปร่วมกับประเทศผู้ผลิตเห็นได้ชัดว่าจะเป็นหลักประกันที่ดึงดูดใจสำหรับบางคน เพราะว่ามันออกไปจากการค้นพบที่อัตตากาแล้ว การสำรวจน้ำมันของญี่ปุ่นเฉพาะอย่างยิ่งในย่านเอเซียอาคเนย์ไม่บังเกิดผลเอาเลย สมุดปกขาวเดือนตุลาคม 1971 แถลงว่าจากโครงการทั้งหมด 21 โครงการซึ่งได้มีการลงทุนไปแล้วจนถึงบัดนี้ประมาณ 220 ล้านดอลลาร์ มีเพียงโครงการเดียวเท่านั้นคืออเรเบียน ออยล์ที่ทำการผลิตจำหน่ายได้เต็ม⁸⁸ ข้อตกลงไซบีเรียที่สหภาพโซเวียตเสนอก็เป็นที่ตั้งดูดในทำนองเดียวกัน (ดูตอนต่อไป)⁸⁹ ระดับความต้องการของญี่ปุ่นในอนาคตมีการคาดคำนวณไว้

ดังนี้ คือ จากตัวเลขปีการเงิน 1969 จำนวนน้ำมัน 2.9 ล้านบาร์เรลต่อวัน ปริมาณต้องการน้ำมันจากต่างประเทศตอนปี 1958 คำนวณได้เท่ากับ 8.6 ล้านบาร์เรลต่อวัน คือ เกือบสามเท่าของปี 1969

แหล่งใหญ่สองแหล่งแถบรอบ ๆ เอเชียแปซิฟิกเป็นจุดเพลิงเพลิงของรัฐบาล และพวกกลุ่มผลประโยชน์ญี่ปุ่นในขณะนั้น คือ แหล่งหนึ่งในแถบกลุ่มทะเลเหลือง—ทะเลจีนตะวันออกของภาคพื้นประเทศจีน และอีกแห่งหนึ่งแถบชายฝั่งเวียดนาม ในทั้งสองแหล่งเท่าที่ได้ค้นพบอยู่บ้าง น้ำมันอาจจะมีการพวกดินระเบิดรวมอยู่บ้างก็ได้

หมู่เกาะเตียวยู

หมู่เกาะเหล่านี้คนญี่ปุ่นรู้จักกันในชื่อว่า เซนกากุ ได้แก่เกาะเล็ก ๆ เป็นแนวยาวไม่มีคนอยู่ มีลักษณะเป็น “เมล็ดพันธุ์ฝิ่นกระจัดกระจาย” อยู่ในทะเลจีนตะวันออก อยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ 125 ไมล์จากเกาะอิริเอโอโมเต (Iriomote) ของกลุ่มยาเยยามา (Yaeyama) ในหมู่เกาะริวกิว และ 100 ไมล์ ทางตะวันออกเฉียงเหนือของไต้หวัน ก่อนที่จะกลายมาเป็นจุดของการช่วงชิงน้ำมันของนานาชาติ ประวัติศาสตร์ของเกาะเหล่านี้ไม่มีอะไรสำคัญ เป็นเวลาประมาณ 500 ปีมาแล้วที่เกาะเหล่านี้แทบไม่มีประโยชน์อะไรมากไปกว่าเป็นเครื่องช่วยนำร่อง สำหรับเส้นทางเดินเรือระหว่างเมืองนาฮาในโอกินาวา และฟูเจาในจีนสมัยที่โอกินาวามีฐานะสัมพันธ์ขึ้นต่อจีน ในบางโอกาสหมู่เกาะเตียวยูจะเป็นที่พักพิงของพวกชาวประมงจีน และมีการอ้างถึงกันในตัวรับตำราของจีนเกี่ยวกับหมู่เกาะเตียวยูอย่างน้อยก็ตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 15⁹⁰

สำหรับทางฝ่ายญี่ปุ่น หมู่เกาะพวกนี้ยังไม่เป็นที่รู้จักกันจนกระทั่งตอนต้นสมัยจักรพรรดิเมจิ (จากค.ศ. 1868) ในปี 1884 มีคนชื่อโกงา ทัดสุซึโรแห่งฟูกุโอกะ ในญี่ปุ่นตอนใต้มาเริ่มดำเนินการเก็บขนนกและกระดองเต่าในแถบนั้น จึงได้มีชาวญี่ปุ่นเข้าไปอยู่บนแผ่นดินนั้นเป็นต้นมา⁹¹ พร้อม ๆ กับชัยชนะของญี่ปุ่นในสงครามจีน—ญี่ปุ่นปี 1894—1895 และการเข้าครองไต้หวัน รัฐบาลญี่ปุ่นยังได้ตกลงใจรวมเกาะเหล่านี้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของอำเภอโอกินาวา ซึ่งเพิ่งจะถูกรวมเข้าอยู่ในอาณาจักรเมจิในปี 1879 โดยที่ความอุดมมั่งคั่งของท้องที่ยังไม่มีใครนึกถึง และเพราะเหตุที่เงินพัวพันในปัญหาพิพาทเรื่องดินแดนกับญี่ปุ่น ซึ่งเข้าไปถึงใจกลางของดินแดนจีน สถานะของหมู่เกาะเตียวยูจึงคงเป็นเช่นนั้นอยู่จนกระทั่งสงครามแปซิฟิกสิ้นสุดลง ครั้นแล้วโดยประกาศฉบับที่ 27 เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 1953 กำหนดเขตภูมิศาสตร์ของหมู่เกาะริวกิว รัฐบาลอเมริกันถือว่าพวกเกาะเตียวยูเป็นส่วนหนึ่งในเขตอำนาจของตน เป็นต้นว่า ในปี 1958 รัฐบาลอเมริกันได้จ่ายเงินจำนวน 5,763.92 ดอลลาร์ให้แก่ผู้สืบตระกูลผู้หนึ่งของพ่อค้าขนนกซึ่งได้ตั้งรกรากที่นั่นเป็นคนแรก เป็นค่าเช่าในการใช้เกาะหนึ่งของเตียวยูเป็นที่ตั้งแนวปืนใหญ่⁹²

ในปี 1965 คณะกรรมาธิการเศรษฐกิจสำหรับเอเชียและตะวันออกไกล (อีคาเฟ) ขององค์การสหประชาชาติเริ่มให้ความสนใจในทรัพยากรของท้องที่ย่านเอเชียแปซิฟิกทั่ว ๆ ไป โดยตั้ง “คณะกรรมการประสานงานสำรวจร่วมกันเกี่ยวกับทรัพยากรแร่ธาตุในท้องที่ชายฝั่งเอเชีย” (Committee for Co-Ordination of Joint Prospecting for Mineral Resources in Asian Offshore Areas) ขึ้น ญี่ปุ่น ไต้หวัน

เกาหลีใต้และฟิลิปปินส์ เป็นสมาชิก สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศสและเยอรมันตะวันตก เข้าร่วม ในฐานะที่ปรึกษาในคณะกรรมการนี้ ไม่มีอะไรเกิดขึ้นมากจนกระทั่งปี 1967 เมื่อคณะกรรมการอีกชุดหนึ่งของอีคาเฟ ซึ่งคราวนี้ชื่อคณะกรรมการเกี่ยวกับทรัพยากรใต้ทะเลตะวันออกไกล (Committee for Far Eastern Underseas Resources) เริ่มงานสำรวจขั้นต้น ในปี 1969 มีการออกประกาศถึงการค้นพบน้ำมันในทะเลย่านเกาะเตี๋ย

ท่านายกน่าจะจะเป็นแหล่งน้ำมันอุดมมั่งคั่งอย่างที่สุดครอบคลุมเนื้อที่ประมาณ 2 แสนตารางไมล์ โดยมีศูนย์กลางที่หมู่เกาะเตี๋ย ในเดือนมิถุนายนและกรกฎาคม ปี 1969 มหาวิทยาลัยโตไก (Tokai) ของญี่ปุ่นได้รับมอบจากสำนักนายกรัฐมนตรี (สำนักติดต่อพิเศษ เตี๋ยนี้ชื่อสำนักนโยบายดินแดนตอนเหนือโอกินาวา (Okinawan Northern Policy Agency) ให้ทำการสำรวจขั้นต่อไป การสำรวจเหล่านี้ยืนยันความหวังผลของอีคาเฟในเรื่องขนาดของการค้นพบ เกิดความตื่นเต้นคาดหมายในโซคโลกที่จะได้กันแน่ ๆ⁹³ นิตยสารฟอร์จูน (Fortune) รายงานว่า "...ท้องทะเลตอนต้นระหว่างญี่ปุ่นและไต้หวัน อาจจะรวมแหล่งน้ำมันและแก๊สอันมหาศาลที่สุดแห่งหนึ่งในโลก และบางทีจะเทียบได้ทีเดียวกับย่านอ่าวเปอร์เซีย"⁹⁴

จากนั้นก็ตามมาด้วยการกลุ่มรุมของบรรดารัฐบาลแถบนั้นเพื่อที่จะเรียกร้องสิทธิ และจากพวกกลุ่มน้ำมันนานาชาติเพื่อที่จะให้ได้สัมปทาน แต่ปัญหาเรื่องอำนาจอธิปไตยก่อให้เกิดความยุ่งยากอย่างแรงเห็นได้ชัดทั้งภายในเขตที่เรียกว่ากลุ่มญี่ปุ่น (คือ ญี่ปุ่น-ไต้หวัน-เกาหลีใต้) และระหว่างกลุ่มนี้กับจีนและเกาหลีเหนือ ระหว่างปี 1970 เกิดปัญหาสืบสนอย่างหนักเมื่อพวกกลุ่มของญี่ปุ่น ยุโรป และอเมริกา เสนอขอแล้วก็ได้รับสิทธิที่คาบเกี่ยวกันแถบรอบ ๆ เตี๋ย เจาะอย่างยิ่งระหว่างญี่ปุ่นกับไต้หวัน ความชิงชังเป็นไปอย่างร้อนแรง ในระยะต้นตัวที่สุดทางด้านไต้หวัน พวกหนังสือพิมพ์และนิตยสารรวมทั้งหนังสือพิมพ์ของพรรค จุงยางยีเป่า (Chung-yang jihpao) ได้ตีพิมพ์ถกเรื่องปัญหาพิพาทอย่างละเอียดลออและประณามญี่ปุ่น นำเสียงของข้อถกเถียงในสภานิติบัญญัติยวน (Yuan) ก็เป็นทำนองเดียวกัน และในวันที่ 21 สิงหาคม 1970 รัฐบาลไต้หวันได้ให้สัตยาบันสนธิสัญญาว่าด้วยไหล่ทวีป (Continental Shelf Treaty) ซึ่งลงนามกันไว้เมื่อปี 1958 และหลังจากนั้นจึงอาศัยอ้างสิทธิเรียกร้องในท้องที่ตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ โดยที่หมู่เกาะเตี๋ยเป็นแดนต่อเนื่องโดยธรรมชาติของภาคพื้นทวีปของแผ่นดินใหญ่ และส่วนลึกท้องทะเลระหว่างชายฝั่งและหมู่เกาะไม่มีที่ใดลึกเกินกว่า 200 เมตร การอ้างสิทธิของจีนจึงยากที่จะโต้แย้งได้ตามสนธิสัญญา ยิ่งกว่านั้นในเดือนกันยายน 1970 พวกนักหนังสือพิมพ์และทหารเรือคณะหนึ่งจากไต้หวัน ได้ชักจูงจีนคณะชาติขึ้นบนเกาะท่ามกลางการณรงค์ทางหนังสือพิมพ์อย่างเข้มข้น⁹⁵

อย่างไรก็ตาม ด้วยฐานะเบียดกลางทางเศรษฐกิจและการเมืองของไต้หวันและของเกาหลีใต้ด้วย ซึ่งได้ให้สัมปทานแก่พวกบริษัทน้ำมันในท้องที่ และด้วยการสนับสนุนเรื่อยมาของสหรัฐอเมริกาต่อการอ้างสิทธิของญี่ปุ่นโดยอาศัยการเจรจาเรื่อง "การคืน" โอกินาวา เสียงโต้แย้งของพวกเจียงไคเช็คและปักจุงฮีย่อมไม่อาจตลอดรอดฝั่งไปได้ ทางการขอรวิกวิตตามคำสั่งเห็นได้ชัดจากโตเกียว ได้ส่งกำลังยามฝั่งติดอาวุธออกไปจัดการฉกชิงเงิน แล้วเอาเป็นจี้พวกเรือหาปลาของจีนให้ออกไปจากแถบนั้น⁹⁶ การที่ทางการไต้หวันต้องพึ่งพาอยู่ทั้งสองด้าน คือ วอชิงตันและโตเกียว หมายความว่าไต้หวัน

ไม่มีช่องทางจะจัดการอะไรได้เลย และไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากต้องยอมถอย

ความจำเป็นต้องจัดการกับปัญหาขาดแคลนอันยุ่งยากใจเหล่านี้ เป็นปัจจัยสำคัญเบื้องหลังการตั้งคณะกรรมการประสานงานของบรรดาคณะกรรมการร่วมมือญี่ปุ่น-สาธารณรัฐจีน-สาธารณรัฐเกาหลี (ดูบทว่าด้วยแกนเชื่อมโตเกียว-ไทเป-เซอูล) ผลที่ได้ในขั้นแรกประการหนึ่งจากการร่วมมือขึ้นใหม่นี้ คือ การก่อตั้ง “บริษัทพัฒนามหาสมุทร” (Ocean Development Corporation) ร่วมขึ้นในเดือนธันวาคม ที่กรุงโตเกียว ซึ่งถือเป็นการระงับปัญหาเรื่องอำนาจอธิปไตยไว้ชั่วคราวหนึ่ง⁹⁷ แต่วารสารวอลสตรีท (ฉบับวันที่ 24 สิงหาคม 1971) รายงานข่าวการชุมนุมด้วยการสนับสนุนของทางการในไต้หวันต่อการยกหมู่เกาะเหล่านี้ให้แก่อุญี่ปุ่น การชุมนุมนี้มีคนมาร่วมประมาณพันคน ทั้ง ๆ ที่มีการตกลงดังกล่าว พวกเกาะเหล่านี้ยังถูกจัดรวมให้เข้าอยู่ในเขตอำนาจการลาดตระเวนของ “เขตรักษาความปลอดภัยทางชายทะเลที่ 11” แห่งราชนาวิญี่ปุ่น รวมทั้งอยู่ใน “ย่านการป้องกันทางอากาศ” ของญี่ปุ่น และทั้งยังมีข่าวว่าญี่ปุ่นได้เริ่มงานขั้นต้นของ “การขุดค้น” ทรัพยากรใต้ท้องทะเลแล้วเมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 1971⁹⁸

ในขณะเดียวกัน ทางปักกิ่งก็แสดงให้เห็นที่เข้าใจชัดแจ้งว่ารู้ ๆ ถึงความเป็นไปเหล่านี้อยู่และจะไม่ยอมให้อย่างแน่นอน ปักกิ่งบอกว่า “น้ำมันอันมหาศาล แก๊สและทรัพยากรแร่ธาตุอื่น ๆ มีอยู่อย่างแน่นอนในท้องทะเลย่านรอบ ๆ มณฑลไต้หวันของจีนและหมู่เกาะที่ติดต่อกัน ตลอดจนในน่านน้ำติดต่อกับจีนและเกาหลี พวกทรัพยากรของท้องทะเลและใต้ท้องทะเลรอบ ๆ เกาะเหล่านี้ และของทะเลลึกติดต่อกับส่วนอื่น ๆ ของจีน ทั้งหมดเป็นของจีนผู้เป็นเจ้าของโดยชอบธรรม และเราจะไม่วันยอมปล่อยให้ผู้อื่นมาแตะต้องเป็นอันขาด”⁹⁹

ถ้าประท้วงของจีนรู้สึกจะไม่มีน้ำหนักมากนักในเรื่องนี้ เพราะเหตุผลของการตั้งคณะกรรมการประสานงานของบรรดาคณะกรรมการร่วมมือต่าง ๆ ตามที่แถลงไว้แต่แรกในหนังสือพิมพ์ไต้หวัน เลียนโฮ เป่า (Lian-ho-pao) เดือนเมษายน 1970 มีว่า “...เป็นการส่งเสริมสัมพันธมิตรในย่านเอเชียเหนือและทำลายล้างแผนและการคุกคามต่าง ๆ ของพวกคอมมิวนิสต์มาเซตุงในย่านนี้”¹⁰⁰ อย่างไรก็ตาม เพื่อเป็นการคลี่คลายความสัมพันธ์ของสหรัฐ-จีน ในฤดูใบไม้ผลิ ปี 1971 กระทรวงการต่างประเทศสหรัฐประกาศว่า เพราะ “ปัญหาต่าง ๆ” ในย่านนี้ จึง “ไม่เป็นที่พึงปรารถนาสำหรับบรรดากิจการของสหรัฐที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งน้ำมันได้น้ำในย่านทะเลจีนตะวันออกและทะเลเหลือง” และภายหลังต่อมาทางอ่าวแปซิฟิก สหรัฐก็ได้รับงบการดำเนินงานที่ได้วางแผนไว้¹⁰¹

ไม่ต้องสงสัยเลยว่าจะต้องมีข่าวเรื่องหมู่เกาะเล็ก ๆ เหล่านี้อีก และแม้ว่าปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นย่อมจะเป็นส่วนหนึ่งอยู่ในความคิดคำนึงของโตเกียวกับนโยบายเรื่องจีนขณะนี้ แต่จนบัดนี้ก็ยังไม่อะไรที่แสดงว่าญี่ปุ่นจะเต็มใจพิจารณาปัญหาเรื่องอธิปไตยเหนือหมู่เกาะเดี่ยวยุเสียชีวิต ตรงกันข้ามดูเหมือนว่าญี่ปุ่นกำลังใช้ความพยายามทุกทางที่จะผูกพันทางด้านทหารทำการป้องกันหมู่เกาะนี้อยู่

น้ำมันในทะเลจีนใต้

สำหรับแหล่งใหญ่ที่สอง คือ แหล่งน้ำมันซึ่งคิดว่ามีอยู่ในทะเลจีนใต้ ทุนของญี่ปุ่นได้ถูกเชื่อมโยง

กับ กัลฟ์ ออยล์ (Gulf Oil) โดยหวังที่จะได้สัมปทาน ทางฝ่ายญี่ปุ่นบริษัทพัฒนามหาสมุทร (Ocean Development Company) ได้ตั้งขึ้นในเดือนมีนาคม 1971 โดยการร่วมของบรรษัทพัฒนาปิโตรเลียม (Petroleum Development Corporation) (ร้อยละ 50) บริษัทการค้าใหญ่ทั้งห้า มิตรชุย มิตรชูปิชิ นิสโซ-อิวาย มารูเบนิ และ ซี. อีโต รวมทั้ง อะแลสกา ออยล์ อิเดมิตสึ โกซัน และบริษัทจำหน่าย รถโตโยต้า การรวมกระทำขึ้นเป็นการตอบสนองนโยบายของเวียดนามใต้ในการแบ่งย่านลุ่มน้ำโขงออกเป็นเขตสัมปทาน 18 เขต และทางฝ่ายญี่ปุ่นกะงบประมาณรายจ่ายไว้ราว 55.5 ล้านดอลลาร์สำหรับการสำรวจภายใน 5 ปี ถ้าหากการประมูลของตนชนะ¹⁰² ถ้าหากปัญหาที่ขัดขวางด้านนโยบายใหม่ เรื่องเงินทำให้ต้องลดราเรื่องการค้าอสังหาริมทรัพย์ในย่านท่องเที่ยวแถบจีนแล้ว ก็อาจจะมิผลให้ญี่ปุ่นต้องทุ่มเท หนักมี้อขึ้นทางด้านแหล่งของเอเชียอาคเนย์ ซึ่งทุนของญี่ปุ่นผูกพันอย่างใกล้ชิดยิ่งกว่ากับกลุ่มผลประโยชน์ทางสหรัฐอเมริกาและยุโรป

บุชานัน สรปนนโยบายใหญ่ดังนี้

“แบบแผนที่ออกมาเป็นไปในรูปของการ คุ้มร่วมกันของหลายชาติ โดยมีสหรัฐเป็นแนวหน้าเพื่อควบคุมแหล่งน้ำมันของชายฝั่งเอเชีย นี่เป็นแผนที่จะประกันความต้องการน้ำมันของสหรัฐที่จะอำนวยความสะดวกและทรัพยากรเศรษฐกิจสำหรับญี่ปุ่นซึ่งขยายตัวอย่างรวดเร็ว (ภายในกรอบยุทธศาสตร์รอบนอกแปซิฟิก) และที่จะเปิดแหล่งอันอุดมใหม่ ๆ สำหรับทุนและเทคโนโลยีของบรรดาชาติที่พัฒนา...ราวปี 1970 พวกรัฐบาลฝ่ายนิยมตะวันตกได้รับการสถาปนาขึ้นในทุกประเทศ ที่มีเขตแดนแหล่งทรัพยากรน้ำมันนอกฝั่งสำคัญ ๆ ของเอเชียอาคเนย์ และรอบ ๆ แหล่งแก๊สและน้ำมันขนาดใหญ่ของชายฝั่งทวีปจีน”¹⁰³

และดังที่มีลคอล์ม กอลด์เวลล์ สรุปลไว้

“ไม่ช้าก็เร็ว ถ้าหากเอเชียอาคเนย์ต้องการจะสร้างอุตสาหกรรมแล้ว ในเมื่อไม่มีแหล่งถ่านหินใหญ่ ๆ ประเทศทั้งหลาย (ในเอเชียอาคเนย์) ก็จำจะต้องอาศัยน้ำมันทุก ๆ หยดที่ตนสามารถหามาได้ สมมติว่าในปี ค.ศ. 2000 เอเชียอาคเนย์บรรลุถึงระดับการอุปโภคน้ำมันเฉลี่ยต่อคนของญี่ปุ่นปี 1968...ไม่มีการคำนวณใดเลย (เกี่ยวกับแหล่งปริมาณทั้งหมดของเอเชียอาคเนย์) เท่าที่ข้าพเจ้ารู้มา ที่แสดงว่าเอเชียอาคเนย์จะสามารถสร้างอุตสาหกรรมในภูมิภาคนี้ และขายน้ำมันได้ด้วยในเวลาเดียวกัน

เพราะฉะนั้น การขัดกันระหว่างความต้องการของจักรวรรดินิยมสหรัฐ กับความต้องการของบรรดาประชาชาติทั้งหลายในเอเชียอาคเนย์ จึงเป็นของแน่ชัด ไม่มีทางจะประนีประนอมกันได้¹⁰⁴

การค้นพบน้ำมันในทะเลจีนใต้ ทำให้เกิดการขัดแย้งดินแดนแบบเดียวกับที่ญี่ปุ่นทำกับหมู่เกาะเดียวชุย ทั้งไต้หวันและฟิลิปปินส์เมื่อเร็ว ๆ นี้ได้ส่งกำลังพลขึ้นบกที่หมู่เกาะนันซา (Nansha) ในทะเลจีนใต้ นอกไปจากจีนแล้วยังมีพวกกลุ่มเจียงไคเช็ค ฟิลิปปินส์และเวียดนามใต้ ต่างพากันอ้างสิทธิเหนือเกาะเหล่านั้นทั้งสิ้น¹⁰⁵

นอกจากการดำเนินการนอกชายฝั่งจีนและเวียดนาม ทางใดก็ยังยังทำการส่งเสริมการค้นหาน้ำมัน

แถบใกล้ ๆ บ้านของตนด้วย งานเสาแสงใหญ่ ๆ ขึ้นหนึ่งกระทำกันนอกชายฝั่งตอนใต้ของซอนชู (เกาะสำคัญของญี่ปุ่น)¹⁰⁶ และเมื่อเร็ว ๆ นี้รัฐบาลญี่ปุ่นได้เดินแท้มที่ยังไม่เคยทำมาก่อน คือ ตั้งกองทุนจำนวน 1 พันล้านดอลลาร์สำหรับประกันการสำรวจแหล่งน้ำมันของเอกชน นี่เป็นเงินช่วยก่อนมีห้าของรัฐบาลนอกเหนือไปจากการช่วยด้านอื่น ๆ แต่ของใหม่สำหรับกองทุนอยู่ที่เงื่อนไขว่า ถ้าหากได้รับอนุมัติเห็นชอบของรัฐบาล (และไม่มีใครที่ยังปกติดีในญี่ปุ่นจะทำอะไรไปโดยมิได้รับความเห็นชอบของรัฐบาล) รัฐบาลก็จะประกันจ่ายเงินเต็มจำนวนตามค่าสูญเสียใด ๆ ที่บริษัทญี่ปุ่นได้รับในการสำรวจค้น

อีกด้านหนึ่งของสถานการณ์น้ำมันคือว่า ความกระหายของอุตสาหกรรมญี่ปุ่นในเรื่องน้ำมันเป็นเรื่องที่ถูกชักใยจากกลุ่มทรกอิทธิพลยังกลุ่มหนึ่งภายในประเทศญี่ปุ่นเพื่อล้มล้างขีดขวางสุดท้ายต่อกรผูกขาด กล่าวคือ บทบัญญัติเก่าแก่หลังสงครามที่ห้ามการก่อตั้งบริษัทซึ่งครองหุ้นของบริษัทอื่น ๆ พวกกลุ่มที่วิ่งเต้นตั้งบริษัทพิเศษแบบนี้สำหรับการพัฒนาทรัพยากรน้ำมันต่างประเทศ เป็นผู้ทรกอิทธิพลและฐานะภายในชนชั้นปกครองญี่ปุ่นถึงขั้นที่เป็นไปไม่ได้ที่จะคิดว่า กลุ่มนี้จะไม่ประสบความสำเร็จและด้วยเหตุนี้จะมีบริษัทใหญ่ ๆ ราว 20 บริษัท เข้ารวมกันเป็นกลุ่มทางเศรษฐกิจขนาดใหญ่ที่สุดของโลก¹⁰⁷ การศึกษาเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวในเรื่องนี้เมื่อเร็ว ๆ นี้ สรุปไว้อย่างน่ากลัวว่าถ้าหากบริษัทครองหุ้นเช่นนี้ ตั้งขึ้นมาก็คจะเป็นผลเปิดช่องทางอย่างไม่เคยมีมาก่อน สำหรับขยายการรวมตัวกันขึ้นอีกของเศรษฐกิจญี่ปุ่น (ซึ่งกระทำกันยิ่งกว่าก่อนสงครามอยู่แล้วในขณะนี้)¹⁰⁸

2. ไม้

เวลาที่นั่งอยู่ใจกลางของเมืองหนึ่งในยุโรปตะวันตกหรืออเมริกาเหนือ เรามักจะลืมนึกถึงว่าไม้เป็นรายการสำคัญเพียงใดในชีวิตเศรษฐกิจของโลก ปัจจุบันไม้เป็นสินค้าเข้าใหญ่ที่สุด เป็นที่สองรองจากน้ำมัน ในปี 1970 มีการซื้อไม้เข้า 42 ล้านคิวบิกเมตร คิดเป็นมูลค่า 1,572 ล้านดอลลาร์ เท่ากับเพิ่มร้อยละ 16 จากปีที่แล้ว¹⁰⁹ มีเหตุผลที่จะคาดได้ว่าความต้องการจะลดลงไปในอนาคตอันใกล้ แต่ข้อที่สำคัญโดยเฉพาะในเรื่องไม้ก็คือว่า การปล้นทำลายป่าไม้ของเอเชียอาคเนย์บังเกิดผลเสียหายใหญ่หลวงต่อชีวิตของชาวนายากจนนับล้าน ๆ ทิวทั้งภูมิภาค และบังเกิดผลบั่นทอนอย่างร้ายแรงและมักจะแก้ไขอะไรไม่ได้ต่อสภาพแวดล้อมทั้งหมด การจลาจลใหญ่ที่สุดครั้งหนึ่งในไต้หวัน ตอนระยะแรกของการยึดครองของญี่ปุ่น ปะทุขึ้นจากการที่มิตซูซุกำการกวาดล้างท้องที่ป่าสูง ๆ บนเกาะ

ญี่ปุ่นใช้ไม้มากยิ่งขึ้นกว่าชาติอื่นใดในโลก เพราะใช้กระดาษมหาศาล และเพราะบ้านช่องญี่ปุ่นและอุปกรณ์ต่าง ๆ จำนวนมากมายยังทำด้วยไม้อยู่ ความต้องการไม้ของญี่ปุ่นเพิ่มรวร้อยละ 5-10 ต่อปีระหว่างทศวรรษ 1960 และถึงแม้สหรัฐอเมริกายังคงเป็นแหล่งสำคัญที่สุด แต่เอเชียอาคเนย์เป็นย่านที่ส่งไม้ให้แก่ญี่ปุ่นมากกว่าสหรัฐอเมริกา (รวมทั้งอะแลสกา) คือ ร้อยละ 42.8 และ 40.1 ของไม้ที่ส่งเข้าญี่ปุ่นในปี 1970 และเอเชียอาคเนย์ยังจะสำคัญยิ่ง ๆ ขึ้นไปอีก (ดูตารางที่ 21) ทั้งสหรัฐอเมริกาและแคนาดากำลังจำกัดมากขึ้น ๆ ในนโยบายด้านการส่งไม้ออก นี่เป็นการเร่งให้ญี่ปุ่นเบนไปยังแหล่งของเอเชียอาคเนย์และสหภาพโซเวียต¹¹⁰ หลังจากที่ได้กระทำกับป่าไม้จำนวนมากของเกาหลีและไต้หวันมาแล้ว กลุ่มค้าไม้ของญี่ปุ่นตอนนี้กำลังทุ่มเทอยู่ที่ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย และอินโดนีเซีย

ในเดือนสิงหาคม 1970 ฟิลิปปินส์ได้ประกาศห้ามการส่งไม้ป่าชายทะเลมินดาเนาออกนอกประเทศ

ไม่ยังเป็นพื้นฐานด้านหนึ่งของสัมพันธภาพอันอบอุ่นระหว่างโตเกียวกับมอสโกในระยะหลัง ๆ มา
ในเดือนสิงหาคม 1968 นิโคลาส ปาโตลิเชฟ รัฐมนตรีการค้าต่างประเทศของโซเวียตไปเยือนโตเกียว
เพื่อลงนามความตกลงเรื่องไม้มูลค่า 160 ล้านดอลลาร์ ซึ่งเป็นโครงการร่วมของรัสเซีย-ญี่ปุ่นอันแรก
ในโซเวียต และซึ่งญี่ปุ่นสามารถขายเครื่องอุปโภคบริโภคไม้ให้แก่ฝ่ายรัสเซียได้เป็นจำนวนมาก¹¹²

ตารางที่ 21 แหล่งที่มาสำคัญ ๆ ของสินค้าเข้าประเภทไม้ ของญี่ปุ่น (แบ่งตามภูมิภาค)

ก.ศ. 1967-1970

	1967		1968		1969		1970	
	ตัน	ล้านดอลลาร์	ตัน	ล้านดอลลาร์	ตัน	ล้านดอลลาร์	ตัน	ล้านดอลลาร์
เอเชียอาคเนย์	13,768	434.5	14,864	457.5	17,752	555.7	20,439	673.5
อเมริกาเหนือ	8,435	355.5	11,183	490.8	9,784	489.7	12,511	631.1
แอฟริกา	150	1.9	30	2.1	92	3.6	48	4.2
โอเชียเนีย	810	20.6	1,614	44.2	2,015	53.4	2,264	63.0
กลุ่มคอมมิวนิสต์	5,082	119.9	5,869	164.4	6,158	170.5	7,092	197.9
อื่นๆ	6	1.7	6	1.8	6	1.8		

แหล่งที่มา : กระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมระหว่างประเทศ **Tsusho Hakusho, Kakurou**, 1970 หน้า 243.

แหล่งที่มาสำคัญ ๆ ของสินค้าเข้าประเภทไม้ ของญี่ปุ่น (แบ่งตามประเทศ)

ก.ศ. 1968-1970

	1968		1969		1970		
	ตัน	ล้านดอลลาร์	ตัน	ล้านดอลลาร์	ตัน	ล้านดอลลาร์	
สหรัฐอเมริกา	9,301	405.8	8,604	426.2	10,262	517.7	(32.9%)
ฟิลิปปินส์	7,437	235.3	8,320	263.0	7,079	264.8	(16.8%)
สหภาพโซเวียต	5,861	164.0	6,151	170.1	7,095	197.7	(12.6%)
มาเลเซีย	6,078	166.7	6,420	178.5	6,290	188.8	(12.0%)
อินโดนีเซีย	1,092	30.6	2,734	79.6	4,942	176.4	(11.2%)
แคนาดา	1,882	84.9	1,180	63.5	2,249	113.3	(7.2%)
นิวซีแลนด์	1,378	38.4	1,708	45.9	1,770	50.1	

แหล่งที่มา : เพิ่งอ้างถึง หน้า 233, 243.

ย่านปลอดภาษี

ในช่วงไม่กี่ปีมานี้ หลายประเทศในเอเชียได้ตั้ง 'ย่านปลอดภาษี' ขึ้นเป็นมาตรการริบด่วน เพื่อจัดการกับปัญหาเรื้อรังเรื่องการขาดดุลชำระเงิน เรื่องเงินเพื่อและปัญหาการว่างงานในเมือง (ด้วยเหตุที่คนชนบทถูกต้อนให้เข้าเมืองต่าง ๆ อันแออัด เพราะการทิ้งระเบิดหรือเพราะนโยบายจงใจส่งเสริมย่านชุมชนแหล่งอุปโภคบริโภค) การตัดทอนการช่วยเหลือของรัฐบาล (ซึ่งส่วนใหญ่เป็นของสหรัฐ) และรายการ "จัดซื้อพิเศษ" เมื่อเร็ว ๆ นี้ทำให้จำเป็นยิ่งขึ้นที่จะต้องดึงดูดการลงทุนเอกชนต่างประเทศตามเงื่อนไขที่จะให้ประโยชน์มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ด้วย การเปิดประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และตะวันออกเฉียงใต้ให้รับการลงทุนต่างประเทศโดยไม่จำกัด อาจจะเป็นวิฤตธุรกิจที่ดึงดูดได้มากที่สุด แต่วิธีสนองความรู้สึกชาตินิยมที่ต้องการจะคุ้มครองและส่งเสริมขยับขยายอุตสาหกรรมภายในประเทศ 'กำลังพัฒนา' ทั้งหลาย ก็กระทำกันโดยใช้ระบบกำหนดเขตท้องที่พิเศษออกไปจากตลาดภายในประเทศ และให้เป็นทีสำหรับผลิตหรือประกอบสินค้าออกโดยเฉพาะ ด้วยวิธีนี้สินค้าที่ส่งออกจึงได้รับผลประโยชน์จากอัตราภาษีพิเศษ ซึ่งประเทศที่พัฒนาใช้กับพวกสินค้าจำพวกประดิษฐภัณฑ์หรือกิ่งประดิษฐภัณฑ์ของประเทศที่กำลังพัฒนา ผู้ลงทุนต่างประเทศได้ผลประโยชน์สามทางด้วยกัน คือ ผลประโยชน์จากแหล่งแรงงาน ซึ่งหาได้มากและถูก ยกเว้นจากภาษีในประเทศที่ตั้งกิจการ และจากอภิสิทธิ์ทางภาษีในประเทศที่สินค้าผลผลิตส่งออกไปอีกด้วย ผู้ลงทุนต่างประเทศสามารถอาศัยประเทศเจ้าของบ้าน ได้เกือบแน่นอนให้ช่วยจำกัดการกระทำทางการเมืองหรืออุตสาหกรรมในหมู่พวกคนงานของตน และจะไม่มีปัญหากฎหมายแรงงานที่ต้องทำให้ยุ่งยากลำบากอะไรมาก ข้อได้เปรียบของผู้ลงทุนต่างประเทศมีอยู่เหนือกว่าประโยชน์ที่ได้กับประเทศเจ้าของบ้านมากมายนักโดยส่วนรวม (ซึ่งต่างจากกลุ่มชนผู้ปกครองนักค้าขายทั้งหลาย) กล่าวคือ การสร้างอุตสาหกรรมที่ก้าวหน้าประสบการณ์ทางเทคนิคสำหรับพวกคนงานและสินค้าออกที่ขยายตัวขึ้น (ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นเรื่องที่น่าคิดเอา เพราะผลกำไรไปตกอยู่กับผู้ลงทุนต่างประเทศเสียเกือบหมด) อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อคิดอีกประการหนึ่งซึ่งมีส่วนค่อนข้างจริงทีเดียวได้แก่เหตุผลในแง่การป้องกัน กล่าวคือ ความต้องการของพวกกลุ่มผู้ปกครองในประเทศที่เกี่ยวข้องที่จะดึงเอาทุนต่างประเทศเข้ามามีส่วนร่วมพัวพันให้มากเท่าที่จะกระทำได้ เพื่อว่าพวกประเทศนายทุนจะได้ผูกมัดช่วยทำการป้องกันรักษาสถานะเดิมอันน่าพอใจและให้ผลกำไรไว้

ย่านปลอดภาษีแห่งแรกตั้งขึ้นที่เมืองเกาซุง (Kaohsiung) ในไต้หวัน (ธันวาคม ค.ศ. 1966) จากนั้นก็มีตามมาอย่างรวดเร็วในกัมพูชา ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ อินเดีย อินโดนีเซียและเกาหลี สำหรับไทยและเวียดนาม (ท้องที่อ่าวคัมรัน (Cam ranh) ก็คงจะเจริญรอยตาม รายงานชั่วคราวของคณะกรรมการประสานงานเคตันเร็น สำหรับความร่วมมือกับเวียดนาม (Keidanren Liaison Committee for Cooperation With Vietnam) เดือนเมษายน 1970 กระตือรือร้นอย่างยิ่งกับช่องทางสำหรับตั้งย่านแบบนั้นในท้องที่อ่าวคัมรัน โดยเห็นว่าจะเป็น "ที่ตั้งที่ดีที่สุดสำหรับท่าเรือปลอดภาษีในเอเชียอาคเนย์ เมื่อคำนึงถึงสภาวะต่างๆ ที่อ่าวคัมรัน อย่างเช่น ท่าเรือ พลังไฟฟ้า และแหล่งแรงงานซึ่งมุ่งเอาที่พวกคนงานแถบฐานทัพทางทหารในท้องถิ่น"¹¹³

แผนงานย่านปลอดภาษีอันขึ้นชื่อ ได้แก่ย่านในเกาหลีที่เมืองมาซานทางตะวันตกของเมืองปูซาน

60 กิโลเมตร เป็นที่ตั้งเนื้อที่ 430 เอเคอร์ เตรียมไว้เพื่อรับการประกอบการจำนวน 100 แห่ง ซึ่งจะมีมูลค่าสินค้าออกถึง 100 ล้านดอลลาร์ และเพื่อขานาญการเฉพาะในด้านอุปกรณ์ตรวจวัดอุปกรณ์แวนและเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์¹¹⁴ ในจำนวนผู้เสนอขอรวม 16 บริษัทที่ได้รับอนุมัติหรือกำลังจะตั้งขึ้นที่มาซาน เป็นญี่ปุ่นเสีย 14 บริษัท ย่านแบบนี้แห่งที่สองในเกาหลีใต้กำลังมีการดำริกันอยู่ ที่ตั้งคงจะเป็นทางชายฝั่งตะวันตกอันเป็นจุดใกล้ที่สุดกับท้องที่พาณิชย์และอุตสาหกรรมเชียงใหม่-นานกิงของจีน จุดประสงค์ก็เพื่อใช้เป็น “ฐานส่งกำลัง” แห่งหนึ่งให้แก่ผู้ผลิตของสหรัฐและชาติอื่น ๆ ที่จะเข้าถึงตลาดประเทศจีนอันอาจจะเกิดขึ้นในอนาคต¹¹⁵

ย่านอันเป็นที่มาของรายได้สนธิสัญญาสมัยใหม่เหล่านี้ดูจะเพิ่มทวีขึ้นในอนาคต การลงทุนของญี่ปุ่นเพิ่มขึ้นในอุตสาหกรรมประดิษฐ์ภัณฑ์ทั่วทั้งท้องที่นับเป็นปัจจัยสำคัญอันหนึ่งในแนวโน้มนั้น อย่างไรก็ตามที่ต่าง ๆ เช่น ไต้หวันและเกาหลีใต้ ควรจะนึกถึงด้วยว่าแม้แต่ภายนอก “ย่านผลิตสินค้าออก” ขานาญการเฉพาะด้านเหล่านี้ การลงทุนในอุตสาหกรรมประดิษฐ์ภัณฑ์อาจเป็นของต่างประเทศได้ทั้งหมด และผลกำไรอาจถูกส่งออกนอกประเทศได้หมด ทั้งย่านสินค้าออกเหล่านี้ยังอำนวยความสะดวกและสิทธิพิเศษให้มากกว่าที่อื่นใดอีกด้วย¹¹⁶

โครงสร้างพื้นฐานของอิทธิพลในภูมิภาค

เพื่อเสริมท่ายความสัมพันธ์ของญี่ปุ่นกับเอเชียอาคเนย์ มีข้อเหลื่อมล้ำบางอย่างเกี่ยวกับ “โครงสร้างพื้นฐาน” ซึ่งควรจะพูดถึง

ประการแรก เอเชียอาคเนย์ยังคงเป็นผู้รับ “การช่วยเหลือ” รายใหญ่ที่สุดในด้านผู้เชี่ยวชาญทางเทคนิคของญี่ปุ่น ในปี ค.ศ. 1966 ร้อยละ 62.5 ของผู้เชี่ยวชาญเหล่านี้มาที่ภูมิภาคนี้¹¹⁷

ประการที่สอง การฝึกอบรมนักศึกษาต่างประเทศในญี่ปุ่น ซึ่งเป็นเรื่องแสดงสำคัญ อย่างหนึ่งเนื่องจากอุปสรรคทางด้านภาษา อันเป็นเหตุขัดขวางการก้าวหน้าของญี่ปุ่นในหลายๆ โอกาสเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศนายทุนที่ก้าวหน้าอื่น ๆ ญี่ปุ่นจึงรับนักศึกษาต่างประเทศไว้ได้น้อยมาก ในจำนวนที่รับไว้ถึงปี 1966 มีไม่น้อยกว่าร้อยละ 86.5 มาจากเอเชียอาคเนย์รวมทั้งอินเดียด้วย¹¹⁸ โดยทั่วไป นักศึกษาที่ไปประเทศญี่ปุ่นเป็นพวก “อันดับรอง” พวกอันดับยอดที่ไปต่างประเทศยังคงไปสหรัฐและยุโรปตะวันตกกันอยู่ กษัตริย์องค์ใหม่ของเนปาลเป็นหนึ่งในผู้นำเอเชียไม่กี่คนที่ไปศึกษาในประเทศญี่ปุ่น (นอกจากในแง่การทหาร) ยิ่งกว่านั้น นักศึกษาต่างประเทศที่ไปญี่ปุ่นมีน้อยๆ ที่กลับไม่นิยมญี่ปุ่น ถ้ายังอยู่นานขึ้นก็ยิ่งกลับไม่ชอบมากขึ้น

ประการที่สาม โรงแรมซึ่งเป็นเครื่องแสดงเสมอถึงการปรากฏตัวทางธุรกิจ จนถึงบัดนี้ธุรกิจญี่ปุ่นจำนวนมากมีความรู้สึกเสื่อมโทรมในสภาพแวดล้อมต่างแดน และต้องทนทุกข์ทรมานกันอย่างมากในต่างประเทศ โรงแรมญี่ปุ่นใหม่ๆ ตามเมืองในเอเชียอาคเนย์หลายๆ แห่งเดี่ยวนั้นเป็นศูนย์ของชีวิตร่อนเร่ของผู้คนญี่ปุ่น ในฤดูร้อนปี 1971 บริษัทโตเกียว เอกซ์เพรส (Tokyo Express) ได้ทำความตกลงขายยี่ห้อโรงแรมของตนจากกรุงเทพฯ ไปถึงฟิจิ ผ่านกัวลาลัมเปอร์และจาการ์ตา

ตารางที่ 22 โครงการช่วยเหลือทางการศึกษาและเทคนิคของประเทศสำคัญ ๆ
ที่ก้าวหน้า (จนถึงปี 1969)

	นักศึกษา ที่รับเข้า	ผู้เข้า ฝึกงาน	รวม ทั้งสิ้น	จำนวน ผู้ฝึกสอน ที่ส่งออก	จำนวน ที่ปรึกษา ที่ส่งออก	จำนวนนัก การศึกษา ที่ส่งออก	อาสาสมัคร “หน่วย สันติ”	ผู้ชำนาญ การ ที่ส่งออก
ญี่ปุ่น	563	1,614	2,177	—	1,124	50	472	1,646
สหรัฐอเมริกา	11,511	7,741	19,292	—	9,159	1,559	15,101	25,819
เยอรมันตะวันตก	7,174	9,201	16,375	731	693	2,473	2,061	5,963
ฝรั่งเศส	—	—	15,836	—	—	—	—	47,562
อังกฤษ	6,490	4,399	10,899	9,195	498	6,851	2,157	18,701
อิตาลี	1,103	234	1,337	242	37	1,126	—	1,405
รวมทั้งสิ้น (16 ประเทศ)	43,013	35,301	78,314	20,153	18,885	48,716	23,876	111,630

ช่องว่าง แสดงว่าหาตัวเลขไม่ได้ หรือไม่มี

แหล่งที่มา : กระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมระหว่างประเทศ, **Tsusho Hakusho, Kakuron**, 1971 หน้า 820.

ประการที่สี่ วัฒนธรรม นีก็อีก ญี่ปุ่นค่อนข้างล้ำหลังในด้านนี้ ส่วนหนึ่งเพราะความทรงจำอันไม่
สู้ดีเกี่ยวกับระหว่างสงคราม ส่วนหนึ่งเพราะปัญหาที่ยากทางภาษา และส่วนหนึ่งเพราะความเสื่อม
โทรมทั่ว ๆ ไปของวัฒนธรรมนายทุนญี่ปุ่นสมัยปัจจุบันอย่างไรก็ตาม

“เพราะกังวลต่อชื่อเสียงในทางไม่ดีของญี่ปุ่นในเอเชีย กระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่นได้ตัดสินใจ
ส่งคณะทูตวัฒนธรรมจำนวน 6 คน ไปยังประเทศไทย มาเลเซีย สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย
คณะผู้แทนทูตนี้มี โรโกสุเกะ ทานากา อดีตตรองรัฐมนตรีต่างประเทศญี่ปุ่น ฝ่ายรัฐสภา เป็นหัว
หน้าและมีศาสตราจารย์มหาวิทยาลัยแห่งโตเกียวหนึ่ง ประธานบริษัท ยูชิโอ อิเลคทริก(Ushio Electric
Co.) ประธานบริษัทสรรพสินค้าเซอิบุ (Seibu) นักประพันธ์หนึ่ง และผู้อำนวยการของศูนย์กันไซ
งากุยูไก (Kansai Gakuyukai) สำหรับนักศึกษาชาวเอเชีย

ตามถ้อยแถลงของโฆษกกระทรวงการต่างประเทศ คณะทูตจะพยายาม ‘ปล้ำล้างความนึกคิดผิด ๆ
ที่บรรดาประชาชนชาติต่าง ๆ ในภูมิภาคอาความีเกี่ยวกับญี่ปุ่น อย่างเช่นความรู้สึกที่ว่าคนญี่ปุ่นสนใจแต่เงิน
ทอง และที่ว่าญี่ปุ่นอาจต้องการกลับเป็นมหาอำนาจทางทหารเพื่อครอบครองภูมิภาคนี้¹¹⁹

บทที่ 3

ด้านทหาร

กำลังทหาร

การฟื้นฟูหลังสงคราม

ตอนญี่ปุ่นยอมแพ้ในปี ค.ศ. 1945 ทางทหารได้ยุบกองกำลังทหารลง แต่ความจริงยังมีกลุ่มทหารญี่ปุ่นที่สำคัญอยู่อีก 2 พวก คือ ฝ่ายกองข่าวซึ่งมีพลโทอาริสูเอะ เซอิโซ อดีตหัวหน้ากองข่าวทางทหารของคณะเสนาธิการเป็นหัวหน้า และอีกกลุ่มหนึ่งมีหัวหน้าได้แก่พันเอกฮัตโตริ ตากุชิโร อดีตเลขานุการนายกรัฐมนตริตโตโจ และหัวหน้าแผนกที่หนึ่งของกองปฏิบัติการประจำคณะเสนาธิการ¹

อาริสูเอะ เช่นเดียวกับเกเลน (Gehlen) ในเยอรมัน เคยบัญชางานปฏิบัติการกองข่าวด้านสหภาพโซเวียตมาแล้ว และถูกกำหนดไว้ตั้งแต่แรกให้เป็นตัวสำคัญที่จะเก็บไว้ให้พ้นจากแผนการกวาดล้างเช่นเดียวกับเกเลน แล้วเมื่อแนวหน้าของกองทัพเรือของอเมริกาขึ้นมาขึ้นบกที่ฐานทัพอากาศที่อิตาลีในวันที่ 28 สิงหาคม 1945 นายทหารที่ออกมาต้อนรับก็คือ อาริสูเอะ นั่นเอง² เขาจึงเป็นญี่ปุ่นคนแรกจริงๆ ที่เริ่มงานติดต่อเดี่ยวนั้นเองกับกองทัพเรืออเมริกัน อาริสูเอะและหน่วยเจ้าหน้าที่กองข่าวของเขา (จำนวนราว 15 คน) ถูกส่งกลับเข้าปฏิบัติงานทันที และได้รับการยกเว้นจากการกวาดล้างของทางการ

ฮัตโตริและกลุ่มของเขาได้รับมอบให้ทำงานด้านคณะกรรมการปลดปล่อยทหาร (Demobilization Boards) คนเหล่านี้จึงสามารถจัดระบบเก็บข้อมูลเกี่ยวกับกองทัพบกและเรือญี่ปุ่นทั้งหมดเมื่อถูกปลดปล่อยให้สลายตัวไป เป็นข้อมูลเกี่ยวกับกำลังทหารประมาณ 4 ล้านและนายทหารประมาณ 7 หมื่น แต่นี่ก็ไม่ใช่เป็นเพียงข้อมูล “แท้ ๆ” กลุ่มของฮัตโตริยังสามารถรวบรวมสัญญาณที่สินเป็นจำนวนมากจากพวกทหารเก่า ซึ่งตนจัดหางานให้ทำแล้วก็ยังยังสามารถช่วยให้พวกเพื่อนร่วมงานเก่า ๆ ได้ติดต่อถึงกันอีกด้วย

เมื่อสงครามเกาหลีระเบิดขึ้นในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1950 แมคอาเธอร์ให้อำนาจจัดตั้ง “กองตำรวจสำรองแห่งชาติ” (เกอิซัตสึ โยบิไต) มีกำลังจำนวน 75,000 คน เพื่อประกันความมั่นคงทางทหารในประเทศญี่ปุ่น ถ้ากองทัพเรือของอเมริกาจะต้องออกไปเกาหลีทันที แล้วสหรัฐจัดแจงให้กองทหารญี่ปุ่นจำนวนพัน ๆ ที่คุ้นเคยเป็นอย่างดีกับพื้นภูมิประเทศถูกส่งกลับไปเกาหลีอีก โดยประจำการในกองบัญชาการของ “สหประชาชาติ”³

ตลอดระยะนี้ รัฐบาลญี่ปุ่นภายใต้การนำของโยชิเดะจ่อมจักรพรรดินิยมแก่กล้า “ได้รับคำปรึกษา”

จากนายทหารอาชีพ คือ นายพลตัสุมิ เทรุอิชิ ซึ่งเคยเป็นทูตทหารของโยชิโตะระหว่างดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูตประจำลอนดอนในตอนทศวรรษ 1930 ตัสุมิรวมอยู่ในกลุ่มทหารซึ่ง “ประชุมหารือ” กันเรื่องการคืนอำนาจอธิปไตยเป็นทางการให้แก่ประเทศญี่ปุ่นในระยะปี ค.ศ. 1950–1951 รวมทั้งทำหน้าที่เป็นปากเสียงของพวกกลุ่มทหารในเรื่องเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ทั่วไปด้วย⁴

หลังจากได้อำนาจอธิปไตยคืนมาแล้ว “กองตำรวจสำรอง” ถูกเปลี่ยนชื่อเป็นกองรักษาความปลอดภัย (โฮอันไต) ในปี 1952 และทางการได้เริ่มตั้งกองกำลังนาวิกขึ้นอีก ในปี 1954 โฮอันไตกลายเป็นจิเอไต หรือกองป้องกันตนเอง (เดี่ยวนั้นยังคงใช้ชื่อนี้อยู่) และได้เริ่มสร้างกองกำลังทางอากาศขึ้น

สงครามเกาหลีมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการกำหนดลู่ทางพัฒนาอุตสาหกรรมยามหลังสงคราม ตอนแรกของการยึดครอง ฝ่ายอเมริกันแสดงความล้มเหลวให้เห็นชัดที่จะจัดการยึดกิจการที่กำหนดกันไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านอุตสาหกรรมสร้างอาวุธ กำลังผลิตส่วนใหญ่ในด้านนี้ยังคงเป็นระดับเดียวกับตอนต้นปี 1951 และได้ถูกกลับให้ทำการผลิตเต็มกำลังเพื่อสนองความต้องการของสหรัฐ ในการทำสงครามกับประชาชาติเกาหลี⁵

การเติบโตของกำลังทหาร

กำลังของกองทหารที่ได้รับอนุมัติให้ขยายจาก 75,000 ในปี 1950 (เฉพาะกองทัพบก) เป็น 152,110 ตอนสิ้นวาระรัฐบาลของโยชิโตะปลายปี 1954 ระหว่างสมัยของฮาโตยามา (ปลายปี 1954 ถึงปลายปี 1956) มีการขยายกำลังรวดเร็วหนักขึ้นเป็น 214,182 ในปี 1955 ฮาโตยามา ผู้เป็น “ชาตินิยม” หัวเก่าดำเนินการปรับปรุงกองทหารเป็นการใหญ่ ในปี 1957 นายกรัฐมนตรีกิชิได้ตั้งคณะกรรมการญี่ปุ่น-สหรัฐ เกี่ยวกับความมั่นคง (เปลี่ยนชื่อใหม่ในปี 1960 เป็นคณะกรรมการที่ปรึกษาเกี่ยวกับความมั่นคง) กิชิยังเป็นนายกรัฐมนตรีคนแรกที่พูดอย่างเปิดเผยถึงลู่ทางที่ญี่ปุ่นอาจจะจัดหา กำลังอาวุธนิวเคลียร์ ในปี 1957 กิชิประกาศว่า

“อาวุธนิวเคลียร์ ไม่อาจถือกันว่าตกอยู่ภายใต้ขอบข่ายของการห้าม (ตามมาตรา 9 แห่งรัฐธรรมนูญ) ไปเสียทั้งหมด ถ้าหากมีอาวุธนิวเคลียร์อย่างหนึ่งถือถือกันว่าเป็นอาวุธป้องกันกันแท้ๆ แล้วไซ้รั ก็ไม่ใช่เหลือวิสัยที่ญี่ปุ่นอาจจะมีการครอบครองได้”⁶

ดังที่ทราบกันดี กิชิตกอยู่ในห้วงอลเวงทางการเมืองครั้งใหญ่เพราะปัญหาเรื่องการแก้ไขสนธิสัญญาความมั่นคงในปี 1960 จุดสำคัญอันหนึ่งของสนธิสัญญาที่แก้ไขปี 1960 คือ การขยายวงเขตของสนธิสัญญาออกไปถึง “ตะวันออกไกล” ในตอนแรกปี 1955 ดัลเลสพยายามขยายวงเขตจากตัวประเทศญี่ปุ่นแท้ให้ออกไปถึง “แปซิฟิกตะวันตก” แต่ข้อเสนอถูกยับยั้งด้วยเสียงไม่พอใจในประเทศญี่ปุ่น ทั้งฝ่ายอเมริกันและกิชิบปฏิเสธไม่ยอมรับอาณาบริเวณที่เรียกว่า “ตะวันออกไกล” ให้แน่ชัดลงไป กิชิแปลความหมายออกเป็นสองอย่างซึ่งแตกต่างกันไกลทีเดียว ความหมายอย่างที่สอง (8 กุมภาพันธ์ 1960) ครอบคลุมไปถึงหมู่เกาะฮาโมไมและชิโกตันตอนเหนือของประเทศญี่ปุ่น และหมู่เกาะจินเหมินและมัตสึดอนนอกฝั่งของจีน ซึ่งก็กมินตั้งครอบครองอยู่ กิชิกล่าวว่าเขาไม่แน่ใจว่า “ตะวันออกไกล” ในที่นี้จะรวมเกาหลีเหนือสิ้นหนานที่ 38 ด้วยหรือไม่⁷

ภายใต้สนธิสัญญาปี 1960 การอ้างเงาจนถึงการรับผิดชอบของสหรัฐ ในการป้องกันประเทศ ญี่ปุ่นในกรณีที่เหตุการณ์ปั่นป่วนภายในได้ยุติลง แต่ถึงกระนั้นการรับผิดชอบในบั้นปลายแล้วยังคงอยู่กับกองทหารสหรัฐ ภายใต้ข้อกำหนดของบทบัญญัติทั่วไปเกี่ยวกับการรุกราน “ทางตรงหรือทางอ้อม” ควรสังเกตว่ากองกำลังของญี่ปุ่นอยู่ภายใต้การนำของพวกทหารผ่านศึกสมัยสงครามรุกรานมาแล้วทั้งสิ้น ตัวเสนาธิการระหว่างปี 1959—1962 คือ นายพลเนดา มิโนรุ ตัวการผู้วางแผนโจมตีเพิลซาเบอร์ และเป็นทีปรีक्षाสำคัญของพลเรือเอกยามาโมโตะ (บุคคลผู้นี้เป็นตัวเด่นในภาพยนตร์เรื่องไตรา ไตรา ไตรา)

ในปี 1962 กำลังกองทหารที่ได้รับอนุมัติให้ขยายขึ้นถึงจำนวน 243,923 คน ถึงตอนนี้กองทัพบกมีกำลัง 13 กองพล (145,000 คน) กองทัพเรือมีเรือ 469 ลำรวมระวางน้ำหนัก 128,000 ตัน และกองทัพอากาศมีเครื่องบิน 1,100 ลำ ในช่วงทศวรรษ 1953—1963 งบประมาณรายจ่ายการป้องกันประเทศเติบโตขึ้นจาก 135 พันล้านเยน เป็น 247 พันล้านเยน

ตั้งแต่ปี 1945 พวกนักเขียนตะวันตกพากันเอาใจช่วยอย่างงมงายต่อทางการทหารญี่ปุ่น การคำนวณงบประมาณทางทหาร กระทำกันด้วยหลักเกณฑ์แบบเอาใจกันที่สุด ซึ่งโดยแท้จริงถูกใช้เป็นเครื่องแอบบังความรวดเร็วในการขยายตัวทางทหารและลักษณะเฉพาะต่าง ๆ ของกำลังทหารญี่ปุ่น ก่อนที่จะดูแผนการทหารของญี่ปุ่น และปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติงานและนโยบายแผ่อำนาจนอกประเทศของญี่ปุ่นจำเป็นต้องพูดถึงลักษณะเฉพาะเหล่านี้ไว้

ประการแรก ญี่ปุ่นได้บรรลุถึงจุดช่วยตัวเองได้ในเรื่องการผลิตกระสุน ซึ่งเหนือกว่าบรรดามหาอำนาจตะวันตกทั้งหมด ยกเว้นสหรัฐอเมริกา ตอนสิ้นปี 1969 ญี่ปุ่นผลิตกระสุนร้อยละ 97 และร้อยละ 84 ในด้านเครื่องบิน รถถัง ปืน เรือและอุปกรณ์ทางทหารอื่น ๆ⁸ ตอนกลางปี 1970 การผลิตกระสุนคิดเป็นร้อยละ 12 ของการผลิตทางด้านการสร้างเครื่องจักรทั้งหมด⁹

ญี่ปุ่นต่อสู้อย่างสุดฤทธิ์ที่จะให้สามารถพึ่งตัวเองได้มาก ระหว่างการเยือนของเมลวินแลร์ด และคอนแนลลี ในประเทศญี่ปุ่นตอนหลัง กลางปี 1971 มีการบีบบังคับอย่างหนักให้โตเกียวซื้อเครื่องบินจากสหรัฐมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อช่วยเสริมฐานะเงินดอลลาร์ของสหรัฐและเพื่อบังคับให้ญี่ปุ่นต้องพึ่งพาอเมริกาอีกด้วย แต่สำนักป้องกันประเทศและวงการอุตสาหกรรมอาวุธของญี่ปุ่นซึ่งมีบริษัทอุตสาหกรรมหนักमितซูบิชิเป็นหัวหน้า สามารถปิดเป้าการเรียกร้องข้อนี้ไปได้ งบประมาณป้องกันประเทศใหม่ที่ตีพิมพ์ออกในเดือนมกราคม 1972 แสดงว่าญี่ปุ่นกำลังจะเริ่มสร้างเครื่องบินจรวดฝักต่อสู้แบบเร็วกว่าเสียงจำนวนราว 20 เครื่องในระยะนี้ และจะสร้างราว 200 เครื่องในระยะ 5 ปีข้างหน้า ทั้งๆ ที่เครื่องบินเหล่านี้อาจจะซื้อได้จากสหรัฐในราคาถูกกว่า ทำนองเดียวกับบริษัทอุตสาหกรรมหนักमितซูบิชิได้ใบอนุญาตผลิตเครื่องบินต่อสู้แบบแมคดอนเนลล์ ดักลาส เอฟ-4 อีเจ แฟนทอม (ซึ่งจะใช้แทนเอฟ-86 ในสองสามปีข้างหน้า) ทั้งๆ ที่เครื่องบินแบบนี้สามารถซื้อได้รวดเร็วกว่าและถูกกว่ามากจากสหรัฐอเมริกา¹⁰ กระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมระหว่างประเทศคัดค้านข้อเสนอของสำนักป้องกันประเทศและบริษัทอุตสาหกรรมหนักमितซูบิชิอย่างแข็งแรง¹¹ ด้วยเหตุผลจากแง่ของค่าวงจรการผลิตจริงๆ (เฉพาะอย่างยิ่ง ว่าเพราะเครื่องบินแบบของमितซูบิชิ ได้สูงขึ้นจากประมาณ 1

พันล้านเยนเป็นเกือบ $1\frac{1}{2}$ พันล้านเยนอยู่แล้ว คือ ประมาณ 3.8 ล้านดอลลาร์ ส่วนใหญ่เนื่องมาจากการเลิกล้มกิจการของรอลด์รอยล์) และทั้งจากแง่ที่ว่าจะเป็นผลให้ทำความตกลงทั่ว ๆ ไปกับสหรัฐอเมริกา ยกขึ้นในปัญหาเรื่องเงินดอลลาร์—เยนและการค้า¹² รัฐบาลสามารถสอดแทรกการตัดสินใจเรื่องเครื่องบินเข้าไปในงบประมาณใหม่ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของแผนรวมในการสร้างเสริมเศรษฐกิจภายในประเทศหลังจากการเดินเต๋มของนิกสัน¹³

ประการที่สอง ในส่วนสำคัญของเทคโนโลยี ญี่ปุ่นเป็นผู้นำประเทศหนึ่งในจำนวนไม่กี่ประเทศในโลก ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่สี่ที่ปล่อยยานอวกาศต่อจากสหรัฐอเมริกา สหภาพโซเวียตและฝรั่งเศส การวิจัยด้านพลังงานนิวเคลียร์เป็นไปอย่างกว้างขวางถึงขั้นซึ่งผู้รู้ชาวอเมริกันเรียกว่าเป็น “การเตรียมพร้อมทางเทคโนโลยีสำหรับพัฒนาทางการนิวเคลียร์”¹⁴ ทางด้านอุตสาหกรรมเหล็กก็เหมือนกัน ญี่ปุ่นไม่ได้ล้าหลังอะไรนัก ตอนปี ค.ศ. 1967 ญี่ปุ่นเริ่มมีรถถังแบบ 61 ลำสุด ปืนใหญ่ขนาดหนัก เฮลิคอปเตอร์ขนส่ง เครื่องบินจรวดต่อสู้เร็วกว่าเสียงแบบเอฟ-104 จรวดต่อสู้เครื่องบินแบบไนค์ เฮอคิวลิส เรือพิฆาต และเรือคุ้มกัน เรือพิฆาตติดตั้งอุปกรณ์เป็นพิเศษสำหรับต่อสู้เรือใต้น้ำ¹⁵

ประการที่สาม กองทัพทั้งสามเหล่ามีนายทหารเกินอัตรามาก ซึ่งหมายความว่า กองทัพเหล่านี้อาจจะขยายกำลังออกไปได้สี่หรือห้าเท่าตัวในชั่วระยะเวลาอันสั้น นายทหารเหล่านี้จำนวนมากล้วนเป็นทหารผ่านศึกคร่ำสมรภูมิในสงครามย่านแปซิฟิกและเอเชียมาแล้วทั้งสิ้น ไม่มีการเกณฑ์ทหารในญี่ปุ่น (ส่วนใหญ่เพราะพวกธุรกิจไม่ชอบให้มีเกณฑ์ในระหว่างที่ยังขาดกำลังคน) แต่พวกทหารอยากให้รวมกำลังพลที่ฝึกไว้ให้ใหญ่โตกว่าที่มีอยู่ในขณะนี้ เพราะฉะนั้นจึงได้มีการเคลื่อนไหวบางอย่างที่น่าสนใจอย่างหนึ่งคือความคิดเรื่อง “กองกำลังป้องกันประเทศ” ประมาณ 1 ล้านคน อีกอย่างหนึ่งได้แก่กิจกรรมทางทหาร ซึ่งขยายตัวขึ้นตามมหาวิทยาลัยและกองทหารหน่วยต่าง ๆ โครงการ “เปิดประตู” ให้พวกนักศึกษาและชาวญี่ปุ่นทั่วไปได้ตั้งค่าย พักผ่อนเวลาหยุดงาน และทำการฝึกตามหน่วยทหารต่าง ๆ โดยรัฐบาลเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายให้¹⁶

ประการที่สี่ แม้ว่าโดยอัตราส่วนประชากร กองทหารญี่ปุ่นจะไม่ใหญ่โตถึงขนาดของเกาหลีใต้หรือไต้หวัน แต่ก็ไม่ใช่เล็กน้อยเลย กองทหารญี่ปุ่นเดี๋ยวนี้มีกำลังเป็นที่ 7 ในโลกแล้ว และกำลังเข้าถึงจุดของประสิทธิภาพและแสนยานุภาพขั้นสูงสุด ยังจะเหลืออีกแต่เพียงขั้นยุทธศาสตร์โจมตีขนานใหญ่ด้วยกำลังนิวเคลียร์เท่านั้นเอง

ลักษณะวิธีที่บรรดานักเขียนตะวันตกใช้คำนวณงบประมาณการป้องกันประเทศของญี่ปุ่น น่าจะได้มีการวิพากษ์วิจารณ์กัน ในแง่อัตราร้อยละของผลผลิตรวมของชาติ งบประมาณรายจ่ายของญี่ปุ่นในด้านกำลังทหารปรากฏตัวเลขต่ำกว่าของอังกฤษและฝรั่งเศสก็จริงอยู่ แต่ทว่า

“การที่ยอมงบประมาณทางทหารของญี่ปุ่นกับอัตราร้อยละของผลผลิตรวมของชาติ ให้ความหมาย

Nixon shocks ยกตัวอย่าง เช่น การที่นิกสันประกาศขึ้นภาษีขาเข้าที่มีจุดหมายมุ่งจะต่อต้านสินค้าญี่ปุ่น การบีบบังคับให้ญี่ปุ่นประกาศขึ้นค่าเงินเยน และการประกาศไปเขียนเงินแดงของนิกสัน โดยไม่ปรึกษาญี่ปุ่นก่อน (prior consultation ในปี 1971 เป็นต้น—ผู้แปล)

น้อยมากสำหรับประเทศที่อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจรายปีสูงกว่าร้อยละ 10 งบประมาณทางทหาร รายปีเพิ่มขึ้นในอัตราสูง แม้ว่าลดลงเมื่อคิดตามอัตราร้อยละของผลผลิตรวมของชาติที่จัดสรรให้ การเพิ่มงบประมาณทางทหารขึ้นร้อยละ 2 จะให้ตัวเงินสูงเกินกว่าที่จะใช้ได้อย่างสมเหตุสมผล เว้น เสียแต่ว่าญี่ปุ่นจะดำเนินโครงการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ขึ้น”¹⁷

งบประมาณการป้องกันประเทศทั้งสิ้นสำหรับปีงบประมาณ 1970 รวมเป็นจำนวนเงิน 569,354 ล้านดอลลาร์ (1,600 ล้านดอลลาร์) เท่ากับราร้อยละ 7 ของงบประมาณรวมทั้งหมด แต่เท่ากับเพิ่มขึ้น ร้อยละ 17.7 จากรายจ่ายการป้องกันประเทศปี 1969 อัตราการเพิ่มเป็นเกณฑ์ที่น่ากลัวในสถานการณ์ยุ่ง ๆ ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ไทมส์ เขียนบอกว่า “โครงการที่สี่ของการป้องกันประเทศจากปี 1972 ถึง 1976 จะคิดเป็นรายจ่ายตั้งแต่ 6,000 ล้านดอลลาร์ถึงขึ้นไป และถ้อยคำที่สำคัญ คือ คำว่า ‘ขึ้นไป’ ”¹⁸

งบประมาณการป้องกันประเทศใหม่ที่เปิดเผยเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 1972 เพิ่มขึ้นไปถึง 802,000 ล้านดอลลาร์ (ประมาณ 1 พันล้านปอนด์สเตอร์ลิง) เท่ากับเพิ่มร้อยละ 19.6 จากปีที่แล้ว กล่าวคือเพิ่มใน อัตราที่รวดเร็วกว่าที่แล้ว ๆ มาเสียอีก¹⁹ นี่เป็นงบประมาณประจำปีแรกภายใต้โครงการเสริมกำลังป้องกันที่ 4 และเช่นเดียวกับโครงการรวมทั้งหมด งบประมาณนี้หน้ากว้างวลเป็นอย่างมาก ในขณะที่เขียน เรื่องนี้ผลของสภาพการณ์อลวนภายในกลุ่มผู้มีอำนาจในโตเกียวก็ยังไม่เป็นที่แน่นอน ในเดือนตุลาคม 1971 รัฐมนตรีกลาโหมนิชิมูระได้รับความเห็นชอบของนายกรัฐมนตรี ซาโต ให้ตัดงบประมาณเดิม จำนวน 5,800 พันล้านเยนออกไปเสียประมาณ 500 พันล้านเยน (เท่ากับตัดประมาณร้อยละ 8.6) ซึ่ง จากจำนวนที่ตัดนี้ 300 พันล้านเยนเป็นรายจ่ายเกี่ยวกับเรือบรรทุกเฮลิคอปเตอร์ เรือดำน้ำ เครื่องบิน จรวดแฟนทอม และรถถัง²⁰ แต่ว่านี่ก็ดูจะเป็นเพียงการตัดสินใจชั่วคราว ต่อมา ปีเตอร์ วิลเชอร์ (Peter Wilsher) แห่งหนังสือพิมพ์ซันเดย์ไทมส์เขียนภายใต้หัวข้อเรื่องย่อ “การตัดกำลังอาวุธ” บอกว่า “พวกยูโทโรปรณ์ใหม่ ๆ ประเภททรูกราน บัดนี้ได้ถูกตัดออกไปหมด เหลืออยู่แต่การผลิตทดแทนพวก ยูโทโรปรณ์แบบที่มีอยู่แล้วเท่านั้น” ซึ่งวิลเชอร์ หมายความว่าล้าสมัยไปแล้ว²¹ แต่อย่างน้อยที่สุด รายงานหนึ่งที่วิลเชอร์อ้างว่าถูกตัดออกไปคือ เอฟ-4 อีเจ อาจยังคงมีการผลิตกันอยู่ อาจเป็นไปได้ว่า ข้อเสนอต่าง ๆ ถูกหยิบยกขึ้นมาเพื่อเป็นการทดสอบปฏิกิริยาของประชาชนและนานาชาติ และยัง อาจเป็นได้ด้วยว่ามีความคิดเห็นขัดแย้งแตกต่างกันจริง ๆ ในเรื่องนี้ รายงานข่าวเรื่องการตัดของนิชิมูระ เมื่อเดือนตุลาคม 1971 แสดงว่าเป็นมาตรการชั่วคราวอันหนึ่ง การกระทบกระเทือนทางเศรษฐกิจในเดือนธันวาคมอาจเป็นข้ออ้างให้หรือฟื้นฟูรายการที่ตัดขึ้นมาอีกก็ได้

เมื่อพิจารณาถึงความสำคัญของปัญหาเรื่องนี้แล้ว คิดว่าควรที่จะให้รายละเอียดของการอภิปราย เรื่องงบประมาณการป้องกันประเทศปี 1972 ไว้ด้วยในที่นี้ เมื่อมีการประกาศเปิดเผยโครงการเสริม กำลังป้องกันที่ 4 ออกมา ความไม่พอใจของประชาชนรุนแรงยิ่งกว่าที่หนังสือพิมพ์ตะวันตกส่วนมาก ได้รายงานเอาไว้ หนังสือพิมพ์รายวันญี่ปุ่นทั้งสามฉบับ คือ อาซาฮี โยมิอูริ และไมนิจิ คัดค้านโครงการเกณฑ์กำลังทหารอย่างรุนแรงในบทบรรณาธิการ อาซาฮีตั้งข้อสังเกตถึงการเปลี่ยนแปลงใหญ่ ๆ ที่เกิดขึ้นในเอเชียตะวันออกและชี้ให้เห็นว่า โครงการนี้จะทำให้ผู้คนกลัวญี่ปุ่นไปทั่วทั้งย่าน ไม่เฉพาะ

แต่เพียงในจินตนาการนั้น “เป็นที่เห็นได้ชัดแจ่มว่า แผนการเดิมใหญ่โตเกินไป..... เรายังสงสัยในการที่สำนักป้องกันประเทศยังคงยึดมั่นอยู่อีกในแนวความคิดที่เป็นรากฐานของ โครงการเกณฑ์กำลังทหารนี้” โยมิอูริ เขียนบอกว่า “ ณ ที่นี้เราขอเตือนว่าแนวโน้มที่จะสร้างเสริมแสนยานุภาพทางทหาร ด้วยการมัดมือชกเท่ากับเป็นการหันหลังให้กับประชาชนญี่ปุ่น” ยิ่งกว่านั้นจากทัศนะของโยมิอูริ อาจจะไม่เห็นเหตุผลอ้างอิงพอในการ “เสริมช่องว่าง” เพราะไม่มี “ช่องว่าง” ที่จะเสริม แม้หนังสือพิมพ์ไมเนจิ ซึ่งคัดค้านน้อยที่สุดจนถึงตอนนี้ก็วิพากษ์วิจารณ์โครงการนี้อย่างรุนแรง²²

คงจะเป็นเพราะความไม่พอใจของประชาชน รัฐบาลซาโตจึงไม่สามารถเองประมาทการป้องกันประเทศประจำปี 1972 ผ่านสภาการป้องกันแห่งชาติซึ่งตามกฎหมายรัฐบาลจะต้องทำ เมื่อถูกตั้งข้อสงสัยว่า รัฐบาลก็แถลงว่าไม่สามารถทำได้ “เพราะเหตุที่ปล่อยปลดละเลย” หลังจากที่ฝ่ายค้านโจมตีอีก รัฐบาลพยายามสอดแทรกงบประมาณการป้องกันประเทศเข้าไปไว้ในงบประมาณทั่วไป โดยให้มีผลย้อนหลังและเลื่อนลอยอย่างที่สุด ตามถ้อยคำของหนังสือพิมพ์นิฮอน เคไซ ชิมบุน “วาทะที่เด่นชัดและเร่าร้อน” สร้างความโกรธเคืองให้แก่คนเป็นจำนวนมาก ฝ่ายค้านเรียกร้องให้รื้อฟื้นอำนาจของฝ่ายพลเรือนที่จะควบคุมเกี่ยวกับงบประมาณทางทหาร รวมทั้งการตัดงบประมาณสร้างกำลังอาวุธด้วย เจ้าหน้าที่พลเรือนของสภาการป้องกันแห่งชาติยังมีवादด้วย (ซึ่งหายากในญี่ปุ่น) ว่าโกรธเคืองมากมาย ในการที่สำนักการป้องกันจัดทำร่างโครงการขึ้นมาโดยไม่ส่งเรื่องไปยังสภาให้ถูกต้อง ฝ่ายค้านขัดขวางเป็นผลสำเร็จไม่ให้ผ่านงบประมาณของซาโต ทำให้รัฐบาลต้องยอมให้มีการแก้ไขซึ่งไม่เคยมีมาก่อนในงบประมาณประจำปีการเงิน 1972 (เมษายน 1972 – มีนาคม 1973) หนังสือพิมพ์นิฮอน เคไซ รายงานว่า รัฐบาลซาโต “ต้องรับผิดชอบอย่างหนักทางการเมือง” สำหรับการประทุตเช่นนี้²³ หนังสือพิมพ์ไมเนจิ วันที่ 23 กุมภาพันธ์ รายงานว่าจะมีการเสนอญัตติให้ซาโตลาออกเพราะเหตุผลข้อนี้เป็นสำคัญ ในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 1972 รัฐสภาอนุมัติเป็นเอกฉันท์ให้ตัดงบประมาณการป้องกันประเทศประจำปี 1972 ภายหลังจากที่รัฐสภาจะนั่งกันมาเป็นเวลา 18 วัน²⁴ เรื่องนี้สมควรที่จะต้องเอ่ยถึงเพื่อให้ตระหนักในวิธีการแบบเผด็จการอย่างแรงของพรรคเสรีประชาธิปไตยผู้ครองอำนาจอยู่

ยิ่งไปกว่านั้น วิธีการปรกติธรรมดาที่นับเอากำลังทหารทั้งหมดของญี่ปุ่นเข้าเป็นหน่วยเดียวกันยังชวนให้เข้าใจผิดเป็นอย่างมาก ย้อนไปปี 1967 ในเวลาที่ญี่ปุ่นอยู่ในอันดับที่ 22 ในด้านกำลังทหารภาคพื้นดิน ญี่ปุ่นมีกำลังทัพเรือเป็นที่ 7 ในโลกและเป็นที 6 ทางด้านกำลังทางอากาศ

“ระดับการใช้จ่ายทางด้านการป้องกันประเทศ ประมาทเป็นอันดับ 7 ของโลกเช่นเดียวกับประชากรของญี่ปุ่น..... แม้อัตราการใช้จ่ายปัจจุบันทางการป้องกันประเทศ..... ก็จะทำให้ญี่ปุ่นเป็นมหาอำนาจทางทหารที่สำคัญอยู่แล้ว แน่ละไม่ใช่ในด้านกำลังภาคพื้นดิน ซึ่งก็ไม่มีความเป็นอยู่แล้ว เพราะเหตุที่ไม่มีการเกณฑ์ทหาร และฐานะความมั่นคงของเกาะ ประกอบกับความอ่อนแอด้านกำลังทางทะเลของประเทศข้างเคียง แต่ในด้านกำลังอาวุธทางเรือและทางอากาศซึ่งสิ้นเปลืองมากกว่า ความยิ่งใหญ่ทางเทคโนโลยีและกำลังทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นเหนือประเทศข้างเคียง จะทำให้ญี่ปุ่นได้เปรียบเต็มที่”²⁵

เห็นได้ชัดว่า กำลังทางอุตสาหกรรมอันทมหาศาลของญี่ปุ่นทำให้การเปรียบเทียบเฉย ๆ ไม่เป็น
หลักเป็นฐานอะไร

กล่าวโดยสรุป การที่จะบอกว่าญี่ปุ่นมีกำลังทหารเป็นอันดับ 7 ของโลกนั้นเป็นการเลื่อนลอยเกินไป
เท่าที่เป็นอยู่ ญี่ปุ่นทุ่มเทกับกำลังอาวุธสำคัญ 2 ด้าน คือทางเรือและทางอากาศซึ่งตนมีความเหนือกว่า
ในด้านเทคโนโลยีอย่างมหาศาลเทียบกับพวกประเทศข้างเคียงยกเว้นโซเวียตรัสเซีย กำลังทหารเดียว
นี้ขยายตัวถึงจุดได้เปรียบเต็มที่ และการขยายกำลังทางภาคพื้นดินขึ้นไปอีกก็ไม่มีความจำเป็น (ตาม
การประเมินของเจเนสเซน) กำลังทั้งสามเหล่าอาจขยายออกได้อย่างรวดเร็วมาก เมื่อคำนึงถึงสัดส่วน
อันสูงของจำนวนนายทหารต่อกำลังพล สถานการณ์คล้ายกันมากกับกองทัพเยอรมันภายหลังสนธิสัญญา
แวร์ซายส์ซึ่งรับนายทหารมากมายและสามารถขยายจำนวนได้ทันที กองทัพบกมีเครื่องอุปกรณ์กลไก
อย่างสูงสำหรับกำลังภาคพื้นดิน พร้อมด้วยยานพาหนะ 1 ต่อทุก ๆ 5 คน (ตอนปี 1968)

สรุปปกขาวว่าด้วยการป้องกันประเทศ ปี 1970

กองทหารเหล่านี้ได้ทำอะไรกันจนถึงเดี๋ยวนี้ และมีแผนที่จะบรรลุผลอะไร (ตามแผนทั้งที่เป็นอยู่
และในอนาคต) จนกระทั่งเมื่อไม่นานมานี้เอง กองทัพบกถูกแบ่งส่วนอยู่ในประเทศญี่ปุ่นเพื่อป้องกัน
กันการก่อจลาจลภายในเป็นสำคัญ “กองกำลังป้องกันตนเอง เฉพาะอย่างยิ่งกองกำลังป้องกันตนเอง
ภาคพื้นดินได้รับกำลังยุทโธปกรณ์ ออกปฏิบัติการและฝึกเพื่อรักษาความมั่นคงภายใน”²⁵ การปราบ
ปรามภายในเป็นหน้าที่สำคัญของหน่วยที่เรียกว่ากองตำรวจสำรองแห่งชาติระหว่างสงครามเกาหลี ใน
ปี 1968 กำลังทหารบกจำนวน 9 จาก 13 กองพล ประจำการอยู่ในฮอนชูและกิวชูใกล้เมืองและ
โรงงานอุตสาหกรรมใหญ่ ๆ

“ในที่ซึ่งกองทหารเหล่านี้สามารถประจัญกับการคุกคามภายในได้ดีกว่า... กองกำลังป้องกันตนเอง
เป็นแหล่งสุดท้ายที่รัฐบาลจะใช้กำลังแตกหักกับฝ่ายค้านที่เป็นศัตรูของระบอบรัฐสภา สำหรับกอง
กำลังป้องกันตนเองภาคพื้นดินโดยเฉพาะ การรักษาความมั่นคงภายในยังคงเป็นงานหน้าที่ ‘หลัก’²⁶

ในตอนนั้น (ปี 1968) กำลังทหารที่เหลืออยู่ 4 กองพลตั้งประจำการอยู่ที่เกาะฮอกไกโดทางเหนือ
ประจัญหน้ากับโซเวียตรัสเซีย อัตราส่วนของกำลังทัพบกประจำการ (น้อยกว่าหนึ่งในสาม ตั้ง
ประจัญกับประเทศที่ในทางทฤษฎีเคยเป็นภัยคุกคามสำคัญต่อญี่ปุ่น) เป็นเครื่องแสดงอย่างดีว่า “การ
รุกราน” ภายนอกมิได้ถือเป็นภัยจริงจังอะไร ซ้อนเป็นที่ยืนยันอย่างโจ่งแจ้งเมื่อเร็ว ๆ นี้ ในหนังสือ
พิมพ์เลอมองด์ (Le Monde) ว่า “การบีบบังคับทางทหารต่อญี่ปุ่นตอนเหนือจากฐานทัพโซเวียตในเกาะ
คูริลส์... ก่อนข้างจะคลี่คลายขึ้น และส่วนหนึ่งของกองกำลังป้องกันของญี่ปุ่น... ได้เคลื่อนไปสู่ตอนใต้
ใกล้กับเกาหลีและจีนแล้ว”²⁷ อันเป็นส่วนหนึ่งของการที่ญี่ปุ่นหันเข้ามารวมกับสหภาพโซเวียตเพื่อต่อ
ต้านจีน? ผู้แทนทางทหารญี่ปุ่นคณะหนึ่งได้รับการต้อนรับเมื่อเร็ว ๆ นี้ในโซเวียตเป็นที่ซึ่งคณะผู้
แทนฯ ได้รับอนุญาตให้เข้าชมที่ตั้งทางทหารของโซเวียต นัยว่าเพื่อให้ทางการทหารญี่ปุ่นวางใจได้ว่า
สหภาพโซเวียตจะไม่ทำอะไรเลย ถ้าหากญี่ปุ่นต้องการจะส่งกำลังทหารและยุทโธปกรณ์เพิ่มเติมไปยัง
แถบชายทะเลฝั่งตรงกันข้ามกับเกาหลีและจีน

นอกไปจากแผนของญี่ปุ่นต่อเกาหลีซึ่งเป็นจุดสนใจของกองทหารญี่ปุ่น (ดูต่อไป) แล้ว เกาหลียังเป็นจุดเด่น (หรือทำให้เป็นจุดเด่น) ในแผนทั่วไปเกี่ยวกับการปราบปรามภายในประเทศอีกด้วย ไวนส์ไตน์อ้างถึงเอกสารลับเกี่ยวกับนโยบายกองกำลังป้องกันตนเองในปี 1966 ซึ่งถือว่าสงครามครั้งใหม่ในเกาหลีเป็นจุดระเบิดได้มากที่สุดสำหรับ “ความระส่ำระสายใหญ่ๆ ภายในประเทศ”

“นับตั้งแต่ปี 1960 หน่วยป้องกันและกองกำลังป้องกันตนเอง สำนึกถึงภัยคุกคามภายในและเตรียมที่จะจัดการกับภัยคุกคามนั้น... สงครามในเวียดนามทำให้ผู้วางแผนป้องกันประเทศเบนความสนใจจากปัญหายุ่งเหยิงตอนปี 1960... ไปสู่ปัญหาจัดการกับการก่อจลาจลในรูปของสงครามกองโจรอันยืดเยื้อ... เป็นที่คาดกันว่าสงครามปลดแอกแห่งชาติเช่นนั้นจะเกิดขึ้นไปด้วยกันกับการก่อสงครามใหม่ในเกาหลี”²⁸

ในเดือนตุลาคม 1970 รัฐบาลญี่ปุ่นตีพิมพ์สมุดปกขาวว่าด้วยการป้องกันประเทศอันมีความสำคัญอย่างสูง สมุดปกขาวออกมามีสี่เดือนเท่านั้นหลังจากต่อสนธิสัญญาความมั่นคงกับอเมริกา โดยทางการสนธิสัญญาเป็นแต่เพียงการขยายเวลาของสนธิสัญญาปี 1960 แต่โดยข้อเท็จจริงเป็นการรวมเอาบทบัญญัติที่แก้ไขตามที่นิกสันและซาโตตกลงกันในการประชุมสำคัญตอนปลายปี 1969 ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งปรากฏอยู่ในแถลงการณ์ซาโต-นิกสัน เดือนพฤศจิกายน 1969 เพราะความสำคัญของแถลงการณ์นั้นและข้อเท็จจริงที่ว่าแถลงการณ์ฉบับภาษาอังกฤษหาอ่านกันไม่ได้สะดวก เราจึงนำเอาตอนสำคัญๆ ทั้งหมดของแถลงการณ์มาใส่ไว้ในภาคผนวก 3

ความยากลำบากในการแปลความลักษณะสัมพันธ์ทางยุทธศาสตร์ของอเมริกา-ญี่ปุ่น อยู่ที่ว่า ข้อความหลักถูกปิดบังเอาไว้ ตอนก่อนหน้าทีสมุดปกขาวปี 1970 จะตีพิมพ์ออกมาและก่อนการเจรจาซาโต-นิกสัน ปี 1969 ญี่ปุ่นคงจะได้รับช่วงความรับผิดชอบในการป้องกันของตนทั้งภายในและภายนอกแล้ว (ดังที่ไวนส์ไตน์พูดไว้) แต่นี้ก็ไม่ได้ทำให้เป็นที่ชัดเจนขึ้นต่อไปมีกำหนดไว้ในเอกสารต่างๆ ระหว่างปี 1969-1970 กล่าวคือ เขตอิทธิพลของญี่ปุ่นจะขยายรวมไปถึงทั้งใต้หวันและเกาหลี เกาหลีถูกเรียกว่า “จำเป็นต่อความมั่นคงของญี่ปุ่น” และผู้อำนวยการสำนักงานป้องกัน (คือรัฐมนตรีว่าการกลาโหม) ในตอนนั้น คือ นากาโซเน พุดถึงเกาหลีในฐานะเป็น “ที่มั่นแนวหน้าของญี่ปุ่น”

ตอนสิ้นปี 1970 กำลังทั้งหมดของกองป้องกันตนเองมีกำลังพล 230,000 คน เครื่องบิน 1,564 เครื่อง รถถัง 709 คันและเรือรบ 206 ลำ (รวมน้ำหนักรวม 137,000 ตัน) ตามแผนของทางการที่ตีพิมพ์ออกมานั้นญี่ปุ่นตั้งเป้าหมายที่จะมีกำลังทหารตอนปี 1975 ดังต่อไปนี้ คือ กำลังพลรวมทั้งหมดประมาณ 336,000 คน พร้อมด้วยกำลังสำรอง 66,000 คน กองทัพบกจะขยายกำลังขึ้น 1.9 เท่า และรายจ่ายทั้งสิ้นจะถึง 5,000 ล้านดอลลาร์ ตามถ้อยคำของนากาโซเน ในตอนนั้นกองทัพบกจะ “สมบูรณ์โดยแท้จริง” ในระดับกำลังพล 180,000 คน รถถัง 1,000 คัน และหน่วยจรวดฮ็อก 8 กองพัน บวกด้วยหน่วยกองเกิน กองทัพเรือจะขยายจาก 138,000 ตันเป็น 240-250,000 ตัน (อาจจะถึง 300,000 ตัน หลังจากนั้น) รายจ่าย 3,700 ล้านดอลลาร์จะเท่ากับเพิ่ม 2.3 เท่าจากช่วง 5 ปี ก่อนหน้ากองทัพ

อากาศจะขยาย 2.8 เท่า ใช้จ่ายจะเพิ่มขึ้นเป็น 4,000 ล้านดอลลาร์ แม้ว่าจำนวนเครื่องบินจริง ๆ จะยังคงมีประมาณเท่าเดิม

รายจ่ายการป้องกันประเทศเฉลี่ยต่อคนจะเพิ่มขึ้นจาก 12 ดอลลาร์ในปี 1969 เป็นประมาณ 30 ดอลลาร์ในปี 1975 “ในแง่ของรายจ่ายทั้งสิ้น ญี่ปุ่นจะเทียบได้กับอังกฤษ ฝรั่งเศส และเยอรมันตะวันตก ในส่วนที่ไม่ใช่นิวเคลียร์ ญี่ปุ่นจะเกินหน้าฝรั่งเศส อังกฤษ และจีน”²⁹ ราวปี 1975 ญี่ปุ่นจะเป็นมหาอำนาจที่ไม่ใช่นิวเคลียร์ใหญ่ที่สุดในโลก ถ้าหากญี่ปุ่นจะยังคงไม่ใช้กำลังนิวเคลียร์อยู่

ตามถ้อยคำของผู้สื่อข่าวนิตยสารฟาร์อีสเทอร์น อีโคโนมิกรีวิว โครงการใหม่ “หมายถึง ‘การเปลี่ยนแปลงทางยุทธศาสตร์’ พื้นฐานทางทหารของญี่ปุ่นจะกลายเป็นใน ‘ทางรุก’ อย่างเห็นได้ชัดรวมทั้งเป็นกำลังในทางรับด้วย ความพยายามป้องกันของญี่ปุ่นตอนนี้จะมุ่งเอาที่วางในทะเลและท้องฟ้ารอบ ๆ ประเทศเข้าอยู่ในอำนาจควบคุมของตน”³⁰ เท่าที่เห็นมาจากประสบการณ์ในอดีตในตะวันออกไกลและที่อื่น ๆ การเปลี่ยนแปลงเช่นนั้นมักจะพกเอาแรงระเบิดของมันไว้ด้วย ในประการแรกรายจ่ายด้านยุทธโศปกรณ์มีโครงการกำหนดให้พุ่งขึ้นสูงลิบ คือ จาก 2,400 ล้านดอลลาร์ภายใต้โครงการสุดท้าย (ปี 1967—1971) เป็นประมาณ 7,000 ล้านดอลลาร์ภายใต้แผนปี 1972—1976 แนวโน้มนี้ถึงผูกขาดในอุตสาหกรรมผลิตอาวุธรัฐสิกจะเป็นเรื่องที่น่ากังวลที่สุด (ดูตอนที่ด้วยกลุ่มทหาร—อุตสาหกรรม) ยิ่งกว่านั้น ยังมีปัจจัยทางบรรยากาศการเมืองที่บางครั้งอาจยากที่จะชี้ชัดลงไป แต่ก็เป็นเรื่องจริง นี่เป็นเรื่องสำคัญโดยเฉพาะในการพิจารณาถึงสถานะของกองทหาร ฐานะของจักรพรรดิและการแก้ไขรัฐธรรมนูญ

อาจถือกันได้อย่างสมเหตุสมผลว่า ส่วนใหญ่ทีเดียว (หรือคงต้องจะทั้งหมด) ของพวกอดีตนายทหารแห่งจักรวรรดิ รวมทั้งพวกพลทหารซึ่งมักจะฮึกเหิมยิ่งกว่าผู้บังคับบัญชาของตน เป็นพวกที่คัดค้านมาตรา 9³¹ ของรัฐธรรมนูญญี่ปุ่น ในปี 1969 ประธานคณะเสนาธิการร่วม คือ พลเรือเอกอิตายา แสดงความรู้สึกของเขาไว้ในเรื่องนี้ดังนี้

“รัฐมิได้เป็นอยู่เพราะว่ามีรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญมีขึ้นเพราะว่ามีรัฐอยู่... ถ้าหากเป็นการจำเป็นเด็ดขาดที่รัฐจะต้องอยู่รอดแล้วไซ้ รัฐธรรมนูญก็ควรที่จะแปลความกันเช่นนั้น ถ้าหากทำเช่นนั้นไม่ได้ รัฐธรรมนูญก็ควรที่จะได้รับการแก้ไข”³²

ในที่นี้ อิตายากำลังออกความเห็นอย่างตรงไปตรงมาถึงทางเลือกสองทางสำหรับกลุ่มผู้ครองอำนาจของญี่ปุ่น คือ แก้ไขรัฐธรรมนูญ หรือไม่ก็ขยายความรัฐธรรมนูญออกไปโดยไม่มีกำหนด (อันเป็นทางเลือกที่ทำกันจนถึงบัดนี้)

กำลังและเป้าหมายอนาคตของทางการทหารญี่ปุ่นเกี่ยวโยงอย่างใกล้ชิดกับการแก้ไขรัฐธรรมนูญย้อนกลับไปปี 1953 มีการจัดตั้งคณะกรรมการรัฐธรรมนูญขึ้นโดย กิชิ โนบุซุเกะ รัฐมนตรีสมัยโตโจ และเป็นอาชญากรสงครามชั้น ก. (และยังเป็นพี่ชายของซาโตด้วย) เป็นประธานฝ่ายขวาของพรรคเสรีประชาธิปไตย ทุ่มเทพลังของตนกับสองเรื่องด้วยกัน คือมาตรา 9 ที่ห้ามมิให้มีกำลังทหารและอาวุธยุทธโศปกรณ์ทั้งปวง และเรื่องสถานะของจักรพรรดิ นอกจากนี้เป็นคณะกรรมการพรรคเสรี

ประชาธิปไตย ก็ยังเป็นหัวหน้าองค์กรของตนเอง คือ “สันนิบาตเพื่อรัฐธรรมนูญอิสระ” ซึ่งมีข่าวเมื่อเร็ว ๆ นี้ว่า มีเสียงสนับสนุนจำนวน 264 เสียงจากสมาชิกรัฐสภาสังกัดพรรคเสรีประชาธิปไตยทั้งหมด 440 คน และทั้งยังได้มีการตกลงกับองค์กรพรรคในเรื่องพิจารณารัฐธรรมนูญกันใหม่ด้วย การเสด็จเยือนของจักรพรรดิญี่ปุ่น (พระองค์เองก็เป็นอาชญากรสงคราม หากแต่มิได้ถูกศาลอาชญากรสงครามพิจารณา) ในยุโรปตะวันตกตอนฤดูใบไม้ร่วงปี 1971 เป็นส่วนสำคัญอันหนึ่งของแผนฝ่ายขวานี้ที่จะแก้ไขรัฐธรรมนูญและกำจัดเศษอำนาจอริปไตย “ของประชาชน” ที่ประดับไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับหลังสงคราม จักรพรรดิผู้ทรงเป็นเครื่องมือเติมที่ของเพื่อนร่วมชาติฝ่ายขวาของพระองค์ก็ทรงคบคิดอย่างแข็งขันกับแผนการนี้ แต่ว่าการเสด็จเยือนไม่ประสบผลสำเร็จ

ในการประเมินบรรยากาศทั่ว ๆ ไปในญี่ปุ่น เป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องสังเกตบทบาทของฝ่ายขวาทั้งเก่าและใหม่ด้วย กองทัพส่วนตัวน้อย ๆ ของมิชิมา คือ สมาคมโล่ (ดาเตะ โนโค) มักจะเห็นกันในตะวันตกเป็นเพียงสถาบันที่ไม่มีคามหมายอะไร แต่นี่เป็นเรื่องเข้าใจผิดกันมากทีเดียว กองกำลังป้องกันตนเอง ไม่แต่เพียงปล่อยให้มิชิมาและกลุ่มของเขาดำรงอยู่นั้น แต่ยังช่วยเหลืออย่างแข็งแรง อนุญาตให้ทำการฝึกกันตามที่ตั้งทางทหารต่าง ๆ พร้อมด้วยเครื่องอุปกรณ์ของทางการรัฐบาลอีกด้วย กลุ่มดาเตะโนโค เป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นหน่วยทหารกึ่งอิสระที่แนวความคิดค่อนข้างเอียงไปทางขวา ตามถ้อยคำของมิชิมาเองกล่าวว่า

“องค์กรดาเตะโนโคของเราได้รับการบำรุงอุดหนุนจากกองกำลังป้องกันตนเอง โดยแท้จริงแล้ว เราอาจกล่าวได้ว่ากองกำลังป้องกันตนเองเป็นแบบพ่อและพี่ชายใหญ่ต่อเรา... เราได้รับการปฏิบัติภายในกองกำลังป้องกันตนเองเหมือนหนึ่งกึ่งสมาชิก... และเราได้รับการฝึกโดยไม่ได้มีพันธะผูกมัดอะไรทั้งสิ้น”³³

ความข้องเกี่ยวแบบเดียวกันระหว่างแนวความคิด “ทางการ” และ “ไม่ทางการ” (โดยฝ่ายหลังทำหน้าที่คล้าย ๆ เป็นผู้ตรวจการณให้กับฝ่ายแรก) อาจจะได้เห็นได้จากความสัมพันธ์ระหว่างนาโกโซเนกับโกดามะ ผู้มีหัวเอียงขวาเป็นที่ลือเลื่องสร้างเนื้อสร้างตัวร่ำรวยในประเทศขึ้นระหว่างการยึดครองของญี่ปุ่น ถูกตัดสินว่าเป็นอาชญากรสงครามและจ่ายเงินทองให้กับพวกนักการเมืองชาตินิยมฝ่ายขวาระดับนำหลายคนในญี่ปุ่นตอนหลังสงคราม เดียวนี้โกดามะ “กลับมาเป็นผู้นำฝ่ายขวาชั้นยอด ผู้กมิตร์แน่นแฟ้นกับกลุ่มผู้นำทางการเมืองและเศรษฐกิจ” (ตามถ้อยคำของนิตยสารฟาร์อีสเทอร์นอีโคโนมิครีวิว) เมื่อเร็ว ๆ นี้ ตามรายงานข่าวในหนังสือรายวันชั้นนำของญี่ปุ่น—อาซาฮี โกดามะกล่าวว่า เขาจะลอบสังหารหรือช่วยลอบสังหารนายกรัฐมนตรีซาโต ถ้าหากเขารู้สึกว่าเป็น “การดีต่อประเทศ”³⁴

จริงอยู่โกดามะค่อนข้างมีอิทธิพลอยู่ตอนหนึ่ง แต่เราจะต้องนึกถึงสถานการณ์ซึ่งผู้สนับสนุนที่ทรงอิทธิพลของรัฐมนตรียุคหน้าคนหนึ่งอาจจะพุดขึ้นมาอีกก็ได้ โดยเปิดเผยถึงเรื่องการลอบสังหารนายกรัฐมนตรีของคณะรัฐบาลชุดเดียวกันนั่นเอง เฉพาะอย่างยิ่งตั้งแต่นาโกโซเน ขึ้นมาเป็นตัวสำคัญตั้งแต่มินิกสันและ “ลัทธินิกสัน” นิกสัน ซึ่งทำให้คนเอเชียสับสนกับคนเอเชียเป็นต้นมา ก็มีเปลี่ยนแปลงบรรยากาศในญี่ปุ่น นากามูระเขียนไว้ว่า

“เกิดมีความต้องการมากขึ้นที่จะให้มีโครงสร้างป้องกันประเทศที่ ‘อิสระ’ ให้กระชับ ‘ความมั่นคง

ภายในต่อพวกขบวนการเสรีนิยมและคัดค้านสงคราม ให้มีองค์การฝ่ายขวามากๆ ขึ้นอีกต่อไป และให้ขยายอิทธิพลของฝ่ายขวาเหนือโครงสร้างทางการเมืองและเศรษฐกิจ”³⁵

ข้ออ้างอิงถึงรัฐธรรมนูญ (แสดงถึงการยอมรับอย่างทอตาเลีย) ในร่างสมุดปกขาวปี 1970 ถูกนากาโซเนซัดฆ่าออกไปในฉบับล่าสุด ซึ่งตอนนั้นเพียงแต่เรียกร้องขอให้ “ตกลงกันว่ากองกำลังการป้องกันตนเองเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ” ร่างฉบับล่าสุดนี้ยังบรรจุข้อความเรียกร้องของชาตินิยมอย่างแรงเพื่อ “เราความรู้สึกรักชาติของประชาชนในชาติ”³⁶ แล้วก็ยังตามติดมาด้วย “สารเราใจแต่กองทหาร” จากนากาโซเน เรียกร้องอย่างแรงกล้าให้ปรับปรุงรายได้และสภาพความเป็นอยู่ของกองทหารทั้งปวงให้ดีขึ้นด้วย คำโครงการจ่ายการป้องกันประเทศซึ่งสภาการป้องกันแห่งชาติเผยแพร่ออกมาในเดือนกุมภาพันธ์ 1972 แสดงว่าเงินเดือนทหารจะเพิ่มขึ้นอย่างพุ่มเฟือยเพื่อเป็นการดึงดูดพวกที่จะเข้าเป็นทหารใหม่ๆ ในปี 1970 ในขณะที่คนจำนวน 28,484 สมัครง่ายเข้าเป็นทหาร แต่อีก 14,000 ลาออกเพราะเหตุเงินเดือนและความเป็นอยู่ต่ำ³⁷

เรื่องอาวุธนิวเคลียร์

ส่วนใหญ่ที่พูดกันถึงเรื่องฐานะท่าทีทางทหารของญี่ปุ่น มักจะเน้นถึงปัญหาอาวุธนิวเคลียร์ ควรจะพูดเสียเลยในที่นี้ว่า ปัจจุบันญี่ปุ่นกำลังสร้างกำลังทหารพอที่จะสามารถออกไปประจำตามที่ตั้งต่างๆ ภายนอกประเทศญี่ปุ่นได้โดยไม่ต้องใช้อาวุธนิวเคลียร์ กำลังทหารของญี่ปุ่นยังออกแบบในลักษณะที่สามารถเปลี่ยนไปใช้อาวุธนิวเคลียร์ได้อย่างรวดเร็วอีกด้วย ญี่ปุ่นได้ลงนามสนธิสัญญากรุงมอสโกว่าด้วยการห้ามทดลองนิวเคลียร์บางส่วน แต่อย่างน้อยที่สุดข้อจำกัด 3 ข้อควรจะรวมเข้าอยู่ในเรื่องนี้ทันที คือ ข้อแรกซึ่งอย่างที่ชื่อก็บอกอยู่ สนธิสัญญาฯ ระบุไว้เพียงบางส่วนเท่านั้น (ซึ่งในวงการฝ่ายซ้ายญี่ปุ่นอ้างถึงในแง่เป็นสนธิสัญญากรุงมอสโกว่าด้วยการห้ามทดลองนิวเคลียร์บางส่วน) ข้อที่สอง แม้ญี่ปุ่นจะได้ลงนามสนธิสัญญากรุงมอสโก แต่ก็ยังมีได้ให้สัตยาบัน (นี่เป็นอนุบายธรรมดาสามัญในหมู่ประเทศนายทุนที่มีแผนลวงคนดูที่ชื่อๆ ไม่รู้เรื่อง) ข้อที่สาม เช่นเดียวกับอาวุธอื่นๆ ทั้งปวง อาวุธนิวเคลียร์ถูกห้ามอยู่แล้วในรัฐธรรมนูญของญี่ปุ่น

ทางเดียวที่จะพิจารณาปัญหาเรื่องนี้ก็คือจะต้องระลึกว่าญี่ปุ่นจะคิดติดอาวุธตนเองด้วยอาวุธนิวเคลียร์เมื่อตนต้องการ และตัดสินใจทำในเวลาที่น่าอวย ดั่งที่กิชิตา แกลงเป็นนัยไว้ในปี 1957 ความสามารถที่จะสร้างคลังอาวุธเช่นนั้นมีอยู่แล้ว ญี่ปุ่นจะมีผู้เกินหน้าผู้ที่แต่สหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักรในด้านจำนวนโรงผลิตพลังนิวเคลียร์ที่ใช้ปฏิบัติการอยู่หรือว่าที่กำลังสร้างขึ้น เดียวนี้ญี่ปุ่นมีข้อตกลงทำการขุดค้นและส่งแร่ยูเรเนียมเข้าประเทศ (จากไนเจอร์) และที่จะเข้ากรรมวิธี (กับออสเตรเลีย) ญี่ปุ่นมีกติกากดกลางร่วมมือด้านนิวเคลียร์อยู่กับสหรัฐอเมริกา อังกฤษ แคนาดา และฝรั่งเศส รวมทั้งออสเตรเลีย แม้ข้อตกลงเหล่านี้โดยทางการจะจำกัดเฉพาะการใช้เพื่อสันติ แต่ก็ไม่มีทางที่จะคิดว่าจะไม่อาจถูกขยายออกไปได้ถ้าต้องการเช่นนั้น มีการคำนวณที่น่าเชื่อถือได้ว่าโครงการดัดแปลงรวมทั้งการนำเอาอาวุธนิวเคลียร์เข้าไปใส่ไว้ในระบบจรวดของญี่ปุ่นนี้ สามารถทำได้ภายในไม่ถึงปี

ตราบจนถึงเดี๋ยวนี้ แม้จะมีการกดดันอยู่บ้างทางด้านญี่ปุ่นเองในเรื่องอาวุธนิวเคลียร์ แต่ปัญหามองเห็นได้ก็แต่จากแง่ของการที่ญี่ปุ่นตกอยู่ในฐานะสัมพันธ์ทางทหารเป็นเบี้ยล่างสหรัฐอเมริกา ในระยะสองปีที่ผ่านมาหรือราว ๆ นั้น เฉพาะอย่างยิ่งตั้งแต่เหตุการณ์ใหญ่ ๆ ในฤดูร้อนปี 1971 เป็นต้นมา ความสัมพันธ์นี้ได้เปลี่ยนแปลงไปบางอย่าง

ตอนปลายปี 1970 นากาโซเน ไปเยือนสหรัฐอเมริกาและแถลงเป็นนโยบายว่าญี่ปุ่นควรเป็นหุ้นส่วนเท่าเทียมกันจริง ๆ กับสหรัฐอเมริกาในด้านเทคโนโลยีนิวเคลียร์ เขากล่าวว่า สหรัฐอเมริกาควรรักษาความรู้และเทคนิคของการผลิตยูเรเนียมให้กับญี่ปุ่นตามโครงการร่วมกับแคนาดา (นัยว่าเฉพาะเพื่อวัตถุประสงค์ที่สันติเท่านั้น) การประชุมกับรัฐมนตรีกลาโหม เมลวิน แลร์ด ไม่ช้าหลังจากนั้น ซึ่งเดิมกำหนดไว้ 20 นาที แต่กินเวลาถึง 2 ชั่วโมงครึ่ง³⁸ ถ้อยแถลงของนากาโซเนในสหรัฐอเมริกา (เดือนกันยายน) ตามมาไม่ช้าภายหลังเมลวิน แลร์ด ไปเยือนญี่ปุ่นและเกาหลีตอนต้นเดือนกรกฎาคมปีเดียวกันนั้น นับเป็นการเยือนยาวนานที่สุดของรัฐมนตรีว่าการกลาโหมในย่านนี้ ระหว่างนั้น แลร์ด ทำการสำรวจสถานะทางทหารของญี่ปุ่นอย่างละเอียด เขาแสดงความรู้สึกหม่นหมองต่อ “ความล้าสมัย” ของอาวุธยุทโธปกรณ์ของกองกำลังป้องกันตนเอง พร้อมกับบีบให้ญี่ปุ่นซื้อยุทโธปกรณ์ทันสมัยให้มากขึ้นจากสหรัฐอเมริกา เขายังเร่งให้ญี่ปุ่นรับช่วงบทบาทของอเมริกาให้มากขึ้นในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงและในสถานการณ์เช่นนี้ ที่ปัญหาเรื่องนิวเคลียร์ได้รับการพิจารณาอย่างกว้างขวาง ในข้ออธิบายสรุปพื้นฐานระหว่างการเยือนของแลร์ด ทางการณ์ญี่ปุ่นได้ให้คำมั่นว่าญี่ปุ่นอาจจะมีอาวุธนิวเคลียร์ (คงจะหมายถึงระบบ เอ บี เอ็ม) ในตอนทศวรรษ 1970³⁹ แต่ข้อนี้ถูกปฏิเสธอย่างเปิดเผยต่อมาจากสำนักงานการป้องกันแห่งชาติ อย่างไรก็ตาม แม้แต่จากถ้อยแถลงเปิดเผยของแลร์ด ก็ไม่ใช่จะไม่สมเหตุสมผลที่จะอนุมานว่า ได้มีการตกลงกันแน่นอนพอใช้ในเรื่องให้ญี่ปุ่นได้มีเครื่องนิวเคลียร์โดยอาศัยสหรัฐอเมริกาช่วยให้บรรลุเป้าหมายข้อนี้ เป็นการแลกเปลี่ยนกับที่ญี่ปุ่นรับช่วงภาระทางด้านกำลังทางอากาศและทางเรือมากขึ้น เฉพาะอย่างยิ่งจากกองเรือที่ 7 หลังจากอ้างรัฐมนตรีกลาโหมแลร์ด หนังสือพิมพ์ฟอร์ตเดียน กล่าวว่า “นายแลร์ด..... ดูเหมือนจะหมายความอย่างแจ่มแจ้งว่าเขาอาจจะคาดหวังได้ล่วงหน้าว่าญี่ปุ่นจะมีระบบอาวุธ เอ บี เอ็ม ในตอนทศวรรษ 1970 และต่อไปจากนั้น”⁴⁰

ราวหนึ่งเดือนภายหลังสมุดปกขาวตีพิมพ์ออกมา นากาโซเน กล่าวสุนทรพจน์สำคัญในโตเกียว และประกาศว่าญี่ปุ่นจะไม่แสวงอาวุธนิวเคลียร์ตราบเท่าที่กำลังตอบโต้ของอเมริกายังคง “เชื่อถือได้” อยู่ คำแถลงนี้ไม่ถือว่าให้ความมั่นอกมั่นใจแก่นักทัศนะของผู้สังเกตการณ์หลายคน รวมทั้งบรรณาธิการของนิตยสารฟาร์อีสเทอร์น อีโคโนมิค รีวิว ซึ่งตั้งข้อสังเกตไว้ว่ามันหมายความว่าญี่ปุ่นเพียงแต่จะไม่มีกำลังนิวเคลียร์ “ตราบเท่าที่เห็นว่าอำนาจในแง่ยุทธศาสตร์” เท่านั้น

โฆษกของทางกรับ “อธิบาย” ถ้อยแถลงของนากาโซเน บอกว่าญี่ปุ่นจะยังคงไม่มีกำลังนิวเคลียร์ตราบเท่าที่สันนิษฐานกับสหรัฐอเมริกา “บังคับให้อยู่” แต่ก็ไม่มีเหตุผลที่จะคิดว่า นากาโซเน ไม่ได้หมายความในสิ่งที่เขาได้พูดเอาไว้ เฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาถึงการตกลงอันคลุมเครือเรื่องเปลี่ยนฐานะของ โอกินาวา (ดูตอนหน้าด้วยโอกินาวา) ถึงอย่างไรก็ตาม นากาโซเนก็ได้วางแผนล่วงหน้าไว้แล้วสำหรับญี่ปุ่นที่จะ “อ้างสนับสนุน” การติดอาวุธนิวเคลียร์ของตน แต่ควรจะกล่าวไว้ด้วยว่าไม่ปรากฏว่า

มีความเห็นเป็นเอกฉันท์ในวงการทหารญี่ปุ่นเกี่ยวกับนโยบายเรื่องนิวเคลียร์ ตั้งแต่เนกาโกโซเน ออกจากสำนักงานป้องกันแห่งชาติ ในฤดูร้อนปี 1971 แล้ว ก็มีการแตกแยกในบรรดาผู้ครองตำแหน่งนี้ การลาออกได้รับคำชี้แจงว่ามีสาเหตุมาจากเหตุการณ์เล็ก ๆ น้อย ๆ อย่างเช่น “ขาดวิจรณ์ญาณ” เกี่ยวกับองค์การสหประชาชาติ แต่การเปลี่ยนตัวอย่างรวดเร็วจะแสดงถึงการขัดแย้งที่เป็นพื้นฐานอยู่ นอกจากนั้นนายโกโน ประธานผู้ทรงอิทธิพล ของบริษัทอุตสาหกรรมหนักมิตซูบิชิ เสนอแนะว่า ญี่ปุ่นควรจะเข้าการค้าคุมครองทางนิวเคลียร์ของสหรัฐอเมริกา เขาบอกว่าด้วยวิธีนี้ญี่ปุ่นก็อาจจะ (ก) คงไม่มีกำลังนิวเคลียร์ต่อไปได้ในทางทฤษฎี (ข) ซ้ำระเงินจำนวนมากให้แก่สหรัฐอเมริกาเป็น “ค่าเช่า” เพื่อช่วยดุลการชำระเงินของอเมริกา และ (ค) ทำให้ญี่ปุ่นเป็นอิสระในการผลิตอาวุธชนิดอื่น ๆ ได้ เป็นส่วนใหญ่⁴²

เกาหลีและไต้หวัน

การที่ญี่ปุ่นยึดครองหมู่เกาะเตียวยูตอนฤดูหนาวปี 1970—1971 นั้นเป็นการกระทำไปอย่างเกือบไม่สังเกตเห็นกัน และมีรายงานว่าชาวผิวดำ ในหน้าหนังสือพิมพ์ตะวันตกซึ่งยังพูดถึงหมู่เกาะเหล่านี้ โดยใช้ชื่อภาษาญี่ปุ่นว่า เซนกาคุ การยึดครองเกี่ยวข้องโดยตรงกับการค้นพบน้ำมันในแถบนั้น (ดูข้างต้น) มันเป็นเรื่องน่ากังวลอย่างยิ่ง เพราะเป็นการกระทำรุกรานอย่างเปิดเผยเป็นครั้งแรกของญี่ปุ่นตั้งแต่ปี 1945 แล้วก็อย่างที่คาดกันได้มันเป็นการกระทำที่มุ่งต่อจีน เพราะฐานะที่ตั้งทางภูมิศาสตร์และความหมายในแง่ภูมิศาสตร์การเมือง หมู่เกาะนี้จึงเท่ากับมีดินระเบิดบรรจุไว้กินพอที่จะก่อชนวนระเบิดใหญ่โตได้ในอนาคต

ถึงอย่างนั้น จนถึงตอนนี้ ท้องที่สำคัญของการขยายอำนาจญี่ปุ่น คือ เกาหลีตั้งที่เคยเป็นมา เช่นนั้นเสมอ เกาหลีเคยเป็นอาณานิคมแรก ๆ แห่งหนึ่งของญี่ปุ่น (ถูกยึดครองโดยปริยายในปี 1895)

ผู้คนพลเมืองของเกาหลีถูกปฏิบัติอย่างไร้ความปราณีจากญี่ปุ่นเสมอมา ทั้งในเกาหลีและทั่วทั้งจักรวรรดิญี่ปุ่น ตลอดจนในญี่ปุ่นเอง คนเกาหลีเป็นจำนวนมากถูกกดขี่ใช้เยี่ยงทาสตามเหมืองแร่และงานประเภทอื่น ๆ (รวมทั้งการก่อสร้างรัฐสภา) ญี่ปุ่นทำสงครามจักรวรรดินิยมครั้งแรกกับจีนในปี 1894—1895 ส่วนใหญ่ก็ด้วยเรื่องเกาหลีและในเกาหลี เกาหลีเป็นเป้าหมายหมายเลขหนึ่งของพวกนักแผ่อำนาจญี่ปุ่นตลอดมาไม่ขาดสาย ก็เพราะเหตุความสำคัญทางยุทธศาสตร์ของเกาหลีนั่นเอง

ญี่ปุ่นมีบทบาทเพียงลึบ ๆ ในสงครามปี 1950—1953 กับประชาชาติเกาหลี แต่ตั้งแต่การแก้ไขสนธิสัญญาความมั่นคงในปี 1960 การวางแผนทางทหารของญี่ปุ่นก็รุกกล้าเกาหลีหนักขึ้นเรื่อย ๆ ในปี 1965 ปรากฏออกมาว่าอย่างน้อยตั้งแต่ปี 1963 ได้มีแผนใช้ปฏิบัติการซึ่งจะให้ญี่ปุ่นเข้าพัวพันในการยึดครองทั้งเกาหลีและตะวันออกเฉียงเหนือของจีน (แมนจูเรีย) ตลอดจนการปิดล้อมจีนและใช้กฎอัยการศึกภายในประเทศญี่ปุ่น แผนดังกล่าวคือแผน “สามศร” (มิตซุซุ) ถูกกำหนดขึ้นเพื่อ (1) ยึดครองเกาหลีใต้ (2) บุกเกาหลีเหนือ และ (3) ปรามปรามการก่อกบฏวิบัติ ๆ ภายในประเทศญี่ปุ่นทั้งหมดนี้ จะกระทำในคราวเดียวกัน⁴³ แผนนี้ยังมีการขยายต่อไปอีกในปี 1964 ในปฏิบัติการ “มังกรบิน” แล้วก็ในปฏิบัติการ “วิ่งวุ่น” ในเดือนมีนาคม 1969 สภาพการณ์ยังคงเป็นการยึดขยาย

สงครามเกาหลีและในปฏิบัติการฝักข้อม “ศูนย์เวตินา” กองพลอากาศโยธินที่ 82 ของสหรัฐอเมริกา ทั้งกองพลถูกรบทุกเครื่องบินจากสหรัฐอเมริกาไปยังเกาหลีใต้โดยผ่านโอกินาวา เพื่อทำการร่วมใน กีฬาสงครามกับกองทหารเกาหลีใต้ ซึ่งผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ อาซาฮี ที่สังเกตการณ์บรรยายว่า เป็นการจำลองการโจมตีตอนเหนือข้ามเส้นขนานที่ 38 อย่างเห็นได้ชัด⁴⁴

ในปี 1970 อีกเช่นกันในปฏิบัติการ “มังกรทอง” ซึ่งเป็นการฝักข้อมร่วมกันของสหรัฐ—เกาหลีใต้ เกี่ยวกับการเข้าร่วมของหน่วยกำลังต่าง ๆ ที่ประจำการในญี่ปุ่นและโอกินาวาในการเคลื่อนกำลังทาง เรือผ่านช่องแคบไต้หวัน แล้วต่อด้วยยุทธการยกพลขึ้นทางคาบสมุทรเกาหลีอีกเป็นเวลา 4 วัน⁴⁵ ปฏิบัติการ “โค้งประตูเสรีภาพ” ซึ่งกระทำระหว่างวันที่ 3 ถึง 6 มีนาคม 1971 แตกต่างเล็กน้อย ใน แง่เห็นและมุ่งแสดงให้ชาวเกาหลีเห็นความรวดเร็วที่กองทัพสหรัฐอาจขนมาทางอากาศจากฐานทัพ ในประเทศ เพื่อจัดการกับภาวะฉุกเฉินในคาบสมุทร และตั้งนั้นจึงเป็นการสงบเสียงโต้แย้งใด ๆ ใน เรื่องการลดกำลังทหารสหรัฐที่ตั้งอยู่ในเกาหลี⁴⁶ หน่วยซี 5 เอกาแล็กซีของกองทัพอากาศ ซึ่งมีกำลัง 120 ตัน จริง ๆ แล้วด้วยเครื่องบิน 90 เครื่อง สามารถขนกำลังทหารเกาหลีของสหรัฐได้ทั้งหมดจาก ฐานทัพในสหรัฐ ไปยังเกาหลี เพราะฉะนั้นจึงเป็นการเหมาะสมในแง่ยุทธศาสตร์ที่จะคงกำลังทหาร และยุทธโธปกรณ์ไว้ภายในสหรัฐอเมริกา ในที่ซึ่งพวกทหารอาจใช้จ่ายเงินดอลลาร์ของตนได้ในระบบ เศรษฐกิจของสหรัฐ ไม่เป็นการก่อความขุ่นเคืองให้แก่ผู้คนต่างประเทศ แล้วก็ยังอาจถูกเรียกมาใช้ ปรามปรามการจลาจลของพวกนักศึกษาและคนผิวดำ และสามารถส่งออกไปยังจุดที่เกิดเหตุได้ทันที ทันใดไม่ว่าจะเป็นแห่งใดในโลกอีกด้วย

“โค้งประตูเสรีภาพ” ซึ่งมีการใช้อุปกรณ์ฐานทัพและคมนาคมอย่างกว้างขวางในญี่ปุ่นและโอกินาวา เป็นตัวอย่างล่าสุดของปฏิบัติการทางทหารประสานงานของสหรัฐ—เกาหลีใต้ และแสดงให้เห็นอย่างชัด เจนถึงแนวทางเบื้องต้นแรกของแรงพยายามทางทหารของสนธิสัญญาความมั่นคง นั่นก็คือ มุ่งต่อเกาหลี ระดับการร่วมมือทางทหารระหว่างสหรัฐอเมริกากับญี่ปุ่น ที่เน้นให้เห็นอย่างดีในเหตุการณ์เดือน เมษายน 1970 เมื่อพวกนักศึกษาญี่ปุ่นหัวรุนแรงจีเค่เครื่องบินบริษัทแจแปน แอร์ไลน์ ออกไปลงที่ เมืองเบียงยาง เพราะเป็นที่เปิดเผยกันตอนนั้นว่า ญี่ปุ่นต้องอาศัยการลาดตระเวนทางอากาศของสหรัฐ ทั้งหมด ซึ่งหมายความว่า เครื่องกลไกทั้งหมดอาจถูกระดมเข้าปฏิบัติการในสถานการณ์ต่อไปภายหน้า เช่น กรณี “เพียวโบล” (Pueblo) ได้⁴⁷

ประการสุดท้าย มีหลายต่อหลายอย่างในการฝักข้อมตอนหลัง ๆ มานี้แสดงว่า การวางแผนทาง ทหารของญี่ปุ่นกำลังเป็นไปในทางที่ทวีบทบาทเข้มแข็งมากขึ้นทีเดียว สำหรับปฏิบัติการในอนาคต ยิ่งกว่านี้จะทำหน้าที่เป็นกำลังหนุนอย่างที่เคยยึดถือมา ส่วนหนึ่งได้แก่การที่ญี่ปุ่นเข้าร่วมในการ ฝักข้อมร่วมกันกับกองทหารสหรัฐ และเกาหลีในโอกินาวา เมื่อเดือนมิถุนายน 1971 (ดูตอนว่าด้วย โอกินาวา) และการที่กองเรือป้องกันตนเองทางทะเลเข้าร่วมกับเรือดำน้ำนิวเคลียร์ สนุก ของสหรัฐ ในยุทธการฝักข้อมร่วมกัน ซึ่งตรงกับเวลาฝักข้อม “โค้งประตูเสรีภาพ”⁴⁸

ถึงเกาหลีจะถูกพวกญี่ปุ่นกดขี่อย่างป่าเถื่อนตอนตกเป็นอาณานิคมอยู่ถึง 50 ปี แต่ก็มีคนเกาหลี

กลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มหนึ่งร่วมมือร่วมใจกับฝ่ายญี่ปุ่นด้วย ในหมู่คนเหล่านี้มีนายพลสองคนผู้ทำการยึดอำนาจในปี 1961 คือ จางและบัก ซึ่งเป็นจอมเผด็จการคนปัจจุบันของเกาหลีใต้ เช่นเดียวกับในอินโดนีเซียและประเทศอื่น ๆ ในแถบเอเชียอาคเนย์ กลุ่มผู้ครองอำนาจส่วนมากในเซอูล เป็นพวกที่สำเร็จมาจากญี่ปุ่น มีความผูกพันใกล้ชิดกับทั้งพวกทหารและกลุ่มธุรกิจใหญ่ ๆ ของญี่ปุ่น ในปี 1967 รัฐบาลญี่ปุ่นตั้งผู้ช่วยทูตทหารคนใหม่ คือ จีกาโมโต โชอิจิ ซึ่งเป็นเพื่อนร่วมชั้นเรียนมากับบัก และผู้นำเกาหลีหลายคนที่วิทยาลัยทหารแห่งจักรวรรดิของญี่ปุ่นระหว่างสงคราม บริษัทอุตสาหกรรมหนักมิตซูบิชิซึ่งมีส่วนพัวพันลึกซึ้งอยู่กับโรงงานเหล็กกล้าโปฮัง (ดูต่อไป) มีส่วนออกทุนรอนอย่างสำคัญช่วยให้บักได้รับเลือกตั้งที่ผิดกฎหมายเป็นประธานาธิบดีในวาระที่สาม

ภายในสองสามปีที่แล้วมา เฉพาะอย่างยิ่งตั้งแต่มีสมุดปกขาวนาซาโซเน ญี่ปุ่นได้โหมการผูกพันทางทหารของตนกับเกาหลีใต้โดยดำเนินการต่อไปนี้ คือ ญี่ปุ่นจัดตั้งหน่วยซ่อมแซมยุทธโธปกรณ์ทางเรือและทางอากาศขึ้นในเกาหลี โดยใช้ช่างเทคนิคชาวญี่ปุ่น เริ่มมีการแลกเปลี่ยนกำลังพลกันในการฝึกซ้อมต่าง ๆ ตั้งแต่ปี 1971 กลุ่มทหารระดับชั้นนำทั้งหมดของญี่ปุ่นเยือนหน่วยที่ตั้งของเกาหลีอย่างน้อยครั้งหนึ่ง เมื่อปีที่แล้ว นอกจากเรือนั้นข้ามฟากชิโมโนะเซกิ-ปูซาน (ซึ่งเป็นตัวเชื่อมทางทะเลสำคัญระหว่างญี่ปุ่นกับเกาหลีใต้) ยังถูกกำหนดให้อยู่ในความควบคุมของกองทัพเรือโดยใช้นายทหารที่ปลดจากประจำการ (แบบเดียวกับที่กองทัพอากาศของอังกฤษปฏิบัติการในโอมันและโดฟาร์ โดยอาศัยกำลังคนนอกประจำการ) เรือข้ามฟากนี้เริ่มปฏิบัติการในเดือนกันยายน 1965 เพื่อช่วยเชื่อมการควบคุมของญี่ปุ่นเหนือเกาหลี ปัจจุบันมีการเชื่อมต่อกับทางหลวงขนาดหกช่องทางสายใหม่ซึ่งวิ่งจากปูซานไปเซอูล และซึ่งญี่ปุ่นเป็นฝ่ายลงเงินทุนไว้อย่างมากมาย เดี่ยวนี้จะกินเวลา 12 ชั่วโมงแทนที่จากญี่ปุ่นไปเส้นขนานที่ 38 โดยผ่านเรือข้ามฟากและทางหลวงนี้ ในพิธีเปิดเส้นทางคมนาคมทันสมัยเยี่ยมแห่งนี้เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 1970 ก็ได้มีพวกคนใหญ่คนโตสำคัญ ๆ ฝ่ายขวาไปร่วมอยู่ คือ กายา กิชิ และยัตสึ⁴⁹

ตอนที่มีการเปิดเผยแผนการฝึกซ้อม “สามศร” ในปี 1965 รัฐบาลญี่ปุ่น (ซึ่งได้รับการหนุนหลังอย่างไม่มีเงื่อนไขจากพวกปราชญ์จักรวรรดินิยมตะวันตก) ปฏิเสธว่าไม่มีเจตนาจะส่งกำลังทหารเข้าไปในเกาหลี แต่ก็มีข้อเท็จจริงหลายอย่างลบล้างข้ออ้างนี้ ข้อแรกได้แก่แผนต่าง ๆ เอง ซึ่งมีความหมายไกลเกินไปกว่าจะเป็นเพียงแผน “รับสถานการณ์บังเอิญ” (ไม่ว่าจะหมายความอย่างไรก็ตาม) เท่านั้น ข้อสอง ข้อตกลงเรื่องการซ่อมแซม การเก็บรักษาและแลกเปลี่ยนกับทางกรุงเซอูล ทำให้จำเป็นต้องใช้กำลังทหารญี่ปุ่นจำนวนมากประจำการในดินแดนเกาหลี และข้อสามมีค่าแถลงจำนวนหนึ่งจากแหล่งทางการแสดงถึงบทบาทที่ญี่ปุ่นจะเข้าไปมีส่วนร่วมในเหตุการณ์รุนแรงครั้งใหม่ใด ๆ ก็ตามในเกาหลี วิลเลียม บันดี รัฐมนตรีช่วยว่าการต่างประเทศในตอนนั้น กล่าวว่า ถ้าหากเกิดเหตุขึ้นอีกบนเส้นขนานที่ 38 “คราวนี้กองทัพญี่ปุ่นจะเข้าไป” และนายกรัฐมนตรีเกาหลีใต้ในตอนนั้น คือ จอง อิล-กวน ได้แถลงว่า “ข้าพเจ้าเชื่อว่าญี่ปุ่นในฐานะเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติ จะต้องสนองตอบทันทีต่อการรุกรานครั้งใหม่ใด ๆ ของฝ่ายคอมมิวนิสต์ ทั้งนี้ภายใต้การบังคับบัญชาของกองบัญชาการสหประชาชาติในเกาหลี”⁵⁰ (เราอาจสังเกตได้ถึงความรักพร้อมของเหล่ากัลสหประชาชาติที่จะปกป้องการกระทำของญี่ปุ่น)

ก่อนประกาศการไปเยือนปักกิ่งของนิคสันและวิกฤติเงินเยน—ดอลลาร์ สถานการณ์ดูจะเป็นดังนี้ คือ สหรัฐอเมริกาตัดสินใจปล่อยให้ญี่ปุ่นจัดการอย่างอิสระพอใช้กับเกาหลีในด้านเศรษฐกิจ และพวกกลุ่มที่กรุงเซอูลก็แสดงให้เห็นว่ายอมรับฐานะการณเช่นนี้ แม้จะด้วยท่าทีสุมเสี่ยงขุนเคื่องอยู่บ้างก็ตาม ส่วนหนึ่งของความรู้สึกรุ่นเคื่องนี้อาจจะจริงใจทีเดียว รัฐบาลนิคสันได้ประกาศว่า กำลังจะถอนกำลังทหารสหรัฐจำนวน 20,000 ออกจากเกาหลี รวมทั้งทหารรักษาการณ์พรมแดนติดต่อสาธารณรัฐประชาธิปไตยแห่งประชาชนเกาหลี ทั้งนี้โดยเหตุผลส่วนใหญ่เพื่อยับยั้งการหลังไหลออกของเงินดอลลาร์ แม้ทางกรุงเซอูล จะต้องจ่าย “เงินสมทบ” เป็นพิเศษในกองทุนทหารถึง $1\frac{1}{2}$ พันล้านดอลลาร์ด้วยก็ตาม ทางกรุงเซอูลในขณะที่มีเสียงตระหนกตกใจกับการถอนกำลังทหาร ก็ได้ขอร้องเป็นทางการให้สหรัฐอเมริกาให้หลักประกันว่า โอ๊กินาวาจะยังคงเป็นฐานอาวุธนิวเคลียร์ของสหรัฐอเมริกาจริง ๆ ภายหลังที่เปลี่ยนฐานะกลับคืนให้ญี่ปุ่นแล้ว คำวิงวอนนี้แม้จะทำโดยเปิดเผยแต่ก็ไม่ได้รับคำตอบอย่างเปิดเผยจากทางกรุงวอชิงตัน (เซอูลเป็นลูกค้ารายเดียวของอเมริกาที่ขอร้องเช่นนั้น)⁵¹

ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของสัมพันธมิตรเครือสหรัฐอเมริกา—ญี่ปุ่น—สาธารณรัฐเกาหลี ญี่ปุ่นเตรียมพร้อมอย่างเห็นได้ชัดที่จะเข้าไปสู่ “ช่องว่าง” ที่เกิดจากการถอนกำลังทหารบางส่วนของอเมริกา ผลก็คือ เดียวนี้ญี่ปุ่นนับเกาหลีได้ร่วมเป็นหน่วยยุทธศาสตร์ โดยมีระบบสัญญาณเตือนภัยทางอากาศและอื่น ๆ ร่วมกัน (แต่ยังคงอยู่ภายใต้การควบคุมของอเมริกา) กลุ่มผลประโยชน์ชั้นนำของญี่ปุ่นประกาศออกมาอย่างเปิดเผยว่า ญี่ปุ่นจะเคลื่อนกำลังเข้าเกาหลี เพื่อคุ้มครองการลงทุนจำนวนมากมายของดินที่นั่น สถานการณ์จึงเข้าขั้นจริง ๆ แต่ในตอนนี่ยังไม่อาจจะพูดได้อย่างแน่ชัดทีเดียวว่าฝ่ายอเมริกันได้มีการตกลงอะไรไว้กับทางกรุงโตเกียวเรื่องเกาหลี การเยือนของรัฐมนตรีกลาโหมแลร์ด ในเดือนกรกฎาคม 1971 กระทำติด ๆ กันกับการฝึกซ้อมร่วมกันระหว่างสหรัฐ—ญี่ปุ่น—เกาหลีในโอ๊กินาวา เดือนมิถุนายนนั่นเอง รวมทั้งการเยือนสังเกตการณ์ในเกาหลีใต้ (และใต้หวัน) ของนายทหารฝึกกองกำลังป้องกันตนเองจำนวน 40 นาย “เพื่อให้เข้าใจสถานการณ์ที่แท้จริงในประเทศข้างเคียงและเพื่อช่วยให้เข้าใจปัญหาของการป้องกันประเทศ”⁵² รายละเอียดจริง ๆ เกี่ยวกับการตกลงระหว่างญี่ปุ่น—เกาหลีที่แลร์ดจัดทำขึ้นยังไม่เป็นที่แจ่มกระจ่าง และจะเป็นการผิดพลาด ถ้าจะคิดว่าไม่มีปัญหาสืบสนบางอย่าง สำหรับทางด้านกรุงเซอูล ในข้อที่ว่าพึงพาสัมพันธมิตรที่เชื่อถือไม่ได้ฝ่ายใดกันแน่คือ วอชิงตันหรือว่าโตเกียว

ในแถลงการณ์ซาโต—นิคสัน ปี 1969 ใต้หวันได้รับการปฏิบัติต่อกันเหมือนกับเกาหลี แต่ฐานะของเกาหลีได้รับ คำอธิบายว่า “จำเป็นยิ่งต่อความมั่นคงของญี่ปุ่น” ส่วนใต้หวันถูกเรียกว่า “เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดสำหรับความมั่นคงของญี่ปุ่น”

ในขั้นนี้ การผูกพันทางทหารของญี่ปุ่นกับใต้หวันดูจะยิ่งหย่อนกว่ากับเกาหลีใต้ แต่จะต้องจำไว้ว่า ภายหลังที่ญี่ปุ่นยอมแพ้ในปี 1945 สถานายทหารและนักยุทธศาสตร์ทางทหารของญี่ปุ่นจำนวนหนึ่ง รวมทั้งนายพลโอกามูระไปเข้ากับฝ่ายก๊กมินตั๋ง⁵³ และหลังจากให้คำปรึกษาแนะนำพวกก๊กมินตั๋งในสงครามกลางเมืองแล้ว ก็อพยพไปใต้หวันกับเจียงไคเช็คด้วย

เพราะการยึดครองหมู่เกาะเตียวยู (ด้วยการคบคิดอย่างลับของทางไทย) และการคืนเกาะโอ๊กิ-

นาวาให้ญี่ปุ่น ทำให้ญี่ปุ่นเข้าไปประชิดทางชายฝั่งของไต้หวันยิ่งกว่าทางด้านเกาหลี กองทัพเรือญี่ปุ่นได้ไปเยือนไต้หวันและทำการฝึกซ้อมรบร่วมกับกองทัพเรือของเจียงไคเช็ค นายทหารฝึกของกองกำลังป้องกันตนเองได้ไปเยือนไต้หวัน (ดูตอนต้น) และทางฝ่ายทหารก็มักได้ไปศึกษาในประเทศญี่ปุ่น การกระทำอย่างหนึ่งของซาโต ในฐานะนายกรัฐมนตรีตอนหลัง ๆ คือ เชื้อเชิญเรือรบก็มักได้ให้ไปเยือนญี่ปุ่นเป็นครั้งแรกในเดือนมิถุนายน 1972

ส่วนอื่นๆ ในเอเชีย

ในสุนทรพจน์ วันที่ 1 ธันวาคม 1970 ที่กล่าวข้างต้น นากาโซเนพูดถึงการป้องกันของญี่ปุ่นในแง่ที่เป็นการครอบคลุม “ท้องที่นอกชายฝั่งและรอบ ๆ นอก” นี่เป็นวลีที่เปิดช่องให้ขยายความกันได้ไม่จำกัด เพราะคิดว่า “รอบ ๆ นอก” อาจจะถูกอ้างได้เสมอว่าถูก “คุกคาม” ในกรณี สงครามเกาหลีอันนี้อาจว่าปี 1950-1953 บรรดาผู้ที่ถือว่า “รอบเส้นป้องกัน” ของอเมริกาจริง ๆ แล้วคลุมจากญี่ปุ่นไปถึงเกาหลีนั้น ยังคงพร้อมที่จะยื่นหยัดและร้องเรียนว่า “เส้นทาง” นี้คุกคามจากเหตุการณ์ในเกาหลี

โฆษกกระทรวงการต่างประเทศผู้ “ให้ความกระจ่าง” แก่ถ้อยแถลงของนากาโซเนชี้แจงว่า ท้องที่ “ความมั่นคง” ของญี่ปุ่นอาจรวมถึงเวียดนาม ตลอดจนเกาหลีและไต้หวันด้วย⁵⁴ ในแนวคิดทางยุทธศาสตร์ของญี่ปุ่น เอเชียตะวันออกเฉียงถูกแบ่งแยกออกเป็น “วงใน” ประกอบด้วยเกาหลีและไต้หวัน และ “วงนอก” ตั้งแต่ประเทศไทยทางด้านตะวันตก ไปถึงอินโดนีเซียทางด้านใต้ ในการพยายามประเมินว่าญี่ปุ่นจะปฏิบัติอย่างไรในอนาคตนั้น มันไม่พอที่เพียงแต่อ้างอิงถึงการปฏิบัติตัวของญี่ปุ่นจนถึงปี 1945 เท่านั้น แม้จะมีความสำคัญซึ่งจะต้องเน้นถึงลักษณะต่อเนื่องนโยบายและตัวบุคคลจากการยอมแพ้ครั้งนั้นก็ตาม แต่ยังเป็นข้อสำคัญที่จะต้องบันทึกไว้ด้วยว่า ญี่ปุ่นได้แสดงบทบาทสนับสนุนอย่างเข้มแข็งในสงครามใหญ่ของจักรวรรดินิยมอเมริกาทั้งสองคราวในเอเชีย นับตั้งแต่ชัยชนะของการปฏิวัติจีน กล่าวคือ สงครามในเกาหลีจากทัศนะของรอบิต เมอร์ฟี ฝ่ายอเมริกัน “คงจะต้องประสบกับความยุ่งยาก” ที่ไม่ถูกต้องออกไปจากคาบสมุทรเกาหลีไม่ได้ความช่วยเหลือจากญี่ปุ่น⁵⁵ และในสงครามเวียดนามตลอดจนทำหน้าที่เป็นฐานกำลังหนุนสำหรับส่งวัตถุอุปกรณ์และการซ่อมแซมทุกอย่าง ญี่ปุ่นยังได้ให้กำลังคนประมาณครึ่งหนึ่งของเรือรถถังขึ้นฝั่ง ซึ่งปฏิบัติการตามแนวชายฝั่งเวียดนามจนกระทั่งถกค้นพบจากผู้สื่อข่าววาชเชินคนหนึ่งในปี 1967⁵⁶ ตามถ้อยคำของกัปตันเรือพวกลำหนึ่ง ซึ่งเป็นอดีตนาวาเอกอยู่ในกองทัพเรือจักรพรรดิ แถลงว่าภารกิจสำคัญของเขาคือขนส่งระเบิดนาปาล์ม (ซึ่งร้อยละ 90 ผลิตในประเทศญี่ปุ่น)⁵⁷ และกระสุนปืนใหญ่ เพราะว่าถนนหนทางใช้ไม่ได้ รัฐบาลญี่ปุ่นได้ระดมพวกกลาสีเรือที่เกี่ยวข้อง (จำนวนประมาณ 1,400) และพวกเรือเหล่านี้ก็ใช้ชาวญี่ปุ่นดำเนินการทั้งหมด ทั้งที่ซักรงอเมริกัน

นอกไปจาก “การฝึก” นี้ในเวียดนามแล้ว เขตท้องที่สำคัญทางทะเลที่ญี่ปุ่นให้ความสนใจยังได้แก่ช่องแคบมะละกาและสิงคโปร์ การแล่นเรือในน่านน้ำต่างประเทศของทัพเรือญี่ปุ่น เป็นปฏิบัติการในปี 1969 โดยกระทำร่วมกับมาเลเซียและออสเตรเลีย มีกองเรือพิฆาตญี่ปุ่นแล่นผ่านช่องแคบเป็นครั้งแรก ตั้งแต่ปี 1945 พวกนักธุรกิจญี่ปุ่นต่างร่ำร้อกันมากมายเรื่องช่องแคบในฐานะเป็น “เส้นชีวิต

ของญี่ปุ่น” เฉพาะอย่างยิ่งในด้านน้ำมัน และพวกธุรกิจใหญ่ ๆ ได้เรียกร้องอย่างเปิดเผยให้มีการติดตั้ง
กองเรือและบริการซ่อมแซมของญี่ปุ่นในเขตท้องที่นี้ บริษัทต่อเรือญี่ปุ่นขนาดใหญ่บริษัทหนึ่ง คือ
อุตสาหกรรมหนัก อิชิฮาวาจิมาฮาริมา ทำการก่อสร้างเรือในสิงคโปร์ ราวตั้งแต่การฝึกซ้อมร่วมกัน
กับมาเลเซียและสิงคโปร์ ตั้งแต่ปี 1969 เป็นต้นมา กองเรืออุทกศาสตร์ของญี่ปุ่นได้เข้ามาปฏิบัติการ
อยู่ในช่องแคบ แล้วก็มี “สภาช่องแคบมะละกา” อยู่ที่โตเกียวทำหน้าที่ประสานการดำเนินงานต่าง ๆ
ของญี่ปุ่นในแถบนั้นด้วย ในเดือนกรกฎาคม 1971 ญี่ปุ่นเรียกร้องอย่างเป็นทางการให้ “ช่องแคบ
มะละกาเป็นช่องแคบระหว่างประเทศ” ในเดือนพฤศจิกายน 1971 มาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโด-
นีเซียออกคำแถลงร่วมประกาศการดำเนินงานร่วมกันเกี่ยวกับช่องแคบ และปฏิเสธความคิดของญี่ปุ่น
ออกมาอย่างเป็นทางการในเรื่องช่องแคบระหว่างประเทศ⁵⁸

แม้แต่ในประเทศที่กลุ่มผู้นำนิยมญี่ปุ่นเป็นฝ่ายครองอำนาจอย่างในเซอูลและไทเป การยกกำลัง
ทหารญี่ปุ่นขนาดใหญ่ ๆ เข้าประเทศในยามสถานการณ์ปรกตินั้น นับเป็นเรื่องใหญ่โตมากที่สุดที่เดียว
ระหว่างสงครามเกาหลีปี 1950—1953 กองทหารญี่ปุ่นในถูกคัดค้านมากจากคนในท้องถิ่นรวมทั้ง
ชาวเกาหลีฝ่ายขวา (ซึ่งต่อต้านญี่ปุ่น) ด้วยเหตุนี้จึงไม่ใช่เรื่องประหลาดอะไรที่รัฐมนตรีกลาโหมญี่ปุ่น
นิชิมูระจะเสนอแนะในเดือนตุลาคม 1971 ว่าหนทางดีที่สุดที่จะสอดแทรกกองทหารญี่ปุ่นเข้าไปโดย
วิธีปฏิบัติการ “แบบการกุศล” บางอย่าง นิชิมูระพูดที่สโมสรผู้สื่อข่าวต่างประเทศแห่งโตเกียว ว่า
“ในสถานการณ์อย่างเช่นเกิดภัยธรรมชาติใหญ่ ๆ ในเอเชีย ถ้าหากประชาชนญี่ปุ่นเห็นด้วย และถ้าหาก
ไม่มีปัญหาทางกฎหมายใด ๆ แล้ว เราก็อาจจะส่งกองกำลังป้องกันตนเอง และใช้กองกำลังเหล่านี้
ในลักษณะกำลังทางเทคนิค”⁵⁹ ข้อเสนอแนะของนิชิมูระฟังดูน่ากลัวทีเดียว เพราะแถลงออกมาเพียง
ชั่วไม่กี่เดือนหลังจากที่เปิดเผยในเอกสารเพนตากอนว่า ความคิดเดิมของนายพลแม็กไซเวลล์ เทย์เลอร์
ในการหนนกำลังทหารสหรัฐ จำนวนใหญ่โตมโหฬารเข้าไปในเวียดนามปี 1961 นั้น อาศัยใช้วิธี
“ปฏิบัติการบรรเทาทุกข์อุทกภัย” เป็นเครื่องแอบแฝง

ขณะนี้กองกำลังป้องกันตนเองกำลังทำการฝึกอบรมพวกนายทหารจากประเทศในเอเชียหลายประ-
เทศด้วยกัน (ประเทศไทย ไต้หวัน และอินโดนีเซีย) ที่โรงเรียนนายทหารกองกำลังป้องกันตนเองทาง
บกและมหาวิทยาลัยการป้องกัน เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 1971 ข้าราชการเสนอรายงานอันดารยา
(ของรัฐบาลอินโดนีเซีย) ว่า “ญี่ปุ่นได้เสนอให้มีการร่วมมือในการฝึกอบรมกองทัพอินโดนีเซีย” และ
พร้อมที่จะส่งผู้สอนวิชาทหารไปให้ และที่จะมีนักเรียนนายร้อยเข้าร่วมในการฝึกอบรมกับกองกำลัง
ป้องกันตนเอง ข้อเสนอรายงานว่าออกไปจากแหล่งระดับสูงของกองกำลังป้องกันตนเองถึงเสนาริการ
ทหารบกของอินโดนีเซียระหว่างที่เยือนประเทศญี่ปุ่น แต่ทางญี่ปุ่นปฏิเสธรายงานนี้⁶⁰

ญี่ปุ่นมีสายใยของผู้อยู่ในอารักขาที่แข็งมากทั่วทั้งเอเชียอาคเนย์ สายใยนี้กลุ่มตั้งแต่นายทหาร
จำนวนมากที่ครองอำนาจอยู่ในเซอูล และ จาการ์ตา (รวมทั้งประธานาธิบดีปังกุงยีและประธานาธิบดี
ซูฮาร์โต) ไปจนถึงผู้นำพลเรือน เช่น นายกรัฐมนตรีลีควนญูแห่งสิงคโปร์ (ผู้ซึ่งทำงานให้ฝ่ายญี่ปุ่น
ระหว่างยึดครองสิงคโปร์) และอดีตตนกูอับดุล ราห์มัน แห่งมาเลเซีย ผู้ซึ่งขับบิดาของตนออกจาก
ตำแหน่งผู้ครองแคว้นเคดาห์ตอนที่ญี่ปุ่นบุกมาลายู กลุ่มผู้ปกครองล้อมรอบบวินในย่างกุ้งมีส่วน

พัวพันใกล้ชิดกับฝ่ายญี่ปุ่นระหว่างยึดครองพม่า และประเทศไทยโดยประเพณีมีความสัมพันธ์อันดีมากกับทางโตเกียว พวกหุ่นเชิดในไซ่ง่อน เวียงจันทน์ และพนมเปญ อาจถูกซื้อได้เสมอเมื่อจำเป็น ขอให้ดูรายชื่อพวกนายพลในท้องถิ่นซึ่งมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างน่าดูในคณะกรรมการบริษัทญี่ปุ่นที่ประสบความสำเร็จในประเทศลูกค้าเหล่านี้ ดังที่กรณีของอินโดนีเซีย (ดูบทที่ 2) แสดงให้เห็น ไม่เป็นการถูกต้องที่จะถือเอาว่าญี่ปุ่นมีอำนาจไปเสียทุกอย่าง หรือแม้แต่จะมีอำนาจอยู่นั่นเอง แต่ทว่าความผูกพันของประวัติศาสตร์ เงินและอำนาจเป็นส่วนอยู่มากทีเดียว อาณาเขตของอำนาจญี่ปุ่นและอำนาจของปัจจัยทั้งหลายที่สะสมไว้ของญี่ปุ่น แสดงให้เห็นได้อย่างดีในปี 1967 เมื่อนายทหารอิสราเอลกลุ่มหนึ่งเดินทางไปประเทศญี่ปุ่น เพื่อศึกษาวางแผนงานสำหรับการโจมตีเพิล ชาร์เบอร์ ปี 1941

การทหาร—อุตสาหกรรม

ชั่วระยะเวลาสองสามปีที่ผ่านมา เริ่มเป็นที่รู้สึกกันในญี่ปุ่นถึงตัวปัจจัยอันทรงอิทธิพลภายในองค์กรการไซบัตสึที่ตั้งขึ้นมาอีก กำลังเป็นเครื่องโหมดำเนินงานของประเทศด้วยการสร้างแรงนิยมทหารขึ้นมาใหม่ และมีผลประโยชน์ที่ต้องอาศัยการดำเนินงานเช่นนี้มากยิ่งขึ้นเรื่อยๆ ตามสภาวะกดดันอันทวีขึ้นจากการแข่งขันในตลาดนอกประเทศและความใกล้ชิดตัวของตลาดบางตอนในประเทศ จึงยอมไม่เป็นการประหลาดนักที่พวกนักอุตสาหกรรมจะได้ยกเอาการป้องกันประเทศขึ้นมาอย่างเปิดเผย เป็นเครื่องบอกการเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมในอนาคต และดำเนินงานเพื่อแสวงหาและเพิ่มความต้องการเครื่องวัสดุภัณฑ์ทางทหารของตน ความตื่นตัวของประชาชนในเรื่องนี้สงบมานานเพราะเข้าใจว่าญี่ปุ่นถูกจำกัดให้อยู่ภายใต้ “รัฐธรรมนูญสันติภาพ” และเพราะเห็นอยู่ว่างบประมาณการป้องกันประเทศมูลค่าเท่ากับไม่เกินร้อยละ 1 ของผลิตภัณฑ์รวมของชาติ แต่ถึงอย่างนั้นความต้องการร่วมกันของกลุ่มผู้นำทางธุรกิจ อุตสาหกรรมและทหารที่ครองอำนาจก็ได้สร้างระบบวิ่งเต้นที่ทรงอิทธิพลและเป็นกลุ่มเป็นก้อนยิ่งกว่าที่เป็นอยู่ในสหรัฐ เสียอีก จากการผึกกำลังโครงสร้างที่เป็นผลขึ้นแล้วนั้น การที่จะขยายตัวออกไปอีกอย่างรวดเร็วต่อไปนั้นย่อมพอจะเป็นที่คาดหมายกันได้

อาวุธที่ใช้ในสงครามเกาหลีและสงครามเวียดนามมีส่วนสำคัญยิ่งต่อการฟื้นตัว และเติบโตทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นหลังสงคราม การจัดซื้อทางทหารของสหรัฐ ในญี่ปุ่น ระหว่างปี 1951 และ 1960 มีมูลค่าถึง 6 พันล้านดอลลาร์ เฉลี่ยปีละ 600 ล้านดอลลาร์ และแม้ถึงตอนปี 1958—1959 หลังสงครามยุติลงสด ๆ ร้อน ๆ จำนวนเงินนี้ก็ “พอเพียงสำหรับชำระค่าสินค้าเข้า (ญี่ปุ่น) ได้ประมาณร้อยละ 14” ซึ่งเท่ากับเป็นของขวัญสำคัญสำหรับประเทศที่ประสบกับปัญหาเรื่องดุลการชำระเงิน⁶¹ การขยายตัวของสงครามเวียดนามหลังปี 1965 ยังเป็นของขวัญมโหฬารสำหรับญี่ปุ่นอีกเหมือนกัน ตอนปี 1965—1967 ผลิตภัณฑ์รวมของประเทศญี่ปุ่นสูงขึ้นร้อยละ 2.7 มาตอนปี 1966—1967 สูงขึ้นถึงร้อยละ 7.5⁶² อันเป็นปีที่สัญญาทางทหารกับบรรดาบริษัทญี่ปุ่นมีมูลค่าประมาณ 505 ล้านดอลลาร์ แต่สัญญาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสงคราม (คือการส่งสินค้าไปสหรัฐอเมริกา ไทย เกาหลีใต้ ไต้หวัน และฟิลิปปินส์) คิดเป็นมูลค่า 1.2 พันล้านดอลลาร์⁶³ พุดกันอย่างสุภาพ “การใช้จ่ายสงครามของอเมริกา

โดยสรุป เป็นปัจจัยสำคัญอันหนึ่งในการฟื้นฟูระบบนายทุนญี่ปุ่นขึ้นมาเช่นเดียวกับที่ช่วยค้ำจุน ระบบ นายทุนอเมริกันอันมั่งคั่ง”⁶⁴

เศรษฐกิจญี่ปุ่นอยู่ในฐานะต้องอาศัยความต้องการด้านวัสดุสงครามเป็นส่วนใหญ่ ร้อยละ 72 ของ โรงงานที่มีแผนจะยึดเป็นของรัฐบาลแต่ว่ายังไม่ได้ยึด มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการผลิตอาวุธ ร้อยละ 80-90 ของกำลังผลิตนี้ยังคงเป็นอยู่เช่นเดิมตอนเริ่มสงครามเกาหลี ตอนต้นปี 1953 กลุ่ม ธุรกิจเริ่ม คิดวางแผนผลิตอาวุธของญี่ปุ่น ในปี 1954 เร่งจัดให้มีการวิจัยในเรื่องจรวดนำวิถี ในปี 1955 กลุ่มธุรกิจนี้ประสบความสำเร็จได้รับคำสั่งให้เริ่มทำการผลิตเครื่องบินต่อสู้แบบจรวด⁶⁵ ในปี 1952 มีการตั้งคณะกรรมการร่วมเพื่อการผลิตสำหรับการป้องกันประเทศ (ซึ่งเป็นตัวแทนของธุรกิจ และทหาร) ขึ้นให้ลงมือสถาปนาความเป็นนำหน้าหนึ่งใจเดียวกันของฝ่ายทหารและอุตสาหกรรม⁶⁶

หลักปฏิบัติที่เรียกว่า “จุดจากเบื้องสวรรค์” กล่าวคือ พวกนายพลเรือ นายพลหนุ่ม ๆ และ เจ้าหน้าที่ทหารอื่น ๆ ออกจากราชการไปร่วมอยู่กับบริษัทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานด้านป้องกันประเทศ เป็นสิ่งที่ทำกันมานานแล้ว ระหว่าง “เรื่องอื้อฉาวเกี่ยวกับความลับในการป้องกันประเทศ” ในปี 1967-1968 เป็นที่รู้กันว่ามีเจ้าหน้าที่ สำนักงานการป้องกันแห่งชาติจำนวน 265 คน ซึ่งออกจาก ราชการระหว่างปี 1962-1967 กระทำเช่นนั้น ตามตัวเลขของสำนักงานป้องกันแห่งชาติ จนถึงเดือน มีนาคม 1969 มีอดีตนายพลหรือนายพลเรือ หรือว่าที่นายพล หรือนายพลเรือจำนวน 166 คน ทำ งานอยู่ในบริษัท 1518 แห่งที่มีคุณสมบัติพอสำหรับเข้าแข่งขันทำสัญญาในตอนนั้น ในบริษัทอุตสาหกรรมหนักमितซูบิชิซึ่งเป็นคู่สัญญารายใหญ่ มีอยู่ถึง 15 คน⁶⁷ บริษัทโตชิบา อิเล็กทริก เข้าอยู่ในอันดับสิบบริษัทชั้นนำเป็นครั้งแรกภายใต้สัญญาผูกพันกับสำนักงานการป้องกันแห่งชาติในปี 1967 และ ตั้งแต่นั้น ได้รับนายพลเข้าทำงานเพิ่มอีก 4 คน รวมทั้งหมดเป็น 5 ด้วยกัน⁶⁸ อัตราส่วนจำนวนของ บรรดาลูกจ้างผู้ “จุดจากเบื้องสวรรค์” เหล่านี้เทียบกับจำนวนสัญญาที่ทำกับสำนักงานการป้องกันแห่ง ชาติ ปรากฏออกมาให้เห็นได้อย่างชัดเจนจากตารางเปรียบเทียบ⁶⁹

กลุ่มमितซูบิชิ เฉพาะอย่างยิ่ง บริษัทอุตสาหกรรมหนักमितซูบิชิได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น ในการ ทำสัญญากับสำนักงานการป้องกันแห่งชาติในปี 1968 ร้อยละ 20 ของสัญญาเช่นว่านั้นตกแก่บริษัท อุตสาหกรรมหนักमितซูบิชิ อีกร้อยละ 13 ได้กับบริษัทमितซูบิชิ อิเล็กทริก รวมทั้งหมดเป็นร้อยละ 33 ในปี 1969 กลุ่มमितซูบิชิสองกลุ่มรวมกันได้สัญญาเกี่ยวกับงานป้องกันประเทศทั้งสิ้น ร้อยละ 45 มูลค่าสำหรับบริษัทอุตสาหกรรมหนักमितซูบิชิไม่ต่ำกว่า 70 พันล้านเยนหรือร้อยละ 38⁷⁰ ในสหรัฐ แม้ แต่บริษัทลีดคอร์ดยังได้รับใบสั่งซื้ออาวุธจากกระทรวงกลาโหมเพียงร้อยละ 4.5 เท่านั้น มากิตา โยอิชิโร ประธานบริษัทอุตสาหกรรมหนักमितซูบิชิ ออกจะร้องอุทธรณ์มากไปหน่อยที่กล่าวอ้างว่า “การสั่งซื้อ ของสำนักงานการป้องกันแห่งชาติเท่ากับต่ำกว่าร้อยละ 5 ของปริมาณจำหน่ายของเราและเราไม่ได้ผล กำไรอะไรจริง ๆ จากการนี้”⁷¹ ข้อที่ว่าสัญญาการป้องกันคิดเป็นเพียงร้อยละ 5 ของปริมาณจำหน่าย ของบริษัทนั้นเป็นความจริงโดยไม่ต้องสงสัย แต่มันก็เป็นเรื่องบอกหน้าหนักอันมหาศาลของบริษัท นี้ภายในระบบเศรษฐกิจรวมของประเทศ เงินทุนของกลุ่มमितซูบิชิ ในปี 1970 คิดเป็นเท่ากับร้อยละ 5.9 ของเงินทุนที่ชำระแล้วทั้งสิ้นของบริษัทญี่ปุ่นทั้งหมด ส่วนปริมาณจำหน่ายรวม (ปี 1969) เท่า

กับร้อยละ 4.6 ของปริมาณจำหน่ายของบริษัทญี่ปุ่นทั้งหมด ส่วนที่กลุ่มมิตซูบิชิครอบครองในระบบเศรษฐกิจญี่ปุ่น โดยส่วนรวมเดี่ยวนี้นั้นมากกว่าที่เคยเป็นในปี 1937 และกำลังของกลุ่ม เมื่อเทียบกับกลุ่มไซบัตสึอื่น ๆ แล้วเดี่ยวนี้นี้ก็ยิ่งใหญ่โตกว่าเพื่อน⁷² คำอ้างที่มั่งคั่งไม่ติดใจเรื่องผลกำไรอะไรนั้นเป็นข้ออ้างเก่าแก่โบราณของมิตซูบิชิ “การรับใช้ชาติ” ถือเป็นหลักเหตุผลที่ยึดมั่นกันมานาน งานศึกษาล่าสุดของญี่ปุ่น สรุปว่ามิตซูบิชิ โดยที่อาศัยลงทุนหนักในด้านผลิตอาวุธและพอใจแต่เพียงกับผลกำไรเล็กน้อย เดี่ยวนี้นี้สามารถแสวงประสบการณ และความชำนาญ และสร้างสายใยของการติดต่อสัมพันธ์กับทางการรัฐบาลจนถึงขนาดที่ฐานะความเป็นเจ้าใหญ่ในด้านนี้ นับวันก็จะมั่นคงเหนียวแน่นยิ่ง ๆ ขึ้นในอนาคต และเพราะด้วยเหตุนี้เอง เดี่ยวนี้นี้จึงสามารถทำผลกำไรก้อนใหญ่ ๆ ได้⁷³ กรณีการสร้างเครื่องบินต่อสู้แบบจรวดเป็นตัวอย่างอันหนึ่งในเรื่องนี้

ตั้งแต่ปี 1956 มีเครื่องบินต่อสู้แบบจรวด 3 แบบด้วยกันทั้งหมดมิตซูบิชิเป็นผู้ทำการผลิตภายใต้สิทธิอนุญาตจากบริษัทอเมริกัน 3 บริษัท จากปี 1956 มีเครื่องบินเอฟ-86 เอฟ จำนวน 300 เครื่องผลิตภายใต้สิทธิอนุญาตจากบริษัทอเมริกัน คิดเป็นมูลค่าเครื่องบิน 120 ล้านดอลลาร์ รวมเป็นมูลค่าทั้งสิ้น (รวมทั้งสิทธิอนุญาต ฯลฯ) 42 พันล้านเยนซึ่งทำให้มิตซูบิชิต้องขาดทุน จากปี 1962 (ภายหลังข้อตกลงปี 1960) เครื่องแบบเอฟ-104 เจ จำนวน 200 เครื่องผลิตภายใต้สิทธิอนุญาตจากบริษัทลิคฮิต คิดเป็นมูลค่าเครื่องบิน 484 ล้านดอลลาร์ รวมเป็นมูลค่าทั้งสิ้น 96,800 ล้านดอลลาร์ ซึ่งมิตซูบิชิก็ยังต้องขาดทุนอยู่ จากปี 1971—1977 เครื่องแบบเอฟ-4 อีเจแฟนทอม จำนวน 158 เครื่องผลิตภายใต้สิทธิอนุญาตจากบริษัทแม็คดอนเนลล์ ดักกลาส คิดเป็นมูลค่าระหว่าง 1,800 ถึง 2,200 ล้านดอลลาร์ต่อเครื่อง และครั้งนี้คาดว่ามิตซูบิชิจะทำกำไรได้ดั่งงาม⁷⁴ เครื่องเอฟ-4 อีมีข่าวว่าเป็น “เครื่องบินเก่า” ไปแล้วและกำลังจะหมดไปในสหรัฐอเมริกา เพราะสู้เครื่องบินมิก 23 ใหม่ไม่ได้ และในระหว่างที่เครื่องบินเอฟ-15 ใหม่กำลังพัฒนาอยู่ ทราบว่าสหรัฐ ต้องการที่จะขายเครื่องบินเอฟ-4 อีในราคาเครื่องบิน 1,100 ถึง 1,200 ล้านดอลลาร์⁷⁵

เหตุการณ์อย่างหนึ่งที่ดึงความตื่นตัวของประชาชนไปที่อันตรายของการผูกพันกิจการกันแน่นแฟ้นจนเกินขนาด ซึ่งจัดทำขึ้นใหม่อีกครั้งระหว่างรัฐบาลกับมิตซูบิชิ ได้แก่ การอนุมัติสัญญาเกี่ยวกับเครื่องยนต์ เรือบินขนส่งซีเอ็กซ์ ในเดือนตุลาคม 1966 กระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมระหว่างประเทศอนุมัติสัญญาซีเอ็กซ์อันมหาศาลให้แก่บริษัทอิชิคาว่าจิม่า-ฮาริม่า ส่วนพวกเครื่องบินเล็กกว่าแบบ ที-63 และ ที-53 ส่งจากบริษัทอุตสาหกรรมหนักมิตซูบิชิและบริษัทอุตสาหกรรมหนักกาวาซากิ แต่การวิ่งเต้นอันทรองอิทธิพลหลังจากของพวกคนของมิตซูบิชิสำเร็จผล ทำให้สัญญาเครื่องยนต์ขนาดใหญ่นี้ถูกโอนไปเป็นของตนได้ท่ามกลางข่าวอื้อฉาวรุนแรงมาก่อนการเลือกตั้งเดือนธันวาคม 1969 ภายหลังกระทำตามในรัฐสภาเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ ความปรากฏออกมาว่ามิตซูบิชิไม่ได้มีเครื่องอุปกรณ์และช่างเทคนิคที่สามารถทำงานตามโครงการนี้ได้ และประสบการณในด้านเครื่องยนต์แก๊สไอพ่นที่ใหญ่ที่สุดจนเดี่ยวนี้นี้ก็เพียงเครื่องบินขนาด 317 กำลังม้า (แต่เครื่องบินซีเอ็กซ์ขนาด 25,000 กำลังม้า) นอกจากนั้นโรงงานใหม่ที่กำลังก่อสร้างที่อาจิโอกาสำหรับโครงการนี้คิดเป็นมูลค่าอย่างน้อย 2 พันล้านเยน⁷⁶

ตัวเลขเหล่านี้แสดงถึงความสำคัญของการที่จะต้องการดำเนินการดำเนินงานของมิตซูบิชิให้ละเอียดถี่ถ้วน⁷⁷

ตั้งแต่นั้นมาในปี 1870 ที่เมืองโอซากา บริษัทนี้คงรักษาความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ใกล้ชิดกับทางการรัฐบาลอยู่ตลอดมา และขยายตัวควบคู่ไปกับรัฐบาลโดยอาศัยการดำเนินงานทางทหาร และอาณานิคมของตนเริ่มด้วยการบุกได้วันปี 1874 เรื่อยมาถึงสงครามแปซิฟิกถึงปัจจุบันนี้และต่อไป ระหว่างสงครามแปซิฟิก มิตซูบิชิผลิตตัวถังเครื่องบินประมาธร้อยละ 40 ของทั้งหมด และเครื่องยนต์เรือบินร้อยละ 50 ให้กับกองทัพอากาศ รวมทั้งรถถังทั้งหมด และเรือรบเป็นจำนวนมากที่ใช้ในสงคราม เครื่องบินต่อสัแบบ 'ซีโร' เป็นผลิตผลของมิตซูบิชิ ตอนสิ้นสงคราม มิตซูบิชิมีโรงงาน 31 แห่งและคนงานทั้งหมด 4 แสนคน บริษัทอุตสาหกรรมหนักมิตซูบิชิซึ่งเป็นหน่วยงานผลิตอาวุธ ลังเลที่จะยอมยุบกิจการไปตามโครงการปฏิรูปของการยึดครองญี่ปุ่นของฝ่ายพันธมิตร หลังจากการพ่ายแพ้สงครามและอันที่จริงก็พิสูจน์ให้เห็นว่าทำทุกที่หน่วงเหนี่ยวไว้ เพราะเมื่อนโยบายการยึดครองเปลี่ยนไป การเริ่มต้น "เปลี่ยนเข็ม" คือ พอเป็นพิธีให้บริษัทอุตสาหกรรมหนักมิตซูบิชิแยกออกเป็นภาคตะวันออก ตะวันตก และภาคกลาง ก็เป็นที่ยอมรับกัน (ตรงกันข้ามบริษัทการค้ามิตซูบิชิถูกแบ่งแยกออกเป็น 140 ส่วน ต่างหากจากกัน) จากปี 1947 บริษัทอุตสาหกรรมหนักมิตซูบิชิเข้าทำบริการและซ่อมแซมอาวุธให้กับทางการทหารสหรัฐ และในตอนเฟื่องฟู เพราะสงครามเกาหลี มิตซูบิชิโดยส่วนใหญ่แล้วไม่สนใจกับเรื่องจำหน่ายกระสุนปืนใหญ่ ลูกกระเบิด ฯลฯ อันเป็นธุรกิจระยะสั้น ให้ผลกำไรงามซึ่งไปตกได้แก่พวกประกอบการใหม่ๆ ขนาดเล็กกว่า⁷⁸ แต่มิตซูบิชิยังคงทุ่มเทในด้านบริการและซ่อมแซมยานพาหนะ เรือรบ และเครื่องบินไอพ่นอยู่ต่อไป และก็ได้เรียนรู้เทคโนโลยีด้านอาวุธอันก้าวหน้าของอเมริกาไปด้วยในขณะเดียวกัน ในปี 1954 กลุ่มมิตซูบิชิมีการปรับปรุงโรงงานใหม่ คือ บริษัทการค้ามิตซูบิชิซึ่งเมื่อเร็ว ๆ นี้เรียกชื่อใหม่ว่า บรรษัทมิตซูบิชิ ถูกปฏิรูปรวมส่วนต่างๆ ที่แยกออกจากกันชั่วคราว "การประชุมประจำวันศุกร์" ของพวกหัวหน้าหน่วยงานมิตซูบิชิทั้งหมดถูกรื้อฟื้นขึ้นมาให้เป็นองค์กรวางแผนและประสานงานส่วนกลางของกลุ่มมิตซูบิชิ มิตซูบิชิใหม่แตกต่างจากของเก่าในข้อที่ว่าไม่ได้รวมศูนย์อยู่ที่บริษัทครองหุ้นของตระกูลอิวาซากิอีกต่อไป แต่ข้อนี้ก็อาจมีผลในทางปฏิบัติช่วยเสริมประสิทธิภาพและ "ความมีเหตุมีผล" ของบรรษัทให้ดีขึ้นได้

ความเป็นไปสำคัญสองอย่างเกิดขึ้นภายในมิตซูบิชิในปี 1964 อันเป็นปีสำคัญสำหรับพัฒนาการของระบบนายทุนญี่ปุ่น ประการแรก คือ การเข้าร่วมกันอีกของเครืออุตสาหกรรมหนักภาคตะวันตก ตะวันออก และภาคกลาง เป็นการผนึกกำลังภายในที่สำคัญอันหนึ่ง อีกประการหนึ่ง ได้แก่การแต่งตั้งอูซามิ มาโกโตะ ประธานธนาคารมิตซูบิชิให้ดำรงตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย อันเป็นตำแหน่งที่มีอำนาจการเมืองใหญ่ยิ่งในแง่ของการกำหนดนโยบายทางการคลัง และเป็นตำแหน่งที่เคยตั้งเฉพาะจากข้าราชการกระทรวงคลังหรือจากบุคคลภายในธนาคารฯ เท่านั้น⁷⁹ ก้าวต่าง ๆ เหล่านี้เป็นช่องทางนำไปสู่การขยายประกอบการนอกประเทศออกไปอีกอย่างมหาศาลภายหลังปี 1965 (ดูตอนอื่นๆ ของหนังสือเล่มนี้) และนำไปสู่การเสนอแนะอย่างออกหน้าออกตา ให้มีการสร้างกำลังอาวุธขึ้นเต็มที่ ทั้งสองด้านนี้สัมพันธ์กันโดยตรงในแนวคิดเก่าแก่ของมิตซูบิชิ เพราะว่าการขยายกิจการของตนทุ่มเทอย่างหนักอยู่ในได้วันและเกาหลีใต้โดยเฉพาะ และเพราะว่าสองแห่งนี้เคยเป็นที่ตั้งสำหรับเปิดฉากแรกของการขยายอำนาจญี่ปุ่นด้วยกำลังอาวุธ

ความเป็นไปสำคัญ ๆ ขึ้นต่อมาภายในมิตซูบิชิเกิดขึ้นในปี 1969 ตั้งแต่เดือนมกราคมเรื่อยมา ได้มีการพยายามรวมธนาคารมิตซูบิชิกับธนาคารได-อิชิ ฝ่ายหนึ่งมีปริมาณเงินฝากอยู่ในอันดับสามในญี่ปุ่น อีกฝ่ายหนึ่งอยู่ในอันดับหก การผูกพันเช่นนี้จะก่อให้เกิดผล 3 ประการ คือ ประการแรก เป็นการตั้งธนาคารใหญ่ที่สุดในญี่ปุ่น และสร้างกำลังสนับสนุนในการแข่งขันที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการปล่อยให้เป็นทุนเสรีซึ่งกำลังจะมีขึ้น ประการที่สอง เป็นการเชื่อมโยงกับฟุจิทสูอันเป็นบริษัทที่มีกำลังยิ่งใหญ่ ในด้านที่มีตซูบิชิอ่อนแอ ถ้าจะเปรียบเทียบกัน และมีความสำคัญยิ่ง ๆ ขึ้นสำหรับการทำงานสัญญาด้านการป้องกันและจรวด เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ และประการที่สาม เป็นการเชื่อมโยงกับบริษัทอุตสาหกรรมการหนักกาซาอิ อันเป็นบริษัทที่รองลงมาจากบริษัทอุตสาหกรรมการหนักมิตซูบิชิในฐานะคู่สัญญาในเรื่องการป้องกันประเทศ เพราะฉะนั้นจึงเท่ากับเป็นการกำจัดการแข่งขันทั้งปวงด้วยการสร้างบริษัทผูกขาดขนาดยักษ์ในด้านผลิตอาวุธ (ทั้งฟุจิทสูและบริษัทอุตสาหกรรมการหนัก กาซาอิ ต่างอยู่ในกลุ่ม ได-อิชิ) การณ์ปรากฏว่า ความพยายามรวมดังกล่าวนี้ถูกคว่ำจากฝ่ายค้านภายในกลุ่ม ได-อิชิ แต่ก็มีผลสำคัญแสดงให้เห็นแนวความคิดของมิตซูบิชิ ในปี 1969 บริษัทอุตสาหกรรมการหนักมิตซูบิชิยังถูกนำหน้าจากบริษัท โตโยต้า ในฐานะผู้ส่งรถยนต์ออกนอกประเทศชั้นนำ และจากบริษัท อิซิกาวาจิมา-ซาริมา ในด้านการต่อเรือด้วย โดยเหตุที่ตลาดรถยนต์ภายในประเทศใกล้จะอิ่มตัวและการแข่งขันในต่างประเทศด้านรถยนต์และการเดินเรือเข้มข้นขึ้น แผนรถยนต์ซึ่งไม่ให้ผลกำไรและหนี้สินล้นพ้นตัวของบริษัทอุตสาหกรรมการหนักมิตซูบิชิจึงล้มเลิกไปทั้งหมดในเดือนพฤษภาคม ได้มีการตกลงผูกพันกับบริษัท ไครสเลอร์ของสหรัฐอเมริกา ซึ่งคาดกันว่าจะเป็นช่องทางให้มิตซูบิชิได้เข้าถึงเทคโนโลยีล่าสุดทางด้านยานบินอวกาศ และมาคิตา โยอิชิโร ประธานตั้งแต่เดือนมีนาคม 1969 ชี้แจงว่า การป้องกันประเทศจะได้รับความสำคัญเพิ่มจากบริษัท⁸⁰

ใน “การประชุมประจำวันศุกร์” ของบรรดาหัวหน้าบริษัทมิตซูบิชิ 26 บริษัทเมื่อวันที่ 12 กันยายน 1969 แนวทางที่กลุ่มนี้จะดำเนินตามสำหรับในรอบทศวรรษที่ 70 มีระบุไว้ดังนี้

1. มิตซูบิชิในฐานะผู้พัฒนา จะทำการส่งเสริมด้านปริมาณโดยสร้างบ้านอยู่อาศัยอย่างขนานใหญ่ สร้างเมือง ศูนย์การค้าใหม่ ๆ ฯลฯ
2. มิตซูบิชิในฐานะเป็นกำลังสนับสนุนใกล้ชิดของรัฐ จะทำการสร้างเสริมกำลังความเป็นใหญ่ของมิตซูบิชิในด้านผลิตกรรมการป้องกันประเทศ การพัฒนาจรวด พัฒนาการเดินเรือ อุตสาหกรรมการพลังนิวเคลียร์ อุตสาหกรรมการขุดเจาะ โดยเฉพาะในด้านผลิตอาวุธ จะใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีระดับสูง ในปัจจุบันเพื่อดำเนินการสร้างอาวุธ ที่ปราศจากข้อขาดตกบกพร่อง และเพื่อขยายตลาดของมิตซูบิชิ
3. มิตซูบิชิในฐานะหน่วยประกอบกรของโลก จะใช้กำลังร่วมกันของมิตซูบิชิในกิจการระหว่างประเทศ เป็นต้นว่า การพัฒนาทรัพยากรและตลาดในต่างประเทศ การส่งทุนออกไปต่างประเทศ⁸¹

ประการสุดท้าย แหล่งเชื่อมโยงด้านองค์การระหว่างรัฐบาลกับวิสาหกิจในระดับและส่วนของมิตซูบิชิในการนี้ ควรจะได้พิจารณาถึง ตั้งแต่เดือนสิงหาคม 1952 เมื่อสภาผลิตภัณฑ์เพื่อการป้องกันประเทศได้ตั้งขึ้นมาตอนแรกภายในเคตันเร็น (สหพันธ์องค์การเศรษฐกิจ) ตำแหน่งประธานซึ่งเริ่ม

ด้วยประธานของบริษัทอุตสาหกรรมหนักमितซูบิซิตอนระหว่างสงครามคือ โงโก กิโยชิ ตกอยู่ในมือคนของमितซูบิซิตูเสมอมา⁸² คณะกรรมการผลิตกรรมเพื่อการป้องกันประเทศเป็นองค์การสำคัญที่รับผิดชอบในการประสานงานวิจัย การวิ่งค้นหาเส้นสายและตลาดให้กับบรรษัทใหญ่ ๆ จำนวนร้อยละกว่าบรรษัทที่เกี่ยวข้องกับการผลิตอาวุธและกระสุน การควบคุมของमितซูบิซิตูตามจุดสำคัญในผลิตกรรมอาวุธจากด้านของวิสาหกิจ ขึ้นถึงจุดเด่นในปี 1970 ภายในองค์การธุรกิจใหญ่ ๆ ของเคตันเร็น สถานการณ์เป็นดังนี้ คือ รองประธานเคตันเร็น ได้แก่ โกอโน ฟุมิอิโก ประธานของเครืออุตสาหกรรมหนักमितซูบิซิตู ประธานคณะกรรมการผลิตกรรมเพื่อการป้องกันประเทศ ได้แก่ โอคาโน ยะสุจิโร

อดีตประธาน และปัจจุบันเป็นที่ปรึกษา ของเครืออุตสาหกรรมหนักमितซูบิซิตู ประธานคณะกรรมการการบิน ได้แก่ ฟุจิอิ ฟูกาโซ ที่ปรึกษาของเครืออุตสาหกรรมหนักमितซูบิซิตู ประธานคณะกรรมการเครื่องไฟฟ้า ได้แก่ เซกิ โยชิฮิซา ที่ปรึกษาของบริษัทเครื่องไฟฟ้าमितซูบิซิตู ประธานสมาคมยุทธสัมภาระญี่ปุ่น ได้แก่ โอกูโม เคน ประธานของบริษัทเครื่องไฟฟ้าमितซูบิซิตู ผู้อำนวยการใหญ่ สมาคมอุตสาหกรรมการบินญี่ปุ่น ได้แก่ มากิตา โยชิชิโร ประธานใหญ่ของเครืออุตสาหกรรมหนักमितซูบิซิตู⁸³

ในเดือนกรกฎาคมและสิงหาคม 1970 มีเอกสารสำคัญและส่งเสริมกันตีพิมพ์ออกมาจากสำนักงานการป้องกันประเทศ (“มาตรการมูลฐานเกี่ยวกับการผลิตและพัฒนาเครื่องยุทธโศปกรณ์” — 15 กรกฎาคม) และจากคณะกรรมการผลิตกรรมเพื่อการป้องกันประเทศแห่งเคตันเร็น (“ข้อคิดเห็นของเราเกี่ยวกับปัญหาของอุปกรณ์การป้องกันประเทศ สำหรับระยะต่อไป”—12 สิงหาคม)⁸⁴ เอกสารฉบับแรกออกมมาจากด้านรัฐบาลแถลงหลักการพื้นฐาน 2 ประการของรัฐบาล กล่าวคือ การส่งเสริมการผลิตอาวุธภายในประเทศ และการสนับสนุนหลักการแข่งขันในหมู่ผู้ทำสัญญา เอกสารฉบับหลังจากด้านวิสาหกิจกำหนดแนวการปฏิรูปสถาบัน 3 ประการ ตามที่ตนต้องการ และซึ่งจะเปิดช่องทาง (อันแตกต่างกับแบบไม่เป็นทางการและไม่เปิดเผยในปัจจุบัน) ให้ฝ่ายวิสาหกิจมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการป้องกันประเทศ กล่าวคือ (1) จัดตั้งสภาความมั่นคงแห่งชาติทำหน้าที่เป็นองค์กรที่ปรึกษาสำคัญของนายกรัฐมนตรีในเรื่องการป้องกันประเทศ (2) จัดตั้งคณะกรรมการการป้องกันประเทศมีตัวแทนจากนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญพลเรือน ฯลฯ เพื่อวางแผนและแนะนำผู้อำนวยการสำนักงานป้องกันแห่งชาติในเรื่องใช้งบประมาณการป้องกันประเทศให้ถูกต้องเหมาะสม และ (3) จัดตั้งการประชุมโต๊ะกลมเรื่องอุปกรณ์การป้องกันประเทศโดยมีตัวแทนจากฝ่ายพลเรือน และรัฐบาลด้วย⁸⁵

ถ้าหากว่าข้อเสนอแนะเหล่านี้เป็นที่ยอมรับ บรรดานักอุตสาหกรรมชั้นนำก็ได้ชี้แจงไว้แจ่มแจ้งอยู่แล้วถึงลักษณะของมาตรการป้องกันประเทศที่ตนเชื่อว่าจำเป็น และซึ่งจนถึงบัดนี้เป็นเรื่องที่คาดกันอย่างไม่เป็นทางการต่อรัฐบาล โอกูโม เคน (ประธานบริษัทเครื่องไฟฟ้าमितซูบิซิตู และประธานสมาคมยุทธสัมภาระญี่ปุ่น) ต้องการให้ญี่ปุ่นมีอาวุธนิวเคลียร์ ให้เพิ่มรายจ่ายการป้องกันประเทศอย่างน้อยถึงระดับอัตราของฝรั่งเศส คือ ร้อยละ 4 ของผลิตผลรวมของชาติ (เทียบกับร้อยละ 1 ในปัจจุบัน) และให้ขยายกองทัพเรือขึ้น 3 เท่าตัว ในการประชุมใหญ่ครั้งที่ 30 ของเคตันเร็น เมื่อเดือนพฤษภาคม

1969 ประธานในตอนนั้น (อูเยมูระ) กล่าวในคำปราศรัยต้อนรับว่า “เรามีหน้าที่ที่จะช่วยในการสงวนรักษาไว้ซึ่งสันติภาพในตะวันออกไกล และที่จะค่อยๆ เพิ่มพูนกำลังความสามารถป้องกันตนเองตลอดจนยึดมั่นอย่างเข้มแข็งต่อระบบสนธิสัญญาความมั่นคง”⁸⁶

ซาคุราตะ ผู้อำนวยการสมาคมสหพันธ์ลูกจ้างญี่ปุ่น (นิคโกเร็น) เชื่อว่าจำเป็นต้องพิจารณาปัญหาการป้องกันประเทศอย่างระมัดระวัง เมื่อคำนึงถึงความจำเป็นที่จะต้องให้ได้แหล่งพลังงานจากนอกประเทศ และคิดว่าการแก้ไขรัฐธรรมนูญเป็นสิ่งจำเป็นต่อการป้องกันของชาติ⁸⁷ ฟุนาดา นากา ประธานของสมาคมตรวจสอบสนธิสัญญาความมั่นคง (อัมโป โซซาไก) ของพรรคเสรีประชาธิปไตย ได้เสนอเมื่อฤดูร้อนปี 1969 ว่า เพราะเหตุความคับแคบของตลาดอาวุธภายในประเทศจึงเป็นการจำเป็นต้องอนุญาตให้ส่งออกไปได้ทุกวัน เกาหลีใต้ เวียดนามและเอเชียอาคเนย์ ทั้งนี้เพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมให้ทันสมัย⁸⁸ และเพื่อให้ความคิดแคบๆ เรื่องการป้องกันประเทศได้เป็นที่เข้าใจกันอย่างถูกต้อง ขอเสนอถ้อยคำดังต่อไปนี้จากฟูจิโน ซุจิโร ประธานของบริษัทการค้ามิตซึบิชิผู้เคยเป็นประธานสาขาบักกิ่งของมิตซึบิชิอยู่ตลอด 6 ปี จนสิ้นสงครามที่กล่าวว่า

“ขอให้ไปดูเกาหลี ถ้าโดยบังเอิญตอนเช้าๆ ท่านเกิดไปเห็นคนๆ หนึ่งกำลังลากรถบรรทุกผูกตองอยู่ ภริยาของเขาก็จะเป็นผู้เข็นท้ายรถนั้นอยู่ด้วย แสงสว่างในสายตาของผู้คนทั้งหลายแตกต่างกันที่ตรงนั้น ใต้หันทันก็เป็นเช่นนั้นเหมือนกัน เหล่านี้เป็นประเทศที่เราอาจร่วมมือด้วยได้ในทางเศรษฐกิจ ยุโรปมีองค์การตลาดร่วมของตน อเมริกาเลี้ยงตัวเองได้พอ พวกเราชนผิวคล้ำซึ่งได้กลายเป็นปัญหาให้กับโลกจะต้องรวมกำลังของเราเสียแต่บัดนี้ ข้าพเจ้าเชื่อว่าวงไพบูลย์มหาเอเชียบูรพาแต่เดิมเป็นสิ่งที่ถูกต้องโดยแท้ ความยุ่งยากมีอยู่อย่างเดียวกับเท่านั้น คือว่าญี่ปุ่นเอาแต่ประโยชน์ของตนแต่ฝ่ายเดียวและความรู้สึกขุ่นเคืองในขั้นนี้ยังคงมีอยู่ แต่ต่อไป เราจะต้องเผชิญยุคใหม่ด้วยการเปลี่ยนความคิดของเราในเรื่องให้ความช่วยเหลือ และรับการช่วยเหลือ”⁸⁹

บทที่ 4

ญี่ปุ่นและจีน

ข้อตกลงการค้าขาย

เมื่อตอนการปฏิวัติได้ชัยชนะในประเทศจีน สหรัฐอเมริกามีบังคับให้ญี่ปุ่น (ซึ่งตอนนั้นในทางทฤษฎียังไม่ได้เป็นเอกราช) ยอมรับรายซื้อสินค้าที่ถูกห้ามมิให้ซื้อขายกับประเทศจีน นี่เป็นเหตุการณ์ในปี ค.ศ. 1951 เหตุผลที่อ้างก็คือว่า โดยเหตุที่ญี่ปุ่นกำลังได้ผลประโยชน์จากสงครามเกาหลียิ่งกว่าประเทศอื่นใดทั้งหมด ญี่ปุ่นจึงควรต้องยอมสูญเสียมากกว่าจากการปิดการค้าขายกับจีนด้วย¹ จะอย่างไรก็ตาม ผลที่ได้คือ สินค้าออกของอเมริกาไปสู่ญี่ปุ่นถีบตัวสูงขึ้นอย่างรวดเร็วเป็นการแทนที่สินค้าที่มาจากประเทศจีน ในปี 1951 ปริมาณจำหน่ายของสหรัฐในด้านถั่วเหลือง ถ่านหินและเกลือเพิ่มขึ้น 3 เท่า 16 เท่า และ 18 เท่าตัว จากตัวเลขปี 1950 ส่วนปริมาณจำหน่ายจากจีนกับญี่ปุ่นตกลงไปอย่างมาก

ยกเว้นช่วงสั้น ๆ ในปี 1955-1956 (ปี 1956 ญี่ปุ่นมีส่วนร้อยละ 21.8 ในการค้าทั้งหมดของจีน) ญี่ปุ่นยังคงเดินแนวเดียวกันตลอดทั้งทศวรรษ แต่หลังจากที่กิกิซุกุโค่นอำนาจไปในปี 1960 ผู้สืบตำแหน่ง คือ อิเคดะ ซึ่งเป็นข้าราชการที่เด็ดขาดกว่า แต่สนใจเรื่องอุดมการณ์น้อยกว่ากิกิซุ ได้ตกลงยอมแก้ไขความสัมพันธ์ทางการค้ากับจีนตามคำเรียกร้องต้องการของวงการธุรกิจ อิทธิพลกดดันนี้มาจากหลายแหล่งด้วยกัน เฉพาะอย่างยิ่งจากโอซากาอันเป็นศูนย์กลางการค้าใหญ่ซึ่งโดยประเพณีผูกพันทางการค้าอยู่กับประเทศจีน แหล่งอิทธิพลสำคัญ คือ พรรคเสรีประชาธิปไตยก็สนับสนุนให้มีความสัมพันธ์ทางการค้าที่ดีขึ้นกับจีนด้วยเช่นกัน

ผู้นำกลุ่มของพรรคเสรีประชาธิปไตย คือ มัตสึมุระ เก็นโซ ซึ่งชราภาพและเป็นที่รู้จักเป็นส่วนตัวกับทั้งโจว เอิน ไหล และเจินอี้ (รัฐมนตรีต่างประเทศในตอนนั้น) ได้เดินทางไปประเทศจีน และพูดจากับสมาชิกผู้หนึ่งของคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีน คือ เลี้ยว เจิง จิว (ผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยยวาชะของมัตสึมุระในประเทศญี่ปุ่น) ในเดือนพฤศจิกายน 1962 เลี้ยว ลงนามข้อตกลงกับนักธุรกิจญี่ปุ่นผู้หนึ่ง คือ ทากาซากิ ทัดสุโนสุเกะ ทากาซากิเป็นคนแบบเดียวกันกับบรรดาคนใหญ่ ๆ “ที่นิยมจีน” จำนวนมากภายในและรอบ ๆ พรรคเสรีประชาธิปไตย คือ เป็นที่เบ้มธุรกิจที่มีหัวปฏิริยาคนหนึ่ง ซึ่งสร้างความร่ำรวยขึ้นมาในแมนจูว์ ในปี 1955 ทากาซากิ เป็นหัวหน้าคณะผู้แทนไปร่วมการประชุมเมืองบันดง และได้ทำการพูดจาเป็นการชั่วคราวกับคณะผู้แทนจีนที่นั่น ข้อตกลงเลี้ยว-ทากาซากิ (ซึ่งโดยปรกติใช้เรียกกันว่า “การค้า ล-ท” หรือไม่ว่า “บันทึกข้อตกลงทางการค้า” (Memorandum Trade) คลุมระยะเวลา 5 ปี ระหว่าง 1963-1967 และเรียกร้องให้มีการค้า

แลกเปลี่ยนกันเป็นมูลค่า 100 ล้านดอลลาร์ อิเคดะ รับรองข้อตกลงนี้ซึ่งได้รับการสนับสนุนอย่างอ่อน
หนาฝาคั่งจากกระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมระหว่างประเทศอันทรงอิทธิพล แต่เคตันเร็นคัดค้าน
การสัมพันธ์ทางการค้าที่ดีขึ้นกับจีน ทั้ง ๆ ที่สภาวิจัยเศรษฐกิจญี่ปุ่นซึ่งตอนนั้นมีอุเอะมุระ โทโกโร
(เดี่ยวนั้นเป็นประธานของเคตันเร็น) สนับสนุนให้มีการค้ามาก ๆ ขึ้นกับจีนในตอนนั้น² ตัวอย่างเช่น
ในปี 1966 “การค้า ล-ท” มีมูลค่า 200 ล้านดอลลาร์ และของการค้า “บริษัทผู้เป็นมิตร” กว่า
300 ล้านดอลลาร์ ในปี 1970 เต็มปีแรกภายหลังการปฏิวัติทางวัฒนธรรม การค้าญี่ปุ่น-จีนทั้งสิ้น
มีมูลค่า 820 ล้านดอลลาร์ จากจำนวนนี้เป็นของ “การค้า ล-ท” เพียง 70 ล้านดอลลาร์เท่านั้น³

การค้าของญี่ปุ่นกับจีนถูกรอบงำอยู่ด้วยปัญหาเรื่องสัมพันธภาพของญี่ปุ่นกับไต้หวันมากกว่า ใน
ทางกลับกัน ในปี 1963 เป็นครั้งแรกที่รัฐบาลญี่ปุ่นตกลงประกันเงินกู้ผ่อนชำระจำนวน 15 ล้านดอลลาร์
สำหรับการส่งโรงงานประติษฐกรรมสิ่งทอไปยังประเทศจีน ทางไทเปประท้วงอย่างแข็งแรง
และฝ่ายญี่ปุ่นตัดสินใจส่งโยชิเดะ ซึ่งเกษียณอายุแล้วไปไทเปเพื่อปลอบใจเจียงไคเช็ค เมื่อกลับถึงญี่ปุ่น
โยชิเดะได้เขียนจดหมายถึงเจียงไคเช็คให้สัญญาว่าญี่ปุ่นจะไม่ยอมให้มีการส่งโรงงานด้วยการผ่อนชำระ
ไปประเทศจีนอีกต่อไป เรื่องโรงงานสิ่งทอจึงเป็นอันพับตกไป “จดหมายโยชิเดะ” ยังความขุ่นเคืองแก่
รัฐบาลจีนอย่างใหญ่หลวง ความสัมพันธ์จึงยิ่งทรุดลงไปอีกพร้อม ๆ กับที่ซาโตน้องชายของกิชิขึ้นมา
เป็นนายกรัฐมนตรีในปี 1964 ซาโตประกาศว่า “ความสัมพันธ์ญี่ปุ่น-จีน จะไม่เปลี่ยนแปลงตราบเท่าที่
ข้าพเจ้าอยู่ในตำแหน่ง” ซาโตยังให้การสนับสนุนเต็มที่ต่อความพยายามของพี่ชายกิชิของเขา และ
ของ ยัตสึ กาชูโอะ ในการตั้งกลุ่มวิงเด้นของฝ่ายนิยมไทเป และฝ่ายนิยมเซวูล

ภายหลังการปฏิวัติทางวัฒนธรรมแล้ว จีนวางท่าที่แข็งกร้าวอย่างเห็นได้ชัดกับรัฐบาลซาโต ใน
เดือนเมษายน 1970 โจว เอิน ไหล เดินทางไปยังกรุงเบียงยาง ที่นั่นเขาได้ลงนามแถลงการณ์ซึ่งมุ่ง
เป็นปฏิปักษ์กับญี่ปุ่นเป็นสำคัญ ร่วมกับบรรดาผู้นำของสาธารณรัฐประชาธิปไตยแห่งประชาชนเกาหลี
หลังจากนั้น แถลงการณ์ร่วม จีน-เกาหลี ต่อมาก็ดึงดูดความสนใจไปที่การคุกคามของญี่ปุ่น เฉพาะ
อย่างยิ่งต่อเกาหลีแน่นอน จักรวรรดินิยมอเมริกายังคงถือว่าเป็นศัตรูหมายเลขหนึ่งอยู่ แต่เป็นความ
สัมพันธ์แบบ “สหรัฐเป็นผู้ชักใย และญี่ปุ่นเป็นตัวแสดงบทบาทบนเวที” ในเดือนเมษายน 1970
โจว เอิน ไหล ยังได้ประกาศหลักการ 4 ประการใช้สำหรับการค้ากับญี่ปุ่นอีกด้วย

จีนเน้นข้อเรียกร้องของตนต่อญี่ปุ่นอยู่ที่ปัญหาเรื่องไต้หวันโดยตรง โจว เอิน ไหล แถลงว่า จีน
พร้อมที่จะทำสนธิสัญญากับญี่ปุ่นเรื่องการเลิกอ้างอำนาจอธิปไตยของญี่ปุ่น-ไทเปในปัจจุบัน ส่วนสนธิ
สัญญาความมั่นคงกับสหรัฐอเมริกาไม่เป็นอุปสรรคในตัวของมันเอง

ซาโตจะรู้สึกหนาว ๆ ร้อน ๆ อยู่แล้วก่อนการประกาศการไปเยือนปักกิ่งของนิคสัน เมื่อวันที่ 5
เมษายน 1971 ซาโตประกาศในที่ประชุมกับนักหนังสือพิมพ์ในเมืองฟูกุโอกะ ว่า เขากำลังจะถอน
คำแถลงของเขาที่บอกว่า ความสัมพันธ์จะไม่เปลี่ยนแปลงในขณะที่เขายังเป็นรัฐบาลอยู่ และบอกว่า
เขาจะ “ปรับปรุง” ความสัมพันธ์ของญี่ปุ่นกับจีนให้กระเตื้องดีขึ้น เพราะฉะนั้น ในที่นี้จึงสมควร
พิจารณาถึงอิทธิพลกดดันต่าง ๆ ซึ่งบังคับให้ซาโตจำต้องยอมถอยอย่างเปิดเผยก่อนการเคลื่อนไหวของ
นิคสัน

กลุ่มนิคมจีนภายในประเทศญี่ปุ่น

พวกกลุ่มที่ดำเนินงานเพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงสัมพันธภาพทางการเมืองกับจีนจนถึงปี 1972 อาจแบ่งออกได้เป็นสองพวก คือ พวกที่อยู่ภายในและพวกที่อยู่ภายนอกพรรคเสรีประชาธิปไตย ภายในพรรคเสรีประชาธิปไตย อย่างที่เคยเป็นมามีพวกเจ้าใหญ่นายโตอยู่หลายคนที่เสนอให้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับปักกิ่ง บุคคลสองคนที่รู้จักกันดีที่สุดในกลุ่มนี้ได้แก่ มัตสุมุระ เก็นโซ ซึ่งจัดทำข้อตกลงทางการค้าปี 1962 (บุคคลผู้นี้ถึงแก่กรรมเมื่อเดือนสิงหาคม 1971) แล้วก็ อุตสึโนมิยา โทกุมะ ทั้งสองคนนี้ดำเนินงานเพื่อความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นกับจีน โดยให้เหตุผลว่าสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ให้ประโยชน์เฉพาะแต่กับพวกข้าราชการและทหารหัวเอียงขวาในญี่ปุ่นเท่านั้น⁴

ต่อมาในตอนหลัง ๆ นี้ ตัวเปลี่ยนแปลงสำคัญได้แก่ฟูจิยามา ไอชิโร เช่นเดียวกับทากาซากิ ผู้ล่วงลับไปแล้ว เขาเป็นนักธุรกิจฝ่ายขวาซึ่งสะสมความมั่งคั่งมาจากการปล้นสะดมประเทศจีนระหว่างถูกญี่ปุ่นยึดครอง เขาเป็นคนใกล้ชิดกับวงการธุรกิจใหญ่ ๆ และส่วนหนึ่งของวงการธุรกิจก็รับรองให้เขาทำหน้าที่เป็นปากเสียงมีอำนาจทำการเปลี่ยนแปลงตามที่ต้องการ ก่อนเหตุการณ์เดือนตุลาคม 1971 เกโซ โดยุไค (สหพันธ์ธุรกิจใหญ่ที่สุดเป็นที่สอง) ซึ่งโดยแท้จริงแล้วรวมชุมชนธุรกิจของโอซากาทั้งหมดและนิฮอน เคโซ (หนังสือพิมพ์ข่าวเศรษฐกิจของญี่ปุ่น) ต่างเรียกร้องอย่างเปิดเผยให้มีการเปลี่ยนแปลงนโยบาย

ฟูจิยามารวมกลุ่มสนับสนุนสมาคมชิกรัฐสภา ด้วยการสนับสนุนของสมาชิกรัฐสภาจำนวนมากว่าครึ่งในทั้งสองสภา เพื่อสนับสนุนสัมพันธภาพตามปกติกับประเทศจีน ตกตอนฤดูร้อนปี 1971 มีสมาชิกรัฐสภาพรรคเสรีประชาธิปไตยจำนวน 95 คน รวมทั้งบางคนจากกลุ่มของซาโต (อาจเป็นพวกสายลับหรืออย่างไร) ได้ให้การสนับสนุนสนับสนุน กาลังสนับสนุนนี้มีผู้คำนวณว่าจริง ๆ แล้วมีมากกว่านี้ แต่ในที่ถูกลบลงจากคะแนนเสียงรัฐสภาภายหลังการประกาศการเยือนปักกิ่งของนิคสัน⁵ รัฐบาลจีนตอบสนองการตั้งสันนิบาตของฟูจิยามาด้วยการเชื้อเชิญฟูจิยามาไปเยือนปักกิ่งในตอนต้นปี 1971 เวลาเดียวกับที่คณะผู้แทนการค้ากำลังจะไปประเทศจีนเพื่อต่ออายุ “บันทึกข้อตกลงทางการค้า” ซึ่งกระทำกันทุกปี ฝ่ายจีนแม้จะให้ความหมายทางการเมืองในการโต้ตอบกับรัฐบาลโตเกี่ยวเป็นส่วนรวม แต่ก็ยังคงพยายามปิดความสำคัญทางการเมืองของการเจรจาเรื่องการค้า หัวหน้าคณะผู้แทนโดยปกติ คือสมาชิกรัฐสภาฟูรุอิ โยชิมิ แห่งพรรคเสรีประชาธิปไตย ถูกญี่ปุ่นลดฐานะลงเป็นเพียงตำแหน่งที่สอง (ตามคำขอของปักกิ่ง) แล้วถูกแทนที่โดยเจ้าหน้าที่เทคนิคซึ่งเป็นหัวหน้าสำนักงาน “บันทึกข้อตกลงทางการค้า” ในโตเกียว⁶

ในเดือนมีนาคม 1971 นิตยสารฟาร์อีสเทอร์น อิโคโนมิก รีวิว รายงานว่า “บรรยากาศในญี่ปุ่นเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากทั้ง ๆ ที่ทำที่ทางการเมืองรัฐบาลจะแข่งกระด้างอยู่ก็ตาม เป็นที่เห็นชัดว่า ซาโตรู้สึกถูก “แรงบีบอย่างหนัก” จากความรู้สึกนิยมปักกิ่งที่ทวีขึ้นในญี่ปุ่นซึ่งเมื่อเร็ว ๆ นี้ ปรากฏออกมาในรูปเป็นกลุ่มสมาชิกรัฐสภาที่อยู่เหนือพรรคมีจำนวนถึง 379 คน จากจำนวนสมาชิกรัฐสภาทั้งสิ้นของสภานั้นและสภาล่าง 743 คน⁷ ในเดือนมกราคม 1971 ผลสำรวจประชามติของหนังสือพิมพ์ อาซาฮี แสดงว่าจำนวนคนที่ให้ความสำคัญกับการสัมพันธ์อันดีกับจีนเพิ่มขึ้นกว่าเท่าตัวในระยะ 18 เดือนที่ผ่านมา

ฟูจิยามา สามารถตั้งสนธิบัตรของตนขึ้นมาได้ ก็เพราะปัจจัยสองอย่างด้วยกัน คือ การสนับสนุนทางการเงินจำนวนมากมาจากวงการธุรกิจ โดยเฉพาะจากเคไอ โดยไค และจากพวกบริษัทใหญ่ๆ ในไอซากา อย่างเช่น สุมิโตโม และเพราะการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ของมติมหาชนและในหมู่พรรคฝ่ายค้านต่างๆ ด้วย พรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่น แม้จะถูกบีบบังคับจากปักกิ่ง และถูกตราหน้าว่าเป็นหนึ่งใน “ศัตรูทงสี่” ของประชาชนญี่ปุ่น แต่ก็สนับสนุนให้รับรองและมีความสัมพันธ์อันดีกับจีน กลุ่มพุทธ โคเมโต ก็เป็นเช่นเดียวกัน ภายหลังการปฏิวัติทางวัฒนธรรม พรรคโซเชี่ยลิสต์ญี่ปุ่นก็ได้กระตือรือร้นความสัมพันธ์กับจีนขึ้น และตอนปลายปี 1970 นาริตา หัวหน้าพรรคได้ไปเยือนประเทศจีนอย่างเป็นทางการ

พรรคโซเชี่ยลิสต์ญี่ปุ่นมีส่วนแข่งขันร่วมกับสหพันธ์-สหภาพแรงงานใหญ่ที่สุด คือ โซเฮียว ในการจัดตั้งองค์กรขึ้นใหม่ เรียกว่าสภาแห่งชาติเพื่อการรื้อฟื้นความสัมพันธ์ญี่ปุ่น-จีน ซึ่งเปิดขึ้นเมื่อต้นปี 1971 สภานี้ได้จัดการชุมนุมใหญ่ๆ และรณรงค์อย่างกว้างขวางเพื่อกระตุ้นมติมหาชนในปัญหาเรื่องเงินองค์กรนี้พยายามใช้อิทธิพลต่อรัฐบาลทั้งจากฝ่ายกลางและฝ่ายซ้ายในฐานะที่เป็นขบวนการของมวลชน ส่วนฟูจิยามา และกลุ่มของเขาดำเนินงานจากภายในกลุ่มผู้ปกครองสองกลุ่มทำงานด้วยกันในรัฐสภา และแม้ก่อนการเยือนปักกิ่งของนิคสัน ก็ถือกันเป็นข้อยุติอยู่แล้วว่า ผู้สืบตำแหน่งต่อจากซาโตจะถูกบีบให้จัดการเปลี่ยนแปลงแก้ไขนโยบายเกี่ยวกับจีนอย่างเต็มที่ ฟูกูตะ ผู้เป็นทายาทสืบตำแหน่งของซาโต พยายามดึงให้ญี่ปุ่นถอนตัวออกจากแผนการอันล้มเหลวของทางวอชิงตันในการประชุมองค์การสหประชาชาติฤดูใบไม้ร่วง 1971⁸ เวลาต่อมาเขายอมรับว่าญี่ปุ่นควรขอโทษจีน แต่แม้กระทั่งภายหลังนิคสันเยือนประเทศจีนแล้ว ฟูกูตะก็ดูเหมือนจะยังคงยืนไม่หลุดจากบัญญัติขัดแย้งในนโยบายเป็นทางการของพรรคเสรีประชาธิปไตยทางด้านไต้หวันอยู่นั่นเอง แล้วก็ยังคงเจริญรอยตามซาโตอยู่ที่แถลงบอกว่า ไต้หวันจะได้รับการรับรู้เป็นทางการ (จากญี่ปุ่น) ว่าเป็นส่วนหนึ่งของจีนก็ต่อเมื่อภายหลังความสัมพันธ์ของญี่ปุ่นกับจีนกลับคืนสู่ภาวะปรกติแล้วเท่านั้น⁹ ซึ่งเป็นทัศนะที่ไร้สาระ

หลักการ โจว เอิน ไหล

เหมือนอย่างที่เราออกุตสาหกรรมผ้าฝ้ายเมือง แลง แคชเชอร์ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 เชื่อว่าชายเสื้อของคนจีนที่ขายออกไปอีกสักวันหนึ่งจะช่วยให้โรงทอของตนมีงานทำอยู่ได้ตลอดกาล วงการธุรกิจญี่ปุ่นก็มองตลาดประเทศจีนในแง่ที่เป็นแหล่งสนองการแสวงหาตลาดที่ถาวรตลอดกาล แล้วก็แบบเดียวกับพวกแลงแคชเชอร์อีกเหมือนกันที่พวกธุรกิจญี่ปุ่นต้องประสบแต่ช่องทางและความผิดหวังกันตลอดมาจนเดี๋ยวนี้ ระหว่างที่แกนร่วมไต้หวัน-เกาหลี-ญี่ปุ่น ได้รับการเสริมให้แข็งแกร่งตามที่ได้บรรยายมาแล้ว ไม่แต่การค้าทางด้านเงินจะอยู่ในระดับต่ำ(ทั้งที่เพิ่มขึ้น) เท่านั้น แต่การกระชับความสัมพันธ์กับฝ่ายแรกกลายเป็นเรื่องขัดกันกับการขยายความผูกพันกับฝ่ายหลังยิ่งขึ้นๆ ทุกที

การเปรียบเทียบการค้าระหว่างญี่ปุ่น-ไต้หวัน กับระหว่างญี่ปุ่น-จีน แสดงให้เห็นภาวะอันล้าหลังของการค้าทางด้านเงิน จนถึงปี 1971

ตารางที่ 23 การค้าญี่ปุ่น-ไต้หวัน และญี่ปุ่น-จีน ปี 1967-1971
(จำนวนเงินหลักล้านดอลลาร์)

ค.ศ.	ไต้หวัน			จีน		
	สินค้าออก ของญี่ปุ่น	สินค้าเข้า ของญี่ปุ่น	รวม	สินค้าออก ของญี่ปุ่น	สินค้าเข้า ของญี่ปุ่น	รวม
1967	328.1	137.0	465.1	288.2	269.4	557.6
1968	471.6	150.7	622.3	325.4	224.1	549.5
1969	606.3	180.5	786.8	390.8	234.5	635.3
1970	700.4	250.7	950.7	568.8	253.8	822.6
1971	767.0	267.0	1,034.0	577.6	322.1	899.7

แหล่งที่มา : กระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมระหว่างประเทศ— Isusho Hakusho Kakuron, 1970 หน้า 277, 659, 1971 หน้า 300, 700; *Far Eastern Economic Review*, 4 March 1972, หน้า 44-67.

กล่าวอีกนัยหนึ่ง การค้าของญี่ปุ่นกับไต้หวันใหญ่โตกว่ากับจีนมากมาย ทั้งที่ไต้หวันมีประชากรเพียงหนึ่งในห้าสิบของผืนแผ่นดินใหญ่จีน ทั้งในสองกรณี ดุลการค้าญี่ปุ่นเป็นฝ่ายได้เปรียบ และได้เปรียบเป็นจำนวนมากทีเดียวในกรณีของไต้หวัน แต่ตั้งที่โรงงานข่าวกรองสมัยใหม่ ไจว เอ็น ไหล เมื่อเร็วๆ นี้เน้นให้เห็น ฝ่ายจีนเกิดความรู้สึกอย่างมากถึงการคุกคามต่อตน จากการรวมกลุ่มการเมืองทหารโดยอาศัยฐานกำลังที่ญี่ปุ่นซึ่งมีท่าทีว่ากำลังเบนความสำคัญบางส่วนทางยุทธศาสตร์จากเอเชียอาคเนย์กลับไปหาเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ ในการกระทำเช่นนี้จีนรู้ดีว่าความสำคัญทางการค้าของตนกับญี่ปุ่น (และฝ่ายญี่ปุ่นก็ต้องการให้เพิ่มขึ้นอีกมาก ๆ ด้วย) จะช่วยให้จีนสามารถใช้อิทธิพลได้ใหญ่หลวงเพื่อตอบโต้ภัยคุกคามจากระบบทหารของญี่ปุ่น ตั้งแต่ปี 1968 มีประกาศหลักการทั่วไปสามประการสำหรับใช้เป็นพื้นฐานในการค้ากับญี่ปุ่น ไจว เอ็น ไหลมาขยายและกำหนดหลักการเหล่านี้ขึ้นอีกในตอนฤดูใบไม้ผลิ 1970 ซึ่งใช้เป็นแนวปฏิบัติกันเป็นส่วนสำคัญตั้งแต่นั้นมา หลักการดังกล่าวอาจสรุปได้ดังนี้ คือ จีนจะไม่ทำการค้าขายกับบรรดาบริษัทที่ช่วยเหลือหรือมีการลงทุนใหญ่โตในไต้หวันหรือเกาหลีใต้ จะไม่ทำการค้าขายกับบรรดาบริษัทที่ช่วยเหลือหรือมีการลงทุนใหญ่โตในเอเชียอาคเนย์ หรือที่เป็นประกอบการร่วมหรือสาขาของบริษัทอเมริกัน¹⁰

ในเดือนกรกฎาคม และสิงหาคม 1970 มีบริษัทจำนวนมากถูกตัดออกจากการค้าเพราะเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งดังกล่าวนี บริษัทพวกนี้รวมถึงบริษัทที่สร้างขึ้นเฉพาะสำหรับทำการค้ากับจีนโดยบริษัทการค้าใหญ่ ๆ 4 บริษัท คือ มิตรชุก มิตรชุกบิชิ มารูเบนิ และ ซี-อีโต-ตลอดจน 40 บริษัทที่เคยร่วมในการประชุมครั้งที่ 15 ของคณะกรรมการการร่วมมือญี่ปุ่น-สาธารณรัฐจีน ในจำนวน 40 บริษัทนี้ก็มีบริษัทหลักล้านปีปอน โดชิมา ยันมาร์ อุตสาหกรรมหนักกาวาซากิ แจแปนแอร์ไลน์ อุตสาหกรรมหนักมิตรชุกบิชิ เคมีภัณฑ์สุมิโตโม เทจิมิ บริษัทอื่น ๆ เช่น อาซาฮี-ดาว ถูกตัดออกเพราะเหตุเป็นบริษัทร่วมกิจการสหรัฐอเมริกา-ญี่ปุ่น เรื่องนี้มีผลกระทบต่อบรรดานักวิสาหกิจญี่ปุ่นมากที่สุดทีเดียว บางบริษัท

อย่างเช่น บริษัทเครื่องโลหะสุมิโตโม เครื่องเหล็กกาซาชิ ท่อเหล็กกล้าญี่ปุ่น เหล็กกล้าโกเบ เป็นต้น ต่างก็รีบประกาศรับหลักการดังกล่าวกันทันที¹¹ นางาโน ชิเงโอะ ประธานบริษัทเหล็กกล้านิปปอน ซึ่งมีส่วนพัวพันแน่นแฟ้นอยู่กับโครงการไปซางของเกาหลี ประกาศด้วยน้ำเสียงค่อนข้างปวดร้าวว่า “เราทำธุรกิจทุก ๆ แห่งไม่ว่าจะเป็นไต้หวัน จีน หรือที่อื่นใดก็ตาม การเลิกปฏิบัติเป็นเรื่องของฝ่ายอื่น”¹² นี่เป็นท่าทีทั่วไปซึ่งรับกันในหมู่บริษัทที่ตกอยู่ในข่ายห้ามของจีน แต่กระนั้นก็ไม่น่าประหลาดอะไรนักที่จีนยังต้องสนองตอบบ้างกับสถานการณ์ ซึ่งมีบริษัทจำนวนมากทีเดียวในวงการอุตสาหกรรมญี่ปุ่นประกาศตนเองสนับสนุนความพยายามของไต้หวันที่จะ “ปลดปล่อยผืนแผ่นดินใหญ่” อย่างที่หลายบริษัทประกาศในการประชุมความร่วมมือญี่ปุ่น—สาธารณรัฐจีน เมื่อปี 1969 หรือสถานการณ์ซึ่งบุคคลสำคัญ ๆ ของญี่ปุ่นกำลังพูดกันถึงการรื้อฟื้นวงไพบูลย์เอเชียขึ้นมาอีก ทศนะฝ่ายเสรีนิยมโดยทั่วไปที่ว่าจีนทำตัว “แบบเด็ก ๆ” ที่ตั้งเงื่อนไขเหล่านี้และที่ยังยืนยันประณาม “ระบอบทหารของญี่ปุ่น” ในการเจรจาการค้าประจำปีก็ยังคงมีอยู่ เป็นทศนะที่ผิวเผินและไม่เข้าเรื่องเลย¹³

เหตุการณ์ที่มีผลกระทบวงกว้างวิสาหกิจญี่ปุ่นอย่างไม่อาจปฏิเสธได้ และอาจเป็นไปได้ คือ ในตอนแรกการประกาศประณามระบอบจักรวรรดินิยมและทหารญี่ปุ่นจากจีน—เกาหลี ที่เมืองเปียงยาง

ตารางที่ 24 ทรัพยากรแร่ธาตุของจีน (ถึงปี 1965)

รายการ	อันดับที่ การผลิตของโลก	% ของการ ผลิตของโลก	ระดับฐานะเลี้ยงตัวเอง	แหล่งสำรอง
อลูมิเนียม	9	.2	พอเพียง	มีมากมาย
ทองแดง	10	2	ไม่พอเพียง	มีจำกัด
สินแร่เหล็ก	4	6	พอเพียง	อันดับหนึ่ง
ตะกั่ว	9	4	มีส่วนเกินบ้าง	มีจำกัด
มันกานีส	6	6	มีส่วนเกินบ้าง	มีมากมาย
นิกเกิล	ต่ำ	—	ขาดแคลนมาก	เล็กน้อย
สังกะสี	11	3	มีส่วนเกินบ้าง	มีจำกัด
เกลือ	2	13	มีส่วนเกินบ้าง	อันดับหนึ่ง
อินทราไซต์	2	12	พอเพียง	อันดับหนึ่ง
ถ่าน	5	5	พอเพียง	อันดับหนึ่ง
น้ำมันดิบ	17	0.6	เลี้ยงตัวเองได้	มีจำกัด

แหล่งที่มา : กระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมระหว่างประเทศ, *Tsusho Hakusho, Kakusho, Soron*, 1971 หน้า 270.

ในเดือนเมษายน 1970 (ห้าเดือนภายหลังแถลงการณ์ซาโต—นิคสัน) และต่อมาคำแถลงหลายครั้ง อันเป็นการเน้นและขยายความในประเด็นเดียวกันนี้โดยมี “หลักการโจว เอิน ไหล” รวมอยู่ด้วย ซึ่งนับว่า

มีความสำคัญที่สุด ขอให้ดูวิสาหกิจสำคัญ ๆ 4 อย่าง คือ เคมีภัณฑ์ สิ่งทอ รถยนต์และเหล็กกล้ากว่าร้อยละ 60 ของผลิตภัณฑ์เคมีภายในประเทศญี่ปุ่น ถูกส่งออกไปประเทศจีนขณะนี้ และนี่เป็นอุตสาหกรรมประเภทหนึ่งที่อยู่ได้โดยอาศัยประเทศจีนยิ่งกว่าปัจจัยอื่นใดทั้งสิ้น แม้แต่บริษัทเคมีภัณฑ์ มิตรูบิชิ ก็ยังตัดขาดจากกลุ่มมิตรูบิชิเพื่อมีส่วนร่วมในการค้าค้านี้ การค้าในปี 1971 คาดหมายว่าจะทำสถิติจำหน่ายทั้งสิ้นถึง 6 ล้านตัน การเจรจาในปีก็ยิ่งยืดเยื้อตั้งแต่ปลายเดือนเมษายนจนถึงสิ้นเดือนกรกฎาคม โดยไม่ได้มีข้อตกลงใดๆ ประกาศออกมาเลย จึงก่อให้เกิดหวาดกลัวกันอยู่บ้างในวงการการค้า¹⁴ การเจรจានี้ยืดเยื้อกับสหรัฐอเมริกาทำให้รู้สึกหนาวๆ ร้อนๆ กันไปทั่วในวงการอุตสาหกรรมสิ่งทอและบรรดาผู้นำในด้านนี้ดูจะเอนเอียงไปทางจีนอยู่มากทีเดียว ประธานคนใหม่ของสมาคมบันทอญี่ปุ่น (จากเดือนเมษายน 1971) มีรายงานข่าวว่ากำลังคิดการในแง่ของสัมพันธภาพร่วมมือกันในระยะยาวกับจีน แม้ว่าอุตสาหกรรมด้านนี้จะต้องประสบกับปัญหากระบวนการอันยาวนานและยุ่งยากในการถอนตัวออกจากไต้หวันและเกาหลีอยู่ก็ตาม ในด้านเหล็กและเหล็กกล้า การ “สมัครใจ” จำกัดการส่งออกไปยังตลาดใหญ่ คือ สหรัฐอเมริกาทำให้ต้องมีการประเมินปัญหากันใหม่ แม้ว่าเดี๋ยวนี้จีนจะรับเพียงร้อยละ 10 ของผลผลิตอุตสาหกรรมด้านนี้ก็ตาม ตอนฤดูใบไม้ผลิ 1971 ผู้อำนวยการจัดการของบริษัทเครื่องโลหะสุมิโตโม และผู้อำนวยการบริหารของบริษัทเหล็กและเหล็กกล้าโกเบ ถูกส่งไปทำการปรึกษาหารือที่ปักกิ่ง และแม้แต่ประธานบริษัทเหล็กกล้านิปปอน คือ นางาโน ชิเงโอะ ซึ่งเป็นผู้หนุนหลังเด็ดเดี่ยวคนหนึ่งของบรรดาคณะกรรมการการร่วมมือระหว่างสาธารณรัฐเกาหลี (เกาหลีใต้) และสาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) เมื่อเร็ว ๆ นี้ก็ยังปฏิเสธ โดยอ้างว่าป่วยไม่ไปร่วมในการประชุมขององค์การเหล่านี้ตอนปลายเดือนกรกฎาคมและสิงหาคม¹⁵ การประชุมดังกล่าวกระทำกันภายในช่วงไม่กี่สัปดาห์ ภายหลังจากประกาศการไปเยือนจีนของนิคสัน ข้อเท็จจริงที่ว่าแหล่งทรัพยากรสินแร่และถ่านหินของจีนเป็นแหล่งใหญ่ที่สุดแหล่งหนึ่งในโลก ก็คงจะต้องมีส่วนสำคัญทีเดียวในการประชุมหารือกันเกี่ยวกับอุตสาหกรรมเหล็กและเหล็กกล้า ในหมู่บริษัทผลิตเครื่องยนต์ซึ่งรับหลักการโจว เอิน ไหล อย่างเช่นบริษัทดีเซลนิสสัน บริษัทเคื่องยนต์ซีโน และแม้บริษัทโตโยต้า (ซึ่งมาประกาศยอมรับเอาตอนฤดูใบไม้ร่วง 1970 และตอนนี้กำลังทำการถอนตัวจากเกาหลี) เหล่านี้ต่างได้รับใบสั่งซื้อรถยนต์บรรทุกทั้งงานแสดงสินค้าที่กว้างตั้งแต่ตอนฤดูใบไม้ผลิ 1971 และเมื่อพิจารณาถึงปัจจัยจำเป็นที่กำหนดไว้สำหรับแผนการห้าปี นี้นี่ปีแล้วก็ตามก็คาดว่าจะมีการสั่งซื้อมากยิ่งขึ้นไปอีกในตอนฤดูใบไม้ร่วง¹⁶ ทีมป้องกันเงินเองยังซื้อรถโตโยต้าไปหลังจากแข่งขันชิงแชมป์โลกปี 1971 ที่เมืองนาโงยา¹⁷ บรรดาพี่เข็มรถยนต์ของสหรัฐก็เปิดประตูให้บริษัทที่ผูกพันกับญี่ปุ่นของตน ได้เข้าไปมีโอกาสในตลาดของจีนด้วยเหมือนกัน

เหตุการณ์ด้านนี้เป็นไปอย่างรวดเร็วมากในตอนหลังกลางปี 1971 ซึ่งอาจสรุปได้ดังนี้ คือ บริษัทเหล็กกล้านิปปอนผู้ผลิตเหล็กกล้าใหญ่ที่สุดในโลก ได้ส่งผู้แทนเข้าร่วมประชุมคณะกรรมการการร่วมมือระหว่าง ญี่ปุ่น-สาธารณรัฐเกาหลี เมื่อเดือนสิงหาคม หลังจากทั้งตนยังไม่เข้าร่วมประชุมคณะกรรมการการร่วมมือกับทางไต้หวันตอนเดือนกรกฎาคม แต่ครั้งเมื่อวันที่ 3 กันยายน นางาโน ชิเงโอะ ประธานบริษัทตอบรับหลักการ 4 ประการของโจว เอิน ไหล แล้วต่อมาในเดือนพฤศจิกายน นางาโนก็ไปอยู่ในปักกิ่งร่วมดื่มและรับประทานอาหารกับโจว เอิน ไหล¹⁸ เดียวนี้ญี่ปุ่นส่งสินค้าเหล็กกล้าออก

ไปประเทศจีนประมาณ 2 ล้านตันต่อปี ทำให้จีนเป็นตลาดใหญ่ที่สุดเป็นที่สองรองจากสหรัฐอเมริกา อันเป็นแหล่งตลาดที่ตกลงยอมจำกัดปริมาณจำหน่ายกันไว้ 5.75 ล้านตันต่อปี¹⁹ นอกจากนี้ในเดือนปลายเดือนกันยายน ธนาคารใหญ่ที่สุดสองแห่งในญี่ปุ่น คือ มิทซูบิชิและฟูจิ ร่วมกันกับบริษัทใหญ่ๆ ต่างๆ รวมทั้งอิตาชิและสุมิโตโมะ ตกลงใจเอาอย่างบ้าง²⁰ และขณะนี้มียุทธศาสตร์ว่าผู้แทนของบริษัทอิตาชิอยู่ในปักกิ่งจัดการเรื่องข้อตกลงรายใหญ่จำหน่ายเครื่องกำเนิดไฟฟ้าด้วยพลังแก๊สขนาด 25,000 กิโลวัตต์ มูลค่า 21 ล้านดอลลาร์ ซึ่งบริษัทอิตาชิประดิษฐ์ภายใต้สิทธิอนุญาตจากบริษัทเยเนอรัล อิเล็กทริก²¹ สายการบินเรือ 5 จาก 6 สายที่ไปได้หว้นประกาศถอนตัวออกจากเส้นทางเมื่อไม่นานมานี้ โดยตั้งใจจะเปิดสายการบินเรือในประเทศจีนขึ้นในอนาคต²² แจแปนแอร์ไลน์ งดไม่เข้าร่วมประชุมคณะกรรมการ “การร่วมมือ” ต่างๆ ในปี 1971 และมีรายงานว่า กำลังหวังจะขยายสายการบินของตนออกไปประเทศจีนในเวลาต่อไป ซึ่งคงจะเป็นการแข่งขันกับการบินของอเมริกา²³ ในงานแสดงสินค้าฤดูใบไม้ร่วงนี้ที่กวางตุ้งปี 1971 มีบริษัทญี่ปุ่นเข้าร่วมเป็นประวัติการณ์ถึง 1,457 บริษัท อย่างไรก็ตาม แม้บริษัทญี่ปุ่นจำนวนมากจะพยายามเปลี่ยนโฉมหน้าย่อมนอช้อให้กับปักกิ่ง และแม้นักวิทยาศาสตร์ด้านเหล็กกล้าและรถยนต์ของญี่ปุ่นจะใช้ความพยายามมากมายเพื่อให้ได้ใบสั่งซื้อ แต่ตลาดของจีนก็ไม่ได้มีท่าทางให้เห็นเท่าไรนักที่จะสนองความคาดหวังเหล่านี้ได้

แต่ก็มีข้อพิจารณาสำคัญบางประการที่ขัดอย่างหนักกับการเปลี่ยนเข็มการผูกพันทางการค้าดังที่เป็นอยู่ของญี่ปุ่น ประการหนึ่ง เป็นเรื่องเกี่ยวกับขนาดของตลาดจีน ทั้งที่มีประชากรถึง 700 ล้าน แต่การค้าต่างประเทศของจีนมีมูลค่าเพียง 4,200 ล้านดอลลาร์ ในปี 1966 และ 4,190 ล้านดอลลาร์ในปี 1970 หลังจากที่ตกลงไปหลายปีด้วยกัน เมื่อเทียบกับการค้าต่างประเทศของญี่ปุ่น มูลค่าขนาด 40,000 ล้านดอลลาร์แล้ว ก็เล็กน้อย และโดยที่ทุนสำรองเงินตราต่างประเทศของจีนมีอยู่เพียง 500 หรือ 600 ล้านดอลลาร์เท่านั้น ช่องทางที่จะขยายการค้าขึ้นอย่างผิดหูผิดตาในตอนทศวรรษ 1970 นั้น จึงเป็นเรื่องเพื่อฝันกันแบบเรื่องชายเสียคนเงินเสียมากกว่า²⁴ ทั้งนี้ทั้งนั้นก็เพราะจีนเป็นพรมแดนสุดท้าย เป็นจุดของความหวังอันริบหรี่ที่จะขยายตัวออกไปเพื่อบรรเทาปัญหาขาดแคลนอันปวดร้าวและทวีขึ้นของระบอบนายทุนผูกขาด เพื่อหลีกเลี่ยงอนาคตอันสิ้นหวังของการผลิตที่เพิ่มขึ้นและตลาดที่หดตัวลงในญี่ปุ่นและกึ่งในสหรัฐด้วย มีการคิดฝันเพื่องกันอยู่มากทีเดียวในปัญหาเรื่องเงิน กล่าวคือ คิดเอาว่าจำเป็นต้องมีทางออกให้กับปัญหาหลายต่อหลายอย่างด้วยกัน และเงินจะต้องเป็นทางออกนั้นให้ได้ด้วย

ปัจจัยประการที่สอง คือ กำลังของพวกที่มีผลประโยชน์พัวพันอยู่ในได้หว้นและเกาหลีใต้ พร้อมทั้งมีการแข่งดีกันมากขึ้นๆ ระหว่างญี่ปุ่นกับจีนในเอเชียอาคเนย์ บริษัทการค้าและกลุ่มไซบัตสึใหญ่ๆ เฉพาะอย่างยิ่งมิทซูบิชิ ต่างได้ทุ่มเทออกผลทั้งหมดของตนไปในทางที่เป็นปฏิปักษ์ต่อจีนและกีย่อมจะใช้อิทธิพลที่มาของตนทางการเมืองและอาจจะในทางทหารด้วย เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตน เว้นเสียแต่ว่าจะได้ประโยชน์ทดแทนที่ทรงอิทธิพลมหาศาลจริงๆ จากการสละทิ้งผลประโยชน์ดังกล่าวไป ขณะนี้ในวงการศึกษาที่กำลังศึกษาหาหนทางเลือกกันอยู่ แต่อะไรจะเกิดขึ้นก็ตาม โครงรูปสัมพันธ์ภาพทางการเมืองและการค้าของช่วงเวลา 25 ปีที่ผ่านมาก็ต้องสันคลอนไป เพราะ

เหตุการณ์ในปี 1971 นโยบายของการผูกพันสต็อกซึ่งอยู่กับการถือหางสหรัฐแบบเก่าก็ตี การทุ่มเท อยู่แต่ความสัมพันธ์กับรัฐบาลที่ต่อต้านจีนต่อต้านคอมมิวนิสต์ในย่านแปซิฟิก โดยขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมาย จักรวรรดินิยมของอเมริกาก็ได้พิสูจน์ในที่สุดแล้วว่าล้มเหลวอย่างสิ้นเชิง ความกลัวเดี๋ยวนี้อยู่ที่ว่า สหรัฐอเมริกาได้ตัดสินใจยับยั้งการขยายอำนาจอย่างรวดเร็วออกไปทางตอนใต้ของระบอบนายทุนญี่ปุ่น และที่ว่าการที่สหรัฐหันกลับมาคบค้ากับจีนใหม่ ส่วนหนึ่งเกิดจากความต้องการร่วมกันของสองประเทศ นี้ที่จะยับยั้งญี่ปุ่น การแข่งขันอันทวีขึ้นจากสินค้าของจีนในเอเชียอาคเนย์ ก็ดูเหมือนจะเป็นข้อ กังวลยิ่งขึ้น ๆ ของญี่ปุ่นด้วยเหมือนกัน สินค้าจำพวกอุตสาหกรรมขนาดเบาของจีน เป็นต้นว่า รถ จักรยาน ของเด็กเล่น ปากกาหมึกซึม ฯลฯ เหล่านี้กำลังตีสินค้าญี่ปุ่นออกไปจากตลาด จักรเย็บผ้า กล้องถ่ายรูป และสินค้าคุณภาพสูงอื่น ๆ ของจีนก็กำลังออกมามากขึ้นด้ายต้น²⁵

ขณะที่ระบอบนายทุนญี่ปุ่นศึกษาอยู่ว่าจะทำอย่างไรกันดีนั้น เป็นไปได้ว่าการตัดสินใจสำคัญ ๆ จะ กระทำกันทางด้านของกลุ่มชนชั้นเคน หรือสถานนโยบายอุตสาหกรรม²⁶ ตั้งแต่ตั้งขึ้นมาเมื่อปี 1966 กลุ่ม นี้ได้กลายฐานะอย่างรวดเร็วเป็น “รัฐบาลชั้นเหนือ” อันทรงอิทธิพลยิ่ง เป้าหมายขั้นแรกของสภาฯ นี้ คือ การปรับเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจโดยส่งเสริมการรวมและขจัดการแข่งขัน และการเปลี่ยนอำนาจ การกำหนดนโยบายอุตสาหกรรมจากรัฐบาล (กระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมระหว่างประเทศ) ให้ ไปอยู่ในมือของฝ่ายธุรกิจเอกชน สมาชิกภาพของกลุ่มเชื่อมโยงกันในห้องการค้าที่มีอยู่และมีบุคคล ผู้ทรงอิทธิพลที่สุดในญี่ปุ่นรวมอยู่ด้วยถึง 24 คน อย่างเช่น อุเยมูระแห่งเคเอ็นเอ็น ซากูราตะแห่งนิค- เคเอ็น เอ็งกาแห่งเคไอ โดยไค นางาโน และอินายามะ แห่งบริษัทเหล็กกล้านิปปอน โกโน แห่งบริษัท อุตสาหกรรมหนักมิตซูบิชิ ฟุจิโน แห่งบริษัทการค้ามิตซูบิชิ กิคาวาตะ แห่งพลังงานไฟฟ้าโตเกียว อิวาสะ แห่งธนาคารฟูจิ มิซูกามิแห่งบริษัทการค้ามิตซูซุ โดโกแห่งบริษัทไดชิบา คาวามาตะแห่ง บริษัทนิสสัน แล้วก็บุคคลสำคัญอื่น ๆ ในวงการประกันภัย ธนาคาร ติงทอและเครื่องอิเล็กทรอนิกส์ สมาชิกภาพเป็นเรื่องของตัวบุคคลและเป็นสิ่งที่สังเกตว่าบุคคลสามชื่อแรกเป็นตัวหลักสำคัญขององค์การ ที่มีอยู่ก่อนแล้วในวงการอุตสาหกรรม เห็นได้ชัดว่ากลุ่มนี้มีอำนาจยิ่งกว่ากลุ่มอื่นใดที่จะสร้างหรือจะ ล้มนโยบายหรือรัฐบาล รายงานการเคลื่อนไหวเมื่อเร็ว ๆ นี้สรุปว่า กลุ่มนี้เองที่เป็นผู้วางแผนและ ดำเนินงานรวมฟูจิและยาวาตะ เข้าเป็นบริษัทเหล็กกล้านิปปอน (ปัจจุบันเป็นบริษัทเหล็กกล้าใหญ่ที่สุด ของโลก) เท่ากับเป็นการเอาชนะปัญหายุ่งยากที่มาจากคณะกรรมการเรื่องการค้าที่เป็นธรรมและ จากผู้สนับสนุน “การแข่งขันเสรี” ไปด้วยในตัว ชัยชนะล่าสุดของกลุ่มนี้ คือ การกำจัดกฎหมาย ต่อต้านการทำลายสภาพแวดล้อมปี 1970²⁷

ความสัมพันธ์กับสหรัฐ (ปัญหาพิพาทเรื่องสิ่งทอ เหล็กกล้า และปัญหาเงินดอลลาร์ - เยน) และ กับจีนเป็นสองปัญหาที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชนชั้นเคน ยิ่งกว่าสิ่งอื่นใดทั้งหมด “ศูนย์วิจัยโครงสร้างการค้า ของเอเชีย” ได้จัดตั้งขึ้นมาเมื่อเดือนพฤศจิกายน 1971 ภายใต้การอุปถัมภ์ของกลุ่มชนชั้นเคน โดยมี อินายามะ โยชิอิโร ประธานบริษัทเหล็กกล้านิปปอน เป็นผู้อำนวยการ อินายามะเป็นบุคคลิกตัวแทน ของวงการนักวิสาหกิจซึ่งให้การสนับสนุนแก่กลุ่มพวกอาชญากรสงคราม และบรรดานักนิยม “วง ไพบูลย์” ในคณะกรรมการการร่วมมือต่าง ๆ และด้วยเหตุนี้จึงถูกตัดออกจากการค้ากับจีน ดังที่ชี้ให้

เห็นข้างต้น อินยามะกับพวกได้พิจารณาบทบาทฐานะของตนใหม่ แนวทัศนคตินิยมจีนที่เข้มแข็งที่สุดในกลุ่มชนเคน ได้แก่ แนวของประธานบริษัทเครื่องโลหะสุมิโตโม คือ ฮิวงา โฮซาอิ ซึ่งยังเป็นนักวิสาหกิจคนไซซันนำผู้หนึ่ง²⁸ และเป็นสมาชิกของกลุ่มเคไซ โดยไค ซึ่งโดยทั่วไปแล้วสนับสนุนจีนอีกด้วย ดังที่อาจคาดหมายกันได้ แนวนิยมรวมดินแดนด้านใต้หวันและเกาหลีที่เข้มแข็งที่สุด ได้แก่บรรดาผู้เป็นปากเสียงของกลุ่มมิตซุบิชิ ซึ่งดูเหมือนจะมุ่งมั่นสร้างสมผลประโยชน์เดิมพันของตนอยู่ต่อไปอีกที่นั่น และมองท้องที่เหล่านี้ในแง่เป็นด้านที่ตั้งสำคัญสำหรับเคลื่อนเข้าสู่จีนไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ถึงจะไม่ใช่นโยบายคอตันไกล์ก็เป็นในที่สุด ฟุจิโน ชูจิโร ประธานบริษัทมิตซุบิชิ กล่าวไว้ในทำนองนี้

“คนจีนให้คุณค่าแก่ความซื่อสัตย์ภักดี เป็นไปได้ที่เดียวว่าการที่จะรับรอง “หลักการสี่ประการ” เดียวนี้แล้วก็ทั้ง ได้หวันและเกาหลี คงจะทำให้คนจีนเห็นเราไม่เขลาและเชื่อถือไม่ได้”²⁹

ความคิดเห็นที่แตกต่างกันจะตกลงกันไม่ได้ง่าย ๆ ตั้งแต่ฤดูใบไม้ร่วง ปี 1971 บุคคลสำคัญ ๆ ในวงการรัฐบาลและการเมือง ต่างก็มีการเคลื่อนไหวของตนไปโดยเกรงว่าจะถูกทิ้งให้อยู่ล้าหลังจากพวกที่สมทบเข้าขบวนซึ่งเป็นไปอย่างรวดเร็วมาก นากาโซเน ยาสึฮิโร อดีตผู้อำนวยการสำนักงานการป้องกันแห่งชาติ และในตอนนั้นเป็นประธานคณะกรรมการบริหารพรรคเสรีประชาธิปไตย กล่าวยืนยันแข็งแรงว่า บักกิงเป็นรัฐบาลที่ชอบธรรม บอกว่าได้หวันเป็นของจีนและถึงเวลาแล้วที่ญี่ปุ่นจะรับข้อเท็จจริงนี้ รัฐมนตรีว่าการต่างประเทศตอนนั้น คือ ฟูกูตะ ทาเกโอะ ออกไปไกลกว่า โดยประกาศว่า ญี่ปุ่นพร้อมที่จะขอภัยเป็นทางการแก่ประชาชนจีน สำหรับ “เคราะห์กรรมที่ชนชาวจีนได้ประสบระหว่างสงครามจีน-ญี่ปุ่น” โดยถือเป็นเรื่องนอกรอบของการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับบักกิง คณะผู้แทนประกอบด้วย “บุคคลชั้นสำคัญ ๆ จากวงการเศรษฐกิจในโตเกียว” ดังที่ทางบักกิงบรรยายอย่างนี้มโนวลถึงกลุ่มที่ไปเยือนบักกิงเมื่อเดือนพฤศจิกายน 1971 นั้น เป็นคณะผู้แทนที่มีความสำคัญสูงสุดอย่างไม่ต้องสงสัย โดยมีคนสำคัญรวมอยู่ด้วย อย่างเช่น นางาโน ชิเงโอะ แห่งบริษัทเหล็กกล้า นิปปอน กิกาวาตะ กาชทากะ แห่งพลังงานไฟฟ้าโตเกียว อิวาสะ โยชิซาเน แห่งธนาคารฟูจิ ห่างจากจำนวนเก้าคนในกลุ่มเป็นสมาชิกกลุ่มชนเคน

การเยือนของคณะผู้แทนดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าพวกธุรกิจใหญ่ ๆ ต่างรู้ว่าเวลา 25 ปี ของการขยายเติบโตอันรวดเร็วและการเดินบทบาทตามเป็นเบี้ยล่างในยุทธศาสตร์ทางการเมือง เศรษฐกิจและทางทหารของอเมริกาจะนำไปได้ยุติลงแล้ว แบบแผนที่กระทำมา 25 ปี (และกว่านั้น) ไม่ใช่จะล้มเลิกไปได้ง่าย ๆ สภาพควมามรู้สึกอยู่ในลักษณะของความท้อแท้มากกว่าความตื่นตัว

บทที่ 5

แกนร่วมโตเกียว — ไทย — เซอูล

ค.ศ. 1965 — 1972

ประกาศการเยือนประเทศจีนของนิกสัน ก่อให้เกิดการคาดคะเนกันใหญ่โตเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงนโยบายของญี่ปุ่นต่อสาธารณรัฐประชาชนจีน การเปลี่ยนแปลงเช่นว่านั้น จะสร้างปัญหายุ่งยากต่างๆ ขึ้น เมื่อคำนึงถึงการทุ่มเทวางแผนของญี่ปุ่นในด้านเศรษฐกิจ การเมือง และทหาร เฉพาะอย่างยิ่งระหว่างปี 1965--1971 เพื่อการร่วมมือร่วมใจกับรัฐบาลเกาหลีใต้และไต้หวัน นี่เป็นแก่นของแนวคิดทางยุทธศาสตร์ในระดับสูงสุดของญี่ปุ่น ซึ่งไม่อาจยึดถือกันต่อไปได้ หลังจากการผันแปรในนโยบายของอเมริกา แต่ก็ไม่อาจถูกลบสิ้นคลอนได้อีกเช่นกัน โดยไม่สร้างความสั่นสะเทือนไปทั่วทั้งระบบของญี่ปุ่น

การเปลี่ยนแปลงในนโยบายตะวันออกไกลของสหรัฐอเมริกา ซึ่งเพิ่งปรากฏให้เห็นเมื่อไม่นานมานี้ มีเหตุที่มาตั้งแต่ปี 1964—1965 เพราะความเสื่อมโทรมอย่างหนักในฐานะของสหรัฐในเอเชียอาคเนย์ การตัดสินใจขยายสงครามออกไปอีกใหญ่โตที่นั่น และความจำเป็นต่อทั้งทรัพยากรและความตั้งใจให้กับท้องถิ่นนี้ ภาวะรับผิดชอบจักรวรรดินิยมทางด้านเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือจึงเริ่มถูกโยนไปที่ญี่ปุ่น การขยายเติบโตอย่างรวดเร็วและการสร้างส่วนเกินดุลจำนวนมากภายในเศรษฐกิจของญี่ปุ่น รวมทั้งความเข้าใจที่ว่าญี่ปุ่นตอนนี้อาจถือว่าสามารถผสมผสานเข้าเป็นหุ้นส่วนชั้นรองในกิจการจักรวรรดินิยมย่านแปซิฟิกได้เป็นอย่างดี เหล่านี้เป็นปัจจัยอยู่เบื้องหลังของกระบวนการขั้นแรก กล่าวคือ ผูกมัดญี่ปุ่นไว้กับการพิพาททางเศรษฐกิจชนิดที่หวังว่าจะถอนตัวไม่ขึ้นต่อบรรดารัฐบาลต่อต้านคอมมิวนิสต์ทั้งหลายในย่านเอเชียอาคเนย์ กระบวนการขั้นที่สอง กล่าวคือ การขยายและประสานงานทางทหารของญี่ปุ่นกับรัฐบาลเหล่านั้น กำลังดำเนินอยู่ในขณะที่ความเข้าใจที่ว่าอเมริกาและญี่ปุ่นมีผลประโยชน์ตรงกันนั้นกลายเป็นปัญหามากขึ้น ๆ

การช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกาคือได้วัน (1,420 ล้านดอลลาร์จากปี 1953) ยุติลงในปี 1965¹ ไต้หวันสามารถหาเงินสำหรับแผน 4 ปีฉบับที่สี่ของตนซึ่งเริ่มต้นในปีนั้นได้ดังนี้ คือ

จากธนาคารโลก	47.7 ล้านดอลลาร์
จากญี่ปุ่น	150 ล้านดอลลาร์ (เป็นเงินย엔)

การลงทุนเอกชนของสหรัฐยังคงดำเนินต่อไปเช่นเดียวกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ที่ได้จากการตั้งกำลังทหารของตนที่นั่น จากปี 1965—1969 การลงทุนเอกชนของสหรัฐมูลค่า 174 ล้านดอลลาร์ เกิน

หน้าตัวเลขการลงทุนของญี่ปุ่นมากมาย คือ 63 ล้านดอลลาร์ แต่การลงทุนเอกชนของญี่ปุ่น ซึ่งเริ่มอย่างเชื่องช้าหลังจากที่เงินกู้ของรัฐบาลเปิดทางให้กับวงการอุตสาหกรรม ครั้นแล้วก็เพิ่มจังหวะขึ้นอย่างรวดเร็ว ร้อยละ 83 ของการลงทุนจำนวน 63 ล้านดอลลาร์นี้กระทำในช่วงระยะปี 1967—1969² ทั้งที่ญี่ปุ่นอ้างว่าการเมืองและการค้าเป็นคนละเรื่องกัน แต่ก็เห็นได้ชัดในเรื่องนี้เช่นเดียวกับในกรณีอื่นๆ มากหลายว่า มาจากการนำของรัฐบาล ส่วนวิสาหกิจเอกชนตามมากับการให้หลักประกันการลงทุนจากรัฐบาล หลังจากที่ส่งคณะผู้แทนमितซูบิชิ ขนาดใหญ่และทรงอิทธิพลอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อนในปี 1965 บริษัทमितซูบิชิเองและบริษัทการค้าอื่นๆ ของญี่ปุ่นพากันเข้าไปในไต้หวันเป็นพวกแรก ตามมาเมื่อเร็ว ๆ นี้ด้วยบริษัทอุตสาหกรรมและประดิษฐ์กรรมต่าง ๆ³

แรงดึงดูดการลงทุนในไต้หวันเป็นที่เห็นกันชัดแจ้งมาก ประการแรกได้แก่แหล่งแรงงานขนาดใหญ่ของเงินที่จะใช้ประโยชน์ได้ทันที ทั้งมีฝีมือและถูกกดแล้วก็ยังถูกด้วย แรงงานในไต้หวันอาจถูกซื้อได้ในราคาถูกครึ่งเดียวของที่ฮ่องกง หนึ่งในสิบของที่เยอรมันตะวันตก หนึ่งในสิบห้าของที่สหรัฐอเมริกา รายได้เฉลี่ยต่อปีในไต้หวันปี 1970 คือ 258 ดอลลาร์ เท่ากับหนึ่งในห้าของรายได้เฉลี่ยในญี่ปุ่น และประมาณหนึ่งในสิบห้าของรายได้เฉลี่ย 3,795 ดอลลาร์ในสหรัฐ ยิ่งกว่านั้นเงื่อนไขการลงทุนยังอำนวยความสะดวกดี คือ

- (1) ยกเว้นภาษีสำหรับการลงทุนต่างประเทศในระยะห้าปีแรก และอัตราภาษีบริษัทที่ต่ำซึ่งเริ่มชำระตั้งแต่ปีที่หก
- (2) ผลกำไรอาจถูกส่งออกได้โดยไม่จำกัดไปยังประเทศที่เป็นแหล่งทุน
- (3) วัสดุและอุปกรณ์อาจถูกนำเข้าโดยไม่เสียภาษี โรงงานต่างๆ จะได้รับส่งเสริมเงินทุนถึงร้อยละ 70 โดยเสียดอกเบี้ยต่ำจากรัฐบาล
- (4) ห้ามการนัดหยุดงานเพราะเหตุ “สถานการณ์สงคราม”⁴

การลงทุนโดยตรงของญี่ปุ่น จนถึงเมื่อเร็ว ๆ นี้มักจะชอบเป็นรายการเล็กๆ มากมายหลายอย่างกระจ่ายไปตามกิจการขนาดกลางและเล็กในระบบเศรษฐกิจ แต่ส่วนสหรัฐอเมริกาทุ่มการลงทุนในกิจการขยายสำคัญๆ ไม่ก็อย่าง เป็นต้นว่า เครื่องอิเล็กทรอนิกส์⁵

จากจำนวนกิจการทั้งหมด 525 ที่ตั้งขึ้นด้วยเงินทุนต่างประเทศระหว่างปี 1953 และ 1969 มีไม่ต่ำกว่า 307 เป็นของญี่ปุ่น⁶ การลงทุนญี่ปุ่นรวมตัวอยู่ในกิจการประดิษฐ์กรรมสำคัญๆ บางด้านและในบางกรณีก็คุมตลาดไต้หวัน ตัวอย่างเช่น บริษัทฮิวลิ่ง ซึ่งบริษัทเทโกกุ เรยอน จัดตั้งขึ้นเป็นบริษัทเส้นใยเคมีที่ใหญ่ที่สุด ผลผลิตภัณฑ์ผ้าของบริษัทนี้จำหน่ายออกถึงร้อยละ 70—80 ของความต้องการทั้งหมด บริษัทเครื่องจักรเกษตรไต้หวันใหม่ในเกาซุง ซึ่งบริษัทमितซูบิชิและบริษัทญี่ปุ่นอีก 4 บริษัทเป็นผู้ตั้งขึ้นมีตัวแทนกว่า 100 แห่งในไต้หวัน และได้ตลาดเครื่องจักรทำนาในเกาะไต้หวันถึงร้อยละ 55 ตลาดเครื่องเวชภัณฑ์ก็ยังอยู่ในมือของบรรดากิจการที่พวกบริษัทญี่ปุ่นรวม 7 แห่งตั้งขึ้น⁷ ทรัพย์สินสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่บอกฐานะควบคุมของญี่ปุ่น ก็โดยดูที่กรณีข้อตกลงความร่วมมือทางเทคนิคที่หลายที่ธุรกิจไต้หวันเข้าไปมีส่วน ความรู้ทางเทคนิคชั้นสูงในแทบทุกกรณีต้องซื้อหรือนำเข้ามาจากต้น

ประเทศ จากข้อตกลงเช่นนี้ตามสถิติจำนวน 327 ราย ระหว่างปี 1952 และ 1966 มี 251 ราย เป็นข้อตกลงที่ทำกับญี่ปุ่น เพียง 52 รายทำกับสหรัฐ⁸ แนวโน้มสำคัญอีกอย่างหนึ่งในเรื่องการลงทุนของญี่ปุ่น ก็คือพวกกิจการขนาดกลางและเล็กที่มีจำนวนมากขึ้น ๆ ทุกที่ ถูกบีบให้จำต้องคิดหาทางขยายออกไปในต่างประเทศอันเป็นทางเดียวที่จะอยู่รอดได้ ทั้งนี้เพราะนับวันจะยิ่งถูกบีบออกไปจากตลาดภายในประเทศด้วยเหตุที่ค่าแรงของแรงงานและการผลิตถีบตัวสูงขึ้น และไม่อาจแข่งขันกับพวกกลุ่มผูกขาดใหญ่ ๆ ได้ ตามรายงานเดือนกันยายน 1969 ของหอการค้าและอุตสาหกรรมญี่ปุ่น จึงปรากฏว่า กิจการญี่ปุ่นที่เข้าไปได้หวั่นมีเพียงร้อยละ 50 เท่านั้นที่เข้าตุล ร้อยละ 25 ขาดตุล และร้อยละ 25 ไม่แน่นอน ข้อนี้คงจะเป็นเครื่องยืนยันข้อคิดที่ว่าได้หวั่นในส่วนหนึ่งทำหน้าที่เป็นแหล่งรองรับปัญหาขัดแย้งต่าง ๆ ที่เพิ่มพูนขึ้นภายในประเทศ⁹

ตารางต่อไปนี้จะชี้ให้เห็นรายละเอียดเกี่ยวกับการลงทุนของสหรัฐและญี่ปุ่นในไต้หวัน ซึ่งจะแสดงให้เห็นว่าในจำนวนลงทุนรวมทั้งหมด ญี่ปุ่นกำลังตามติดสหรัฐอย่างรวดเร็ว

ตารางที่ 25 การลงทุนต่างประเทศในไต้หวัน¹⁰ (จำนวนหลัก 1,000 ดอลลาร์)

ปี	สหรัฐ		ญี่ปุ่น		รวมทั้งสิ้น (รวมประเทศอื่น ๆ ด้วย)	
	รายการ	จำนวนเงิน	รายการ	จำนวนเงิน	รายการ	จำนวนเงิน
1953 - 1964	41	47,464	39	7,771	90	57,431
1965	17	31,104	14	2,081	33	35,140
1966	15	17,711	35	2,447	52	20,904
1967	19	15,726	77	15,957	109	38,688
1968	20	34,555	96	14,855	122	53,445
1969	31	27,882	79	17,642	116	82,221
รวม	143	174,442	340	60,753	525	287,826

ตัวเลขสำหรับญี่ปุ่นในปี 1970 มีรายงานว่า เป็นจำนวนเงิน 28,530,000 ดอลลาร์ ลงทุนใน 51 รายการ¹¹ ซึ่งให้เห็นทางเป็นไปได้ว่ามีเงินทุนญี่ปุ่นลงไว้ในไต้หวันในปีนั้นมากกว่าเงินทุนประเทศอื่นใด แม้แต่สหรัฐ แต่ว่าในแง่ของจำนวนรวมทั้งสิ้น ญี่ปุ่นคงต้องล้าหลังสหรัฐอเมริกามากที่สุด ตามประมาณล่าสุดจากแหล่งของอังกฤษ การลงทุนทั้งสิ้นของอเมริกาตอนกลางปี 1971 ตก 250 ล้านดอลลาร์ เทียบกับ 70 หรือ 90 ล้านดอลลาร์สำหรับญี่ปุ่น¹² เป็นข้อสำคัญที่จะต้องสังเกตด้วยการลงทุนต่างประเทศทั้งหมดในไต้หวันในระยะ 6 เดือนแรกของปี 1971 มีเพียง 39.5 ล้านดอลลาร์ หรือเท่ากับตกลงร้อยละ 38 จากตัวเลขสำหรับ 6 เดือนแรกของปี 1970¹³ นี่เป็นตอนก่อนมีประกาศการเยือนประเทศจีนของนิกสัน แสดงว่าการลงทุนในไต้หวันคงอาจจะพุ่งจุดสุดยอดไปแล้วก็เป็นได้

ส่วนในด้านการค้า ตัวเลขเปรียบเทียบสำหรับสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นเป็นอัตราร้อยละของทั้งหมด จนถึงปี 1968 มีดังนี้

ตารางที่ 26 อัตราเปรียบเทียบของญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกาในการค้าของไต้หวัน¹⁴

ปี	สินค้าเข้า	สินค้าออก	สินค้าเข้า	สินค้าออก
	ของไต้หวัน จากญี่ปุ่น	ของไต้หวัน ไปญี่ปุ่น	ของไต้หวัน จากสหรัฐ	ของไต้หวัน ไปสหรัฐ
1961	39%	28.5%	28%	24%
1968	43%	18%	29.8%	33%

ในปี 1970 การค้าของญี่ปุ่นทางด้านไต้หวัน คิดเป็นมูลค่า 950 ล้านดอลลาร์ โดยญี่ปุ่นเป็นฝ่ายขายเกือบสามเท่าตัวของที่ซื้อ¹⁵ ยิ่งกว่านั้นอย่างน้อยครั้งหนึ่งของการค้าต่างประเทศทั้งสิ้นของไต้หวัน (มูลค่าถึง 3,000 ล้านดอลลาร์) เดียวนี้ผ่านมือพ่อค้าใหญ่ๆ ของญี่ปุ่น อย่างเช่น มิตซูบิชิ มิตซูบิชิ เป็นต้น

ปริมาณการค้าขายระหว่างญี่ปุ่นและไต้หวัน รวมทั้งกิจการร่วมทางด้านเงินกู้ การลงทุนและความร่วมมือทางเทคนิคซึ่งทวีขึ้นเรื่อยๆ เหล่านี้เป็นแรงหนุนพวกกลุ่มผลประโยชน์ ทรงอิทธิพลซึ่งลังเลที่จะปล่อยให้สัมพันธภาพอันอำนวยผลกำไรเช่นนี้ต้องสูญเสียไปเพื่อจะให้มีคุณภาพอันใกล้ชิดขึ้นกับจีน

ตัวสำคัญที่ยืนอยู่ในฐานะดังกล่าวนี้ได้แก่ คณะกรรมการการร่วมมือระหว่างญี่ปุ่น-สาธารณรัฐจีน คณะกรรมการนี้เดิมตั้งขึ้นในปี 1957 ด้วยการสนับสนุนจากนายกรัฐมนตรียุคก่อนหน้านั้น คือ กิชิ ประกอบด้วยนักธุรกิจจากทั้งสองประเทศเพื่อส่งเสริมความผูกพันทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศทั้งสอง มันเป็นเรื่องการเอกชนแต่ในนามเท่านั้น ทำหน้าที่ในฐานะเป็นตัวแสดงแนวนโยบายต่างประเทศของกลุ่มธุรกิจการเมืองผู้ครองอำนาจ และมีฐานะสัมพันธ์ใกล้ชิดกับองค์กรภายในพรรคสององค์กร คือ โซชิน-ไค (“สมาคมผู้มีจิตบริสุทธิ”) และกลุ่มวิจัยปัญหาเอเชียของพรรคเสรีประชาธิปไตยฝ่ายขวาสุด¹⁶ แถลงการณ์ร่วมที่ออกมามีภายหลังการประชุมคณะกรรมการฯ นี้เมื่อเดือนธันวาคม 1964 ให้ความรู้สึกดังนี้

“โดยที่ทั้งญี่ปุ่นและสาธารณรัฐจีนเป็นชาติสำคัญในเอเชีย ปัญหาสำคัญซึ่งเราเผชิญอยู่ขณะนี้ คือ จะส่งเสริมให้เกิดความเป็นปึกแผ่นยิ่งขึ้นของกลุ่มชาติเสรีกันอย่างไร และจะยับยั้งและโค่นล้างพลังทำลายของจีนคอมมิวนิสต์ได้อย่างไร”¹⁷

ไต้หวันได้รับคำมั่นสัญญาเรื่องเงินกู้ยืม และการร่วมมือทางเทคนิคครั้งแรกในการประชุมครั้งนั้น ในปี 1969 ระหว่างที่นายกรัฐมนตรีซาโตอยู่ในกรุงวอชิงตันลงนามแถลงการณ์ร่วมกับประธานาธิบดีนิกสัน ซึ่งยืนยันว่าการธำรงรักษาสันติภาพและความมั่นคงในช่องแคบไต้หวันเป็น “ปัจจัยสำคัญที่

สุด” สำหรับความมั่นคงของญี่ปุ่นนั้น พี่ชายของเขา คือ อดีตนายกรัฐมนตรีกิชิ ก็อยู่ในไทเปในฐานะที่ปรึกษาของคณะกรรมการการร่วมมือฯ และมีแถลงการณ์ในโอกาสนั้นเรียกร้องว่า

“โดยความพยายามร่วมกันของบรรดาประเทศต่าง ๆ ของเอเชีย จะก่อให้เกิดสถานการณ์หนึ่ง ซึ่งระบบคอมมิวนิสต์บนผืนแผ่นดินใหญ่จะพังทลายไป เพื่อว่ารัฐบาลสาธารณรัฐจีนจะอาจบรรลุผลสำเร็จในภารกิจใหญ่หลวงของการชิงผืนแผ่นดินใหญ่กลับคืนมา”¹⁸

บรรดารองประธานของบริษัทญี่ปุ่นใหญ่ ๆ 33 บริษัทขนาดมิตซูชิ มิตซูบิชิ บริษัทการค้ามารูเบนิ และซี.อี.โต อุตสาหกรรมหนักมิตซูบิชิ โตชิบา อิซิกาวาจิมา-ฮาริมา ฯลฯ ได้เข้าร่วมในการประชุมต่อนั้น “เงินกู้เยน” ครั้งที่สองจำนวน 250-300 ล้านดอลลาร์เป็นเรื่องหนึ่งของการประชุม¹⁹ ความเหมาะสมของเงินกู้เยนนั้นเป็นที่เห็นพ้องกัน ในเดือนกรกฎาคม 1970 รองประธานาธิบดี ซี.เค.เยน แห่งจีนคณะชาติ ระหว่างเยือนงานแสดงสินค้าที่โอซากาได้รับคำสัญญาเรื่องเงินกู้จากนายกรัฐมนตรีซาโต แต่เงินกู้ก็ถูกยักยักไว้เนื่องจากเสียงประท้วงจากฝ่ายค้านและพวกกลุ่มกลาง ๆ “นิยมปักกิ่ง” ภายในพรรคเสรีประชาธิปไตย แทนที่เงินกูดังกล่าวนี้ ดูเหมือนว่าจะมีการอนุมัติรายการเงินกู้เป็นรายการ ๆ ไป สำหรับโครงการแต่ละเรื่องแต่ละรายในระหว่างนี้²⁰

ในการประชุมคณะกรรมการการร่วมมือชุดเดียวกันนี้ในปี 1970 มีแนวโน้มปรากฏขึ้นมาใหม่ กล่าวคือ การส่งอุตสาหกรรมออกไปยังไต้หวันและเกาหลี ไม่เฉพาะแต่อุตสาหกรรมประเภทอาศัยแรงงานขนาดใหญ่เท่านั้น หากยังเป็นประเภททำลายสภาพแวดล้อมขนาดใหญ่อีกด้วย อินามา ชูโซ ประธานสมาคมวิจัยเศรษฐกิจแห่งชาติเอ่ยถึงข้อนี้ในร่างบทความของเขา เรื่อง “อนาคตของเศรษฐกิจญี่ปุ่นและปัญหาที่จะต้องเผชิญในการร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างญี่ปุ่น-สาธารณรัฐจีน” บอกว่า

“เพื่อจัดการกับปัญหาอันเกิดขึ้นจากท่าเรือต่าง ๆ และจากขนาดที่ใหญ่ยิ่ง ๆ ขึ้นของอุตสาหกรรม และเพื่อจัดการกับเรื่องสภาพแวดล้อมเป็นพิษ ญี่ปุ่นจะต้องแสวงหาที่ใหม่ ๆ สำหรับอุตสาหกรรมทางด้านเหล็กกล้า พลังไฟฟ้า การกลั่นน้ำมัน และปิโตรเคมีของตน”²¹

สัมพันธภาพแบบพึ่งพากันระหว่างรัฐบาลกับธุรกิจญี่ปุ่นจะเป็นที่รู้สึกกันได้ดีขึ้น ถ้าหากได้เข้าใจถึงว่าร้อยละ 65 ของจำนวนเงินที่ใช้จ่ายรายได้เงินกู้เยนครั้งแรกนั้นถูกทุ่มเทให้กับสิ่งก่อสร้างพื้นฐานต่าง ๆ (ท่าเรือ เขื่อน สะพาน พลังไฟฟ้า และการปรับปรุงอุปกรณ์การขนส่ง) ซึ่งล้วนอำนวยความสะดวกเสริมให้อุตสาหกรรมขนาดใหญ่ของญี่ปุ่นได้ย้ายกิจการใหญ่ ๆ และสกปรกโสโครกของตนออกไปยังไต้หวัน²² การที่เงินทุนต่างประเทศเข้าไปในไต้หวันอย่างเต็มที่ที่เป็นจุดหมายสำคัญทางการเมืองของเจียงไคเช็ค เพื่อว่าจะได้เป็นหลักประกันมิให้ผลประโยชน์ของตนต้องล่มจม จนเมื่อเดือนพฤศจิกายน 1971 มีรายงานข่าวที่แทบคาดไม่ถึงว่า ธนาคารเอ็กซปอร์ต-อิมพอร์ต ของสหรัฐกำลังจะให้เงินกู้จำนวน 93.4 ล้านดอลลาร์สำหรับก่อสร้างโรงงานพลังนิวเคลียร์ 2 แห่ง ธนาคารพัฒนาการแห่งเอเชีย คาดว่าจะให้เงินกู้จำนวน 30 ล้านดอลลาร์สำหรับสร้างโรงงานผลิตอลูมิเนียม กลุ่มร่วมบริษัทยุโรป ซึ่งตั้งอยู่ในประเทศออสเตรเลียกำลังรับช่วงดำเนินการก่อสร้างโรงงานเหล็กกล้าใหญ่ ๆ จากบริษัทญี่ปุ่นซึ่งถอนตัวออกไปหลังจากซึ่งใจอยู่นาน การลงทุนของญี่ปุ่นในการต่อเรือมีรายงานว่าเพิ่มทวีขึ้น เนื่อง

จากค่าแรงงานภายในประเทศสูงขึ้น ด้วยการร่วมมือทางเทคนิคของญี่ปุ่นจากบริษัทอุตสาหกรรมหนัก อิทิกวาจิมา—ฮาริมา ขณะนี้บรรษัทต่อเรือของรัฐบาลได้หันกำลังต่อเรือบรรทุกน้ำมันขนาดใหญ่ที่สุดนอกเขียวนอกประเทศญี่ปุ่น ผลิตรกรรมเหล็กกล้าภายในประเทศตามที่คาดไว้ จะช่วยลดค่าต้นทุนผลิตในอุตสาหกรรมด้านนี้ ข้อตกลงธุรกิจต่าง ๆ เหล่านี้ถ้าหากเป็นผลลุล่วงไปได้ทั้งหมดก็จะเป็นเครื่องกระชับกำลังฐานะของรัฐบาลได้วันขึ้นอย่างเห็นได้ชัด²³ แต่ในขณะที่เดียวกัน โครงการก่อสร้างพื้นฐานใหญ่ ๆ ทั้งหลายอย่างเช่น ถนนสายเหนือ—ใต้ มูลค่า 500 ล้านดอลลาร์ และสนามบินระหว่างประเทศแห่งที่สี่ ทางชายฝั่งตะวันตกใกล้เมืองไทจุง มูลค่า 150 ล้านดอลลาร์ เหล่านี้ต้องถูกหน่วงเหนี่ยวเนื่องจากการประหยัดเงินของญี่ปุ่น²⁴

ปฏิกริยาในประเทศญี่ปุ่นต่อแต้มคูต่าง ๆ ของรัฐบาลนิกสันในเรื่องจีน และต่อมติขององค์การสหประชาชาติตอนฤดูใบไม้ร่วง 1971 มีลักษณะคลุมเครือในขั้นแรก แต่กลุ่มนิยมได้วันยังคงมีกำลังแข็งมากในวงการฝ่ายขวาของญี่ปุ่น เริ่มต้นด้วยสมาชิกรัฐสภาสังกัดพรรคเสรีประชาธิปไตยภายใต้การนำของอดีตนายกรัฐมนตรีกิชิ ซึ่งนับจำนวนได้ไม่น้อยกว่า 79 คน²⁵ อิทธิพลของกลุ่มนี้ไม่ควรจะเห็นเป็นเรื่องเล็ก เท่าที่เป็นมา เมื่อใดความต้องการของตนถกขัดขวางเพราะช่องทางปรกติเกิดปัญหายุ่งยากแล้ว ฝ่ายขวาของญี่ปุ่นก็จำเป็นหันไปใช้แผนคบคิดและวิธีการลับ ๆ กัน ถ้าจะไปให้รอดในได้วันตอนนี้ ทางที่จะทำได้ก็โดยทั้งเบ้าหมายสนับสนุนความคิดของกักมินตั้งที่จะรวมผืนแผ่นดินใหญ่ซึ่งเห็นได้ชัดว่าเป็นเรื่องที่ล้นหวังในขั้นนี้ แล้วหันไปหาแนวนโยบาย “ความเป็นอิสระของไต้หวัน” ซึ่งดูจะยืดหยุ่นกว่า มีอะไรแสดงว่ากำลังมีการเคลื่อนไหวในแนวนี้อยู่ ซึ่งแม้จะไม่แน่ชัดนัก แต่ก็พอที่จะทำให้เกิดสงสัยกันยิ่งขึ้น²⁶

ในเดือนเมษายน 1971 หนังสือพิมพ์เดอะไทมส์ ลงรายงานจากผู้สื่อข่าวของตนในฮ่องกงมีความว่า รัฐมนตรีว่าการต่างประเทศคนใหม่ของไต้หวัน เป็น “คนยอมรับสภาพความเป็นจริง” และสนับสนุนสาธารณรัฐไต้หวันที่เป็นอิสระ²⁷ ตอนปลายเดือนกรกฎาคม ชาง—ชุน ผู้แทนไต้หวันในการประชุมคณะกรรมการการร่วมมือระหว่าง ญี่ปุ่น—สาธารณรัฐจีน ในกรุงโตเกียว ได้พบกับนายกรัฐมนตรีชาโดสองครั้ง นับว่าเพื่อขอการช่วยเหลือเงินกู้และการสนับสนุนในการลงคะแนนเสียงในองค์การสหประชาชาติที่กำลังจะมีขึ้น แต่อย่างน้อยก็จุดมุ่งหมายที่จะแสวงการสนับสนุนของญี่ปุ่นต่อสาธารณรัฐไต้หวันอีกด้วย ในกรณีที่ถูกขับออกจากสหประชาชาติ ตั้งแต่กลางปี 1971 เมื่อเกิดเหตุขึ้นก็มีรายงานข่าวการเคลื่อนไหวกันเต็มที่ในหมู่ผู้สนับสนุน “ความเป็นอิสระของไต้หวัน”

ในวันที่ 23 กันยายน มีกลุ่มสมาชิกสภา 12 คน ขององค์การฝ่ายขวาของญี่ปุ่นบินไปไต้หวันเพื่อหา “ความเข้าใจในสถานการณ์” และในวันที่ 6 ตุลาคม กิชิเองได้ไปไทเปเข้าร่วมในการประชุมคณะกรรมการการร่วมมือระหว่างญี่ปุ่น—สาธารณรัฐจีน แล้วก็บินจากที่นั่นต่อไปเจรจากับนิกสัน ตอนกลางเดือนตุลาคม มีการชุมนุมและเดินขบวนของพวกกลุ่มขบวนการอิสรภาพของไต้หวันในญี่ปุ่นและสหรัฐในเดือนตุลาคมนั้นเอง สมาชิกชั้นนำ 3 คนของสันนิบาตอิสรภาพของไต้หวัน คือ เซียนเวน—เซี่ย เลี้ยว มิง—ขาว และ ชิ ชิง—เซียง เดินทางกลับไต้หวันประกาศเจตจำนงอันแน่วแน่ที่จะ

งควั้นจากกิจกรรมของขบวนการอิสราฟต่อไปในอนาคต ดูจะเป็นไปได้ว่าพวกนักธุรกิจญี่ปุ่นฝ่าย
ขวาอาจจะมีส่วนน้อยบ้างก็ได้ในการเจรจาการกลับมาของบุคคลเหล่านี้²⁸

เกือบในเวลาเดียวกันในเดือนตุลาคม 1971 โจว เอิน ไหล กล่าวในการสัมภาษณ์กับผู้เขียนชาวญี่ปุ่น
หลายคนว่า “ขบวนการอิสราฟของไต้หวันได้เปลี่ยนแปลงไปบ้างเมื่อเร็ว ๆ นี้ เนื่องจากการเคลื่อนไหว
ไหวล้น ๆ ของพวกสมาชิกทรงอิทธิพลของรัฐบาลก๊กมินตั๋ง” และบอกว่าในขณะที่ “เจียงไคเช็ค
เป็นคนที่มีความภาคภูมิใจอย่างสูง และไม่มีทางที่จะกระทำกรอย่างเช่นตั้งอาฆาตกรอิสระในเกาะ
เล็ก ๆ อย่างไต้หวัน แต่แล้ว ชาง ซุน โฮยง ชิน และ ดู เซงกาง ก็กำลังวางแผนเรื่องอิสราฟ”²⁹
ข้อวิจารณ์ของญี่ปุ่นในเรื่องนี้คือว่าสามคนนี้เอง ซึ่งขณะนี้เป็นคนสำคัญในไต้หวัน ที่เมื่อตอนปี 1937
หลังจากญี่ปุ่นบุกประเทศจีนเต็มอัตราศึกแล้ว เป็นผู้สนับสนุน “แนวเขตแดนตะวันตกเฉียงใต้” กล่าว
คือ เป็นแนวเขตแดนที่ยอมยกมณฑลไฮเป่ ซานตุง เซนสี และมอญโกเลียในให้แก่ญี่ปุ่นในขั้นต้น แต่
ถ้าหากไม่เป็นที่ยอมรับ ก็จะยกดินแดนตอนเหนือทั้งหมดของแม่น้ำแยงซีให้ ส่วนฝ่ายก๊กมินตั๋ง จะ
ถอยร่นไปทางตะวันตกเฉียงใต้ คือ ไปยังเสฉวน ไทเวจ และยูนนาน เพื่อท่าความตกลงสันติภาพ
แนวนโยบายยอมแพ้ที่ถูกคัดค้านอย่างแรงจากคนอื่น ๆ ในพรรคก๊กมินตั๋ง รวมทั้งเจียงไคเช็ค ซึ่ง
ในที่สุดตัดสินใจไม่ยอมและกล่าวว่า “ถ้าหากเราสู้แล้วเราแพ้ แต่ประเทศชาติก็ไม่จำเป็นต้องถูกทำ
ลายไปด้วย แต่ถ้าหากเราไม่สู้ การสู้รบภายในประเทศจะระเบิดขึ้น แล้วประเทศก็จะถูกทำลายย่อย
ยับ ดังนั้นเราจะต้องสู้กับญี่ปุ่น”³⁰ จึงไม่ใช่ของประหลาดอะไรถ้าบุคคลพวกเดียวกันนี้จะพร้อมทำ
การอ้อมขอมกับจักรวรรดินิยมสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นในตอนนี และเดินทาง “แนวเขตแดนตะวัน
ตกเฉียงใต้” ที่จำกัดแคบลงไปอีกวาระหนึ่ง กล่าวคือ อิสราฟของไต้หวันด้วยการสนับสนุนของกั
ชาโต และกลุ่มของตนโดยเฉพาะ

การที่เจียงไคเช็คเน้นหนักเรื่องนโยบาย “จีนเดียว” ในที่ประชุมคณะกรรมการกลางพรรคก๊กมินตั๋ง
ซึ่งเริ่มเมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 1971 ก็ดี และการที่ตัดสินใจเข้ารับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีวาระที่ห้า
แทนที่จะลาออกในเดือนมีนาคม 1972 ตามที่วางแผนไว้ก็ดี อาจเป็นเครื่องสะท้อนถึงความกลัวของ
เจียงไคเช็คว่าแม้แต่บุตรชาย และทายาทตำแหน่งของตน คือ เจียง จิงกั๋ว ก็อาจจะไม่สามารถต้านทาน
ฝ่ายแนวนโยบายอิสราฟซึ่งกำลังสนับสนุนขึ้นในไต้หวัน แต่กระนั้น เจียงไคเช็ค ก็ยากที่จะหวัง
ได้การสนับสนุนของสหรัฐในตอนนี ซึ่งถ้าไม่มีเสียแล้ว การที่จะคิดอ่านบุกแผ่นดินใหญ่ย่อมทำไม่ได้
และเมื่อเป็นเช่นนั้นก็เหลืออยู่สองทางเท่านั้นสำหรับไต้หวัน คือ อิสราฟ หรือไม่ก็การตกลงบางอย่าง
กับทางปักกิ่ง สถานการณ์ภายในไต้หวันอยู่ในสภาพอ่อนไหวอย่างที่สุด อัตราการว่างงานตร้อยละ
25 ของแรงงานทั้งสิ้น³¹ และกำลังปรากฏมีรายงานข่าวการต่อสู้ซึ่งดูจะได้แรงสนับสนุนอย่างกว้าง
ขวางในสังคมไต้หวัน ในการต่อสู้ระยะปีที่แล้วมา คือ การโจมตีฐานทัพ ธนาคาร เรือรบ สำนักข่าวของ
สหรัฐ การต่อสู้ของกลุ่มชาวนาคัดค้านการขยายฐานทัพหรือศูนย์ปีโตรเคมีของสหรัฐ การต่อต้าน “แผน
สหรัฐอเมริกา-ญี่ปุ่น-เจียงไคเช็ค” จากกลุ่มนักศึกษา เหล่านี้มีข้อนำสังเกตว่า พวกแผ่นป้ายคำขวัญ
ที่ใช้กันมีอย่างเช่น “ไต้หวันเป็นดินแดนจีน” “จงบดขยี้แผนสร้างเงินสองเงินอย่างเด็ดเดี่ยว” “จักร
วรรดินิยมสหรัฐจงพินาศ” และ “จงต่อต้านระบอบทหารของญี่ปุ่น”³²

เห็นได้ชัดว่าสถานการณ์ของไต้หวันย่อมไม่อาจคงอยู่ต่อไปได้อีกนานนัก ในสภาพสองฝักสองฝ่าย เช่นนี้ ไต้หวันที่เป็นอิสระย่อมจะเป็นเรื่องง่ายยิ่งมากกว่าไต้หวันที่เป็นคอมมิวนิสต์สำหรับทางใดก็ตาม และอาจคาดกันได้ว่าในอนาคตก็คงจะมีการดำเนินงานลับ ๆ อยู่ต่อไป เพื่อพยายามให้บรรลุเป้าหมาย เช่นว่านี้

ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ ก็เป็นไปแบบค่อนข้างคล้าย ๆ กันระหว่างญี่ปุ่นและไต้หวันแล้วความสัมพันธ์ทั้งสองด้านนี้ก็เกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิดด้วย ดินแดนทั้งสองมีประสบการณ์มานานเกี่ยวกับจักรวรรดินิยมญี่ปุ่นในรูปแบบต่าง ๆ ตอนสมัยต้น ๆ และในขณะที่ไต้หวันถูกขนาบในแถลงการณ์ซาโต-นิกสัน ปี 1969 ว่าเป็น “ปัจจัยสำคัญที่สุดสำหรับความมั่นคงของญี่ปุ่น” ทางด้านเกาหลีถูกเรียกว่าเป็น “ส่วนจำเป็น” ต่อความมั่นคงของญี่ปุ่น

อย่างไรก็ตาม ขณะที่ความสัมพันธ์หลังสงครามกับไต้หวันได้เข้าคืนสู่ภาวะปรกติในปี 1952 ด้วยการลงนามสนธิสัญญาและเปิดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองนั้น ความสัมพันธ์กับเกาหลียังคงชะงักงันอยู่จนถึงปี 1965 ความรู้สึกเป็นปฏิปักษ์ฝังลึกระหว่างญี่ปุ่นกับเกาหลี แล้วประสบการณ์ของเกาหลีจากการบังคับกดขี่ของญี่ปุ่นทั้งในเกาหลีและในญี่ปุ่น เป็นเรื่องร้ายแรงและเข้มข้นยิ่งกว่าประสบการณ์ของไต้หวันเสียอีก ตั้งแต่ถูกเกณฑ์เข้าไปอยู่ในจักรวรรดิญี่ปุ่นเมื่อปี 1910 เกาหลีได้รับการกดขี่ข่มเหงอย่างป่าเถื่อน และถูกรีดเลือดรีดเนื้ออย่างหมดสิ้นเช่นเดียวกับอาณานิคมอื่นใดในยุคสมัยใหม่ รายละเอียดในเรื่องนี้ไม่เป็นที่รู้จักดี แต่มีอยู่เรื่องสองเรื่องที่น่าพิศวงถึงในทันที เพราะจำเป็นแก่การที่จะเข้าใจถึงความรู้สึกระหว่างคนเกาหลีและคนญี่ปุ่นในทุกวันนี้ ในช่วงแรกของการปฏิบัติการของญี่ปุ่นในเกาหลีภายหลังผนวกดินแดนเป็นการระดมกำลังเกษตรกรรมของเกาหลี และรีดส่วนเหลือใช้ให้หนักขึ้นอีก เพื่อใช้เลี้ยงดูญี่ปุ่นซึ่งมีผู้คนเพิ่มขึ้น และสร้างอุตสาหกรรมมากขึ้น คนเกาหลีถูกบังคับให้ผลิตมากขึ้น แต่บริโภคให้น้อยลง³³ การจำหน่ายข้าวเกาหลีราคาถูกยังช่วยบรรเทาปัญหาขาดแคลนของญี่ปุ่น โดยขจัดการขาดแคลนซึ่งก่อให้เกิดการจลาจลเรื่องข้าวในปี 1918 และการคุมราคาข้าวให้ต่ำยังช่วยให้ดำเนินนโยบายอัตราค่าแรงงานต่ำอยู่ต่อไปได้อีกในญี่ปุ่น ช่วงที่สองมาถึงในทศวรรษ 1930 ขณะที่กลุ่มไซบัตสูใหญ่ ๆ ของญี่ปุ่นเข้าไปรีดทรัพย์ากรใต้ผืนแผ่นดินของเกาหลี (ทองคำ เหล็ก และถ่านหิน) อย่างมีประสิทธิภาพขึ้น และเข้าไปสร้างอุตสาหกรรมโดยใช้แรงงานถูก ๆ เป็นแหล่งหนุนให้ญี่ปุ่นเคลื่อนกำลังลึกเข้าไปในภาคพื้นทวีปยิ่ง ๆ ขึ้นอีก ช่วงต่อมาเป็นในทศวรรษ 1940 คนเกาหลีถูกเกณฑ์เข้าเป็นทหารและแรงงานทาสในญี่ปุ่น ระหว่างปี 1939 และ 1945 มีคนเกาหลีประมาณ 370,000 ถูกเกณฑ์เข้ากองทหารและแรงงานประจำหน่วยทหาร และยังมียอดหนึ่งล้านถูกเกณฑ์เข้าหน่วยแรงงานในประเทศญี่ปุ่นเอง ซึ่งมีคนเป็นจำนวนมากต้องล้มตายไปเพราะสภาวะอันสุดแสนจะทรมาน และเพราะการทารุณกรรมตลอดเวลาที่คนเหล่านี้ได้รับในเหมืองตามท่าเรือ และงานก่อสร้างต่าง ๆ³⁴

ภายหลังสงคราม ญี่ปุ่นปฏิเสธไม่ยอมชำระค่าเสียหายใด ๆ ทั้งสิ้น แล้วปฏิเสธไม่ยอมลงทุน หรือให้การช่วยเหลือใด ๆ แก่เกาหลี และนอกจากการร่วมงานอันยังผลกำไรมากมายกับการทำสงครามของสหรัฐในเกาหลีจากปี 1950 ถึง 1953 แล้ว ความสัมพันธ์กับเกาหลีอยู่ในระดับต่ำสุด ฐานะความ

เป็นข้าทาสต่อสหรัฐอเมริกาเป็นเรื่องเบ็ดเสร็จเด็ดขาดจริงๆ แต่ความตึงเครียดของสงครามในเอเชีย
ภาคNEYตอนกลางทศวรรษ 1960 บังคับให้อเมริกาต้องผลักภาระของจักรวรรดิด้านตะวันออกเฉียง
เหนือไปยังญี่ปุ่น ทางด้านไต้หวัน “เงินกู้ยืม” จำนวน 150 ล้านดอลลาร์ในปี 1965 เป็นสัญญาของการ
การเริ่มต้นบุกรุกจากทุนและอิทธิพลของญี่ปุ่น แต่ทางด้านเกาหลีในปีเดียวกัน “การกลับคืนเป็น
ปรกติ” ในความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่น-เกาหลีใต้ ก็เป็นจุดสำคัญพอๆ กัน

หลังจากขึ้นสู่อำนาจด้วยรัฐประหารปี 1961 แล้ว บักจุงฮี ประกาศแผนเศรษฐกิจรวมสำหรับระยะ
ปี 1962-1966 ตามแนวนโยบาย “เศรษฐกิจที่เป็นอิสระ” แต่แปลกที่อิสรภาพที่ว่านี้จะต้องขึ้นอยู่กับ
กับการหาเงินจำนวน 700 ล้านดอลลาร์ระหว่างช่วงเวลาของแผน แหล่งสำคัญจะได้มาจากเงินกู้ต่าง
ประเทศ (ร้อยละ 62 หรือ 426 ล้านดอลลาร์) และเงินตราต่างประเทศที่มีอยู่ในประเทศ (คือ ทหาร
อเมริกัน) ร้อยละ 33 แต่ถึงปี 1965 เงินกู้ต่างประเทศจำนวน 426 ล้านดอลลาร์ตามที่วางแผนไว้
หามาได้เพียงร้อยละ 30 เท่านั้น สหรัฐอเมริกากล้าลึกเข้าไปในสงครามและปัญหาเงินดอลลาร์ และ
คืนร์สก็ถึงมือแก้ปัญหทั้งสองที่เกี่ยวกับเกาหลี โดยพยายามหาทางออกให้กับปัญหาชะงักงันอันยาว
นาน ในความสัมพันธ์กับญี่ปุ่น³⁵

พร้อมๆ กับการเปิดความสัมพันธ์ เงินญี่ปุ่นเป็นจำนวนมากมายถูกจัดเข้าไปในเศรษฐกิจของ
เกาหลีใต้ เป็นสินค้าและบริการไม่คิดมูลค่าประมาณ 300 ล้านดอลลาร์ เครดิตเงินยืม 200 ล้าน
ดอลลาร์ ทั้งสองประเภทผ่อนชำระกันในระยะเวลา 10 ปีนับจากปี 1965 อีก 300 ล้านดอลลาร์
สำรองไว้เป็นเงินกู้เอกชนผ่อนชำระตามเงื่อนไขทางการพาณิชย์ สำหรับกิจการในเกาหลีใต้ จากนั้น
เองการผูกพันกับเกาหลีใต้ก็ขยายเติบโตขึ้นอย่างมหาศาล แต่ส่วนปัญหาความรับผิดชอบใช้ค่า
ปฏิกรรมสงครามแก่เกาหลีเหนือกลับถูกละเลยไปเสีย และชนชาวเกาหลีในญี่ปุ่นก็ถูกกลั่นแกล้งบีบบังคับ
มากมาย เพื่อพยายามปกปิดข้อเท็จจริงที่ว่าชนชาวเกาหลีเหล่านี้ส่วนใหญ่สนับสนุนฝ่ายเบียงยางอย่าง
แข็งแรง

เงิน “ช่วยเหลือ” ของญี่ปุ่นถูกเกาหลีใต้ใช้จ่ายในการสร้างเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำหน่ายจากประเทศ
ญี่ปุ่น ในตอนนั้นเงินกองทุนที่ได้มาก็จะถูกนำจ่ายเข้าไปในกองทุนเงินยืม ซึ่งจะใช้จ่ายรายการ
ต่างๆ อย่างเช่นรายจ่ายทางทหาร เป็นต้น คุณประโยชน์ของการช่วยเหลือเช่นนี้ต่อกลุ่มทหารที่ครอง
อำนาจจึงเป็นที่เห็นได้ชัด ยิ่งกว่านั้นญี่ปุ่นยังสงวนสิทธิ์ที่จะตัดสินกำหนดว่าจะซื้อสินค้าอะไรด้วยเงิน
กองทุนที่ได้รับ ความสำคัญของเรื่องนี้เป็นดังนี้

“ดังนั้น เงินของผู้เสียหายญี่ปุ่น จึงถูกจ่ายให้แก่รัฐบาลเกาหลีใต้ ‘เปล่าๆ’ ซึ่งก็จะต้องใช้ซื้อผล
ผลิตบางอย่างของบริษัทซัมซุงบิชิ นั้นเอง พวกธุรกิจใหญ่ๆ ต่างรวมผลกำไรกัน แทนที่จะให้เงิน
อุดหนุนกลุ่มไชน่าตัสโดยตรง (ซึ่งยากที่ผู้เสียหายจะเห็นด้วย) รัฐบาลญี่ปุ่นใช้วิธีทางอ้อมโดยให้เงิน
ช่วยเหลือ ‘เปล่าๆ’ แก่รัฐบาลเกาหลีใต้ แล้วรัฐบาลเกาหลีใต้ก็จะจ่ายเงินกลับคืนเข้ากระเป๋าของ
นายทุนผูกขาดไปอีกต่อหนึ่ง”³⁶

บริษัทญี่ปุ่นเป็นจำนวนมากที่เกี่ยวข้องในการประดิษฐ์คิดค้นทางเทคนิค และการต่อสู้แข่งขันกัน

ดูเคื่อด ต่างจำหน่ายผลิตผลเหลือตกค้างภายในประเทศ ซึ่งล้าสมัยหรือใช้งานไม่ได้ โดยส่งออกเป็น “การช่วยเหลือ” เอกชนไปยังเกาหลีใต้ ตัวอย่างก็มีโรงงานสิ่งทอเทียมซิกากของบริษัทโตโยเรยอน โรงงานปู้ยของบริษัทกระตาดนิฮอน โรงงานคลอไรด์ไวเนลของบริษัทนิฮอน ชิสโซ (ไนโตรเจน) บริษัทสิ่งทอเทียมโกกันซึ่งซื้อโรงงานผลิตไหมเทียมที่กำลังจะถูกรื้อทิ้งไปแล้วเข้ามาไม่นานก็ตกอยู่ใต้อำนาจสั่งการของธนาคารในที่สุด บริษัทเครื่องพลาสติกไดคัน และเคมีภัณฑ์เกียเว (วงไฟบูลย์) ซึ่งสั่งซื้ออุปกรณ์คาร์ไบด์ เอเซทิลิน ล้าสมัยเข้ามาจากญี่ปุ่นโดยชำระราคาถึงต้นละ 500 ล้านดอลลาร์ สูงกว่าเท่าตัวของราคามาตรฐานระหว่างประเทศต้นละ 230 ล้านดอลลาร์³⁷

เห็นได้ชัดว่าจะต้องมีเหตุผลอยู่เบื้องหลังข้อตกลงธุรกิจประหลาดๆ เหล่านี้ เรื่องเบื้องหลังก็อยู่ที่ระดับค่าตอบแทนที่แบ่งให้กันในเกาหลีใต้ และระดับผลกำไรที่ได้แก่บริษัทญี่ปุ่นทั้งหลายนั่นเอง นิชิมาซาโอะ แห่งหนังสือพิมพ์ไมเนชิ ชิมบุน อ้างแหล่งบริษัทการค้าใหญ่ๆ ของญี่ปุ่นให้ตัวเลขเชื่อถือได้ว่าตร้อยละ 3-4 เป็นค่าบำรุงทางการเมือง สำหรับช่วยให้ผ่านการอนุมัติเห็นชอบของรัฐบาลเกาหลีใต้ แล้วยังบวกอีกร้อยละ 4 ที่จะต้องแบ่งให้แก่บรรดานักธุรกิจทรงอิทธิพลของเกาหลีใต้ รวมเป็นร้อยละ 8 ของเงินกู้ทั้งสิ้นที่จะต้องจ่ายเป็นค่าสินบนต่างๆ³⁸ แม้ให้รายจ่ายพวกนี้แล้ว ผลกำไรของญี่ปุ่นก็ยิ่งอาจสูงมากทีเดียว อย่างที่กรณีของบริษัทโตโยต้าแสดงให้เห็นเมื่อได้รับสิทธิผูกขาดจากประธานาธิบดีปักจุงฮีในการผลิตรถยนต์ภายในประเทศแล้ว บริษัทโตโยต้าก็ทำการผลิตรถยนต์เกาหลีแบบโคโรนา ซึ่งจำหน่ายในประเทศญี่ปุ่นคันละ 1,650 ดอลลาร์ แต่จำหน่ายในเกาหลีคันละ 3,300 ดอลลาร์หรือเท่าตัวของราคาในญี่ปุ่น³⁹ ตอนปลายฤดูใบไม้ร่วง 1971 บริษัทโตโยต้าตกลงใจระงับหุ้นของตนในเกาหลีและรับรองหลักการโจว เอิน หลู โดยหวังจะได้ช่องทางเข้าไปในตลาดของจีน⁴⁰ การกระทำนี้จะบังเกิดผลอย่างไรก็ตาม แต่เชื่อได้ว่าการต่อรองกับจีนจะต้องแตกต่างมากกว่าเดียวจากการต่อรองกับเกาหลี

โครงการใหญ่โครงการเดียวที่ตกลงกันได้จนถึงเดี๋ยวนี้ ตามเงื่อนไขข้อตกลงปี 1965 เหล่านี้ได้แก่โรงงานเหล็กกล้าเมืองโปฮาง ภายใต้ข้อตกลงที่ทำกันในการประชุมระดับรัฐมนตรีประจำปี ระหว่างญี่ปุ่น—สาธารณรัฐเกาหลีใต้ครั้งที่สามเมื่อปี 1969 ข้อตกลงนี้กำหนดช่วยเงินจำนวน 73 ล้านดอลลาร์ในกองทุนรัฐบาลญี่ปุ่น บวกด้วยเครดิตผ่อนชำระอีก 50 ล้านดอลลาร์ จากธนาคารอิมพอร์ต—เอ็กซ์พอร์ต มูลค่าก่อสร้างทั้งสิ้นของโรงงานเหล่านี้ประมาณกัน 138.6 ล้านดอลลาร์ โครงการนี้เคยถูกทางกลุ่มรวมบริษัทยุโรป (เยอรมันตะวันตก สหราชอาณาจักร ฝรั่งเศส อิตาลี) ตัดเพราะขาดความเหมาะสมมาแล้วไม่นานก่อนหน้าญี่ปุ่นเข้ารับให้การช่วยเหลือ การประกาศโครงการนี้ออกมาไม่นานก่อนหน้าการออกเสียงประชามติ เกี่ยวกับการแก้ไขรัฐธรรมนูญที่ยอมให้ปักจุงฮีครองตำแหน่งต่อไปเป็นวาระที่สามในเกาหลีใต้ จึงเท่ากับเป็นแรงหนุนทางการเมืองที่น่ายินดีอย่างยิ่ง บทบาทของประธานบริษัทการค้าमितซูบิชิ คือ ฟุจิโน ในการเป็นสื่อติดต่อระหว่างปักจุงฮีและวงการธุรกิจการเมืองของญี่ปุ่น ดูเหมือนจะมีส่วนสำคัญยิ่ง และต่อมาโดยคำขอร้องของทางการรัฐบาลเกาหลีใต้ บริษัทการค้าमितซูบิชิก็ได้กลายเป็นสื่อกลางเป็นทางการสำหรับการติดต่อดำเนินงานต่อไปทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับโครงการนี้ จึงไม่น่าประหลาดใจที่หนึ่งในใบสั่งซื้อรุ่นแรกๆ ที่ทำกันจะเป็นโรงงานเหล็กเส้นมูลค่า 35 ล้านดอลลาร์จากบริษัทอุตสาหกรรมหนักमितซูบิชิ กว่าร้อยละ 50 ของเงิน “ช่วยเหลือ” ของ

ญี่ปุ่น คำนวณกันว่าจะไปที่มีดซุชิ⁴¹ สำหรับนายพลปักกิ่งยี่ ผลประโยชน์ที่ได้จากข้อตกลงนี้เป็นทั้งด้านส่วนตัวและการเมือง เพราะเขาเป็นเจ้าของที่ดินรายใหญ่ในท้องที่เมืองโปฮาง⁴²

ในการประชุมระดับรัฐมนตรีระหว่างญี่ปุ่น—สาธารณรัฐเกาหลีครั้งที่สี่ เมื่อเดือนกรกฎาคม 1970 ได้มีข้อตกลงให้เงินกู้จากญี่ปุ่นต่อไปอีกจำนวน 59 ล้านดอลลาร์ สำหรับก่อสร้างโรงงาน 4 แห่ง (เครื่องจักรขนาดหนัก เหล็กท่อ ฯลฯ) ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับโครงการโปฮาง แล้วยังงวบกเงินกู้อีก 100 ล้านดอลลาร์ สำหรับส่งเสริมอุตสาหกรรมในหมู่บ้านและอุตสาหกรรมสำหรับผลิตสินค้าออกต่าง ๆ นากางาวา โนบูโอะ เขียนลงในวารสารเซโก อันมีชื่อ ฉบับประจำเดือนพฤศจิกายน 1970 ระบุว่า เงินกู้จำนวน 59 ล้านดอลลาร์ดังกล่าวนี้ใช้สำหรับจุดประสงค์ทางอุตสาหกรรมที่เกี่ยวกับทางทหาร แต่จำนวน 100 ล้านดอลลาร์ เห็นจะใช้เป็นเงินทุนสำหรับการณรงค์หาเสียงเลือกตั้งประธานาธิบดีและรัฐสภา ในปี 1971⁴³ แถลงการณ์ขั้นสุดท้ายของการประชุมนี้สะท้อนให้เห็นถึงแนวนโยบายซาโต—นิคสัน เกี่ยวกับ “แกนรวมญี่ปุ่น—ไต้หวัน—เกาหลีใต้” ซึ่งประกาศไว้เมื่อหกเดือนก่อน คือ “สันติภาพและความรุ่งเรืองของประเทศทั้งสอง มีส่วนเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิด และสันติภาพและความรุ่งเรืองของเอเชียเป็นเป้าหมายร่วมกันของทั้งสองประเทศ”⁴⁴ ในการประชุมระดับรัฐมนตรีครั้งที่ห้าที่โตเกียว ยังตกลงให้เครดิตแก่เกาหลีใต้อีก 250 ล้านดอลลาร์ จากเครดิตก่อนนี้ 80 ล้านดอลลาร์ใช้เป็นทุนก่อสร้างระบบรถไฟใต้ดินกรุงเซอูล 85 ล้านดอลลาร์ สำหรับซื้อเรือบรรทุกจากญี่ปุ่น และประมาณ 80 ล้านดอลลาร์ สำหรับสร้างโรงงานโลหะและเครื่องจักรที่วางโครงการไว้รวม 4 แห่ง รวมทั้งคำมั่นสัญญาว่าจะให้การช่วยเหลือต่อไปอีกในโครงการอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับแผนพัฒนาห้าปีแผนที่สาม ปี 1972—1976 ของเกาหลี⁴⁵ นี่เป็นไปตามคำแนะนำของคณะกรรมการความร่วมมือระหว่างญี่ปุ่น—สาธารณรัฐเกาหลีในการประชุมก่อนหน้าของการประชุมระดับรัฐมนตรี ที่ว่า “อัตราส่วนที่ให้กับเงินกู้และการช่วยเหลือของรัฐบาลควรเพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับเงินกู้พาณิชย์”⁴⁶ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ทั้ง ๆ ที่มีหลักการโจว เอิน ไหล และทั้ง ๆ ที่มีขบวนการนิคสันกำลังจะไปเยือนประเทศจีน (ประกาศสองสามสัปดาห์ก่อนนั้น เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม) แต่รัฐบาลญี่ปุ่นคงหมายมั่นที่จะเพิ่มทุนประโยชน์ส่วนได้เสียของญี่ปุ่นในเกาหลีใต้ในระดับที่เป็นทางการ แล้ววงการธุรกิจสำคัญ ๆ ของญี่ปุ่นก็พร้อมที่จะถือเอาข้อที่ว่าเป็นหลักประกันเพียงพอสำหรับ “ความมั่นคง” ในการดำเนินงานเสียด้วย คิมูระ โดชิโอะ รักษาการรัฐมนตรีว่าการต่างประเทศ อธิบายจุดประสงค์ของเงินกู้ก้อนใหม่ว่า “เพื่อส่งเสริมความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจและเสถียรภาพภายในของเกาหลี” พร้อมกับกล่าวเสริมว่า “ข้อนี้ไม่ควรกลายเป็นอุปสรรคต่อการปรับปรุงความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน แนวคิดของจีนที่ถือว่าการช่วยเหลือของญี่ปุ่นต่อเกาหลี จะทวีความตึงเครียด ในแถบคาบสมุทรหรือในเอเชีย นั้น แสดงถึงความหลงลืบทิ หรือไม่ก็เป็นการเข้าใจผิด”⁴⁷

จะอย่างไรก็ตาม ถึงเงินกู้และการลงทุนของญี่ปุ่นจะค่อย ๆ ทวีขึ้นนับแต่การตกลงกันในปี 1965 แต่ญี่ปุ่นก็ยังคงเป็นรองสหรัฐอยู่มากทีเดียว โดยทั่วไป แม้ทุนของญี่ปุ่นจะเหนือกว่าในด้านอุตสาหกรรม ซีเมนต์ สิ่งทอ ปู่ย หนังกีเยม เคมีภัณฑ์และเครื่องจักร⁴⁸ ในจำนวนเงินกู้และการลงทุนที่เกาหลีใต้ได้รับจนถึงเดือนกันยายน 1970 ทั้งสิ้นประมาณ 2,800 ล้านดอลลาร์ ร้อยละ 40.4 หรือ 1,121 ล้านดอลลาร์มาจากสหรัฐอเมริกา ร้อยละ 20.2 หรือ 558 ล้านดอลลาร์มาจากญี่ปุ่น⁴⁹ แต่นำ

หนักก็กำลังโน้มไปทางญี่ปุ่นมากขึ้นเรื่อย ๆ ตามประมาณการเมื่อเร็ว ๆ นี้ การลงทุนของญี่ปุ่นเกือบเท่ากับของสหรัฐอเมริกาในปี 1970 และเกินหน้าไปเป็นครั้งแรกในตอนห้าเดือนแรกของปี 1971 คือ 16 ล้านดอลลาร์เทียบกับ 13 ล้านดอลลาร์ของสหรัฐอเมริกา แม้ว่าในจำนวนการลงทุนรวมทั้งสิ้นก็คงเป็นเช่นเดียวกับในไต้หวัน แต่ทุนของญี่ปุ่นคิดเป็นเพียงร้อยละ 31 ของทั้งหมด ส่วนของสหรัฐร้อยละ 58 (เงินของญี่ปุ่นกระจายไปตาม 185 โครงการต่าง ๆ กัน ส่วนของสหรัฐอเมริกามีส่วนเกี่ยวข้องอยู่เพียง 99 โครงการเท่านั้น)⁵⁰ ยิ่งไปกว่านั้น การถอนกำลังทหารและการใช้จ่ายทางทหารของสหรัฐที่ลดลงไปในเกาหลีใต้ตามที่ประกาศในปี 1970 เป็นผลกระทบกระเทือนกับทางฝ่ายเกาหลีใต้ การสูญเสียเงินดอลลาร์อาจจะเป็นที่เข้าใจได้จากตัวเลขดังนี้

	1969	1970	1971
การจัดซื้อพิเศษเกี่ยวกับเวียดนาม	140 ล้านดอลลาร์	115 ล้านดอลลาร์	80 ล้านดอลลาร์ (ประมาณ)
กองทหารสหรัฐในเกาหลีใต้	155 ล้านดอลลาร์	137 ล้านดอลลาร์	108 ล้านดอลลาร์ (ประมาณ) ⁵¹

ในแผนห้าปีแผนที่สามของเกาหลีใต้ (1972-1976) ซึ่งกำหนดวางขึ้นในปี 1970 คาดการณ์ว่าจะได้รับเงินทุนต่างประเทศเข้าอีก 2,500 ล้านดอลลาร์ ซึ่งในจำนวนนี้สองในห้า หรือ 1,000 ล้านดอลลาร์จะมาจากญี่ปุ่น การให้บรรลุผลตามแผนนี้จะต้องการลงทุนเพิ่มขึ้น ที่มาจากญี่ปุ่นในอนาคตอันใกล้ และดูเหมือนจะเกือบแน่นอนว่าญี่ปุ่นจะขึ้นแทนที่สหรัฐอเมริกาในฐานะเป็นผู้สนับสนุนทางการเงินรายใหญ่ที่สุดสำหรับรัฐบาลเซอูล⁵²

หลังจากที่กลุ่มธุรกิจทรงอิทธิพลของเกาหลีใต้ ไปเยือนศูนย์ต่าง ๆ ในญี่ปุ่นในเดือนพฤศจิกายน 1970 เพื่อขยายความคิดเรื่องการลงทุนของเอกชนที่นั่นแล้ว ก็ยอมเป็นที่คาดหมายได้ว่าจะมีทุนเอกชนเข้าไปเกี่ยวข้องยิ่งขึ้นอีก⁵³ เงื่อนไขของการลงทุนเป็นเช่นเดียวกับในไต้หวัน บริษัทต่าง ๆ อาจเป็นต่างประเทศทั้งหมดก็ได้ และจนถึงปี 1969 อุตสาหกรรมที่มีการลงทุนของต่างประเทศได้รับการประกาศกำหนดให้อยู่ในประเภท “ประกอบการอันเกี่ยวกับประโยชน์สาธารณะ” ซึ่งหมายความว่าห้ามมิให้มีการนิตผลงาน⁵⁴ ในด้านแรงงานก็อาจจะซื้อหาเอาได้ในเกาหลีด้วยราคาถูกกว่าในไต้หวัน⁵⁵ ลักษณะอีกประการหนึ่งของการลงทุนญี่ปุ่นในเกาหลีใต้ รวมทั้งในไต้หวันด้วย คือ การทุ่มเทส่งอุตสาหกรรมจำพวก “สกปรก” ออกนอกประเทศ มันไม่ใช่เรื่องบังเอิญที่ประเด็นเรื่องนี้ได้ถูกยกขึ้นมาพูดกันในปี 1970 ในการประชุมคณะกรรมการการร่วมมือระหว่างญี่ปุ่น-สาธารณรัฐจีน (โดยอินาเบ ชูโซ ดังที่อ้างถึงข้างต้น) และทั้งในการประชุมของคณะกรรมการการร่วมมือระหว่างญี่ปุ่น-สาธารณรัฐเกาหลี ความรู้สึกที่ค่อย ๆ มีขึ้นในญี่ปุ่นถึงปัญหาเสื่อมโทรมทางสภาพแวดล้อมในเกาหลีใต้ และจุดเริ่มต้นของขบวนการมวลชนประท้วงในเรื่องนี้ในปี 1969-1970 เหล่านี้เป็นสาเหตุเบื้องหลังของปัญหาที่พูดกันในที่ประชุมดังกล่าว ในการประชุมที่กรุงเซอูลเดือนเมษายน คณะผู้แทนญี่ปุ่นมีกิชิเป็นหัวหน้า และแผนนโยบายสำคัญของญี่ปุ่นมาจากยัตสึกิ คาซุโอะ ผู้อำนวยการถาวรของสมาคมวิจัยนโยบายแห่งชาติ วรรค 2 ของบันทึกร่วมของเขา เรื่อง “ข้อเสนอสำหรับความร่วมมือทาง

เศรษฐกิจของญี่ปุ่น—เกาหลี” ได้นำมาคัดลงไว้เต็ม ณ ที่นี้ ส่วนตอนอื่น ๆ เป็นสรุปย่อตั้งต่อไปนี้

1. ความจำเป็นสำหรับการร่วมมือของทุนและเทคโนโลยีของญี่ปุ่นในพัฒนาการของเกาหลีใต้
2. “โดยที่ในอุตสาหกรรมซึ่งญี่ปุ่นคาดหวังที่จะให้มีการพัฒนาใหญ่ยิ่งต่อไปในอนาคต (เหล็กกล้า อลูมิเนียม น้ำมัน ปิโตรเคมี การต่อเรือ อิเล็กทรอนิกส์ พลาสติก ฯลฯ) สภาวะอันจำกัดกำลังประสพกันมากขึ้น ๆ ในประเทศญี่ปุ่น เพราะการใช้เนื้อที่ดินชายฝั่งและมาตรการต่อต้านการทำลายสภาพแวดล้อมญี่ปุ่นก็กำลังทำอย่างดีที่สุดแล้ว ที่จะจัดการกับปัญหานี้และจะต้องพยายามหนักขึ้นอีกตั้งแต่นี้ต่อไป แต่ข้าพเจ้าสงสัยว่าเมื่อคำนึงถึงข้อเหล่านี้แล้ว ทางฝ่ายเกาหลีใต้จะสามารถหรือต้องการมีส่วนร่วมในภารกิจดังกล่าวหรือไม่ หรือว่าอาจจะจัดการโดยความร่วมมือของญี่ปุ่นกับเกาหลีใต้ได้หรือไม่”
3. การขยายท้องที่ท่าเรือปลอดภาษี การขยายกิจการร่วม เพิ่มความพยายามให้พวกคนงานเรียนรู้เทคโนโลยีขั้นสูง
4. ข้อตกลงเรื่องการแบ่งงานภายในอุตสาหกรรมต่าง ๆ
5. การส่งเสริมซื้อสินค้าเกาหลี (ซึ่งถูกกว่า) เข้าประเทศญี่ปุ่น คือ หม้าแห้ง ปศุสัตว์ เกษตรกรรม การจับปลา และสาหร่ายทะเล⁵⁶

เพื่อให้การเกี่ยวข้องต่าง ๆ มากหลายระหว่างญี่ปุ่น ไต้หวันและเกาหลีใต้ ได้รวมเข้าด้วยกัน มีการจัดตั้งคณะกรรมการประสานงานบรรดาคณะกรรมการการร่วมมือระหว่างญี่ปุ่น—สาธารณรัฐเกาหลี—สาธารณรัฐจีน ขึ้นที่กรุงเซอูล ในเดือนพฤศจิกายน 1970

บุคคลชั้นนำในการจัดตั้งนี้ คือ กิชิ ยัตสึ อินาบะ และบริษัทญี่ปุ่นใหญ่ที่สุดจำนวนมากได้ให้การสนับสนุน การพัฒนาร่วมกันในด้านทรัพยากรน้ำมันในแถบทะเลเหลืองและเกาะเตี๋ยวู งานสำคัญอันดับแรกชิ้นหนึ่งของกลุ่มใหม่นี้ จนกระทั่งเหตุการณ์เบ็นป่วนและวิกฤตในปี 1971 (การเพิ่มค่าเงินเยน ฯลฯ) การรวมกลุ่มนี้เป็นการแสดงออกอันแจ่มชัดที่สุดของการเร่งรัดรวมวงไพบูลย์ใหม่จากภายในวงธุรกิจญี่ปุ่น ทั้งนี้เพียงชั่วระยะเวลาห้าปี ภายหลัง “การมีความสัมพันธ์เป็นปกติ” กับเกาหลี และ “เงินกู้เยน” ก่อนแรกสำหรับ ไต้หวัน ชั่วปีเดียวหลังจากที่แนวนโยบายได้รับการรับรองเห็นชอบในแถลงการณ์ซาโต—นิคสัน และประจวบเข้ากับการสร้างเสริมเพิ่มกำลังอาวุธขึ้นมาใหม่อีกอย่างมากมาย⁵⁷

ในแง่ของการค้า ญี่ปุ่นได้กลายเป็นหุ้นส่วนใหญ่ของเกาหลีขึ้นแทนที่สหรัฐ ในปี 1969 ร้อยละ 40 ของสินค้าเข้าทั้งสิ้นของเกาหลีมาจากญี่ปุ่น เป็นการค้าที่ได้เปรียบอย่างเหลือหลายแก่ฝ่ายญี่ปุ่น⁵⁸ เราจะเห็นได้ในข้อนี้จากการเปรียบเทียบฐานะสัมพันธ์ทางการค้าของญี่ปุ่น—เกาหลีใต้—ไต้หวัน ตามที่เป็นในปี 1964 และขยายตัวขึ้นถึงปี 1969⁵⁹

มีหลายอย่างที่เห็นได้ชัดคือการขยายเติบโตขึ้นมหาศาลในปริมาณสินค้าออกของญี่ปุ่นไปสู่ประเทศทั้งสอง การขยายเติบโตอย่างแข็งขันในปริมาณสินค้าออกของประเทศทั้งสองไปสู่ญี่ปุ่น มูลค่าของการค้ารวมทั้งสิ้น ซึ่งเท่ากับร้อยละ 40 ของสินค้าออกของญี่ปุ่นทั้งหมดในเอเชียอาคเนย์ การพิจารณา

ตารางที่ 27 ฐานะสัมพันธทางการค้าของญี่ปุ่น-ไต้หวัน-เกาหลีใต้ สินค้าเข้า/สินค้าออก (จำนวนเงินหลักล้านดอลลาร์)

	1964			1969		
	เกาหลีใต้	ญี่ปุ่น	ไต้หวัน	เกาหลีใต้	ญี่ปุ่น	ไต้หวัน
เกาหลีใต้	—	108.8	5.2	เกาหลีใต้	—	767.2
ญี่ปุ่น	41.7	—	140.9	ญี่ปุ่น	133.9	—
ไต้หวัน	1.9	137.9	—	ไต้หวัน	23	606.4

(สินค้าเข้า : อ่านตามแนวนอน

สินค้าออก : อ่านตามแนวตั้ง)

แยกแยะต่อไปยังแสดงด้วยว่าสินค้าออกของญี่ปุ่นส่วนใหญ่ทีเดียวเป็นสินค้าประเภทอุตสาหกรรมหนัก ส่วนสินค้าเข้าเป็นพวกวัตถุดิบ อาหาร และสิ่งทอบางชนิด

แต่แล้วก็กลับถือไปว่าการพึ่งพาซึ่งกันและกันยิ่ง ๆ ขึ้นของเศรษฐกิจญี่ปุ่นและเศรษฐกิจเกาหลีใต้ ให้ผลประโยชน์มากมายแก่เกาหลี เศรษฐกิจของเกาหลีใต้เติบโตขึ้นในอัตราสูงร้อยละ 15.5 ในปี 1969 การก่อสร้างมีอยู่ทุกหนทุกแห่ง เงินทองหมุนเวียนจำนวนมาก แต่ก็มิขี้อัจฉริยะสามประการที่ควรพูดถึงความเฟื่องฟูของเกาหลีใต้ ประการแรกทีเดียวถ้าไม่ได้สงครามเวียดนาม มันก็คงจะฟุบตัวไปแล้ว เพราะดุลการค้าที่ขาดเป็นประจำปี ราว 1,200 ล้านดอลลาร์ จำเป็นต้องได้รับชดเชยจากการจัดซื้อวัสดุสงคราม ค่าใช้จ่ายสำหรับพวกทหารรับจ้าง ฯลฯ ประการที่สอง เกาหลีตกเป็นหนี้สินอย่างหนักจนถึงปี 1970 กองเงินทุนต่างประเทศจำนวน 3,000 ล้านดอลลาร์ จมเข้าไปในเศรษฐกิจของเกาหลี และตอนนี้ พวกลงทุนและผู้ให้กู้ในต่างประเทศก็จะต้องเรียกคืนส่วนของตนแล้ว การชำระค่าเงินเหล่านี้ (ไม่รวมการลงทุนโดยตรง 224.5 ล้านดอลลาร์) ประมาณดังต่อไปนี้

1971	241	ล้านดอลลาร์
1972	335	”
1974	480	”
1975	583	”
1976	648	”

โดยที่เงินกู้ที่เข้ามาในปี 1968 เป็นจำนวน 855 ล้านดอลลาร์ การคำนวณคาดหมายแสดงว่า ถ้าจะหวังให้โครงสร้างปัจจุบันของการเติบโตทางการเงินคงอยู่ต่อไปแล้ว เงินทั้งหมดนี้ก็จะต้องหมดไปทันทีด้วยการชำระคืน⁶⁰ วิกฤตการณ์เงินดอลลาร์ของสหรัฐบังคับให้มีการตัดทอนอย่างแรงในด้านค่าใช้จ่ายต่างๆ ซึ่งช่วยชดเชยจำนวนขาดดุลการค้าตลอดมาจนกระทั่งบัดนี้ ส่วนเกี่ยวข้องทางฝ่ายญี่ปุ่นทวยิ่ง ๆ ขึ้นและทางเกาหลีใต้ซึ่งถูกลิตรอนทางเลือกอื่นหมดก็ต้องเป็นฝ่ายขอมากขึ้น ๆ แต่เพื่อจะให้เกาหลีตกเป็นแหล่งดึงดูดสำหรับการลงทุนของญี่ปุ่น และสำหรับจัดตั้งกิจการใหญ่ ๆ และสภปรกของญี่ปุ่นต่อไป

ตั้งที่วางแผนไว้ในบันทึกของยัตสุจิ การบริโภคภายในประเทศก็จะต้องถูกจำกัดให้ต่ำที่สุด ค่าแรงงานจะต้องถูกจำกัดให้ต่ำที่สุดและประชาชนก็จะต้องถูกบังคับให้อยู่เฉยๆ และว่างๆ

ผู้ที่รับเคราะห์หนักที่สุดภายใต้รัฐบาลปัจจุบันเห็นจะได้แก่ชาวนา รายได้เฉลี่ยต่อปีของครอบครัวชาวนาตกลงไปร้อยละ 19.1 ระหว่างปี 1964 และ 1968⁶¹ ในขณะที่สภาวะในชนบทหยุดนิ่ง (ร้อยละ 73 ของท้องที่ชนบทยังคงไม่มีไฟฟ้าใช้)⁶² เมล็ดพืชที่ส่งเข้าจากต่างประเทศก็เพิ่มขึ้นสูงถึงระหว่าง 150 และ 250 ล้านดอลลาร์ต่อปี⁶³ จากประเทศญี่ปุ่นแหล่งเดียว เกาหลิต้องใช้เงินจำนวนถึง 135 ล้านดอลลาร์สำหรับซื้อข้าวเหลือใช้ที่นั่น แล้วก็ยังอีกครึ่งหนึ่ง 110 ล้านดอลลาร์ ในปี 1970⁶⁴

สถานการณ์ในด้านคนงานอุตสาหกรรมในเมืองก็พอๆ กัน ในขณะที่กำลังผลิตของคนงานเพิ่มขึ้น 2 เท่าครึ่งระหว่างปี 1961 และ 1969 แต่ค่าจ้างแรงงานในช่วงเวลาเดียวกันเพิ่มขึ้นเพียงร้อยละ 20 และตามรายงานของ คิม ยูน-ซาน ผู้เชี่ยวชาญเรื่องปัญหาแรงงานเกาหลี ปรากฏว่าค่าจ้างของคนงานที่มีสมาคมค่อนข้างต่ำกว่าที่จำเป็นสำหรับยังชีพ⁶⁵ ในปี 1969 คนงานที่มีส่วนในกรณีพิพาทเรื่องแรงงานเพิ่มจำนวนขึ้นร้อยละ 40 และจำนวนวันทำงานที่เสียไปเพิ่มขึ้นร้อยละ 60⁶⁶ อัตราการว่างงานทำในเซอูลอยู่ในระดับร้อยละ 23⁶⁷ ในเดือนพฤศจิกายน 1970 คนงานโรงงานทอผ้าในเซอูล อายุ 20 ปี ชื่อ ชุน เต-อิล พยายามก่อการเดินขบวนประท้วงตามข้อเรียกร้องเหล่านี้ คือ

1. ลดจำนวนชั่วโมงทำงานเฉลี่ยต่อวัน จาก 16 เหลือ 9 ชั่วโมง
2. เพิ่มวันหยุดจาก 2 เป็น 4 ต่อเดือน
3. ปรับปรุงภาวะการทำงาน
4. จ่ายค่าเบี่ยงเบนเวลาทำงานตอนกลางคืน

ในวันที่ 13 พฤศจิกายน หลังจากความพยายามของเขาถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจขัดขวาง ชุน เต-อิล เผาตัวเองตายเป็นการประท้วงทางเดียวที่เหลืออยู่⁶⁸

เคราะห์กรรมของพวกคนชั้นกลางในเมืองดีกว่าเพียงเล็กน้อย ในขณะที่การสร้างทุนทั้งหมดภายในประเทศเพิ่มขึ้นจากอัตราเฉลี่ยร้อยละ 10.88 ระหว่างปี 1956 และ 1960 เป็นร้อยละ 27.4 ระหว่างปี 1967-1969 แต่ในช่วงเวลาเดียวกัน รายจ่ายผู้บริโภคเอกชนตกลงไปกว่าร้อยละ 12⁶⁹ การเพิ่มราคาผลิตภัณฑ์โตรเฉลี่ยขึ้นร้อยละ 19.5 ตามที่อนุมัติในเดือนมิถุนายน 1971 มีผลกระทบอย่างมากต่อสินค้าและบริการทุกชนิดที่อาศัยน้ำมันปิโตรเลียม อย่างเช่น การขนส่ง พลังงานและผลิตผลอุตสาหกรรมต่างๆ ส่วนการลดค่าเงินตราลงร้อยละ 13 ในเดือนมิถุนายน 1971 ทำให้ราคาสินค้าขึ้นสูงตั้งแต้อัตรา 10 ถึงร้อยละ 20 เช่น รถยนต์ เสน่ด้าย น้ำตาล เป็นอาทิ ข้าวอันเป็นอาหารหลัก ราคาสูงขึ้นร้อยละ 20 ในปี 1971⁷⁰ ในขณะที่พวกคนร่ำรวยมีรายงานข่าวว่าจัดการชนเอทรีพีย์สมบัติของตนออกนอกประเทศในยามที่มีวิกฤตร้ายแรงขึ้นในประเทศ⁷¹ ตอนปลายปี 1971 ก็มีรายงานข่าวว่าคนงานเป็นพันๆ ต้องถูกพักงาน ธุรกิจย่อยๆ ไม่ปรากฏจำนวนตามเมืองและหัวเมืองต่าง ๆ ต้องล้มเลิกกิจการกันทันทีทันใด แล้วก็แทบไม่น่าเชื่อว่าบรรดาธนาคารใหญ่ที่สุดของชาติมีข่าวลือกันว่า เกือบจะหมดเนื้อหมดตัวเอาทีเดียว⁷²

ในสถานการณ์เช่นนี้ จึงไม่น่าประหลาดใจที่จะพบว่าขบวนการประท้วงทั้งหลายกำลังระบดแพร่ไปทั่วสังคมเกาหลีทุกระดับ ยกเว้นเฉพาะในระดับสูงสุดซึ่งทำการต่อสู้ขัดขวางอย่างสุดเหวี่ยง มีเหตุการณ์เกิดขึ้นหลายครั้งที่ทางการรัฐบาลอ้างว่า เป็นการกระทำของพวกหน่วยแทรกซึมและสายลับจากทางเหนือ

เหตุการณ์เหล่านี้มีอยู่บางครั้งที่ควรพูดถึงโดยย่อในที่นี้ ในเดือนกรกฎาคม 1969 มีคนห้าคนถูกประหารชีวิตเพราะสังกตสหพรรคปฏิวัติ⁷³ อันเป็นขบวนการใต้ดินที่รวมกลุ่มกันขึ้นใหม่เมื่อเร็ว ๆ มาในหมู่พวกฝ่ายซ้ายหัวปฏิวัติของทางใต้ ในตอนใต้ของมณฑลเคียงชางอันเป็นท้องที่ที่ทุนของญี่ปุ่นประดิษฐ์เข้ามามากที่สุด และเป็นเขตปลอดภาษีมาชานด้วย มีคนจำนวนราว 10,333 คน ถูกจับและคุมขังในชั่วเดือนเดียวในเดือนกรกฎาคม 1970 ในการปราบปรามการก่อความไม่สงบที่นั่น⁷⁴ ในเดือนพฤษภาคม 1970 มีบทกวีของนักเขียน คิม ซิ-อา ปรากฏในวารสารรายเดือนชั้นนำ ซา ซาง-เคย (“โลกแห่งความคิด”) ของเกาหลี ให้ชื่อเรื่องว่า “โจรทั้งห้า”⁷⁵ บทกวีนี้ทำความสะอึ้งสะเอือนกันมากอยู่ เพราะโจรที่ว่านี้ ได้แก่พวกผู้ปกครองที่ร่ำรวย พวกเจ้าหน้าที่รัฐบาล บรรดาสมาชิกรัฐสภานายพลและเจ้าหน้าที่ชั้นสูงทั้งหลาย ซึ่งตามเรื่องในบทกวีกำลังพากันอ้วนท้วนใหญ่โต ในขณะที่กระทำตนเยี่ยงคนทรยศขายประเทศชาติของตนไปให้แก่ญี่ปุ่นตอนต้นของศตวรรษปัจจุบัน คิมถูกจับตามกฎหมายต่อต้านคอมมิวนิสต์ฐานประพฤติกการที่ช่วยฝ่ายข้าศึก และต้องคุมขังอยู่เป็นเวลานาน⁷⁶

ในเดือนกรกฎาคม 1971 เกิดการจลาจลอันลึกลับและคลุมเครือของหน่วย “การศึกษาพิเศษ” แห่งกองทัพอากาศซึ่งตั้งอยู่บนเกาะในอ่าวอินชอน แต่แล้วก็ถูกปราบลงขณะที่กำลังจะเคลื่อนกำลังไปยังนครหลวง⁷⁷ ในเดือนสิงหาคมเกิดการเดินขบวนประท้วงใหญ่โตในหมู่ชาวเมืองที่ตั้งขึ้นใหม่ใกล้กรุงเซอูล เรียกร้องให้มีบ้านมืงานทำและปรับปรุงภาวะความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น⁷⁸ ส่วนทางด้านกรุงเซอูลเองเจ้าของร้านขายปลีก 200 แห่งในตลาดเบียงวา ปิดประตูร้านของตนโดยไม่มีกำหนดเป็นการประท้วงการประเมินภาษี ซึ่งคนเหล่านี้อ้างว่าสูงกว่าของปีที่แล้วมาถึงสองหรือสามเท่า⁷⁹ ในวันที่ 15 กันยายน คนงานจำนวนราว 500 ซึ่งรับจ้างทำงานที่อยู่ภายใต้สัญญาในเวียดนามก่อการจลาจลตามสำนักงานของบริษัทนายจ้าง และเรียกร้องให้จ่ายค่าแรงงานที่ค้างจ่ายอยู่⁸⁰

มหาวิทยาลัยต่างๆ เป็นศูนย์ของการคัดค้านรัฐบาลอยู่เสมอ แต่มาในตอนหลังๆ นี้ การระงับปราบปรามอย่างเข็มเกรียมเป็นวิธีการที่เห็นกันว่าจำเป็น เพื่อจำกัดวงเขตของการคัดค้านนั้นเสีย

ในวันที่ 5 ตุลาคม บรรดาผู้นำนักศึกษาในมหาวิทยาลัยเกาหลีถูกจับและทุบตีจากกองทหารหลังจากที่การรณรงค์เรียกร้องให้ลดจำนวนชั่วโมงการฝึกทหารได้เริ่มเป็นการต่อต้านรัฐบาล และเรียกร้องไปถึงปัญหาทุภักชยากเดือดร้อนในสังคมอย่างกว้างขวางออกไป⁸¹ ขณะที่การเดินขบวนประท้วงระบดออกไป และพวกนักศึกษารู้สึกฮึกเหิมขึ้นในการโจมตีการทุจริต และในขณะที่ป้ายประกาศอย่างเช่น “จงยึดทุนพวกคอมปราโดร์” และ “จงเรียกร้องหลักประกันสิทธิในการดำรงชีพ” เริ่มจะปรากฏออกมาเท่านั้น ประธานาธิบดีปักจุงฮีก็ส่งกำลังทหารเข้ามาอีกในวันที่ 15 ตุลาคม และคราวนี้ก็ให้ตั้งประจำการอยู่ตามมหาวิทยาลัยใหญ่ๆ ทั้งหมด ผู้นำนักศึกษาจำนวน 170 คนถูกจับ และอีก 6,332 คนถูกรายงานตัวไปยังทางการเกณฑ์ทหารในฐานะต่อต้านการฝึกทหาร กล่าวคือ ถูกเสนอให้รับการเกณฑ์

ทหารทันที หนังสือพิมพ์และนิตยสารตามมหาวิทยาลัยทั้งหมดถูกปิด องค์การนักศึกษาถูกยุบ ยกเว้นที่เป็นในทางวิชาการ ซึ่งจะต้องอยู่ภายใต้การนำอย่างเข้มงวดของอาจารย์ที่รับผิดชอบ⁸² ในตอนหลัง ๆ นี้ ความรู้สึกของนักศึกษาถึงความเสื่อมโทรมในสังคมและการเมืองยิ่งคุกรุ่นรุนแรงขึ้นเมื่อมีการขึ้นค่าเล่าเรียนกันอย่างหนัก การเพิ่มกระทำถึงสองครั้งในภาคการศึกษาหนึ่งในอัตราร้อยละ 20-30 พร้อมทั้งกำหนดโทษไล่ออกทันทีถ้าไม่ชำระ นักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชนโดยเฉลี่ยเดือนนี้เสียค่าเล่าเรียน 70-80,000 วัน (190-220 ดอลลาร์) ต่อครึ่งภาคการศึกษา เรื่องนี้มีความสำคัญมากทีเดียวเมื่อคำนึงถึงว่า แม้จะเพิ่มเงินเดือนขึ้นร้อยละ 15 ในเดือนกุมภาพันธ์ 1972 ก็ตาม พวกครูโรงเรียนชั้นมัธยมตอนปลายก็จะได้รับเงินเดือนเพียงเดือนละ 43,930 วัน (122 ดอลลาร์)⁸³

ไม่ต้องสงสัยเลยว่า ความหวาดกลัวว่า ความไม่พอใจที่เดือดพล่านอยู่ในทุกส่วนของสังคมจะรวมกำลังกันขึ้น จะต้องเป็นสาเหตุที่อยู่เบื้องหลังการโจมตีมหาวิทยาลัย เช่นเดียวกับที่เป็นสาเหตุเบื้องหลังของการจับกุม ริว คิ-ซอน คณบดีโรงเรียนกฎหมายแห่งมหาวิทยาลัยเซอูล ในข้อหาฐานก่อการจลาจลวุ่นวายและสมคบกับพวกนักศึกษา⁸⁴ รวมทั้งการจับกุม คิมชูล หัวหน้าพรรคสหสังคมนิยมด้วยข้อหาภายใต้กฎหมายต่อต้านคอมมิวนิสต์ฐานเรียกร้องให้มีการรับรองโดยพุดินัยกับทางรัฐบาลเปียงยาง⁸⁵ แล้วก็เช่นเดียวกันที่เป็นสาเหตุเบื้องหลังการประกาศภาวะฉุกเฉินและการระงับอิสรภาพทางการเมืองส่วนใหญ่เมื่อเร็ว ๆ นี้⁸⁶ แล้วก็ยิ่งอีกส่วนหนึ่งด้วยเหมือนกันที่ความหวาดกลัวอันนี้ถูกกระตุ้นมาจากการผันแปรในนโยบายของสหรัฐด้วยการถอนกำลังทหารและบีบบังคับให้ทางตกลงกับเกาหลีเหนือ ในแง่ที่เราถึงจะเข้าใจเรื่องการขอร้องให้เพิ่มการช่วยเหลือของญี่ปุ่นและเพิ่มพูนการประสานงานทางทหารระหว่างประเทศทั้งสอง

ปักจุงฮี ซึ่งขึ้นสู่อำนาจจากการรัฐประหารในปี 1961 เพื่อระงับหนทางที่จะรวมประเทศ ได้ดำเนินนโยบายการขยายเติบโตทางเศรษฐกิจและการพึ่งพาญี่ปุ่นตลอดมา แต่ตามผลการสำรวจของรัฐบาลตอนปลายปี 1969 ซึ่งเปิดเผยในเดือนกุมภาพันธ์ 1970 แสดงว่าประชาชนร้อยละ 90.61 ต้องการให้มีการรวมประเทศ การสำรวจอีกด้านหนึ่งตามรายงานข่าวหนังสือพิมพ์ โคริว อิลโบ (เกาหลีรายวัน) ประจำวันที่ 5 มีนาคม 1970 แสดงว่าประชาชนร้อยละ 97 ที่ถูกสัมภาษณ์มีความเห็นว่า เกาหลีควรจะระงับญี่ปุ่น มีอยู่ร้อยละ 1 เท่านั้นที่สนับสนุนให้เป็นมิตรกับญี่ปุ่น⁸⁷

ห้าปีภายหลังความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและสาธารณรัฐเกาหลี “กลับคืนเป็นปกติ” บทบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ โคริว อิลโบ ประจำวันที่ 19 ธันวาคม 1970 ตั้งข้อสังเกตว่าบัดนี้เป็นที่ชัดเจนต่อ “มติมหาชนที่แสดงความไม่เห็นด้วยปรากฏออกมา” ว่า “นอกเหนือไปจากส่วนหนึ่งของนักการเมืองและพ่อค้า ซึ่งสามารถได้ผลกำไรจากการนี้แล้ว การที่จะสร้างความสัมพันธ์ขึ้นใหม่ก็ดี การที่จะส่งเสริมให้ติดต่อกับหากันก็ดี ซึ่งแสดงออกด้วยคำว่า “การร่วมมือ” และ “ความเป็นมิตร” ระหว่างสองประเทศนั้นไม่ได้เป็นที่พอใจเลยแม้แต่น้อย สำหรับมวลราษฎรทั้งหลาย”⁸⁸ ผู้สมัครฝ่ายค้านในการเลือกตั้งประธานาธิบดีปี 1970 คือ คิม แดจุง กล่าวในสุนทรพจน์ที่สมาคมผู้สื่อข่าวต่างประเทศแห่งเซอูล เมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 1970 ว่า

“ในระยะเวลาห้าปีตั้งแต่ความสัมพันธ์กลับคืนเป็นปรกติแล้ว มิตรภาพระหว่างญี่ปุ่นและเกาหลีก็ไม่ได้มีอะไรมากไปกว่ามิตรภาพระหว่างรัฐบาลของสองประเทศเลย แล้วการร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างญี่ปุ่นและเกาหลี ก็มีแต่ช่วยให้เกิดการทุจริตและสร้างสมควมร่ำรวยมั่งคั่งให้แก่พรรคฝ่ายรัฐบาลและส่วนหนึ่งของพวกกลุ่มไซบัตสึ”⁸⁹

ฝ่ายธุรกิจของญี่ปุ่นไม่ได้แสดงว่าจะรู้สึกจำเป็นอะไรที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขสัมพันธภาพที่เป็นอยู่ปัจจุบัน ประธานนางโนแห่งบริษัทเหล็กกล้าฟูจิ (ในเดือนกันยายน 1969) แสดงความรู้สึกดังนี้⁹⁰

“แนวทางอนาคตสำหรับอุตสาหกรรมญี่ปุ่นจะถูกตัดสินด้วยสามสิ่งด้วยกัน คือ ประชาชนจำนวน 500 ล้านของอินเดีย ทรัพยากรแร่ธาตุของอินโดนีเซีย และความรุ่งเรืองของเกาหลี ซึ่งเป็นเส้นรอบวงป้องกันของโลกเสรีแห่งเอเชียในแนวด้านหน้าประชิดกับเขตคอมมิวนิสต์”

ถึงจะนับรวมเอาการช่วยเหลือและสนับสนุนของ “โลกเสรี” ทั้งหมดที่ให้อำนาจรัฐบาลเกาหลีใต้ก็ตาม แต่รายได้เฉลี่ยต่อคนของเกาหลีใต้อีกยังคงเพียง 120 ดอลลาร์เท่านั้นเมื่อเทียบกับ 210 ดอลลาร์ ในเกาหลีเหนือ ดังที่วุฒิสมาชิกฟูลไบร์ท และไซมิงตันต้องตะลึงงันเมื่อได้ยินเช่นนั้นระหว่างการพิจารณาสอบถามของสภาซีเนตในปี 1970⁹¹ เกาหลีใต้ครั้งหนึ่งเคยเป็นประเทศเกษตรกรรมที่มั่งคั่งประเทศหนึ่ง แต่มาบัดนี้กลับกลายเป็นแหล่งเหยยะ สำหรับขีวุธเหลือใช้ของญี่ปุ่นไปแล้ว

ด้วยเหตุผลที่กำไรเพิ่มพูนขึ้น เป็นการเพิ่มพูนส่วนได้ส่วนเสียของญี่ปุ่นกับการดำรงคงอยู่ของรัฐบาลเกาหลีใต้ปัจจุบัน และเพราะเหตุความขุ่นเคืองเดือดร้อนที่แผ่ซ่านไปทั่วทุกกลุ่มชั้นในเกาหลี ยกเว้นพวกคอมปราโดร์เจ้าของที่ดิน การที่ญี่ปุ่นทุ่มเทให้ความสำคัญเป็นพิเศษต่อการสร้างเสริมกำลังป้องกันทางด้านคาบสมุทรเกาหลี จึงย่อมเป็นที่เข้าใจได้ทันที

บทที่ 6

จักรวรรดินิยมภายในประเทศ

ในประเทศญี่ปุ่นแท้ ๆ

โดยที่สภาพเป็นไปภายในประเทศ มีส่วนเกี่ยวพันใกล้ชิดอยู่กับการดำเนินงานของญี่ปุ่นภายนอกประเทศ จึงเห็นจำเป็นจะต้องพูดพอเป็นสังเขปถึงแนวโน้มสองสามอย่างที่เกี่ยวข้องอย่างสำคัญต่อประเด็นใหญ่ ๆ ของหนังสือเล่มนี้ มีบางด้านก็ได้กล่าวถึงมาบ้างแล้ว แต่ในที่นี้เราจะได้พิจารณาหรือหยิบยกขึ้นมาพิจารณาอีกถึงเรื่องธุรกิจและอุตสาหกรรม เกษตรกรรม แรงงาน การศึกษา ปัญหาสภาพแวดล้อม และ (แยกออกเป็นตอนต่างหาก) โอกินาวา

ธุรกิจและอุตสาหกรรม

การฟื้นตัวหลังสงคราม การเติบโตอย่างรวดเร็วมั่นคง และกำลังกล้าแข็งของเศรษฐกิจญี่ปุ่นในปัจจุบัน (ซึ่งบางครั้งก็ถือกันว่าเป็น “ความมหัศจรรย์ของเศรษฐกิจญี่ปุ่น”) เป็นที่รู้ ๆ กันในลักษณะที่คลุมเครืออยู่มาก “ความมหัศจรรย์” นี้มีแง่สำคัญ ๆ ที่ได้รับการสนใจน้อยกว่าที่ควรจะเป็น

ในประการแรก อัตราการสะสมทุนซึ่งสูงมากของญี่ปุ่นบังเกิดเป็นผลขึ้นมา โดยอาศัยระบบเชื่อมโยงกันระหว่างการควบคุมของรัฐบาลและการแสวงประโยชน์ของเอกชน ซึ่งไม่มีประเทศนายทุนก้าวหน้าอื่นใดทัดเทียมได้เลย ตามการประมาณเมื่อเร็ว ๆ นี้คำนวณว่า กวาร์ร้อยละ 90 ของการดำเนินงานทั้งหมดของรัฐบาลถูกทุ่มเทไปในด้านการควบคุมดูแลธุรกิจโดยตรง¹ ตราบถึงเดี๋ยวนี้ญี่ปุ่นมีระบบภาษีที่ขาดความเป็นธรรมมากที่สุด ในบรรดาประเทศนายทุนก้าวหน้าทั้งหลาย และมีรายจ่ายด้านบริการสังคมต่ำมาก

ประการที่สอง การควบคุมการสะสมทุนนี้ ได้กระทำมาเพื่อสร้างระบบเศรษฐกิจที่จะมีโครงสร้างแตกต่างไปจากมหาอำนาจนายทุนใหญ่อื่น ๆ ทั้ง ๆ ที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้ผลิตสินค้าเครื่องอุปโภคบริโภค แต่ญี่ปุ่นมีระบบเศรษฐกิจที่อาศัยอุตสาหกรรมหนักมากที่สุดในโลก ย้อนหลังไปถึงปี ค.ศ. 1965 ส่วนของอุตสาหกรรมหนักในผลิตผลอุตสาหกรรมของญี่ปุ่นมีอัตราสูงยิ่งกว่าประเทศอุตสาหกรรมอื่นใดทั้งสิ้น เป็นต้นว่า ความเหลื่อมล้ำของการเติบโตระหว่างอุตสาหกรรมเบาและอุตสาหกรรมหนักในญี่ปุ่นระหว่างปี 1955-1963 มีมากกว่าในสหภาพโซเวียตตลอดสมัยสตาลิน ซึ่งทุ่มเทความสนใจให้มากที่สุดกับอุตสาหกรรมหนัก (ค.ศ. 1928-1940)² กำลังอันใหญ่ยิ่งในด้านอุตสาหกรรมหนักนี้ย่อมเป็นเครื่องกำหนดรูปความต้องการสินค้าเข้าของญี่ปุ่น ลักษณะการพัฒนาเศรษฐกิจในอนาคตและฐานะการแข่งขันในด้านสินค้าออกต่อ ๆ ไปของญี่ปุ่น

ประการที่สาม ควบคู่ไปกับการเน้นหนักในด้านอุตสาหกรรมหนักนี้ ก็คือแนวโน้มเอียงยิ่งขึ้นไปในทางการผูกขาดและการตั้งกลุ่มผูกขาด การรวมศูนย์ของทุนก็เป็นลักษณะอันดับแรกของระบบจักรวรรดินิยมตามที่เลนินนิยามเอาไว้ ลักษณะสำคัญที่สุดประการหนึ่งของระบบนายทุนญี่ปุ่นหลังสงครามคือ ขจัดอุปสรรคเก่า ๆ ต่าง ๆ ซึ่งแบ่งแยกพวกกลุ่มไชนับัตสู่ออกจากกัน ภายหลังสงครามระบบยึดครองของอเมริกาทดลองวางโครงการอันยอบแยบที่จะต่อต้านการผูกขาด หมายความว่าเพื่อขจัดกวาดล้างพวกคาร์เทลและบริษัทครองหุ้นขนาดยักษ์ทั้งหลาย แต่โครงการนี้ไม่ได้เป็นเรื่องจริงจังอะไร เฉพาะอย่างยิ่งไม่ได้จัดการอะไรกับแกนกำลังของพวกไชนับัตสุ คือ ธนาคารต่าง ๆ ซึ่งก็หมายถึงเครดิตอันเป็นกุญแจสำคัญของปฏิบัติการต่าง ๆ ทั้งหมดด้วย นับตั้งแต่นั้นพวกกลุ่มไชนับัตสุ ไม่ได้จะพินกำลังฐานะก่อนสงครามของตนขึ้นเท่านั้น หากว่ายังได้เสริมกำลังขึ้นอีกด้วย โดยเฉพาะได้กระชับปรับปรุงการประสานงานจนกลุ่มที่เคยเป็นคู่แข่งขับเคี่ยวกันมาแต่ก่อน อย่างเช่น มิตซูบิชิ มิตซูซุ และสุมิโตโม เดียวนี้สามารถร่วมมือร่วมใจประกอบกิจการร่วมกันได้³ ตารางที่ 28 แสดงให้เห็นแนวโน้มข้อนี้จากการรวมกิจการกันระหว่างปี 1951 และ 1969⁴

ตารางที่ 28 การรวมบริษัทในญี่ปุ่น ค.ศ. 1951—1969

	1951—55	1956—60	1961—64	1965—67	1968	1969
รวมเฉลี่ยรายปี	345	402	812	933	1,020	1,163
บริษัทที่มีวงเงินทุนเกินกว่า 1 พันล้านเยน	4	8	27	35	28	36

ทั้ง ๆ การแสดงท่าทีอันเปล่าประโยชน์ของคณะกรรมการการค้าที่เป็นธรรม แต่รัฐบาลญี่ปุ่นก็คงสนับสนุนช่วยเหลือการร่วมกิจการอยู่ต่อไป กระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมระหว่างประเทศมีบทบาทเข้มแข็งมากในเรื่องนี้ โดยสรุปแล้วกลวิธีเป็นไปเพื่อช่วยให้มีการรวมกำลังกิจการกันเป็นปึกแผ่นเสียก่อนที่จะเปิดประตูให้ทุนต่างประเทศเข้ามาในกิจการหนึ่ง ๆ โดยเฉพาะ ดังนั้น รัฐบาล อิกิตะ (ค.ศ. 1960—1964) ซึ่งถือเป็นระยะสำคัญของการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงในด้านทุน ภายหลังรัฐบาลกิชิ (ค.ศ. 1957—1960) ซึ่งค่อนข้างไม่ได้เรื่อง จึงเป็นแรงหนุนหลังอย่างแท้จริง ของการรวมกิจการ ได้มีการรวมกิจการสำคัญ ๆ อย่างเช่น เหล็กกล้า รถยนต์ การธนาคาร และมาเดียวนี้ในด้านอุตสาหกรรมเครื่องคอมพิวเตอร์ การรวมกิจการของฟูจิ—ยาวาทะ (หรือถ้าจะว่าไปแล้วเป็นการรวมกันใหม่ อีก) กลายเป็นบริษัทเหล็กกล้าอันดับหนึ่งของโลก (นิปปอนเหล็กกล้า)⁵ ไคโยต้าเดียวนี้ผลิตรถยนต์เป็นอันดับสามของโลก (และมีการร่วมดำเนินงานอย่างแข่งขันกับนิสสัน ผู้ผลิตรถยนต์อันดับสองของญี่ปุ่น ตัวอย่างเช่นในกิจการร่วมในประเทศไทย) อาณาจักรอันไพศาลของมิตซูบิชิ ก็กำลังทำการปรับปรุงการประสานงานภายในของตนยิ่ง ๆ ขึ้นไปอีก (ดังที่บรรยายตอนต้น) การต่อสู้ก่อตั้งกลุ่มรวมธนาคารมา 2 กลุ่มเป็นก้าวสำคัญไปสู่การรวมศูนย์เครดิต (ซึ่งมีศูนย์กลางควบคุมอยู่แล้วที่ธนาคารแห่งประเทศญี่ปุ่น) ในด้านคอมพิวเตอร์ ดูเหมือนว่ากำลังมีการผลักดันเต็มที่เพื่อจะกระชับรวมส่วน

ที่เป็นของบริษัทญี่ปุ่น ให้เป็นปีกแผ่นมันคงขึ้น ในระหว่างที่ข้อกีดกันทุนต่างประเทศที่ยังมีอยู่กำลังค่อย ๆ ลดลงช้า ๆ⁶

ผลอย่างหนึ่งที่เกิดจากการรวมดังกล่าวนี้ ก็คือ เป็นการกำจัดกวาดล้างพวกประกอบการขนาดเล็กและขนาดกลางจำนวนหนึ่ง กิจการเหล่านี้ถ้าไม่ถูกกลืนก็ล้มไปหรือไม่ก็ออกไปดำเนินกิจการในที่อื่น ๆ อย่างเช่น ใต้หวัน เกาหลี ฯลฯ ผลกำไรเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ธุรกิจย่อย ๆ พวกนี้ (ซึ่งมักจะทำกันเป็นครอบครัว) อาศัยดำเนินงานอยู่ก็ถูกลิดรอนไปเพราะผลกระทบของมาตรการต่าง ๆ กล่าวคือ

ในตอนแรกมาจากสหรัฐเก็บภาษีเสริมจากสินค้าเข้าอีกร้อยละ 10 ตอนกลางปี 1971 และต่อมากิจการเพิ่มค่าเงินเยนในเดือนธันวาคม 1971⁷ (ซึ่งทำให้ถูกลงที่จะเข้าไปซื้อและประกอบกิจการในเอเชียอาคเนย์) การค้าที่ตกต่ำโดยทั่วไปเฉพาะอย่างยิ่งในด้านสิ่งทอ ยังมีผลร้ายแรงต่อบริษัทเล็ก ๆ เหล่านี้ ซึ่งดำเนินกิจการโดยอาศัยเงินทุนที่มีข้อผูกมัดมากเช่นเดียวกับในวงการธุรกิจส่วนมากของญี่ปุ่น พวกธุรกิจใหญ่ ๆ โดยอาศัยการติดต่อกับธนาคารฉวยโอกาสขณะที่การค้าชะงักตกต่ำ ทำการรวมกำลังกันอย่างที่เคยทำกันมา แล้วโดยปรกติรัฐบาลก็จะยื่นมือเข้าไปในการนี้โดย “ยอมปล่อยให้” ทำสิ่งที่เรียกกันว่า “การรวมกลุ่มยามตกต่ำ”

มีปรากฏการณ์ภายในประเทศสองอย่าง ที่จะต้องมีผลใหญ่หลวงอย่างแน่นอนต่อแหล่งทำเลการลงทุนของญี่ปุ่นในอนาคต คือ ค่าแรงงานที่ขึ้นสูงขึ้นและความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม (ข้อหลังจะขยายความในตอนต่อไป) แรงงานอุตสาหกรรมญี่ปุ่นขึ้นสูงในอัตราร้อยละ 15—18 ต่อปีในระยะไม่กี่ปีมานี้ ซึ่งก็ไม่ใช่อัตราที่สูงนักเมื่อเทียบกับอัตราเพิ่มของความสามารถในการผลิต แต่เมื่อประกอบเข้ากับการปรับค่าเงินเยน (เฉพาะอย่างยิ่งโดยเทียบกับเงินดอลลาร์ของสหรัฐ) แล้ว ก็นับว่าสูงมากทีเดียว แรงงานในต่างประเทศที่ถูกกว่ากำลังเป็นที่ดึงดูดใจมากขึ้นทุกที ๆ ยกตัวอย่าง ใต้หวัน มีอัตราร่างงานประมาณร้อยละ 25 อินโดนีเซียร้อยละ 35 (ว่างงานและกึ่งว่างงาน) เทียบกับตัวเลขในญี่ปุ่นเพียงอัตรากว่าร้อยละ 1 เล็กน้อย เมื่อกำหนดถึงปัจจัยอย่างเช่นกฎอัยการศึก (ในใต้หวัน) และจำนวนคนไม่มีงานทำมากมายเช่นนี้ พวกชนกรรมาชีพในท้องถิ่นย่อมจะไม่มีทางสามารถใช้สิทธิพลเรียกร้องในเรื่องค่าจ้างอย่างเช่นที่ชนชั้นคนงานญี่ปุ่นทำได้ การประทุงเรื่องสภาพแวดล้อมเป็นพิษจากอุตสาหกรรมในประเทศญี่ปุ่นยังจะทำให้การย้ายธุรกิจออกนอกประเทศ เป็นที่สอวามรณะกันมากขึ้นด้วย นอกจากนั้น กำแพงภาษีของอเมริกาและอื่น ๆ ต่อสินค้าญี่ปุ่นที่ผลิตในประเทศยังเป็นแรงจูงใจมากขึ้นให้ย้ายที่การผลิตออกไปอย่างเช่นหมาเก๊า⁸ หรือบางทีแม้แต่ในสหรัฐเอง แล้วปัจจัยกีดกันเหล่านี้ยังผสมกับแรงจูงใจอันฟุ่มเฟือยที่บรรดาประเทศในเอเชียอาคเนย์เสนอให้แก่ผู้ลงทุนต่างประเทศอีกด้วย (ดูตอนต้น)

เกษตรกรรม

อิทธิพลครอบงำที่กำลังทวีขึ้นของทุนผูกขาดและธุรกิจนานาชาติ บังเกิดผลกระทบอย่างแรงต่อเกษตรกรรมไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าเศรษฐกิจส่วนอื่น ๆ ในเกษตรกรรมของญี่ปุ่น แบบแผนพื้นฐานถูกกำหนดขึ้นจากการปฏิรูปที่ดินของระบบยึดครอง ซึ่งเป็นการจำกัดอำนาจและอิทธิพลของชนชั้นเจ้า

ของที่ดินก่อนสงคราม แต่ก็จำกัดแค่ป้องกันไม่ให้พวกเขาไร้ชาวนาเกิดความไม่พอใจขึ้นเท่านั้น แล้วในขณะเดียวกันก็ “.....สงวนรักษาฐานะที่ต้องพึ่งพาอาศัยและความเหลื่อมล้ำไว้ให้พอที่ชนชั้นสูงจะสามารถคุมคะแนนเสียงเลือกตั้งในชนบท ให้แก่บรรดาพรรคฝ่ายอนุรักษนิยมต่อต้านคอมมิวนิสต์ได้อย่างสม่ำเสมอ”⁹

การกุมอำนาจในชนบทยังคงถือเป็นหลักนโยบายการเมืองสำคัญตลอดสมัยหลังสงคราม การปรับปรุงเกษตรกรรมให้สมเหตุสมผล ทวีความสำคัญมากขึ้น ๆ แต่จริง ๆ แล้วเป็นเป้าหมายที่ขัดกัน เพราะว่า “การปรับปรุงให้สมเหตุสมผล” ในด้านเกษตรกรรมก็แบบเดียวกับในอุตสาหกรรม หมายถึงงานที่ซ้ำซ้อนกัน หมายถึงจำกัดความเป็นอิสระ และทางเลือกให้เป็นที่ไปตามจุดประสงค์ของธุรกิจใหญ่ ๆ และของจักรวรรดิ

กฎหมายมูลฐานว่าด้วยเกษตรกรรมเดือนพฤษภาคม 1961 คำหนึ่งถึงความจำเป็นที่จะต้องลดจำนวนครอบครัวชาวนาลงเหลือ 2-3 ล้านครัวเรือน เนื่องจากที่ดินใช้เพาะปลูกได้ในประเทศมีอยู่เพียง 15 ล้านเอเคอร์เท่านั้น และที่ดินแปลงขนาด 5 เอเคอร์ถือว่าเป็นขนาดต่ำสุดที่จำเป็นเพื่อยกฐานะรายได้ของชาวนาให้ได้รับระดับกับประชากรพวกอื่น ๆ¹⁰ แต่่นโยบายที่จะดำเนินการให้มี “การปรับปรุงให้สมเหตุสมผล” เช่นว่านี้ ยังถูกตัดออกไปจนถึงเดี๋ยวนี้ด้วยเหตุผลทางการเมือง เพราะผลที่สุดแล้วเขตเลือกตั้งสมาชิกรัฐสภาถูกกำหนดไว้ตามเกณฑ์ตัวเลขการกระจายของประชากรปี ค.ศ. 1950 จึงเป็นผลให้มีสมาชิกรัฐสภาวร้อยละ 50 ที่เป็นตัวแทนเขตท้องที่ชนบทซึ่งโดยทั่วไปมีหัวอนุรักษนิยมอย่างแรงทั้งที่ตามความเป็นจริงแล้วมีประชากรเพียงร้อยละ 18 ที่ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมในปัจจุบัน¹¹

สภาพลัทธิในระบบเลือกตั้งผู้แทนเป็นไปถึงขนาดว่า ชีตแตกต่างในน้ำหนักคะแนนเสียงของคนในเมืองกับในชนบทเทียบเท่ากับ 5 ต่อ 1 (รายงานหนังสือพิมพ์ เดอะไทมส์ ฉบับวันที่ 29 เมษายน 1971) กล่าวคือ สมาชิกรัฐสภาคนหนึ่งอาจได้รับเลือกตั้งจากเขตเลือกตั้งในท้องที่ชนบทด้วยคะแนนเสียงเพียงหนึ่งในห้าของคะแนนเสียงจากเขตเลือกตั้งในเมือง อนึ่ง ความเข้าใจทั่ว ๆ ไปที่ว่าพรรคเสรีประชาธิปไตยผู้ครองอำนาจ (ตรรวสองในสามของที่นั่งในสภาไคเอท จำนวน 300 ที่นั่งจากผลการเลือกตั้ง ปี 1969) คงจะต้องได้รับเป็นทำนองเสียงสนับสนุนส่วนใหญ่ของประชาชนนั้น ไม่เป็นความจริงเลย ในปี 1969 พรรคนี้ได้คะแนนเสียงที่ลงร้อยละ 47.6 ซึ่งเท่ากับร้อยละ 32.6 ของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ในท้องที่ไคเอทและโอซากา ซึ่งชุมชนหนาแน่น ได้คะแนนเสียงเพียงร้อยละ 34.2 และ 26.16 ของคะแนนเสียงที่ลง

ถึงแม้จะขาดนโยบายที่จริงจัง แต่ประชากรชนบทก็ยังตกอยู่ในฐานะถูกบีบคั้นยิ่งขึ้นในระยะหลังๆ มา นี้ ตามสมมุติปกขาวว่าด้วยเกษตรกรรมปี 1970 ของรัฐบาล ในตอนนั้นมีประชากร 6.76 ล้าน ทำงานอยู่ในด้านเกษตรกรรมและการประมง (จำนวน 5.43 ล้านครอบครัว) แต่จากจำนวนนี้มีไม่ต่ำกว่า 4 ล้านที่ต้องทำงานประจำอยู่ในด้านอื่นด้วย¹² บรรดาสามีจำนวนมากเดินทางไปทำงานตามโรงงานขนาดเล็กหรือขนาดกลางที่ตั้งอยู่ใกล้ ๆ แต่ทำงานในที่ดินของตนเฉพาะระหว่างฤดูหว่านไถและเก็บเกี่ยวเท่านั้น บางครั้งก็ต้องจ้างคนงานเอา ในท้องที่หนาวจัดตอนเหนือ ๆ อย่างโตโฮกุ และโฮกุริกุ

ซึ่งมีหิมะปกคลุมเป็นส่วนใหญ่ของปี ผู้คนก็ต้องออกไปที่อื่น ๆ กันนาน ๆ ทำงานต่าง ๆ ตามฤดูกาลในโตเกียวและเมืองใหญ่อื่น ๆ อย่างในกรณีตัวอย่างของบริษัทนิสสัน ซึ่งจะพูดถึงต่อไป ผู้คนเหล่านี้ไม่ใช่อะไรอื่นเลยนอกจากเป็น “กองทัพสำรองทางอุตสาหกรรมของญี่ปุ่น ซึ่งจำใจต้องทำงานอยู่ภายใต้ภาวะที่ไม่น่าพอใจ และต้องถูกพักงานก่อนใคร ๆ เมื่อยามธุรกิจเกิดชะงักงัน”¹³ ด้วยเหตุนี้จึงมักมีแต่ผู้หญิงและคนชราอายุหกสิบเท่านั้นที่อยู่บ้าน ซึ่งจริง ๆ แล้วรวมเป็นร้อยละ 70 ของกำลังแรงงานทางเกษตร¹⁴ ผู้หญิงและคนชราเหล่านี้ต้องรับภาระทำงานด้านเกษตรส่วนใหญ่ แต่ก็ยังมีพวกภรรยาชานาจำนวนไม่น้อยกว่า 2.28 ล้านต้องออกไปทำงานนอกบ้านตามที่ทำงานเล็ก ๆ ในชนบทหรือโรงงานประดิษฐ์กรรมขนาดเล็กซึ่งมักมีสัญญาผลิตอยู่กับบริษัทใหญ่ ๆ ทั้งนี้เพื่อหารายได้ให้พอเลี้ยงชีพ แม้ในท้องที่ที่จัดว่า “ร่ำรวย” ตั้งอยู่ในทำเลดีใกล้ศูนย์ชุมชนใหญ่ ๆ ตามชายฝั่งแปซิฟิก พวกภรรยาของชาวไร่ชาวนามักจำต้องทำงานเป็นงวด ๆ อย่างเช่น เป็นคนงานก่อสร้าง คนงานสร้างถนน ห่อใบชาหรือบรรจุปลากระป๋อง ค่าจ้างเฉลี่ยสำหรับแรงงานผู้หญิงประเภทนี้ตกระหว่าง 500 และ 1,000 เยน (1.60 ถึง 3.20 ดอลลาร์) ต่อวัน¹⁵ ชีวิตของผู้หญิงเหล่านี้จึงเป็นเรื่องของความจำเจและถูกใช้งานกันหลาย ๆ ด้าน คือ ทำงานบ้านเป็นประจำ ซักดิน งานชั่วคราว เลี้ยงดูเด็ก ยิ่งกว่านั้นบริการการศึกษาและการแพทย์ในหมู่บ้านก็กำลังทรุดโทรมลง เพราะมีเด็กเข้าโรงเรียนน้อยลง และความลำบากยากจนในการปฏิบัติงานทางแพทย์ในชนบท โดยสรุปแล้ว พวกชาวนาญี่ปุ่นกำลังถูกเปลี่ยนให้เป็น “แหล่งชุมนุมคนรับจ้างพร้อมด้วยที่ดินแปลงเล็ก ๆ” ซึ่งเมื่อถึงที่สุด พวกเขาจะเห็นเป็นที่หาเงินเมื่อยามอับจน เพราะความต้องการแหล่งที่ตั้งอุตสาหกรรมจะทำให้ที่ดินราคาสูงขึ้นโขที่เดียว¹⁶

ในช่วงสิบปี จนถึงปี 1971 คนงานจำนวน 8 ล้านถูกดึงออกจากเกษตรกรรมมายังด้านอื่น ๆ และโดยที่ยังมีครอบครัวจำนวน 2 ล้านครัวเรือนที่ทำงานบนที่ดินที่ขนาด $1\frac{1}{4}$ เอเคอร์ หรือน้อยกว่านั้น (เทียบกับที่ดินขนาดต่ำสุด 5 เอเคอร์ ซึ่งรัฐบาลกำหนดไว้ในปี 1961) อนาคตสำหรับพวกชาวนาที่เหลือตกค้างอยู่จึงไม่แจ่มใส¹⁷ ในปี 1970 ร้อยละ 54 ของรายได้ในครอบครัวชาวนามาจากการทำงานซึ่งไม่ใช่บนที่ดิน หากเป็น “งานพวกลำไผ่” ในเมืองและแหล่งชุมชนต่าง ๆ¹⁸

การที่ชาวนาญี่ปุ่นจะรวมกำลังกันทางการเมืองในเรื่องปัญหาทุกข์ยากต่าง ๆ ของตนนั้น กระทำได้ยากลำบากขึ้นเนื่องจากการกำกับโครงการควบคุมอาหารของรัฐบาล กล่าวคือ ระบบการอุดหนุนพยุ่งราคาข้าวซึ่งเป็นจุดสำคัญในการบรรเทาความเสี่ยงของพรรคเสรีประชาธิปไตยกับพวกชาวนา ระบบนี้ดำเนินงานโดยรัฐบาลซื้อข้าวจากชาวนาในราคาภิโกรม์ละ 140 เยน ซึ่งเมื่อรวมค่าใช้จ่ายในการซื้อหาและเก็บแล้วจะตกเป็นประมาณ 170 เยน ที่ตั้งเอาไปจากเงินของประชาชน ราคาที่สูงกว่าราคาสากลถึงเกือบเท่าตัว แล้วในระบบปัจจุบันเนื่องจากข้าวที่ผลิตได้เกินกว่าปริมาณที่ต้องการลิบลับ ดังนั้นข้าวส่วนที่เกินความต้องการจึงต้องขายในราคาขาดทุนอย่างมากมาย คือ ขายเป็นอาหารปศุสัตว์ภิโกรม์ละ 21.2 เยน ขายออกนอกประเทศภิโกรม์ละ 50 เยน หรือขายให้โรงงานอุตสาหกรรมภิโกรม์ละ 60 เยน หรือไม่กี่เก็บเอาไว้ซึ่งเสียค่าใช้จ่ายสูงมาก ผลที่ได้ก็คือเป็นเงินที่ผู้เสียภาษีจะต้องออกให้ ซึ่งถึงตอนต้นปี 1971 คิดตกเป็นจำนวนเงิน 3.2 พันล้านดอลลาร์ (1,000 พันล้านเยน)

แต่ส่วนใหญ่ของเงินจำนวนนี้ก็ไปเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับเจ้าหน้าที่รัฐบาลจำนวนมหาศาลถึง 280,000 คน ที่ทำงานในโครงการนี้¹⁹ ถ้าคิดเป็นอัตราการย่อยละของผลผลิตรวมของชาติแล้ว เงินขาดดุลในบัญชีพิเศษเกี่ยวกับการควบคุมอาหารเพิ่มสูงขึ้นอยู่เรื่อยๆ จากร้อยละ 0.1 ในปี 1958 เป็น 1.2 ในปี 1967 แล้วถ้าหากยังเพิ่มในอัตราที่อยู่อีกต่อไปอีกก็อาจขึ้นเป็นถึงร้อยละ 2.2 หรือเท่ากับ 8.8 พันล้านดอลลาร์ในปี 1975²⁰

ปัญหาที่มีทางออกที่พอจะทำได้อยู่สองสามวิธี ทางหนึ่งเป็นวิธีการแบบจีน คือ “การปรับปรุงให้สมเหตุสมผล” ตามแบบสังคมนิยมในด้านเกษตรกรรม (ระบบทำนาคอมมูน การวางแผนจากส่วนกลางและการกระจายประเภทพืชผลเพาะปลูกเพื่อลดปริมาณการส่งเข้าจากต่างประเทศ) นั้น เป็นอันตัดออกไปได้ด้วยเหตุผลที่เห็นกันง่าย ๆ แต่ในทางตรงกันข้ามนโยบายที่ปฏิบัติกันอยู่เดี๋ยวนี้นี้ทำให้ต้องอาศัยเงินค่าเข้าเพิ่มขึ้นจากเอเชียอาคเนย์ เพื่อช่วยลดดุลการค้าที่ญี่ปุ่นได้เปรียบอยู่อย่างมหาศาลและอย่างน้อยที่สุด ช่วยคงสินค้าเข้าทางเกษตรจากสหรัฐฯเอาไว้ (ปัจจุบันกว่า 1 พันล้านดอลลาร์ต่อปี)²¹ เพื่อช่วยแก้ปัญหาที่ยากในทางการค้าด้านนี้ด้วย วิธี “การปรับปรุงให้สมเหตุสมผล” ตามแบบของสหรัฐฯนี้แหละที่ทุนผูกขาดของญี่ปุ่นกำลังมุ่งเดินไปหา กล่าวคือ ล้มเลิกเกษตรกรรม “ที่ผลผลิตต่ำ” ภายในประเทศแล้วส่งเสริมให้บรรษัทนายทุนและชาวนาหาร่ำรวยรายใหญ่ ๆ ทำนา “แบบคำก่าไร” โดยใช้เครื่องจักรกลและการดำเนินงานที่เป็นกิจจะลักษณะขึ้นแทน แม้ว่าวิธีนี้จะต้องเสี่ยงอยู่มากในทางการเมืองสำหรับฝ่ายอนุรักษ์นิยม ซึ่งอาศัยเสียงสนับสนุนอยู่ตามชนบทก็ตาม²² ในประการหนึ่ง การผลิตข้าวภายในประเทศขณะนี้ถูกบั่นทอนลงไปมากถึงขนาดว่าในปี 1970 รัฐบาลยอมจ่ายเงินให้ชาวนา 68 เยน ต่อข้าวทุกกิโลกรัมที่ตนไม่ได้ผลิต ผลปรากฏว่ามีที่นาถูกปล่อยว่างไม่ทำการเพาะปลูกถึงร้อยละ 10²³ ยิ่งกว่านั้น กฎข้อบังคับว่าด้วยที่ดินเกษตรกรรมก็กำลังมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงอยู่เพื่อส่งเสริมให้มีการรวมซื้อที่ดินและเปลี่ยนไปใช้การอย่างอื่นได้สะดวกขึ้น ตามแผนชินเซนโซ (แผนพัฒนาการแห่งชาติรวมและในระยะยาว ซึ่งทำขึ้นในปี 1969) อย่างน้อยหนึ่งในหกของที่ดินที่ใช้ในทางเกษตรอยู่ขณะนี้ จะถูกเปลี่ยนไปใช้การในทางอุตสาหกรรมราวปี 1985²⁴

โดยสรุปแล้ว ปัญหาด้านเกษตรอาจคาดหมายกันได้ว่า จะยิ่งเลวร้ายหนักลงไปอีกมากกว่าเดียวในอนาคต ระดับของความไม่พอใจกำลังทวีขึ้นในหมู่ชาวนาซึ่งเคยได้รับการเร่งเร้ามาเป็นเวลาช้านาน ให้ผลิตข้าวให้มากเท่าที่จะกระทำได้ แต่มาบัดนี้กำลังถูกเร่งเร้าไม่ให้ผลิตเอาเลย และพูดโดยส่วนรวมแล้ว ชาวนาก็ไม่เคยมีฐานะการครองชีพที่ดีอยู่เลยจากงานหนัก ๆ ของตน แล้วยังทางฝ่ายผู้บริโภคโดยทั่วไปอีก ซึ่งมองเห็นเงินจำนวนมหาศาลต้องสูญสิ้นไปในโครงการข้าวที่หาเหตุผลอะไรไม่ได้ตลอดจนเงินก้อนมหึมาที่ทุ่มเทไปในการซื้อข้าวสาลีและข้าวโพดจากสหรัฐฯ ในขณะที่เดียวกันความเสื่อมโทรมในสภาพแวดล้อมอันทวีขึ้นยังเป็นปัญหาภัยกล่ามปากแก่การเกษตร และบั่นทอนอุตสาหกรรมประมงขนาดเล็กอีกด้วย²⁵

มีตัวอย่างเกิดขึ้นจริง ๆ บางเรื่องที่ทำให้เห็นสภาพการณ์การทำงานได้ชัดเจนกว่าการพูดกันโดยทั่วไป เรื่องหนึ่งที่แสดงให้เห็นลักษณะเด่นชัดหลาย ๆ อย่างของระบบรัฐญี่ปุ่นที่กำลังเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมา คือ ชุมชนทำนาของหมู่บ้านซันริชูกะ ซึ่งอยู่ห่างจากโตเกียวไปทางตะวันออกเฉียงออกประมาณ 40 ไมล์

ชั้นริชชุกะตั้งอยู่ในห้องที่เกษตรที่ค่อนข้างยากจน ที่ดินส่วนใหญ่ถูกใช้ทำการเพาะปลูกก็โดยอาศัยกำลัง พยายามอย่างหนักเอาเมื่อตอนหลังสงครามเท่านั้น และจนถึงเมื่อไม่นานมานี้เองทำการผลิตพืชผล จำพวกข้าวสาลี ถั่ว ผัก และแตงโม แต่มาในเดือนมิถุนายน 1966 รัฐบาลญี่ปุ่นประกาศให้ ชั้นริชชุกะ เป็นย่านที่ตั้งสนามบินระหว่างประเทศแห่งใหม่ของโตเกียว นอกเหนือไปจากปัญหาเฉพาะ หน้าที่เกิดขึ้นกับชาวหมู่บ้านในท้องที่แล้ว แผนการนี้มีปัญหาซับซ้อนสำคัญอยู่เกี่ยวกับความผูกพัน ทางทหารของญี่ปุ่นกับสหรัฐ และเกี่ยวกับการวางแผนรวมสำหรับเกษตรกรรมของญี่ปุ่นด้วย²⁵

เหตุสำคัญประการหนึ่งในหลาย ๆ ประการด้วยกันที่ทำให้สนามบินฮานะเดะ แอ็ดดัดยึดเยียดเกินไป ก็เพราะใช้สำหรับเครื่องบินเข้าขนส่งทางทหารเพิ่มขึ้นอีกเป็นอันมากหลังจากการขยายสงครามในเวียดนาม และเหตุข้อนี้ก่อให้เกิดความจำเป็นต้องมีสนามบินแห่งใหม่ ทางทหารสหรัฐได้รับหลัก ประกันให้ใช้สนามบินฮานะเดะ โดยไม่คิดมูลค่าภายใต้สนธิสัญญาความมั่นคง แล้วก็แน่นอนที่หลัก ประกันข้อนี้ย่อมจะใช้กับสนามบินแห่งใหม่ด้วย บัจจุบันเกี่ยวข้องกับอีกประการหนึ่งได้แก่เส้นทางบิน “บลู 14” ซึ่งตามที่บัญญัติไว้ในสนธิสัญญาความมั่นคงเป็นเส้นทางที่สงวนไว้ให้เครื่องบินทหารของ สหรัฐใช้โดยเฉพาะ และซึ่งทำให้เป็นไปได้ที่จะสร้างสนามบินทางด้านตะวันตกของโตเกียว

ประเด็นที่สองที่ผู้คัดค้านแผนการนี้อ้างเฉพาะอย่างยิ่งชาวนา คือว่าเป็นแผนการที่มุ่งทำลายเกษตร กรรมในญี่ปุ่น กิตาซาว่า โยโกะกล่าวถึงเหตุผลเบื้องหลังความรู้สึกนึกคิดในข้อนี้ว่า

“สนามบินระหว่างประเทศ ชั้นริชชุกะ เป็นหลักสำคัญอันหนึ่งของแผนฟื้นฟูการพัฒนาที่ราบ โสกุโซอันเป็นที่ตั้งของสนามบินชั้นริชชุกะ ซึ่งก็จะถือเป็นเครื่องทดสอบสำหรับแผนอันกว้างใหญ่ ไพศาลในการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจทั้งหมดของชาติ แผนนี้จะรวมถึงการแปรเปลี่ยน ท้องที่เกษตรกรรมปัจจุบันให้เป็นท้องที่อุตสาหกรรม เป็นการทำลายล้างที่นาและถอนรากถอนโคน ชีวิตและวัฒนธรรมของชาวนาให้กลายเป็นกำลังแรงงานอุตสาหกรรม การที่จะเรียกแผนการนี้ว่าเป็น แผน “กระจายอำนาจ” นั้น ก็ไม่เชิงจะถูกต้อนัก เพราะไม่ใช่เป็นการยุบหากแต่เป็นการขยายนคร หลวงออกไปอีก ดังนั้นสนามบินจึงเป็นส่วนหนึ่งของแผนทั่วไปที่จะสร้างแหล่งชุมชนขึ้น ในท้องที่ โสกุโซ ที่จะดึงเอาอุตสาหกรรมโลหะและเครื่องจักรมาไว้กับท้องที่อุตสาหกรรมกาซึมา และเคโยใน แถบชายฝั่ง นครโหม่นาริตา จะถูกสร้างขึ้นในเนื้อที่ดินชั้นริชชุกะ จำนวน 487 เฮคตาร์ เพื่อเป็น ที่พำนักพักพิงของคนที่ทำงานสนามบิน เส้นใยการขนส่งใหม่จะถูกสร้างขึ้นมาทั้งภายในท้องที่ และระหว่างท้องที่กับนครหลวง ที่สำคัญที่สุดก็คือ แผนการที่จะเปลี่ยนแนวลำน้ำต่าง ๆ ในท้องที่เพื่อ เบนกระแสจากเกษตรกรรมไปสู่อุตสาหกรรม ซึ่งย่อมจะหมายถึงจุดจบของพื้นที่ทั้งหลาย”²⁶

ประเด็นข้อนี้ยังจะต้องโยงกับข้อที่ได้เห็นไว้ในตอนต้นด้วย (คือข้อที่ว่าญี่ปุ่นจะต้องส่งเสริมการ ซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคทางเกษตรจากเอเชียอาคเนย์และสหรัฐ) เพื่อจะเห็นได้ว่าการทำลายล้าง เกษตรกรรมในญี่ปุ่นเป็น “สิ่งจำเป็น” จริง ๆ แม้จะฟังดูรุนแรงและไร้เหตุผลอยู่ก็ตาม การต่อสู้ซึ่ง เป็นไปในท้องที่ชั้นริชชุกะ จึงเกี่ยวข้องกับไปด้วยกับการต่อต้านคัดค้านการสมรู้ร่วมคิดและสนับสนุน ของญี่ปุ่นในสงครามเวียดนาม กักับการคัดค้านแผนพัฒนาโสกุโซ ทั้งหมด และการคัดค้านของ

ประชาชนต่อแนวเอนเอียงของระบบทุนผูกขาดที่จะทำการขยาย ปรับปรุงและหาเหตุอ้างอิงเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง

ตั้งแต่ปี 1967 การเคลื่อนไหวต่อต้านที่ชนริชชุกะ ได้ขยายวงออกไปเป็นการต่อสู้ใหญ่ยิ่งเป็นประวัติศาสตร์ทีเดียว สนามบินกำหนดจะเปิดใช้ในตอนต้นปี 1971 แต่แล้วจนถึงปีก็ยังทำอะไรกันไม่ได้ ทางด้านรัฐบาลใช้หน่วยตำรวจช่วยพลรบปราบจลาจล จำนวนมหาศาล (ถึง 5,000 คนในการปะทะกันในเดือนกันยายน 1971) ทำการจับกุมอย่างเต็มกำลัง แต่ก็ไม่สามารถทำลายการต่อต้านได้ ทั้ง ๆ ที่ทำการจับกุมคนเป็นจำนวนมากมาย ทางฝ่ายชาวนา ในตอนแรกก็เอนเอียงไปในทางที่จะอาศัยกำลังฝ่ายค้านที่มีอยู่แล้ว คือ บรรดาพรรคโซเชี่ยลิสต์และคอมมิวนิสต์ของญี่ปุ่น แต่เมื่อพรรคเหล่านี้วางเฉยโดยแนะนำไม่ให้นำการต่อต้านในขณะที่เริ่มมีการสำรวจและเข้ายึดครองที่ดินโดยใช้กำลังบังคับขึ้น การรวมกำลังจึงค่อยก่อตัวขึ้นในหมู่กลุ่มชาวพื้นเมือง คนงานหัวรุนแรงและนักศึกษา ซึ่งพร้อมที่จะต่อสู้ด้วย ในการต่อต้านนี้ได้เรียนรู้กันอย่างมากมายจากประสบการณ์ของชาวนาในอินโดจีน กล่าวคือ มีการตั้งหน่วยยามประจำขึ้น หลบลองได้ดินไปอยู่กันตามถ้ำและอุโมงค์ต่าง ๆ แล้ววิธีการต่อสู้ต่อต้านก็ค่อย ๆ เปลี่ยนไปจากแบบตอนแรก ๆ ที่ชาวนาเพียงแต่ใช้สิ่งโสโครกขว้างใส่หน่วยตำรวจปราบจลาจล หรือไปทิ้งไว้ที่รถแทรกเตอร์ เดียวนี้กลายเป็นใช้เครื่องจักรระเบิด ตลอดจนใช้ดอกไม้ไฟและแก๊สระเบิดกันทั่วไป มีตำรวจเสียชีวิตไป 3 คน ในการโจมตีเมื่อเดือนกันยายน 1971 และการต่อสู้ก็ยังดำเนินต่อไป

ในห้องที่ห่างไกลตอนเหนือของญี่ปุ่น ก็ได้มีการหว่านเชื้อของเหตุการณ์แบบชนริชชุกะ รายที่สองอีกเมื่อเร็ว ๆ นี้ จนถึงปี 1969 ท้องที่จังหวัดอาโอโมริ* ก็ได้เป็นที่รู้จักอะไรกันนอกไปจากในเรื่องรสชาติของแอปเปิ้ล ฐานทัพอากาศมหึมาของสหรัฐที่ มิซาวะ แล้วก็ความลึกของหิมะในฤดูหนาว แต่แล้วก็มาเกิดตกลงใจกันว่าอาโอโมริ เป็นแหล่งที่ตั้งเยี่ยมที่สุดแห่งหนึ่งที่ยังเหลืออยู่สำหรับการพัฒนาโรงอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ขนาดความใหญ่โตของโครงการที่ทำขึ้นมาจะเห็นได้จากขอบเขตทางภูมิศาสตร์ (ด้านตะวันออกทั้งหมดของจังหวัด) และจากผลผลิตซึ่งวางเป้าหมายเอาไว้ คือ เหล็กหลอม 20 ล้านตัน แร่โลหะที่ไม่ใช่เหล็ก 1 ล้านตัน (การหลอมเตี้ยนี้ถูกห้ามในเมืองญี่ปุ่นต่าง ๆ เพราะเสียงต่ออากาศและสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ) ปีโตรเลียมเคมีภัณฑ์ 2.6 ล้านตัน น้ำมันกลั่น 15 ล้านตัน และกระแสไฟฟ้า 8 ล้านกิโลวัตต์ ยกไซ ซึ่งขึ้นชื่อในฐานะเป็นศูนย์อุตสาหกรรมปิโตรเคมีของญี่ปุ่น และเป็นเมืองที่สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมมากที่สุด ก็ยังทำการผลิตได้เพียง 1 ใน 5 ของระดับเป้าหมายตัวเลขเหล่านี้เท่านั้นเอง²⁷

เมื่อชาวหมู่บ้านรอกกาไซ ซึ่งเป็นชาวนาและชาวประมง จำนวนประมาณ 12,000 ได้ข่าวว่าตนกำลังจะตกอยู่ในใจกลางของแผนใหม่ และพวกตนส่วนมากจะต้องออกไปจากที่ด้วย คนเหล่านี้ก็เกิดประท้วงกันพรึ่กัน อย่างที่เราเข้าใจกันได้ดี ชาวบ้านจำนวนมากด้วยการช่วยเหลือสนับสนุนของทางหมู่บ้าน ได้เดินทางไปดูกันว่ามิอะไรเกิดขึ้นกับชาวหมู่บ้านกาซิม่า ซึ่งอยู่ในแผนพัฒนาคล้าย ๆ กัน แม้จะเล็กกว่าและได้ขยายเติบโตมาเป็นเวลากว่าสี่ปีแล้ว อยู่ห่างไปทางเหนือของโตเกียวราว 50

* อาโอโมริ เป็นจังหวัดใหญ่ อยู่เหนือสุดของเกาะฮอนชู อันเป็นเกาะใหญ่ที่สุดของญี่ปุ่น —ผู้แปล

ไมล์ ชาวเมืองรอกกาโซ เหล่านี้พากันตกใจกลัวกับสิ่งที่ตนได้พบเห็นและรายงานกลับไปทางหมู่บ้านของตนว่า ระดับความเสื่อมโทรมเป็นพิษของสภาพแวดล้อมอยู่ในขั้นร้ายแรงยิ่ง ทั้งที่การพัฒนาภาคิมา ยังไม่เห็นมีทางจะเสร็จสมบูรณ์ไปได้ การต่อต้านคัดค้านอย่างแข็งแรงของชาวหมู่บ้านรวมทั้งข่าวเรื่องนิกสัน เป็นสาเหตุส่วนหนึ่งที่ทำให้ต้องมาคิดกันใหม่ในเรื่องแผนการรอกกาโซ จนยอมมีการตัดเขตท้องที่ที่เกี่ยวข้องในแผนออกไปครึ่งหนึ่ง และส่วนต่างๆ ของโครงการ (เฉพาะอย่างยิ่งโรงงานเหล็กกล้า โรงงานโลหะ ที่ไม่ใช่เหล็กและโรงงานผลิตกระแสไฟฟ้า) ถูกระงับไปสำหรับในตอนนั้น แต่นี่ก็คงจะเป็นการชั่วคราวเท่านั้น เหนือสิ่งอื่นใดเป็นข้อสำคัญที่จะสังเกตว่า แผนการนี้ซึ่งเป็นที่รู้จักกันว่าโครงการมัตสุ-โอกาวาระ แต่เป็นเพียงรายการแรกของย่านอุตสาหกรรมขนาดยักษ์จำนวน 11 แห่งที่ตั้งไว้ตามแผนชินเซนโซ²⁸ โดยแท้จริงแล้วโครงการมัตสุ-โอกาวาระ อาจจะเป็นแผนพัฒนาใหญ่ที่สุดของโลกได้ทีเดียว ซึ่งเป็นข้อคิดที่ไม่น่ายินดีปรีดานักสำหรับผู้ที่ดำรงชีวิตอยู่ที่นั่น²⁹

เป็นการเหลวไหลที่จะไปคิดว่ากรณีแบบชนริชุกะ และรอกกาโซ เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปในญี่ปุ่น แต่ถึงกระนั้นหมู่บ้านทั้งสองนี้ก็เหมือนเครื่องแสดงถึงจุดที่ก้าวไปไกลที่สุดในส่วนที่เกี่ยวกับเกษตรกรรมของญี่ปุ่น การฟาดฟันและพยายามกำจัดกวาดล้างชุมชนชาวนาของญี่ปุ่นในจุดและท้องที่ที่คิดว่าอ่อนแอที่สุด (คือชุมชนที่ทำนาในที่ดินที่ได้มาใหม่ ๆ หรืออยู่ในท้องที่ที่ห่างไกล) และความพยายามที่จะสร้างย่านอุตสาหกรรมขนาดยักษ์ที่เป็นพิษภัยอย่างหนักต่ออากาศและสภาพแวดล้อม และทำผลกำไรสูง ๆ หรือสร้างสนามบินกึ่งทหารขนาดมหึมาขึ้นมาแทนที่ เหล่านี้ไม่ใช่การกระทำที่เป็นไปโดยบังเอิญ ผลของนโยบายที่รัฐบาลปัจจุบันดำเนินไปอยู่ในขั้นที่คาดหมายได้ว่า การกระทำเหล่านี้จะต้องดำเนินต่อไปและจะทวียิ่งขึ้น และในนี้ฉากเหตุการณ์อันรุนแรงขมขื่นจากชนริชุกะ ก็อาจจะเกิดขึ้นได้อีกครั้งแล้วครั้งเล่า

แรงงาน

เท่าที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับวงการธุรกิจ รัฐบาลและด้านทหารของญี่ปุ่น แล้วชนชั้นคนงานเล่ามีส่วนอยู่เพียงใดในกระบวนการและแผนงานของกลุ่มผู้ครองอำนาจเหล่านี้ แบบฉบับธรรมดาสามัญของคนทำงานชาวญี่ปุ่น คือ ให้ความสำคัญอย่างสูงแก่ความจงรักภักดี ความมัยซัสต์ และขยันหมั่นเพียร แล้วก็แบบฉบับที่ยึดถือกิจการและผู้เป็นนายเสมือนหนึ่งครอบครัวและพ่อบ้านที่เมตตากรุณา เป็นความจริงที่ว่าอัตราการเจริญเติบโตที่สูงในช่วงทศวรรษ 1960 (ค่าจ้างแรงงานเพิ่มขึ้นเป็นประจำ และการมีงานทำเกือบเต็มอัตรา) ไม่ใช่เวลาที่คนงานจะมีการเคลื่อนไหวใหญ่โตอะไร ปฏิบัติการของคนงานคงมุ่งอยู่กับการเรียกร้องตอนฤดูใบไม้ผลิ ซึ่งมีการเจรจาเรื่องการเพิ่มค่าแรงงานขึ้นพื้นฐานกันสำหรับปีนั้น ๆ โดยจะมีหรือไม่มีกรณีนัดผลงานชั่วคราวสักปี ก็ตาม หรือไม่กี่แห่งที่ทำการเมืองในบางโอกาส (การเดินขบวนประท้วง การนัดผลงานพอเป็นพิธี) เพื่อคัดค้านสนธิสัญญาความมั่นคงกับสหรัฐคัดค้านข้อตกลงเรื่องการคืนเกาะโอกินาวา เป็นต้น

แต่เดี๋ยวนี้อะไร ๆ กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัด ข้อที่หนึ่งการขยายตัวทางเศรษฐกิจไม่อาจคาดได้ว่ายังคงมีอยู่ต่อไปอีก ผลเสียจนเกินแก่ซึ่งบังเกิดต่อสภาพแวดล้อม เป็นเรื่องที่เห็นกันแน่ชัดในตอนหลัง ๆ มาแล้ว แล้วตลาดที่จะรับสินค้าที่ผลิตออกมามากมายก็เริ่มจะหดตัวลงไปด้วย ในตอนปลายปี

1971 ภายหลังจากข่าวเรื่องนิกสันเยือนปักกิ่ง และการตกลงเรื่องสิ่งทอกับสหรัฐ มีรายงานข่าวการปลดคนงานกันขนานใหญ่ในวงการอุตสาหกรรมเครื่องไฟฟ้า เหล็กกล้า รถยนต์ การเดินเรือ สิ่งทอและเคมี และคาดกันว่าตัวเลขการว่างงานจะสูงขึ้นไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งถึงจุดอยู่ตัวในระดับประมาณหนึ่งล้าน³⁰ อีกข้อหนึ่ง หนทางที่สามารถจะหาแรงงานชนิดเหมือนพวกทาสได้ในที่อื่น ๆ ในแถบเอเชีย ส่งเสริมให้ฝ่ายนายจ้างของญี่ปุ่นพยายามกดพวกคนงานในประเทศให้อยู่ในสภาพแบบเดียวกันเท่าที่จะเป็นไปได้ สภาพการณ์ตึงเครียดในตอนหลังของปี 1971 ช่วยเผยให้เห็นถึงภาวะที่คนงานถูกบั่นทอนทำลายตลอดมาในระยะหลัง ๆ รวมทั้งความไม่สันทัดของสหภาพแรงงานที่มีอยู่ในการตอบโต้นโยบาย “การปรับให้สมเหตุสมผล” ทางด้านของแรงงานเพื่อผลประโยชน์ของฝ่ายนายทุน

ระหว่างทศวรรษ 1960 มาตรการบริหารงานใหม่ ๆ (ใหม่บ้างเก่าบ้าง) ถูกรวบรวมต่อเติมเข้าเป็นประมวลอันเดียวกันเกี่ยวกับการควบคุมคนงาน กล่าวคือ การควบคุมเวลา การควบคุมพนักงานเจ้าหน้าที่ ค่าแรงประสิทธิภาพ (efficiency wage) เกณฑ์ค่าแรงอันสัมพันธ์กับ “ความสามารถ” การจัดอันดับตำแหน่งฐานะของคนงานอย่างเข้มงวด และระบบคุมงานที่เรียกกันว่า “โซกุเซ” (แปลตามตัวว่า “การควบคุมการทำงาน”) นี่เป็นส่วนหนึ่งของกรรมวิธีการปรับแรงงานภายในประเทศให้เข้าแนวที่สัมพันธ์และจำเป็นต่อระยะของการขยายเศรษฐกิจอย่างขนานใหญ่ออกไปนอกประเทศ

แต่ในขณะที่การผลักใสและกดขี่เหยียบย่ำพวกคนงานแม่ลูกกลมออกไปอย่างรวดเร็วนี้เอง ทางขบวนการแรงงานที่มีอยู่คงใช้วิธีเรียกร้องให้คนงานยึดอยู่กับวิธีการเรียกร้อง ให้เพิ่มค่าแรงงานอย่างที่เคยทำ ๆ มา ยิ่งกว่านั้น บรรดาสหภาพแรงงานเองก็กลับถูกดึงไปรวมอยู่ในโครงการสร้างอำนาจควบคุมของบริษัทมากขึ้นทุก ๆ ที่ เป็นหุ้นส่วนอยู่กับฝ่ายนายทุนและผนึกกำลังกับฝ่ายธุรกิจเอกชนเพื่อช่วยการแข่งขันของญี่ปุ่นในตลาดต่างประเทศ

ก่อนที่จะไปถึงกรณีตัวอย่างที่แสดงให้เห็นแนวโน้มเหล่านี้ มีข้อสังเกตหลายประการที่จำเป็นต้องนำมากล่าวไว้ คือ ประการแรก มีคนงานญี่ปุ่นเป็นจำนวนมาก เฉพาะอย่างยิ่งพวกที่ทำงานในสำนักงานซึ่งไม่ได้มีการรวมตัวกันเป็นสมาคมเลย ประการที่สอง สหภาพแรงงานต่าง ๆ ตั้งกันขึ้นมาตามหน่วยประกอบการมากกว่าตามประเภทงาน และภายในระบบยังใช้ความพยายามทุกทางที่จะขัดขวางการเคลื่อนย้ายโดยเสรีของคนงาน ทั้งนี้ โดยพยายามกระชับเสริมให้เกิดความจงรักภักดีต่อหน่วยประกอบการ และด้วยเหตุนี้จึงเป็นผลบั่นทอนความเป็นปึกแผ่นในหมู่คนงานด้วยกัน ประการที่สาม ขบวนการแรงงานรวมตัวกันเป็นสหพันธ์ใหญ่ ๆ หลายสหพันธ์ และแม้ภายในสหพันธ์เหล่านี้ก็ยังคงเกิดการขัดแย้งแตกต่างกันมากในแนวนโยบายทางการเมือง สหพันธ์ใหญ่สองสหพันธ์ คือ โซเฮียว (คณะมนตรีใหญ่ของสหภาพแรงงาน) และโตเม ซึ่งเป็นสหพันธ์แรงงานระดับชาติเช่นเดียวกัน โซเฮียวขณะนี้ เป็นสหพันธ์ใหญ่ที่สุดรวมคนงานไว้ประมาณ 4,200,000 คน มีกำลังเข้มแข็งโดยเฉพาะตามหน่วยงานสาธารณะอย่างเช่นสหภาพคนงานการรถไฟ ไปรษณีย์และโทรเลขแห่งชาติ สหพันธ์นี้มีฐานะเป็นทำนองพลังแนวหน้าของประชาชน อิทธิพลทางการเมืองแบ่งแยกระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์และโซเชี่ยลิสต์ และโดยที่ความสำนึกในชนชั้นถูกลิดรอนลงไปเรื่อย ๆ ฐานะนโยบายของสหพันธ์จึงหมดพิษสงลงไปทุกที คงเหลือแต่เป้าหมายล่อย ๆ เรื่องสันติภาพประชาธิปไตยและการป้องกันรัฐ

ธรรมนูญ³¹ โดเม ตีขึ้นในปี 1964 เข้าใจว่าสหภาพแรงงานอเมริกันจากสมาคม AFL-CIO* จะมี ส่วนอยู่ในการก่อตั้ง สหพันธ์นี้ทำหน้าที่ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มน้อยทางฝ่ายขวาของขบวนการแรงงาน มี แนวกว้าง ๆ ต้องกันกับวงการอำนาจธุรกิจและการเมืองที่เป็นอยู่³² แต่ข้อแตกต่างระหว่างสองกลุ่มนี้ ก็ไม่ควรจะเน้นหนักกันเกินไป ตั้งแต่ปี 1970 เป็นต้นมา สองกลุ่มนี้ได้มีการตกลงกันในเรื่องกว้าง ๆ อย่างเช่นให้มีการร่วมมือในการชุมนุมทางการเมืองร่วมกัน เป็นต้น

แต่ความเป็นไปที่สำคัญที่สุดในระยะไม่กี่ปีมานี้ ได้แก่กลุ่มหัวรุนแรงต่อต้านจักรวรรดินิยมที่เรียก กันว่า ฮันเซ็น หรือคณะกรรมการเยาวชนต่อต้านสงครามซึ่งเกิดขึ้นมาภายในสหภาพแรงงานเหล่านี้เอง ฮันเซ็น เริ่มขึ้นมาในปี 1965 เป็นการแสดงออกของความรู้สึกนึกคิดที่ทรงอิทธิพลสองอย่างภายใน ขบวนการแรงงาน คือ การปฏิเสธไม่ยอมรับพวกหัวหน้าสหภาพแรงงาน เพราะความขลาดและหย่อน ยานอย่างเห็นได้ชัดจากความล้มเหลว ไม่สามารถก่อการผลงงานทั่วไปตามที่วางแผนไว้ในปี 1964 และการคัดค้านไม่เห็นด้วยกับการที่ผู้นำสหภาพแรงงานพวกเดียวกันนี้สมคบการกับจักรวรรดินิยม ข้อ สำคัญกลุ่มฮันเซ็นเกิดขึ้นมาจากการต่อสู้กันจริงๆ เป็นความพยายามต่อสู้โดยกระทำการขัดขวางทำลาย การใช้เส้นทางรถไฟญี่ปุ่นในการขนลำเลียงกระสุนปืน และเชื้อเพลิงสำหรับการปฏิบัติการของสหรัฐ ในสงครามเวียดนามซึ่งโหมหนักมีฮันเซ็น และทั้งเพื่อขัดขวางสนธิสัญญาปี 1965 ซึ่งปรับความสัมพันธ์ “ให้คืนเป็นปกติ” ระหว่างญี่ปุ่นและเกาหลีใต้อันเป็นจุดสำคัญในการพัฒนาการของจักรวรรดินิยม ญี่ปุ่น โดยทั่วไป ตั้งแต่เริ่มแรกกลุ่มฮันเซ็นชำนาญในด้านก่อการโดยตรง ไม่ว่าจะป็นด้วยวิธีผลงงาน เล็ก ๆ น้อย ๆ หรือเดินขบวนประท้วงเรื่องปัญหาการเมืองใหญ่ ๆ อย่างเช่น พยายามขัดขวางมิให้เรือ ดำนำนิวเคลียร์ของสหรัฐอเมริกาเข้ามาเทียบท่าญี่ปุ่น หรือว่าคัดค้านข้อความในข้อตกลงคินเคาะโอกิ- นาวา เพราะเหตุที่กลุ่มฮันเซ็นมีลักษณะหละหลวมและกระจัดกระจาย จึงไม่มีทางรู้ได้ว่ามี “สมาชิก” อยู่จำนวนเท่าไร แต่กลุ่มนี้ก็สามารถระดมชุมนุมสมาชิกได้เป็นจำนวนมากมายทีเดียว และไม่ต้อง สงสัยเลยว่าแนวอุดมการณ์ของกลุ่มจะมีอิทธิพลอย่างสูงภายในขบวนการแรงงาน³³

แนวโน้มสำคัญ ๆ หลายอย่างภายในวงการของคณงานเมื่อเร็ว ๆ นี้จะเห็นได้จากกรณีของบริษัท ทรอยตันนิสตัน บริษัทนี้มีทุน 40 พันล้านเยน (112 ล้านดอลลาร์) และผลิตรถยนต์ประมาณ 1.2 ล้านคัน ต่อปี นับเป็นอันดับเจ็ดในโลก (โตโยต้า เป็นที่สามผลิตได้ 1.5 ล้านคันต่อปี) บริษัทนิสตันมีคณงาน 45,000 คน นับเป็นบริษัทใหญ่ที่สุดเป็นที่หกในญี่ปุ่น³⁴

ภายในโรงงานต่าง ๆ มีระบบ โครงสร้างที่วางแยกแยะไว้เป็นการเชื่อมโยงพนักงานฝ่ายจัดการและ ควบคุมกับฝ่ายคณงาน พนักงานฝ่ายควบคุมระดับสูงซึ่งมีอยู่ 3 ชั้น จะต้องเป็นผู้สำเร็จการศึกษาจาก มหาวิทยาลัย หรือเป็นคนงานที่มีประสบการณ์อยู่ในบริษัทมาเป็นเวลาอย่างน้อย 15 ปี พนักงานระดับ ต่ำสุด 3 ชั้นจะต้องมีอายุอย่างต่ำ 35 ปี หรือผ่านการศึกษาระดับมัธยมบริบูรณ์ และทำงานในบริษัทไม่น้อย กว่า 4 ปี คณงานแบ่งออกเป็น 4 ประเภท มีตั้งแต่ประเภทคณงาน “ประจำ” คณงานขึ้นทดสอบและ ชั่วคราวลงไปจนถึงคณงานตามฤดูกาล ในญี่ปุ่นคณงานประเภทหลังนี้โดยทั่วไปก็หมายถึงชาวานาที่มาจาก

* หมายเหตุผู้แปล เป็นอักษรย่อชื่อสมาคมคณงานในสหรัฐอเมริกา คือ American Federation of Labor และ Congress of Industrial Organizations สมาคมสองแห่งนี้รวมตัวกันอย่างหลวม ๆ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1956.

จากห้องที่ที่ยากจน ซึ่งจมอยู่ในหิมะเวลาฤดูหนาวและฤดูใบไม้ผลิและมีความจำเป็นต้องหารายได้เพิ่มเติมเพื่อยังชีพ บริษัทนิสสันแยกพวกคนงานประเภทนี้ออกไปโดยมีคนงานประเภทประจำคอยควบคุมดูแล และให้พักอาศัยในกระท่อมแบบค่ายทหารมีเนื้อที่ขนาดราวสองตารางเมตรต่อคน ตลอดทั้งปีจะมีคนงานชั้นต่ำลงไปจากคนงานประจำ กล่าวคือ หลังจากที่คนงานตามฤดูกาลออกจากงานไปในฤดูใบไม้ผลิ ก็จะมีพวกคนงานที่เข้ามาในตลาดแรงงานจากโรงเรียนต่างๆ ซึ่งเข้าๆ ออกๆ ผลัดเปลี่ยนกัน ในฤดูร้อนยังมีนักเรียนนักศึกษาเข้ามาทำงานระหว่างปิดภาคเรียนอีกด้วย

การที่จะอยู่ในบริษัทนิสสันนานกว่าสามปี จำเป็นจะต้องเข้าอยู่ในประเภทพนักงานฝ่ายควบคุมไม่ว่าจะระดับต่ำเพียงใดก็ตาม หรือไม่ต้องเข้าเป็นเจ้าหน้าที่ของสหภาพแรงงาน (ซึ่งมีความสำคัญดังที่จะอธิบายต่อไป) กฎเกณฑ์การเลื่อนตำแหน่งฐานะ คือ ความซื่อสัตย์และเคารพเชื่อฟังต่อบริษัทและสนับสนุนนโยบายของบริษัท ทศนคติที่ถูกต้อง เป็นข้อที่เน้นหนักทีเดียว ดังเช่น ขบวนการ “ส่วนประกอบสามประการ” เป็นตัวอย่าง คือ

“ความรับผิดชอบเป็นกระดุกสันหลังของคนงาน และความรับผิดชอบขึ้นอยู่กับ (1) การทำงานของตนอย่างละเอียดถี่ถ้วน (2) การทำงานของตนอย่างแข็งขัน และ (3) การทำงานของตนอย่างสำนึกผิดชอบ”

บรรดาหนังสือคู่มือที่มุ่งสร้างหลักอุดมการณ์ของพวกคนงานเต็มไปด้วยข้อความ อย่างเช่นว่า

“เมื่อออกจากโรงเรียนและมีตำแหน่งงานในบริษัทแล้วสักสองหรือสามปี ก็จะถึงเวลาที่คนเราย่อมเกิดเบื่องานนี้...แต่เราจะชอบหรือไม่ก็ตาม คนเราก็ต้องทำงานที่ตนเองต้องทำ ความบากบั่นอดทนเป็นสิ่งจำเป็น...บรรดาผู้ที่ไม่ควรค่าแก่การไว้วางใจมีแต่จะถูกบริษัทขจัดออกไป”

บริษัทโรงงานประกอบรถยนต์ปฏิบัติงานชนิดไม่หยุดมือเลยตลอดทั้งวัน ซึ่งทำให้จำเป็นต้องทำงานล่วงเวลาบ่อยๆ แม้แต่จะมีอุบัติเหตุ โรงงานประกอบรถยนต์นิสสัน ก็แทบไม่ได้หยุดทำงานกันเลย ดังที่แสดงในตารางที่ 29

เราอาจจะคิดว่าสถานการณ์เช่นนี้จะเปิดช่องให้ทางด้านสหภาพแรงงานในบริษัทนิสสันเข้ามาจัดการอะไรได้บ้าง แต่แล้วก็ไม่เป็นเช่นนั้นเลย แท้ที่จริงแล้ว สหภาพแรงงานนิสสัน (ซึ่งอยู่ภายใต้การนำของบุคคลสำคัญในองค์กรแรงงาน ผู้เป็นเจ้าหน้าที่บริหารผู้หนึ่งในองค์กรแรงงานระหว่างประเทศ และเป็นรองประธานของสหภาพโตเม) มีส่วนคล้ายและช่วยเสริมโดยตรงต่อระบบการแบ่งชั้นควบคุมของบริษัท โดยกำหนดคุณสมบัติสำหรับตำแหน่งหน้าที่ในสหภาพแบบเดียวกับตำแหน่งหน้าที่ของบริษัท โดยกำหนดขีดขั้นตำแหน่งฐานะแบบเดียวกัน และมีการร่วมมืออย่างแข็งแกร่งกับฝ่ายจัดการในโครงการปรับให้สมเหตุสมผล และโครงการเพิ่มผลผลิต ข้อความต่อไปนี้มาจากหนังสือคู่มือที่สหภาพแจกให้คนงานใหม่

“ขณะที่เป็นลูกจ้างที่ดีและทำงานของเรา สิ่งสำคัญที่สุด คือ จงภูมิใจที่อยู่สังกัดสหภาพนิสสัน”

“เป้าหมายของเรา คือ ความมั่นคงและความรุ่งเรืองสำหรับบริษัท เป้าหมายคือนำความสุขและ

ตารางที่ 29 อุบัติเหตุทางอุตสาหกรรม มกราคม—พฤศจิกายน 1969
(บริษัทผลิตรถยนต์ 7 บริษัท)

	ตาย	พิการ	มีการหยุดทำงาน	ไม่หยุดทำงานเลย	รวม
นิสสัน	3	19	135	1,559	1,756
โตโยต้า	0	65	66	817	948
ฮิซุสุ	0	6	37	380	423
ฟจิ จูโก	0	2	6	404	412
มิตซูบิชิ	1	1	10	318	330
ฮีโน	0	6	12	166	184
นิสสันดีเซล	0	6	32	128	166
รวม	4	105	298	3,812	4,219

ชีวิตที่ดีขึ้นมาให้แก่ผู้ทำงานที่นี่ ทำประโยชน์แก่ผู้บริโภคให้มากขึ้น และสร้างรถให้มากขึ้นและดีขึ้นอยู่เสมอแก่สังคม”

“ในปีแล้ว ๆ มา ทุนดำเนินกิจการเพิ่มขึ้น แต่ผลกำไรตกลงไป จากแง่ของการแข่งขันระหว่างประเทศ ยังคงมีอยู่หลาย ๆ ทางด้วยกันที่จำเป็นต้องสร้างเสริมระบบให้แข็งแกร่งขึ้น”

“เพื่อก้าวให้ทัดเทียมและขึ้นหน้าบริษัทอื่น ๆ ในด้านอุตสาหกรรมรถยนต์ การสร้างเสริมองค์ประกอบบริษัทของเราให้แข็งแกร่งขึ้น ควรจะเป็นแนวทางสำคัญ”

แม้แต่ในการณรงค์เพิ่มอัตราค่าแรงงานประจำปี ทิศนะของสหภาพมีว่า จะ “ไม่เรียกร้องค่าแรงที่ไม่สมเหตุสมผล หากจะขอร้องค่าแรงที่ยอมรับกันได้” สหภาพโซเอียว ถูกดำเนินคดีเพราะ “โซเอียวเรียกร้องสิ่งที่ไม่อาจยอมรับกันได้ โซเอียวต่อสู้ก็เพียงเพื่อการต่อสู้เท่านั้นเอง”

บทบาทสำคัญซึ่งสหภาพปฏิบัติให้กับฝ่ายจัดการ (คือ ในฐานะเป็นหูเป็นตาให้กับนายทุน และเป็นผู้สมคบคิดนาทาเร็นพวกคนงานอย่างเต็มกำลัง) ช่วยทำให้มองเห็นสถานการณ์ของคณงานเมื่อครั้งทศวรรษ 1930 และทั้งที่จะเป็นต่อไปด้วยสำหรับพลังคณงานที่ถูกดึงเข้ากับผลประโยชน์ของจักรวรรดินิยมญี่ปุ่นอย่างเต็มที่

แต่ที่ว่าจริง ๆ แล้ว การเปลี่ยนโฉมก็มีได้เป็นไปโดยราบรื่นทั้งหมด ในตอนปลายปี 1970 และต้นปี 1971 การผลิตต้องชะงักลงเพราะขบวนการอันเกิดขึ้นจากกลุ่มคณงานที่ระดับต่ำสุด และไม่ได้ถูกดึงเข้าพวกไปด้วย ในเดือนพฤศจิกายน 1970 มีคณงาน “ขึ้นทอดสอบ” คนหนึ่งอายุ 18 ปี ถูกไล่ออกหลังจากที่ทำงานมา 2 สัปดาห์ ทั้ง ๆ ที่ได้แสดงใบรับรองแพทย์ชี้แจงเหตุลาไว้ก่อนแล้ว “คณะกรรมการป้องกัน” คณะหนึ่งได้ตั้งขึ้นมาในหมู่เพื่อนนักเรียนเก่า คณงานและนักก่อการ (แต่ไม่ใช่คณของสหภาพ) วิทยาลัยสาวเพื่อเริ่มการก่อการและแจกใบปลิวเรียกร้องให้เรียกคณงานผู้นั้นกลับเข้า

ทำงาน ครั้นในเดือนมกราคม 1971 ฝ่ายจัดการของโรงงานที่เมืองเกียวโตนประกาศการเปลี่ยนแปลง ข้อตกลงและเงื่อนไขเกี่ยวกับการทำงานของแรงงานตามกฎหมายที่ให้น้อย่างฉับพลัน และโดยไม่ได้แจ้งล่วงหน้า การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้หมายถึงการสูญเสียค่าแรงงานไป 4,000 ถึง 6,000 เยน (11-14 ดอลลาร์) ต่อเดือน และด้วยเหตุนี้จึงเป็นชนวนให้เกิดการจลาจลขึ้นในหมู่คณะแรงงานเหล่านี้ ซึ่งต่อมาไม่ซ้าก็สมทบไปด้วยกันกับกรณีเรื่องคนงานที่ถูกไล่ออก และเริ่มขยายวงออกไปเป็นการโจมตีระบบงานที่กดขี่และตัวบริษัทเอง ในขณะที่การรณรงค์ในโรงงานถึงขั้นรุนแรง “หน่วยจู่โจม” ของบริษัทและคนของสหภาพก็รวมกำลังกันเข้าทุบตีพวกก่อการรณรงค์และขู่ไม่ให้ก่อการต่อไปอีก เหล่าอันธพาลกลุ่มนี้เป็นที่รู้จักกันว่าหน่วย เอส. เอส. นิสสัน คนพวกนี้แต่งเครื่องแบบมีจำนวนประมาณ 300 คน นับเป็นวิธีปราบปรามที่ไปไกลยิ่งกว่าที่เคยปฏิบัติมาแต่ก่อน ๆ ซึ่งอาศัยเรียกหน่วยกำลังหรือตำรวจประจำการมาจากภายนอกให้ช่วยระงับการผลงงานหรือกวาดล้างขบวนการนักศึกษาหัวรุนแรง

ผลของการต่อสู้เหล่านี้จะเป็นอย่างไรนั้นไม่อาจรู้ได้ ในกรณีของแรงงานตามกฎหมาย บริษัทนิสสันตัดสินใจว่าเป็นพวกที่ “ไม่มั่นคง” และ “ขาดความรู้สึกรักที่เป็นของบริษัท” พร้อมทั้งประกาศในเดือนมีนาคมว่าจะไม่จ้างอีกต่อไป แต่เท่าที่นำมากล่าวถึงในที่นี้ก็เพียงเพื่อให้เห็นว่ามี การต่อต้านกันอย่างจริงจังต่อนโยบาย “ปรับให้สมเหตุสมผล” ซึ่งฝ่ายจัดการของบริษัทมีขึ้นจำนวนมากดำเนินอยู่ในปัจจุบันนี้

ตัวอย่างอีกกรณีหนึ่งซึ่งเป็นประกอบการสาธารณะ คือ การรถไฟแห่งชาติญี่ปุ่น ที่นั่นทฤษฎีเพิ่มผลผลิตซึ่งเข็นกันมาอย่างหนักตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 1969 เป็นเรื่องที่น่าอึดใจกันในแง่ที่เป็นปรัชญาแห่งความรัก³⁵ การรณรงค์เน้นถึงความทันสมัยของการประจัญหน้าระหว่างชนชั้นและความจำเป็นของการร่วมมือจากคนทั้งหมด ตลอดจนอ้างเนื้อเพลงเกี่ยวกับการเพิ่มผลผลิตซึ่งเริ่มด้วยข้อความว่า “จิ้งตั้นเถิด ท่านผู้เป็นกำลังจู่โจมแห่งการบูรณะ.....” ทฤษฎีนี้อาศัยหลัก 3 ประการ คือ “ขยายความมั่นคงของการจ้างงาน การร่วมมือและปรึกษาหารือกันระหว่างคนงานกับฝ่ายจัดการ และการแบ่งปันผลงานที่เป็นธรรม” ตั้งแต่ดำเนินการรณรงค์มา ฝ่ายจัดการก็ได้ใช้อิทธิพลอย่างหนักให้คนงานละทิ้งบรรดาสหภาพที่ต้องการปฏิรูป คือ สหภาพคนงานรถไฟแห่งชาติ (โกกูโร) และสหภาพพนักงานขั้วรถไฟ (โคโร) และสนับสนุนให้เข้าร่วมในสหภาพคนงานรถไฟ (เทตสุโร) เทตสุโรสนับสนุนแนวนโยบายเพิ่มผลผลิต และไม่ต้องสงสัยเลยว่า การเคี้ยวขีมีให้เข้าร่วมในสหภาพแห่งนี้จะต้องได้รับการสนับสนุนอย่างแข็งแรงจากข้อหว่าดเกรงที่ว่าคนงานจำนวน 110,000 ที่คาดว่าจะเกินความต้องการเนื่องจากนโยบายเพิ่มผลผลิต คงจะไม่คัดเอาไปจากบรรดาคนงานของสหภาพที่ให้ความร่วมมือแห่งนี้แน่ ๆ

ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบสหภาพใหม่แบบรวมเข้ากับฝ่ายจัดการอย่างเต็มที่ และแผ่ขยายออกไปกว้างขวางเช่นนี้ ยิ่งปรากฏชัดขึ้นจากผลสรุปซึ่งสำนักงานใหญ่เพิ่มผลผลิตกันไซ (ย่านโอซากา-โตเกียว-โกเบ) ทำการสำรวจจาก 258 บริษัทและ 260 สหภาพแรงงานในเขตท้องที่เมื่อไม่นานมานี้³⁶ ข้อสรุปที่ประกาศเปิดเผยในเดือนกรกฎาคม 1971 ปรากฏดังนี้ คือ ลูกจ้างระดับกลางและระดับสูงเป็นผู้ครองตำแหน่งงานของสหภาพทั้งหมด ร้อยละ 40 ของพนักงานควบคุม (ไซกุเซ) เคยเป็น

ผู้มีตำแหน่งในสหภาพมาก่อน และคนของสหภาพที่ได้เป็นพนักงานควบคุมต่อไปก็จะได้เป็นสมาชิก คณะกรรมการของสหภาพโดยอัตโนมัติ บริษัทนี้ส่นซึ่งมีเจ้าหน้าที่ประจำทั้งหมดจำนวน 118 คน ของสหภาพเป็นพนักงานควบคุมของบริษัท นับเป็นตัวอย่างที่ก้าวหน้าที่สุดของแนวโน้มนั้นๆ ไป ในวงการอุตสาหกรรมญี่ปุ่น

การศึกษา

กระบวนการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบรัฐญี่ปุ่น ในอันที่จะให้เดิบทบาทจักรวรรดินิยมและต่อต้านการปฏิวัติที่ดี ในอันที่จะให้พลังฝ่ายค้านภายในสังคมญี่ปุ่นเองถูกดึงเข้ามา หรือแม้ก็กำจัดกวาดล้างออกไปได้ก็ดี เป็นเรื่องที่ทำให้เกิดปัญหาซับซ้อนขึ้นทั่วไปในด้านวัฒนธรรม ตัวอย่างที่เห็นชัดที่สุดของแนวอุดมการปราบปรามและขัดขวางอันทวีกำลังขึ้น และตัวอย่างของการค่อยๆ เลิกทำทำของ “สันติภาพและประชาธิปไตย” ซึ่งถือว่าเป็นหลักของระบบรัฐญี่ปุ่นหลังสงคราม เหล่านี้ปรากฏอยู่ในเรื่องการศึกษาและนโยบายการศึกษา

ปัจจุบัน ได้เกิดมีความพยายามมุ่งมั่นที่จะล้มล้างเสรีภาพตามที่วางไว้ในกฎหมายมูลฐาน ว่าด้วยการศึกษา (ค.ศ. 1947) และที่จะใช้ระบบการควบคุมเข้มงวดในด้านเนื้อหาของการสอนในโรงเรียน เฉพาะอย่างยิ่งในวิชาอย่างเช่นประวัติศาสตร์ ระบบสมัยก่อนสงครามเป็นแบบการควบคุมอันเข้มงวดของรัฐโดยอาศัยอำนาจออกใบอนุญาตให้ใช้หนังสือตำราเพื่อให้สามารถขจัด “ความคิดที่เป็นภัย” และเพื่อส่งเสริมคุณธรรมของการยกย่องบูชาจักรพรรดิ ลัทธินิยมทหาร จักรวรรดินิยม และความนิยมเชื้อชาติของพวกนี้กำลังถูกรื้อฟื้นขึ้นมามากในตอนนี้ การออกใบรับรองหนังสือตำราจากกระทรวงการศึกษาคงกระทำกันอยู่ต่อไปหลังสงคราม นัยว่า ให้ปฏิบัติเป็นการชั่วคราวจนกว่าจะมอบอำนาจหน้าที่นี้ไปยังสภาการศึกษาที่จะเลือกตั้งขึ้นต่อไป ในทำนองเดียวกัน “แนวการศึกษา” ที่กระทรวงการศึกษาจัดทำขึ้นมากก็จะใช้เป็นเพียงแนะแนวให้กับครูเท่านั้น แต่แล้วการออกใบรับรองก็ยังคงเป็นอำนาจพิเศษของรัฐบาลอยู่ แม้ว่าจะใช้กันอย่างหลวมๆ มากจนกระทั่งเมื่อไม่นานมานี้ก็ตาม แล้ว “แนวการศึกษา” ซึ่งมีผลใช้บังคับในปี 1958 ก็ได้ถูกแก้ไขเปลี่ยนแปลงแบบถอยหลังเข้าคลองเรื่อยมา ส่วนหลักการเรื่องประชาธิปไตย สันติภาพ และวิทยาศาสตร์ ค่อยๆ ถูกตัดทอนออกไป³⁷ ตั้งแต่ปี 1963 เมื่อมีระบบให้รัฐแจกหนังสือตำราโดยไม่คิดมูลค่าแก่โรงเรียนชั้นประถมและมัธยมขึ้นมา ก็ทำให้เกิดมีระเบียบข้อบังคับมากยิ่งขึ้นๆ ขึ้นไปอีก และตั้งแต่มีกฎหมายว่าด้วยการควบคุมของรัฐเกี่ยวกับหนังสือตำราในปี 1966 ออกมาแล้ว เฉพาะหนังสือตำราที่ผ่านการอนุมัติของคณะกรรมการการรับรองหนังสือตำราของรัฐบาลเท่านั้นที่อาจจะตีพิมพ์ใช้ได้³⁸

ตัวอย่างบางเรื่องของการแก้ไข การตัดทอนและเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมหนังสือตำราตามที่กระทรวงการศึกษาต้องการเป็นเครื่องแสดงถึงแนวโน้มในความคิดของรัฐบาล ข้อความต่อไปนี้เป็นเรื่องของหนังสือตำราที่ใช้ในโรงเรียนระดับกลาง

“ในเรื่องความเป็นมาของฮ็อคโคโด ให้ตัดข้อความที่ว่า ‘จากสมัยเมจิตอนหลัง รัฐบาลได้พยายามขยายอำนาจออกไปในไต้หวันและเกาหลี และในไม่ช้าต่อมาเข้าไปในภาคพื้นทวีป’”

“เกี่ยวกับเรื่องเอกราชของบรรดาประเทศต่าง ๆ ในเอเชียหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ข้อความที่ว่า “ขบวนการประชาธิปไตยเข้มแข็งจนไม่อาจกำจัดการไปได้” ไม่เหมาะสมให้เปลี่ยนเป็น “ขบวนการประชาธิปไตยรุ่งเรืองขึ้นมาอีกวาระหนึ่ง และในปัจจุบัน บรรดาประเทศแม่ทั้งหลายต่างก็เห็นว่าจำเป็นต้องให้มีเอกราชเช่นเดียวกัน”

“ในข้อความที่ว่า “สงครามกลางเมืองระเบิดขึ้นระหว่างสาธารณรัฐจีนกับสาธารณรัฐประชาชนจีน” ให้ทำให้แจ่มแจ้งว่า “เป็นผลทำให้เกิดจีนสองจีนขึ้นมา”

“ให้ใช้คำว่า “การปกครอง” แทน “การยึดครองของอเมริกาเหนือโอกินาวา”

“ในกรณีเกาะคูริล ให้ใช้คำว่า “การยึดครอง” ของโซเวียต ไม่ใช่ “การปกครอง”

“ในเรื่องตอนสาเหตุของสงคราม จีน-ญี่ปุ่น อ่านดูราวกับว่าญี่ปุ่นทำอะไรผิด ให้พูดถึงความผิดของอีกฝ่ายหนึ่ง”

“จากแง่ของญี่ปุ่น คำว่า “การบุกกรุกเกาหลีและจีน” ฟังดูไม่งามเลย ให้เปลี่ยนคำว่า “การบุกกรุก” เสีย ข้อความว่า “ญี่ปุ่นรุกเข้าไปในเกาหลี” เป็นการมองด้านเดียว อีกฝ่ายหนึ่งก็มีส่วนผิดด้วย ขอให้แก้ไข”

“ภาพแสดง “แผ่นป้ายต่อต้านญี่ปุ่น” ในประเทศจีนเป็นการลบหลู่ชาติ นี่เป็นหนังสือตำราของญี่ปุ่น ข้อความว่า “อำนาจอิทธิพลของประชาชน” อาจก่อให้เกิดความเข้าใจผิดได้ ขอให้เปลี่ยนเสีย ขอให้หลีกเลี่ยงอย่างกล่าวถึงคำประกาศของจักรพรรดิที่ว่า พระองค์ทรงเป็นเพียงมนุษย์สามัญ (และไม่ใช่มุขศักดิ์สิทธิ์)”

“ข้อทู่เถียงเกี่ยวกับสิทธิใน (กำลัง) การป้องกันตนเองเป็นอันจบเรื่องได้ ให้เขียนว่ากำลังในการทำสงครามเพื่อป้องกันตนเองไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ”

“ขอให้พิจารณาเสียใหม่เรื่องที่ว่า “ประเทศของเรา เฉพาะอย่างยิ่งในสงครามแปซิฟิกก่อความทุกข์ยากและความเสียหายเหลือจะคณนาให้แก่บรรดาประชาชาติในเอเชีย” “ขอให้ตัดออกไปเสียเพราะยังมีความเห็นอยู่ด้วยว่า” “สงครามมหาเอเชียบูรพาสร้างโอกาสให้ความเป็นเอกราชแก่บรรดาประชาชาติในเอเชีย”

“อย่าเขียนว่ามีข้อคิดเห็นไม่ลงรอยกันภายในประเทศเรื่องนโยบายต่างประเทศ”

“การเขียนเรื่องการพิจารณาใหม่เกี่ยวกับสงคราม เป็นเรื่องไม่จำเป็น เพราะนักเรียนเดี่ยวนั้นไม่ได้มีอะไรเกี่ยวข้องกับด้วยเลย นักเรียน (เหล่านี้) เกิดมาหลังจากนั้นเป็นเวลานาน ข้อความที่ว่า “ญี่ปุ่นรวมทั้งบรรดาประเทศเอเชียและแอฟริกา.....” ดูง่ายไปและไม่เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน บรรดาประเทศในเอเชียและแอฟริกาเป็นประเทศด้อยพัฒนา”³⁹

แนวคิดปัจจุบันในกระทรวงการศึกษาเผยออกมาให้เห็นอย่างแจ่มชัดจากพวกคำสั่งทำนองนี้ จนไม่จำเป็นต้องวิจารณ์อะไรอีก

ในศาลของญี่ปุ่นตอนนี้กำลังมีอุทธรณ์กันอยู่คดีหนึ่ง ที่ต่อสู้ขับเคี่ยวกันมานานในประเด็นปัญหาเรื่องความถูกต้องตามรัฐธรรมนูญของการแทรกแซงเช่นนั้นของรัฐบาล ในเดือนกรกฎาคม 1970

ศาลแขวงแห่งหนึ่งในโตเกียวตัดสินว่าสิทธิของกระทรวงการศึกษา ที่จะออกใบรับรองหนังสือตำรา นั้น จำกัดอยู่แต่การชี้ให้เห็น “ข้อผิดพลาดเกี่ยวกับแผนที่ ตัวพิมพ์ผิด และข้อผิดพลาดชนิดจะแจ้งทางประวัติศาสตร์” ในการตัดสินยืนยันตามคำร้องทุกข์ของอิเอนางะ ซามูโร ศาสตราจารย์ทางประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นที่มหาวิทยาลัยการศึกษาแห่งโตเกียว ศาลเตือนห้ามมิให้มีการตรวจสอบการคัดเลือกภาพแสดง หรือข้อดีความและข้อสรุปของผู้เขียน แล้วศาลยังตัดสินด้วยว่ารัฐไม่อาจจะกะเกณฑ์ให้ครูใช้หนังสือตำราเล่มหนึ่งเล่มใดโดยเฉพาะในชั้นเรียน⁴⁰

อย่างไรก็ตาม หลังจากชัยชนะของอิเอนางะในคดีนี้แล้ว ทางผู้อำนวยการสำนักงานการศึกษาชั้นประถมและมัธยมในกระทรวงการศึกษาได้ออกคำสั่งไปยังบรรดาผู้ว่าราชการจังหวัด และผู้อำนวยการทางการศึกษาทั้งหมด โดยย้ำอย่างหนักแน่นถึงข้อคัดค้านของกระทรวงฯ ต่อคำพิพากษาดังกล่าว และบอกว่าจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงใดๆ ในระบบการทำหนังสือตำรา ระหว่างรอการอุทธรณ์คดีนี้⁴¹ ซึ่งอาจกินเวลาเป็นปีๆ และเมื่อคำนี้ถึงประวัติของบรรดาศาลสูงญี่ปุ่นที่ยอมอ่อนข้อให้กับนโยบายรัฐบาลมาในอดีตแล้ว ก็เป็นการยากที่จะหวังได้เห็นคำพิพากษานี้ได้รับการยืนยันตามในศาลระดับสูงๆ ขึ้นไป ในบรรดาข้อแก้ไขเพิ่มเติมหนังสือประวัติศาสตร์ซึ่งอิเอนางะประท้วงคัดค้าน คือ การตัดภาพความเสียหายในสงคราม ภาพพวกทหารผ่านศึกที่ทุพพลภาพ เป็นต้น โดยหว่าเป็นการให้ “ภาพที่มีดมนกินไป” ตัดคำว่า “โดยไม่ยั้งคิด” ซึ่งเป็นแนวพรณนาสงครามแบบชิพิก ตัดข้อความประกอบภาพว่า “ประชาชนในฐานะเป็นหลักสำคัญของประวัติศาสตร์” ออกจากภาพชานาและกรรมกร ตัดข้อความที่มีสาระว่าเพินิยายเรื่องกำเนิดเป็นมาของราชวงศ์ ไม่ใช่ข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์⁴²

เจ้าหน้าที่ชั้นสูงผู้รับผิดชอบในการออกใบรับรองหนังสือตำราในกระทรวงการศึกษา มูราโอะ จิโร ตามรายงานได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับหนังสือตำราในปัจจุบันว่า “ถ้าหากข้าพเจ้าจะให้คะแนนเต็ม 100 สำหรับหนังสือที่ข้าพเจ้าเคยเขียนขึ้นเองแล้ว ข้าพเจ้าก็คงจะให้ได้สัก 20 สำหรับหนังสือตำราสมัยนี้ หนังสือเหล่านี้ล้วนแต่ล่าเอียงและโง่เขลา” ในการสัมภาษณ์คราวเดียวกันนี้ เพื่อตัดข้อสงสัยในเรื่องทัศนคติของเขา มูราโอะ กล่าวเสริมว่า “ข้าพเจ้าถนัดที่จะถูกเรียกว่า ฝ่ายขวา ข้าพเจ้าเป็นนักชาตินิยมอย่างแรง (โกกุชูอิ-ชูริชา)”⁴³

หลักสูตรในโรงเรียนแบบใหม่ตามที่กระทรวงการศึกษาประกาศเมื่อเดือนมีนาคม 1971 ซึ่งจะใช้บังคับตั้งแต่ปี 1973 มีประเด็นดังต่อไปนี้ นอกเหนือไปจากข้ออื่นๆ คือ

“การเรื้อนทัวๆ ไปจะเป็นการบังคับสำหรับเด็กผู้หญิงทุกคน ทฤษฎีและหลักปฏิบัติเรื่อง “กิริยามารยาทประจำวัน” จะนำมาสอนให้เด็กผู้หญิงสุภาพอ่อนโยนขึ้น และเลิก “แนวโน้มที่จะเป็นคนช่างเถียง” การตัดเสื่อกิโมโน...จะเป็นวิชาบังคับให้บรรดาภริยา “อย่างน้อยที่สุดสามารถตัดเสื่อผูกตะให้สามีของตนได้” กายบริหารสำหรับเด็กผู้ชายก็จะเพิ่มขึ้นร้อยละ 22 และทั้งกีฬาเคนโดและยูโด จะเป็นการบังคับ”⁴⁴

นี่ไม่ใช่การปฏิรูปเล็กน้อยเลย มันเป็นการพยายามต่อต้านอย่างร้ายที่จะขัดขวางการปลดปล่อยในด้านสังคม เพศและการเมือง แล้วเมื่อพิจารณาควบไปกับการเซนเซอร์ และการปลุกฝังความคิดอ่าน

ทางการเมืองตั้งที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ก็เป็นเครื่องแสดงส่วนหนึ่งของความพยายามทั้งหมดที่จะกลับ
เข้มนาฬิกาโดยสร้างระบบการศึกษาของญี่ปุ่นขึ้นใหม่อย่างมั่นคงบนหลักการอำนาจและทหารนิยม อัน
เป็นพื้นฐานของการศึกษาในสมัยรุ่งเรืองของชาตินิยมอย่างแรงตอนทศวรรษ 1930

สภาพแวดล้อม

รายละเอียดมากมายเรื่องสภาพแวดล้อมของญี่ปุ่นถูกทำลายเพราะแรงพยายามอย่างไม่ยั้งคิดของ
นายทุนผูกขาดเพื่อการเติบโตทางเศรษฐกิจ เพื่อเพิ่มผลผลิตรวมของชาติและผลกำไรนั้นเป็นที่รู้จักันดี
ในตะวันตกจากสื่อมวลชน (แม้ว่ามักจะกระจัดกระจายอยู่) ในที่นี้น่าจะเป็นการเพียงพอถ้าจะพูดถึง
เพียงแต่ประเด็นสำคัญบางประการในเรื่องนี้ และชี้ให้เห็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของเราทั้งหมด

ถึงเดี๋ยวนี ตามภาคต่างๆ ของประเทศญี่ปุ่นสี่ภาคด้วยกัน ได้เกิดโรคชนิดหนึ่ง เรียกกันตามชื่อ
ของหมู่บ้านประมงที่ปรากฏโรคนี้เป็นแห่งแรกว่า มินามาตะ ที่มีนามาตะ มีชาวบ้านเสียชีวิตไป 46
คน และอีกมากกว่า 70 คน ถึงกับเคลื่อนไหวไม่ได้ และตาบอดเพราะถูกพิษปรอท คนเหล่านี้ได้
กินปลาและหอยจากน่านน้ำในท้องที่ที่บริษัทปุ๋ยชิน นิฮอน ชิโซ ทั้งพวกเศษขยะอุตสาหกรรม ซึ่งมี
สารปรอทชนิดสกัดอย่างแรงรวมอยู่ด้วย การตายตอนแรกๆ เกิดขึ้นในปี 1956 รายงานของคณะ
กรรมการพิเศษในกระทรวงสวัสดิการเมื่อปี 1959 ซึ่งโยงตันเหตุของโรคโดยตรงไปที่สารปรอทที่ถูก
บริษัททั้ง ก็ถูกกักเอาไว้ และคณะกรรมการฯ ถูกยุบเลิกไป จนในปี 1968 รัฐบาลถึงได้ยอมรับสาเหตุ
เกี่ยวข้องนี้โดยเปิดเผย แต่พอถึงตอนนั้นโรคนี้ก็ไปถึงในที่อื่น ๆ ด้วย และตั้งแต่นั้นก็มีคดีฟ้องร้อง
เรียกค่าชดเชยกันตามศาลต่าง ๆ ในขณะเดียวกันพวกชาวประมงต้องออกน่านน้ำลึกขึ้น ๆ เพื่อจะได้
จับปลา “ที่ปลอดภัย” ส่วนท่อขยะยังคงปล่อยออกทะเลกันอยู่ต่อไป ผู้คนที่เจ็บป่วยด้วยโรคนี้ต้อง
ถูกกักมรมุขบัตจากพวกนักเลงหัวไม้ฝ่ายขวาที่บริษัทจ้างไว้ เพราะเหตุพยายามร้องเรียนเรื่องเดือดร้อน
ของตนโดยตรง ไปยังบรรดาผู้ถือหุ้นในการประชุมประจำปีของบริษัท (สำหรับการประชุมในเดือน
พฤศจิกายน 1970 บริษัทจ้างพวกโจรและอันธพาลถึงพันคนเพื่อการนี้ บริษัทกระทำทำนองเดียวกัน
ในเดือนพฤษภาคม 1971 และการกระทำของคนพวกนี้ได้รับการโฆษณาเปิดเผยอย่างกว้างขวางทาง
โทรทัศน์และหน้าหนังสือพิมพ์)⁴⁵

การแพร่พิษจากโลหะแคดเมียมซึ่งทำลายไตและทำให้กระดูกอ่อนนุ่มลงอย่างน่ากลัว ได้ทำลาย
ชีวิตคนมามากกว่าร้อย ตั้งแต่ต้นทศวรรษ 1950 บริษัทซุคและหลอมแร่มีตซุยกถูกกล่าวหาว่าแพร่เชื้อ
โรคในนาข้าวอันกว้างใหญ่และลำน้ำในอำเภอไอยามา และทำให้เกิดพิษแก่คนจำนวนมากกว่า 500 คน
หลังจากเป็นคดีความกันมาสามปี ศาลแขวงแห่งหนึ่งตัดสินให้จ่ายค่าเสียหายเป็นจำนวนเงิน 160,000
ดอลลาร์แก่ผู้เคราะห์ร้ายและครอบครัว 31 ราย แต่บริษัทยื่นอุทธรณ์ การสำรวจของรัฐบาลเมื่อเร็ว ๆ
นี้แสดงว่า นาข้าวกำลังถูกแพร่เชื้อโรคมมากขึ้น ๆ จากแร่แคดเมียม⁴⁶

ในโตเกียวเอง ครึ่งหนึ่งของชาวเมืองกลัวว่าพวกตนจะตกเป็นผู้รับเคราะห์เสียเองจากโรค เพราะ
สภาพแวดล้อมเป็นพิษต่างๆ และมีถึงร้อยละ 65 เชื่อว่าตนจำเป็นจะต้องสวม “หน้ากากป้องกันแก๊ส
พิษ” ภายในสิบหรือสิบห้าปีข้างหน้า ในเขตอุตสาหกรรมหนาแน่น คาวาซากิ ไกลกรุงโตเกียว การ

สำรวจเมื่อเร็ว ๆ นี้พบว่า มีชาวเมืองหมื่นคนเป็นโรคเรื้อรังทางระบบหายใจ ซึ่งมีสาเหตุมาจากอากาศเป็นพิษ ในเดือนพฤษภาคม 1971 ทางโรงพยาบาลประจำเมืองประกาศเปิดเผยจำนวนคนเป็นโรคจากสภาพแวดล้อมเป็นพิษซึ่งทำลายระบบสมองประมาณร้อยละ (ไม่มีบันทึกรายงานในที่อื่น ๆ) ตั้งแต่ฤดูร้อนปี 1970 โตเกียวต้องประสบควันทะเลพิษอากาศของ “พลังแสงเคมี” ซ้ำแล้วซ้ำเล่า ระหว่างนั้นบรรดาชาวเมืองได้รับคำแนะนำให้อยู่แต่ในบ้านและห้างตเว้นกิจกรรมใด ๆ ที่ไม่จำเป็น กฎหมายเกี่ยวกับปัญหาเรื่องนี้ออกใช้บังคับในเดือนมิถุนายน 1971 ตามกฎหมายฉบับนี้ผู้ว่าราชการอาจสั่งการฉุกเฉินได้ อย่างเช่น ปิดโรงงานเมื่อเกิดควันทะเลพิษอากาศ .5 ส่วนต่อล้าน (ppm) แต่ทว่าควันทะเลพิษซึ่งทำให้นักต้องเข้าโรงพยาบาลถึง 4,000 คนในเดือนกรกฎาคม 1970 ค่อนข้างต่ำกว่า .3 ส่วนต่อล้าน⁴⁷

ในขณะที่อากาศเป็นพิษทวีขึ้นในแถบชุมชนหนาแน่นทางด้านแปซิฟิก ซึ่งมีประชากรญี่ปุ่นส่วนใหญ่รวมตัวกันอยู่ในชนบท ข้าวและปลาอันเป็นอาหารหลักก็กำลังเกิดเป็นพิษ ความเชื่อที่ว่าเศษขยะอาจจะกำจัดได้ด้วยการเททิ้งลงไปในทะเลยังคงมีอยู่ แต่ในเดือนมิถุนายน 1970 ทางสำนักงานความปลอดภัยทางทะเลก็ประกาศว่า น้ำหน้าชายฝั่งของญี่ปุ่น กำลังใกล้จะกลายเป็นทะเลมรณะอยู่แล้ว ครั้งหนึ่งของยานการประมงพาณิชย์เดี่ยวนั้นไม่เหมาะสำหรับการจับปลา⁴⁸ แต่ว่าปลาเป็นอาหารจำเป็นที่สุดส่วนหนึ่งของชาวญี่ปุ่น ในยุโรปและอเมริกาการบริโภคปลาเฉลี่ยประจำวันน้อยกว่า 10 กรัมต่อคน แต่ในญี่ปุ่นกว่า 50 กรัมต่อคน ซึ่งข้อนี้จะช่วยให้เข้าใจถึงความร้ายแรงของปัญหานี้ได้⁴⁹

ตั้งแต่ตอนกลางปี 1970 มืองค์การสมาคมของเอกชนตั้งขึ้นมากจำนวนมากมายทั่วประเทศ กลุ่มเหล่านี้พากันวิตกห่วงใยต่อประจักษ์หลักฐานที่แสดงให้เห็นปรากฏชัดยิ่งขึ้นถึงภัยชนิดต่าง ๆ อันเกิดกับสภาพแวดล้อม เรื่องสภาพแวดล้อมเป็นพิษได้กลายเป็นปัญหาสำคัญทางการเมืองอย่างหนึ่ง แต่ข้อเท็จจริงก็มีอยู่ว่า สภาพแวดล้อมเป็นพิษเป็นส่วนจำเป็นอย่างหนึ่งในโครงสร้างของระบบนายทุนญี่ปุ่นจากรายงานของวิศวกรอูอิ จุน ผู้นำพรรคต่อต้านสภาพแวดล้อมเป็นพิษ ได้อ้างถึงตัวอย่างสองกรณีที่แสดงให้เห็นถึงประเด็นข้อนี้ อูอิ จุน พิจารณาถึงเรื่องอุตสาหกรรมกระดาษก่อนแล้วก็เรื่องอุตสาหกรรมเหล็กกล้าว่า

“มีประเทศผู้ผลิตกระดาษใหญ่ ๆ อยู่หกหรือเจ็ดประเทศในโลก สหรัฐอเมริกาเป็นที่หนึ่ง ที่สอง แคนาดา รองจากนี้คือ สวีเดน ฟินแลนด์ สหภาพโซเวียต และญี่ปุ่น ถ้าเราเปรียบเทียบประเทศทั้งหมดนี้ จะเห็นได้ชัดว่า ทั้งหมดนอกจากญี่ปุ่นต่างอุดมสมบูรณ์ในเรื่องไม้และน้ำ ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีไม้และน้ำอยู่น้อยมาก และมีประชากรหนาแน่นสำหรับเนื้อที่อยู่อาศัยถึง 20 ถึง 100 เท่าของประเทศอื่น ๆ แต่ถึงอย่างนั้นในประเทศญี่ปุ่นก็มีโรงงานกระดาษอยู่ไม่กี่แห่งที่ใช้ความพยายามที่เหมาะสม ในเรื่องจัดการกับของเสียของตน ตัวอย่างอันฉาวโฉ่ที่สุดได้แก่เมืองฟูจิ ซึ่งมีโรงงานใหญ่ ๆ ตั้งอยู่ใจกลางเมือง อันมีผู้คนหนาแน่น และไม่มีโรงงานแม้แต่เพียงแห่งเดียวที่พยายามจัดการกับของเสียของตน ไม่มีเสียคิดคำนึงใด ๆ เพราะฉะนั้นจึงเป็นไปได้ที่จะตั้งโรงงานที่นั่นแล้วทำการพัฒนา “เศรษฐกิจซึ่งกำลังขยายตัวอย่างรวดเร็ว” ในประเทศอื่น ๆ เขาถือเป็นเรื่องของสามัญสำนึกที่ว่าร้อยละ 10-20 ของเครื่องอุปโภคการผลิต จำเป็นต้องใช้ในด้านกำจัดของเสียเพื่อไม่ให้เสียภัยร้ายแรงกับพวกปลา ในประเทศญี่ปุ่นพวกเขาสามารถที่จะใช้ร้อยละ 10-20 นั้นไปในเรื่องการผลิตโดยตรง... ดังนั้นญี่ปุ่นจึงพลอยติด

อันดับอยู่ในกลุ่มประเทศผู้ผลิตกระดาษหกประเทศแรก ทั้ง ๆ ที่ไม่ใช่เรื่องที่มีญี่ปุ่นจะต้องเป็นเช่นนั้นด้วยเลย

บางคนอาจจะแย้งบอกว่าอุตสาหกรรมกระดาษไม่ใช่อุตสาหกรรมสำคัญอะไร เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจะพูดถึงอุตสาหกรรมที่ทุกคนจะเห็นพ้องกันว่าสำคัญยิ่ง กล่าวคือ อุตสาหกรรมเหล็กกล้า

พวกวิศวกรเหล็กกล้ากล่าวกันว่า ปัจจัยสำคัญที่สุดในการฟื้นฟูและพัฒนาอุตสาหกรรมเหล็กกล้าของญี่ปุ่นหลังสงคราม คือ เตาหลอมออกซิเจน แอล.ดี. เราเคยชินกับไอควันทลากลูจากปล่องโรงงานถลุงเหล็กกล้า ซึ่งเป็นผลผลิตอันหลีกเลี่ยงไม่ได้จากเตาหลอม แอล.ดี. นี้ ในยุโรปหรือสหรัฐอเมริกา เตาหลอมชนิดนี้ไม่อาจใช้ได้ เว้นเสียแต่จะได้ออกซิเจนของมันเป็นด้วยเครื่องดูดฝุ่น แต่ถ้าหากคิดรวมเครื่องดูดฝุ่นนี้ด้วยแล้ว เตาหลอม แอล.ดี. ก็จะไม่ใช่ของถูก ๆ เลย เครื่องดูดฝุ่นและท่อต่อที่จำเป็นจะใหญ่โตกว่าเตาหลอมเองหลายเท่าตัวทีเดียว และ เราไม่อาจวัดค่าของสิ่งเหล่านี้จากขนาดของมัน แต่เครื่องพวกนี้จะมีมูลค่าอย่างน้อยร้อยละ 30 ของเครื่องอุปกรณ์ทั้งหมด.... และเตาหลอมขนาดเล็กก็ราคาแพงมากอยู่แล้วด้วย ในประเทศญี่ปุ่น การใช้เตาหลอมนี้ทำงานโดยไม่ต้องมีท่อทำความเย็นและเครื่องดูดฝุ่นนั้นเป็นสิ่งที่ไม่สามารถทำได้แล้ว ดังนั้นบรรดาบริษัทเหล็กกล้าในญี่ปุ่นจึงได้กำไรประมาณร้อยละ 30 ต่อเตาหลอมหนึ่งเตา อันเป็นส่วนกำไรซึ่งอาจทำผลกำไรให้มากยิ่งขึ้นไปอีก”⁵⁰

อูอิ สรุบบอกว่า สภาพแวดล้อมเป็นพิษ (โคโง) ไม่ใช่เป็นแต่เพียงผลที่เกิดโดยบังเอิญหรือจากข้อผิดพลาดของการเติบโตทางเศรษฐกิจเท่านั้น หากมันเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งที่เดียวควบคู่ไปด้วยกันกับค่าแรงงานและสวัสดิการที่ต่ำ ข้อนี้ทำให้เข้าใจได้ง่ายขึ้นว่า เพราะเหตุใดรัฐบาลและอุตสาหกรรมญี่ปุ่นจึงไม่สามารถมองเห็นทางแก้ปัญหาเหล่านี้ สำนักงานสภาพแวดล้อมแห่งหนึ่งได้ตั้งขึ้นมาเมื่อเร็ว ๆ นี้ แต่ก็ไม่อาจหวังให้สำนักงานแห่งนี้จัดการอะไรกับพวกธุรกิจใหญ่ ๆ ได้ สิ่งที่เราจะทำ ๆ กันได้ คือ จัดการกับไอควันท่อออกมาจากสถานอาบน้ำสาธารณะ เช่น กรณีที่เกิดขึ้นที่เกียวโตเมื่อเร็ว ๆ นี้ หรือโรงบ่มดินเผา ที่เตาเผาแบบเก่าก่อให้เกิดควันทะกั่วขึ้น⁵¹ ปัญหายุ่งยากที่ธุรกิจใหญ่ ๆ ประสบส่วนใหญ่จะมาจากความสิ้นเปลืองกำลังทวีขึ้น และการคัดค้านที่รวมตัวกันใหม่ประชาชนผู้ต้องรับเคราะห์กันมา เป็นเวลานาน เหล่านี้กำลังทวีความรุนแรงขึ้นอย่างไม่ต้องสงสัย ดังจะเห็นได้จากกรณีที่เกิดปฏิกริยาต่อแผนพัฒนาอาโอโมริ (ดูตอนว่าด้วย “เกษตรกรรม” ตั้บบทที่ 6 นี้)

ทั่วทั้งประเทศในตอนหลัง ๆ นี้มีกลุ่มราษฎรในท้องถิ่นต่าง ๆ ประมาณพันแห่งที่รวมตัวกันต่อต้านการทำลายสภาพแวดล้อมของตน และตามรายงานของหนังสือพิมพ์อาซาฮี กลุ่มเหล่านี้ “มีแนวโน้มเอียงไปในทางมีปฏิกริยารุนแรง ทำนองเดียวกันกับการจลาจลของชาวนา”⁵² แต่กระนั้นท่าทีของฝ่ายอุตสาหกรรมก็ยังไม่วางใจเปลี่ยนแปลงแนวความคิดเสียใหม่ในเรื่องการเติบโตทางเศรษฐกิจ และผลผลิตรวมของชาติ และที่สำคัญยิ่งกว่า คือ เรื่องผลกำไร หากยังคอยแต่หาทางโยกย้ายกิจการอันสกปรกยุ่งยากของตนไปยังท้องที่ที่พลังคัดค้านจะสามารถถูกปราบปรามลงไปได้แน่ ๆ และรวดเร็ว (ดังที่สาธยายไว้ในบันทึกของยัตสูกิจังกล่าวข้างต้น)⁵³ ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของโครงการ “ช่วยเหลือ” ต่างประเทศ กิจการเหล่านี้จะถูกส่งออกไปยังที่อย่างเช่น เกาหลี ไต้หวัน ไทย เป็นต้น

นอกจากการโยกย้ายที่ตั้งของอุตสาหกรรมอันน่ารังเกียจแล้ว ยังมีแนวโน้มเอียงที่เห็นชัดของบริษัททั้งหลายที่จะบริจาการเงินจำนวนมากมายให้แก่พรรคเสรีประชาธิปไตย โดยเชื่อว่าจะเป็นหลักประกันที่ดีที่สุดจากการจำกัดขยับยั้งกิจการของตนได้ แต่นี่ก็เป็นเรื่องลำบากเพราะมีเสียงร้องทุกข์กันมากในเรื่องสภาพแวดล้อมเป็นพิษ การบริจาการเงินให้พรรคการเมืองในญี่ปุ่นมีจำนวนเล็กน้อยเท่านั้นที่เปิดเผยแต่ในจำนวนนั้นสำหรับกรณีของกลุ่มซาโต ในพรรคเสรีประชาธิปไตยปรากฏแหล่งบริจาคสำคัญ 3 แหล่งในปี 1969—1970 คือ แหล่งแรกบริษัทโททาคันสี 3 บริษัทที่ถูกโจมตีในเรื่องขึ้นราคา แหล่งที่สองบริษัทจำนวนหนึ่งที่มีส่วนพัวพันอยู่กับปัญหาพิพาทเรื่องสภาพแวดล้อมเป็นพิษ แหล่งที่สามบริษัทรถไฟเอกชนซึ่งเพิ่งขึ้นค่าโดยสารอย่างสูงมาใหม่ ๆ⁵⁴ ดังนั้นแม้จะมีมาตรการต่าง ๆ ต่อต้านสภาพแวดล้อมเป็นพิษผ่านรัฐสภาออกมา แต่ “นายกรัฐมนตรีซาโตก็ยังไม่เคยแสดงให้เห็นความกระตือรือร้นที่จะทำให้บังเกิดผลบังคับใช้ ทั้งนี้ก็คงเพราะกลัวจะทำความไม่พอใจให้กับบรรดาธุรกิจใหญ่ ๆ ผู้บริจาการเงินให้แก่พรรคของตนนั่นเอง”⁵⁵

โอกินาวา

ที่ต้องนำเรื่องโอกินาวามาพูดถึง ณ ที่นี้ ก็เพราะเป็นกรณีพิเศษในเรื่องความสัมพันธ์สหรัฐ—ญี่ปุ่น และเพราะว่าเป็นเรื่องที่มีปัญหาเข้ากับเรื่องในตอนอื่นๆ ของหนังสือเล่มนี้ คือ ตอนว่าด้วยญี่ปุ่นกับเอเชียอาคเนย์ การทหาร และสถานการณ์ภายในประเทศญี่ปุ่น

ญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกา “จับมือกัน” เป็นครั้งแรกในโอกินาวา การต่อสู้ระหว่างเดือนมีนาคมถึงมิถุนายน 1945 อันเป็นการสู้รบดุเดือดที่สุดแห่งหนึ่งในสงครามย่านแปซิฟิก มีคนเป็นจำนวนมากเสียชีวิตในการรบ ซึ่งแต่ละฝ่ายเป็นพวกพลเรือนชาวโอกินาวาเสียมากกว่าทหารมากมาย⁵⁶ ในตอนนั้นประชาชนชาวโอกินาวา ต้องตกอยู่ใต้อาณาจักรของกองทัพอากาศสหรัฐซึ่งกำลังแตกยับเยินมาจากการพยายามสร้างจักรวรรดิในเอเชียอาคเนย์ และกองทัพของสหรัฐซึ่งกำลังลงมือทำการแผ่อำนาจจักรวรรดินิยมครั้งใหญ่ที่สุดนับแต่ปี 1898 เมื่อครั้งยึดและทำลายฟิลิปปินส์ได้ (แม้จะมีไม่กี่คนที่อาจจะคิดในแง่ที่ตามในขณะนั้น) มาเดี๋ยวนี้ประชาชนชาวโอกินาวาก็ตกอยู่ในฐานะเช่นนั้นอีก แต่คราวนี้อยู่ใต้อาณาจักรของกองทัพอากาศที่แตกต่างออกไป คือ กองทัพสหรัฐซึ่งกำลังล่าถอยและกองทัพญี่ปุ่นซึ่งกำลังรุดหน้า ต่างพร้อมที่จะร่วมกำลังกันในความพยายามมุ่งมั่นที่จะปราบปรามขบวนการปฏิวัติตลอดทั่วทั้งย่านนี้

ประสบการณ์ของโอกินาวากับญี่ปุ่น เริ่มต้นด้วยการส่งหน่วยกำลังบุกเข้าไปจัดการชำระโทษหมู่เกาะเหล่านี้ ซึ่งตอนนั้นเป็นอาณัติจักรเอกราชในฐานะหนึ่งหน่วยเดียว ส่งกำลังทหารซึกซ์ซ์ตามคำขอของญี่ปุ่นให้เข้าช่วยสมทบกองทหารของอิตาลี ทำการต่อสู้กับเกาหลีตอนสิ้นคริสต์ศตวรรษที่ 16 หลังจากนั้นความสัมพันธ์ก็มีต่อเนื่องกันมา (ซึ่งหมายถึงว่าทางฝ่ายโอกินาวาก็ต้องมีความเดือดร้อนต่อเนื่องกันมาด้วย) ควบคุมไปกับความสัมพันธ์ส่งบรรณาการและการค้าขายทางด้านเงินด้วย จนกระทั่งปี 1879 ญี่ปุ่นจึงส่งกำลังทหารไปอีก แต่มาคราวนี้ไปเพื่อจัดการให้ตัดความผูกพันอันมีมาช้านานกับจีน และเพื่อกระชับโอกินาวาให้รวมเข้าอยู่ในระบบรัฐซึ่งกำลังจะขยายตัวของจักรวรรดิเมจิ จากนั้นญี่ปุ่น

ซึ่งอำนาจเป็นปีกแผ่นแล้วจึงจัดการรวมเอาเกาหลีและไต้หวันเข้าไว้อย่างรวดเร็ว และทำการโจมตีจีนและเอเชียอาคเนย์ ประชาชนชาวโอกินาวาตกอยู่ในฐานะคนในบังคับระดับต่ำสุดเสมอของจักรพรรดิวัฒนธรรมภาษาและประเพณีถูกทำลายลงหมดสิ้น และเป็นท้องที่ที่ยากจนข้นแค้นที่สุดของญี่ปุ่น ในตอนท้ายๆ ของสงครามแปซิฟิก ผู้คนถูกสังหารกันหมดทั้งหมู่บ้าน เพราะไม่ยอมส่งอาหารการกินให้กองทัพจักรพรรดิ รวมทั้งชาวท้องถิ่นอื่นส่วนหนึ่ง⁵⁷

ประสบการณ์ของโอกินาวากับสหรัฐเริ่มต้นมาตั้งแต่ปี 1945 โดยถูกปกครองแบบเป็นอาณานิคมของสหรัฐ มีนายพลอเมริกันทำการปกครอง ใช้เงินดอลลาร์และอยู่ภายใต้การยึดครองของกองทหารจำนวนมหาศาล ที่ดินที่ที่ดีที่สุดถูกยึดและใช้เป็นที่ตั้งฐานทัพ การทำมาหากินของประชาชนที่เคยทำกันมาถูกทำลาย เหล่านี้เป็นผลให้เศรษฐกิจของโอกินาวากลายเป็นแบบของอาณานิคม สำหรับให้ผลอย่างหนึ่ง และผลเช่นว่านั้น คือ สงคราม

ร้อยละ 44 ของที่ดินเพาะปลูก (ร้อยละ 14.8 ของเนื้อที่ที่ดิน) ถูกตัดแปลงให้เป็นที่ตั้งฐานทัพหนึ่งในหกของแรงงานทั้งหมดถูกทางการทหารจ้างทำงาน⁵⁸ สำหรับสหรัฐอเมริก ฐานทัพซึ่งมีกำลังทหารประจำการประมาณ 45,000 นี้เป็น “หัวใจของย่านแปซิฟิก” กล่าวคือ เป็นฐานทำการทั้งระเบิดอินโดจีน เป็นที่ตั้งคลังเก็บอาวุธนิวเคลียร์ แก๊ส อาวุธเคมีและเชื้อโรค เป็นที่ตั้งหน่วยฝึกการรบแบบกองโจรในสภาพของเอเชียจริง ๆ เป็นที่ตั้งสะดวกสำหรับทำการสอดส่องและสืบงานลับของทางฝ่ายจีนและเกาหลีเหนือ และเป็นที่ตั้งสำคัญสำหรับฝึกซ้อมการสู้รบต่อต้านการปฏิวัติในเกาหลีหรือที่อื่นใดในเอเชีย⁵⁹ เพราะเหตุที่เป็นอาณานิคมและไม่อยู่ภายใต้ “การแทรกแซง” ใดๆ นี้เอง โอกินาวาจึงเป็นสมบัติอันล้ำค่าของทางการทหารอเมริกัน

“พนักงานชาวพื้นเมือง” นับล้านเป็นประโยชน์สำหรับอำนาจแรงงานถูกๆ เพื่อใช้ในฐานทัพโดยตรงรวมทั้งโดยทางอ้อมในฐานะเป็นคนรับใช้ เป็นโสเภณี หรือทำงานอื่นๆ เป็นแรงงานที่จะต้องใช้เพื่อแผนการอันยิ่งใหญ่ แต่ทว่าความเป็นประโยชน์นั้นนับวันจะยิ่งลดถอยลงไป เพราะปัญหายุ่งยากของการที่จะกดคนพวกนี้เอาไว้ให้อยู่มือได้ตลอดไป สภาพผู้แทนของรวิกริว พร้อมทั้งหัวหน้าบริหาร ฯลฯ ก็มีอยู่ แต่ทว่าไม่มีอำนาจอะไรเห็นคอนอเมริกันและในเรื่องอื่นๆ ก็มีอำนาจอยู่น้อยมาก จนถึงปี 1968 หัวหน้าบริหารเป็นผู้ที่สหรัฐตั้งโดยตรง หลังจากนั้น ผู้สมัครฝ่ายซ้าย คือ ยารา โซเบียว ซึ่งเข้าดำรงตำแหน่งด้วยการเลือกตั้งตั้งแต่นั้นก็ล้มเหลว ไม่ได้รับการผ่อนปรนอะไรไม่ว่าจากสหรัฐอเมริกาหรือญี่ปุ่น (จากอเมริกา คือ ในเรื่องเคลื่อนย้ายแก๊สพิษ อาวุธนิวเคลียร์ หรือเครื่องบิน บี. 52 จากญี่ปุ่นก็ในเรื่องการช่วยเหลือ การคืนดินแดนในส่วนที่ไม่เป็นทางการทหาร) ในขณะที่เดียวกับที่ยารา โซเบียวต้องระงับยับยั้งขบวนการประชาชนซึ่งสนับสนุนตนขึ้นมา

หลังจากการบีบบังคับอย่างหนักของญี่ปุ่น และในสภาพการณ์ของลัทธิกันสัน ในเดือนพฤศจิกายน 1969 สหรัฐอเมริกาดกลง “ยอมคืน” โอกินาวาให้แก่ญี่ปุ่น เอกสารประกาศข้อตกลงในหลักการเรื่องการคืนซึ่งได้พูดถึงมาแล้วในหนังสือเล่มนี้ กล่าวว่าการยอมรับของฝ่ายญี่ปุ่นถึงบทบาทอันประมาณค่ามิได้ของกองทหารสหรัฐในตะวันออกไกลในการสร้างเสริมสันติภาพของภูมิภาคย่านนี้ และญี่ปุ่นจะถือว่าการป้องกันเกาหลี ไต้หวันและเอเชียอาคเนย์เป็นสิ่ง “จำเป็น” หรือ “สำคัญมาก” ต่อความมั่น

คงของตน และจะจัดการเรื่องการคืนโอกินาวาไม่ให้กระทบกระเทือนต่อ “...ความพยายามของสหรัฐ ในอันที่จะช่วยประชาชนติเวียตนามได้มีโอกาสดำหนดอนาคตทางการเมืองของตน โดยปราศจากการแทรกแซงจากภายนอก”⁶⁰ นายกรัฐมนตรีซาโต ชยายความในเรื่องนี้ในคำปราศรัยที่สมาคมหนังสือพิมพ์แห่งชาติในกรุงวอชิงตัน หลังจากลงนามข้อตกลงเหล่านี้กับประธานาธิบดีนิกสัน โดยกล่าวเน้นว่า “...ในโลกการเมืองระหว่างประเทศจริง ๆ เป็นไปไม่ได้ที่จะรักษาความมั่นคงของญี่ปุ่นได้อย่างเหมาะสมโดยปราศจากสันติภาพและความมั่นคงในตะวันออกไกล”

ความหมายของคำแถลงซึ่งดูไม่มีพิษสงอะไรนี้ ต้องมีการชี้แจงต่อคณะกรรมการความสัมพันธ์ต่างประเทศของสภาเซเนต ในเดือนมกราคม 1970 จาก ยู. เอลีคซิส จอห์นสัน ผู้ช่วยรัฐมนตรีต่างประเทศฝ่ายการเมืองและอดีตเอกอัครราชทูตประจำประเทศญี่ปุ่นว่า

“จนถึงบัดนี้ รัฐบาลญี่ปุ่น หรือประชาชนญี่ปุ่นโดยทั่วไป มักจะยึดทัศนคติที่ว่า การตกลงเรื่องความมั่นคงของตนกับสหรัฐ มีความสำคัญเฉพาะตรงเท่าที่เกี่ยวกับความมั่นคงของญี่ปุ่นเอง (กล่าวคือ) ว่าญี่ปุ่นไม่สนใจหรือเกี่ยวข้องกับความมั่นคงของท้องถิ่นอื่น ๆ และทั้งไม่ควรเข้าไปมีส่วนพัวพันใด ๆ ทั้งสิ้นกับความมั่นคงของท้องถิ่นอื่น ๆสิ่งที่ญี่ปุ่นกำลังบอกเป็นครั้งแรกในตอนนี ก็คือว่าญี่ปุ่นยอมรับว่าความมั่นคงของญี่ปุ่นไม่อาจแยกออกจากของเกาหลี ไต้หวัน และจากพื้นที่ต่าง ๆ ของเราในท้องถิ่นอื่น ๆ ในภูมิภาคนี้ และเพราะฉะนั้นเมื่อพิจารณาถึงปัญหาเรื่องฐานทัพและบริการทั้งหลายของเราในญี่ปุ่น ญี่ปุ่นย่อมจะพิจารณาจากแง่ของความมั่นคงของภูมิภาคทั้งหมดมากกว่าเฉพาะของญี่ปุ่นเท่านั้น..... ข้อนี้นับเป็นก้าวใหม่ที่เด็ดขาดในความคิดของญี่ปุ่น”⁶¹

กล่าวอีกนัยหนึ่ง ด้วยความเห็นเป็นเอกฉันท์ของสหรัฐกับญี่ปุ่นในนโยบายพื้นฐานเกี่ยวกับเอเชีย “การคืน” โอกินาวาอาจจะได้รับการพิจารณาโดยตรงในกรุงวอชิงตัน โดยปราศจากข้อข้องใจใดๆ ทั้งสิ้น ในขณะที่การเจรจาเรื่อง “การคืน” โอกินาวาดำเนินไป แผนการต่างๆ ก็ดำเนินไปเช่นเดียวกันในการขยายอุปกรณ์บริการท่าเรือของสหรัฐที่ โออูระ ซึ่งเป็นฐานสำคัญสำหรับเรือดำน้ำโพลาริส และโพเซดอน⁶² มีการประกาศเปิดเผยแผนการมูลค่า 60 ล้านดอลลาร์ ชยายท่าอากาศยาน คาเดนาต่อไปถึงปี 1976⁶³ และเมื่อวันที่ 16 มีนาคม 1970 มีการเปิดเผยต่อสภาคองเกรสว่า ศูนย์ลำเลียงสำหรับกองทหารสหรัฐในย่านแปซิฟิก เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และตะวันออกเฉียงเหนือทั้งหมดจะถูกย้ายไป โอกินาวา⁶⁴

เมื่อเร็ว ๆ นี้ พร้อมกับที่มีการลงนามข้อตกลงคืนโอกินาวาในเดือนมิถุนายน 1971 และให้สัตยาบันในเดือนพฤศจิกายน 1971 รายละเอียดของข้อตกลงก็เป็นที่กระจ่างชัดยิ่งขึ้น ที่น่าสนใจที่สุดคือข้อเท็จจริงที่ว่าในจำนวนฐานทัพเดี่ยวนีทั้งหมด 145 แห่งในโอกินาวา ไม่น้อยกว่า 88 แห่งไม่ได้มีการมอบคืนกันเลย และจะไม่มีการถอนหน่วยที่สำคัญหน่วยใดเลยด้วย ฐานทัพที่ยังเหลืออยู่ 12 แห่งจะถูกกองทหารญี่ปุ่นเข้ารับช่วง และ 34 แห่งจะเลิกปฏิบัติการไป ผลการสำรวจของญี่ปุ่นยืนยันว่าท้องที่ที่มอบคืนจริงๆ จะกินเนื้อที่น้อยกว่า 5,000 ตารางเมตร ซึ่งร้อยละ 75 ก็ไม่ใช่ที่ดินฐานทัพ หากเป็นที่ที่สหรัฐเช่าเป็นรายปี บางแห่งก็ถูกทอดทิ้งอยู่แล้ว ส่วนที่เหลือก็เป็นพวกสถานที่อยู่ ถึงแกัส

เหล่านี้เป็นต้น กล่าวโดยสรุป ฐานทัพสหรัฐจะถูกลดจากร้อยละ 14.8 ของเนื้อที่ดินในขณะนี้เหลือเป็นร้อยละ 12.3⁶⁵ และตามที่ผู้บัญชาการสหรัฐ นายพลแซปแมน กล่าวไว้ “แม้ภายหลังการส่งมอบสิทธิการปกครองโอกินาวาแล้ว ข้าพเจ้ามีความเห็นว่าเราอาจจะปฏิบัติการได้อย่างอิสระ เพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ร่วมกันของญี่ปุ่นและสหรัฐ⁶⁶

ประการที่สอง เป็นที่น่าสังเกตว่า ในการคืนสิทธิการปกครองและอุปกรณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ ญี่ปุ่นจะต้องจ่ายเงินให้แก่สหรัฐเป็นจำนวน 320 ล้านดอลลาร์⁶⁷

ประการที่สาม จะต้องเข้าใจความสำคัญของการที่กองทหารญี่ปุ่น (“กองกำลังป้องกันตนเอง”) เข้าไปในโอกินาวาด้วย ทั้งนี้โดยดูกันที่จำนวน ส่วนประกอบและบทบาท ในเดือนมิถุนายน 1970 สำนักงานการป้องกันแห่งชาติประกาศในตอนแรกว่าจะส่งทหารไป 3,000 ถึง 4,000 ในเดือนตุลาคม ตัวเลขตกลงกันเป็น 3,300 ในเดือนมีนาคม 1971 แก้ไขเป็น 3,100 ภายในหกเดือน หลังจาก “การคืน” และเป็น 6,100 ภายในปีครึ่ง พอถึงเวลาตอนที่ข้อตกลงคืนโอกินาวา เป็นที่ตกลงกันในเดือนพฤษภาคม 1971 ตัวเลขกลายเป็น 6,800⁶⁸ ดูเหมือนพอจะถือได้ว่า การจลาจลต่อต้านอเมริกันในเดือนธันวาคม 1970 ในเมืองโคซา และความสัมพันธ์อันเสื่อมโทรมเห็นได้ชัดระหว่างทหารสหรัฐและคนชาวท้องถิ่นมีส่วนเกิดมาจากการขยายจำนวนทหารดังกล่าวนี้เอง อย่างไรก็ตาม ในวงการทหารญี่ปุ่นพากันชื่นชมยินดีอย่างเห็นได้ชัด ความอยากขยายกำลังก็ได้รับการกระตุ้นด้วยการเคลื่อนกำลังเข้าไปยังเกาะเตียวยู เครื่องยุทโธปกรณ์ในโอกินาวา จะมีรวมถึงเครื่องบินลาดตระเวนขับไล่เรือดำน้ำ เครื่องบินเอฟ 104 เรือกวาดทุ่นระเบิด จรวดไนต์และฮอค เครื่องอุปกรณ์หลายอย่างเช่น สนามฝึกซ้อม ฯลฯ จะใช้ร่วมกับสหรัฐ เมื่อคำนึงถึงกำลังทหารอเมริกันประมาณ 45,000 ซึ่งถือได้ว่าสามารถจัดการกับการบุกขึ้นฝั่งที่อาจมีได้จากภายนอกได้เป็นอย่างดีแล้ว บทบาทที่คาดหวังจากกองทหารญี่ปุ่น จึงอาจจะดูเข้าใจยาก แต่หนังสือพิมพ์ไมนชิ ประจำวันที่ 1 พฤษภาคม 1970 ลงถ้อยแถลงของโฆษณาสานักงานป้องกันแห่งชาติไว้ดังนี้ “กองกำลังการป้องกันตนเองจะปฏิบัติหน้าที่ต่อต้านการก่อการร้ายเป็นส่วนสำคัญ”⁶⁹ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ถ้าจะให้กองทหารญี่ปุ่นเป็นผู้ปราบปรามการต่อสู้ของประชาชนชาวโอกินาวาในการต่อต้านฐานทัพแล้ว ก็จะเป็นการดีกว่าให้กองทหารอเมริกันทำ

ในขณะเดียวกัน ดังที่ได้บรรยายไว้ข้างต้นตอนว่าด้วยการทหาร กำลังทหารญี่ปุ่นจะช่วยเสริมช่องโหว่ในระบบการตรวจลาดตระเวนทางเรือ และทางอากาศของสหรัฐในภูมิภาคย่านแปซิฟิกตะวันออกภายใต้การวางแผนทางยุทธศาสตร์ของสหรัฐ

ประการที่สี่ ซึ่งเห็นได้ชัดข้อตกลงนี้มีได้ระบุไว้ว่า โอกินาวาจะถูกส่งคืนให้ญี่ปุ่น “โดยปราศจากอาวุธนิวเคลียร์” กล่าวคือ ภายใต้เงื่อนไขเช่นเดียวกับที่ถือว่าใช้กับญี่ปุ่นเอง ด้วยเหตุผลที่เห็น ๆ กัน ปัญหานิวเคลียร์เป็นเรื่องที่ยั่วอารมณ์ความรู้สึกรุนแรงในญี่ปุ่น และเป็นเวลาแรมปีมาแล้วที่รัฐบาลหัวเก่าได้พยายามหาทางล้มล้างสิ่งที่ซาโตออคัตว่าเป็นที่ค้นคิดที่ “ประหลาด” แล้วก็เพราะอย่างนี้เองจึงได้มีการขยายกำลังอาวุธที่ใช้ ๆ กันทุกอย่างภายในญี่ปุ่น และส่งเสริมให้พวกเรือดำน้ำนิวเคลียร์และเรือบรรทุกเครื่องบินเข้าไปเยือน ทั่ว ๆ ที่มีเสียงคัดค้านอย่างแข็งแกร่ง การคืนเกาะโอกินาวาซึ่งเป็นฐาน

กำลังนิวเคลียร์ พร้อมด้วยฐานสำหรับเครื่องบิน บี. 52 และเรือดำน้ำโพลาร์สไนท์ เห็นกันว่า จะเป็นประโยชน์ช่วยลบล้างโรคเกียตอวูชนิวเคลียร์ของญี่ปุ่นเสีย เรื่องปัญหานิวเคลียร์นี้ตามที่ปฏิบัติกันทางการทูต เป็นไปอย่างคลุมเครือที่สุด ในแถลงการณ์ร่วมซาโต-นิคสัน ปี 1969 มีกล่าวว่ (วรรค 8)

“นายกรัฐมนตรี (ซาโต) ได้อธิบายอย่างละเอียดถึงความรู้สึกของประชาชนญี่ปุ่นที่ต่อต้านอวูชนิวเคลียร์ และนโยบายของรัฐบาลญี่ปุ่นซึ่งสะท้อนความรู้สึกเช่นว่านี้ ประธานาธิบดี (นิคสัน) แสดงความเข้าใจที่เต็มตัวของท่าน และให้ความมั่นใจกับนายกรัฐมนตรีว่า โดยไม่เป็นผลกระทบกระเทือนต่อฐานะของรัฐบาลสหรัฐ ที่จะทำการปรึกษาหารือกันก่อนภายใต้สนธิสัญญาความร่วมมือและความมั่นคงต่อกัน การคืนเกาะโอกินาวาจะกระทำกันในลักษณะที่สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลญี่ปุ่นตามที่นายกรัฐมนตรีชี้แจงไว้”

แล้วในวรรค 7 ของสนธิสัญญาคืนเกาะโอกินาวา (ซึ่งแปลมากกว่าด้วยเรื่องการเงิน) ที่มีบอกว่าการคืนจะกระทำกัน “โดยไม่ขัด” กับความเข้าใจข้อนี้ อย่างไรก็ดี แม้ว่ากำลังอวูชจะเคยถูกถอนไปครั้งหนึ่ง และแม้ว่านายกรัฐมนตรีซาโตจะยอมรับว่าไม่มีทางใดที่ฝ่ายญี่ปุ่นสามารถจะพิสูจน์ได้ว่า ถอนไปจริงหรือไม่อย่างไร (“ทั้งหมดที่เราจะทำได้ คือต้องเชื่อใจสหรัฐ”) แต่คำขอให้ส่งกำลังอวูชเข้าไปใหม่ก็อาจจะกระทำเมื่อไรก็ได้ภายใต้บทว่าด้วย “การปรึกษาหารือกันก่อน” ที่สมาคมหนังสือพิมพ์แห่งชาติในกรุงวอชิงตันเมื่อเดือนพฤศจิกายน 1969 ซาโตสัญญาว่าจะดำเนินการกับคำขอเช่นนั้นใน “ลักษณะที่อานวย” ยิ่งกว่านั้นยังมีสิ่งที่บอกชัดแจ้งระหว่างการเยือนประเทศญี่ปุ่นของรัฐมนตรีกลาโหมเมลวิน แลร์ด ในเดือนมิถุนายน 1971 ว่า ลัทธินิคสันต้องการให้ติดอวูชนิวเคลียร์ไม่แต่เพียงโอกินาวาเท่านั้น หากยังถึงตัวประเทศญี่ปุ่นเองด้วย⁷⁰

ด้วยเหตุนี้ คำมั่นสัญญาตอนหลัง ๆ ที่ว่า โอกินาวาจะถูกส่งคืนโดยปราศจากอวูชนิวเคลียร์ (จากรัฐมนตรีต่างประเทศ รोजерส ต่อคณะกรรมการความสัมพันธ์ต่างประเทศ แห่งสภาเซเนต ในเดือนตุลาคม 1971 และในแถลงการณ์ร่วมที่ออกมาภายหลังการประชุมระหว่างนิคสันกับซาโต ที่ซานเคลเมนเต ในเดือนมกราคม 1972) จึงเป็นที่เชื่อกันได้ยาก คำมั่นสัญญาเหล่านี้ไม่ได้รับความเชื่อถือเอาเลยในโอกินาวา ส่วนในญี่ปุ่นก็ได้แต่สงสัยกันอย่างหนัก

ประการสุดท้าย มีเหตุผลที่คิดกันได้ว่า รัฐบาลหัวเก่านี้หวังอย่างแจ่มชัดที่จะใช้ “การคืน” โอกินาวาเป็นเครื่องมือเปลี่ยนความคิดเห็นของประชาชน ในสุนทรพจน์ที่สมาคมหนังสือพิมพ์ เมื่อปี 1969 ซาโต กล่าวถึงปัญหาโอกินาวาว่า เป็น “จุดคลั่งในสมอง” สำหรับประชาชนญี่ปุ่น และเป็น “สัญลักษณ์ของการพ่ายแพ้”⁷¹ การเลือกใช้ถ้อยคำบอกให้เห็นชัด การที่เรียกโอกินาวาว่าเป็นสัญลักษณ์ของการพ่ายแพ้แทนที่จะเป็นของจักรวรรดินิยมและสงครามนั้น โดยแท้จริงแล้วซาโตกำลังบอกว่ สงครามในตัวเองไม่ใช่ของเลวร้ายนัก แต่ที่เลวร้ายก็คือการพ่ายแพ้ ด้วยการได้โอกินาวากลับคืนมา ซาโตหวังที่จะให้ประชาชนญี่ปุ่นได้ลืมรบบ้างว่า รู้สึกกันอย่างไรที่จะได้ชัยชนะ การยึดโอกินาวาครั้งแรกในปี 1879 อาจถือเป็นก้าวแรกของการแผ่อำนาจจักรวรรดิของญี่ปุ่น ซึ่งนำไปสู่เกาหลี จีน และเอเชียอาคเนย์ ซาโตต้องการอย่างแน่ชัดที่จะแปลความหมายของการคืนเกาะโอกินาวาครั้งนี้ในแบบ

เดียวกัน คือ เป็นสัญลักษณ์ของกำลังอำนาจแห่งชาติ เป็นบางสิ่งบางอย่างที่จะกระตุ้นอารมณ์อยากของชาตินิยม ในขณะที่ชาติคร่ำครวญถึง “ยุคแปซิฟิกใหม่” ซึ่งโอกาสเช่นนี้เป็นสัญญาณบอกรัฐมนตรีกลาโหมของซาโตในตอนนั้น คือ นากาโซเนะ ยะสุฮิโร ซึ่งกล่าวไว้ดังนี้

“การกลับคืนของบรรดาพี่น้องชาวโอกินาวาของเรา และการรวมชาติให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน คงต้องก่อให้เกิดพลังดึงดูดทางจิตใจในหมู่ประชาชน เราอาจหวังที่จะได้เห็นชาตินิยมใหม่พวยพุ่งขึ้นมาอย่างแรงกล้า และฟื้นปลุกไฟเบ่งท่วมทันออกมาอย่างที่ไม่เคยเห็นกันมาก่อนในประวัติศาสตร์ทางจิตใจของประชาชนของเรานับตั้งแต่สงคราม...”⁷²

“ไม่จำเป็นที่ในช่วงหลังสงครามจะต้องสิ้นสุดลง แต่ยังคงมีปัญหาเรื่องการปรับปรุงสิ่งที่นายพลแมคอาเธอร์ ทำไว้อีก รัฐธรรมนูญเป็นเรื่องใหญ่ในปีพ.ศ. 2501 และเป็นที่ยึดหวังกันแน่ ๆ ว่าจะมีการพิจารณารัฐธรรมนูญกันใหม่อีก หลังจากที่พี่น้องนับจำนวนล้านของเรากลับคืนสู่มาตุภูมิ”⁷³

ปัญหาเรื่องการแก้ไขรัฐธรรมนูญได้พูดไว้ที่อื่นแล้วในหนังสือเล่มนี้ แต่ประเด็นเรื่อง “พี่น้องนับจำนวนล้าน” เห็นจะต้องมีการวิจารณ์กันอีกในที่นี้ ประสบการณ์ของคนเหล่านี้เป็นอย่างไร ภายใต้การยึดครองของสหรัฐในอดีต และจะเป็นไปอย่างไรภายใต้การยึดครองร่วมกันของสหรัฐ—ญี่ปุ่นในอนาคตสำหรับนายพลเจมส์ บี-แลมเพิร์ต ผู้ปกครองโอกินาวาของสหรัฐกล่าวว่า “ชาววิวกิวทัว ๆ ไปเป็นคนชื่อ ๆ เป็นมิตรและน่ารักมากที่สุด พวกเรา (ชาวอเมริกัน) ไปไหนมาไหนอย่างอิสระเสรีในโอกินาวาไม่ว่าจะไปตามเมืองหรือตลาดหรือที่ไหน ๆ ก็ตาม และเราอยู่และทำงานกันในสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตร”⁷⁴ เมื่ออ่านข้อความของแลมเพิร์ตแล้ว เราแทบจะไม่รู้เอาเลยว่า โอกินาวาเคยสัมพันธ์อันดีมาแล้วจากขบวนการประท้วงใหญ่ ๆ จากการจลาจลต่อต้านอเมริกัน และการผลงงานครั้งใหญ่ ๆ ในระยะสองสามปีที่ผ่านมา แล้วประสบการณ์ในช่วงเวลาเหล่านั้นได้ปลุกฝังความจงใจทางการเมืองเป็นอย่างมากให้กับ “ชาววิวกิวทัว ๆ ไป” นี้

ลองดูตัวอย่างสักสองสามกรณี ในนครโกซา ซึ่งตั้งอยู่นอกฐานทัพคาเตนา อันมีความสำคัญทางยุทธศาสตร์อย่างสูง คนชาวเมืองประมาณ 10,000 ออกไปสู้กับทหารสหรัฐในท้องถนน รุมล้อมประตูฐานทัพและเผารถอเมริกันไป 80 คัน เรื่องนี้เกิดขึ้นภายหลังเหตุการณ์เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 1970 โดยทหารอเมริกันขับรถไปชนคนชาวโอกินาวาคนหนึ่งบาดเจ็บนอกฐานทัพ และสารวัตรทหารได้ปล่อยตัวผู้กระทำผิดไปในทันที⁷⁵ ตามสถิติของตำรวจแสดงว่าในจำนวนอาชญากรรมเฉลี่ย 1,000 รายต่อปีที่ทหารอเมริกันกระทำในโอกินาวา (เพราะฉะนั้น จึงอยู่นอกเขตอำนาจศาลของโอกินาวา) มีเพียงร้อยละ 1 หรือ 2 เท่านั้นที่ผู้กระทำผิดถูกลงโทษ⁷⁶ สิบวันหลังจากเหตุการณ์ที่โกซา ที่เมืองคุนิงามิทางเหนือของโอกินาวา มีพวกชวานานูกรุกเข้าไปในระยะวิถีปืนใหญ่ของหน่วยนาวิกโยธิน ขับไล่ทหารยามที่รักษาการณ์อยู่ แล้วจัดการยับยั้งการฝึกซ้อมยิงตามที่วางแผนไว้⁷⁷ ในเดือนมีนาคม 1965 นักเรียนโรงเรียนชั้นมัธยมจำนวนร้อยคนได้รับบาดเจ็บจากการฝึกซ้อมรบแก๊สพิษของกองทัพที่ 173⁷⁸ ในเดือนกรกฎาคม 1968 นักเรียนโรงเรียนชั้นประถมจากโรงเรียนนาซา อยู่ ๆ ก็เกิดเนื้อตัวแดงจัดและแบ่งบวมขึ้นมาอย่างน่ากลัวในขณะที่ไปว่ายน้ำ เด็กเหล่านั้นเข้าใจว่าจะโดนสารที่รั่วออกมาจากถังเชื้อเพลิงของ

กองทัพสหรัฐที่อยู่ใกล้เคียง⁷⁹ ประมาณเวลาเดียวกันชาวนาจากที่ใกล้ๆ เมืองงูซิกาวะรายงานว่ พบฝูงกบสีประหลาดมีอายุ 3 ถึง 11 ขา ไม่มีใครค้นพบสาเหตุ แต่ปรากฏมีส่วนหนึ่งของหน่วยเคมีที่ 267 ตั้งอยู่ใกล้ๆ ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญทางสงครามเคมีและเชื้อโรค⁸⁰ แล้วชาวโอกินาวา ก็ตั้งข้อสรุปเอาเองว่าเป็นตัวต้นเหตุ ในเดือนพฤศจิกายน 1968 ศาสตราจารย์ฮัตโตริ แห่งมหาวิทยาลัยเกียวและศาสตราจารย์มิชิเอะ แห่งมหาวิทยาลัยโตเกียวประกาศเปิดเผยว่า พบโคบอลต์ 60 ในน้ำหน้าท่าเรือนาซา ใกล้ฐานทัพท่าเรือคานานิวเคลียร์ แล้วของอย่างเดียวกันนี้ยังได้พบในปลาอีกด้วย หลังจากรายงานของญี่ปุ่นแล้ว ฝ่ายอเมริกันก็ยอมรับข้อเท็จจริงอันนี้ แต่ประกาศว่าโคบอลต์มีปริมาณเล็กน้อยมากจนไม่ก่ออันตรายใดๆ⁸¹ ในปี 1971 มีพนักงานบาร์ถูกทหารฆาตกรรมในเดือนกุมภาพันธ์ และอีกรายหนึ่งในเดือนมีนาคม โดยไม่มีผู้ใดถูกจับกุมเลย เซ็โกรายงานในเดือนสิงหาคมว่าเหตุการณ์ประเภทข่มขืนฆาตกรรม และทำร้ายร่างกายเกิดขึ้นในปีนั้นในอัตราเฉลี่ย 3 รายต่อวัน และโดยทั่วไปแล้วไม่มีการลงโทษ⁸²

โดยที่เหตุการณ์ทั้งหมดเหล่านี้เกี่ยวข้อง หรือเชื่อว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับทางการทหารอเมริกัน จึงอาจจะคิดกันไปได้ว่า ชาวโอกินาวาคงไม่มีเหตุผลอะไรที่จะคัดค้านการส่งทหารญี่ปุ่นเข้าไปในเกาะของตนในอนาคต แต่นั่นเห็นจะเป็นความเข้าใจที่ผิด ผลการหยังมติมหาชนของหนังสือพิมพ์ริวกิวก็แสดงว่า ชาวโอกินาวาที่คัดค้านการตั้งกองทหารญี่ปุ่นในโอกินาวามีร้อยละ 31 ในเดือนตุลาคม 1970 ตัวเลขนี้ทวีขึ้นเป็นร้อยละ 47.4 ในเดือนมิถุนายน 1971 (ภายหลังลงนามข้อตกลง) และเป็นร้อยละ 56 ตอนปลายเดือนสิงหาคม 1971 (ต่อร้อยละ 35, 16 และ 22 ตามลำดับที่เห็นด้วย) มีชาวโอกินาวาเพียงร้อยละ 15 เท่านั้นในเดือนสิงหาคม 1971 ที่เชื่อในสิ่งที่รัฐบาลญี่ปุ่นพูดถึงเรื่องจะดำเนินการคืนเกาะโอกินาวากัน โดยปราศจากอาวุธนิวเคลียร์และโดยจำกัดฐานทัพ และมีเพียงร้อยละ 13 เท่านั้นที่คิดว่าข้อคิดเห็นของชาวโอกินาวาได้รับการพิจารณาอย่างเหมาะสมในการพิจารณาข้อตกลงเรื่องการคืนเกาะ⁸³ “การคืน” เป็นที่เข้าใจกันแจ่มแจ้งดีในโอกินาวาเองว่าเป็นสิ่งที่ไร้ความหมาย การต่อสู้ของมวลชนในปี 1971 (การนัดหยุดงานของคนงานฐานทัพในเดือนกุมภาพันธ์ และการนัดหยุดงานทั่วไปในเดือนพฤษภาคมและพฤศจิกายน) เป็นเครื่องแสดงถึงการคัดค้านที่ถึงขีดต่อระบอบอำนาจทหารในทุกๆ รูป ในปี 1969 และ 1970 ข้อเรียกร้องใหญ่ๆ ก็มีเรื่องให้ถอนกำลังอาวุธนิวเคลียร์และไอพิช และให้มีการคุ้มครองการดำรงชีพของคนงานฐานทัพ มาในปี 1971 การเรียกร้องเปลี่ยนเป็นว่า “จงถอนฐานทัพออกไป” และ “จงอย่าปล่อยให้กองกำลังป้องกันตนเองเข้ามา”⁸⁴

หนทางอนาคตของโอกินาวาในตอนนั้นไม่สู้จะแจ่มใสเลย ในทางทหารมีสัญญาบอกไว้ชัด ในวันลงนามข้อตกลงคืนเกาะโอกินาวาในเดือนพฤษภาคม 1971 มีทหารเรือจีนคณะชาติชุมนุมอยู่ในท่าเรือกำลังจะเคลื่อนไปเกาหลีเพื่อเข้าร่วมฝึกซ้อมรบให้จนจบตามหลักสูตรวิชาการทหาร ส่วนทางตอนเหนือของโอกินาวามีนายทหารญี่ปุ่นและเกาหลีร่วมอยู่ในการฝึกซ้อมของสหรัฐเกี่ยวกับการจู่โจมจากรือขึ้นฝั่งที่ทิ้งลงมาจากเครื่องบินจรวด⁸⁵ ในทางเศรษฐกิจก็มีลักษณะบอบช้ำเช่นเดียวกัน เงินทองทั้งของอเมริกาและญี่ปุ่นหลังไหลเข้าไปในโอกินาวา แต่นั่นก็ไม่ใช่เรื่องที่ประชาชนจะยินดีปรีดาอะไรเลย

ด้วยเหตุที่ตกอยู่ระหว่างกลางสองยักษ์ใหญ่ทางเศรษฐกิจ เศรษฐกิจของชนชาวโอกินาวาเป็นที่เห็นได้เด่นชัดในตอนปลายฤดูร้อนปี 1971 จากการลดค่าเงินดอลลาร์ต่อเงินเยนโดยพฤตินัย หนังสือพิมพ์เดอะไทมส์ ประจำวันที่ 30 สิงหาคม 1971 ประเมินว่า มาตรการนี้จะทำให้ประชาชนชาวโอกินาวาต้องสูญเสียเงินไปประมาณ 30,000 ล้านเยน (ประมาณ 97 ล้านดอลลาร์) ในระยะเวลา 53 วัน ระหว่าง 15 สิงหาคม และ 8 ตุลาคม ขณะที่รัฐบาลญี่ปุ่นพยายามระงับการก่อวุ่นวายของชาวโอกินาวา ในที่สุดก็ตกลงยอมจ่ายค่าชดเชยเงินที่สูญเสียไป เพราะอัตราแลกเปลี่ยนใหม่นั้น ราคาสินค้าสูงขึ้นคิดเป็นอัตราร้อยละดังนี้ คือ กาแฟผง 15.3 ข้อสมมะเชื้อเทศ 18.3 น้ำตาล 12.5 ไข่ 33 ปลาทูนา 20 เนยแข็ง 16.7 ส้ม 16.7 แอปเปิ้ล 33.3 เนยเหลว 50⁸⁶ ไนโตเกียวและในหลายๆ แห่งของแพงซัน ขนาดนั้นอาจก่อให้เกิดเหตุจลาจลวุ่นวายได้ทีเดียว

แม้แต่มาตรการล่าต่อมาที่รัฐบาลประกาศในเดือนตุลาคม ก็ไม่ได้เข้ากับความต้องการของชนชาวโอกินาวาเลย บัญชีเงินฝากเอกชนถูกเปลี่ยนไปตามอัตราแลกเปลี่ยน “เก่า” และธนบัตรเงินดอลลาร์ก็รับแลกเปลี่ยนตามอัตรา “เก่า” เช่นเดียวกันเป็นเวลาหนึ่งวันในเดือนตุลาคม แต่สำหรับค่าสูญเสียอื่นๆ ซึ่งรัฐบาลโอกินาวาตั้งเป็นจำนวนเงินเรียกร้องไว้ดังกล่าวข้างต้น (97 ล้านดอลลาร์) นั้น รัฐบาลโตเกียวจะเสนอให้เงินชดเชยเพียง 3.2 ล้านดอลลาร์ (1,000 ล้านเยน) เท่านั้น แล้วการยื่นคำขอค่าชดเชยจากเงินก้อนนี้ (ซึ่งถือว่ารวมถึงกรณีของพ่อค้าส่งสินค้าเข้าประเภทอาหาร เป็นต้น) ก็ตัดสินใจไปด้วยระเบียบซับซ้อนยุ่งยากนานัปการ จำนวนเงินที่จ่ายให้จนถึงเดือนธันวาคม 1971 ก็แค่เพียง 14,791 ดอลลาร์สำหรับคำขอ 12 ราย จากจำนวนเงินที่เรียกร้องทั้งสิ้น 2.7 ล้านดอลลาร์ตามคำขอ 2,173 รายด้วยกัน สำหรับชาวโอกินาวาส่วนใหญ่แล้ว ฐานะตกต่ำในเรื่องรายได้และมาตรฐานการครองชีพเป็นสิ่งที่หนีกันไม่พ้น ยกตัวอย่าง ราคาพืชผลจำนวน 50 ล้านดอลลาร์ที่ชาวไร่สับปะรดและอ้อยได้รับในเดือนกุมภาพันธ์ 1972 ถือว่าอยู่นอกขอบข่ายของมาตรการบรรเทาช่วยเหลือ ซึ่งทำให้ชาวไร่ 90,000 คน ที่เกี่ยวข้องต้องสูญเสียเงินไปประมาณ 8 ล้านดอลลาร์ (2,500 ล้านเยน) หรือมากกว่าเท่าตัวของจำนวนเงินชดเชยที่รัฐบาลเสนอทั้งหมด⁸⁷ การสูญเสียของพวกคนงานไม่ได้ขึ้นอยู่กับสนใจของรัฐบาลโตเกียวมากไปกว่าเรื่องของชาวนาเลย ในวันที่ 6 มีนาคม 1972 คนงานชาวโอกินาวาราว 50,000 คน พากันผละงานเรียกร้องให้เปลี่ยนค่าแรงงานที่จ่ายเป็นดอลลาร์ไปเป็นเงินเยนตามอัตราแลกเปลี่ยนเก่า 360 เยนต่อดอลลาร์⁸⁸

สำหรับเงินทุนของสหรัฐที่หลั่งไหลเข้าโอกินาวา เหตุผลที่อ้างกันมาจากความคิดที่ว่าญี่ปุ่นเป็นผู้ใช้ “อริปไตยส่วนที่เหลือ” เหนือเกาะโอกินาวาอยู่เสมอ ดังนั้นการลงทุนจึงไม่เพียงแต่ปลอดภัยและน่าดึงดูดอยู่ในตัวเองเท่านั้น หากยังเป็นทางเลือกอุปสรรคขัดขวางต่างๆ ต่อการลงทุนในประเทศญี่ปุ่นเองโดยเฉพาะ เป็นเรื่องมัดมือชกซึ่งหมายถึงเป็นการเปิดตลาดญี่ปุ่นทั้งหมดให้กับการลงทุนเช่นว่านั้นเมื่อคืนเกาะโอกินาวา

ถึงวันที่ 30 มิถุนายน 1969 การลงทุนของอเมริกาทั้งสิ้นในโอกินาวา (ไม่รวมการธนาคาร ประกันภัยและสายการบิน) คิดเป็นจำนวนเงิน 229,254,000 ดอลลาร์ จากการลงทุน “ของต่างประเทศ” (กล่าวคือรวมของญี่ปุ่น) ทั้งสิ้น 240,055,000 ดอลลาร์ การลงทุนของญี่ปุ่นมีจำนวนเพียง 8 ล้าน

ดอลลาร์ในตอนนั้น โดยทุ่มเทอยู่ในด้านน้ำตาล โรงแรม และเครื่องกระป๋อง กลุ่มผลประโยชน์ของสหรัฐอเมริกาในอาณานิคมแห่งนี้ ทั้งเบงค์ออฟอเมริกาและอเมริกันแอ็กชเพรส เป็นสถาบันที่ทรงอิทธิพลและรัฐบาลสหรัฐมีทุนอยู่มากกว่าร้อยละ 50 ในธนาคารวิทวีของรัฐบาล แต่ผลประโยชน์สำคัญของอเมริกอย่างด้านน้ำมัน การลงทุนของอเมริกาประมาณร้อยละ 95 อยู่ในเฉพาะด้านเดียวนี้ในเดือนมิถุนายน 1969 คือ 217 ล้านดอลลาร์จากทั้งหมด 229,254,000 ดอลลาร์ มีสี่บริษัทที่เกี่ยวข้อง คือ กัลฟ์ คาลเทกซ์ เอสโซ และไคเซอร์ ซีเมนต์ นิตยสารอัมโพกล่าวว่าการลงทุนนี้ “บดบังส่วนได้เสียทางเศรษฐกิจส่วนอื่นๆ ทั้งหมดของอเมริกา และชี้ถึงขอบข่ายของการต่อสู้ไม่แต่เพียงทางด้านโอกินาวาเท่านั้น หากยังเพื่อเป็นทางเข้าไปสู่ตลาดอันอุดมสมบูรณ์ของญี่ปุ่นด้วยการตั้งโรงกลั่นน้ำมันในโอกินาวาก่อนหน้าที่จะคืนให้ญี่ปุ่นเพียงเล็กน้อย บริษัทเหล่านี้พยายามแสวงหาแหล่งก้าวไปสู่ญี่ปุ่นและเป็นวิธีเลี่ยงข้อจำกัดเข้มงวดของญี่ปุ่นในเรื่องกิจการที่ต่างประเทศถูกควบคุม⁸⁹

ลักษณะแบบแผนของการเชื่อมโยงทุนญี่ปุ่นและอเมริกันในด้านต่างๆ ที่สำคัญ ซึ่งปรากฏขึ้นในด้านโรงกลั่นน้ำมันตั้งแต่บัดนั้นมา ยังแสดงให้เห็นแนวโน้มโดยทั่วไปด้วย เอสโซ ซึ่งเดี่ยวนั้นมีโรงกลั่นผลิตได้ 80,000 บาเรลต่อวันจะไปผูกพันกับบริษัทเยเนรัล เชกียู และบริษัทเคมีสุมิโตโม ส่วนบริษัทกัลฟ์ ออยล์ ซึ่งกำลังสร้างโรงกลั่นมีกำลังผลิตได้ 100,000 บาเรลต่อวัน จะเข้าผูกพันกับบริษัทโตโฮออยล์ และบริษัทเคมีภัณฑ์มิตซูบิชิ บริษัทเหล่านี้จะขายน้ำมันไปให้เกาหลี 30,000 ถึง 40,000 บาเรล ขายให้ญี่ปุ่น 20,000 ถึง 30,000 บาเรล เหลือ 120,000 บาเรล ไว้สนองความต้องการของโอกินาวา แล้วบริษัทผลิตญี่ปุ่นก็จะถูกห้ามมิให้ทำการกลั่นน้ำมันเลยในโอกินาวา⁹⁰ บริษัทกัลฟ์ยังได้รับเงินเยนกู้เป็นจำนวน 5,000 ล้านเยนเพื่อช่วยสร้างโรงกลั่นของบริษัทอีกด้วย

ลักษณะแบบแผนของ “การพัฒนา” ที่วางแผนไว้จึงเท่ากับเป็นการพัฒนาน้ำมัน ปีโตรเคมีภัณฑ์ และอลูมิเนียม ในโรงงานอุตสาหกรรมขนาดยักษ์ตามชายฝั่งโอกินาวา ซึ่งจะปล่อยสารเป็นพิษแก่พวกปลา ไร้อ้อย และพืชผลอื่นๆ และจะบีบบังคับประชาชนพลเมืองให้เข้าไปอยู่ในบริเวณที่ยังจะจำกัดแคบลงไปอีก ซึ่งแบ่งกันระหว่างพวกเขากับฐานทัพ และในขณะที่ทำผลกำไรมหาศาลให้แก่ผู้ลงทุนจากแดนไกล โรงงานเหล่านี้ยังจะตัดหนทางหาเลี้ยงชีพอื่นๆ ของพวกชาวเกาะให้เหลือแต่รับจ้างทำงานกันตามแหล่งเสื่อมโทรม ซึ่งไม่มีชีวิตชีวา สกปรกโสโครก เป็นพิษ แล้วก็บังคับกันแบบทหาร

บทที่ 7

สรุป

ความสัมพันธ์ของญี่ปุ่นกับสหรัฐ

ถึงแม้สหรัฐจะตกอยู่ในห้วงวิกฤตทางเศรษฐกิจอย่างหนัก แต่ก็ยังนับว่าเป็นเศรษฐกิจที่ใหญ่ที่สุดในโลก เพราะฉะนั้น จักรวรรดินิยมของสหรัฐจึงจะถือเป็นเรื่องเล็กน้อยไม่ได้ นอกจากนี้ โดยอาศัยสนธิสัญญาความมั่นคง สหรัฐอเมริกายังมีความสัมพันธ์ทางการเมืองและทหารกับญี่ปุ่น ซึ่งเทียบไม่ได้กับที่มีอยู่ต่อยุโรปตะวันตกโดยทางองค์การนาโต ตามรายงานข่าวที่รั่วออกมาจากวงราชการระดับสูงเมื่อเร็ว ๆ นี้เน้นให้เห็นว่าสัญญาความมั่นคงให้อำนาจกับอเมริกาพอ ๆ กับอำนาจการยึดครองที่เดียว¹ ยิ่งกว่านั้น จนถึงเดือนพฤษภาคม 1972 สหรัฐอเมริกากิจจริง ๆ แล้วทำการยึดครองส่วนหนึ่งของญี่ปุ่นในฐานะเป็นอาณานิคม และสามารถใช้อิทธิพลของตนเหนือโอกินาวา เป็นหน้าหนังก่อรองในการเจรจาทางเศรษฐกิจ การเมืองและทหาร (แล้วคงจะทำเช่นนั้นต่อไปได้อีกชั่วระยะหนึ่ง ด้วยการยึดอยู่กับที่ตั้งทางทหารหลายแห่งในหมู่เกาะริวกิว)

สัมพันธ์ภาพของสหรัฐอเมริกา—ญี่ปุ่น ได้บรรยายมาแล้วในบางด้าน ในที่นี้เราจะพยายามพิจารณาโดยย่อถึงสัมพันธ์ภาพรวมทั่ว ๆ ไป

การลงทุน ดังที่ตั้งข้อสังเกตไว้ข้างต้น การลงทุนของอเมริกาในญี่ปุ่น จนถึงเมื่อเร็ว ๆ มานี้เป็นเกือบสิบเท่าของการลงทุนของญี่ปุ่นในสหรัฐอเมริกา และก็ยังคงเป็น 6 เท่าครึ่งในปี 1970

การค้า ปัจจุบันการค้าของญี่ปุ่นต้องพึ่งพาสหรัฐอเมริกาถึงประมาณร้อยละ 30 ในปี 1970 ญี่ปุ่นส่งสินค้าออกของตนร้อยละ 33.7 ไปยังสหรัฐอเมริกา และซื้อสินค้าเข้าร้อยละ 34.4 จากที่นั่น (เทียบกับร้อยละ 28.2 และ 28 ตามลำดับ สำหรับเอเชียและตะวันออกกลางทั้งหมด) ตรงกันข้ามสหรัฐอเมริกาส่งสินค้าออกเพียงร้อยละ 14.7 ไปยังญี่ปุ่น และซื้อสินค้าเข้าจากญี่ปุ่น ร้อยละ 10.8 เท่านั้นในปี 1970² ยิ่งกว่านั้น นอกไปจากข้อเท็จจริงที่ว่าญี่ปุ่นต้องพึ่งพาสหรัฐอเมริกามากกว่าในด้านการค้าระหว่างประเทศแล้ว ยังมีข้อแตกต่างสำคัญอย่างหนึ่งในโครงสร้างของสินค้าออกของแต่ละประเทศไปยังอีกประเทศหนึ่งด้วย ในปี 1970 ร้อยละ 72 ของสินค้าที่ญี่ปุ่นขายให้แก่อเมริกาเป็นผลิตภัณฑ์ประเภทอุตสาหกรรมหนักและเคมีภัณฑ์ ร้อยละ 24 เป็นผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมเบา และมีอยู่เพียงร้อยละ 4 ที่เป็นวัตถุดิบ ส่วนสินค้าออกของสหรัฐอเมริกาไปยังญี่ปุ่นในปีเดียวกันนั้น ร้อยละ 58 เป็นพวกอาหารและวัตถุดิบ ร้อยละ 7 เป็นพวกเคมีภัณฑ์ และร้อยละ 25 เป็นพวกเครื่องมือ เครื่องจักร ฯลฯ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ความสัมพันธ์ไม่ว่าจะอะไรกับความสัมพันธ์ของประเทศอุตสาหกรรม (คือญี่ปุ่น) ที่มีต่อประเทศด้อยพัฒนา (คือ สหรัฐอเมริกา)

ในปี 1971 ญี่ปุ่นมีดุลการค้าได้เปรียบจำนวนมากพอใช้กับสหรัฐ คือ กว่า 2 พันล้านดอลลาร์ ซึ่งเท่ากับประมาณร้อยละ 30 ของดุลการค้าได้เปรียบทั้งสิ้นของญี่ปุ่นในปีนั้น³ ดังที่รู้กันดีอยู่ รัฐบาลสหรัฐได้ตอบโต้อย่างรุนแรงหลายทางด้วยกัน วิธีการตอบโต้เหล่านี้อาจจะแบ่งออกอย่างหยาบ ๆ เป็นสองพวก คือ มาตรการจำกัดสินค้าเข้าของญี่ปุ่นไปสู่สหรัฐ และมาตรการเพิ่มสินค้าเข้าของอเมริกาไปยังญี่ปุ่น

มาตรการคุ้มครองที่รัฐบาลนิคสันประโคมข่าวมากที่สุดเป็นเรื่องเกี่ยวกับสินค้าผ้า เพื่อเป็นการตอบแทนในทางการเมืองแก่วุฒิสมาชิกสตรอม เทอร์มอนต์ นิกสันถึงกับยอมลงทุนตั้งโครงการอันเข้มงวดและโง่เขลา จำกัดสินค้าผ้าที่มาจากประเทศผู้ผลิตใหญ่ ๆ ในเอเชียอาคเนย์ กล่าวคือ ทำข้อตกลง 5 ปี จำกัดอาภักดิ์ฮ่องกง ไต้หวัน และเกาหลีใต้ และข้อตกลงจำกัด 3 ปี กับญี่ปุ่น โดยกำหนดระดับจำนวนที่เพิ่มขึ้นทีละชนิด ๆ ต่อปีตามรายละเอียดและประเภทของสิ่งผลิต ด้วยโครงการตกลงดังกล่าวนี้ นิกสันได้ตอบแทนเทอร์มอนต์ และกลุ่มผู้ผลิตผ้า ซึ่งสนับสนุนเขาอยู่ในรัฐตอนใต้ แล้วในขณะเดียวกันก็เป็นการตัดกำลังวอลเลซและวิลเบอร์ มิลล์ด้วย การแข่งตักกันในเรื่องอุตสาหกรรมผ้า ซึ่งมีความสำคัญทางเศรษฐกิจเล็กน้อยต่อสหรัฐนี้ เป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่าเมื่อถึงขั้นจะต้องแตกหักกันแล้ว สหรัฐก็คงต้องไล่เบียเอากับญี่ปุ่นอยู่นั่นเอง อุตสาหกรรมผ้าเป็นอุตสาหกรรมที่ทรงอิทธิพลอย่างยิ่งในทางเศรษฐกิจและการเมืองภายในประเทศญี่ปุ่น (แม้ว่าจะเป็นอุตสาหกรรมที่กำลังตกต่ำก็ตาม) แต่ก็ไม่สามารถจัดการให้แก้ไขข้อตกลงนี้ได้เลยแม้แต่ชนิดเดียว ในที่สุด รัฐบาลซาโตจำเป็นต้องปล่อยให้คนประมาณ 3 แสนคนออกจากการงาน แม้ว่ารัฐบาลจะได้จัดการหาเงินก้อนใหญ่มาช่วยบรรเทาปัญหาฉุกเฉินของอุตสาหกรรมด้านนี้⁴

โดยแท้จริงแล้ว สินค้าประเภทอื่น ๆ มีความสำคัญทางเศรษฐกิจต่อชาวอเมริกันมากกว่า เป็นต้นว่าเหล็กกล้า รถยนต์ เครื่องรับโทรทัศน์ ฝ้ายอเมริกันใช้มาตรการตอบโต้รุนแรงหลายอย่างด้วยกัน เริ่มจากโครงการเครดิตพิเศษสำหรับผู้ผลิตภายในประเทศไปจนถึงวิธีการให้ส่วนลดภาษี ตั้งกำแพงภาษี กำหนดโควตาและแม้กระทั่งจะใช้กฎหมายว่าด้วยการค้ากับศัตรู เพื่อจำกัดสินค้าญี่ปุ่นออกไป⁵ ผลก็คือ ฝ้ายญี่ปุ่นในตอนแรกยอมให้มี “การจำกัดโดยสมัครใจ” ในด้านต่าง ๆ เป็นต้นว่าสินค้าเหล็กกล้าที่ส่งออก ครั้นแล้วฝ้ายอเมริกันจึงตีฝ้ายญี่ปุ่นด้วยภาษีเสริมสินค้าเข้าร้อยละ 10 และด้วยการบีบให้เพิ่มค่าเงินเยนในที่สุด

อเมริกาต้องการไม่เพียงแต่จะลดสินค้าออกญี่ปุ่นไปสู่สหรัฐเท่านั้น หากยังต้องการเพิ่มสินค้าออกของสหรัฐไปสู่ญี่ปุ่นและการลงทุนของอเมริกาในญี่ปุ่นด้วย ปัญหาพิพาททางเศรษฐกิจเมื่อเร็ว ๆ นี้ ระหว่างประเทศทั้งสองมักจะพุดถึงกันในแง่เป็นสงครามการค้าที่เดียว ทั้ง ๆ ที่เป็นเรื่องของสงครามการลงทุนอยู่ด้วย พวกนายทุนอเมริกันต้องการหลีกเลี่ยงที่จะลงทุนในท้องที่ซึ่งตนเองอาจเรียกผลกำไรที่เสียไปกลับคืนมาได้ ระหว่างการถอนตัวของอเมริกาเมื่อเร็ว ๆ นี้ก็มีแต่การลงทุนในประเทศองค์การตลาดร่วมของยุโรป (ซึ่งเพิ่มขึ้นรวดเร็วกว่าในสหรัฐอเมริกา) เท่านั้นที่ช่วยให้บริษัทอเมริกันจำนวนมากอยู่ได้ ญี่ปุ่นยังคงเป็นเศรษฐกิจนายทุนที่เติบโตเร็วที่สุดในโลก และเพราะฉะนั้น จึงเป็นธรรมดาอยู่เองที่ทุนอเมริกันจะถูกดึงดูดเข้าไปอย่างมาก โครงการต่อรถยนต์ต่าง ๆ ที่พุดถึงข้างต้นเป็นแต่เพียงส่วนที่

ปรากฏเป็นข่าวมากที่สุดของความพยายามทั้งหลายในการสอดแทรกเข้าไปเช่นนั้น อย่างในด้านเทป ฉายภาพ เป็นต้น บรรษัท 3-เอ็ม ยักษ์ใหญ่ ก็ได้ทำความตกลงกับโซนี่ไว้แล้ว จนถึงเมื่อไม่นานมานี้เอง ญี่ปุ่นควบคุมทุนต่างประเทศที่เข้าประเทศอย่างเข้มงวดมาก ตัวอย่างเช่น ในด้านรถยนต์ การเข้าร่วมทุนของต่างประเทศถูกจำกัดไว้สูงสุดไม่เกินร้อยละ 35 ในระยะปีต่อๆ ไป ในด้านอุตสาหกรรมอื่นๆ ที่มีอยู่กำหนดขีดคั้นจำกัดไว้ร้อยละ 50⁶ (แม้ว่าจะจำกัดถึงร้อยละเปอร์เซ็นต์ในอุตสาหกรรมใหม่ๆ) ข้อจำกัดอื่นๆ เกี่ยวกับการลงทุนกลับประเทศ มีส่วนช่วยกันให้ผลประโยชน์ของต่างประเทศพ้นไปจากญี่ปุ่นในอุตสาหกรรมด้านต่างๆ ส่วนมากยกเว้นน้ำมันและอื่นๆ อีกสองสามประเภทดังกล่าวถึงข้างต้น ตลอดเวลาเจรจาเรื่องโอกินาวา และการต่อสู้เรื่องอุตสาหกรรมสิ่งทอ ฝ่ายอเมริกาพยายามล้มเลิกข้อจำกัดการลงทุนต่างประเทศเหล่านี้ ซึ่งนับเป็นแนวนโยบายต่อต้านอันดับหนึ่งของญี่ปุ่นในการพิทักษ์รักษาความเป็นอิสระของตนในการทะเลาะวิวาทของพวกนายทุนทั่วโลก

ว่าโดยทั่วไปแล้ว ญี่ปุ่นถูกนิทหาว่าร้ายจากคู่แข่งนายทุนของตนอย่างมากมาย แม้ว่าชนชั้นนายทุนของตนจะชู้ตริตพวกชนกรมาซีฟของตนและคนงานต่างตัวอย่างไม่ปราณีปราศรัยก็ตาม เพราะว่าในบรรดาชาติที่จำหน่ายสินค้าออกขนาดใหญ่ที่สุดของโลกจำนวน 76 ชาติ ญี่ปุ่นอยู่เพียงอันดับที่ 62 เท่านั้น ในแง่อัตราส่วนสัมพัทธ์ของสินค้าออกของตนกับผลผลิตรวมของชาติในปี ค.ศ. 1971⁷ ยิ่งกว่านั้นการค้าของญี่ปุ่นกับประเทศกำลังพัฒนาคิดเป็นอัตราร้อยละ (ราวร้อยละ 45 ในปี 1970) สูงกว่าประเทศนายทุนที่ก้าวหน้าอื่นๆ มาก แม้ถึงตอนปี 1975 ถ้าการคาดหมายที่ยอมรับกันทั่วๆ ไปปรากฏเป็นจริงขึ้นมา และถึงตอนนั้นการค้าของญี่ปุ่นจะตกจากร้อยละ 10.5 ของการจำหน่ายสินค้าออกของโลก แต่ญี่ปุ่นก็คงยังจะอยู่ในอันดับต่ำกว่าตัวเลขที่ได้สัดส่วนกับส่วนของตนในผลผลิตทั้งหมดของโลก ญี่ปุ่นเดี๋ยวนี้โดยเทียบแล้ว เป็นประเทศจำหน่ายสินค้าออกต่ำกว่าฝรั่งเศสหรืออังกฤษ หรือฮอลแลนด์มากที่สุดทีเดียว เมื่อพูดอย่างนั้นและกล่าวซ้ำถึงว่าสินค้าออกของญี่ปุ่นบางอย่าง เช่น สิ่งทอ ไม่ใช่เป็นปัญหาคุกคามต่อผู้ใด หรือสิ่งใดเลย ยกเว้น “ยุทธศาสตร์ตอนใต้” อันอมโรคของนิคสันแล้ว ก็จำเป็นต้องพิจารณาเหตุถึงว่า อะไร คือ เป้าหมายของญี่ปุ่นในตอนนั้น

ญี่ปุ่นต้องการจะสงวนการควบคุมไว้ให้มากที่สุดเกี่ยวกับอุตสาหกรรมภายในของตน เฉพาะอย่างยิ่งในด้านการผลิต แล้วก็ยังต้องการจะควบคุมตลาดภายในอันกว้างใหญ่ของตนซึ่งยังคงเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว เป็นที่เข้าใจกันมานานแล้วว่า การค้าเสรีนั้นไม่มีอยู่จริง แต่ทว่าตามศัพท์แสงที่บิดเบือนใช้กันในกลุ่มนายทุนทั้งหลาย ญี่ปุ่นก็ถือว่าสนับสนุนการค้าเสรี⁸ ดังที่ได้กำหนดแนวไว้ในสมุดปกขาวว่าด้วยทรัพย์สินฯ เดือนตุลาคม 1971 ญี่ปุ่นยังต้องการจะดำเนินการอย่างรวดเร็วเพื่อพยายามควบคุมแหล่งวัตถุดิบให้มากขึ้น ซึ่งขณะนี้ส่วนใหญ่อยู่ในมือของคู่แข่งสำคัญของตน ในทางทฤษฎี ญี่ปุ่นมีทางทำได้สามทาง ในสถานการณ์ปัจจุบัน คือ การตกลงโดยตรงกับบรรดาประเทศผู้ผลิตในโลกที่สาม (อย่างเช่น การตกลงกับซาอุดีอาระเบีย ดังที่กล่าวถึงข้างต้น) การตกลงขนาดใหญ่กับสหภาพโซเวียต หรือว่าโดยอาศัยความสัมพันธ์แบบเบี๋ยล่างกับสหรัฐต่อไป เช่นที่กระทำมาแล้วในการแบ่งสันปันส่วนอินโดนีเซียตอนหลังปี ค.ศ. 1965⁹ ที่ปรากฏเห็นได้ ก็คือว่าญี่ปุ่นจะคงเป็นเบี๋ยล่างของสหรัฐอยู่ต่อไปอีก ในย่านเอเชียอาคเนย์ส่วนมาก เนื่องจากเหตุผลข้อหนึ่งที่ว่า ญี่ปุ่นยังไม่อยู่

ในฐานะที่จะทำการตรวจสอบตราสารส่งออกทางทหารตามที่จำเป็นในย่านนี้ ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องแลกอย่างมาก ในข้อนี้ การที่ญี่ปุ่นจะอาศัยวิทยาการทางทหารของอเมริกาอยู่ต่อไป จึงย่อมเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ยวด (แม้ว่าญี่ปุ่นจะผลิตอาวุธหนักด้วยตัวเองก็ตาม)

สรุปพบว่าด้วยทรัพยากร ค.ศ. 1971 ซึ่งให้เห็นว่าสินค้าเข้าทั้งหมดของญี่ปุ่น มีไม่ต่ำกว่าร้อยละ 44.3 (เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 38.7 ในปี 1960) เป็นพวกวัตถุดิบ และการพึ่งพาอาศัยน้ำมันหนักโดยเฉพาะไปทางด้านกลุ่มบริษัทใหญ่ ๆ ของสหรัฐ แคนาดา และยุโรป ซึ่งครองอิทธิพลในด้านการจำหน่ายน้ำมัน ทองแดง นิกเกิล ฯลฯ ของโลกในปัจจุบัน ญี่ปุ่นใช้ความพยายามอย่างหนักที่จะเปลี่ยนสถานการณ์เช่นนี้ ถึงแม้แผนการรัฐบาลปัจจุบันจะบรรลุผลสมบูรณ์ ญี่ปุ่นก็จะคงควบคุมส่วนที่คาดว่าจะจำเป็นสำหรับภายในประเทศได้เพียงร้อยละ 30 เท่านั้นตอนปี ค.ศ. 1985¹⁰ เพราะฉะนั้น การร่วมมือและผูกพันกันในระยะยาวกับบรรดาหุ้นส่วนแหล่งทุนระหว่างประเทศ จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับญี่ปุ่น

ยิ่งกว่านั้น ในขณะที่พวกธุรกิจญี่ปุ่นพากันเข้าไปในภาคกิจกรรมสมัยใหม่มากขึ้น ๆ (พลังปรมาณู ปัญหาสภาพแวดล้อมเป็นพิษ มหาสมุทร การเคหะ ฯลฯ) ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยวิทยาการที่ก้าวหน้า สถานะการต่อรองของตนอ่อนแอ และจำเป็นต้องยอมรับการลงทุนและเป็นหุ้นส่วนโดยตรง มากกว่าที่จะใช้วิธีอนุญาตและเช่าสิทธิ นโยบายของญี่ปุ่นอาจคาดได้ว่าเปลี่ยนไปจากวิธีกึ่งแข่งขันไปหาการเข้าร่วมกันมากขึ้น ๆ ดังที่ประธานสหพันธ์เหล็กและเหล็กกล้าญี่ปุ่นกล่าวว่า “บัดนี้ถึงเวลาแล้วที่เราจะต้องสลัดความคิดอันต่ำต้อยพยายามเอาชนะคู่แข่งต่างชาติเสียที แล้วหันมาเผชิญสภาวะเป็นจริงที่ญี่ปุ่นจะต้องพึ่งพาอาศัยต่อกันกับบรรดาคู่แข่งเหล่านี้” (อ้างไว้ใน มองตริออล สตาร์ 24 มกราคม 1970)¹¹

เครื่องวัดที่แสดงชัดถึงแรงสนับสนุนของรัฐบาลญี่ปุ่น ในการพัฒนาแหล่งวัตถุดิบต่างประเทศและความต้องการของอเมริกาที่จะดึงเอาญี่ปุ่นให้เข้ามาอยู่ในแผนของตน จะเห็นได้จากบรรดาโครงการประกันการลงทุนต่าง ๆ ซึ่งดำเนินการหรือดำริกันอยู่ในระยะหลัง ๆ มา นี้ ในวันที่ 15 พฤษภาคม 1970 รัฐบาลญี่ปุ่นจัดตั้งระบบประกันภัยสำหรับการลงทุนของญี่ปุ่นในต่างประเทศ ระบบประกันที่จะชดเชยให้จนถึงร้อยละ 90 ของการสูญเสีย “อันเกิดจากข้อยุ่งยากทางการเมืองหรือเครดิตต่างประเทศ”¹² ในปีการเงิน ค.ศ. 1972 ได้ตั้งกองทุนไว้เพื่อการนี้เป็นจำนวนเงิน 350 พันล้านเยน (1,136 พันดอลลาร์) กล่าวอีกนัยหนึ่ง รัฐบาลญี่ปุ่นได้ให้หลักประกันอันหนักแน่นต่อกลุ่มผลประโยชน์เอกชนใดที่จะทำการลงทุนในกิจการในต่างประเทศตามที่ได้รับความคิดเห็นชอบ แต่ญี่ปุ่นก็ตระหนักว่าตนไม่อาจทำไปได้โดยลำพังแต่ผู้เดียว ในเดือนพฤศจิกายน 1971 ทางโตเกียวได้จัดการประชุมด้วยการสนับสนุนของสหประชาชาติเพื่อพิจารณาเรื่องการลงทุนของบรรดาประเทศนายทุนในประเทศกำลังพัฒนา เรื่องสำคัญที่พูดกันในการประชุมนี้ได้แก่บทบาทของญี่ปุ่นในการแสวงหาประโยชน์ที่ประสานร่วมมือกันโดยเทียบส่วน จากโลกที่สาม¹³ ทั้งนี้ที่การประชุมเสร็จสิ้นได้มีประกาศจากทางกรุงวอชิงตันว่า สหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นกำลังจะลงมือก่อตั้งองค์กรอันมีขึ้นสำหรับประกันการลงทุนทั่วโลก โดยอาศัยสื่อทางธนาคารโลก วิลเลียม รोजอร์ส แสดงความเสียใจว่าการลงทุนของญี่ปุ่นในต่างประเทศได้เสวยผลใน “ระชนาน้ำผึ้งพระจันทร์” มาโดยมิได้ประสบกับปัญหาการถูกยึดกิจการถึงขนาดอย่างที่ยุทธ์ชนชาว

อเมริกันประสบ รอเจอร์ส เรียกร้องให้ “ร่วมมือกันหลายฝ่าย” เพื่อประกันการลงทุนของบรรดา นายทุนทั่วโลก ฝ่ายญี่ปุ่นเห็นด้วยว่า “เป็นการสมควรที่จะจัดตั้งโครงการลงทุนระหว่างประเทศด้วยการสนับสนุนจากบรรดาชาติอุตสาหกรรมและประเทศกำลังพัฒนา”¹⁴ ผลสรุปจากข้อเสนอของรอเจอร์ส เห็นได้ชัดว่าสหรัฐอเมริกาต้องการจะสถาปนาการควบคุมการลงทุนในต่างประเทศ ซึ่งจะต้องมีมาจาก ญี่ปุ่นอย่างแน่นอน

ปรากฏการณ์ใหม่อย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับญี่ปุ่น ได้แก่การเพิ่มจำนวนทุนสำรองของประเทศในระยะ หลัง ๆ มา นี้ ทุนสำรองนี้เพิ่มขึ้นจาก 7,927 ล้านดอลลาร์ตอนสิ้นเดือนกรกฎาคม 1971 เป็น 12,514 ล้านดอลลาร์ตอนสิ้นเดือนสิงหาคม 1971 ทำให้ญี่ปุ่นขึ้นหน้าสหรัฐอเมริกา และแล้วขึ้นเป็น 15,235 ล้านดอลลาร์ตอนสิ้นปีนั้น ตอนสิ้นเดือนกุมภาพันธ์ 1972 เพิ่มขึ้นอีกเป็น $16\frac{1}{2}$ พันล้านดอลลาร์ และเมื่อคำนวณออกมาแล้ว ทุนสำรองจะขึ้นถึงเป้า 20 พันล้านดอลลาร์ตอนสิ้นปี 1972¹⁵ ทุนสำรองนี้ส่วนใหญ่ทีเดียวประกอบด้วยเงินดอลลาร์ซึ่งในปัจจุบันใช้แลกเปลี่ยนไม่ได้ ญี่ปุ่นมักมีทุนสำรองเป็นทองคำ ในอัตราค่าอยู่เสมอ

ในเดือนธันวาคม 1971 การปรับระเบียบเงินตราใหม่หมายถึงเป็นการลดค่าเงินดอลลาร์ต่อเงินเยน ลงในอัตราร้อยละ 16.88 ข้อนี้เห็นได้ว่าในประการแรกเป็นผลทำให้สินค้าออกของญี่ปุ่นไปสู่สหรัฐอเมริกา มีราคาแพงขึ้น (แม้ว่าจะหักภาษีส่วนเกินลงร้อยละ 10 แล้วก็ตาม) และสินค้าออกของ สหรัฐไปสู่ญี่ปุ่นมีราคาถูกลงตามส่วน แต่การปรับเงินตรานี้ยังทำให้บรรดาบริษัทอเมริกันที่จะเข้าไป ลงทุนระบบเศรษฐกิจญี่ปุ่นต้องลงทุนแพงขึ้น แต่ถูกลงสำหรับบริษัทญี่ปุ่นที่จะทำการลงทุนในอเมริกา (และในที่อื่น ๆ)

รัฐบาลสหรัฐบีบญี่ปุ่นอย่างไม่ปราณีปราศรัยในการพิพาททางเศรษฐกิจเมื่อเร็ว ๆ นี้ รัฐมนตรีคลัง คอนนอลลี เรียกร้องให้ญี่ปุ่นชดเชยประมาณร้อยละ 40 (5 พันล้านดอลลาร์) ของจำนวน 13 พัน ล้านดอลลาร์ ซึ่งคอนนอลลีอ้างว่าจำเป็นต่อดุลการค้าของอเมริกา วิธีง่าย ๆ ที่สุดวิธีหนึ่งอาจช่วยได้ ซึ่งยากแล้วยากอีกคือให้ญี่ปุ่นซื้อเครื่องยุทโธปกรณ์ของอเมริกันเพิ่มขึ้น มีรายงานข่าวว่าด้วยการ บีบคั้นอย่างหนัก ญี่ปุ่นได้ตกลงซื้อเพิ่มขึ้นเท่าตัวในปี 1972 และยังได้ตกลงชำระค่าใช้จ่ายเงินตรา ต่างประเทศทั้งหมดในการดูแลรักษาสถานทัพสหรัฐในญี่ปุ่นอีกด้วย¹⁶

ที่แปลกอีกอย่างหนึ่ง คือ สหรัฐอเมริกามาตอนนี้อยู่ในภาวะที่ตนต้องการให้ญี่ปุ่นทำการลงทุนมา สู่อเมริกา การกระทำเพื่อผลประโยชน์ตนเองของพวกนักอุตสาหกรรมรถยนต์กำลังเกิด เป็นอันตรายต่อตัวเองขึ้นแล้ว กล่าวคือ ในต้นปี 1972 สหภาพคองกานยูไนเต็ด ออกโต ประกาศต่อต้านผลิตภัณฑ์บางอย่างของบริษัทสร้างรถยนต์ร่วมระหว่างดีทรอยต์-ญี่ปุ่น นอกเสียจากว่าบริษัท อเมริกันจะนำการลงทุนของตนกลับคืนสู่สหรัฐ พวกนักอุตสาหกรรมสิ่งทอญี่ปุ่นถึงกับจัดตั้งกิจการ ขึ้นในนอร์ธคาโรไลนา เป็นเรื่องที่ลึกลับง่าย ๆ ว่า จุดหมายประการหนึ่งของนโยบายการค้าอเมริกัน (กำแพงภาษีโควตา ฯลฯ) มีอยู่เพื่อบีบให้ทุนญี่ปุ่นเข้าไปในสหรัฐ เพราะการลงทุนไม่ได้หมายถึงแต่ เพียงผลกำไรเท่านั้น หากยังหมายถึงการมีงานทำด้วย ฝ่ายญี่ปุ่นก็ไม่สบายใจนักกับสถานการณ์เช่นนี้

รัฐบาล (ซึ่งในกรณีนี้หมายถึงกระทรวงอุตสาหกรรมและการค้าระหว่างประเทศ) ได้ให้ความสนใจ และสนับสนุนแผนการใหญ่ที่จะส่งเสริมการลงทุนในสหรัฐในแง่ระยะยาว รัฐบาลกำลังขยายการ ประกันการลงทุนในต่างประเทศแก่บรรดาประกอบการญี่ปุ่นในประเทศอุตสาหกรรม “ให้คลุมถึงการ สูญเสียอันเกิดจากการนัดหยุดงานหรือเหตุยุ่งยากอื่น ๆ ที่เกิดแก่ประเทศที่ก้าวหน้า”¹⁷

ญี่ปุ่นยังถูกบีบให้เอาเงินหลายพันล้านดอลลาร์กลับเข้าไปในระบบเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกา ด้วยการซื้อตั๋วเงินของกระทรวงการคลังสหรัฐ หรือพันธบัตรระยะปานกลางและระยะยาวถึงระดับจำนวน ที่อาจจะเท่า ๆ กับแคนาดา (2,290 ล้านดอลลาร์ต่อเดือนกรกฎาคม 1971)¹⁸ จริงอยู่นี่เป็นแต่เพียง อีกทางหนึ่ง ที่วอชิงตันบีบบังคับพันธมิตรของตนให้ช่วยเกื้อกูลเศรษฐกิจของอเมริกา แต่ญี่ปุ่นก็ ไม่มีทางเลือกมากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเมื่อเงินดอลลาร์ไม่อาจใช้แลกเปลี่ยนได้¹⁹

นอกจากวิธีการร่วมมือแบบเป็นปฏิปักษ์ต่อกันกับสหรัฐอเมริกาเหล่านี้แล้ว ญี่ปุ่นกำลังมองหา ช่องทางอื่น ๆ ที่จะใช้ประโยชน์จากทุนสำรองมหาศาลของตน วิธีปรกตริธรรมดาก็คือกระตุ้นการลง ทุนในต่างประเทศและมีสัญญาณทุกอย่างบอกว่าวิธีนี้กำลังเพิ่มทวีขึ้นอย่างมโหฬาร โครงการขนาด ใหญ่ของไซบีเรียซึ่งทางมอสโกเสนอคงจะไม่มีใครคาดฝันถึงกันเมื่อราวสองสามปีที่แล้ว ตอนสิ้น เดือนกุมภาพันธ์ 1972 สำนักงานข่าวเกียวโตซึ่งรู้เรื่องดี รายงานข่าวว่ารัฐบาลญี่ปุ่นกำลังวางแผนที่ จะแก้ปัญหาเงินตราต่างประเทศส่วนเกินของตน ด้วยการให้ธุรกิจและธนาคารเอกชนได้กู้ยืมเงินทุน สำรองบางส่วนของตนไปใช้ในการลงทุนต่างประเทศ²⁰ วิธีนี้จะช่วยเสริมการประกันของรัฐบาลที่ ร่วมกันอยู่และจะเร่งการลงทุนต่างประเทศขึ้นอีก

นอกเหนือไปจากนี้แล้ว ประสบการณ์ของการพึ่งพาอาศัยเงินตราดอลลาร์เป็นเรื่องสกปรกยิ่งอย่าง หนึ่ง สัญญาธุรกิจของญี่ปุ่นส่วนใหญ่ที่เดียวกระทำกันเป็นเงินตราดอลลาร์ และธุรกิจเป็นจำนวนมาก คงจะต้องสูญเสียเงิน ไปจำนวนมหาศาลที่เดียวจากการตกลงเพิ่มค่าเงินตราในเดือนธันวาคม 1971 ถ้า หากว่ารัฐบาลไม่ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือด้วยกองทุนสนับสนุนอย่างฟุ่มเฟือย ทางหนึ่งทีเห็นได้ที่จะหลุด พ้นจากสภาพการณ์เช่นนี้ คือ การกำหนดให้เงินเยนเป็นเงินตราระหว่างประเทศ การลงนามสัญญากัน เป็นเงินเยนและดำเนินธุรกิจกันเป็นเงินเยนในการค้าต่างประเทศส่วนใหญ่หรือทั้งหมด เรื่องนี้จะยังคง มีการถกเถียงลงเอยกันไม่ได้ต่อไปอีกในญี่ปุ่น ในวันที่ 14 มกราคม 1972 แผนการก่อตั้ง “สหภาพ ข้าราชการเงินเยน” ได้ถูกเปิดเผยอย่างระมัดระวังในโตเกียว แผนการนี้คงจะกำหนดให้บรรดาประเทศ ภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ ที่มีส่วนร่วมด้วยทำธุรกิจกันกับทางโตเกียว เป็นเงินเยนมากกว่าเงินดอลลาร์ เพื่อเป็นการตอบแทนญี่ปุ่นก็จะเสนอให้เครดิตที่ผ่อนผันที่สุด ให้แก่บรรดาผู้ที่เข้าร่วมอยู่ใน “สหภาพ ข้าราชการเงิน” ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์การ์เดียน เขียนบทความว่ากลุ่มเศรษฐกิจเงินเยนนี้เป็น “เครื่อง ชวนให้ระลึกถึง วงไพบูลย์ร่วมกัน เมื่อสมัยก่อนสงคราม”²¹ สองสามสัปดาห์ต่อมา รัฐมนตรีคลัง มิซุตะแถลงเปิดเผยว่าตนไม่เห็นด้วยกับบทบาทระหว่างประเทศของเงินเยน มิซุตะชี้แจงว่า อังกฤษ ได้ประสบกับ “ปัญหาคับแค้นอย่างหนัก” ในขณะที่เงินปอนด์เป็นสื่อชำระบัญชีการค้าสำคัญของโลก และญี่ปุ่นควรจะหลีกเลี่ยงการที่จะต้องตกอยู่ในฐานะทำนองเดียวกัน²² จุดใหญ่ของคำแถลงมิซุตะ

ก็คือว่าญี่ปุ่นไม่อาจจะขัดขวางมิให้เงินเยนค่อย ๆ รูดหน้าไปเป็นเงินตราระหว่างประเทศได้ ซึ่งในทัศนะของมิซึซึเดะยอมจะช่วยให้เงินเยนแข็งขึ้นอยู่เอง รองลงไปจากนี้ ญี่ปุ่นอาจใช้ทุนสำรองของตนไม่แต่เพียงเพื่อหนุนการลงทุนเท่านั้น หากเพื่อให้เครดิตล่วงหน้าแก่บรรดาประเทศย่านเอเชียอาคเนย์และเพิ่มพูนโครงการ “ช่วยเหลือ” ของตนอีกด้วย ข้อนี้อาจเป็นสิ่งที่ไม่เพียงจงใจ (สำหรับญี่ปุ่นเท่านั้น) หากเป็นของจำเป็น กำลังสามารถอันพร้อมของเศรษฐกิจญี่ปุ่นที่จะปรับเปลี่ยนอยู่ในขั้นที่ว่า การสนองตอบอย่างปรกติวิสัยต่อบัญหาค้าทางการค้าของโลกและการหดตัวภายในประเทศนั้น สำหรับญี่ปุ่นแล้วคือการเพิ่มพูนสินค้าออกของตนซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ๆ²³ แต่ในสถานการณ์เสียดุลการค้าซึ่งรุนแรงอยู่แล้ว ญี่ปุ่นจะยอมขอมความเป็นปฏิปักษ์ทั้งหลายต่อการกระทำเช่นนั้นลงได้ ก็แต่ด้วยวิธีการให้เงินทองมากขึ้น ๆ แก่บรรดารัฐบาลประเทศที่เป็นฝ่ายรับภาระ แรงแผลกดันสินค้าออกนี้ โดยที่ประเทศเหล่านี้เกิดเป็นปฏิปักษ์ยิ่งขึ้นต่อการไหลบ่าของสินค้าออกของญี่ปุ่น (ซึ่งเป็นอยู่แล้วขณะนี้) แรงกตตันก็จะก่อตัวขึ้นบีบให้ญี่ปุ่นจำต้องเคลื่อนย้ายการผลิตเข้าไปในประเทศย่านเอเชียอาคเนย์มากขึ้น ๆ เป็นแรงกดดันซึ่งญี่ปุ่นสามารถสนองตอบได้โดยง่ายด้วยการส่งทุนออกไปให้มากขึ้น

เป็นของง่ายมากที่จะเอนเอียงไปด้านเดียวในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐอเมริกา สัมพันธภาพของประเทศทั้งสองนี้ใกล้ชิดกันยิ่งกว่าระหว่างสหรัฐอเมริกากับประเทศพันธมิตรใดๆ ในยุโรป ก่อนฤดูหนาว ปี 1971—1972 ญี่ปุ่นไม่ได้มีนโยบายต่างประเทศที่เป็นอิสระเลย สนธิสัญญาความมั่นคงให้สหรัฐอเมริกามีสิทธิยับยั้งการกระทำต่าง ๆ ของญี่ปุ่น ญี่ปุ่นผูกพันอย่างแน่นแฟ้นต่อเงินดอลลาร์ในแง่การลงทุนที่ต่างฝ่ายต่างลงในระบบเศรษฐกิจของอีกฝ่ายหนึ่งนั้น ไม่มีอะไรเปรียบเทียบกันได้²⁴ ในทางตรงข้าม ในแง่การค้า ญี่ปุ่นเป็นคู่แข่งนายทุนแข็งแกร่งที่สุดที่อเมริกาเคยมีมา นับแต่ปี ค.ศ. 1945 แต่การแข่งขันนี้รุนแรงเพียงในตลาดภายในประเทศสหรัฐอเมริกาเท่านั้น ในที่อื่น ๆ ของโลก ไม่มีเหตุผลอะไรที่ประเทศทั้งสองจะไม่ส่งเสริมผลประโยชน์ของตนที่มีอยู่ร่วมกัน คอนนอลลี เสนอช่วยญี่ปุ่นส่งเสริมสินค้าออกของญี่ปุ่นไปสู่ยุโรป ทำนองเดียวกับที่ ฟอสเตอร์ ดัลเลส เคยจัดการช่วยญี่ปุ่นให้เพิ่มสินค้าออกไปสู่เอเชียอาคเนย์

แต่ถึงอย่างนั้น ก็เป็นที่เห็นกันได้ชัดว่า สัมพันธภาพระหว่างสหรัฐอเมริกากับญี่ปุ่นแตกต่างออกไปจากระหว่างประเทศนายทุนใหญ่อื่น ๆ ถึงอเมริกาจะมีอิทธิพลอยู่มากในโตเกียว แต่อเมริกาก็ยังไม่แน่ใจในพันธมิตรของตนอยู่นั่นเอง ในสุนทรพจน์ที่นครแคนซัสเมื่อเดือนตุลาคม 1971 แฮร์รี โกลด์วอเตอร์ กล่าวทำนาย (โดยไม่ระบุกำหนดเวลา) ไว้ว่า ประเทศญี่ปุ่นจะกลายเป็น “ระบบการทหารที่ทันสมัยที่สุดในโลกจะเหนือไปเสียยิ่งกว่าของเรา (สหรัฐอเมริกา) และของพวกรัสเซียเป็นไหน ๆ .. ปัญหาใหญ่ที่สุดที่เราจะประสบในย่านแปซิฟิกในเวลาที่กำลังมาถึง ไม่ใช่อยู่ที่จีนหรือโซเวียต แต่อยู่ที่ญี่ปุ่น”²⁵

หลังจากการเดินทางด้านจีนของนิคสัน ญี่ปุ่นก็จำต้องเริ่มเดินแต่้มคูดของตนบ้าง ญี่ปุ่นเคลื่อนไหวในเรื่องสนธิสัญญาสันติภาพกับสหภาพโซเวียต ซึ่งชงังกมาตั้งแต่สงคราม ญี่ปุ่นแตกแยกจากพันธมิตรอเมริกานของตนเป็นครั้งแรกในการรับรองบังคลาเทศ ญี่ปุ่นส่งคณะผู้แทนรัฐบาลไปชานฮายโดยมี

เจ้าหน้าที่ชั้นสูงของกระทรวงการต่างประเทศเป็นหัวหน้า ญี่ปุ่นให้การรับรองมองโกเลีย อนุญาตให้คณะผู้แทนรัฐสภาโดยมีสมาชิกสภาพรรคเสรีประชาธิปไตยเป็นหัวหน้าไปเยือนเกาหลีเหนือ และเริ่มทำความตกลงทางการค้าแบบเดียวกับที่เจรจาไว้กับจีนในปี 1962²⁶ ญี่ปุ่นเป็นผู้ปล่อยให้อุบัติการณ์เข้าร่วมในโครงการที่มาในไซบีเรียต้องหยุดชะงักไป และญี่ปุ่นบอกให้อเมริการู้ว่าตนจะแก้ไขนโยบายการค้าของตนต่อจีน และจะแข่งขันกับสหรัฐอเมริกาที่นั่น ถ้าเป็นไปได้²⁷ เมื่อเกือบสิบปีที่แล้ว เมฆาเซตุง มีรายงานข่าวว่าได้บอกกับคณะผู้แทนโซเชี่ยลิสต์ของญี่ปุ่นที่ไปเยือนว่า ญี่ปุ่นในตอนนั้นเป็นส่วนหนึ่งของโซนกลางทั้งสองของโลก แต่เมฆาเซตุงตั้งข้อสังเกตว่า ทุนผูกขาดของญี่ปุ่น “ไม่พอใจกับสหรัฐและตัวแทนบางส่วนของนายทุนญี่ปุ่นกำลังพากันต่อต้านสหรัฐอย่างเปิดเผย ถึงแม้ทุนผูกขาดของญี่ปุ่นจะขึ้นต่อสหรัฐอยู่ในขณะนี้ก็ตาม แต่เวลาจะมาถึงที่นายทุนพวกนี้เองก็จะสลัดแอกอเมริกานออกไป”²⁸

เป็นที่แน่นอนว่า ส่วนหนึ่งของนายทุนญี่ปุ่นต้องการจะสลัดแอกอเมริกัน แต่รูปการณ์บอกว่าระบบนายทุนญี่ปุ่นยังคงอยู่ภายใต้จักรวรรดินิยมสหรัฐนั่นเอง และบอกว่าสัญญาทั้งหลายที่แสดงถึง “ความเป็นอิสระ” นั้นเป็นเรื่องเงาเสียมากกว่าของจริง ยิ่งกว่านั้น จะต้องกล่าวซ้ำอีกว่าในขณะที่จักรวรรดินิยมญี่ปุ่นเป็นภัยที่แท้จริงต่อประชาชาติทั้งหลายในเอเชีย รวมตลอดถึงประชาชนญี่ปุ่น แต่จักรวรรดินิยมสหรัฐเป็นศัตรูตัวสำคัญ และจักรวรรดินิยมอเมริกันเองที่เป็นผู้มีส่วนอย่างสำคัญในการฟื้นฟูจักรวรรดินิยมญี่ปุ่น และระบอบทหารของญี่ปุ่น

ลักษณะและอนาคตของจักรวรรดินิยมญี่ปุ่น

ในหมู่มหาอำนาจจักรวรรดินิยมด้วยกัน ญี่ปุ่นเป็นเสมือนคนจรจัดอยู่เสมอ เป็นที่หมายปองและน่ากลัวสำหรับคู่แข่งนายทุนทั้งหลาย แล้วยังเป็นที่ชื่นชมของพวกขบวนการต่อต้านระบอบซาร์ของรัสเซียในช่วงสำหรับหลังสงครามญี่ปุ่น-รัสเซีย ปี 1904-1905 อันเป็นช่วงซึ่งญี่ปุ่นเป็นที่จึงเกลียดชังของมวลชนในเกาหลีและไต้หวัน เหล่านี้ทำให้ญี่ปุ่นเป็นตัวปัญหาที่ยากลำบากไม่น้อยหน้าใครเลย สำหรับบรรดาผู้ที่พยายามจะวิเคราะห์ถึงลักษณะสภาพและการปฏิบัติของจักรวรรดินิยมญี่ปุ่น

ดังที่ได้กล่าวไว้ในอารัมภบท ญี่ปุ่นโดยส่วนใหญ่มีกตลาตจากสายตาเมื่อถกกันถึงจักรวรรดินิยมในปัจจุบัน แล้วโดยส่วนใหญ่ที่เดียวกันไม่ค่อยปรากฏตัวในหนังสือตำราเรื่องจักรวรรดินิยมอีกด้วย ในอารัมภบททางเขียนเรื่อง “จักรวรรดินิยม—ขั้นสูงสุดของระบบนายทุน”²⁹ เลนินแทบจะต้องออกตัวทีเดียวที่ใช้ญี่ปุ่นเป็นตัวอย่างไม่ปัญหาเรื่องการผนวกดินแดน

ส่วนใหญ่ที่พูดถึงถึงเรื่องระบอบนายทุน (และจักรวรรดินิยมด้วย) ญี่ปุ่นปัจจุบัน ในประเทศญี่ปุ่นเอง และในหนังสือการเมืองของจีน ต่างยึดอยู่ที่ปัญหาของความสัมพันธ์ระหว่างนายทุนญี่ปุ่นกับระบอบนายทุนสหรัฐ ประเด็นเน้นถึงระบอบทหารของญี่ปุ่นมุ่งที่จะแสดงให้เห็นว่า ระบอบนายทุนญี่ปุ่นโดยเนื้อแท้แล้วขึ้นอยู่กับสหรัฐ³⁰ นี่ก็เป็นความจริง แต่อย่างไรก็ตาม ญี่ปุ่นเป็นมหาอำนาจจักรวรรดินิยม มีฐานะเป็นอิสระของตนเองภายในระบบจักรวรรดินิยมของโลก ลักษณะสำคัญที่สุดข้อหนึ่งของญี่ปุ่นหลังสงคราม คือ ความรวดเร็วผิดปรกติธรรมดา ซึ่งระบบเศรษฐกิจ (และฐานะของญี่ปุ่น

ในเอเชีย) ได้แปรเปลี่ยนไปภายหลังช่วงสงบนิ่งหลังสงครามตอนแรกๆ ญี่ปุ่นเริ่มก่อรูปความสัมพันธ์ของตนกับเอเชียอาคเนย์ โดยอาศัยการค้าเป็นส่วนใหญ่ ในช่วงปัจจุบัน การลงทุนกลายเป็นสิ่งสำคัญยิ่งขึ้นๆ และอาจเป็นไปได้ทีเดียวว่า การปรากฏตัวทางทหารจะกลายเป็นลักษณะของยุคต่อไป ในหนังสือเล่มนี้ เราได้แสดงให้เห็นอย่างแน่ชัดเท่าที่จะกระทำได้ถึงบทบาทที่แน่นอนของระบอบการทหารภายในจักรวรรดินิยมญี่ปุ่นปัจจุบัน ในขณะที่เน้นถึงว่ากลุ่มอำนาจทหารดำรงฐานะตัวตนของตนเองไว้ (อย่างเช่นในการต่อสู้เรื่องงบประมาณการป้องกันประเทศ ปี 1972) แต่ก็ต้องย้ำว่า กลุ่มอำนาจทหารนี้ประกอบเป็นเพียงส่วนหนึ่งของโครงสร้างจักรวรรดินิยมญี่ปุ่นเท่านั้น

รากฐานของการเติบโตทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นในระยะหลังสงคราม (ซึ่งเป็นอัตราสูงสุดในโลกนายทุน) อยู่ที่อัตราสูงของการสะสมทุนและการลงทุน อัตราส่วนของผลผลิตรวมของชาติที่ใช้ในการลงทุนประมาณร้อยละ 31 ในปี 1965 ร้อยละ 35 ในปี 1970 และจะถึงเป้าร้อยละ 39 ในปี 1975 ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น อัตราส่วนอันสูงยิ่งของการลงทุนมุ่งลงไปให้กับอุตสาหกรรมหนัก และจึงเป็นการวางพื้นฐานสำหรับการขยายตัวต่อไปในอนาคต จนถึงเมื่อไม่นานมานี้เอง ญี่ปุ่นยังลงทุนออกนอกประเทศเป็นจำนวนเพียงเล็กน้อย เมื่อเทียบกับประเทศอุตสาหกรรมอื่นๆ ในขณะเดียวกันญี่ปุ่นจำกัดการรุกรานของทุนต่างประเทศถึงขนาดที่ไม่มีประเทศนายทุนที่ก้าวหน้าอื่นใดกระทำกัน

ในวงการแข่งขันภายในของจักรวรรดินิยมเอง มีประเด็นสำคัญยิ่งอยู่สองประการ คือ ระดับของการทุ่มเททุน (หลักการแรกของเลนิน) และระดับของเทคโนโลยี ค่าจ้างแรงงานเป็นเรื่องสำคัญก็จริงอยู่ แต่ดังที่เอมมานูเอล ได้ถกให้เห็นอย่างชัดแจ้ง³¹ ในแง่ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นสามารถเจริญก้าวหน้าในด้านเทคโนโลยีได้โดยไม่ต้องเพิ่มอัตราค่าจ้าง โดยเปรียบเทียบ จนกระทั่งเมื่อเร็ว ๆ มา นี้เอง

ส่วนสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีระดับสูง ระบบประกอบการขนาดใหญ่และระดับค่าจ้าง เป็นจุดสำคัญของการถกเถียงระหว่างเออนสต์ แมนเดลและมาร์ติน นิโคลาสส์ เกี่ยวกับจักรวรรดินิยมสหรัฐ³² จำเป็นต้องมีการศึกษาค้นคว้าที่ละเอียดขึ้นอีกก่อนที่จะหาข้อยุติกันได้แน่นอน ในขั้นนี้สถานการณ์เป็นอยู่ดังนี้ กล่าวคือ โดยทั่วไปแล้ว สหรัฐยังคงได้เปรียบในด้านขนาดของหน่วยประกอบการ แต่ก็กำลังจะถูกทำลายอย่างหนักจากญี่ปุ่นในภาคประกอบการจำนวนมากด้วยกัน ในด้านเหล็กกล้าเดี่ยวนี้ญี่ปุ่นมีผู้ผลิตใหญ่ที่สุดในโลก คือ นิปปอนเหล็กกล้า ซึ่งเลขหน้ายเอสเอสตีลไปประมาณ 5 ปี ก่อนที่ฝ่ายอเมริกันจะพยากรณ์ได้ ในด้านรถยนต์เดี่ยวนี้ญี่ปุ่นมีบริษัทผลิตรถยนต์เป็นอันดับที่สามคือ โตโยต้า ญี่ปุ่นนำหน้าโลกในด้านการต่อเรือ แต่อย่างไรก็ดี ยังจะต้องพิจารณาถึงข้อสำคัญอื่นๆ อีกหลายประการ ประกอบด้วย ประการแรก วงเขตการควบคุมของทุนสหรัฐในภาคประกอบการสำคัญๆ ของเศรษฐกิจญี่ปุ่น ซึ่งยังคงกว้างขวางใหญ่โตกว่าที่จะเป็นไปได้ในทางตรงกันข้าม ประการที่สอง อำนาจอันเหนือกว่ามาก และการบุกทะลวงของพวกชนาการสหรัฐ (แม้ว่าตอนนี้ญี่ปุ่นจะพยายามอย่างเร่งรีบเพื่อแก้ดุลด้วยการรวมตัว และก่อตั้งธนาคารรวมขนาดยักษ์ทั้งสองตั้งอ้างถึงข้างต้นขึ้นก็ตาม)³³ ในทางตรงกันข้าม ในการดำเนินงานกำลังของพวกชนาการสหรัฐเหล่านี้ ญี่ปุ่นพยายามให้มีการรวมตัวกันมากยิ่งขึ้น ในระบบธนาคารของญี่ปุ่น และการประสานร่วมมือกันยิ่งขึ้นระหว่าง

รัฐและทุนเอกชนในญี่ปุ่น ซึ่งเปิดช่องให้ได้มีการวางแผนเศรษฐกิจที่ดีขึ้น และการแทรกแซงของรัฐบาลที่ฉับไวขึ้นยิ่งกว่าในสหรัฐอเมริกา³⁴

ปัญหาเรื่องเทคโนโลยี ก็น่าปวดหัวพอ ๆ กัน ดังที่ชี้ให้เห็นข้างต้น ญี่ปุ่นยังคงต้องจ่ายค่าเทคโนโลยีที่นำเข้ามามากกว่าที่ตนได้รับ แต่กระนั้นก็ตาม ดังที่แสดงให้เห็นจากที่พูดถึงเรื่อง “เทคโนโลยีที่ขอยืมมา” มีข้อได้เปรียบแน่นอนในการซื้อความรู้ทางเทคโนโลยีมาจากผู้อื่น ถ้าหากว่ามีการควบคุมเงื่อนไขตลาดลงกันเคร่งครัด ข้อเท็จจริงปรากฏว่าญี่ปุ่นได้ผลประโยชน์มหาศาลจากฐานะความล้มเหลวของตนโดยเปรียบเทียบ ตัวอย่าง เครื่องจักรกลโรตารี ซึ่งซื้อแผนผังพื้นฐานมาจากแวนเคิล (Wankel) ด้วยราคาเพียงเล็กน้อย แล้วมาตบแต่งเอาโดยโตโย โคเรีย นับเป็นกรณีเด่นชัดที่สุดของหลาย ๆ กรณีทำนองเดียวกัน ในทางตรงกันข้ามต่อข้อได้เปรียบนี้จะต้องคำนึงถึงข้อเท็จจริงที่ว่าความเหนือกว่าในด้านเทคโนโลยีของสหรัฐในบางกรณีอาจเปิดช่องทางให้สหรัฐมีอำนาจควบคุม หรือยับยั้งภายในหน่วยประกอบการร่วมกันได้ในทางปฏิบัติ ทั้ง ๆ ที่ตามหลักการที่เขียนกันไว้แล้ว หุ้นส่วนฝ่ายอเมริกันเพียงแต่ควบคุมส่วนย่อยของบริษัทเท่านั้น³⁵ จะต้องเป็นที่ยอมรับกันว่า สถานการณ์จริง ๆ ในหลายกรณี เป็นต้นว่า อุตสาหกรรมน้ำมัน และคอมพิวเตอร์เหล่านี้ เป็นสิ่งที่ไม่ปรากฏต่อสายตาของมหาชน

เป็นที่ยอมรับกันมานานแล้วว่า การลงทุนในต่างประเทศมิใช่ลักษณะจำเป็น หรือแม้แต่ว่าฐานของจักรวรรดินิยมสมัยนี้³⁶ เอมมานูเอล ยืนยันว่า ไม่เคยเป็นเช่นนั้นมาเลย³⁷ ถึงอย่างไรก็ตามเห็นได้ชัดว่าสัมพันธภาพระหว่างสหรัฐอเมริกากับญี่ปุ่นเป็นเรื่องเกี่ยวกับสถานะการแข่งขันกันทางการค้ารวมทั้งการลงทุนด้วย และจนเมื่อไม่กี่ปีมานี้เอง การค้ามีความสำคัญยิ่งกว่าการลงทุนมากในความสัมพันธ์ของญี่ปุ่นกับเอเชียอาคเนย์ ญี่ปุ่นทำการค้าเกินดุลมากขึ้น ๆ กับประเทศเพื่อนบ้านของตน เฉพาะอย่างยิ่งเกาหลีใต้และไต้หวัน และตามความเหลื่อมล้ำนี้ซึ่งไม่อาจจัดไปได้ภายใต้ระบบจักรวรรดินิยมปัจจุบัน จำเป็นต้องดำรงไว้ด้วยการทุ่มเททุนของญี่ปุ่นครั้งแล้วครั้งเล่าในรูปของเครดิตเงินกู้ (และค่าปฏิกรรมสงครามในตอนแรก ๆ) ส่วนสัมพันธะระหว่างทุนและการผลิตไม่ใช่เรื่องของการลงทุนโดยเฉพาะแต่อย่างใด แล้วถึงการลงทุนในต่างประเทศด้วยแล้วก็ยังมีส่วนน้อยมาก

ในการต่อสู้กับญี่ปุ่นตอนหลัง ๆ นี้ สหรัฐอเมริกามีเป้าหมายที่แจ้งชัดพอสมควร คือ ข้อแรก เพื่อคุ้มครองตลาดการค้าของตนซึ่งยังคงใหญ่ที่สุดในโลก ข้อที่สอง เพื่อบีบญี่ปุ่นให้ปล่อยทุนอเมริกันเข้าไปในญี่ปุ่นมากขึ้นในภาคประกอบการผลิตสำคัญ ๆ เพื่อว่ากลุ่มธุรกิจอเมริกันจะสามารถคุ้มครองอัตราผลกำไรของตนได้ (แม้ว่าจะขัดกับผลประโยชน์ “แห่งชาติ” ของสหรัฐอเมริกาก็ตามที) ข้อที่สาม เพื่อใช้อำนาจของตนบีบบังคับญี่ปุ่นให้ตกอยู่ในฐานะสัมพันธะที่เพิ่มพูนขึ้น แต่ทว่าเป็นเบี้ยล่างอยู่ต่อไปกับทุนสหรัฐในเอเชียอาคเนย์ ทั้งนี้โดยอาศัยตลาดขายของญี่ปุ่นเป็นเป้าหมาย

มีผู้เขียนหลายคนได้ชี้ให้เห็นอย่างถูกต้องถึงเรื่องจักรวรรดินิยมว่า แรงผลักดันสินค้าออกที่ประสบความสำเร็จเหนือคู่แข่งของสหรัฐอเมริกาย่อมจะก่อให้เกิดการตอบโต้³⁸ แต่ทว่าการตอบโต้ของสหรัฐในตอนนี้ คงกระทำได้แต่เพียงด้วยการตั้งการค้าของโลกให้เชื่องช้าลง ซึ่งก็กลับเป็นผลเสียต่อสหรัฐอเมริกาเอง ในการแข่งขันช่วงชิงตลาดของกลุ่มบริษัท ซึ่งมีความสำคัญมากขึ้น ๆ ในระดับ

อัตราการทำงาน และกำลังผลิตที่ไม่ได้ใช้ในบรรดาประเทศนายทุนก้าวหน้าทั้งหมดนี้³⁹ ญี่ปุ่นจัดอยู่ในฐานะที่ได้เปรียบกว่าสหรัฐอเมริกาในอันที่จะให้การสนับสนุนของรัฐบาล ในเรื่องการวางแผนและเครดิต และเมื่อประกอบกับข้อที่ว่าญี่ปุ่นยังคงมีช่วงที่ตลาดยังว่างอยู่เป็นอันมากทั่วโลก⁴⁰ ปัจจัยข้อนี้เอง ทำให้ญี่ปุ่นสามารถเร่งกำลังแข่งขันมาได้ก็จากการยอมหดตัวทางเศรษฐกิจ เนื่องจากถูกบีบบังคับจากสหรัฐในปี 1971 สินค้าออกของญี่ปุ่นในเดือนกุมภาพันธ์ 1972 สูงกว่าในเดือนกุมภาพันธ์ 1971 ร้อยละ 25 เพราะด้วยกำลังการผลิตที่จะเพิ่มสินค้าออกอยู่ได้เรื่อยๆ นี้เอง (กำลังการผลิตซึ่งจะมีอยู่ต่อไปอีกเป็นเวลานานทีเดียว) ที่เป็นเครื่องกำหนดรูปแบบของจักรวรรดินิยมญี่ปุ่นในช่วงหลังๆ นี้ จักรวรรดินิยมญี่ปุ่นไม่จำเป็นต้องก่อตั้งบริษัทนานาชาติขึ้นมา หรือยอมให้ทุนอเมริกันเข้ามาครอบงำเพื่อที่จะได้อยู่รอด

อย่างไรก็ดี อาจเป็นไปได้ทีเดียวว่า การขยายตัวอย่างรวดเร็วของญี่ปุ่นนี้เองที่จะบั่นทอนอำนาจยิ่งใหญ่ของตน การเติบโตขึ้นเรื่อยๆ ของสินค้าออกญี่ปุ่น ทำให้จำเป็นต้องทำการแสวงหาวัตถุดิบอย่างกว้างขวางขึ้นเพื่อป้อนอุตสาหกรรมญี่ปุ่น ดังที่แสดงให้เห็นมาข้างต้น ในช่วงนี้ ญี่ปุ่นยังคงอยู่ในฐานะอ่อนแอ เมื่อเทียบกับบริษัทใหญ่ๆ ของสหรัฐ แคนาดาและยุโรป กลุ่มเหมืองแร่และผลประโยชน์อื่นๆ ของญี่ปุ่นกำลังถูกบีบให้เข้าไปอยู่ในสายใยอันขยายตัวออกไปเรื่อยๆ ในการดำเนินธุรกิจและการลงทุนระยะยาวร่วมกับหุ้นส่วนผู้ทรงอิทธิพลเหนือกว่า สิ่งเหล่านี้มุ่งเป็นส่วนใหญ่ทีเดียวต่อตลาดญี่ปุ่น และการร่วมแรง “ภายนอก” นี้ก็จะต้องบังเกิดผลกระทบถึงภายในด้วยในไม่ช้า

ยิ่งกว่านั้น ความขัดกันทั้งหลายระหว่างความต้องการของระบอบนายทุนญี่ปุ่นและผลประโยชน์ของประเทศต่างๆ ในเอเชียอาคเนย์ จะต้องทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น ผลทางการค้าของญี่ปุ่นกับเอเชียอาคเนย์ตอนหลังสงครามเป็นที่เห็นได้ชัด ดินแดนอย่างเช่นเกาหลีใต้และไต้หวัน ถูกบีบบังคับให้ตกเป็นเบี้ยล่างอย่างไม่น่าเชื่อและต้องเสียตุลตลอดไป เป็นไปไม่ได้แม้แต่จะคิดฝันว่าช่วงใหม่ของการทุ่มเทของญี่ปุ่นในดินแดนเหล่านี้ จะให้ผลอื่นใดไปได้ นอกจากจะเป็นภัยพ้อๆ กันต่อมวลชนของประเทศที่เกี่ยวข้อง แม้แต่ภายในระบอบเผด็จการอันเหี้ยมเกรียมของนายพลปักจุงฮี ในเกาหลีใต้ มวลชนเกาหลีก็ได้พากันลุกฮือขึ้นประท้วงการตกลง “สร้างสัมพันธภาพตามปรกติ” กับญี่ปุ่นเมื่อ 1965 ในประเทศญี่ปุ่นก็เช่นเดียวกัน การตกลงนี้เป็นที่เห็นกันในแง่ที่เป็นหัวใจของหัวต่อของการสถาปนารัฐเงาอาณานิคมขึ้นใหม่ตามแนวทางเมื่อก่อนปี 1945 ซึ่งแก้ไขเปลี่ยนแปลงตามความเหมาะสม

เรื่องราวสำคัญของ การขยายตัวหลังสงครามของญี่ปุ่นในเอเชียอาคเนย์ดังกล่าวนี้ ได้ถูกต่อต้านจากมวลชนทั้งของเกาหลีและญี่ปุ่น ซึ่งรวมกำลังกันต่อสู้เข้าศึกษาค้นคว้าร่วมกัน คือ จักรวรรดินิยมญี่ปุ่นประชาชนญี่ปุ่นต่อสู้อย่างองอาจต่อการร่วมพันธมิตรของรัฐบาลพรรคเสรีประชาธิปไตยกับจักรวรรดินิยมสหรัฐอยู่ต่อไป การต่อสู้เหล่านี้มุ่งเจาะจงอยู่ที่ปัญหาเรื่องโอกินาวา อันเป็นจุดของทั้งการขัดแย้งกันและร่วมกันระหว่างสหรัฐกับญี่ปุ่นด้วย สัมพันธภาพเยี่ยงทางสาของรัฐบาลได้เกี่ยวต่อวอชิงตันในหลายๆ ด้าน ทำให้เกิดการประท้วงต่อต้านของมหาชนอย่างกว้างขวาง ตั้งแต่ด้านการผลิตและขนส่งระเบิดนาปาล์ม ไปจนถึงเรื่องการยึดที่ดินของพวกชาวนาที่ชั้นวิญญูเกะ ภายหลังการประชุมเดือน

มกราคม 1972 ที่ซานเคลเมนเต นายกรัฐมนตรีซาโต ถูกถามว่า จะเชิญให้นักสันไปประชุมเป็นการตอบแทนที่ญี่ปุ่นหรือไม่ ซาโตตอบว่า “เป็นอันไม่ต้องพูดถึงกันแล้ว” และไม่ต้องสงสัยเลยว่า ความ เป็นปฏิปักษ์อย่างแข็งขันของมวลชนญี่ปุ่นต่อการเยือนเช่นว่านั้น ทำให้ไม่อาจกระทำได้ ประชาชน ญี่ปุ่นได้แสดงความต้องการของตนมาครั้งแล้วครั้งเล่า ที่จะต่อต้านการกระทำที่ปวงของจักรวรรดินิยม กล่าวคือ โดยการคัดค้านการจะตกลงปี 1965 กับรัฐบาลเซอูล โดยการคัดค้านการสมรู้ร่วมคิดของรัฐบาลญี่ปุ่นในสงครามของอเมริกาในเกาหลีและอินโดจีน และโดยการคัดค้านการลักลอบตกลง คินโอกินาวาให้แก่ญี่ปุ่นในฐานะเป็นอาณานิคมทางทหารร่วมกันของสหรัฐ-ญี่ปุ่น ทั้ง ๆ ที่มีการผูกพันทางเศรษฐกิจ และทางทหารมหาศาลระหว่างประเทศทั้งสอง แต่ความรู้สึกของประชาชนในญี่ปุ่นอยู่ในภาวะที่ขัดขวางมิให้ประธานาธิบดีอเมริกัน นับแต่สงครามมาได้ย่างเท้าลงในประเทศของตน และด้วยการต่อต้านขัดขวางนี้เอง ที่จะปลดปล่อยทั้งประชาชนญี่ปุ่นเองและประชาชาติทั้งปวงในเอเชียให้หลุดพ้นจากจักรวรรดินิยมญี่ปุ่นได้

บทผนวก 1

ญี่ปุ่นกับสหภาพโซเวียต

นับตั้งแต่สนธิสัญญาค้าไม้ตั้งแต่ปี 1968 เป็นต้นมา ทั้งญี่ปุ่นและโซเวียตก็มีการร่วมมือกันมากขึ้น เป็นลำดับ ในปี 1971 นั้นเอง ญี่ปุ่นก็เอาชนะอังกฤษได้ในการเป็นผู้นำประเทศทุนนิยมค้าขายกับโซเวียต

ในเวลาต่อมา รัสเซียค่อย ๆ เสนอความคิดในการร่วมมือกันในโครงการใหญ่อันหนึ่งในไซบีเรีย โครงการดังกล่าวมีรูปแบบต่าง ๆ กันดังนี้ แผนการสร้างท่าเรือใหม่ขนาดใหญ่ ชื่อ “แวงเกล” (Vrangeli) บนฝั่งไซบีเรียติดกับนาคอร์ดก้า (Nakhodka) สัญญานี้ตกลงกันได้ในเดือนกุมภาพันธ์ 1970 พัฒนาการผลิตแก๊สธรรมชาติในบริเวณเกาะซาคาลิน (Sakhalin) ซึ่งอยู่ถัดตอนเหนือของญี่ปุ่นไปนิดเดียว และมีโครงการใหญ่ที่จะสกัดแก๊สในบริเวณยาคูตส์ (Yakutsk) ซึ่งเป็นบริเวณไร้ประโยชน์อยู่ทางตอนเหนือของไซบีเรีย แต่แรกเองญี่ปุ่นก็ดูไม่เชื่อมั่นในความสำเร็จของแผนการนี้ แล้วก็กลับมาพิจารณาใหม่เนื่องจากที่ยาคูเซีย (Yakutia) นั้นยังมีถ่านหินและแร่เหล็กอยู่จำนวนมากทีเดียว¹

หลังจากที่ญี่ปุ่นเข้าไปในไซบีเรียได้แล้ว รัสเซียก็เริ่มเสนอสินค้าที่สำคัญที่สุด ได้แก่ น้ำมัน ญี่ปุ่นขอสัมปทานขุดน้ำมันบริเวณอ่าวซาคาลินและคัมซาทก้า ทั้งสองแห่งนี้อยู่ห่างจากญี่ปุ่นไม่มากนัก รัสเซียตอบกลับมาด้วยข้อเสนอที่จะพัฒนาในบริเวณอันกว้างใหญ่ที่ทยูเมน (Tyumen) ตอนกลางของไซบีเรีย และขยายท่อส่งน้ำมันติดกับทางรถไฟสายทรานส์ไซบีเรีย จากสถานีปัจจุบันที่อิรุกตส์ (Irkutsk) ผ่านไปยังชายฝั่งแปซิฟิก นับเป็นระยะทางราว 3,000 ไมล์**

ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับรัสเซียก็มีปัญหาทางการเมืองและอาณาเขต คล้าย ๆ ที่มีกับสหรัฐ รัสเซียต้องการจะลงนามในสัญญาสันติภาพกับญี่ปุ่น ญี่ปุ่นต้องการเรียกเอาเกาะ 3 เกาะคืน (ซีโกตัน คุนาอิริ และอิโตโรฟู) กับคาบสมุทรเล็ก ๆ แห่งหนึ่ง (ฮาโมโง) ซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของฮอกไกโด รัสเซียได้แจ้งให้ทราบว่าจะคืนซีโกตันกับฮาโมโง แต่จะไม่ผูกมัดตัวเองในการลงนามสัญญาสันติภาพ ประเด็นเหล่านี้ได้ชะงักโครงการไซบีเรียเอาไว้ เหมือนกับที่โอกินาวาเป็นประเด็นทำให้โตเกียวกับวอชิงตันไม่อาจตกลงในปัญหาเรื่องสิ่งทอได้

ค่าใช้จ่ายทั้งหมดในโครงการทยูเมนและการขยายท่อส่งน้ำมันประมาณ 4,000 ล้านดอลลาร์ ทาง

** หมายเหตุผู้แปล

จีนแสดงความไม่พอใจเป็นอย่างมากในการที่ญี่ปุ่นและโซเวียตจะสร้างท่อส่งน้ำมันจากอิรุกตส์ กับ นาคอร์ดก้า เพื่อจะสูบน้ำมันจากบริเวณทยูเมน เพราะท่อส่งน้ำมันนั้นนอกจากจะสร้างใกล้ชายแดนจีน—โซเวียตแล้ว ยังจะมีการสร้างทางหลวงหลายสาย ซึ่งจีนกล่าวหาว่า ทำให้โซเวียตสะดวกในการลำเลียงกองทหารมาตั้งตามบริเวณชายแดนได้ง่ายขึ้น ญี่ปุ่นตอบได้ว่า การสร้างท่อส่งน้ำมันและถนนยุทธศาสตร์เหล่านี้เป็นอันตรายต่อญี่ปุ่นด้วย เพราะโซเวียตก็เป็นศัตรูของญี่ปุ่นเช่นกัน (มีปัญหาน่าโต้แย้งว่า ถ้าเช่นนั้นญี่ปุ่นเข้าไปสร้างท่อส่งน้ำมันให้โซเวียตทำไม)

ฟาร์อีสเตอร์น อีโคโนมิค รีวิว ฉบับวันที่ 1 ตุลาคม 1973.

รัสเซียกำลังขอให้ญี่ปุ่นลงเงินงวดแรกก่อน 1,000 ล้านดอลลาร์สำหรับซื้ออุปกรณ์ จากนั้นรัสเซียก็จะเสนอขายน้ำมันที่มีกรดกำมะถันต่ำมากแก่ญี่ปุ่นเป็นการตอบแทน (นอกเหนือไปจากกำไรมหาศาลที่อุตสาหกรรมญี่ปุ่นได้รับ) ซึ่งจะสามารถตอบสนองความต้องการของเศรษฐกิจญี่ปุ่นราว 8-9% อย่างน้อยภายในระยะ 20 ปี นับจากปี 1975 เป็นต้นไป เป็นที่แน่ชัดว่า นี่เป็นโครงการใหญ่ที่จะสถาปนาสัมพันธภาพทางการเมืองอันแข็งแกร่งระหว่างประเทศทั้งสอง ซึ่งจะมีผลให้ญี่ปุ่นต้องตัดหรือคลายความสัมพันธ์กับประเทศผู้ส่งวัตถุดิบอื่น ๆ²

นายโกรมิโกเยือนโตเกียวในเดือนมกราคม 1972 เพื่อผลักดันข้อตกลงระหว่างโตเกียว - มอสโก โดยใช้ประโยชน์จากความไม่พอใจของญี่ปุ่นที่มีต่อสหรัฐ (โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวงกรน้ำมัน) และความรู้สึกต่อต้านจีน ญี่ปุ่นและรัสเซียได้จัดการให้มีการแลกเปลี่ยนการเยี่ยมเยียนระหว่าง "ผู้นำ" และเร่งการร่วมมือกันในทุกๆ ด้าน ญี่ปุ่นได้รับรองทั้งบังคลาเทศและมองโกเลีย (ซึ่งนับว่าเป็นการเคลื่อนไหวที่สำคัญมากสำหรับญี่ปุ่น เพราะการกระทำดังกล่าวเป็นการกระทบกระเทือนถึงไต้หวันด้วย)³ ยิ่งไปกว่านั้นรัสเซียยังได้สถาปนาความร่วมมือทางทหารกับญี่ปุ่นอีกด้วย ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เคยมีมาก่อนกับประเทศทุนนิยมอื่น ๆ ในปี 1971 ผู้แทนฝ่ายทหารของญี่ปุ่นได้รับอนุญาตให้ไปสำรวจฐานทัพทางทหารของรัสเซียในไซบีเรีย⁴

ปัจจัยลึกลับ หลังจากที่ได้เขียนข้อความข้างบนเสร็จไปแล้วนั้น ได้มีการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในโครงการความร่วมมือระหว่างญี่ปุ่น-โซเวียตในการพัฒนาไซบีเรีย กล่าวคือ ผู้ร่วมงานได้เพิ่มจากสองเป็นสาม ด้วยการร่วมมือกับสหรัฐด้วยในแทบจะทุกๆ โครงการ ภายหลังจากที่ประธานาธิบดีนิกสันเดินทางไปเยือนมอสโกในเดือนพฤศจิกายน 1972 รายงานจากญี่ปุ่นแถลงว่า ญี่ปุ่นเป็นฝ่ายริเริ่มในการชักจูงให้สหรัฐเข้าร่วมลงทุนด้วยโดยมีเหตุผลที่น่าฟังอยู่หลายประการ⁵ ประการหนึ่ง ธุรกิจญี่ปุ่นได้ถูกหยุดชะงักลงเนื่องจากความรู้สึกเป็นปรีบกัษและไม่ไว้วางใจรัสเซียมาเป็นเวลานาน กับต้องพึ่งพาสหรัฐมาเป็นเวลาไล่เลี่ยกัน การเข้าไปมีความสัมพันธ์ระยะยาวในการร่วมมือและพึ่งพารัสเซียจึงน่าจะเป็นที่ยินดีถ้าหากจะมีสหรัฐเข้ามาอยู่ด้วย อีกประการหนึ่ง ญี่ปุ่นรู้สึกถึงความสงสัยและกังวลใจของจีนที่มีต่อเจตนารมณ์ของโซเวียตในไซบีเรียจะลดน้อยลง ถ้าหากว่าโครงการพัฒนาทั้งหลายที่เกี่ยวข้อง จะมุ่งเป็นโครงการของนานาชาติมากกว่าของสองชาติ ความเหนือกว่าของเทคโนโลยีอเมริกันซึ่งมีความสำคัญมากในโครงการพัฒนานี้เป็นอีกเหตุหนึ่ง และประการสุดท้าย เงินทุนอเมริกันจะพร้อมทุกเมื่อและด้วยจำนวนมหาศาลกว่าที่ญี่ปุ่นเคยคาดคิดมาก่อน โครงการทฤษฎีเมทที่พุดถึงแล้วได้เรียกร้องให้ญี่ปุ่นลงทุนก่อน 1,000 ล้านเหรียญ ต้องหยุดชะงักไปเป็นเวลานาน เพราะรัฐบาล

* หมายเหตุผู้แปล

ในการพบกันระหว่างนายทานากะกับประธานาธิบดีฟอร์ด เมื่อนายทานากะเดินทางไปวอชิงตัน เมื่อเดือนตุลาคม 1974 เพื่อเตรียมต้อนรับการที่นายฟอร์ดจะมาเยือนโตเกียวในเดือนพฤศจิกายน 1974 ในการพบครั้งนั้น ฟอร์ดได้กล่าวว่า สำหรับเปลี่ยนนโยบายที่จะร่วมลงทุนพัฒนาไซบีเรีย กับโซเวียตและญี่ปุ่นแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาพสูงสหรัฐไม่อนุมัติให้มีการกู้ยืมเงินจากธนาคารเอ็กซปอร์ต-อิมพอร์ตของอเมริกัน เพื่อนำไปลงทุนในโครงการดังกล่าวด้วยเหตุผลที่ว่า หรือไม่อาจใช้เงินของอเมริกันไปลงทุนประเทศที่มีท่าทีไม่เป็นมิตรต่ออเมริกาได้

ฟาร์อีสเทอร์น อีโคโนมิค รีวิว 1 ตุลาคม 1974.

ญี่ปุ่นลังเลใจที่จะสนับสนุนโครงการนี้ หลังจากที่ผู้แทนกลุ่มไซโก⁶ ของญี่ปุ่นเดินทางไปไซเวียตในปลายเดือนมิถุนายน 1972 ด้วยความยินยอมของรัสเซียในการให้บริษัทอเมริกันเข้ามาร่วมด้วย คือ กัลฟ์ ออยล์ (Gulf Oil) กับญี่ปุ่นในโครงการทยูเมน ซึ่งเป็นการร่วมมือระหว่าง สหรัฐ—ญี่ปุ่น ที่จะพัฒนาแก๊สธรรมชาติในเขตกาลินกัตจะตกลงกันได้⁷ ในเวลาเดียวกันญี่ปุ่นก็พยายามชักจูงให้อเมริกันเข้ามาร่วมมือกันในการผลิตแก๊สธรรมชาติในยากูตส์ และในโครงการเหมืองทองแดงยูโดกาน⁸ ในขณะที่มีการตกลงสามเส้านี้ ก็มีสิ่งที่น่าสนใจมากไปกว่านั้นอีก กล่าวคือ ยังมีการตกลงสองต่อสองระหว่างไซเวียต—อเมริกัน ซึ่งข้อตกลงนี้จะมีผลกระทบต่อโครงการทั้งหมดที่ญี่ปุ่นได้สนใจอยู่ตลอดมา อันได้แก่โครงการพัฒนาแก๊สธรรมชาติทีู่เรนกอย (Urenkoy) ทางตะวันตกของไซบีเรีย บวกกับการก่อสร้างท่อส่งแก๊สยาว 2,500 ไมล์ไปยังเมอร์มันส์ (Murmansks) ซึ่งสามารถจะส่งแก๊สไหลออกไปยังฝั่งตะวันออกของสหรัฐในอัตรา 20 ล้านตันต่อปี ค่าใช้จ่ายทั้งหมดราว 7.6 พันล้านเหรียญสหรัฐ⁹

ความนัยของเรื่องราวทั้งหมดนี้ ก็พอคิดกันออกได้ ข้อเท็จจริงอันหนึ่งก็คือ ญี่ปุ่นมีโอกาที่จะเลือกทุนอเมริกัน แต่ในที่สุดญี่ปุ่นก็เลือกหรือถูกบังคับ (โดยอเมริกัน) ให้ต้องร่วมมือกับอเมริกัน ไซบีเรียเป็นกรณีตัวอย่างล่าสุดของโครงการร่วมมือระหว่างธุรกิจสหรัฐและญี่ปุ่น ที่ซ่อนอยู่ภายใต้หน้ากากของการขัดแย้งและความไม่พอใจดังเช่นกรณีซุมทรีพัยในอินโดนีเซีย ทุนของอเมริกันดูจะมเหิมและมีอิทธิพลมากกว่าญี่ปุ่น ทั้ง ๆ ที่เกิดการตั้งเครียดและขัดแย้งในความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐ—ญี่ปุ่นในปี 1971—1972 ธุรกิจญี่ปุ่นก็ยังขอมเป็นเบี้ยล่างให้หุ้นส่วนอเมริกัน อย่างไรก็ตามถึงแม้หุ้นส่วนคู่นี้จะยินดีด้วยกันทั้งสองฝ่ายในโครงการพัฒนาไซบีเรีย อย่างน้อยก็ระยะเวลาหนึ่ง แต่เนื่องจากทรัพยากรในไซบีเรียมีจำนวนอยู่มากมาย จึงน่าระลึกถึงไว้ให้ได้ว่า สหรัฐคาดหวังว่าจะได้เป็นผู้ส่งวัตถุดิบเข้าผู้เดียวในตอนปลายทศวรรษ 1970 ในภาวะการขาดแคลนเช่นนั้นนี้คงจะไม่มีที่ว่างเพียงพอสำหรับการร่วมมือแน่นอน

ตารางที่ 30 การค้าระหว่างญี่ปุ่นกับประเทศคอมมิวนิสต์บางประเทศ
พ.ศ. 1967—70 (หน่วยล้านดอลลาร์)

	1967		1968		1969		1970	
	สินค้าออก	สินค้าเข้า	สินค้าออก	สินค้าเข้า	สินค้าออก	สินค้าเข้า	สินค้าออก	สินค้าเข้า
จีน	288.2	269.4	325.4	224.1	390.8	234.5	568.8	253.8
เกาหลีเหนือ	6.3	29.6	20.7	34.0	24.1	32.1	23.3	34.4
เวียดนามเหนือ	1.8	6.6	2.4	6.1	7.2	6.0	5.0	6.3
มองโกเลีย	0.2	0.6	0.3	0.6	0.3	0.3	0.3	0.6
สหภาพโซเวียต	157.6	453.9	179.0	463.5	268.2	461.5	340.9	481.0
รวม	525.2	868.2	581.7	837.3	764.4	847.9	1,045.1	888.4

แหล่งอ้างอิง : กระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมระหว่างประเทศ, Tsusho Hakusho, Kakuron, 1970, หน้า 659; 1971, หน้า 700.

บทผนวก 2

ญี่ปุ่นและออสเตรเลีย

การเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ทางการค้าที่เด่นที่สุดเห็นจะได้แก่ ระหว่างญี่ปุ่นและออสเตรเลียไม่กี่ปีที่ผ่านมา ออสเตรเลียยังคงดำเนินนโยบายเหยียดผิวต่อต้านญี่ปุ่น แต่ในปี 1969 ออสเตรเลียกลับเป็นประเทศ “ตะวันออก” ประเทศแรกที่เข้าร่วมในกิจการซ้อมรบกับญี่ปุ่น (และมาเลเซีย) ในเดือนเมษายน 1971 ออสเตรเลียได้ต้อนรับผู้แทนธุรกิจที่สำคัญที่สุดที่ญี่ปุ่นเคยส่งออกนอกประเทศ

นับตั้งแต่ปี 1966—1967 ญี่ปุ่นเป็นตลาดส่งออกที่สำคัญมากสำหรับออสเตรเลีย และในปี 1970 ออสเตรเลียส่งสินค้าออกมูลค่า 1,507.7 ล้านดอลลาร์ ไปญี่ปุ่น (รองลงมาจากสหรัฐ) มูลค่าที่ส่งออกไปญี่ปุ่นในปีนั้นเป็นสองเท่าของอังกฤษ (ร้อยละ 25 และ 12.6 ตามลำดับ) พื้นฐานของการขยายตัวนี้ได้แก่กิจการเหมืองแร่ของออสเตรเลีย ซึ่งญี่ปุ่นร่วมทุนด้วยอย่างมากในรูปของบริษัทร่วม (Joint Companies) เพราะออสเตรเลียสนับสนุนนโยบายการลงทุนแบบปกป้องคล้ายกับของญี่ปุ่น ปลายปี 1969 ญี่ปุ่นเป็นผู้ซื้อเหล็กที่ออสเตรเลียส่งออกถึงร้อยละ 85 ถ่านหินร้อยละ 98 และแร่ทั้งหมดร้อยละ 60¹

รูปการณ์ดังกล่าวนี้ทำให้เหมืองแร่ออสเตรเลียต้องพึ่งฐานะเศรษฐกิจญี่ปุ่นอยู่มากที่สุด และเมื่อเศรษฐกิจหัวใจของญี่ปุ่นบางส่วนลดความเจริญลง เช่น เหล็ก การต่อเรือ และผลิตภัณฑ์ ก็มีผลกระทบต่อออสเตรียระหว่างปี 1971 มาก มีการคาดคะเนกันในปี 1972 ว่าอุตสาหกรรมเหล็กของญี่ปุ่นในรอบปี นับตั้งแต่วันที่ 31 มีนาคม 1972 จะถูกตัดลงเหลือประมาณ 88 ล้านตัน จากระดับปี 1971 จำนวน 92 ล้านตัน ผลกระทบที่แน่นอนต่อเศรษฐกิจของออสเตรเลียยังไม่อาจทราบได้แน่ชัดในขณะที่เขียนอยู่นี้ แต่สัญญาะหว่างญี่ปุ่น—ออสเตรเลียส่วนมาก (เขียนเป็นเหรียญสหรัฐ) อนุญาตให้ลดหรือเพิ่มได้จากตัวเลขที่ตกลงข้างละร้อยละ 15 ซึ่งอาจหมายความว่าอาจลดไปร้อยละ 30 จากจำนวนขายที่ประเมินเอาไว้ ผลกระทบที่แย่มากที่สุดของสองฝ่าย คือ เหล็กกล้าและทองแดง จากการสั่งเหล็กกล้าประจำจำนวน 40 ล้านตันจากออสเตรเลียเข้าญี่ปุ่น เหมือง 2 แห่งคือ แฮมเมอร์สลีย์ (Hamersley) และเมาท์ นิวแมน (Mount Newman) ต่างก็ส่งไปฝ่ายละกว่า 15 ล้านตัน ญี่ปุ่นยังได้แถลงอีกว่าจะพยายามตัดการสั่งซื้อทองแดงจากเกาะบูเกนวิลล์ (Bougainville) (เป็นอาณานิคมของออสเตรเลีย ที่มีพรรคการเมืองกรรมกรฝ่ายค้านที่เข้มแข็ง) ถึงร้อยละ 20²

ถึงแม้จะอยู่ระหว่างภาวะหดตัวทางเศรษฐกิจ อนาคตของผลประโยชน์ในเหมืองแร่ก็ยังคงดีอยู่ คณะเห็นว่าเมื่อสิ้นปี 1975 ญี่ปุ่นจะสามารถถลุงเหล็กได้ 145 ล้านตัน ซึ่งจะมีผลทำให้ต้องการแร่เหล็กเพิ่มขึ้นอีกปีละ 30 ล้านตัน ในปี 1971—1972 ออสเตรเลียได้ส่งแร่เหล็กให้ญี่ปุ่นแล้วร้อยละ 42 จากที่ญี่ปุ่นสั่งซื้อทั้งหมด และสิ้นปี 1975 จะเพิ่มเป็นร้อยละ 60 จากข้อสัญญาผูกพันในปัจจุบัน และจะเพิ่มเป็นร้อยละ 70 ถ้าตกลงรับข้อเสนอขายเพิ่มต่างหากอีก ไม่น่าเป็นไปได้ที่ญี่ปุ่นจะต้องการพึ่งพาประเทศผู้ส่งวัตถุดิบให้เพียงประเทศเดียวมากถึงขนาดนี้ อย่างไรก็ตาม การพึ่งพาอย่างหนักก็เป็นสิ่งที่เหล็กเลี้ยงมิได้³

เร็ว ๆ นี้ญี่ปุ่นได้ทุ่มลงทุนจำนวนมหาศาลในเรื่องแก๊สและน้ำมันในออสเตรเลีย ในเดือนมกราคม 1971 บริษัทญี่ปุ่นสามบริษัทได้ประกาศโครงการจะลงทุน 476 ล้านดอลลาร์ (มากกว่า 1 พันล้านดอลลาร์) ในการผลิตแก๊สธรรมชาติในบริเวณตอนเหนือของออสเตรเลียเพื่อจะส่งออกไปยังญี่ปุ่น สามบริษัทได้แก่ บรรษัทมารูเบนิ โอคูรา โซจิ และนิปปอน โกกาน ไกซา เข้าหุ้นกับบริษัทออสเตรเลียชื่อ แมกเจลแลน ปีโตรเลียม แทบจะเป็นเวลาเดียวกันที่กลุ่มमितซูบิชิประกาศว่าจะก่อตั้งกลุ่มพัฒนาน้ำมันเพื่อลงทุนราว 119 ล้านดอลลาร์ในโครงการค้นหาน้ำมันปีโตรเลียมในออสเตรเลีย มิตซูบิชิได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับโครงการแร่เหล็กในแม่น้ำโรบ (Robe) ทางตะวันตกของออสเตรเลีย ร่วมกับบริษัทอเมริกันสองบริษัท กับบริษัทออสเตรเลีย บริษัทญี่ปุ่นสี่บริษัท (สุมิโตโม เคมิคัล โซวา เด็นโก บรรษัทมารูเบนิ และสุมิโตโม โซจิ ไกซา) ประกาศร่วมหุ้นกับบริษัทอเมริกันสองบริษัท (American Metal Climax กับ Holland Aluminum) ในเดือนกุมภาพันธ์ 1972 ที่จะสร้างโรงงานอลูมิเนียมในออสเตรเลีย โดยคาดว่าจะผลิตครั้งแรกในปี 1975 จะได้ประมาณ 1 ล้านตันต่อปี การลงทุนครั้งแรกของญี่ปุ่นประมาณ 35,200 ล้านเยน (ราว 44.5 ล้านดอลลาร์) และจะขึ้นถึง 132,000 ล้านเยน ในที่สุด⁴

ญี่ปุ่นยังเป็นตลาดส่งออกที่ดีที่สุดสำหรับสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ป่าไม้จากออสเตรเลีย ตั้งแต่ปี 1971 บริษัทญี่ปุ่นสองบริษัท (मितซูบิชิเทรดดิ้ง และ สุมิโตโมเทรดดิ้ง) ได้เซ็นสัญญาจำนวน 321.5 ล้านดอลลาร์ ในการสั่งซื้อไม้ยาลิปตัส 10 ล้านตันจากออสเตรเลีย นับเป็นสัญญาการซื้อไม้ที่ใหญ่ที่สุดที่เคยมีมา และพอที่จะป้อนโรงงานกระดาษญี่ปุ่นให้เดินเครื่องไปได้นานถึง 10 ปี⁵

ตั้งแต่ปี 1971 ก็เป็นเช่นเดียวกัน ที่ออสเตรเลียส่งออกเนื้อให้ญี่ปุ่นถึงร้อยละ 71 จากจำนวนสั่งซื้อทั้งหมด และส่งร้อยละ 35 สำหรับผลิตภัณฑ์นม และร้อยละ 25 สำหรับน้ำตาล จากการคาดคะเนของญี่ปุ่นเมื่อปี 1970 คาดว่าการสั่งซื้อผลิตภัณฑ์อาหารจากออสเตรเลียจะเพิ่มขึ้นจากระดับขณะนั้นจำนวน 161 ล้านเหรียญออสเตรเลีย (75 ล้านดอลลาร์) ต่อปีเป็น 572 ล้านเหรียญออสเตรเลียภายในสิ้นปี 1980 ออสเตรเลียคาดว่าจะการเพิ่มดังกล่าวนี้จะชดเชยให้เท่ากับจำนวนสินค้าออกที่เคยส่งให้อังกฤษที่เสียไป เมื่ออังกฤษเข้าตลาดร่วมยุโรป

บทผนวก 3

แถลงการณ์ร่วม ขาโต-นิคสัน ปี 1969

1. ประธานาธิบดีนิกสันและนายกรัฐมนตรีขาโต ได้พบกันที่วอชิงตัน เมื่อวันที่ 19, 20 และ 21 พฤศจิกายน เพื่อแลกเปลี่ยนทัศนะเกี่ยวกับสถานการณ์ระหว่างประเทศ และในเรื่องอื่น ๆ ที่สหรัฐและญี่ปุ่นมีความสนใจร่วมกัน

2. ประธานาธิบดีและนายกรัฐมนตรีได้ตระหนักดีว่า ทั้งสหรัฐและญี่ปุ่นได้รับผลประโยชน์อย่างมากจากการร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดในด้านต่าง ๆ และทั้งสองประกาศว่า ประเทศทั้งสองซึ่งมีหลักร่วมกันเรื่องประชาธิปไตยและอิสรภาพ จะรักษาและคงไว้ซึ่งความร่วมมือกันในการพยายามสร้างสันติภาพและความสมบูรณ์ในโลก นี้โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลดความตึงเครียดระหว่างประเทศลง ท่านประธานาธิบดีได้แสดงความสนใจของท่านและของรัฐบาลท่านที่มีต่อเอเชียอย่างมาก และเชื่อว่าสหรัฐกับญี่ปุ่นจะร่วมมือกันเสริมสร้างสันติภาพและความสมบูรณ์แก่ดินแดนนี้ ท่านนายกรัฐมนตรีแถลงว่าญี่ปุ่นจะช่วยเสริมสร้างสันติภาพและความสมบูรณ์ในเอเชียต่อไป

3. ประธานาธิบดีและนายกรัฐมนตรีได้แลกเปลี่ยนทัศนะโดยตรงไปตรงมา ในเรื่องสถานการณ์ระหว่างประเทศ โดยให้ความสนใจพิเศษเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในตะวันออกไกล ถึงแม้ท่านประธานาธิบดีจะได้ย้ำว่าประเทศในภูมิภาคนี้จะต้องช่วยเหลือตัวเอง สำหรับความมั่นคงของภูมิภาคนี้ แต่ท่านก็ให้คำรับรองว่าสหรัฐจะยังคงเสริมสร้างและรักษาสันติภาพสากล และความปลอดภัยในตะวันออกไกล ด้วยความเคารพในพันธะที่มีตามสนธิสัญญาป้องกันในภูมิภาคนี้ ท่านนายกรัฐมนตรีได้กล่าวย้ำด้วยความยินดีในการตัดสินใจของสหรัฐ ว่ามีความสำคัญต่อสันติภาพและความปลอดภัยของตะวันออกไกล โดยที่สหรัฐจะต้องอยู่ในสภาพพร้อมที่จะปฏิบัติตามพันธะข้อตกลงของท่านประธานาธิบดีทุกประการ นอกจากนี้ท่านประธานาธิบดียังได้กล่าวเพิ่มเติมว่า ในสถานการณ์ปัจจุบันนี้ การมีกองกำลังของสหรัฐอยู่ในตะวันออกไกลจะมีอยู่ก็เพื่อความมั่นคงของภูมิภาคนี้เท่านั้น

4. ท่านประธานาธิบดีและนายกรัฐมนตรี ได้ชี้แจงถึงกรณีความตึงเครียดที่ยังคงมีอยู่ในคาบสมุทรเกาหลี ท่านนายกรัฐมนตรีได้แสดงความยินดีอย่างมากต่อความพยายามรักษาสันติภาพในภูมิภาคนี้ขององค์การสหประชาชาติ และกล่าวด้วยว่าความปลอดภัยของสาธารณรัฐเกาหลี ก็มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความปลอดภัยของญี่ปุ่นเอง ท่านประธานาธิบดีและนายกรัฐมนตรีต่างมีความหวังร่วมกันว่า จีนคอมมิวนิสต์จะเปลี่ยนมามีทัศนะที่จะร่วมมือและสร้างสรรค์กันมากขึ้น ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ท่านประธานาธิบดีได้อ้างถึงพันธะตามสนธิสัญญาของประเทศของท่านที่มีต่อสาธารณรัฐจีนซึ่งสหรัฐจะทำตามนั้น ท่านนายกรัฐมนตรีกล่าวว่า การรักษาสันติภาพและความปลอดภัยในบริเวณไต้หวันเป็นปัจจัยสำคัญอันหนึ่งสำหรับความปลอดภัยของญี่ปุ่น ท่านประธานาธิบดีได้อธิบายถึงความพยายามอันบริสุทธิ์ใจของสหรัฐในการเจรจาข้อตกลงสันติภาพที่ยุติธรรมในปัญหาเวียตนาม ท่านประธานาธิบดีและนายกรัฐมนตรีได้แสดงความหวังอันแรงกล้าว่า สงครามเวียตนามจะยุติลงก่อนการคืนสิทธิใน

การบริหารโอกินาวาให้แก่ญี่ปุ่น ในกรณีนี้ ทั้งสองฝ่ายตกลงกันว่า ถ้าหากว่าสันติภาพในเวียดนามยังไม่อาจตกลงกันได้ ในเวลาที่กำลังส่งมอบโอกินาวา รัฐบาลทั้งสองฝ่ายจะปรึกษากันถึงสถานการณ์นั้น เพื่อให้การมอบคืนเป็นผลสำเร็จไปโดยไม่กระทบกระเทือนถึงความพยายามของสหรัฐที่ให้คำรับรองว่า ประชาชนในเวียดนามได้มีโอกาสตัดสินใจถึงอนาคตทางการเมืองโดยปราศจากการแทรกแซงภายนอก ท่านนายกรัฐมนตรีแถลงว่าญี่ปุ่นกำลังศึกษาช่องทางที่ญี่ปุ่นจะสามารถมีบทบาทในการนำความมั่นคงมาสู่ภูมิภาคอินโดจีนนี้

5. ในสถานการณ์ปัจจุบันและอนาคตของตะวันออกไกลนี้ ท่านประธานาธิบดีและนายกรัฐมนตรีได้ตกลงกันให้ความสำคัญอย่างมากต่อสนธิสัญญา (สหรัฐ-ญี่ปุ่น) การร่วมมือระหว่างกัน และสัญญาความมั่นคง ในการรักษาสันติภาพและความปลอดภัยของตะวันออกไกลรวมทั้งญี่ปุ่น และทั้งสองได้ย้ำถึงเจตนารมณ์ของรัฐบาลทั้งสองที่จะทำตามสนธิสัญญานี้บนรากฐานของความไว้วางใจร่วมกัน และประเมิผลเดียวกันในสถานการณ์ระหว่างประเทศ ทั้งสองยังได้ตกลงกันต่อไปว่า รัฐบาลทั้งสองจะดำรงความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นในสาระที่เกี่ยวกับความมั่นคงและสันติภาพของตะวันออกไกล รวมทั้งญี่ปุ่น และในการปฏิบัติตามสนธิสัญญาของการร่วมมือและความปลอดภัยร่วมกัน

6. ท่านนายกรัฐมนตรีได้กล่าวถึงทัศนะของท่านว่า ถึงเวลาแล้วที่ความปรารถนาอันแรงกล้าของประชาชนญี่ปุ่น ทั้งบนแผ่นดินใหญ่และโอกินาวาที่จะได้มีสิทธิการบริหารเหนือโอกินาวากลับมาเป็นของญี่ปุ่นบนพื้นฐานของความสัมพันธ์ฉันมิตรระหว่างสหรัฐและญี่ปุ่น และเป็นการตั้งให้โอกินาวากลับไปสู่สภาพปรกติตามเดิม ท่านประธานาธิบดีได้แสดงความยินดีต่อทัศนะของท่านนายกรัฐมนตรี ท่านประธานาธิบดีและนายกรัฐมนตรีได้ร่วมกันยอมรับถึงบทบาทอันสำคัญของกองกำลังสหรัฐในโอกินาวาในสถานการณ์ปัจจุบันในตะวันออกไกล จากผลของการหารือกันเป็นที่ตกลงกันว่า ผลประโยชน์ร่วมกันในความปลอดภัยของสหรัฐและญี่ปุ่น จะยังคงรักษาต่อไป ในข้อตกลงที่จะมอบคืนสิทธิการบริหารเหนือโอกินาวาให้แก่ญี่ปุ่น ดังนั้นทั้งสองจึงตกลงกันว่า รัฐบาลทั้งสองจะปรึกษากันในเร็ววันนี้เกี่ยวกับข้อตกลงเฉพาะต่างๆ ในการมอบคืนโอกินาวา ไม่เป็นอุปสรรคต่อความปลอดภัยของตะวันออกไกลรวมทั้งญี่ปุ่นด้วย ทั้งสองตกลงจะเร่งการปรึกษาเรื่องการมอบคืนนี้ให้เสร็จลุล่วงไปภายในปี 1972 นี้ให้ได้ โดยที่การสรุปในข้อตกลงเฉพาะดังกล่าวนี้ต้องได้รับการรับรองเท่าที่จำเป็นจากสภานิติบัญญัติ ในกรณีนี้ ท่านนายกรัฐมนตรีได้แสดงให้เห็นเด่นชัดถึงเจตนารมณ์ของรัฐบาลท่าน ว่าหลังจากการมอบคืนแล้ว รัฐบาลจะค่อยๆเข้ารับผิดชอบการป้องกันโอกินาวา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามป้องกันอาณาเขตของญี่ปุ่น ท่านประธานาธิบดีและท่านนายกรัฐมนตรีต่างตกลงร่วมกันว่า ภายใต้สนธิสัญญาความร่วมมือและความมั่นคงร่วมกัน สหรัฐจะยังคงไว้ซึ่งอุปกรณ์ทางทหารและบริเวณตามที่ต้องการในโอกินาวาเพื่อความปลอดภัยร่วมกันของทั้งสองประเทศ

7. ท่านประธานาธิบดีและนายกรัฐมนตรีได้ตกลงกันว่า ทันที่ที่มีการส่งมอบคืนสิทธิการบริหาร จะมีการปฏิบัติตามสนธิสัญญา ความร่วมมือและความมั่นคงร่วมกัน และข้อตกลงที่เกี่ยวข้องกัน โดยไม่มีการแก้ไขเกี่ยวกับเรื่องนี้ ท่านนายกรัฐมนตรีได้ย้ำถึงคำรับรองของรัฐบาลของเขาว่า ความปลอดภัยของญี่ปุ่นไม่อาจจะรักษาไว้ได้อย่างสมบูรณ์ ถ้าหากยังไม่มียุทธศาสตร์และความปลอดภัยใน

ตะวันออกไกล จึงเป็นเรื่องที่ญี่ปุ่นมีความห่วงใยอย่างมาก ท่านนายกรัฐมนตรีได้แสดงทัศนะว่า ในส่วนที่รัฐบาลญี่ปุ่นมีความเห็นดังกล่าวนี้ การมอบคืนสิทธิบริหารเหนือโอกินาวา ในทำนองที่ได้ตกลงกันไว้แต่ต้น ก็จะไม่เป็นอุปสรรคต่อพันธมิตรระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกา ในการป้องกันบรรดาประเทศในตะวันออกไกล รวมทั้งญี่ปุ่น ท่านประธานาธิบดีตอบว่า ท่านเห็นด้วยกับทัศนะท่านนายกรัฐมนตรี

8. ท่านนายกรัฐมนตรีได้อธิบายความรู้สึกของชาวญี่ปุ่นโดยเฉพาะการต่อต้านอาวุธนิวเคลียร์ และนโยบายของรัฐบาลญี่ปุ่นได้สะท้อนให้เห็นความรู้สึกดังกล่าวนี้ ท่านประธานาธิบดีได้แสดงความเข้าใจอย่างสุดซึ้งและให้คำรับรองแก่ท่านนายกรัฐมนตรีว่า การมอบเกาะโอกินาวาคืนจะได้รับการปฏิบัติสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลญี่ปุ่น ตามที่ท่านนายกรัฐมนตรีได้อธิบายมาแล้ว โดยไม่มีอคติ จากฐานะของรัฐบาลอเมริกัน ตามที่ได้ปรึกษากันก่อนแล้ว ภายใต้อิทธิพลความร่วมมือและความมั่นคงร่วมกัน

9. ท่านประธานาธิบดีและนายกรัฐมนตรีได้เห็นพ้องต้องกันว่า ความสนใจต่อความต้องการทางเศรษฐกิจของประเทศกำลังพัฒนา เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการพัฒนาสันติภาพและความมั่นคงสากล ท่านนายกรัฐมนตรีได้แถลงถึงเจตจำนงของรัฐบาลญี่ปุ่นที่จะขยายและปรับปรุงโครงการช่วยเหลือในเอเชียให้สอดคล้องกับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่น ท่านประธานาธิบดีได้แสดงความยินดีต่อข้อแถลงนี้และกล่าวรับรองว่า สหรัฐจะยังคงให้ความช่วยเหลือทางด้านพัฒนาทางเศรษฐกิจแก่เอเชียต่อไป ท่านประธานาธิบดีและนายกรัฐมนตรีได้ตระหนักดีว่า จะมีความต้องการอันมหาศาลสำหรับการบูรณาภาพหลังสงครามในเวียดนามและที่อื่น ๆ ในเอเชียอาคเนย์ ท่านนายกรัฐมนตรีได้แถลงถึงเจตจำนงของรัฐบาลญี่ปุ่นที่จะให้ความช่วยเหลืออย่างมหาศาลแก่การยุติสงครามครั้งนี้

ที่มา: Keesing's, 1969 หน้า 23699 (ข้อ 9, 10, 11, 12, 14 and 15 ไม่ได้กล่าวไว้ในที่นี้).

ปัจจัยมลิต

ได้มีการเปลี่ยนแปลงสำคัญๆ เกิดขึ้น หลังจากหนังสือเล่มนี้ตีพิมพ์เสร็จ ในเดือนมีนาคม 1972

ถึงแม้ญี่ปุ่นได้ถอนตัวออกจากภาวะชะงักงันทางเศรษฐกิจ ในขณะที่กำลังเขียนอยู่นี้ แต่เศรษฐกิจญี่ปุ่นก็ยังคงประสบปัญหาจากโครงสร้างเศรษฐกิจเดิมอยู่ กำลังผลิตที่เกินความต้องการช่วยเพิ่มการเรียกร้องให้เพิ่มงบประมาณทหารและขยายตลาดต่างประเทศให้ใหญ่ขึ้นและยิ่งใหญ่ขึ้น ความต้องการวัตถุดิบทำให้ญี่ปุ่นมีท่าทีรุกรานประเทศในเอเชียอาคเนย์ตลอดมา และประนีประนอมกับคู่แข่งนายทุนของญี่ปุ่น ความกดดันจากอเมริกันและยุโรปยังคงทิ่มแทงช่องว่างและกีดขวางในนโยบายปกป้องการลงทุนของญี่ปุ่นเสมอมา

ในประการแรก เกี่ยวกับงบประมาณทหาร รัฐบาลปฏิภริยาของนายทานากะได้พยายาม ภายใต้ม่านควันของกิจการทางการทูต เพื่อจะปกปิดข่าวคราวเกี่ยวกับกิจกรรมภายในประเทศไว้ได้อย่างดีเยี่ยม ไม่มีใครให้ความสนใจมากนักต่อร่างงบประมาณปี 1973 ที่หน่วยป้องกันประเทศเสนอมานเมื่อปลายเดือนสิงหาคม 1972 เป็นจำนวนเงิน 978,200 ล้านเยน (1,223 ล้านปอนด์) อัตราเพิ่มถึงร้อยละ 22 จากปี 1972 (นับเป็นอัตราเพิ่มที่สูงที่สุดเท่าที่เคยมีมาจากปีหนึ่งไปอีกปีหนึ่ง) งบประมาณที่ชอรวมรถถังหกสิบคัน เรือพิฆาตสามลำ และเครื่องบินไอพ่นแฟนทอมเจ็ด เอฟ-4 ซีเจ 30 เครื่อง¹

คาดกันว่านายทานากะ อดีตรัฐมนตรีการค้าและอุตสาหกรรมระหว่างประเทศในสมัยนายซาโต คงจะไม่ยอมผ่อนปรนให้กับการณรงค์เพื่อการส่งสินค้าออกของญี่ปุ่น และก็เป็นอย่างนั้นจริงๆ เขาไม่ยอมด้วยการเดินตามคู่ขาที่แข่งกร้าวพ้อๆ กัน คือ นายนาคาโซเน ยาสึฮิโร (รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมระหว่างประเทศ ในคณะรัฐบาลทานากะ) ข้อตกลงเมื่อเดือนกันยายน 1972 กับเกาหลีใต้ (ดูหน้า 153 ตอนท้าย) ได้ย้ำให้เห็นชัดเจนว่ารัฐบาลนายทานากะกำลังดำเนินนโยบายของรัฐบาลชุดที่แล้ว

สิ่งที่ญี่ปุ่นต้องการเป็นอย่างยิ่งนอกจากการขยายตลาดแล้ว ก็คือแหล่งวัตถุดิบใหม่ๆ นายทานากะทำการเคลือบไหวให้รัฐบาลเจ้าจุนการลงทุนของบริษัทญี่ปุ่นในต่างประเทศ (แน่นอนย่อมเป็นการผ่อนคลายความกดดันของต่างประเทศ ด้วยการลดเงินสำรองต่างประเทศ และในที่สุดสนับสนุนการส่งออกของญี่ปุ่น ซึ่งลำพังญี่ปุ่นเองแล้วคงไม่ทำเช่นนี้) เมื่อสิ้นเดือนสิงหาคม 1972 รัฐมนตรีคลังได้ประกาศระบบการให้ยืมเงินดอลลาร์แบบใหม่จากเงินสำรองต่างประเทศแก่บรรดาบริษัทญี่ปุ่น การกระทำดังกล่าวอาจผ่านหลายองค์การได้ เช่น ธนาคารเอ็กซพอร์ต-อิมพอร์ต บรรษัทพัฒนาการทรัพยากรปิโตรเลียม (Petroleum Resources Development Corporation), บรรษัทขุดค้นแร่เหล็ก (Metallic Minerals Exploration Corp.) และกองทุนร่วมมือในทางเศรษฐกิจโอเฟ้นทะเล (Overseas Economic Co-operation Fund-OECF)² กองทุนนี้ได้ประกาศเมื่อปลายเดือนกันยายน ว่ารัฐบาลจะชดเชยค่าเงินให้เต็มที่แก่เอกชนผู้ลงทุน หากมีการเพิ่มค่าเงินอีกในอนาคต ถ้าเอกชนเหล่านี้ยืมเงินตามโครงการของกองทุนนี้ และในวันต่อมาธนาคารพาณิชย์ก็ได้รับอนุญาตเป็นครั้งแรก ให้ขยายการกู้เงินสกุลต่าง

ประเทศแก่บริษัทในญี่ปุ่นเพื่อใช้ในการลงทุนในต่างประเทศ³ ผลจากการกระทำนี้ เป็นการยกเอาสิ่งกีดขวางขั้นสุดท้ายของการลงทุนต่างประเทศออกไปเสีย* (อัตราการยืมเงินในประเทศสูงกว่าการยืมเงินสกุลต่างประเทศ) และผลกระทบต่อปีที่คาดคะเนได้จากการลงทุนของญี่ปุ่นในต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ การแสวงหาวัตถุดิบ

ในเวลาเดียวกัน ญี่ปุ่นก็ได้ค่อย ๆ ยอมจำนนต่อความกดดันจากต่างประเทศ (โดยเฉพาะอเมริกัน) เพื่อลดข้อจำกัดในการลงทุนในญี่ปุ่นเอง ในเดือนกันยายน 1972 สภาการลงทุนต่างประเทศ ด้วยการสนับสนุนจากกระทรวงการคลัง (แต่ถูกต่อต้านจากกระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมระหว่างประเทศ) ได้เรียกร้องให้มีการลงทุนจากต่างประเทศทางด้านอุตสาหกรรมอย่างอิสระ 100 เปอร์เซ็นต์⁴ รัฐบาลก็คิดว่าที่จะเพิ่มอัตราจำนวนหุ้นของบริษัทญี่ปุ่นที่ชาวต่างชาติจะซื้อได้ขึ้นไปอีก อย่างไรก็ดี นี่จะต้องเป็นกระบวนการค่อยเป็นค่อยไป โดยที่ญี่ปุ่นก็ยังคงปกป้องคุ้มครองธุรกิจที่สำคัญ เช่น คอมพิวเตอร์ อยู่ต่อไป สหรัฐกำลังพยายามอย่างมากที่จะแทรกเข้าไปในกิจการร้านค้าปลีกซึ่งร้านค้าใหญ่ ๆ หลายแห่งของสหรัฐก็ได้เข้าไปในญี่ปุ่นเมื่อเร็ว ๆ นี้แล้ว พิจารณาโครงสร้างร้านค้าปลีกย่อยในญี่ปุ่น (ร้านค้าเล็ก ๆ จำนวนมาก แต่ส่วนใหญ่จะไม่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันเป็นลูกโซ่) กระบวนการแทรกซึมนี้จะเป็นเรื่องที่น่าติดตามกันต่อไป เนื่องจากการควบคุมสินค้าอเมริกันในญี่ปุ่นทำให้มีแนวโน้มว่าสินค้าอเมริกันจะขายได้มากขึ้น เรื่องนี้ดูจะเป็นความจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าเกษตรและอาหารที่กำลังดึงดูดความนิยมจากชาวญี่ปุ่น

หัวข้อสำคัญเรื่องหนึ่งในการพบปะกันระหว่างนิคสันกับทานากะ (31 สิงหาคม — 1 กันยายน 1972) ที่ฮาวาย ได้แก่การขาดดุลการค้าระหว่างญี่ปุ่นและสหรัฐ ซึ่งจะเพิ่มเป็น 4,000 ล้านดอลลาร์ในปี 1972⁵ ได้มีเสียงแสดงความยินดียิ่งมากเมื่อญี่ปุ่นยอมรับข้อตกลง การสั่งซื้อเข้าแบบ “ฉุกเฉิน” จากอเมริกา มีสินค้าเกษตร ป่าไม้ และผลิตภัณฑ์ประมง ในปีที่สิ้นสุดลงเมื่อวันที่ 31 มีนาคม 1973 เพิ่มพิเศษมากกว่าปีที่แล้วถึง 440 ล้านดอลลาร์ เฮลิคอปเตอร์และเครื่องบินไอพ่น (มูลค่าถึงวันที่ 31 มีนาคม 1974 เป็นเงิน 320 ล้านดอลลาร์ บริการสก็ดเจอร์เนียม 320 ล้านดอลลาร์) ที่จริงแล้ว ตามที่นิตยสาร “ไทมส์” กล่าวว่า “ตัวเลข 1,100 ล้านดอลลาร์นั้น ย่อมเกิดขึ้นแน่ ๆ จากการสั่งซื้อตามวิธีการค้าทั่ว ๆ ไป”⁶ ถึงแม้คำกล่าวนี้จะถูกต้อง แต่ก็ไม่ควรมาบดบังความจริงที่ว่าญี่ปุ่นกำลังลดข้อจำกัดในการสั่งซื้อสินค้าเข้า อันเนื่องมาจากความกดดันจากนายทุนคู่แข่งทั้งหลาย ในเดือนกันยายน 1972 รัฐบาลได้ระงับใช้พระราชบัญญัติ “ซื้อของญี่ปุ่น” ซึ่งใช้มา 9 ปีแล้ว แล้วส่งเสริมการนำเข้าโดยยกเว้นอุตสาหกรรมคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์⁷ อย่างไรก็ดี แม้ว่าญี่ปุ่นจะมีปัญหาเกี่ยวกับเงินสำรองอยู่ก็ไม่ควรคิดว่ากระบวนการนี้จะไปได้ไกลนัก เพราะผู้ผลิตภายในญี่ปุ่นเองคงจะไม่ยอมให้ตลาดถูกท่วมเกินกว่าขีดจำกัดได้ ยิ่งไปกว่านั้น อัตราภาษีศุลกากรของสินค้าอุปโภคบริโภคสำเร็จรูปของญี่ปุ่นจนถึงเดือนกันยายน 1972 เหลือแล้วยังคงเท่ากับร้อยละ 12 สูงกว่าอัตราเฉลี่ยทั่ว ๆ ไปของประเทศอุตสาหกรรม ซึ่งเท่ากับร้อยละ 7.7⁸

* กระทรวงการคลังญี่ปุ่นเตรียมพิจารณาจำกัดระบบการให้กู้เงินสกุลต่างประเทศ เพื่อให้การลงทุนในต่างประเทศลดน้อยลง คาดว่าจะยุติการใช้ระบบกู้ยืมเงินแบบนี้ นับตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคมเป็นต้นไป (ประชาชาติไทย, 10 เมษายน 2517—ผู้แปล)

บางที่ข้อตกลงที่ฮาวายที่สำคัญที่สุดอาจได้แก่ ข้อตกลงให้มีการศึกษาถึงความเหมาะสมในการลง
ทุนร่วมกันในโครงการ “อุปกรณ์แปลงพลังแก๊สเพื่อสันติ” มูลค่า 1,000 ล้านดอลลาร์⁹ ถ้าโครงการ
นี้เป็นจริง ก็จะเป็นการลงทุนร่วมครั้งแรกในกิจการทำนองนี้ และแน่นอนย่อมมีผลให้ญี่ปุ่นถอนตัว
ออกจากโครงการนิวเคลียร์ที่จะทำร่วมกับประเทศอื่น ๆ เช่น ฝรั่งเศส และออสเตรเลีย

ข้อตกลงนี้ แม้จะยังอยู่บนหน้ากระดาษเท่านั้น ก็ทำให้ระลึกถึงความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่าง
สหรัฐและญี่ปุ่น ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ผสมผสานระหว่างความร่วมมือและความขัดแย้ง กล่าวอย่าง
เจาะจง ข้อตกลงฮาวายได้ชี้ให้เห็นถึงภาพที่ดำเนินต่อไป ไม่ว่าญี่ปุ่นและสหรัฐจะมีความขัดแย้งกัน
มากสักปานใดในทางเศรษฐกิจ แต่ประเทศทั้งสองจะยังคงมีความสัมพันธ์ทางการใกล้ชิดแน่นแฟ้น
ต่อไป โดยที่การเติบโตทางทหารของญี่ปุ่นก็เคียงคู่ไปกับกลไกทางทหารของอเมริกัน

การพบปะกันของนิคสันและทานากะที่ฮาวาย ได้จัดให้มีการพิจารณาบทบาทความสัมพันธ์ญี่ปุ่น—
อเมริกัน ก่อนการเดินทางไปเยือนจีนของนายทานากะด้วย แลกเปลี่ยนร่วม นิคสัน—ทานากะ ได้ย้ำ
อีกครั้งถึงสนธิสัญญาปี 1960 ซึ่งอนุญาตให้สหรัฐมีสิทธิใช้ฐานทัพญี่ปุ่นเพื่อปกป้องได้หัววัน ตามสนธิ
สัญญายังยผูกพันสหรัฐอยู่ ความสำเร็จของนายทานากะที่ไม่ยอมให้มีการระงับข้อได้หัววันในคำแถลง
การณร่วมฮาวาย จะต้องวัดดูกับการประกาศย้ำถึงสนธิสัญญาความมั่นคงที่ต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่าง
รุนแรง ในการแถลงข่าวต่อหนังสือพิมพ์หลังจากที่ประกาศคำแถลงการณ์แล้ว นายทานากะกล่าวว่า
เขาจะบีบให้มีการย้ายฐานทัพอเมริกันบางแห่งในญี่ปุ่น เนื่องจากพรรคเสรีประชาธิปไตยของเขาได้
ประสบความพ่ายแพ้ในการเลือกตั้งหลายครั้ง ในเขตเลือกตั้งที่ใกล้กับฐานทัพเหล่านี้¹⁰ เท่าที่ผ่านมา
ฐานะของทานากะก็ยังคงดีอยู่ด้วยการอ้างอย่างนุ่มนวลว่า สนธิสัญญาความมั่นคงนั้นไม่สำคัญเท่าไรนัก
เพราะดูจะไม่มีความที่จะเกิดการใช้อาวุธขึ้นในบริเวณระหว่างทะเลใต้หัววันกับจีน (ถ้าเป็นอย่างนี้สนธิ
สัญญานี้ก็ไม่มีประโยชน์อะไร) ถึงแม้จีนจะยินยอมมีความสัมพันธ์ “ตามปกติ” กับญี่ปุ่นแล้วก็ตาม
แต่ญี่ปุ่นก็ยังผูกพันอย่างเหนียวแน่นกับสายใยของปฏิกริยาอเมริกาในเอเชียตะวันออก ซึ่งเป็นสถาน
การณ์ที่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงอย่างน่าพอใจ ภายหลังที่นายทานากะแถลงตอนกลับจากจีนว่า สนธิสัญญา
ความมั่นคงจะ “ไม่ฟื้นขึ้นมาอีก”¹¹ ความพยายามของอเมริกาที่จะผลักให้ญี่ปุ่นได้ที่นั่งในคณะมนตรี
ความมั่นคง เมื่อฤดูใบไม้ร่วง ปี 1972 เป็นการจ่ายให้แก่คู่ขาไม่ใช้การปลดปล่อยตัว

ยิ่งไปกว่านั้นขอย้ำอีกครั้งว่า ในทุกบริเวณยกเว้นจีน ที่ญี่ปุ่นเข้าไปแสวงหาวัตถุประสงค์จะต้องถูกบังคับ
ให้ต้องมีความสัมพันธ์ที่เป็นเบียดเบียนวอชิงตันอยู่ นี่เป็นความจริงที่เกิดขึ้นในไซบีเรียเช่นเดียวกับใน
เอเชียอาคเนย์

ความข้อนี้จึงเป็นส่วนหนึ่งของการรื้อฟื้นความสัมพันธ์ใหม่ระหว่างญี่ปุ่นกับจีน ในปี 1972
แต่ข้อสำคัญที่ต้องย้ำก็คือการรื้อฟื้นความสัมพันธ์โตเกียว—ปักกิ่งนั้น เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลง
นโยบายของญี่ปุ่น และเป็นผลจากความสำเร็จในการรุกรุกทางการทูตของโจว เอิน ไหล เมื่อต้นปี 1970
โดยมุ่งที่จะให้ญี่ปุ่นคลายมือออกจากบริเวณที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์และการเมืองต่อปักกิ่งอย่าง
มากได้แก่ได้หัววันและตอนใต้ของเกาหลี การให้ข่าวบิดเบือนของสื่อมวลชนญี่ปุ่นและการปลดปล่อย

ของพรรคเสรีประชาธิปไตย ไม่อาจปกปิดความจริงที่ว่าญี่ปุ่นเป็นฝ่ายต้องยอมรับรองจีน และญี่ปุ่นเป็นฝ่ายต้องเปลี่ยนนโยบาย

เมื่อมองย้อนหลังไป เราสามารถจะมองเห็นผลกระทบของนโยบายต่างประเทศแบบปฏิวัติของจีน ได้ดีขึ้น นั่นคือดูว่า จีนใช้การมาเยือนของนิกสันไปกระตุ้นความไม่สบายใจของโตเกียว ดังนั้นจีนจึงสามารถเพิ่มแรงกดดันของการริเริ่มทางการทูตเป็นสองเท่าด้วยการใช้ “นิกสันช็อค” ตีกลับญี่ปุ่น แทนที่จะใช้ “โจวช็อค” หรือ “เมาช็อค” สองหมัดซ้อนจากโจว เอิน ไหลและริชาร์ด นิกสัน ทำให้ชนชั้นปกครองของญี่ปุ่นหมั่นคว้างด้วยความมั่นใจและเข้าใจได้ว่า นโยบายทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกันในสมัยของนายซาโต (โดยเฉพาะในบทที่ 5) ใช้ไม่ได้อีกต่อไปแล้ว ต้องระลึกรู้ไว้ด้วยว่า พรรคเสรีประชาธิปไตยนั้นก็มี ความต้องการเปลี่ยนแปลงนโยบายใหม่ในสมัยสุดท้ายที่ซาโตปกครองด้วย การเปลี่ยนนโยบายจีนต้องได้รับชัยชนะแน่ ๆ ในเมื่อประชาชนญี่ปุ่นส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการรักษาความสัมพันธ์ “ที่เป็นปรกติ”

วิกฤตการณ์นี้ประจวบกับระยะที่เกิดภาวะหดตัวทางเศรษฐกิจ ประกอบกับมีการต่อต้านการส่งสินค้าออกของญี่ปุ่นมากขึ้นในหลาย ๆ ส่วนของโลก (โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากประเทศนายทุนคู่แข่งชั้นของญี่ปุ่น) กับเกิดความไม่สบายใจในการแสวงหาวัตถุดิบส่งเข้ามาเพื่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจต่อไป ดังนั้นการริเริ่มของจีนในแง่หนึ่งก็นำไปสู่ความคับข้องใจของนโยบายญี่ปุ่นที่วางไว้นาน อีกด้านหนึ่งก็ช่วยให้มีลู่ทางแก้ปัญหาโครงสร้างของธุรกิจญี่ปุ่น ถ้าหากตลาดการค้าและวัตถุดิบของจีนสามารถเปิดให้ญี่ปุ่นได้ การเคลื่อนไหวก่อนหน้าญี่ปุ่นรับรองจีน แสดงให้เห็นว่าธุรกิจใหญ่ ๆ ของญี่ปุ่นเป็นตัวแทนของการเปลี่ยนแปลงในนโยบายรัฐบาล นายทานากะและคณะรัฐมนตรีส่วนมากของเขาอยู่ในกลุ่มชาวสุดของพรรคเสรีประชาธิปไตย¹² ซึ่งไม่มีวันจะเปลี่ยนนโยบายอย่างกลับหลังหัน ถ้าขาดการหนุนหลังและกดดันจากพวกนักธุรกิจใหญ่ ซึ่งยังคงคุมถุงเงินของพรรคอยู่

ไม่ต้องสงสัยเลยว่าพวกนักธุรกิจใหญ่ของญี่ปุ่นคงมีความคิดฝัน และความเชื่อเก่า ๆ และหลอกตัวเองในเรื่องเงินอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเป็นไปได้ของการส่งสินค้าออกไปจีน ซึ่งสาธารณรัฐประชาชนจีน จะไม่ยอมให้มีการค้าไม่สมดุลตั้งที่ญี่ปุ่นกระทำอยู่กับประเทศเช่นเกาหลีใต้ หรือพึ่งพาประเทศส่งสินค้าจนมากเกินไป (มากกว่าร้อยละ 20) อย่างไรก็ตาม พิจารณาจากการที่ญี่ปุ่นสามารถซื้อวัตถุดิบสำคัญจากจีนได้ ก็เป็นการแน่วว่าจะช่วยทวีการค้าระหว่างสองประเทศมากขึ้นในอนาคต ในขณะที่ปัจจุบันของระบบทุนนิยมในญี่ปุ่น ช่องทางที่จะได้วัตถุดิบโดยเฉพาะน้ำมัน ก็มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการได้ตลาดส่งสินค้าออก ข้อตกลงแลกเปลี่ยนสินค้าจำนวนค่อนข้างน้อยระหว่างโตโยต้ากับจีนเมื่อต้นปี 1972 โดยที่จีนจ่ายค่ารถบรรทุกโตโยต้าด้วยน้ำมันจึงนับว่าเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงอนาคต ในระหว่างเยือนจีน นายทานากะได้พูดถึงเรื่องน้ำมันเหมือนกัน แต่ในขณะที่เขียนอยู่นี้ยังไม่มียาละเอียดอะไรออกมา

ประเด็นสำคัญอีกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ ญี่ปุ่น-จีน ซึ่งยังไม่มีการชี้แจงอย่างชัดเจนในระหว่างการไปเยือนของนายทานากะ คือ เรื่องกรรมสิทธิ์เหนือเกาะเตียวู ตั้งแต่วาระสิ้นสุดตำแหน่งของนายซาโตเมื่อกลางฤดูร้อนมา จีนได้ผ่อนคลายการโจมตีพวกชนชั้นปกครองของญี่ปุ่น แต่ยังคงมุ่งอยู่ประเด็นเดียว คือ ให้รัฐบาลใหม่เลิกความสัมพันธ์อันกลมกลืนกับไต้หวันเสีย รายงานที่ไม่

เป็นทางการกล่าวก่อนการไปเยือนของนายทานาคะ นายโจว เอ็น ไหลได้แย้มให้รู้ว่าจีนจะเก็บเรื่อง เกาะเตี้ยวูไว้ก่อน เพื่อให้การเจรจาพื้นฐานกับญี่ปุ่นได้รับความสำเร็จ หลังจากการเดินทางไป จีนแล้วทางฝ่ายทานาคะเองก็มีรายงานเรื่องนี้เหมือนกัน ว่าโจว เอ็น ไหลไม่ยอมถกเถียงเรื่อง เกาะ เตี้ยวูกับเขาเลย นับเป็นเรื่องน่าประหลาดใจมาก ที่เรื่องนี้ไม่มีการตกลง ไม่มีปรากฏในแถลงการณ์ ฉบับไหน ๆ ของทางการเลย ทั้ง ๆ ที่การยึดครองของญี่ปุ่นบนเกาะนี้ถูกจีนโจมตีอย่างหนักมาเรื่อย จนถึงกลางปี 1972 และนอกจากนั้น เกาะนี้ยังตั้งอยู่ระหว่างกลางแหล่งน้ำมันในทะเลจีน และ ถ้าหากทั้งสองประเทศคิดที่จะร่วมมือกันในการค้นหาน้ำมันในอนาคต ก็น่าจะมีการหาทางออกให้กับ ปัญหานี้เสียก่อน

ความสัมพันธ์ของญี่ปุ่นต่อไต้หวันซึ่งเป็นประเด็นนามยกออกอยู่นั้น ได้ยุติลงเรียบร้อยด้วยกลไกทางการทูตเพียงเล็กน้อย หลังจากที่สามรถตัดไต้หวันออกจากคำแถลงการณ์ร่วมที่ชวาวายแล้ว นายทานาคะก็สามารถตกลงปัญหากับจีนได้ ถึงระดับแบ่งแยกประเด็นได้อย่างน่าทึ่ง โดยญี่ปุ่นประกาศไม่รับรองรัฐบาลก๊กมินตั๋งในไต้หวัน ในคำแถลงการณ์ร่วมของทางการกล่าวว่า “ญี่ปุ่นเข้าใจและยอมรับฐานะอันหนึ่งของรัฐบาลจีนอย่างเต็มที่ (ว่าไต้หวันเป็นส่วนหนึ่งในอาณาเขตของสาธารณรัฐประชาชนจีน)” แถลงการณ์ร่วมนี้ ไม่ได้มีผลยกเลิกสัญญาสันติภาพ ปี 1952 กับไต้หวันด้วย และคำแถลงนี้ได้ประกาศก่อนหน้าจะมีการตกลงกันก่อน โดยรัฐมนตรีต่างประเทศ โอฮิระ ในการประชุมที่ข่าวต่างวาระในวันเดียวกันนั้น รัฐบาลไต้หวันระงับความสัมพันธ์ทางการทูตในทันที โดยมองเห็นว่าเป็นการกระทำที่คิดโกงของรัฐบาลญี่ปุ่นในการละเลยพันธะผูกพันที่มีตามสนธิสัญญาเสียทั้งสิ้น¹³

ในขณะที่เขียนนี้ก็ยังเป็นการเร็วเกินไปที่จะมองเห็นรูปความสัมพันธ์ใหม่ของญี่ปุ่น-ไต้หวัน ก่อนที่ทานาคะจะเดินทางถึงจีน รัฐบาลไต้หวันได้เริ่มใช้มาตรการทางเศรษฐกิจเพื่อลดความผูกพันทางการค้าที่มีต่อญี่ปุ่นลง ไต้หวันอนุมัติเงิน 100 ล้านดอลลาร์ แก่บริษัทท้องถิ่นที่ปรารถนาจะซื้อวัตถุดิบจากประเทศอื่นที่ไม่ใช่ญี่ปุ่น และไม่ยอมอนุมัติให้ส่งซื้อสินค้าจากญี่ปุ่นมูลค่าเกิน 20,000 ดอลลาร์^{14*} เป็นที่รู้สึกกันว่าญี่ปุ่นคงจะดำเนินการค้ากับไต้หวันบนพื้นฐานคล้าย ๆ กับที่เคยค้ากับจีนก่อนสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต โดยผ่าน “บริษัทที่เป็นมิตร” กับข้อตกลงทำนอง “บันทึกข้อตกลงทางการค้า”

ขอล่าวซ้ำอีกครั้งว่า ผลประโยชน์ร่วมระหว่างญี่ปุ่นกับจีนที่พูดถึงข้างบนนั้นนั้น ไม่จำเป็นต้องมีความหมายอื่นมากไปกว่านี้ การรับรองและ “การมีความสัมพันธ์เป็นปรกติ” ล้วนเป็นผลประโยชน์แก่ญี่ปุ่นและสหภาพโซเวียตในปี 1925 แต่แน่นอนที่การกระทำดังกล่าวย่อมไม่ได้แสดงถึงการตกลง

* หมายเหตุผู้แปล

รัฐบาลสาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) ประกาศตัดเส้นทางบินระหว่างไต้หวันกับญี่ปุ่นทันทีหลังจากญี่ปุ่นลงนามในข้อตกลงการบินพลเรือนกับรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีน ในบักกิ่งวันนี้ (20 เมษายน 2517) รัฐบาลไต้หวันออกคำแถลงเรื่องนี้หลังจากเจรจาต่อรองกับญี่ปุ่นเป็นเวลาประมาณ 1 ปี 6 เดือนไม่เกิดผล

เจ้าหน้าที่ญี่ปุ่นแถลงในโตเกียว คาดว่าจะเปิดการบินระหว่างญี่ปุ่นกับจีนแผ่นดินใหญ่ได้ภายในเวลา 6 เดือน ขณะเดียวกันรัฐมนตรีต่างประเทศ โอฮิระ เปิดเผยว่าญี่ปุ่นยังคงตั้งใจที่จะพยายามเปิดสายเส้นทางบินกับไต้หวันต่อไป (ประชาชาติไทย, 21 เม.ย. 17).

ร่วมกันในประเด็นการเมืองชั้นพื้นฐาน และเป็นจริงโดยเป็นสัญญาณของการเริ่มกวาดล้างพวกหัวรุนแรงและคอมมิวนิสต์ในญี่ปุ่นเป็นการใหญ่ คณะรัฐบาลที่รับรองจีนในปี 1972 ก็ยังเป็นตัวแทนกลุ่มปฏิกิริยาของพรรคเสรีประชาธิปไตยอยู่ การอ้างถึง “ความยุ่งยากสมัยสงคราม” ที่ญี่ปุ่นกระทำแก่จีนของนายทานากะเมื่อแต่แรกนั้น ไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นการพิจารณาโดยละเอียดจากบันทึกอันยาวนานของการรุกรานจีน และชาติจีน โดยที่บรรพบุรุษของผู้นำชุดปัจจุบัน (หรือที่จริงแล้ว ในบางกรณีก็คือบุคคลคนเดียวกัน) ต้องรับผิดชอบ¹⁵

ถึงแม้การคืนดีกับจีนของนายทานากะต้องกระทบถึงความสัมพันธ์ระหว่างโตเกียว — ไทเป ข้อสำคัญที่พึงสังเกต คือ รัฐบาลใหม่ของญี่ปุ่นได้เพิ่มการเชื่อมโยงกับรัฐบาลเชอูลมาทซ์ รัฐมนตรีต่างประเทศไอฮิระเข้าร่วมประชุมระดับรัฐมนตรีครั้งที่ 6 ระหว่างญี่ปุ่น — สาธารณรัฐเกาหลี ที่เชอูล ในวันที่ 5 และ 6 กันยายน 1972 เพื่อเป็นการตอบแทนที่ญี่ปุ่นให้รัฐบาลเกาหลีกู้เงินจำนวน 170 ล้านดอลลาร์ และพิจารณาจะให้อีก 135 ล้านดอลลาร์ รัฐบาลปักกิ่งยี่ได้ลงนามใน “ข้อตกลงเรื่องกรรมสิทธิ์เหนือกิจการอุตสาหกรรม” ซึ่งมีผลให้ญี่ปุ่นสามารถขยายผลประโยชน์ครอบคลุมำเศรษฐกิจเกาหลีได้มากขึ้น เกาหลีเหนือได้ประณามข้อตกลงกันยายน 1972 โดยกล่าวว่า ข้อตกลงนี้

“ชี้ให้เห็นว่าผู้นำชุดปัจจุบันของญี่ปุ่นยังไม่ยอมละทิ้งจากแนวทางการรุกราน ที่อดีตนายกรัฐมนตรีซาโตและนักนิยมทหารอื่นๆ ใช้ในความพยายามอย่างสุดกำลัง ที่จะเอาเกาหลีใต้ลงไปเป็นเบี้ยล่าง และทำให้ความทะเยอทะยานของนักนิยมทหารที่จะขยายออกไปต่างประเทศเป็นจริงให้ได้ตามการชักนำของจักรวรรดินิยมอเมริกา”¹⁶

จึงเป็นการสมเหตุสมผลที่จะสรุปว่า การลดความสัมพันธ์กับได้หันอาจนำไปสู่การเพิ่มความสัมพันธ์กับเกาหลีใต้

สถานการณ์ใหม่ที่ไม่แน่นอนในตะวันออกไกล ก็คงไม่อาจป้องกันให้รัฐบาลญี่ปุ่นขยายความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนเกาหลีได้ แม้เชอูลจะเป็นปฏิปักษ์กับการกระทำอันนี้ก็ตาม ทั้งนายนาทาโซเน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมระหว่างประเทศ และเคดันเร็น (Keidanren) ต่างก็สนับสนุนอย่างถึงที่สุดในการขยายการค้ากับเปียงยาง แล้วการค้าของญี่ปุ่นกับเกาหลีเหนือในระยะ 6 เดือน จากมกราคมถึงมิถุนายน 1972 ก็ได้เพิ่มมากกว่าระยะเวลาเดียวกันในปี 1971 ถึงร้อยละ 75.3

ความสัมพันธ์ของญี่ปุ่นกับเกาหลี มีเค้าว่าจะแสดงให้เห็นอย่างมีหลักฐานชัดเจนถึงความสัมพันธ์ของญี่ปุ่นที่มีต่อเอเชียโดยทั่วไป ญี่ปุ่นได้พยายามจะขยายการค้าทั้งกับเกาหลีเหนือและใต้ด้วยการถือทางเสื่ออยู่ระหว่างความพยายามอันไร้ประสิทธิภาพของเกาหลีใต้ ที่พยายามจะจำกัดการค้าระหว่างโตเกียวกับเกาหลีเหนือ และจากการประท้วงทางการเมืองของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนเกาหลีที่รู้สึกกระทบกระเทือนอย่างมากในการที่ญี่ปุ่นปีบรัดเศรษฐกิจเกาหลีใต้มากขึ้น ที่น่าสนใจก็คือการประยุกต์หลักการของโจว เอิน ไหลในกรณีเกาหลีใต้จะถูกถูกระงับไปชั่วคราว อย่างไรก็ตาม จีนหยุดพูดถึงหลักการดังกล่าวเมื่อทานากะเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสี่สัปดาห์หลังจากซาโต ที่จริงแล้วการ

รังเกียจบริษัทเอกชนญี่ปุ่นแต่ “ยอมรับ” รัฐบาลญี่ปุ่น ซึ่งในเวลาเดียวกันนั้นก็เป็นตัวแทนหลักที่คำจูน
เผด็จการบังกุเออิเอาไว้ ดูเป็นเรื่องไม่ค่อยสมเหตุสมผลเลย

ในบรรดาประเทศเอเชียอาคเนย์ที่เหลือทั้งหมดก็เช่นเดียวกัน ที่ไม่มีเหตุผลอันควรให้คิดได้เลยว่า
นโยบายของญี่ปุ่นที่วางอยู่บนหลักการทุนนิยมอย่างแท้จริงจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากได้ ในฟิลิปป-
ปีนส์ผลประโยชน์ของธุรกิจญี่ปุ่นมีความเกี่ยวพันอย่างแน่นแฟ้นในระบบเผด็จการมาร์คอส เช่นเดียวกับ
อินโดนีเซีย ก่อนหน้าที่นายซาโตจะออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเล็กน้อย ซูฮาร์โตได้เดินทาง
ไปโตเกียวอย่างเรียบง่าย เป็นเวลาหนึ่งอาทิตย์ ในเดือนพฤษภาคม 1972 เพื่อกระชับความสัมพันธ์
ระหว่างอุตสาหกรรมน้ำมันของญี่ปุ่นกับกลุ่มผู้บริหารประเทศในจารีกาต้า ซาโตให้ซูฮาร์โตกู้เงิน 300
ล้านดอลลาร์ ในเวลาเดียวกัน รัฐมนตรีการค้าต่างประเทศและอุตสาหกรรมของนายซาโต คือ นาย
ทานากะก็พยายามผลักดันพระราชบัญญัติพิเศษให้ผ่านรัฐสภา พระราชบัญญัตินี้จะอนุมัติให้เงินพิเศษแก่
รัฐวิสาหกิจการพัฒนาปิโตรเลียม ถึง 1.5 พันล้านดอลลาร์ ในวันที่ 23 พฤษภาคม 1972 ทานากะกล่าวใน
ที่ประชุมใหญ่ของเคตันเร็น ต่อหน้าผู้นำทางการค้า ประกาศ “โปรดใช้เงินอย่างสมฐานะและอิสระ”¹⁷
ถึงแม้ทานากะได้ตกลงในการดัดแปลงนโยบายที่เกี่ยวกับจีน แต่คงจะผิดถ้าคิดว่าทั้งนี้จะช่วยลดบ-
บาทของจักรวรรดินิยมญี่ปุ่นในเอเชียอาคเนย์ทั้งหมดลงไปได้ แน่نون ที่การเปลี่ยนแปลงในรูปแบบ
ของจักรวรรดินิยมจะต้องเกิดขึ้นจากการต่อต้านสินค้าญี่ปุ่นที่เพิ่มมากขึ้นในตลาดเอเชียอาคเนย์ รัฐบาล
ญี่ปุ่นจึงกำลังเปลี่ยนไปสนับสนุนนโยบายการพัฒนาระยะยาวในภูมิภาคนี้ แต่สำหรับพันธมิตรแบบนี้ ควร
ระลึกไว้ด้วยว่า รัฐบาลและธุรกิจญี่ปุ่นจะต้องมีความเชื่อใจในความมั่นคงของภูมิภาคแถบนี้ และคาด
ไว้ว่าการเรียกร้องใหม่อีกที่จะให้ทหารมาประกันสภาพคงที่ของเอเชียอาคเนย์คงจะมีขึ้นแน่¹⁸

โดยธรรมชาติแล้ว ข้อคำนึงดังกล่าวไม่ได้ประยุกต์เข้ากับความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับสหภาพโซ-
เวียต ในภาคผนวก 1 ได้พูดถึงหลักใหญ่ของการพัฒนาเศรษฐกิจในความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศ
แล้ว ข้อตกลงไซบีเรียน่าจะมีผลทางด้านการเมืองเช่นเดียวกับทางเศรษฐกิจด้วย ขณะนี้สหภาพโซเวียต
มีทหารอยู่ 50 กองตามชายแดนจีน (1/3 ของทหารทั้งหมด) และต้องการท่อน้ำมันสายทวยเมน—แปซิ-
ฟิกอย่างมาก เพื่อจะได้สามารถลำเลียงน้ำมันไปให้กองทหารจำนวนมากในไซบีเรีย โดยธรรมชาติแล้ว
จีนไม่น่าจะยินดีในข้อตกลงของญี่ปุ่นต่อท่อน้ำมันนี้ การตัดสินใจในประเด็นเหล่านี้คาดว่าจะเป็น
ในราวฤดูหนาวของปี 1972—1973 เนื่องจากโตเกียวและมอสโกได้ประกาศเจตนารมณ์ที่จะลงนามใน
สัญญาสันติภาพในเวลานั้น

ประเด็นหลักอื่นๆ ในสนธิสัญญาสันติภาพโซเวียต—ญี่ปุ่น ได้แก่เรื่องเกาะทั้ง 4 คือ กุนาชิริ (Kuna-
shiri) เอโตโรฟู (Etorofu) ชิโกตัน (Shikotan) และ ฮาโบไม (Habomai) ญี่ปุ่นพยายามบีบให้คืนเกาะ
เหล่านี้โดยถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการต่อรองกับโครงการไซบีเรีย หลังจากเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี
เล็กน้อย นายทานากะได้ขอให้กระทรวงการคลังเพิ่มเงินทุนกว่าสองเท่าเพื่อใช้ในการรณรงค์เรียกร้อง
เอาเกาะที่ญี่ปุ่นเรียกว่า “หมู่เกาะทางเหนือ” กลับคืนมา¹⁹ หลังจากสัญญา “การมอบคืน” โอกินาวา
สำเร็จลง และสามารถตกลงอย่างเป็นทางการกับจีนได้ รัฐบาลทานากะได้เปลี่ยนจุดรวมของชาตินิยม

ญี่ปุ่นอย่างรวดเร็ว และมุ่งมันไปที่การรณรงค์ต่อต้านรัฐเซียซึ่งได้รับการสนับสนุนทางการเงินอย่างดี โดยสามารถจะเพิ่มหรือลดก็ได้ตามความต้องการของสำนักนายกรัฐมนตรี

การใช้ประโยชน์จากปัญหาอาณาเขตเพื่อสร้างความหลงชาติ เป็นตัวอย่างที่ดีของความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างนโยบายภายในกับภายนอกประเทศ ในทำนองเดียวกันก็ต้องตระหนักว่าการที่ธุรกิจใหญ่กับพรรคเสรีประชาธิปไตยบังคับให้นายกรัฐมนตรีและนโยบายเรื่องเงินต้องเปลี่ยนไป ก็เพราะพวกนั้นเห็นว่านี่เป็นวิธีเดียวที่จะกู้ฐานะอันย่ำแย่ในการเลือกตั้งภายในประเทศได้ ในตอนปลายสมัยของนายซาโต ผู้สนับสนุน (หมายถึงความถึงผู้สนับสนุนนายซาโตโดยส่วนตัว และสนับสนุนนโยบายของคณะรัฐบาลซาโต) เขามีเพียงร้อยละ 12 เท่านั้น ในการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อปี 1969 พรรคเสรีประชาธิปไตยได้คะแนนสนับสนุนน้อยกว่า 1/3 โดยที่มีผู้ไปลงคะแนนเสียงน้อยกว่าครึ่งหนึ่งของผู้มีสิทธิลงคะแนนทางพรรคจึงเริ่มมองเห็นอันตรายในการเสียที่นั่งในสภาท้องถิ่น (ซึ่งมีความสำคัญอยู่บ้างในญี่ปุ่น) ซึ่งกำลังลุกลามไปสู่สภาระดับชาติ “ค่า” ของการสร้างความสัมพันธ์ปรกติกับจีนคือการลดความรู้สึกเป็นปรีภยของฝูงชนที่มีต่อการปกครองของพรรคเสรีประชาธิปไตย การอ่อนข้อให้ของหนังสือพิมพ์ทั้งประเทศ รวมทั้งพรรคฝ่ายค้านสำคัญ ๆ เช่น พรรคสังคมนิยมญี่ปุ่น และพรรคคอมมิวนิสต์แห่งญี่ปุ่น แต่ฐานะของพรรคเสรีประชาธิปไตยในเรื่องเกาะเตียวยู นับเป็นตัวอย่างที่เด่นชัดมากในกรณีนี้²⁰

แต่การแพร่ภาพการเยือนจีนของนายทานากะโดยสื่อมวลชนนานาชาติ ก็มีอาจปิดความจริงที่ว่า คณะรัฐมนตรีชุดแรกของเขาอยู่ในกลุ่มขวาสุด โดยเฉพาะในตำแหน่งสำคัญในประเทศ นอกจากนายทานากะและนากาโซเน ซึ่งได้แสดงให้เห็นทัศนคติของเขาข้างบนนี้แล้ว ในกระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมระหว่างประเทศ ฝ่ายขวาที่สำคัญสองคนได้กุมตำแหน่งสำคัญในรัฐบาลเหมือนกัน กล่าวคือ นายคิมูระ ทาเคโอ เป็นประธานสภาความมั่นคงแห่งชาติ และนายอินาบะ โอซามู (Inaba Osamu) เป็นรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ อินาบะเป็นฝ่ายขวาที่ลือชื่อจึงทำให้คาดคะเนได้ว่าคงจะดำเนินนโยบายการศึกษาที่เป็นปฏิกริยาที่สุดของรัฐบาลนายซาโตต่อไป²¹ ชั้นส่วนของการต่อเนื่องระหว่างนายซาโตกับทานากะแข็งแรงแรงมาก ควรจะระลึกไว้ด้วยว่า นายทานากะนั้นไม่เพียงแต่เคยเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมระหว่างประเทศ แต่ก่อนหน้านั้นเขาก็เคยเป็นเลขาธิการพรรคเสรีประชาธิปไตยภายใต้การนำของซาโต ในตำแหน่งนี้เองที่เขาเป็นบุคคลสำคัญเบื้องหลังความสำเร็จแบบปฏิกริยาของรัฐบาลซาโต ในการให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ครั้งแรกหลังจากเข้ารับตำแหน่งประธานพรรคเสรีประชาธิปไตย นายทานากะได้ออกโรงด้วยการสดุดี “ผลงานอันยิ่งใหญ่” ของซาโต ได้แก่ การสรุปสนธิสัญญา ญี่ปุ่น-เกาหลีใต้ ผลักดันให้กฎหมายพิเศษต่อต้านนักศึกษาผ่านรัฐสภาไปได้ และสนธิสัญญา “มอบคืน” โอกินาวา²² แน่นนอน นายทานากะเป็นคู่ขาและที่ปรึกษาของซาโตในผลงานเหล่านี้ทั้งสิ้น

วันที่เขาได้เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี นายทานากะได้เจรจากับผู้นำกลุ่มเคตันเร็นและเคไซ โดยุไค ในการพบปะกันระหว่างอาหารเช้าเมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม 1972 ในกรณีที่พวกนั้นต้องการคำรับรองอีกครั้งว่าเขายินดีที่จะร่วมมือด้วย นายทานากะได้บอกว่าเขาจะให้รัฐบาลเพิ่มความช่วยเหลือแก่การธุรกิจมากขึ้น “เพื่ออบรมจิตใจแบบนักธุรกิจให้แก่ข้าราชการพลเรือน (ข้าราชการจาก) แต่ละ

หน่วยงานรัฐบาลจะถูกส่งไปศึกษากิจการธุรกิจ” เขาบอกแก่ผู้ร่วมสนทนา และรัฐบาลจะใช้ความพยายามอย่างมากในการส่งเสริมการขยายตัวในต่างประเทศ จนถึงบัดนี้ หน่วยงานรัฐบาลในต่างประเทศได้แสดงอาการเอ็นซาดอบริษัทที่ขยายในต่างประเทศ ในอนาคตพวกนั้นจะให้ความช่วยเหลือที่เป็นประโยชน์²³ ผู้นำไซไก (Zaikai) ได้แสดงความหวังว่าความนิยมในตัวแทนาเกะในประเทศจะช่วยลดอิทธิพลของขบวนการมวลชนที่ต่อต้านสิ่งแวดลอมเป็นพิษ และประเด็นทำนองนี้ได้

ขณะนี้ยังเร็วเกินไปที่จะมองเห็นว่ายุทธศาสตร์ของพรรคเสรีประชาธิปไตย ได้รับความสำเร็จมากน้อยเพียงไหน แน่นอนที่บันทึกความนิยมในตัวนายทานาเกะคงไม่มีผลเสียต่อพรรคเสรีประชาธิปไตยในการเลือกตั้งทั่วไป แต่บันทึกผลงานของรัฐบาลโตเกียวในเรื่องพื้นฐานของปัญหาภายในประเทศ ซึ่งมีผลกระทบต่อชีวิตของคนญี่ปุ่นจะเป็นประเด็นที่ร้ายแรงอันหนึ่ง การกลับเข้าครองอภินาวาภายหลัง “การมอบคืน” ในเดือนพฤษภาคม 1972 เป็นประสบการณ์ที่เหี้ยมแห่ง โศกนาฏกรรม และความทารุณของการหลอกลวงครั้งนี้ ได้ประทับรอยลึกลงไปใหม่คนญี่ปุ่น ยิ่งกว่านั้น นายทานาเกะยังทำตัวเป็นพ่อเลี้ยงของวงการธุรกิจ โครงการของเขาในการแก้ไขปัญหาค้นแล้วร้ายของสิ่งแวดลอมเป็นพิษในญี่ปุ่นในหลักใหญ่ก็คือ การกระจายสิ่งแวดลอมเป็นพิษไปให้ทั่วส่วนที่เหลือของประเทศ (เรียกว่า การกระจายจากศูนย์กลาง) เขาไม่มีเจตนาหรือความสามารถที่จะกลับนโยบายของธุรกิจใหญ่ๆ ซึ่งมีผลเสียโดยตรงต่อผลประโยชน์ของมวลชน การที่คนอย่างอินามาเข้ามารับผิดชอบการศึกษา ทำให้คาดคะเนได้ว่าการดัดขึ้นักศึกษา และใช้นโยบายปฏิกริยาในวงการศึกษาทั่วประเทศคงจะมีมากขึ้น พร้อมกับย้าถึงลัทธิหลงชาติกับนิยมทหารมากขึ้น ลัทธิหลงชาติอาจได้รับการสนับสนุนจากพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองฉบับใหม่ งบประมาณอาวุธยุทธรภัณฑ์ใหม่ได้เพิ่มขึ้นอีกร้อยละ 22 จักรวรรดินิยมยังคงยืนฝงาดอยู่

3 ตุลาคม 1972.

บันทึกท้ายเล่ม

คำย่อแหล่งนิตยสารอ้างอิง

BCAS	: Bulletin of Concerned Asian Scholars
FEER	: Far Eastern Economic Review
JCA	: Journal of Contemporary Asia
JEJ	: Japan Economic Journal (วารสารรายสัปดาห์ ภาษาอังกฤษของ นีออน เคอิไซ ชิมบุน)
JER	: Japan Economic Review
JI	: Japan Interpreter (เดิมเป็น Journal of Social and Political Ideas in Japan)
JQ	: Japan Quarterly (ของอาซาฮี)
NLR	: New Left Review
PR	: Peking Review
PR & WET	: Pacific Research and World Empire Telegram
TKP	: Ta Kung Pao
WSJ	: Wall Street Journal

บันทึกบทที่ 1

1. Talcott Parsons, "Population and Social Structure" ใน Douglas G. Haring ed., **Japan's Prospects**, Cambridge, Mass., 1946
2. เป็นการร่วมประกอบการทางการเงิน-อุตสาหกรรม ไซบัตสูก่อนหน้าปี ค.ศ. 1945 อยู่ภายใต้การควบคุมใกล้ชิดของพวกบริษัทครองพันตระกูลต่าง ๆ ไซบัตสุมัยหลังสงครามรวมตัวกันอย่างหลวม ๆ โดยมีธนาคารเป็นหลักสำหรับงานวิเคราะห์ศึกษาในเรื่องนี้ โปรดดู **Pacific Notebook**, vol. 3, no. 1, ธันวาคม 1971-มกราคม 1972, หน้า 1
3. ยกเงินที่ระบุไว้ ตัวเลขเหล่านี้และที่กล่าวถึงต่อไป เอามาจากนิตยสาร **FEER** no. 27 3 กรกฎาคม 1971 หน้า 74-76 และ 90 และจาก **FEER** no. 34, 21 สิงหาคม 1971 หน้า 37 เครื่องแสดงถึงความยุ่งยากในการประเมินการลงทุนของต่างประเทศในญี่ปุ่น คือว่าคณะกรรมการพิเศษของการตลาดร่วมยุโรป (EEC) ว่าด้วยการลงทุนของประเทศสมาชิกในญี่ปุ่นยอมรับว่าไม่สามารถหาตัวเลขของทุนทั้งสิ้นของประเทศองค์การตลาดร่วมยุโรปในญี่ปุ่นได้ ตัวเลขปี 1969 (การลงทุนใหม่ของประเทศองค์การตลาดร่วมยุโรปในญี่ปุ่นในปีนั้นโดยเฉพาะ) เป็นจำนวนเล็กน้อยมาก คือเพียง 17 ล้านดอลลาร์ ในจำนวนนี้ 11 ล้านดอลลาร์เป็นของอิตาลี โปรดดู **The Times**, 26 ตุลาคม 1970
4. **Survey of Current Business**, vol. 51, no. 10, ตุลาคม 1971 หน้า 21
5. เท่าที่ทราบ ไม่มีงานศึกษาถึงเรื่องโครงสร้างของบรรดาบริษัทที่มี "ฐานเงินเยน" เหล่านี้ โดยที่ยังมีข้อจำกัดการส่งเงินทุนออกนอกประเทศญี่ปุ่นอยู่อย่างเข้มงวด บริษัทพวกนี้จึงไม่อาจเปรียบเทียบได้โดยสิ้นเชิง กับอย่างเช่นบริษัทสาขาภายใต้การควบคุมของสหรัฐในยุโรปตะวันตก
6. บริษัททะเบียนบัญชีเงินสดแห่งชาติ (ญี่ปุ่น) ร้อยละ 70 เป็นของบริษัทในสหรัฐอเมริกา
7. "ภายหลังการยอมจำนน บริษัทเคโรสแตนดาร์ด ออยล์ ทั้งหลายพากันปรากฏตัวอย่างรวดเร็ว ในฐานะเป็นนักลงทุนต่างประเทศใหญ่ที่สุดในญี่ปุ่น พร้อมด้วยอำนาจครอบคลุมเหนืออุตสาหกรรมน้ำมัน นับเป็นการเดินแต้มที่ถูกต้องจังหวะเวลา ด้วยเหตุนี้ต่อมาญี่ปุ่นก็ได้กลายเป็นประเทศส่งออกน้ำมันเข้าที่ใหญ่ที่สุดของโลก" (John G. Roberts, "The American Zaibatsu", **FEER**, no. 30, 1971 หน้า 51) รอเบิร์ตส์ให้ตัวเลขการควบคุมของต่างประเทศในตลาดญี่ปุ่นร้อยละ 70 ในปี ค.ศ. 1970 ซึ่งคงจะเป็นในด้านการกลั่นน้ำมัน บริษัทซึ่งมีปริมาณ

- จำหน่ายผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียมมากที่สุดในญี่ปุ่น คือ นิปปอน ออยล์ เป็นหุ้นส่วนอยู่กับบริษัทยักษ์ใหญ่ของสหรัฐอเมริกา คือ คาลเทกซ์ สมุดปกขาวของรัฐบาลญี่ปุ่น เดือนตุลาคม 1971 ว่าด้วยทรัพยากร ประมาณว่า ทุนอเมริกันควบคุมการจำหน่ายน้ำมันดิบเข้าประเทศญี่ปุ่น ร้อยละ 80 (The Times 8 ตุลาคม 1971) อีกวาร ร้อยละ 10 ถูกควบคุมอยู่ด้วยทุนต่างประเทศแหล่งอื่นๆ (JEJ no. 475, 1 กุมภาพันธ์ 1972 หน้า 20)
8. JEJ no. 463, 9 พฤศจิกายน 1971 หน้า 14
 9. แหล่งอ้างอิงเดียวกัน หน้า 4
 10. FEER no. 32, 7 สิงหาคม 1971 หน้า 66–67 FEER no. 5, 30 มกราคม 1971 — Newsweek 3 พฤษภาคม 1971 และ Times 10 พฤษภาคม 1971 ศึกษาสำรวจถึงอุตสาหกรรมรถยนต์ ญี่ปุ่น
 11. Herbert P. Bix "The Security Treaty System and the Japanese Military—Industrial Complex", BCAS, vol. 2, no. 2, มกราคม 1970
 12. แหล่งอ้างอิงเดียวกัน หน้า 39 ซึ่งนำมาจาก G.R. Hall and R.E. Johnson, Transfers of U.S. Aerospace Technology to Japan, Rand Corporation, 1968 หน้า 13
 13. The Times 15 กรกฎาคม 1970 โดยอาศัยบริษัทสาขาอังกฤษ—ฝรั่งเศส คือ Turbomeca บริษัท Rolls Royce เข้าไม่มีส่วนทำการผลิตเครื่องยนต์สำหรับเครื่องบินต่อสู้ชนิดเร็วกว่าเสียงแบบใหม่ของญี่ปุ่น คือ XT₂ (The Times 23 มีนาคม 1971)
 14. JEJ no. 459, 12 ตุลาคม 1971 หน้า 4
 15. โปรดดู JEJ no. 478, 22 กุมภาพันธ์ 1972 หน้า 12
 16. Asahi Journal 4 มิถุนายน 1971
 17. สมุดปกขาวของรัฐบาลญี่ปุ่นว่าด้วยเทคโนโลยีที่นำเข้าประเทศ ปี 1972 ตามที่อ้างถึงใน JEJ vol. 10 no. 477, 15 กุมภาพันธ์ 1972 หน้า 10 ข้อความรู้ทั้งหมดต่อๆ ไปมาจากแหล่งอ้างอิงเดียวกัน แผนผังแสดงส่วนประกอบของเทคโนโลยีที่นำเข้าประเทศญี่ปุ่น ปรากฏใน JEJ vol. 10 no. 478, 22 กุมภาพันธ์ 1972 หน้า 20 นิตยสารลงรายชื่อที่สมบูรณอยู่เป็นประจำของการร่วมกิจการกันทั้งหมด (การลงทุน การออกบัตรอนุญาต ฯลฯ) ที่กลุ่มผลประโยชน์ของญี่ปุ่นดำเนินการ เพื่อแสดงถึงความรวดเร็วของการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ ควรจะกล่าวเพิ่มเติมไว้ด้วยว่า รายได้ของญี่ปุ่นในปี 1970 เพิ่มขึ้นเท่าตัว จาก 34 ล้านดอลลาร์ในปี 1969
 18. FEER no. 5, 1971—The Times 11 กันยายน 1968 รายงานผลสำรวจอันเป็นประโยชน์เกี่ยวกับข้อตกลงการออกบัตรอนุญาต ระหว่างสหราชอาณาจักรกับญี่ปุ่น
 19. ตอนใกล้จะสิ้นปี 1971 มีธนาคารต่างประเทศอยู่ในญี่ปุ่น 74 ธนาคาร มากกว่าเท่าตัวของในปี 1968 ซึ่งมี 34 ธนาคาร เงินฝากทั้งสิ้นของธนาคารต่างประเทศเหล่านี้ถึงวันที่ 31 ธันวาคม 1970 เท่ากับเพียงร้อยละ 1.2 เท่านั้นของเงินฝากธนาคารญี่ปุ่นทั้งหมดรวมกัน และเท่ากับร้อยละ 2.5 ของเงินกู้ (JEJ no. 1462, 2 พฤศจิกายน 1971 หน้า 20) ธนาคารชั้นนำของญี่ปุ่น เพิ่งจะมารวมเข้าเป็นสองกลุ่มใหญ่เมื่อเร็วๆ นี้เอง ซึ่งมีบทบาทระหว่างประเทศสำคัญในการสนับสนุนธุรกิจของญี่ปุ่น กล่าวคือ Associated Bank International (บริษัทค้าประกันโนมูระ ธนาคารมิตซูชิ ธนาคารซันวา ธนาคารนิปปอน กังโย ธนาคารไดอิชิ) และ Japan International Bank (ธนาคารฟูจิ ธนาคารมิตซูบิชิ ธนาคารสุมิโตโม ธนาคารโตไค บริษัทค้าประกันนิคโค บริษัทค้าประกันยามะอิ)
 20. T.F.M. Adams, A Financial History of Modern Japan, Tokyo, 1964 หน้า 298
 21. Chitoshi Yanaga, Big Business in Japanese Politics, New Haven and London, 1968 หน้า 266
 22. ตามประมาณครั้งล่าสุด คือร้อยละ 3.039 (2,145 ล้านดอลลาร์) ของการลงทุนเอกชนอเมริกัน อยู่ในประเทศ "กำลังพัฒนา" ในเอเชีย (ไม่รวมตะวันออกกลาง) ในปี 1969 (Ashok Kapoor, "The Understanding Gop, "FEER 16 กันยายน 1972 หน้า 41–42 จากหนังสือของเขาที่กำลังตีพิมพ์เรื่อง Foreign Investment in Asia) ควรสังเกตว่าสถิติทางราชการของญี่ปุ่น บางครั้งรวมเอาญี่ปุ่นเข้าไปด้วยได้หัวเรื่อง "เอเชียอาคเนย์" ด้วยเหตุนี้สมุดปกขาว ว่าด้วยการค้าของกระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมระหว่างประเทศ ปี 1971 หน้า 366 จึงประมาณว่า ถึงตอนสิ้นปี 1969 ประมาณร้อยละ 4.8 (3,363 ล้านดอลลาร์) ของการลงทุนในต่างประเทศทั้งสิ้น

ของสหรัฐ (70,762 ล้านดอลลาร์) อยู่ในย่านที่ถนนเรียกว่า “เอเชียอาคเนย์” ตัวเลขนี้รวมการลงทุนของสหรัฐในญี่ปุ่น (1,218 ล้านดอลลาร์ในตอนนั้น) ซึ่งมากกว่าหนึ่งในสามของทั้งหมด และเป็นส่วนที่เพิ่มพูนขึ้นอย่างรวดเร็ว ระหว่างทศวรรษ 1960 Kawata Tadashi ในบทความเรื่อง “South-East Asia and The Japanese Economic Thrust” (Sekai, พฤศจิกายน 1971 หน้า 193–207) กล่าวว่า การลงทุนของสหรัฐในภูมิภาคนี้ (คงหมายถึงเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมทั้งญี่ปุ่น) ลดลงจาก 3,570 ล้านดอลลาร์ในปี 1967 เป็น 3,160 ล้านดอลลาร์ในปี 1969 การคำนวณของ Newsweek สำหรับเดือนตุลาคม 1971 ที่ว่า “การลงทุนโดยตรงทางเศรษฐกิจของสหรัฐในภูมิภาค (เอเชียอาคเนย์) รวมทั้งสิ้นมากกว่า 1.5 พันล้านดอลลาร์” (Newsweek 27 กันยายน 1971 หน้า 15) ดูเหมือนจะค่อนข้างต่ำไปเป็นว่าเดิมพันผลประโยชน์ของอเมริกาในภูมิภาคนี้มีอยู่เพียงราวร้อยละ 2 ของการลงทุนในต่างประเทศทั้งสิ้น (The Times 20 มกราคม 1972 ให้ตัวเลขการลงทุนในต่างประเทศของสหรัฐไว้ 78,000 ล้านดอลลาร์ หรือ 31,200 ล้านดอลลาร์) Newsweek อ้างถ้อยแถลงของเจ้าหน้าที่อเมริกันผู้หนึ่งว่า “ข้าพเจ้าคิดว่าอาจพูดได้ว่า บ่อน้ำมันและโรงงานอเมริกันเหล่านี้จะให้หลักประกันสำหรับผลประโยชน์ต่อเนื่องระยะยาวของอเมริกาในเอเชียอาคเนย์ ดีเสียยิ่งกว่าฐานทัพอากาศในประเทศไทยมากมายนัก”

บันทึกบทที่ 2

1. Warren S. Hunsberger, *Japan and the United States in World Trade*, New York, 1964 หน้า 111 ฮันส์เบอร์เจอร์ เป็นอนุรักษนิยม แต่ก็ได้ให้ภูมิหลังละเอียดลออมากเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการเมือง ในการค้าระหว่างสหรัฐ–ญี่ปุ่น
2. แหล่งอ้างอิงวันกัน หน้า 113, 129–131 ฮันส์เบอร์เจอร์ย้ำถึงความสำคัญของ “การหลีกเลี่ยงสินค้าเข้าที่ไม่จำเป็นตามที่ถือปฏิบัติกันมา” ของญี่ปุ่น
3. The Times 8 ตุลาคม 1971
4. JEJ. no. 474, 25 มกราคม 1972 หน้า 1—Miyoshi Shuichi, “Japan’s Resources at a Turning Point.” JQ. vol. 18, no. 3, 1971 หน้า 342
5. The Times 9 มีนาคม 1971
6. The Times 8 เมษายน 1971, จนถึงปี 1971 การอุปโภคใช้น้ำมันของโลกทวีขึ้นสม่ำเสมอ ร้อยละ 10 ต่อปี และอัตราเพิ่มขึ้นค่อนข้างเป็นอิสระจากอัตราการขยายของการค้าของโลกโดยส่วนรวม อย่างไรก็ตาม การตกต่ำอย่างหนักในการค้าของโลก ปี 1971 ก็มีผลกระทบการผลิตน้ำมันทั่วโลกยิ่งกว่าที่คาดคิดกันไว้ (The Times, 4 มกราคม 1972)
7. Chitoshi Yanaga, *Big Business in Japanese Politics* หน้า 202
8. แหล่งอ้างอิงวันกัน หน้า 204
9. Yanaga แหล่งอ้างอิงเดียวกันหน้า 225–6, 227 หน้า 228 แบ่งซอยตัวเลขรายการต่าง ๆ ของญี่ปุ่นที่มีส่วนในการตกลงกับเวียดนามใต้ บัญชีรายการนี้เป็นประโยชน์ช่วยให้มองเห็นแนวแบ่งแยกภายในกลุ่มชนชั้นปกครองของญี่ปุ่น กับพหุชาและลาว (ดูตอนต่อไป) ไม่ได้เรียกร้องค่าชดเชย เพราะว่าการดินแดนเหล่านี้ (เช่นเดียวกับเวียดนาม) มิได้ถูกทำลายเสียหายมากนักระหว่างการยึดครองของญี่ปุ่น
10. Yanaga แหล่งอ้างอิงเดียวกัน หน้า 220
11. Josefa M. Sanial, “Japan’s Future in The Philippines” ใน Massamichi Inoki ed., *Japan’s Future in Southeast Asia*, Kyoto, 1966 ถึงแม้อิโนกิ (ผู้เชี่ยวชาญการวิทยาลัยบ็องกันญี่ปุ่นขณะนั้น) จะมีหวั่นวิตกที่ริยำนากัลว่ เป็นที่ชื่นชมกันมากมายในหมู่นักเขียนจักรวรรดินิยมตะวันตก แต่บทความของเซเนียลเรื่องนี้ดีเยี่ยม
12. โรงงานผลิตกระแสไฟฟ้าถูกส่งออกไปปี 1969 ในปี 1968 ญี่ปุ่นยังได้สร้างโรงงานดินปืนและเครื่องอุปกรณ์ไฟฟ้าสำหรับใช้ในการทหารขึ้นในประเทศฟิลิปปินส์

13. John Dower, "Occupied Japan and the American Lake, 1945—1950" ใน Edward Friedman and Mark Selden, eds., **America's Asia: Dissenting Essays on Asian—American Relations**, New York, 1971 หน้า 188 จาก Chang Hsin—hai, "The Treaty with Japan: A Chinese View", **Foreign Affairs**, vol. 26, no. 3, เมษายน 1948 หน้า 506
14. ข้อนี้อดีตรัฐมนตรีว่าการต่างประเทศฟูจิตาโมะ ชี้ให้เห็นชัดเจนขึ้นในเดือนตุลาคม 1971 (**FEER** no. 42, 1971 หน้า 4) ฟูจิตาโมะเคยเป็นรัฐมนตรีว่าการต่างประเทศอยู่พักหนึ่ง ในรัฐบาลที่กิชิตะเป็นนายกรัฐมนตรี ปี 1957—1960 กิชิตะเป็นรัฐมนตรีคนสำคัญในรัฐบาลโตโจ ต่อมาถูกพิพากษาฐานอาชญากรรมสงครามชั้น ก. บุคคลผู้นี้ยังทรงอิทธิพลอยู่ในกลุ่มฝ่ายขวา
15. **The Times**, 17 ธันวาคม 1971 ลงคำแถลงของฟูจิตะในรัฐสภา เกี่ยวกับคำสัมภาษณ์ของ ฟูจิตะ กับหนังสือพิมพ์ **The Times**, 16 ธันวาคม 1971
16. เกี่ยวกับรายละเอียดเรื่องไมโครเนเชีย โปรดดู **The Young Micronesian**, vol. 1 no. 5, พฤษภาคม 1971 เฉพาะอย่างยิ่งหน้า 10—11 สำหรับรายงานข่าวอเมริกันถึงความเสื่อมถอยของท้องถิ่นภายใต้การครอบครองของสหรัฐอเมริกา โปรดดู C.L. Sulzberger, "Haphazard Empire" **International Herald Tribune**, 17 มีนาคม 1972 ควรสังเกตว่า นอกเหนือไปจากการระเบิดปรมาณูบนเกาะบิกินีแล้ว สหรัฐอเมริกายังได้ใช้ไมโครเนเชีย เป็นแหล่งเก็บแก๊สพิษและอาวุธร้ายชนิดอื่น ๆ ที่ขนย้ายไปจากโอกินาวาด้วย
17. อ้างใน **The Times**, 29 เมษายน 1971
18. Hiroshi Kitamura, "Japan's Economic Policy Towards Southeast Asia", **Asian Affairs**, vol. 59, part, กุมภาพันธ์ 1972 หน้า 51 (จาก **Nihon Keizai Shimbun** พฤษภาคม 1971) ในปี 1970 การช่วยเหลือพัฒนาของรัฐบาลญี่ปุ่นลดถอยลงไปจากตัวเลขปี 1969 ในแง่ของผลผลิตรวมของชาติ ญี่ปุ่นชอบอ้างตนว่าเป็นนายทุนผู้ให้ "การช่วยเหลือ" รายใหญ่ที่สุดเป็นที่สอง แต่ในแง่ของ "คุณภาพ" แล้ว ญี่ปุ่นจัดว่าอยู่ท้ายแถวทีเดียว (**JER**, vol. 3, no. 8, สิงหาคม 1971 หน้า 20)
19. Kitamura แหล่งอ้างอิงเดียวกัน
20. **FEER**, no. 51, 1971 หน้า 4
21. **FEER**, no. 50, 1971 หน้า 70
22. **Le Monde**, 11 กุมภาพันธ์ 1972 ตัวเลขทั้งสิ้นที่ระบุในที่นี้ คือ 1,135 ล้านฟรังก์
23. **FEER**, no. 50, 1971 หน้า 64 ซึ่งรายงานว่าสหภาพโซเวียตคิดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 2.5 และฝรั่งเศสร้อยละ 6
24. Hayashi Naomichi, "The Economic Basis for the Revival of Japanese Militarism," **Gendai to Shiso**, 1 ตุลาคม 1970 หน้า 255
25. Dick Wilson, "Putting the screw on Scrooge", **FEER** no. 50, 12 ธันวาคม 1970 หน้า 45 ข่าวสารอื่น ๆ จาก **The Times**, 14 และ 15 เมษายน 1970 และ 29 เมษายน 1971
26. Kitamura แหล่งอ้างอิงเดียวกัน
27. ตามรายงานของ **Asahi Journal** 23 เมษายน 1971 เดือนไชปี 1970 ของบรรดาเงินกู้ชำระคืน 20 ปี ในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 3.5 ได้รับการ "ปรับปรุง" ในปี 1971 เป็นชำระคืน 25 ปี (รวมทั้งระยะเวลาเลื่อนการชำระ 7 ปี) ในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 3 นิตยสาร **FEER** เมื่อไม่นานมานี้รายงานว่า "หลักปฏิบัติในการให้เงินกู้แบบผูกพันแก่บรรดาชาติกำลังพัฒนาเป็นที่คาดว่าจะเป็นยุคที่หมดราว 1 เมษายน 1972" (**FEER** no. 29, 1971 หน้า 31) เราอาจสงสัยในข้อนี้ นโยบายเงินกู้ของญี่ปุ่นดังที่เห็นได้ชัดแจ้งในกรณีเกาหลีใต้ ขึ้นอยู่กับเกณฑ์พิจารณาที่ว่าญี่ปุ่นจะได้ผลกำไรกลับคืนจากเงินกู้ที่รวดเร็วเพียงใด
28. Kawata Tadashi, "Southeast Asia and the Japanese Economic Thrust," **Sekai** พฤศจิกายน 1971 หน้า 193—207
29. Wilson, **FEER**, no. 50, 1970
30. Koji Nakamura, "The Okinawa Payoff", **FEER**, no. 34, 21 สิงหาคม 1971 หน้า 38
31. **The Times**, 29 เมษายน 1971

32. **Wall Street Journal**, 5 พฤษภาคม 1971 หน้า 62 สถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่น ในกรุงลอนดอน แถลงว่า “ถึงสิ้นปีการเงิน 1970 การลงทุนของญี่ปุ่นรวมได้ทั้งสิ้น 3,600 ล้านดอลลาร์ ในจำนวนนี้ 1,770 ล้านดอลลาร์ ลงทุนในประเทศกำลังพัฒนา”(Japan Information Bulletin, 12 ธันวาคม 1971)
33. เรื่องนี้โปรดดู Ranid Ranson, “The Berkeley Mafia and the Indonesian Massacre,” ใน B. Garrett and K. Berkeley, **Two, Three Many Vietnams**, San Francisco, 1970
34. “Japanese Aid to Indonesia” (ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน), **JQ**, vol. 15, no. 4, 1968 หน้า 407–13 เทียบ David Conde, **Eastern Horizon**, vol. 9, no. 6, 1970
35. Imagawa Eiichi, “Inroads of The Japanese Economy in Asia,” **Sekai** พฤศจิกายน 1970
36. Ogiso Misao, “Intangible Economic Empire”, **Chuo Koron**, no. 6, 1970 หน้า 164–73
37. **FEER**, no. 35, 1971 หน้า 59
38. **WSJ**, 5 พฤษภาคม 1971
39. **FEER**, มีนาคม 1972 หน้า 65 (ตัวเลขปี 1971 เอามาจาก Takeuchi Ikuo, **Asahi Journal**, 14 มกราคม 1972)
40. ข้อความตอนแรกมาจาก **FEER**, no. 35, 1971 หน้า 42 ในที่นี้หมายถึงแต่เพียงทุนที่นำมาลงทุนเท่านั้น ถ้าหากนับรวมเอาทรัพย์สินและอื่น ๆ ด้วยแล้วก็จะเป็นไปได้ที่อังกฤษจะไม่ใช่ต่างชาติที่นำหน้าในฐานะเป็นเจ้าของสินทรัพย์ในฮ่องกง สินทรัพย์เหล่านี้เป็นจำนวนมากลงทะเบียนไว้โดยระบุค่าแต่พอเป็นพิธี ตัวเลขตอนที่สองประเมินจากนักธุรกิจอเมริกันที่ประจำอยู่ในฮ่องกง อ้างผลสำเร็จของทางการฮ่องกง จนถึง พฤษภาคม 1970 แต่ข้อความตอนนี้จำกัดเฉพาะโรงงานต่าง ๆ (**FEER**, no. 39, 1971 หน้า 47) เทียบดู **FEER**, no. 10, 1972 หน้า 56
41. **WSJ**, 5 พฤษภาคม 1971 รัฐบาลญี่ปุ่นตีพิมพ์ตัวเลขที่ถูกต้องพอใช้สำหรับการลงทุนในต่างประเทศ ที่ได้รับอนุมัติของทางการ ตัวเลขเหล่านี้เองที่เป็นแหล่งอ้างอิงของการประเมินต่าง ๆ ที่ใช้กันแพร่หลาย อย่างเช่นตัวเลขประเมินของ **Chuo Koron** เดือนมิถุนายน 1970 (คือจนถึงสิ้นปี 1969) นักเศรษฐศาสตร์ญี่ปุ่นผู้สันตติภรณ์คือ กิตะมูระ ฮิโรชิ เสนอแนะว่า ตัวเลขที่พอเป็นมาตรฐานได้ควรจะได้นำมาใช้แก่ตัวเลขที่ผ่านการเห็นชอบของทางการเหล่านี้ ดังนั้น ตัวเลขทางการสำหรับการลงทุนของญี่ปุ่นในฟิลิปปินส์จึงควรจะคูณด้วย 3.5 เพื่อให้ผลลัพธ์ที่ถูกต้อง ในประเทศไทยคูณด้วย 2.3 ในมาเลเซียและสิงคโปร์ ประมาณ 2 เท่า และในอินโดนีเซียประมาณ 1 ½ เท่า (Kitamura แหล่งอ้างอิงเดียวกัน หน้า 55)
42. **PR**, no. 41, 1971 สหรัฐอเมริกา จนถึงบัดนี้ยังคงเป็นผู้ลงทุนต่างประเทศรายใหญ่ที่สุดในฟิลิปปินส์ แต่ตั้งแต่มีกฎหมายส่งเสริมการลงทุนของฟิลิปปินส์ (Investments Incentives Act) ออกมาบังคับใช้ในปี 1968 ญี่ปุ่นมีร้อยละ 58 (262 ล้านดอลลาร์) ของทุนต่างประเทศใหม่ทั้งหมด จนถึงเดือนเมษายน 1972 นำหน้าสหรัฐอเมริกาไปลิบลับ (ร้อยละ 14 หรือ 52 ล้านดอลลาร์) (**FEER**, no. 42, 1971 หน้า 65)
43. Kitamura, “Japan’s Economic Policy Towards South—East Asia” หน้า 53
44. Kitamura แหล่งอ้างอิงเดียวกัน หน้า 53—4 Hayashi Naomichi เรื่อง “The Economic Basis for The Revival of Japanese Militarism” หน้า 247 ให้ตัวเลขสินค้าออกของญี่ปุ่นเท่ากับร้อยละ 6.2 ของโลกนายทุนในปี 1968 (6.6 ในปี 1969) เทียบกับ 16.2 จากสหรัฐอเมริกาในปีเดียวกัน (15.0 ในปี 1969)
45. Hayashi Naomichi, **Gendai to Shiso**, หน้า 259
46. **Interim Report** ของคณะกรรมการติดต่อสำหรับการร่วมมือกับเวียดนาม เมษายน 1970 ตีพิมพ์ซ้ำ ใน **Looking Back**, no. 3, 1971
47. T.D. Allman, “Purchase of a Nation”, **FEER**, no. 32, 1971 หน้า 61—2
48. **The Times** 8 พฤศจิกายน 1971
49. การเข้าร่วมของรัฐบาลเกาหลีใต้ ซึ่งเงินตราตกอยู่ในสภาวะเงินเฟ้ออย่างหนัก (ร้อยละ 14.4 ในปี 1970) และมีการลดค่าถึงสองครั้งนับแต่ปี 1969 นั้น ก็เป็นแค่เพียงสินบนล่อใจกับทหารในเชอูลเท่านั้น เป็นการบดบังการปล้นสะดมของพวกสมุนกลุ่มปักจุงฮีในเวียงจันทน์และพนมเปญ
50. Allman แหล่งอ้างอิงเดียวกัน

51. แหล่งอ้างอิงเดียวกัน
52. **The Times**, 1 พฤศจิกายน 1971 สำหรับบทบาทของบริเทนในเรื่องเงินเรียล โปรตุดู T.D. Allman ใน **Guardian**, 8 พฤศจิกายน 1971
53. FEER, no, 51, 1971 หน้า 4
54. FEER, 4 มีนาคม 1972 หน้า 66-7
55. Yasushi Hara, **Asahi Evening News**, 24 ตุลาคม 1970
56. คณะผู้แทนเคตันเรนมี เซงงา เทศชุษะ เป็นหัวหน้า ผู้เป็นประธานคณะกรรมการการผลิตอาวุธของเคตันเรนมีมานาน คณะผู้แทนนั้นเป็นที่เข้าใจว่านอกจากเรื่องอื่น ๆ แล้ว จะพิจารณาถึงลู่ทางสำหรับการจำหน่ายอาวุธญี่ปุ่นไปให้เวียดนาม (Akagi Shoichi, **Nihon No Boei Sangyo** [การผลิตอาวุธของญี่ปุ่น], Tokyo, 1969 หน้า 207-10) เกี่ยวกับคณะผู้แทนรัฐบาล โปรตุดู Wada Haruki, **Asahi Journal**, 7 พฤษภาคม 1971 หน้า 97-101
57. Yasushi Hara, แหล่งอ้างอิงเดียวกัน — **Japan Times**, 26 มีนาคม, 20-มิถุนายน 1971 **Mainichi Daily News** 21 เมษายน 1971, **FEER**, 4 มีนาคม 1972 หน้า 66-7
 หนึ่ง จนถึงการประชุมชาติ-นิคสัน ปี 1969 การช่วยเหลือของญี่ปุ่นจำกัดเฉพาะการช่วยเหลือ “ทางมนุษย-ธรรม” อย่างเช่น โรงพยาบาล เป็นต้น ข้อยกเว้นไปจากนี้ก็ตอนปลาย ๆ ทศวรรษ 1950 มีการตั้งโรงงานผลิตกระสุนในเวียดนามใต้ ซึ่งกลายเป็นเรื่องอื้อฉาวครั้งใหญ่ในญี่ปุ่น
 การมีส่วนร่วมร้อยละ 40 ของมิตซูบิชิในการตั้งโรงงานในเวียดนามใต้ เพื่อทำการสร้างและจำหน่ายเครื่องจักรและเครื่องยนต์ดีเซลเป็นเรื่องที่ควรแก่การสนใจยิ่ง มิตซูบิชิเข้าไปร่วมดำเนินการนี้กับสหพันธ์สหภาพแรงงานหุ่นเชิดของเวียดนามใต้ คือ สมาพันธ์แรงงานแห่งเวียดนาม (Confédération Vietnamienne du Travail) นี่เป็นแถมเดินของญี่ปุ่นโดยเฉพาะ เพราะพวกธุรกิจอเมริกันในเวียดนาม (เช่นเดียวกับทูตบังกอร์และสถานทูตสหรัฐ) ไม่เป็นมิตรกับสมาพันธ์แรงงานแห่งเวียดนาม แต่กระนั้นก็ตาม การตัดสินใจของมิตซูบิชิเข้าร่วมกับสมาพันธ์ฯ เพื่อพยายามผ่อนคลายความไม่พอใจในชนบทจะต้องเป็นที่เข้าใจกันแน่ที่เป็นส่วนหนึ่งของแผนจักรวรรดินิยมญี่ปุ่น ในอันที่จะเสริมกำลังต่อต้านการปฏิวัติในเอเชียอาคเนย์ตามแนววิถีการของตนเอง (โปรตุดู FEER, no. 19, 1971 หน้า 28)
58. **Asahi Shimbun**, 1 มีนาคม 1971
59. **FEER**, 14 สิงหาคม 1971 หน้า 21
60. **Mainichi Shimbun**, 10 กรกฎาคม 1971
61. Hagiwara Yashiyuki, “Relations with Asia at a Crossroad,” **Asahi Journal**, 15 ตุลาคม 1971 หน้า 10-13
62. **The Times**, 10 กันยายน 1971
63. John White, **Regional Development Banks**, London, 1971 บทว่าด้วยธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย จอห์นไวท์ เป็นเสรีนิยม วิจารณ์ว่าธนาคารพัฒนาแห่งเอเชียไม่ได้เป็นทั้งธนาคารภูมิภาค หรือ “พัฒนา” ทั้งนั้น
64. ข้อความรู้เห็นและที่อ้างทั้งหมดในตอนนี้อามาจาก John G. Roberts, “The American Zaibatsu”, **FEER**, no. 30, 24 กรกฎาคม 1971 หน้า 49-51 นี่เป็นงานวิเคราะห์ที่มีประโยชน์อย่างยิ่งเกี่ยวกับธนาคารโลก และความสัมพันธ์ต่อญี่ปุ่น บทความนี้ยังจำแนกกลุ่มผลประโยชน์อเมริกันที่ครองอิทธิพลอยู่ในธนาคารโลก รวมทั้งกำหนดรูปสัมพันธ์ภาพหลังสงครามของญี่ปุ่นกับสหรัฐอเมริกาด้วย (จอห์น ฟอสเตอร์ ดัลเลส จอห์น เจ. แมคคลอย และ ยูจีน แบล็ค เป็นตัวจักรสำคัญในการนี้)
65. นี่เป็นตัวเลขประเมินทางการจาก รอเบิร์ต แมคนามารา แต่ตัวเลขนี้เตรียมทำไว้สำหรับการประชุมว่าด้วยการค้าและการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNCTAD) แสดงว่า หนี้สินต่างประเทศของบรรดาประเทศกำลังพัฒนา 80 ประเทศเพิ่มขึ้นเกือบเป็นสามเท่าตัวระหว่าง ค.ศ. 1961 และ 1969 คือเป็นจำนวน 59,000 ล้านดอลลาร์ ด้วยอัตราเพิ่มร้อยละ 15 ต่อปี ตัวเลขนี้จะขึ้นเป็นถึง 80 พันล้านดอลลาร์ ตอนสิ้นปี 1971 (**The Times**, 2 ธันวาคม 1971)

66. Roberts แหล่งอ้างอิงเดียวกัน
67. การออกพันธบัตรเงินเยนครั้งที่สองของธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย ได้ลงนามกันในประเทศญี่ปุ่น ต่อมาในปี 1971 และครั้งที่สามในต้นปี 1972
68. นอกจากที่ระบุไว้เป็นอย่างอื่น ข้อความนี้ได้อามาจาก Kitamura แหล่งอ้างอิงเดียวกัน
69. กระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมระหว่างประเทศ **Tsusho Hakusho, Kakoron, 1971** หน้า 110
70. ประมาณเท่ากับอัตราเพิ่มโดยส่วนรวมของสินค้าออกของญี่ปุ่น (ร้อยละ 18.6 ต่อปี ระหว่าง ค.ศ. 1964—1969 เทียบกับอังกฤษร้อยละ 6.5 สหรัฐอเมริกา 7.3 ฝรั่งเศส 10.8 เยอรมันตะวันตก 12.4 และอิตาลี 16.6 ในช่วงเวลาเดียวกัน)
71. **FEER, no. 26, 1971** หน้า 46
72. **FEER, no. 30, 1971** หน้า 25 ในอีกด้านหนึ่งที่สำคัญญี่ปุ่นนำหน้าอังกฤษในด้านจำหน่ายรถยนต์เข้าอาณานิคมแห่งนี้เป็นครั้งแรกในปี 1971 ทั้ง ๆ ที่มีระบบ “อัตราภาษีแตกต่าง” ซึ่งให้ประโยชน์แก่อังกฤษ รถยนต์ญี่ปุ่นที่ส่งเข้าในระยะเวลา 8 เดือนแรกของปี 1971 รวมจำนวน 7,345 คัน มากกว่าของอังกฤษซึ่งรวมจำนวน 6,371 คัน (ตัวถูกเบ้า 2 ธันวาคม 1971 หน้า 15)
73. **Newsweek, 15** กุมภาพันธ์ 1971 สถิติที่เกี่ยวกับเวียดนามใต้ยากแก่การตรวจสอบ ส่วนใหญ่เป็นเพราะปัญหาการลักลอบ งานศึกษาของ The Economist Intelligence Unit, **The Economic Effects of the Vietnamese War in East and Southeast Asia**, London, 1968 หน้า 21 แสดงว่าสินค้าออกของญี่ปุ่นเข้าเวียดนามใต้ในปี 1967 เท่ากับ 173 ล้านดอลลาร์ (ตามที่บันทึกในประเทศญี่ปุ่น) และสินค้าเข้าของเวียดนามจากญี่ปุ่นเท่ากับ 139 ล้านดอลลาร์ (ตามที่บันทึกในเวียดนาม)
74. **Ashahi Journal, 15** มกราคม 1971 หน้า 116—19
75. **Newsweek, 15** กุมภาพันธ์ 1971
76. **Asahi Journal, 15** มกราคม 1971
77. **FEER, no. 32, 1971** หน้า 46
78. **FEER, no. 46, 1971** หน้า 39
79. Shibata Toshiharu อ้างใน “The Real Nature of Views of Japan”, **Asahi Journal** 11 ตุลาคม 1970, หน้า 102—5
80. **JEJ, 9** พฤศจิกายน 1971 ข้อนี้เป็นผลตามมาจากการเสด็จเยือนประเทศญี่ปุ่นของกษัตริย์ ไฟซาล ในเดือนพฤษภาคม 1971 ซึ่งเป็นการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างซาอุดี—ญี่ปุ่น ในอิหร่านซึ่งญี่ปุ่นก็มีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นอยู่ บริษัทญี่ปุ่น 4 บริษัท (มิตซูบิชิ 3 บริษัทและโตโยโซตะ) ตกกลงเข้าร่วมกับบริษัทน้ำมันแห่งชาติอิหร่านในโครงการปิโตรเคมี 358 ล้านดอลลาร์ที่ทำเรือบินดาร์ ซาห์เปอร์ (**Newsweek, — 1** พฤศจิกายน 1971) บริษัทญี่ปุ่นจะลงเงินจำนวน 258 ล้านดอลลาร์ ในขั้นแรก โรงงานนี้เมื่อสำเร็จรูปจะทำให้อิหร่านเป็นผู้ผลิตเอทิลีน (Ethylene) 3 แสนตันต่อปี และผลิตภัณฑ์อื่นๆ โครงการนี้ตกลงกันเพียงหนึ่งสัปดาห์หลังจากที่บริษัทญี่ปุ่น 2 แห่ง (โตโย เอนจิเนียริงและ ซี. อีโตห์) ได้ลงนามโครงการ 93 ล้านดอลลาร์ กับแอลจีเรีย เพื่อสร้างโรงงานปิโตรเคมีผลิตเอทิลีน 2 แสนตันต่อปี (**Newsweek, 25** ตุลาคม 1971)
81. **JEJ, 9** พฤศจิกายน 1971
82. **JEJ, no. 475, หน้า 20** (ซึ่งเป็นการสำรวจที่ให้ประโยชน์มาก)
83. **JEJ, no. 477 หน้า 11** การสนับสนุนของกระทรวงการค้า และอุตสาหกรรมระหว่างประเทศนี้มีท่าจะทวีขึ้น
84. **JEJ, no. 476 หน้า 20**
85. **FEER, no. 33, 1971** หน้า 40 ระบุว่าในปี ค.ศ. 1970 ญี่ปุ่นได้นำม้นร้อยละ 37 ของที่อินโดนีเซียส่งออก ในบทความเรื่อง “Japan and The Pacific Rim Strategy”, **Indochina** (London) no. 15, 15 มิถุนายน 1971 หน้า 5 ซึ่งอ้างมาจาก **Petroleum News Service** ประจำเดือนกุมภาพันธ์ 1971 Keith Buchanan กล่าวว่าตอนต้นปี 1971 ญี่ปุ่นได้นำม้น 7 ใน 10 ของที่อินโดนีเซียผลิตได้วันละ 850,000 บาร์เรล (ส่วนใหญ่จากแหล่งที่สหรัฐควบคุมอยู่)

86. โดยการร่วมกับเชลล์ มิตซูบิชิ ได้วางแผนไว้แต่เดิมที่จะซื้อแก๊สธรรมชาติ 3½–4 ล้านตันต่อปีจากบรูไน ไปให้ประเทศญี่ปุ่น (Buchanan แหล่งอ้างอิงเดียวกัน) มาตอนต้นปี 1972 ญี่ปุ่นทำสัญญาซื้อเพิ่มขึ้นอีก 1,490,000 ตัน รวมเป็นทั้งสิ้นกว่า 5 ล้านตัน (JEJ, no. 478 หน้า 7)
87. JEJ, 2 พฤศจิกายน 1971
88. **The Times**, 8 ตุลาคม 1971, **Newsweek**, ฉบับ 29 พฤศจิกายน 1971 รายงานผลสำรวจที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับการล่าน้ำมันโดยเน้นถึงความไม่แน่ใจของญี่ปุ่น และค่างวดอันสูงในการเจาะบ่อนที่แห้งแล้ง คือ ถึง 8 แสนดอลลาร์ ต่อครั้ง แต่ตั้งที่รายงาน **Newsweek** เน้นเอาไว้ ตลาดของญี่ปุ่นยังคงเป็นที่ลือใจและมีส่วนอยู่มาก ไม่แต่เพียงในด้านการสำรวจค้นหาเท่านั้น หากในด้านกำหนดแหล่งที่ตั้งสำหรับบ่อนน้ำมันอีกด้วย (อย่างเช่นในกรณีของช่องแคบ ไปรัดดู FEER no. 51, 1971 หน้า 73) ญี่ปุ่นยังมีส่วนพัวพันอีกมากมาย ในการพยายามเมื่อไม่นานมานี้ที่จะฟื้นกิจการน้ำมันของพม่าขึ้นมาใหม่อีก (เช่นเดียวกับเยอรมันตะวันตก) แล้วขณะนี้ก็ได้เข้าไปมีส่วนในโครงการขนาดใหญ่ด้วยน้ำมันสกัดจากหินร่วมกับพม่า (FEER no. 51, 1971 หน้า 74) นิตยสาร JEJ nos. 475, 476 กุมภาพันธ์ 1971 ให้ตัวเลขโครงการน้ำมันของญี่ปุ่นมี 2 แห่งที่ผลิตออกได้จริงๆ อีก 6 แห่งค้นพบน้ำมันซึ่งทำการเจาะแล้ว 3 แห่งด้วยกัน
89. ที่น่าสนใจเหมือนกัน คือ การเข้าร่วมกันระหว่างบริษัทการค้าใหญ่ C. Itoh กับ ENI ของอิตาลี ซึ่งมีส่วนพัวพันอยู่แล้วในกิจการน้ำมันของจีน (JEJ no. 477 หน้า 1)
90. Chung—wu Kung. "A New May Fourth Movement" **BCAS** Vol. 3 nos. 3 และ 4, 1971 หน้า 61–72 งานวิจัยที่ละเอียดลออที่สุดเกี่ยวกับพื้นเพทางประวัติศาสตร์ของปัญหาหมู่เกาะเตียววู คือ งานของ Inoue Kiyoshi, "History of the Tiaoyu Islands and the Problem of Title to Them," **Rekishigaku Kenkyu** กุมภาพันธ์ 1972 รายงานย่อของงานวิจัยนี้เป็นภาษาอังกฤษปรากฏใน **PR** no. 19, 12 พฤษภาคม 1972
91. "The Senkaku Island Problem and Its Background," **Sekai** กันยายน 1971 หน้า 133–6
92. แหล่งอ้างอิงเดียวกัน
93. แหล่งอ้างอิงเดียวกัน และไปรัดดูบทความเรื่อง "Machinations of The Japan/ROK/ROC Committee : On the Beginnings of Continental Shelf Development," ใน **Asahi Journal**, 29 พฤศจิกายน 1970 หน้า 105–6 และ John Gittings, ใน **The Guardian** 18 ธันวาคม 1970
94. **Fortune**, มีนาคม 1970
95. **Sekai**, บทความอ้างอิงเรื่องเดียวกัน
96. Chung—wu Kung และ Gittings แหล่งอ้างอิงเดียวกัน
97. **Asahi Journal**, บทความอ้างอิงเรื่องเดียวกัน
98. **Sekai**, บทความอ้างอิงเรื่องเดียวกัน เกี่ยวกับการเริ่มดำเนินงานนี้ ไปรัดดู **Yomiuri Shimbun** 29 ตุลาคม 1971
99. **People's Daily**, อ้าง Gittings จากแหล่งอ้างอิงเดียวกัน และ **Hsinhua** 4 ธันวาคม 1970 สำหรับข้อแถลงทัศนะของจีนที่ล้ายิ่งขึ้น ไปรัดดู **PR** no. 1, 7 มกราคม 1972 เสียงสนับสนุนทัศนะของจีนจากแหล่งตะวันตก ไปรัดดู Robert E. King แห่ง Woods Hole Oceanographic Institution ซึ่งกล่าวว่า "ถ้าหากหมู่เกาะเตียววูประกอบเป็นส่วนหนึ่งของท้องน้ำที่พอกพูนขึ้นแล้ว ก็ถือได้ว่าเป็นของจีนผู้ได้รับหมู่เกาะเหล่านี้มาหลังสงครามโลกครั้งที่สอง" (**Oil and Gas Journal**, 27 เมษายน 1970)
100. Lien—ho—Opao 27 เมษายน 1970 อ้างในบทความเรื่อง "Machinations of the Japan/ROK/ROC Committee....." ใน **Asahi Journal** ที่อ้างถึงข้างต้น
101. "The Senkaku Island Problem and Its Background," **Sekai** (แปลจากภาษาญี่ปุ่น)
102. **The Financial Times** 11 มีนาคม 1971 และ Wada Haruki, **Asahi Journal** 7 พฤษภาคม 1971 หน้า 97–101
103. Keith Buchanan, "Japan and the Pacific Rim Strategy," **Indochina**, no. 15 มิถุนายน 1971
104. Malcom Caldwell, "Oil and Imperialism in East Asia," **JCA**, vol. 1, no. 3, 1921 หน้า 31

105. โปรดดู **FEER**, no. 29, 1971 หน้า 4, เกี่ยวกับกำลังทหารของไต้หวันในอิตู อามู และเกี่ยวกับเงินกับหมู่เกาะ พาราเซลล์ (ซีซา—Hsisha), **FEER**, no. 30, 1971 หน้า 4, เกี่ยวกับเวียดนามใต้ และหมู่เกาะสแปรตเลย์ส์
106. **Time** 15 มีนาคม 1971
107. John G. Roberts, "The Final Barrier", **FEER**, no. 31, 1971 หน้า 53—4
108. รายการของ Roberts (แหล่งอ้างอิงเดียวกัน) ช่วยให้เห็นได้เป็นอย่างดีถึงกำลังของวงการภายในธุรกิจใหญ่ ๆ ตอนกลางปี ค.ศ. 1971
109. กระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมระหว่างประเทศ, **Tsusho Hakusho, Kakuron**, 1970 หน้า 215 : 1971 หน้า 233
110. **The Times** 12 กันยายน 1968 โปรดดูภาคผนวก 1 ว่าด้วยญี่ปุ่นและสหภาพโซเวียต
111. **Robert Coats**, "Indonesian Timber" **PR & WET** vol. 2, no. 4, พฤษภาคม—มิถุนายน 1971 นับเป็นงานศึกษาที่มีค่าอย่างยิ่งบรรจุข้อมูลมหาศาลที่น่าสนใจและทันสมัย
112. โปรดดูภาคผนวก 1
113. โปรดดูรายงานนี้ตีพิมพ์ซ้ำอย่างสมบูรณ์ใน **Looking Back**, 1 no. 3, กรกฎาคม 1971
114. Nakagawa Nobuo, "Japanese—Korean Economic Co-operation in the 1970s," **Sekai** พฤศจิกายน 1970
115. **FEER**, no. 35, 28 สิงหาคม 1971
116. อย่างเช่นในไต้หวัน (Kaohsiung) รัฐบาลได้สร้างหอพักขนาดมหึมาให้สำหรับสตรีที่ยังไม่ได้แต่งงาน ซึ่งเป็นแรงงานจำนวนถึง 4 หมื่นคนที่นี่ (Louis Kraar, "Taiwan's Strategy for Survival," **Fortune** พฤศจิกายน 1971 หน้า 131) สถานการณ์ในไต้หวันยังคงเลวร้ายมาก ทั้ง ๆ ที่ทางการได้แสดง "ความเอื้อเฟื้อถึงเช่นนั้น" โปรดดู "Taiwan's White Elephant," **FEER** no. 36, 1971 หน้า 35
117. Marshall E. Dimock, **The Japanese Technocracy** New York and Tokyo, 1968 หน้า 164, เป็นเวลากว่า 15 ปี จนถึง ค.ศ. 1970 ผู้เชี่ยวชาญทางเทคนิคของญี่ปุ่น 1,600 คน ถูกส่งออกไปที่เอเชียและแอฟริกา ทำหน้าที่ตั้งแต่เป็นที่ปรึกษาเศรษฐกิจให้กับประธานาธิบดี ซูฮาร์โต ลงไปจนถึงหัวหน้าหน่วยประมงในราชการของไทย รวมทั้งที่ส่งไปยังอิหร่าน เขมร เวียดนามใต้ ฯลฯ ในแอฟริกา ญี่ปุ่นให้ตัวบุคคลไปเป็นหัวหน้าสำนักงานของทั้งหน่วยการค้าภายในและการค้าต่างประเทศของรัฐบาลอูแกนดา โปรดดู Yii Yi-ch'ien, **Jih-pen chen-hsiang**, Hongkong, 1971 แปลเป็นภาษาญี่ปุ่นโดย Arai Takeo ชื่อเรื่อง **Nihon no Razo** (เปิดหน้ากากญี่ปุ่น), Tokyo, 1971 หน้า 210—11
118. Dimock แหล่งอ้างอิงเดียวกัน โปรดเทียบดูตาราง 22 สำหรับตัวเลขของด้านญี่ปุ่นจนถึงปี ค.ศ. 1969
119. **FEER**, no. 29, 17 กรกฎาคม 1971 หน้า 31

บันทึกบทที่ 3

1. John Dower, "The Eye of the Beholder: Background Notes on the U.S.—Japan Military Relationship.", **BCAS**, vol. 2 no. 1, ตุลาคม 1969 หน้า 16
2. John Toland, **The Rising Sun**, New York, 1970 หน้า 864
3. Robert Murphy, **Diplomat Among Warriors**, London, 1964 หน้า 424, ขอให้อ่านประกอบ Water G. Hermes, **Truce Tent and Fighting Front, U.S. Army in the Korean War**, Washington, D.C. 1966. (ประวัติศาสตร์กองทัพของทางการรัฐบาลสหรัฐ) หน้า 348 กองทหารญี่ปุ่นทำการสู้รบอย่างหนักภายหลังการยอมจำนนในเกาหลีเมื่อเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1945 โดยได้รับกำลังอาวุธจากสหรัฐและถูกส่งออกไปภายใต้กองบัญชาการของสหรัฐให้พยายามจำกัดรัฐบาลอิสระที่ตั้งขึ้นใหม่ของเกาหลี คือ สาธารณรัฐของประชาชน

กำลังทหารอื่น ๆ ของญี่ปุ่นทำการสู้รบอย่างกว้างขวางภายใต้นายทหารอังกฤษในอินโดนีเซีย และเวียดนามในปี 1945–1946 (โปรดอ่าน Lawrens Van Der Post, **Observer** 23 กุมภาพันธ์ 1969 เกี่ยวกับด้านอินโดนีเซีย และ George Rosie, **The British in Vietnam**, London, 1970 เกี่ยวกับด้านเวียดนาม)

เห็นสมควรย้ำด้วยว่า โยชิเดะ ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีเกือบตลอดเวลายามวิกฤต ปี ค.ศ. 1946–1954 ในตอนก่อนหน้าปี 1945 มิได้เป็น “นักต่อต้านจักรวรรดินิยม” อย่างที่วาดภาพเอาไว้ในวงการของตะวันตกเลย เขาผู้นี้เป็นตัวแทนสำคัญของลัทธิเผด็จการของญี่ปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศจีน สำหรับเรื่องราวเกี่ยวกับโยชิเดะ ขอให้อ่าน David Conde, “Who was Yoshida’s Ghost—writer?”, **Eastern Horizon**, New York and London, 1971

4. Martin E. Weinstein, **Japan’s Postwar Defense Policy, 1947–1968**, New York and London, 1971
เชิงอรรถหน้า 54
5. Takahashi Ryoza, “Full Picture of the Defence Production Plan,” **Chuo Koron**, เมษายน 1953 หน้า 78 ในหนังสือเรื่อง **Big Business in Japanese Politics** (หน้า 255) ทางภาษาอังกฤษทากาฮาชิว่าในเดือนมกราคม 1951 “ร้อยละ 72 ของกำลังผลิตของญี่ปุ่นถูกใช้ไปในการผลิตอาวุธโดยตรง” ทากาฮาชิมีเหตุผลเช่นนั้นและเป็นที่แน่นอนว่า ข้อแถลงนี้ไม่ถูกต้อง
6. อ้างไว้ใน Wolf Mendel, “Japan’s Defence Problem, **Yearbook of World Affairs**, 1968 หน้า 155
7. Yanaga, แหล่งอ้างอิงเดียวกัน หน้า 279–80 เปรียบเทียบกับ Weinstein แหล่งอ้างอิงเดียวกัน หน้า 79–80
8. Swadesh R. de Roy, “Japan: A Nation Rearms,” **FEER**, no. 51, 1969 หน้า 600 หนังสือพิมพ์ **The Times**, ฉบับ 15 มกราคม 1972 ให้ตัวเลขที่ต่ำกว่ามาก คือประมาณร้อยละ 50 ซึ่งเป็นที่คาดว่าจะเพิ่มขึ้นเป็นประมาณร้อยละ 80 ในห้าปีข้างหน้า ใน **Le Monde Diplomatique** กรกฎาคม 1971 ให้ตัวเลขความสามารขช่วยตัวเองไว้ร้อยละ 45 เมื่อสิ้นสุดแผนที่สาม (สิ้นปี 1967) และจะเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 80 เมื่อสิ้นสุดแผนที่สี่ (สิ้นปี 1971)
9. **PR** no. 30, 1970 หน้า 18
10. **The Times**, 15 มกราคม 1972
11. **The Times** 25 มกราคม 1971
12. **JEJ** 2 พฤศจิกายน 1971 หน้า 2 และ 8
13. **The Times** 13 มกราคม 1972
14. M.B. Jansen, “The United States and Japan in the 1970s” ใน Gerald L. Curtis, ed., **Japanese–American Relations in the 1970s**, Washington 1970 หน้า 36
15. Weinstein, แหล่งอ้างอิงเดียวกัน หน้า 110
16. เกี่ยวกับเรื่องความสามารถในการขยายกำลังทหาร โปรดดู de Roy แหล่งที่อ้างข้างต้นสำหรับเรื่อง “หน่วยกำลังรักษาดินแดน” ดูใน **The Times** 11 สิงหาคม 1969 เรื่องโครงการฝึกอบรมประชาชนของทางการกองทัพกบฏความปรอง “กองทัพกบฏญี่ปุ่นฝึกกลุ่มฝ่ายขวา” ใน **The Times** 17 สิงหาคม 1969 สำหรับเรื่องทางการทหารให้ทุนอุดหนุน “การวิจัย” ในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ดู Herbert P. Bix, “The Security Treaty System and the Japanese Military–Industrial Complex,” **BCAS**, vol. 2, no. 2, มกราคม 1970, หน้า 40. การแทรกซึมของทางการทหารในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เป็นปัญหาใหญ่มาหลายปีแล้วในญี่ปุ่น
17. Gerald L. Curtis, “American Policy Toward Japan in the Seventies: The Need for Disengagement,” Curtis ed. แหล่งที่อ้างข้างต้น หน้า 170
18. **The Times** 29 เมษายน 1971
19. **The Times** 8 กุมภาพันธ์ 1972
20. “How the 4th Defence Build–up Changed Course,” **Asahi Journal** 14 มกราคม 1972 หน้า 110–111
21. **The Sunday Times** 12 ธันวาคม 1971 หน้า 55

22. อ้างถึงในบทความเกี่ยวกับปฏิกริยาของหนังสือพิมพ์ ใน **JQ** vol. 14 no. 1, มกราคม—มีนาคม 1972 หน้า 89—90
23. ตามที่ระบุไว้ใน **JEJ** no. 477, 15 กุมภาพันธ์ 1972
24. **FEER** no. 10, 4 มีนาคม 1972 หน้า 4
25. Jansen ใน Curtis ed., แหล่งอ้างอิงต้น หน้า 36
26. Martin Weinstein, **Japan's Postwar Defense Policy, 1947—1948**, New York and London, 1971 หน้า 121
27. แหล่งอ้างอิงเดียวกัน
28. **Le Monde** 17 กรกฎาคม 1971
29. Weinstein แหล่งอ้างอิงเดียวกัน หน้า 117
30. Koji Nakamura, "The Mightiest Non-Nuclear," **FEER** no. 45, 1970; Harada Makoto, "The SDF and Overseas Military Cooperation," **Sekai** สิงหาคม 1971 หน้า 96—7 **The Times** ประจำวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 1972 ให้ตัวเลข "ปัจจุบัน" ไว้ดังนี้ กองกำลังป้องกันตนเองภาคพื้นดิน (คือกองทัพบก) 179,000 คน (ซึ่งจะเพิ่มขึ้นเป็น 180,000 ระหว่างปีการเงินหน้านี้) กองกำลังป้องกันตนเองทางทะเล (คือกองทัพเรือ) 38,323 คน (ซึ่งจะเพิ่มขึ้นเป็น 40,204) กองกำลังป้องกันตนเองทางอากาศ (คือกองทัพอากาศ) 42,300 (ซึ่งจะเพิ่มขึ้นเป็น 43,676) Kubo Ayazo, "Fourth Defence Build-Up: Re-establishment of Control over Asia Aimed at," **Asahi Journal** 3 พฤศจิกายน 1970 หน้า 18—22. **Sunday Times**, 12 ธันวาคม 1971
31. Nakamura แหล่งอ้างอิงต้น
32. รัฐธรรมนูญ ปี ค.ศ. 1947 มาตรา 9 บัญญัติว่า "ด้วยความปรารถนาอย่างจริงใจในสันติภาพ ระหว่างประเทศ บนมูลฐานแห่งความยุติธรรมและความสงบเรียบร้อย ประชาชาติญี่ปุ่นขอประกาศเลิกวางตลอดไปซึ่งสงคราม ในฐานะเป็นสิทธิอธิปไตยของชาติ และขอเลิกวางการคุกคาม หรือการใช้กำลังเป็นวิธีการระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศ เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายตามวรรคก่อน จะไม่มีการธำรงรักษากำลังทางบก ทางทะเลและทางอากาศ ตลอดจนพลังสงครามอื่น ๆ เอาไว้เลย สิทธิของรัฐในการทำสงครามจะไม่มีวันได้รับรอง" ควรสังเกตว่า อารัมภบทของสนธิสัญญาสหรัฐ—ญี่ปุ่น ว่าด้วยความร่วมมือ และความมั่นคงต่อกัน ปี 1960 ได้เขียนขึ้นไว้ เพอเฉาะจงลิดรอนทำลายมาตรา 9 นี้จริง ๆ โดยบอกว่า "โดยที่รับรองกันว่าประเทศทั้งสอง (คือ สหรัฐและญี่ปุ่น) มีสิทธิติดตัวในการป้องกันตนเองสำหรับตนหรือร่วมกันตามที่กำหนดยืนยันไว้ในกฎบัตรสหประชาชาติ"
33. อ้างโดย Swadesh R. de Roy ในบทความเรื่อง "Japan: A Nation Rearms," **FEER**, no. 51, 1969 หน้า 600
34. Mishima Yokio, "An Appeal", **JJ**, vol. 7, no. 1. winter, 1971 หน้า 7 ไปรอดู Muto Ichiyo, "Mishima and the Transition from Postwar Democracy to Democratic Fascism," **Ampo**, no. 9—10 หน้า 34—50. ซึ่งเป็นงานเขียนที่น่าสนใจและช่วยเป็นอย่างยิ่งเกี่ยวกับเรื่องราวของมิชิม่าในแง่การเมือง
35. นำมาอ้างโดย Koji Nakamura ในบทความเรื่อง The Red Rag," **FEER**, no. 37, 1970 เกี่ยวกับเรื่องของ โทดามา ไปรอด่านบทความของ David Conde เรื่อง "Let the Sad Music Begin Again," **Eastern Horizon**, vol. 10, no. 1, 1971
36. Nakamura, "The Red Rag."
37. Kubo Ayazo, **Asahi Journal**, 3 พฤศจิกายน 1970 หน้า 18—22
38. **The Times** 8 กุมภาพันธ์ 1972; **Sunday Times** 12 ธันวาคม 1971
39. Nihon Kokusai Boeki Shinko Kyokai (สมาคมญี่ปุ่นเพื่อส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ) **Atarashii Nihon Gunkokushugi** (ลัทธินิยมทหารใหม่ของญี่ปุ่น), 1971 หน้า 23
40. Murakami Kaoru, "From Support Status to Full Nuclear Armament," **Asahi Journal** 23 กรกฎาคม 1971 หน้า 21—4 "การติดอาวุธนิวเคลียร์" ของญี่ปุ่น ได้มีการกล่าวขวัญกันในวงการหน่วยงานป้องกันประเทศ

มาตั้งแต่ ปี ค.ศ. 1966 นิตยสาร **Ushio** ฉบับพิเศษ (ฉบับฤดูใบไม้ผลิ 1966) ตีพิมพ์บทความของ Kazumaro Makoto เรื่อง “The Defence Policy of a Middle Ranking Non-Nuclear” “ซึ่งเป็นการชี้ชัดอย่างเห็นได้ชัด กาสุมารุ ตั้งคำถามว่า “ญี่ปุ่นควรจะทำอย่างไรในฐานะเป็นประเทศระดับกลางที่ไม่มีอาวุธนิวเคลียร์ในกรณีที่ความสามารถของสหรัฐอเมริกาถดถอยลงเป็นอย่างมากต่อการตอบโต้การจู่โจมด้วยอาวุธนิวเคลียร์ของจีน” กาสุมารุตอบว่า “มีทางทำได้สองทาง คือ ทางหนึ่ง ล้มเลิกนโยบายไม่มีอาวุธนิวเคลียร์เสีย และอีกทางหนึ่ง ไม่ใช้อาวุธนิวเคลียร์ แต่ยอมรับวิธีการ “ให้ค่อย ๆ มีอาวุธนิวเคลียร์ยามฉุกเฉินได้” และวิธีนี้เป็นแนวทางที่พึงกระทำ” กาสุมารุกล่าวต่อไปอีกว่า “เพื่อให้ทันเวลาอันอาจเกิดความจำเป็นขึ้น ญี่ปุ่นควรเตรียมระบบงานให้เหมาะสมต่อการเคลื่อนไหว และส่งกำลังขีปนาวุธและเรือดำน้ำ และญี่ปุ่นก็ควรเตือนจีนให้ตระหนักถึงผลที่จะบังเกิดจากการที่จีนยังคงทดลองอาวุธนิวเคลียร์ของตนอยู่ต่อไป และตีพิมพ์ “ข้อตกลงระบบงาน” เช่นว่านี้ระหว่างสหรัฐอเมริกาญี่ปุ่นแต่ไม่ลงนาม หากเพียงให้ทำการฝึกกำลังเจ้าหน้าที่ และเก็บรักษาเครื่องอุปกรณ์ไว้ พร้อมทั้งจะออกใช้การได้ เมื่อใดถ้าหากการคุกคามของจีนกลายเป็นไปในทางทหารขึ้น ก็ให้ลงนามข้อตกลงกับสหรัฐอเมริกา และจัดการนำหัวระเบิดนิวเคลียร์เข้ามาได้ทันที.....

41. **The Guardian** 15 กรกฎาคม 1971; บทความของ Selig Harrison, เรื่อง “Nuclear Weapons by Beginning of 80s,” **Washington Post** 8 กรกฎาคม 1971; บทความของ Jane เรื่อง “Weapons systems 1971—1972,” ถูกนำมาอ้างใน **The Times** 18 พฤศจิกายน 1971 มีใจความว่า อินเดียอาจติดอาวุธนิวเคลียร์ “เพราะกลัวว่าญี่ปุ่นจะทำได้เช่นนั้น” ความเป็นไปทางด้านญี่ปุ่นจะดูเลือนลางและผันแปรอย่างไรก็ตามที่ แต่ผลสะท้อนในวงที่กว้างออกไปจะต้องเป็นที่ตระหนักกันให้ดี
42. Derek Davies, “The Challenge of Japan,” **FEER** no. 1, 1971 หน้า 71
43. **The Times** 15 มกราคม 1972
44. เกี่ยวกับแผนการนี้ โปรดดู Herbert P. Bix, “The Security Treaty System and the Japanese Military—Industrial Complex,” **BCAS** vol. 2, no. 2, มกราคม 1970 หน้า 32—3 T. Matsueda และ G. Moore, “Japan’s Shifting Attitudes Toward the Military: Mitsuya Kenkyu and the Self—Defense Force,” **Asian Survey** กรกฎาคม 1967 หน้า 614—25
45. **Asahi Shimbun** 19 มีนาคม 1967 อ้างลงใน **Ampo** no. 7—8 หน้า 36
46. **Ampo** no. 9—10 หน้า 66
47. แหล่งอ้างอิงเดียวกัน Nakagawa Nobuo, “Political—Economics of the Japan—Korea Unification,” **Sekai** พฤษภาคม 1971
48. เกี่ยวกับเหตุการณ์จับปล้นสายการบินญี่ปุ่น (JAL) โปรดดู Gavan McCormack ในนิตยสาร **NLA Pueblo** เป็นเรื่องสืบราชการลับของอเมริกันที่ถูกเกาหลีเหนือยึดได้ในปี 1968
49. **Ampo** no. 9—10 หน้า 66
50. Yü Yi—ch’ien, **Jih—pen Chen—hsiang**, Hong Kong, 1971 แปลเป็นภาษาญี่ปุ่นโดย Arai Takeo เรื่อง *Nihon no Razo* (ถอดหน้าปกญี่ปุ่น), Tokyo, 1971 หน้า 102—7
51. อ้างโดย Obata Misao, **JQ**, vol. 9 no. 2, 1968 หน้า 255
52. พอลสันท่าเข้า พวกฝ่ายปักกิ่งยี่ติงกับเสนอให้เกาะเชจู โด (Cheju—do) กับสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นเกาะใหญ่ตอนใต้ของชายฝั่งเกาหลี เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนกับโอกินาวา (**FEER**, no. 28, 1971 หน้า 6)
53. Harada แหล่งอ้างอิงเดียวกัน
54. นับตั้งแต่กลางปี ค.ศ. 1971 รัฐบาลเชอูลเริ่มแสดงอาการตื่นตระหนกอย่างแรง รัฐบาลเกาหลีได้แสดงความเต็มใจที่จะเลิกวางสัมพันธ์มิตรกับญี่ปุ่น (รวมทั้ง “การอารักขา” ทางทหารของญี่ปุ่น) เพื่อแลกเปลี่ยนกับการรับรองจากจีน ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้น ทางรัฐบาลเชอูลก็จะตกลงยอมรับให้มี “สองเกาหลี” รวมทั้งให้มีที่นั่งแยกกันในองค์การสหประชาชาติ (Alain Bouc, **Le Monde**, 10 กันยายน 1971) รัฐบาลเชอูลยังเห็นด้วย (ซึ่งก็กลับไปที่กลับมาอยู่บ่อย ๆ) กับข้อเสนอของเกาหลีเหนือที่จะให้มีการปรึกษาหารือกันถึงวิธีการอนุญาตให้บรรดาครอบครัวที่ถูกแบ่งแยก (ซึ่งจริงๆ แล้วคลุมถึงประชากรทั้งหมด) ภายในเกาหลีใต้ติดต่อชั่วคราวถึง

- กัน ซึ่งเป็นข้อเสนอที่ทางเกาหลีได้ชี้แจงอย่างเหนียวแน่นมาตั้งแต่สงครามเกาหลี ทางรัฐบาลเชอูลยังได้เริ่มทำการถอนทหารบางส่วนจากกำลังจำนวน 48,000 คนจากเวียดนาม ในเดือนกรกฎาคม 1972 มีประกาศข้อตกลงขั้นต้นระหว่างเบียงยาง—เชอูล ในเดือนกันยายน 1972 เกาหลีได้ประกาศว่าจะถอนกำลังทหารทั้งหมดจำนวน 37,000 คนจากเวียดนามราวเดือนมิถุนายน 1973 ทั้งนี้ หลังจากนั้นบรรดาหนังสือพิมพ์ในเชอูลได้ตีพิมพ์เอกสารซึ่งอ้างว่าเป็นบันทึกการพิจารณาสอบสวนของสภาองเกรสเมื่อเร็ว ๆ นี้ มีถ้อยแถลงของนายแลร์ดีบอกว่า จะถอนกำลังทหารอเมริกันทั้งหมดออกจากเกาหลีได้ราวปี 1975–1976
55. บุคคลเหล่านี้เข้าใจว่าจะมีนักยุทธศาสตร์ที่หลักแหลมที่สุดจากกองทัพบก คือ ทสึจิ มาสะโนมุ ซึ่งเป็นผู้วางแผนได้ชัยชนะที่บาตานและสิงคโปร์ ทสึจิหายตัวไปเมื่อไปเยือนลาวในปี 1961 พวกญี่ปุ่นหลายคนที่เป็นที่ปรึกษาของรัฐบาลจักรพรรดิ ไฮโด เซลาสซี (อันเป็นการผูกพันมาตั้งแต่สมัยแอนติอาณานิคมตะวันตกของพวกเขา “นิยมเอเชีย” ตอนทศวรรษ 1930)
 56. Vgegovy Clark, “Japan : Flexing Nuclear Muscles”, *FEER*, no. 50, 1970 หน้า 8
 57. Murphy, *Diplomat Among Warriors*, London, 1964 หน้า 424
 58. *Asahi Shimbun* ฉบับเย็น 22 เมษายน 1967 อ้างใน *No More Hiroshima*, vol. 16, no. 2 มิถุนายน 1969 หน้า 13
 59. ฝ่ายญี่ปุ่นไม่ได้ยอมรับอย่างเป็นทางการ ถึงความสนใจของตนในการผลิตอาวุธนาปาล์ม รายงานข่าวแรกเรื่องระเบิดนาปาล์มของญี่ปุ่นถูกนำไปใช้ในเวียดนามมาจากหนังสือพิมพ์ซินหัว ในเดือนเมษายน 1966 ผลผลิตซัลเฟอร์ของญี่ปุ่นกว่าครึ่งหนึ่งมาจากเหมือง 5 แห่ง ในอำเภอคุนมา ในเดือนสิงหาคม 1965 เหมืองเหล่านี้เพิ่มผลผลิตขึ้นอย่างมากมาย และแจ้งความหาคงงานในตอนที่กำลังเศรษฐกิจตกต่ำหนัก ในสงครามเกาหลี บริษัทหินซอนยูชิ (น้ำมันและไขมันญี่ปุ่น) เป็นผู้ทำการผลิตน้ำมันดิบสำหรับที่าระเบิดนาปาล์ม และมาเดียนบริษัทเดียวกันนี้เองกำลังเร่งการผลิตและการซ้อซัลเฟอร์ซันอีก ไม่มีข้อสงสัยเลยว่าจะเป็นไปได้เพื่อจุดมุ่งประสงค์เช่นเดียวกัน (โปรดดู *Japan Peace Council Japan Black Book* อ้างโดย Akagi Shoichi, *Nihon no Boei Sangyo* (การผลิตด้านการป้องกันประเทศของญี่ปุ่น) Tokyo, 1969 หน้า 207–10)
 60. *TKP* 2 ธันวาคม 1971; *FEER* no. 50, 1971 หน้า 69 แสดงถึงว่าสิงคโปร์ไม่พอใจกับแผนใหม่นี้ ทั้งมาเลเซียและอินโดนีเซียมีแผนใหญ่โตที่จะสร้างท่าเรือแข่งกับสิงคโปร์ (คือท่าเรือ Klang และ Cilacap ซึ่งแต่ก่อนเคยเรียกว่า Tjilatjap ตามลำดับ) แล้วก็อาจมีเงินทองของญี่ปุ่นพร้อมสำหรับภาระนี้ด้วย
 61. อ้างใน “The Logic of Unimpeded Transfer of Responsibility in Military Affairs”, *Asahi Journal* 17 ธันวาคม 1971 หน้า 36–41 ทั้ง ๆ ที่มีเสียงไม่พอใจรุนแรงต่อถ้อยคำของนิชิมิระ แต่เขาก็ไม่ต้องลาออกจนกระทั่ง 3 ธันวาคม นัยว่าเพราะเหตุที่พูดบอกว่า หลังจากมติเรื่องจีนในเดือนตุลาคม สหประชาชาติกำลังกลายเป็นคล้าย ๆ กับ “สหกรณ์ให้กูเงินตามบ้านนอก” (หรือเป็นเชิงว่า สหประชาชาติกำลังยุ่งเกี่ยวกับ “การเมืองแคบ ๆ”) นิชิมิระถูกแทนตำแหน่งโดยเอซาคิ มะสุมิ ซึ่งนับเป็นคนที่ดีที่สุดดำรงตำแหน่งนี้ในปี 1971
 62. Harada, Sekai ที่อ้างถึงข้างต้น พึงเป็นที่สังเกตด้วยว่า จนถึงสิ้นปี 1970 โรงเรียนฝึกสืบราชการลับของกองทัพบกสหรัฐที่ โอกินาวาได้ฝึกคนจำนวน 3,670 คนจาก 16 ประเทศ ตอนระหว่างปี 1967–1970 จำนวนผู้รับการฝึกเพิ่มขึ้นมากที่มาจากเวียดนามและลาว (*House Foreign Relations Committee, Hearings on Military Assistance Training in Asia*, กุมภาพันธ์ 1971) ไม่ทราบว่ามีญี่ปุ่นมีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการฝึกนี้หรือไม่ โรงเรียนฝึกนี้กำหนดจะถอนตัวออกไปตอนเดือนเกาะโอกินาวาในเดือนพฤษภาคม 1972
 63. G.C. Allen, *A Short Economic History of Modern Japan 1867–1937* พร้อมด้วยบทเพิ่มเติมว่าด้วย “Economic Recovery and Expansion” 1945–1960” ฉบับปี 1962 Allen & Unwin หน้า 173
 64. Peter Wiley, “Vietnam and the Pacific Rim Strategy, *Leviathan*, มิถุนายน 1969 หน้า 7
 65. D. Petrov. “Anatomy of a Japanese Miracle” *New Times* no. 36, 11 กันยายน 1968 หน้า 20
 66. Bix แหล่งอ้างอิงข้างต้น หน้า 34
 67. Takahashi Ryoza แหล่งอ้างอิงข้างต้น หน้า 78; Yanaga แหล่งอ้างอิงข้างต้น หน้า 255 เชิงอรรถ
 68. Yanaga หน้า 256; Haruhiro Fukui, *Party in Power*, Berkeley and Los Angeles, 1970 หน้า 211

69. Murakami Kaoru, "Mitsubishi Arms Factory—Actual Situation and Strategy" เป็นตอนแรกของบทความชุดว่าด้วย "Japan's Military—Industrial Complex" **Asahi Journal**, 12 เมษายน 1970
70. Shirota Moberu, Yamamura Yoshiharu and Shironishi Shinichiro, **Mitsubishi Gunshusho—Nihono Sangun Fukugotai to Kaigai Shinshutsu** (โรงงานผลิตอาวุธมิถุซุมิชิ—กลุ่มกำลังทางทหาร—อุตสาหกรรมและการแผ่อำนาจนอกประเทศของญี่ปุ่น) Tokyo, Gendai Hyoronsha, 1971 หน้า 149
71. Murakami แหล่งอ้างอิงข้างต้น เกี่ยวกับรายชื่อ ยศและตำแหน่งในบริษัทที่ร่วมกัน โปรดดู Akagi Shoichi แหล่งอ้างอิงข้างต้น หน้า 164—8 ในสหรัฐอเมริกา ตัวเลขเป็นระดับนายพล 261 และพันตรีขึ้นไป 1,400 ในบริษัทชั้นนำจำนวน 100 ที่มีสัญญาเกี่ยวกับทางทหาร (อ้างโดย Akagi แหล่งอ้างอิงข้างต้นหน้า 168 จาก Jack Raymond, **Inside the Pentagon**)
72. Murakami สำหรับรายละเอียดปี 1968 สำหรับตัวเลขปี 1969 โปรดดู Yagisawa Mitsuo, "Mitsubishi Heavy Industries on the Attack" ตอนที่หนึ่งของบทความชุดว่าด้วย "Big Business under Stagflation," **Asahi Journal** 26 มีนาคม 1971
73. **Asahi Shimbun** 15 สิงหาคม 1970 อ้าง Yagisawa
74. Shirdta และคนอื่นๆ แหล่งอ้างอิงข้างต้น หน้า 88—9
75. แหล่งอ้างอิงเดียวกันปรากฏในที่ต่าง ๆ
76. Shirota และคนอื่นๆ แหล่งอ้างอิงข้างต้น หน้า 106—22
77. Murakami แหล่งอ้างอิงข้างต้น เครื่องเอฟ 4 อี มีระยะบิน 3,700 กม. มากกว่าสองเท่าของเครื่องเอฟ 104 เจ ทำให้เกิดข้อข้องใจขึ้นมาว่าทำไมหน่วยกำลัง "ป้องกัน" ของญี่ปุ่นจึงต้องการเครื่องบินที่มีกำลังจู่โจมแผ่ขยายคลุมส่วนใหญ่ของเอเชีย
78. Sugioka Sekio, "Big Economic Power and Toy Army" ตอนที่สองของบทความชุดเรื่อง "Japan's Military—Industrial Complex", **Asahi Journal**, 26 มีนาคม 1971, Shirota และคนอื่นๆ แหล่งอ้างอิงข้างต้น หน้า 140
79. รายละเอียดต่อไปนี้อาศัยจาก Shirota และคนอื่นๆ แหล่งอ้างอิงข้างต้นปรากฏในที่ต่าง ๆ
80. บริษัทมิถุซุมิชิไม่ได้ปรากฏชื่อในญี่ปุ่นบริษัทคู่สัญญาาระดับนำ 10 บริษัทเกี่ยวกับการจำหน่ายวัสดุประเภทนี้ระหว่างสงครามเกาหลี (แหล่งอ้างอิงเดียวกัน หน้า 39—40)
81. การแต่งตั้งนี้มีรายงานข่าวว่าได้รับการกระยั้นกระยอกจากอิเกตะ ในตอนที่ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคราวนี้เพื่อตอบแทนความช่วยเหลือทางการเงินของบริษัทมิถุซุมิชิต่อรัฐบาลระหว่างการเลือกตั้งทั่วไปเดือนกรกฎาคม (โปรดดู Shirota และคนอื่นๆ แหล่งอ้างอิงข้างต้นหน้า 56)
82. แหล่งอ้างอิงเดียวกัน หน้า 142—3 และบทความของ Yagisawa Mitsuo ที่อ้างถึงข้างต้น บริษัทคู่สัญญากับทางทหารของญี่ปุ่น ส่วนมากผูกพันอยู่กับบริษัทแบบเดียวกันในสหรัฐอเมริกาโดยข้อตกลงอนุญาตสิทธิ และทำโครงการร่วมกัน อย่างเช่นบริษัทเทเนรล อิเลคทริก ซึ่งใหญ่ที่สุดเป็นที่สี่ในสหรัฐอเมริกามีข้อตกลงอนุญาตสิทธิอยู่กับบริษัทญี่ปุ่นราว 65 บริษัท และมีหุ้นอยู่ร้อยละ 10 ในบริษัทโตเกียวชิบะอูระ อิเลคทริก Bix ("The Security System" แหล่งอ้างอิงข้างต้น หน้า 38) ซึ่งให้เห็นถึงแนวโน้มของสหรัฐที่จะบีบให้ญี่ปุ่นผ่อนคลายเงื่อนไขการลงทุนในญี่ปุ่นส่วนหนึ่งด้วย การลงทุนเพิ่มขึ้นในด้านการผลิตทางทหาร FEER ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า "พวกยักษ์ใหญ่ในวงธุรกิจซึ่งพยายามผลักดันให้การลงทุนของต่างประเทศเข้าไปในอุตสาหกรรมรถยนต์ได้สะดวกขึ้นมา ณ บัดนี้เกือบเป็นเอกฉันท์ได้เริ่มพากันเรียกร้องให้ขยายโครงการป้องกันประเทศออกไป" (John Roberts, "To Arms, Dear Freidns" **FEER** no. 31, 27 กรกฎาคม—2 สิงหาคม 1969) ธนาคารได—อิชิ เมื่อเร็ว ๆ นี้ ได้ผนวกเข้ากับธนาคารนิปปอน ดันจิโย เพื่อที่ได้เป็นธนาคารใหญ่ที่สุดแห่งเดียวในญี่ปุ่น (**The Financial Times**, 3 พฤษภาคม 1971)
83. **Nikkan Kogyo Shimbun** 13 กันยายน 1969 อ้าง Shirota หน้า 85
84. แหล่งอ้างอิงเดียวกับหน้า 41
85. แหล่งอ้างอิงเดียวกับหน้า 134; Murakami Kaoru ในบทความที่อ้างถึงข้างต้น Yagisawa ซึ่งแจ้งว่าในวันที่ 22 กันยายน 1970 พร้อม ๆ กับกรลลาออกเพราะป่วยของ โอคาโน ยะสุจิโร จากตำแหน่งประธานคณะกรรมการ

การผลิตเพื่อการป้องกันประเทศ ได้มีการวางแผนให้โกโน ฟุมิชิโก ประธานบริษัทอุตสาหกรรมหนักมิตซูบิชิเขาดำรงตำแหน่งแทน แต่เนื่องจากการที่ทางมิตซูบิชิจะเข้าไปควบคุมกลุ่มบริษัทเครื่องเค้นเร็นทั้งห้าเสียหมดในด้านการผลิตเพื่อการป้องกันประเทศ เครื่องยุทโธปกรณ์ การบิน การต่อเรือและจรวดนั้น คู่ค้อนข้างจะนำเกลียด ดังนั้นจึงเปลี่ยนไปให้ตำแหน่งนี้แก่ประธานของเค้นเร็นสำหรับในตอนนั้น ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม 1971 ประธานสมาคมเครื่องยุทโธปกรณ์ญี่ปุ่นคนใหม่ได้แก่ ทามาโอกิ ไคโซ รองประธานบริษัท โตชิบา ทางมิตซูบิชิร้อนใจที่จะได้ออกไปเสีย เพื่อผ่อนคลายข้อโจมตีว่า เป็นพวกนิยมระบอบทหาร ส่วนทางโตชิบา ซึ่งกำลังเผชิญกับฐานะตลาดตกต่ำในด้านเครื่องรับ โทรทัศน์สีและอื่น ๆ ก็ร้อนใจที่จะได้งานผลิตด้านป้องกันประเทศเพิ่มขึ้น เพราะเห็นว่าเป็นภาคเศรษฐกิจที่เติบโตอย่างมั่นคงที่สุด (Mainichi Shimbun 27 พฤษภาคม 1971)

86. Yagisawa แหล่งอ้างอิงข้างต้น; Shiota และคนอื่นๆ แหล่งอ้างอิงข้างต้น หน้า 136-7
87. Yagisawa แหล่งอ้างอิงข้างต้น; Shiota และคนอื่นๆ แหล่งอ้างอิงข้างต้น หน้า 128
88. Yagisawa แหล่งอ้างอิงข้างต้น
89. แหล่งอ้างอิงเดียวกัน
90. Atarashii Nihon Gunkokushugi แหล่งอ้างอิงข้างต้น หน้า 22
91. Shiota และคนอื่นๆ แหล่งอ้างอิงข้างต้น หน้า 245

บันทึกบทที่ 4

1. Haruhiro Fukui, **Party in Power**, Berkeley and Los Angeles, 1970 หน้า 228 Fukui เขียนตอนว่าด้วยความสัมพันธ์จีน-ญี่ปุ่นอย่างยืดยาวและเป็นประโยชน์ เฉพาะอย่างยิ่งในด้านความสัมพันธ์ที่กระทบถึงพรรคเสรีประชาธิปไตยของรัฐบาล ข้อความรู้ต้อๆ ไปมาจากแหล่งอ้างอิงเดียวกัน การปิดล้อมนี้ยังคงมีผลบังคับตอนต้นปี 1972 มีข่าวว่ากระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมระหว่างประเทศกำลังพยายามอย่างหนักที่จะให้ยกเลิกการปิดล้อมสำหรับสินค้าราว 60 รายการ และให้ยกเลิกภาษีที่ติดกันสำหรับสินค้าอีก 31 รายการ ในการประชุมคณะกรรมการประสานงานเดือนกุมภาพันธ์ 1972 ที่กรุงปารีส ทั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของความมุ่งหมายใหญ่ที่จะขยายการค้าจีน-ญี่ปุ่น (JEJ vol. 10, no. 477, 15 กุมภาพันธ์ 1972)
2. Fukui แหล่งอ้างอิงข้างต้น หน้า 233 สำหรับงานศึกษาละเอียดถึงการตกลงเสีย-ทากาซากิ โปรดดู Norman Sun, "Trade Between Mainland China and Japan under the 'L-T' Agreement," **Hong Kong Economic Papers**, no. 4, พฤศจิกายน 1968, หน้า 57-71 (ตอนช่วงปี 1963-1967) การค้า ล-ท จำกัดเฉพาะสินค้าที่กำหนดไม่กี่อย่าง คำว่า "การค้า ล-ท" คลุมระหว่างปี 1963-1967 และบันทึกข้อความตกลงทางการค้าคลุมระหว่างปีตั้งแต่ 1968 เป็นต้นไป การค้า "มิตรบริษัท" ตามที่อ้างถึงในตอนต่อไปนี้ คลุมถึงการค้าขายระหว่างจีนกับพวกบริษัทญี่ปุ่นที่กำหนดเลือกเอาจากที่เป็นมิตรทางการเมือง บริษัทพวกนี้มีจำนวนมากที่เป็นบริษัทเล็ก ๆ โดยมีนักธุรกิจหัวเอียงซ้ายเป็นผู้ดำเนินกิจการ
3. Toshio Yoshimura and Koji Nakamura, "Back Door to Peking", **FEER**, no. 5, 1971 การค้า ล-ท คิดเป็นอัตราเพียงร้อยละ 10 ของการค้าจีน-ญี่ปุ่นในปี 1971 ซึ่งมีมูลค่าทั้งสิ้นราว 900 ล้านดอลลาร์
4. **FEER**, no. 4, 1971 หน้า 4 โปรดดูสัมภาษณ์กับ Fukui แหล่งอ้างอิงข้างต้น หน้า 257
5. พรรคเสรีประชาธิปไตยฟันฝ่าความผันผวนในรัฐสภา แต่ก็ไม่ยั้งเร็วเกินไปสำหรับชนชั้นปกครอง ที่จะสามารถตั้งหลัก ไม่มีสมาชิกสภาแม้แต่คนเดียวที่ยกปัญหาเรื่องการประเมินแนวโน้มนโยบายต่างประเทศญี่ปุ่น แบบสนับสนุนได้หวั่นและต่อต้านปักกิ่ง! (**FEER**, no. 32, 1971 หน้า 50)
6. **PR**, nos. 10 และ 11, 1971
7. Koji Nakamura, "Sato's Sinking Feeling" **FEER**, no. 11, 1971
8. **The Observer**, 12 กันยายน 1971 ฟูกูเดะ บอกกับรอยเจอร์ส ในการเจรจาระหว่างสหรัฐอเมริกา-ญี่ปุ่น ที่กรุง

วอชิงตัน ว่าทางรัฐบาลโตเกียวจะไม่สนับสนุนแผนการ “สองจีน” ของสหประชาชาติ แต่ฟูกุตะก็ถูกซาโตลบล้างในเวลาต่อมา

9. **The Times** 4 มีนาคม 1972 พึ่งสังเกตว่าถ้อยแถลงซึ่งเข้าใจโดยทั่วไปว่า มาจากซาโตที่บอกว่าได้หวั่นเป็น “ส่วนหนึ่งของสาธารณรัฐประชาชนจีน” นั้น ต่อมาก็ถูกปฏิเสธไป
10. Yamamura Kenichiro, “Japan’s World Trade Hard Pressed”, **Asahi Journal**, 6 ธันวาคม 1970 หน้า 113–19
11. แหล่งอ้างอิงเดียวกัน; Shirota กับคนอื่นๆ แหล่งอ้างอิงข้างต้น หน้า 78–9
12. Yamamura แหล่งอ้างอิงข้างต้น
13. ตามที่แสดงออกมาเป็นต้นว่า จาก Derek Davies บรรณาธิการ FEER ในบทความในหนังสือพิมพ์ **Guardian**, 14 เมษายน 1971
14. Awata Fusao, “Industry under Pressure from Moves towards China”, **Asahi Journal**, 6 สิงหาคม 1971 หน้า 37–42 ในที่สุดในเดือนสิงหาคมก็ได้ทำข้อตกลงซื้อปุ๋ยญี่ปุ่นมีมูลค่า 11 ล้านดอลลาร์ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ (**FEER**, 2 ตุลาคม 1971 หน้า 36)
15. ค่อนข้างน่าแปลกใจที่เมื่อเร็ว ๆ นี้ นางาโน ได้ถูกรวมให้อยู่ในรายชื่อ “มิตรแห่งประชาชนจีน” แล้วก็ได้รับการเยียนจาก วัง โคว-ชว่น (รองประธานสมาคมมิตรภาพ จีน–ญี่ปุ่น ของจีน) ในขณะที่อยู่ในโตเกียวร่วมงานศพตัสุมุระ ในเดือนสิงหาคม 1971 (**Ta Kung Pao**, 2 กันยายน 1971)
16. Awata Fusuo แหล่งอ้างอิงข้างต้น
17. **Asahi Journal** 14 พฤษภาคม 1971 หน้า 16–17
18. **Asahi Journal** 13 สิงหาคม 1971 หน้า 99–100; **FEER**, no. 40, 25 กันยายน 1971 หน้า 21; **Hsinhua**, 20 พฤศจิกายน 1971
19. Christopher Reed, **Sunday Times**, 12 กันยายน 1971
20. **FEER**, no. 42, 16 ตุลาคม 1971 หน้า 52
21. **Newsweek**, 29 พฤศจิกายน 1971
22. **FEER**, no. 42 แหล่งอ้างอิงข้างต้น
23. **FEER**, no. 31, 31 กรกฎาคม 1971 หน้า 57
24. ตัวเลขเอามาจาก Awata Fusao แหล่งอ้างอิงข้างต้น; **FEER**, 4 มีนาคม 1972. ประมาณทุนสำรองของจีนไว้ 600–1,000 ล้านดอลลาร์ แน่แน่นอนว่า “ฐานะส่งเสริมกัน” ทางเศรษฐกิจของจีนและญี่ปุ่นเปิดช่องว่างให้มากสำหรับข้อตกลงแลกเปลี่ยนสินค้ากัน
25. Awata แหล่งอ้างอิงข้างต้น
26. แหล่งสำคัญที่ให้ความรู้เกี่ยวกับซันเคน คือ Kimura Takeo, “Sanken: The Brilliant Group in Industry’s G.H.Q.,” **Chuo Koron**, กรกฎาคม 1971 หน้า 166–96 บทความของ Kato Hidetoshi, “Sanken: a Power Above Government,” จาก **Shunkan Asahi** ประจำเดือนพฤศจิกายน 1969 ได้ถูกนำมาแปลลงใน **Japan Interpreter**, vol. 7, หน้า 1 ตุลาคม 1971, หน้า 36–42 แหล่งอ้างอิงอันหลังนี้ค่อนข้างจะผิวเผินแล้วรายชื่อสมาชิกที่แสดงไว้ก็ไม่ได้รวมถึงอีก 4 คน ที่เข้าร่วมกลุ่มในตอนหลัง แต่ก็น่าสนใจในด้านเกี่ยวกับการรวมตัวของยาวาตา-ฟูจิ; **Pacific Imperialism Note book** ธันวาคม 1971 – มกราคม 1972 หน้า 11–16 เป็นแหล่งความรู้ภาษาอังกฤษที่ดีมากเกี่ยวกับเรื่องซันเคน
27. Kimura Takeo แหล่งอ้างอิงข้างต้น
28. กันไซ ย่านอุตสาหกรรม โอซากา–โกเบ–เกียวโต
29. Awata Fusuo, “Mitsubishi Trading Company: Star Performer Comes from Behind”, **Asahi Journal**, 2 กรกฎาคม 1971 หน้า 41–6

บันทึกบทที่ 5

1. อย่างไรก็ดี “กองทุนจีน—อเมริกันเพื่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม” ยังคงทุ่มเทเงินทองให้กับไต้หวันต่อไปอีก คือ 66 ล้านดอลลาร์ ในปีการเงิน 1967 70 ล้านดอลลาร์ ปี 1968 29 ล้านดอลลาร์ ปี 1969 การช่วยเหลือด้วยผลผลิตเหลือต้องการก็ยังคงมีอยู่ต่อไป คือ เช่น ในปี 1968 มีมูลค่า 29 ล้านดอลลาร์ (FEER Yearbook 1970)
2. Asano Ryuzo, “The Critical Structure of Japan—Taiwan Relations”, *Gendai no Me*, สิงหาคม 1970 หน้า 176—84 ตามการประมาณเมื่อเร็วๆ นี้ (มีนาคม 1972) การลงทุนของญี่ปุ่นตกราว 100 ล้านดอลลาร์ หรือเท่ากับหนึ่งในสามของสหรัฐอเมริกา (FEER 4 มีนาคม 1972 หน้า 67)
3. Shirota Noboru, Yamamura Yoshiharu and Shironishi Shinichiro, *Mitsubishi Armament Factory—Japan’s Military Industrial Complex and Overseas Expansion* (เป็นภาษาญี่ปุ่น), Tokyo, Gendai Hyoronsha, 1971 หน้า 196
4. Fujita Naoki, “Crossing National Boundaries to Employ Cheap Labour,” *Asahi Journal*, 25 ตุลาคม 1970 หน้า 102—7
5. Nozaki Yoji, “Preliminary Moves towards the Second Taiwan Yen Loan”, *Asahi Journal*, 2 เมษายน 1971 หน้า 47—52; William Glenn, 27 เมษายน 1971
6. Ogi Misao, “Japan’s Invisible Empire”, *Chou Koron*, มิถุนายน 1970 หน้า 164—73
7. PR, no. 38, 17 กันยายน 1971 หน้า 11
8. Ogi Misao แหล่งอ้างอิงข้างต้น
9. Nozaki Yoji แหล่งอ้างอิงข้างต้น
10. Shirota กับคนอื่นๆ แหล่งอ้างอิงข้างต้น หน้า 202
11. Nozaki Yoji แหล่งอ้างอิงข้างต้น โนซากิ ชีแจงว่าในช่วงปี 1965—1970 การลงทุนของญี่ปุ่นในไต้หวันเพิ่มขึ้น 14 เท่า
12. FEER 28 สิงหาคม 1971 หน้า 73 สำหรับตัวเลขของสหรัฐอเมริกา แหล่งอ้างอิงเดียวกัน รายงานการลงทุนของญี่ปุ่นรวมทั้งสิ้น 70 ล้านดอลลาร์ (หน้า 30) และ 90 ล้านดอลลาร์ (หน้า 73) *The Times* ฉบับพิเศษว่าด้วยไต้หวัน (8 ตุลาคม 1971) ให้ตัวเลข 90 ล้านดอลลาร์สำหรับญี่ปุ่น ส่วน Selig Harrison ในหนังสือพิมพ์ *Guardian* (4 สิงหาคม 1971) รายงานการลงทุนของญี่ปุ่น “โดยทางตรงและโดยทางอ้อม” ในไต้หวันเป็นจำนวน 200 ล้านดอลลาร์ *Fortune* (พฤศจิกายน 1971) ให้ตัวเลขการลงทุนของญี่ปุ่น 150 ล้านดอลลาร์ *The Times* ฉบับพิเศษนี้ยังชี้ด้วยว่าเดี่ยวนั้นญี่ปุ่นได้มีข้อตกลงกับไต้หวันให้สิทธิอนุญาต กำไรมากกว่า 400 ราย และบอกว่าผลกำไรจากข้อตกลงเหล่านี้และจากการจำหน่ายผลผลิต เมื่อนำเอาการลงทุนใหม่ในไต้หวัน ก็มีได้ปรากฏตัวเลขในสถิติการลงทุนของทางการ
13. FEER แหล่งอ้างอิงข้างต้น หน้า 71
14. *China Yearbook* 1963—1964 และ 1969—1970 สำหรับปริมาณการค้าญี่ปุ่น—ไต้หวัน ระหว่างปี 1967—1970 โปรดดูตาราง 25 รายงานล่าสุดบอกว่า สินค้าออกของไต้หวันร้อยละ 15 ไปที่ญี่ปุ่น แต่ร้อยละ 38 ของสินค้าเข้าของไต้หวันนั้นมาจากญี่ปุ่น (*The Times* 8 ตุลาคม 1971)
15. กระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมระหว่างประเทศญี่ปุ่น, *Tsuho Hakusho Kakuron*, 1971 หน้า 300 จากในหัวข้อการค้าญี่ปุ่น—ไต้หวัน 1965—1970 ญี่ปุ่นได้สะสมส่วนเกินดุลการค้าถึง 1,600 ล้านดอลลาร์ (FEER, no. 42, 16 ตุลาคม 1971)
16. Shirota กับคนอื่นๆ แหล่งอ้างอิงข้างต้น หน้า 187 ตอนปี 1966 สมาชิกของคณะกรรมการนี้ นอกจากกิชิตแล้ว ยังมีคนอย่างเช่น โยชิตะ และ ฟูกุตะ และนักธุรกิจอย่างเช่น อะดาคิ และอิชิซากะ ประธานเคตันเร็น Nathaniel B. Thayer (*How The Conservatives Rule Japan*, Princeton, N.J. 1969, หน้า 67) กล่าวว่า “คนเหล่านี้ไม่ใช่มีศูนย์กลางอำนาจรัฐบาล หากแต่เป็นศูนย์กลางอำนาจของรัฐบาล”

17. Shirota กับคนอื่น ๆ แหล่งอ้างข้างต้น
18. แหล่งอ้างเดียวกัน
19. Nonaka Koza, "The Real Face of Japan— Republic of China Co-operation Committee," **Asahi Journal**, 12 กรกฎาคม 1970 หน้า 103—7 จนถึงเมษายน 1970 มีการถอนเงินกู้รุ่นแรกเพียงสองในสามเท่านั้น ซึ่งแสดงว่าความต้องการเงินกู้ก้อนใหญ่กว่าและใหม่กว่าเป็นเรื่องของการเมืองเท่าๆ กับทางเศรษฐกิจ (Nozuki)
20. เงินกู้ใหม่จำนวน 22 ล้านดอลลาร์ สำหรับสามโครงการซึ่งรวมทั้งโครงการอย่างเช่น โครงการขยายงานระบบโทรศัพท์และโทรเลขของไทยเป เป็นที่ตกลงกันเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 1971 (*Asahi Journal*, 13 สิงหาคม 1971 หน้า 99—100)
21. Nozaki Yoji แหล่งอ้างข้างต้น กิซึกิกล่าวในการประชุมครั้งนี้เหมือนกันว่า "สัมพันธภาพของความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวและความร่วมมือระหว่างระบบเศรษฐกิจของญี่ปุ่น ไต้หวัน และเกาหลี อาจเป็นที่คาดหวังตั้งแต่นั้นไปว่า จะมีส่วนส่งเสริมอย่างใหญ่หลวงต่อพัฒนาการทางเศรษฐกิจของภาคพื้นเอเชียแปซิฟิก"
22. Shirota กับคนอื่น ๆ แหล่งอ้างข้างต้น หน้า 201
23. **Fortune** พฤศจิกายน 1971 แหล่งอ้างข้างต้น เกี่ยวกับโรงงานเหล็กกล้า ไปรอดดู **FEER** 13 พฤศจิกายน 1971 หน้า 18
24. **FEER** 4 มีนาคม 1972 หน้า 67
25. **FEER**, no. 40, 27 ตุลาคม 1971
26. ที่กล่าวถึงต่อไปนี้เป็นส่วนใหญ่อามาจากบทความของ Fujishima Udai, "Taiwan: Whirlpool of Plots," **Asahi Journal**, 12 พฤศจิกายน 1971 หน้า 33—7
27. *The Times* 28 เมษายน 1971
28. Fujishima แหล่งอ้างข้างต้น
29. สัมภาษณ์กับนากาจิม่า เคนโซ และกูโรตะ ฮิซาโอะ อ้างใน Fujishima
30. Fujishima แหล่งอ้างข้างต้น
31. **Alain Bouc, Le Monde Diplomatique**, ธันวาคม 1971 หน้า 6
32. Fujishima แหล่งอ้างข้างต้น; **Hsinhua** 4 ตุลาคม 1971
33. Shiota Shobei, "A 'Ravaged' People : The Koreans in World War II," **The Japan Interpreter**, 1971, vol. 7, no. 1 หน้า 43—53. ซีไอเอแนะนำเอาตารางตัวเลขมาจัดแสดงไว้ในหน้า 45 ดังต่อไปนี้

ค.ศ.	ผลผลิต ทั้งสิ้น	สินค้าออกสู่ญี่ปุ่น (ล้านโกกุ)	ปริมาณบริโภคทั้งสิ้น ภายในเกาหลี	ปริมาณบริโภคต่อคน ต่อปี (หน่วยโกกุ = ประมาณ 80 ลิตร) เกาหลี ญี่ปุ่น	
1912	11.6	0.5	11.1	0.78	1.07
1915	14.1	2.3	11.8	0.74	1.10
1918	13.7	2.2	11.6	0.68	1.14
1924	15.2	4.6	10.8	0.60	1.12
1930	13.7	5.4	8.6	0.45	1.08
1931	19.2	8.4	10.5	0.52	1.30
1932	15.9	7.6	8.4	0.41	1.01
1933	16.3	8.7	8.5	0.41	1.10

34. ระหว่างสงครามในทศวรรษ 1930 และ 1940 พวกเกาหลีถูกเกณฑ์ไปตามเหมืองแร่เสียแทบทั้งหมด มีชาวเกาหลีอายุ 47 ปีคนหนึ่งที่ชื่อ ไฮออน ซึ-ฮอน ตอนสัมพันธไมตรีไม่นานมานี้ก่อนกลับไปเกาหลีเหนือ บอกว่า

- เคยถูกส่งไปที่เหมืองโตะมาโกโมในฮอกไกโด ตอนอายุ 19 เมื่อปี 1943 เวลาทำงานมีกำหนดจาก 6 น. ถึง 3 น. มีแต่พวกเกาหลีเท่านั้นที่ถูกกะเกณฑ์ให้ทำงานตามจุดเหมืองที่ล่อแหลมอันตราย พวกที่ตายมักจะถูกฝังไว้ด้วยซีเมนต์ในกำแพงเหมือง (**Sekai** กรกฎาคม 1971 หน้า 108-12) มาเอเดะ ฮาจิเมะ (Maeda Hajime) ปัจจุบันเป็นผู้อำนวยการบริหารของสหพันธ์สมาคมนายจ้างญี่ปุ่น (นิคโคเรน) เคยเป็นหัวหน้าฝ่ายการเจ้าหน้าที่ของบริษัทด้านหินและเรือไอน้ำฮอกไกโด ในปี 1943 (Shiota หน้า 51) จนถึงปี 1950 คนเกาหลีในญี่ปุ่นกว่าร้อยละ 80 ไม่มีงานทำ (**Sekai** แหล่งอ้างอิงข้างต้น) และคนพวกนี้ก็ถูกตั้งข้อรังเกียจอย่างแรงในวงกว้างมากของสังคมญี่ปุ่น
35. สมาคมญี่ปุ่นเพื่อส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ (นิฮอน โทกุไซ โยเอกิ ชินโก กิโอดี), **Atarashii Nihon Gunkokushugi** (ระบอบทหารญี่ปุ่นใหม่), Tokyo, 1971 หน้า 57-8
 36. "Ampo 70: South Korea in the Ampo System," **Ampo**, no. 3-4, มีนาคม 1970
 37. Hayashi Naomichi, "The Economic Basis for the Revival of Japanese Militarism," **Gendai to Shiso** (ความคิดและยุคปัจจุบัน), no. 1 หน้า 271 ราวเดือนตุลาคม 1971 ธุรกิจเงินกู้ในเกาหลีตกร้อยละ 80 ถูกตราสั่งของธนาคารให้อยู่ในประเภทไม่สามารถปฏิบัติตามข้อผูกพันของตนได้ - (Fujishima Udai, "Policy toward Korea under Pressure to Change", **Asahi Journal** 8 ตุลาคม 1971 หน้า 17-20)
 38. จากหนังสือของบุคคลผู้หนึ่งเรื่อง **Keizai Kyoryoku** (ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ) หน้า 105 อ้างใน **Atarashii** ที่อ้างถึงข้างต้น หน้า 272
 39. Hayashi Naomichi แหล่งอ้างอิงข้างต้น หน้า 272
 40. **FEER** 2 ตุลาคม 1971
 41. Awata Fusao, **Asahi Journal** 2 กรกฎาคม 1971 หน้า 41-6
 42. Shiota และคนอื่นๆ แหล่งอ้างอิงข้างต้น หน้า 222-4, **Nihon Keizai Shimbun**, 25 กรกฎาคม 1970 เรื่องนี้เป็นคำบอกเล่าจากนักวิจารณ์การทหารมีชื่อคือ มูระกามิ ทาโอเอรุ ว่าฝ่ายมิตซูบิชิได้บริจาคเงินจำนวน 5 ล้านดอลลาร์ให้แก่กองทุนรณรงค์ของปักกิ่งซี เพื่อแก้ไขรัฐธรรมนูญให้ปักกิ่งซีดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีต่อไปอีกเป็นวาระที่สาม โดยเป็นที่เข้าใจระหว่างกันว่าฝ่ายตนว่าจะได้สัญญาสร้างทางรถไฟ พลังไฟฟ้าสายปูซาน-เซอูล และยังพวกตุ๋นและอื่น ๆ ก็จะได้รับจากมิตซูบิชิอีกด้วย แต่โดยความผิดพลาดของทางฝ่ายเกาหลีลากขั้นนี้ได้ถูกผูกพันสัญญากับกลุ่มบริษัทเยอรมันตะวันตกไว้ก่อนแล้ว และเพื่อเป็นการแก้ตัวในเรื่องนี้จึงได้มีการสัญญาเรื่องทางไปข้างหน้าให้ประโยชน์อย่างมากมายแก่มิตซูบิชิ (**Atarashii** แหล่งอ้างอิงข้างต้น หน้า 70)
 43. Nakagawa Nobuo, "Japanese-Korean Economic Co-operation in The 1970s", **Sekai**, พฤศจิกายน 1970 หน้า 87-96
 44. แหล่งอ้างอิงเดียวกัน
 45. **New York Times** 5 ตุลาคม 1971
 46. **Asahi Journal** 13 สิงหาคม 1971 หน้า 99-100, อัตราดอกเบี้ยของรายการกู้เหล่านี้สูงมากทีเดียว คือขนาดร้อยละ 7 สำหรับซื้อเรือบรรทุก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าทางเกาหลีต้องเป็นฝ่ายพึ่งพาอาศัยขนาดใหญ่ (**Nakagawa Nobuo**, "The Political Consequences of the Formation of the Japan-ROK economic sphere" **Sekai**, พฤศจิกายน 1971 หน้า 162-72)
 47. Sam Jameson, **The Guardian** 14 สิงหาคม 1971
 48. Nakagawa, **Sekai** พฤศจิกายน 1970 ตามการประมาณอีกแหล่งหนึ่งให้ตัวเลขอัตราร้อยละของอุตสาหกรรมภาคต่าง ๆ ของเกาหลีที่ถูกญี่ปุ่นควบคุม ดังต่อไปนี้คือ ปุ๋ยร้อยละ 90.2 ผลิตภัณฑ์ท่อเคมี 64.2 อาหาร 62 ซีเมนต์และการทำแบบ 48.3 การวิศวกรรมเคมี 43.5 (Hayashi แหล่งอ้างอิงข้างต้น หน้า 272)
 49. ตามตารางจาก **Toa Nenkan** (1972) ซึ่งนำมาคัดลงใน Nakagawa Nobuo, "Political-Economics of the Japan-Korea Unification," **Sekai**, พฤษภาคม 1971 หน้า 129-39
 50. **FEER** 28 สิงหาคม 1971 หน้า 71
 51. Nakagawa, **Sekai** พฤษภาคม 1971, รายงานทั้งสี่ชิ้นของสหรัฐในเกาหลีจนถึงปี 1970 มีจำแนกสำหรับการ

พิจารณาตรวจสอบของสภาผู้แทนราษฎรเกี่ยวกับการช่วยเหลือต่างประเทศในกรุงวอชิงตัน เมื่อวันที่ 6 มีนาคม 1971 ในลักษณะดังนี้

1950—1954	รายจ่ายสงครามเกาหลี	18,000	ล้านดอลลาร์
1954—1970	การรักษากำลังทหารสหรัฐไว้ในเกาหลี	8,600	„
1950—1970	การช่วยเหลือทางทหารซึ่งไม่มีการจ่ายเงิน	3,000	„
1946—1970	การช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ	5,100	„
	รวม	34,700	„

แหล่งที่มา : Fujishima Udai, **Asahi Journal** 8 ตุลาคม 1971

52. Nihon Keizai Shimbun 17 มีนาคม 1971 รายงานผู้สื่อข่าวเซอูล
53. Nakagawa, **Sekai** พฤษภาคม 1971
54. Nakagawa, "The Joint US—Japan Communiqué and Public Opinion in South Korea," **Sekai**, มิถุนายน 1970 หน้า 221—30
55. ระดับค่าจ้างแรงงานซึ่งแท้จริง ๆ ในเกาหลีใต้ จะแสดงให้เห็นได้จากปากคำของรัฐมนตรีพาณิชย์สแตนส์ แห่งสหรัฐอเมริกาที่ไว้ต่อคณะกรรมการบริการประมาณของสภาผู้แทนฯ ในเดือนมิถุนายน 1970 สแตนส์ถือว่าอเมริกาเป็น "คู่แข่งผู้ต้อคอคนคนอื่น ๆ ทั้งหมดในโลก" ตามถ้อยคำของสแตนส์ คนงานทอผ้าของสหรัฐได้ค่าจ้างเฉลี่ย 2.38 ดอลลาร์ต่อชั่วโมง เทียบกับ 0.57 ดอลลาร์ในญี่ปุ่น และ 0.13 ดอลลาร์สำหรับชาย และ 0.07 ดอลลาร์สำหรับหญิงในเกาหลีใต้ ตามนี้คนงานทอผ้าหญิงจะได้เงินค่าจ้างสำหรับการทำงาน 60 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ละ 4.20 ดอลลาร์ ค่างวดการซูดรีตแรงงานเกาหลียังหนักทวีขึ้นไปอีกด้วยการลดค่าเงินตราเกาหลีใต้สองครั้งระหว่างเดือนพฤศจิกายน 1969 และมิถุนายน 1971 พวกนักวิสาหกิจญี่ปุ่นจำได้ดีถึงวันเวลาเก่า ๆ อันสดใสตอนทศวรรษ 1930 เมื่อฟูจิอิวา จินจิโร ในฐานะประธานบริษัทกระดาศโฮจิ กล่าวเตือนให้กันยอนไปถึงว่า "ถ้าหากเรานำเอาคนงานจากญี่ปุ่นไปเกาหลีและจัดบ้านช่องให้ ค่าแรงงานต่อวันจะตกราว 2 เยนต่อคน แต่สำหรับคนงานเกาหลีค่าแรงงานต่อวันจะตกตั้งแต่ว่า 20—30 ถึง 40—50 เซน" (100 เซน = 1 เยน) Shiota Shobei แหล่งอ้างข้างต้น หน้า 45)
56. "A Complete Picture of Yatsugi's Thinking," **Asahi Journal**, 14 ตุลาคม 1970 หน้า 113—14 สมาคมวิจัยนโยบายแห่งชาติเป็นองค์กรหนึ่งซึ่งในสมัยก่อนสงครามมุ่งส่งเสริมแนวทางให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนงานและนายจ้าง สมาคมนี้ได้รับการฟื้นฟูขึ้นใหม่ในปี 1953 (Shirota หน้า 187)
57. "Machinations of the Japan ROK Republic of China Co-operation Committee" **Asahi Journal**, 29 พฤศจิกายน 1970 หน้า 105—6
58. เทียบเคียงญี่ปุ่นกับสหรัฐอเมริกาในการค้าของเกาหลีใต้

	สินค้าออก ของเกาหลีใต้ (ล้านดอลลาร์)			สินค้าเข้า ของเกาหลีใต้ (ล้านดอลลาร์)		
	1968	1969	1970	1968	1969	1970*
สหรัฐ	235.4	312.2	395	489.0	530.2	390.7
ญี่ปุ่น	99.7	133.3	234	623.9	753.8	530.3
รวมทั้งสิ้น	455.4	622.5	835.2	1462.9	1823.6	1984

*ตัวเลขสินค้าเข้าปี 1970 จากสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น เฉพาะจนถึงเดือนกันยายนเท่านั้น ตัวเลขรวมทั้งสิ้นเป็นจำนวนของทั้งปี

แหล่งที่มา ธนาคารแห่งเกาหลี (เซอูล), **Monthly Economic**

Statistics, ธันวาคม 1970 และธนาคารแห่งเกาหลี **Economic Progress in Korea**, Seoul, สิงหาคม 1971 หน้า 11, 28—9, เห็นควรย้ำไว้ด้วยว่า ตัวเลขเหล่านี้ไม่เป็นที่เชื่อถือไปทั้งหมด เอกสารประจำเดือน

- สิงหาคม 1971 จากธนาคารแห่งเกาหลีแสดงในหน้า 11 ว่า “สินค้าออกขึ้นถึงมูลค่า 1 พันล้านดอลลาร์ในปี 1970” แต่แล้วตัวเลขจริงๆ ที่ระบุภายหลังเป็น 835 ล้านดอลลาร์ คือแตกต่างกันกว่า 150 ล้านดอลลาร์
59. Shirota และคนอื่นๆ แหล่งอ้างอิงต้น หน้า 193
 60. Nakagawa, **Sekai** พฤษภาคม 1971
 61. ธนาคารแห่งเกาหลี “Analysis of the Present Situation of the Korean Farming Household’s Income,” อ้างโดย Nakagawa, **Sekai**. พฤศจิกายน 1970
 62. **FEER** 16 ตุลาคม 1971
 63. Atarashii..... แหล่งอ้างอิงต้น หน้า 63
 64. Tsusho Hakusho (Kakuron), 1971 หน้า 303
 65. จากบทความใน Shin Toa (เอเชียตะวันออกใหม่) มกราคม 1971 อ้างโดย Nakagawa, **Sekai** พฤษภาคม 1971
 66. จากบทความเรื่อง “Industrialisation and the Deepening of Inequality” ของศาสตราจารย์ Yim แห่งมหาวิทยาลัยพามิชซีเชอูลใน Shin Toa, กรกฎาคม 1970 อ้างโดย Nakagawa, **Sekai**, พฤศจิกายน 1970
 67. **FEER** 6 พฤศจิกายน 1971
 68. Nakagawa, **Sekai** พฤษภาคม 1971
 69. Nakagawa, **Sekai**, พฤศจิกายน 1970
 70. **FEER** 15 มกราคม 1972, 25 กันยายน 1971 การขึ้นราคาน้ำมันปิโตรเลียมปรากฏรายงานข่าวในชั้นแรกว่าขึ้นไปร้อยละ 44.5 (**FEER**, 25 กันยายน 1971) และพวกบริษัทน้ำมันยังคงพยายามบีบให้ขึ้นตามอัตรานี้อยู่
 71. จากหนังสือพิมพ์เกาหลี Toa Ilbo (เอเชียตะวันออกรายวัน) 17 สิงหาคม อ้างถึง Fujishima Udai, **Asahi Journal**, 8 ตุลาคม 1971 หน้า 17–20
 72. **FEER** 11 ธันวาคม 1971
 73. Atarashii..... แหล่งอ้างอิงต้น หน้า 75 พรรคสหปฏิวัติ (**URP**) บางครั้งก็เรียกกันว่าพรรคปฏิวัติเพื่อการรวมประเทศ
 74. แหล่งอ้างอิงเดียวกัน หน้า 76
 75. คำแปลงานกวีนิพนธ์บางตอนของคิม และการสัมภาษณ์กับคิมใน **Ronin** vol. 1, nos. 1, 2, 4–5 และ 7
 76. Hayashi แหล่งอ้างอิงต้น หน้า 272
 77. **Le Monde**, 10 กันยายน 1971; **Asahi Journal**, 22 ตุลาคม 1971
 78. **FEER** 25 กันยายน 1971 ซึ่งระบุจำนวนคนประท้วงไว้ 6 พันคน แต่ **Asahi Journal**, 8 และ 22 ตุลาคม บอกว่ามีถึง 5 หมื่น
 79. **FEER** 25 กันยายน 1971
 80. **Asahi Journal** 22 ตุลาคม 1971
 81. **FEER** 6 พฤศจิกายน 1971; **Asahi Journal**, 22 ตุลาคม 1971
 82. **Asahi Journal** 29 ตุลาคม 1971 หน้า 89–92; **FEER** 6 พฤศจิกายน ให้ตัวเลขนักศึกษาจำนวน 9,307 คน ที่จะต้องถูกกักกวดขัน
 83. **Asahi Journal** 29 ตุลาคม 1971
 84. **FEER** 11 ธันวาคม 1971
 85. Fujishima Udai, **Asahi Journal** 8 ตุลาคม 1971
 86. ต้นเดือนธันวาคม 1971, **FEER** 11 ธันวาคม เหตุผลที่ใช้อ้าง คือ ภัยการโจมตีจากด้านเหนือ
 87. Nakagawa Nobuo, **Sekai** มิถุนายน 1970 หน้า 221–30
 88. Nakagawa อ้างถึงใน **Sekai** พฤษภาคม 1971
 89. แหล่งอ้างอิงเดียวกันจาก **Asahi** 18 ธันวาคม 1970

90. Shirota และคนอื่นๆ แหล่งอ้างอิงข้างต้น หน้า 223 (นางาโน เดียวนี้เป็นประธานบริษัทเหล็กกล้านิปปอน)
91. คณะกรรมการวิเทศสัมพันธ์แห่งสภาซันเน็ต สหรัฐ, **Hearing before the Sub-Committee on U.S. Security Agreements and Commitment Abroad**, มกราคม 1970

บันทึกบทที่ 6

1. Yanaga แหล่งอ้างอิงข้างต้น หน้า 3
2. Angus Maddison, "Japanese Economic Performance", **Banca Nazionale del Lavoro Quarterly Review**, no. 75, ธันวาคม 1965 หน้า 17
3. ทั้งสามนี้เคยเป็นไชนาตัสใหญ่ที่สุดสมัยก่อน ค.ศ. 1945 และยังคงเป็นกลุ่มใหญ่ที่สุดในญี่ปุ่น แล้วก็เป็นผู้ถือหุ้นใหญ่ที่สุดอีกด้วยในบริษัทกระดาษจูโย (Jyujo Paper Co.) (Kozo Yamamura, "Zaibatsu, Prewar and Zaibatsu, Postwar", **Journal of Asian Studies**, vol. 23, no. 4, สิงหาคม 1964 หน้า 554, Yamamura, **Economic Policy in Postwar Japan**, Berkeley and Los Angeles 1967. การรวมตัวยิ่งกระทำการรวดเร็วขึ้นตั้งแต่นั้นมา PR, no. 4, 1971 (บทความเรื่อง "ไชนาตัส เปิดจากการฟื้นตัว") บอกว่าสิบกลุ่มใหญ่ๆ สมัยก่อนสงครามเดี่ยวนั้นกลายเป็นเพียงหก เพราะการรวมตัวกัน สำหรับงานศึกษาที่ทันกับเหตุการณ์มีประโยชน์อย่างยิ่งเกี่ยวกับไชนาตัส โปรดดู "Who's Who in the Zaibatsu," **Pacific Imperialism Notebook**, vol. 3, no. 1, ธันวาคม 1971 – มกราคม 1972
4. องค์การเพื่อการร่วมมือและพัฒนาทางเศรษฐกิจ (OECD) **Economic Surveys, Japan**, มิถุนายน 1971 หน้า 29
5. สองบริษัทนี้เคยเป็นส่วนหนึ่งของไชนาตัสยวาทาก่อนปี 1945 (ยวาทาเป็นไชนาตัสเล็กที่สุดในบรรดาไชนาตัส "พีเอ็มทิงส์" เมื่อมีการรวมตัวกันก็เป็นที่คาดหมายกันทั่วไปว่า กลุ่มรวมใหม่นี้คงจะล้มหน้าบริษัทเหล็กกล้าสหรัฐราวปี 1975 แต่จริงๆ แล้วบริษัทเหล็กกล้านิปปอนกลับเป็นอันดับหนึ่งของโลกในปี 1971 ขอให้สังเกตว่าผลผลิตเหล็กกล้าต่อคนของญี่ปุ่นเท่ากับของสหรัฐอยู่แล้วในปี 1976
6. บริษัทใหญ่ที่สุดของญี่ปุ่นสองบริษัท คือ ฟุจิตสึ และ ฮิตาชิ รวมผลประโยชน์ด้านคอมพิวเตอร์เข้ากันเมื่อเร็ว ๆ นี้ อีกสองบริษัท คือ นิปปอน อิเลคทริก และโตชิบา มีรายงานข่าวว่ากำลังจะลงนามตกลงกันเรื่องคอมพิวเตอร์ การรวมกันนี้จะทำให้อุตสาหกรรมมีโครงสร้างดังนี้ คือ กลุ่มญี่ปุ่นแท้ๆ 2 กลุ่ม ได้แก่กลุ่ม เอ็นไอซี-โตชิบา และกลุ่ม ฟุจิตสึ-ฮิตาชิ กลุ่มร่วมกิจการ 1 กลุ่ม ได้แก่บริษัทमितซุบิชิ อิเลคทริก+บริษัทอุตสาหกรรมอิเลคทริก โอ๊ก+นิปปอน ยูนิแวก ไทซา+โอ๊ก ยูนิแวก ไคซา (ยูนิแวกเป็นหน่วยหนึ่งของสเปอร์รี แรนด-Sperry Rand) โปรดดู JEJ, no. 463, 9 พฤศจิกายน 1971 หน้า 9 สำหรับรายละเอียดเกี่ยวกับ ฟุจิตสึ-ฮิตาชิ โปรดดู JEJ, no. 461, 26 ตุลาคม 1971 หน้า 1
7. พวกลูกสาวซึ่งทอญี่ปุ่นคาดว่าคนจำนวน 215,000 จะไม่มีงานทำ เพราะข้อตกลงสหรัฐอเมริกา-ญี่ปุ่น เป็นการจำกัดสินค้าออกจากพวกผลิตภัณฑ์ขนสัตว์และสิ่งทอเทียม ในจังหวัดฟูกูอิแห่งเดียว ปรากฏรายงานว่ามีบริษัทเล็กๆ 353 บริษัทต้องปิดกิจการในตอนต้นเดือนธันวาคม 1971 เพราะเหตุอันสิ้นเชิงกันต่างๆ เหล่านี้ พีเอ็มซันนำในวงการอุตสาหกรรมสิ่งทอญี่ปุ่น คือ โอฮิยา ซินโซ บอกว่าเขาคาดว่าจะมีคนถูกปลดงานจำนวน 3 แสนในญี่ปุ่น เพราะข้อตกลงเรื่องสิ่งทอกับสหรัฐ (**Wall Street Journal**, 18 ตุลาคม 1971) โดยทั่วไปแล้ว "ความหายนะไปตกอยู่กับพวกช่างทอวิก ตุ๊กตา เบ็ดตกปลา ไม้ตีบึงปอง รม ตัวปากกา กิตาร์ กระดุมพลาสติก และหลอดแสงประดับต้นคริสต์มาส ทั้งหมดเหล่านี้ส่วนใหญ่ที่เดี๋ยวมุ่งไปสู่อุตสาหกรรมอเมริกาเหนือ" (Peter Wilsher, **Sunday Times**, 5 ธันวาคม 1971)
8. สหรัฐไม่มีโควตาจำกัดสินค้าเข้าสิ่งทอจากหมาเก้า หมาเก้าได้สิทธิพิเศษในทางส่งสินค้าไปจำหน่ายในโปรตุเกส และบรรดาอาณานิคมของโปรตุเกส รวมทั้งแอฟริกาใต้และการปฏิบัติพิเศษจากฝรั่งเศส ค่าจ้างแรงงานต่ำกว่า ในฮ่องกงไปจนถึงร้อยละ 30 ที่ดินถูกกว่าร้อยละ 20-30 ที่อยู่อาศัยตก 1 ใน 3 ของในฮ่องกง

9. Al McCoy, "Land Reform as Counter—Revolution", **BCAS**, vol. 3, no. 1. ฉบับฤดูหนาว—ใบไม้ผลิ 1971 หน้า 14—49 ในหน้า 21 บทความของแมคคอยเป็นการพิจารณาบทบาทของที่ดินซึ่งตั้งปัญหา "การปฏิรูปที่ดิน" ทั้งหมดที่เกี่ยวกับญี่ปุ่น ไต้หวัน ฟิลิปปินส์ และเวียดนามใต้
10. Ouchi Tsutomu, Namiki Masakichi and Nakamura Takahide, "A Look at the Changing Face of Japanese Agriculture," **Sekai**, พฤศจิกายน 1971 หน้า 227—46
11. แหล่งอ้างอิงเดียวกัน
12. แหล่งอ้างอิงเดียวกัน
13. "Economic Analysis (1) : Junk—Yard Development", **Ampo**, no. 11 หน้า 25 เกี่ยวกับบนิสสัน โปรดดูตอนว่าด้วย "Labour" ในบทนี้
14. "Economic Analysis (1)"
15. Oshima Kiyoshi, "Japanese Agriculture: Is The Present State of Affairs Good Enough?" **Sekai**, พฤศจิกายน 1971 หน้า 247—55
16. "Economic Analysis (1) : Junk—Yard Development," **Ampo**, no. 11
17. Ouchi และคนอื่นๆ แหล่งอ้างอิงข้างต้น
18. Oshima แหล่งอ้างอิงข้างต้น หน้า 249
19. Ouchi และคนอื่นๆ แหล่งอ้างอิงข้างต้น (ตัวเลข 280,000 เป็นของ **Ampo**) ข่าวสำหรับบริโกลภายในประเทศญี่ปุ่นจำหน่ายในราคากิโลกรัมละ 152 เยน
20. **The Times** 29 เมษายน 1971
21. กระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมระหว่างประเทศ, Tsusho Hakusho, Karuron, แหล่งอ้างอิงข้างต้น (1971) หน้า 535 (ข้าวสาลี 173.6 ล้านดอลลาร์ ถั่วเหลือง 329.6 ล้านดอลลาร์ ข้าวโพด 217.7 ล้านดอลลาร์ ข้าวฟ่าง 399.1 ล้านดอลลาร์ รวมทั้งสิ้น 1.1 พันล้านดอลลาร์)
22. "Economic Analysis (1) : Junk—Yard Development," **Ampo**, no. 11
23. แหล่งอ้างอิงเดียวกัน
24. แหล่งอ้างอิงเดียวกัน
25. การต่อสู้ที่ชั้นรัฐกะ ได้มีการศึกษากันอย่างละเอียดลออในวงการของญี่ปุ่น งานศึกษาที่ดีที่สุดเป็นภาษาอังกฤษคือ Kitazawa Yoko, "Vietnam in Japan : Sanrizuka", **Ampo**, no. 9—10, 1971, หน้า 3—7
26. แหล่งอ้างอิงเดียวกัน หน้า 3
27. สำหรับเรื่องราวละเอียดเกี่ยวกับสถานการณ์ที่รัศคาไซ (เป็นภาษาญี่ปุ่น) โปรดดู "The Development of Mutsu—Ogawara in a State of Confusion", **Asahi Journal**, 12 พฤศจิกายน 1971 หน้า 105—20 เรื่องเป็นภาษาอังกฤษของ Peter Wilsher ใน **Sunday Times**, 19 ธันวาคม 1971 สรุปประเด็นสำคัญๆ ของบทความต่างๆ ใน **Asahi Journal**
28. เรื่องราวเพิ่มเติมเกี่ยวกับแผนการชินเซนโซ โปรดดู "Junk—Yard Development," แหล่งอ้างอิงข้างต้น **FEER**, 4 มีนาคม 1972 หน้า 47 ประมาณว่า ความต้องการเนื้อที่อุตสาหกรรมทั้งหมดคาดว่าจะขึ้นถึง 300,000 เฮกตาร์ในปี 1985 เทียบกับ 100,000 เฮกตาร์ของปี 1965
29. "Giant Development on the way", **Chuo Koron**, กุมภาพันธ์ 1972 คำวิจารณ์ของเฮอร์แมนคานเกี่ยวกับชินเซนโซเมื่อสามปีที่แล้ว แสดงให้เห็นถึงความไม่สนใจใยดีและความเขลาที่บอกว่า "[ชินเซนโซ] เป็นแผนเพื่อกระจายอำนาจออกไปทั่วทั้งประเทศ ให้สมเหตุสมผลและมีประสิทธิภาพ เป็นการผูกพันเอาท้องที่ทั้งหมดรวมเข้าไว้เป็นหน่วยที่เชื่อมโยงกันอย่างค่อนข้างแน่นแฟ้น แต่ทำให้กระจายอำนาจออกไป ทางออก [ของญี่ปุ่น] สำหรับปัญหาปัจจุบันเกี่ยวกับอารยธรรมเหล่านี้มีทางที่จะบังเกิดผลให้ความชื่นชม ทางด้านสุนทรีย์และวัฒนธรรม ตลอดจนความมหัศจรรย์ทางด้านเศรษฐกิจ วิทยาการและวิศวกรรม" (Herman Khan, **The Emerging Japanese Superstate**, London, 1971, หน้า 132) ชินเซนโซในรูปของปี 1969 ได้ถูกพัก

เอาไว้ แต่ทานากะในทันทีที่ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีได้ตั้งกลุ่มพิเศษรวม 80 คน ให้คิดสร้างชินเซินโซชั้นยอด
เยี่ยมขึ้นมาอีก

30. Yamada Koji, **Asahi Journal**, 29 ตุลาคม 1971 หน้า 93-6
31. Kamizuma Yoshiaki, "The Present State of The Confused Labour Movement," **Ekonomisuto**, 20
เมษายน 1971 หน้า 16-23
32. โปรดดูตอนว่าด้วย "The Labor and Cultural Front" ใน Herbert P. Bix, "The Security Treaty System
and the Japanese Military—Industrial Complex, **BCAS**, vol. 2, no. 2, มกราคม 1970
33. สำหรับรายงานว่าย่อๆ เป็นภาษาอังกฤษ โปรดดู "Street—fighting Workers: Hansen Seinen linkai,"
Ampo, no. 6., 1970
34. รายละเอียดเรื่องสถานการณ์ที่นิสสันต่อไปนี้ได้มาจากบทความของ Matsuo Kei เรื่อง "Nissan Capital: The
Domination of Workers by Unions and The Formation of Fascism in The Work Place", **Kozo**,
มิถุนายน 1971 และตามคำแปลบทความเป็นภาษาฝรั่งเศสซึ่งแบร์นาร์ต เบโรต์ กรุณาจัดทำมาให้ ข้อความ
บางอย่างยังได้มาจาก **Asahi Journal** ฉบับ 12 กุมภาพันธ์ 1971 อีกด้วย
35. "Productivity Movement Runs Wild off the Rails," **Asahi Journal**, 15 ตุลาคม 1971 หน้า 41-5
36. Yamada Koji แหล่งอ้างอิงข้างต้น
37. Ienaga Saburo, "The Historical Significance of the Japanese Textbook Lawsuit", **BCAS**, vol. 2, no.
4 ฉบับฤดูใบไม้ร่วง 1971 หน้า 2-12
38. Atarashii Nihon Gunkokushugi, แหล่งอ้างอิงข้างต้น หน้า 116-17
39. จาก **Hogaku Jiho** (กฎหมายปริทัศน์) สิงหาคม 1970 อ้างในแหล่งอ้างอิงเดียวกัน
40. Ienaga Saburo แหล่งอ้างอิงข้างต้น
41. R.P. Dore, "Textbook Censorship in Japan : The Ienaga Case", **Pacific Affairs**, vol. 43, no. 4 ฉบับ
ฤดูหนาว 1970-1971 หน้า 556
42. Ienaga Saburo แหล่งอ้างอิงข้างต้น
43. **Shukun Asahi** 1 สิงหาคม 1970 หน้า 32
44. **FEER** 13 มีนาคม 1971 หน้า 13 ยุคอาตะ เป็นสื่อคลุมหลวมๆ อย่างหนึ่ง เคนโตเป็นแบบหนึ่งของการต่อสู้
ด้วยความเกี่ยวข้องกับลัทธินิยมทหาร
45. Jonathan Unger, "Measuring Japan's Misery", **FEER**, 14 สิงหาคม 1971 หน้า 32-3 Ui Jun, "Basic
Theory of Kogai", **Ampo**, no. 9-10, 1971 หน้า 15-26
46. Ui Jun แหล่งอ้างอิงข้างต้น
47. แหล่งอ้างอิงเดียวกัน
48. แหล่งอ้างอิงเดียวกัน
49. Ui Jun, "Ui Jun Report," **Asahi Journal**, 1 ตุลาคม 1971 หน้า 14-17
50. "Basic Theory of Kogai", **Ampo**, no. 9-10 หน้า 18
51. แหล่งอ้างอิงเดียวกัน
52. โปรดดูตอนว่าด้วย "เกษตรกรรม" ข้างต้น
53. **FEER** 22 มกราคม 1972 หน้า 23
54. **Mainichi Shimbun**, 26 ธันวาคม 1970
55. แหล่งอ้างอิงเดียวกัน
56. **Time**, 12 เมษายน 1971
57. จำนวนพลเรือนชาวโอกินาวาที่ตาย 160,000 คน เทียบกับทหารสหรัฐ 12,520 คน และทหารญี่ปุ่น 110,000
คน (ซึ่งเป็นตัวเลขที่รวมถึงคนชาวโอกินาวาที่ถูกเกณฑ์ทหารด้วยเป็นจำนวนมากๆ), **Ampo**, no. 7-8 หน้า 14

58. แหล่งอ้างอิงเดียวกัน และ Mark Selden, "Okinawa and American Colonialism", **BCAS**, vol. 3, no. 1, 1971 หน้า 51-63
59. แหล่งอ้างอิงเดียวกัน หน้า 57 คนงานฐานทัพมีจำนวน 40,000 คน แต่ตั้งที่ Selden ชี้แจงไว้บอกว่า "นี่เป็นแต่เพียงเศษส่วนหนึ่งของพวกคนที่จำต้องดำรงชีวิตอยู่ด้วยการมีทหารอเมริกัน ประมาณว่ามีโสเภณีและหญิงรับใช้ตามบาร์อยู่ 15,000-25,000 คน หญิงรับใช้จำนวนกว่า 10,000 ซึ่งรับจ้างเฉพาะพวกทหารอเมริกัน... แล้วก็อีกหลายหมื่นคนทำงานตามโรงงานอุตสาหกรรมและบริการสาขาต่าง ๆ ซึ่งบริการความสุขสะดวกให้แก่ทหารอเมริกัน"
60. โปรดดูตัวอย่าง เช่น **Newsweek**, 30 สิงหาคม 1965
61. สำหรับตัวบทเอกสารสำคัญชิ้นนี้ โปรดดูบทผนวก 3
62. คำให้การต่ออนุกรรมการว่าด้วยข้อตกลงความมั่นคงของสหรัฐ และข้อผูกพันในต่างประเทศของคณะกรรมการการว่าด้วยความสัมพันธ์ต่างประเทศ สภาซันเนตแห่งสหรัฐ สภาคองเกรสชุดที่ 91 สมัยประชุมที่ 2, 26-29 มกราคม 1970 (**U.S. Security Agreements and Commitments Abroad—Japan and Okinawa**, หน้า 162)
63. Koji Nakamura, "Ryukyus: Anguish of Doubt," **FEER**, no. 1, 1971
64. **New York Times**, 5 กรกฎาคม 1970, **Asahi Evening News**, 20 สิงหาคม 1970
65. **Ampo**, no. 7-8 หน้า 36
66. บรรดาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการมอบคืน เป็นที่คลุมเครืออย่างเห็นได้ชัด (และก็เป็นที่น่าใจได้) ในสิ่งที่จะมอบคืนหรือไม่มอบคืน เอกสารเหล่านี้ระบุฐานทัพไว้หมดเพียง 109 แห่ง แต่รวมเอา 12 แห่ง ที่จะมอบคืนให้แก่ทางการทหารญี่ปุ่น และประมาณ 36 แห่งที่จะเลิกปฏิบัติการ ทั้งนี้ในจำนวน 88 แห่งที่ยังคงถูกทางสหรัฐอเมริกายึดครองอยู่ ผู้สื่อข่าวญี่ปุ่นจำนวนหนึ่งได้ตรวจสอบตัวเลข และโดยทั่วไปแล้วเห็นตรงกับตัวเลขที่แสดงไว้ในที่นี้ โปรดดู **Asahi Journal**, 22 ตุลาคม 1971 หน้า 95, Miyagi Zensho, "Okinawa Crushed by Bases", **Sekai** สิงหาคม 1971 หน้า 89-95; "Problem Points in the Okinawa 'Return' Agreement" โดยกองบรรณาธิการ, **Sekai**, พฤศจิกายน 1971 หน้า 105-23
67. ในการประชุมแถลงข่าวหนังสือพิมพ์โอกินาวา, 21 มกราคม 1971 อ้าง **Asahi Journal**, 22 ตุลาคม 1971 หน้า 54 (แปลกลับเป็นภาษาญี่ปุ่น)
68. มาตรา 7 ของ Reversion Agreement โปรดดู Nakano Yoshio, "The Okinawan Reversion Agreement and Its Surrounding Circumstances," **Sekai**, 1 สิงหาคม 1971 หน้า 10-15
69. Sasaki Ryuji, Shinzato Keiji and Toyama Shigeki, "The Present Condition of Japanese Nationalism: Criticism on the "Reversion" of Okinawa," **Rekishigaku Kenkyu** (วิจัยทางประวัติศาสตร์), no. 377, ตุลาคม 1971 หน้า 40-60 รัฐบาลโตเกียวแถลงว่าโอกินาวา จะได้รับการปฏิบัติเช่นเดียวกับผืนแผ่นดินใหญ่ แต่ก็ควรสังเกตว่าจำนวนส่วนสัดของกองทหารต่อประชากรบนเกาะโอกินาวา จะเท่ากับเกือบ 3 เท่าของอัตราเฉลี่ยทั้งประเทศ
70. ปรากฏว่าฝ่ายอเมริกันในการเจรจาได้พยายามบีบที่จะให้ข้อผูกพันของญี่ปุ่นในการป้องกันฐานทัพสหรัฐได้เป็นที่ระบุไว้แน่ชัดใน "ข้อตกลงมอบคืน" ฝ่ายญี่ปุ่นอ้างออกตัวถึงผลสะท้อนอยู่ยากภายในประเทศอันจะเกิดจากข้อตกลงนี้ และในการประชุมคณะกรรมการที่ปรึกษาสนธิสัญญาความมั่นคงระหว่างญี่ปุ่น-สหรัฐ เมื่อวันที่ 29 มิถุนายน จึงได้มีการประกาศข้อตกลงว่าด้วย "การจัดแจงเกี่ยวกับการรับภาระรับผิดชอบของญี่ปุ่นในการป้องกันเฉพาะหน้าด้านโอกินาวา" แทน (Miyagi Zensho, **Sekai** สิงหาคม 1971 หน้า 89-95)
71. Nakano Yoshio แหล่งอ้างข้างต้น, **Ampo**, no.7-8 หน้า 30; **Ampo**, no. 11 หน้า 17
72. **Ampo**, no. 7-8 หน้า 33
73. Miyagi Zensho แหล่งอ้างข้างต้น สุนทรพจน์ต่อผู้สำเร็จการศึกษาของโรงเรียนนายร้อยกองกำลังป้องกันตนเองที่อำเภอฟูกูโอกะ 21 มิถุนายน 1971
74. อ้างใน Ise Hidekazu, "Harbinger of the 4th Defence Plan System: the Dispatch of the SDF to

Okinawa and the Opposition to the Military," *Asahi Journal*, 23 กรกฎาคม 1971 หน้า 4-9

75. **U.S. Security Agreements and Commitment Abroad—Japan and Okinawa** แหล่งอ้างอิงข้างต้นหน้า 1,307
76. **Ampo**, no. 7—8 หน้า 1-5 เหตุการณ์ที่โกซา เกิดขึ้นติดๆ กับคำพิพากษายกฟ้องในคดีทหารอเมริกันฆบรดทับหญิงชาวโอกินาวาคคนหนึ่งถึงแก่ความตาย ความแค้นเคืองปะทุขึ้นเมื่อทางสหรัฐอเมริกายังคงต้อง ไม่ยอมขนย้ายแก๊สพิษออกไปจากเกาะ (*Selden* แหล่งอ้างอิงข้างต้น หน้า 58)
77. Yii Yi-ch'ien, **Jih-pen Chen-hsiang**, Hong Kong, 1971 แปลเป็นภาษาญี่ปุ่นว่านิฮอน โนะ ราโซ (เปิดหน้ากากญี่ปุ่น), Tokyo, 1971 หน้า 210-11
78. **Ampo**, no. 7—8 หน้า 6
79. Yii Yi-ch'ien แหล่งอ้างอิงข้างต้น หน้า 204
80. แหล่งอ้างอิงเดียวกันหน้า 197-200
81. แหล่งอ้างอิงเดียวกัน 201-4, **Ampo**, no. 7—8 หน้า 40
82. Yii Yi-ch'ien แหล่งอ้างอิงข้างต้น หน้า 192-6
83. Fukugi Akira, "The Day of The Signing of The Okinawa Reversion Agreement," **Sekai** สิงหาคม 1971 หน้า 75-85
84. การสำรวจประชามติ เดือนตุลาคม 1970 และมิถุนายน 1971 อ้างใน Sasaki Ryuji และคนอื่นๆ แหล่งอ้างอิงข้างต้น การสำรวจประชามติตอนปลายเดือนสิงหาคมมีอ้างไว้ใน Uema Seiyu, "Bearer of History," **Asahi Journal**, 22 ตุลาคม 1971 หน้า 10-13
85. โปรดดูเฉพาะอย่างยิ่ง Fukugi Akira, "The Okinawan General Strike of May 19th," **Sekai** กรกฎาคม 1971 หน้า 128-36; **Ampo** สำหรับการนัดหยุดงานตอนต้นๆ
86. Fukugi Akira, "The Day of The Signing." แหล่งอ้างอิงข้างต้น
87. การสำรวจของทางหน่วยสตรีแห่งสหภาพคนงานฐานทัพโอกินาวา มีรายงานอยู่ใน Ichiizumi Chieii, "The Return Which Is Not a Return," **Asahi Journal**, ... 22 ตุลาคม 1971 หน้า 100-106
88. Fukugi Akira, "Okinawa : Changeover to Yen Economy," **Sekai** กุมภาพันธ์ 1972 หน้า 197-205
89. **Le Monde**, 8 มีนาคม 1972
90. **Ampo**, no. 5 หน้า 9 จนถึงเดือนมิถุนายน 1971 ร้อยละ 54 ของธุรกิจต่างประเทศ (ซึ่งตอนนั้นรวมถึงญี่ปุ่นด้วย) ในโอกินาวาเป็นอเมริกัน แล้วก็แน่นอนเหลือเกินว่าเงินก้อนใหญ่ที่สุดที่ลงทุนไป (บริษัทกอล์ฟ 60 ล้านดอลลาร์) บริษัทเอสโซ, ไกเซอร์และแอลคิว บริษัทละ 100 ล้านดอลลาร์) เหล่านี้หมายความถึงการควบคุมอย่างเด็ดขาดของอเมริกันในด้านเศรษฐกิจสำคัญการลงทุนของญี่ปุ่นก้อนใหญ่ที่สุดเป็นจำนวน 250 ล้านดอลลาร์ เป็นของบริษัทโลหะเบาแห่งญี่ปุ่นและบริษัทอื่นๆ อีก 4 บริษัท (Ichiizumi Chieii แหล่งอ้างอิงข้างต้น)
91. **Tokyo Stock Journal**, 8 พฤศจิกายน 1971
92. แหล่งอ้างอิงเดียวกัน 13 พฤศจิกายน 1971
93. โรงหลอมอลูมิเนียมแห่งหนึ่งจะก่อตั้งขึ้นในโอกินาวาโดยบริษัทญี่ปุ่น 5 บริษัทมีมูลค่า 292 ล้านดอลลาร์ (**JEJ**, no. 476, หน้า 4)

บันทึกบทที่ 7

1. แหล่งข่าวในทำเนียบขาวไม่เปิดเผยชื่อ ซึ่งเป็นที่รับรู้กันอย่างไม่เป็นทางการว่าไม่เป็นนิคสัน ก็ คิสซิงเจอร์ได้แถลงไว้อย่างน้อยสองครั้ง เมื่อไม่นานมานี้บอกว่า จุดประสงค์ก่อนหนึ่งของสนธิสัญญาความมั่นคง ก็คือ ป้องกันมิให้ระบอบเผด็จการทหารของญี่ปุ่นเกิดขึ้นมาอีก จุดยืนอันถูกต้องถึงอันตรายของการรื้อฟื้นระบอบเผด็จการ

ทหารของญี่ปุ่นเป็นการเสี่ยงที่จะทำให้ข้อเท็จจริงคลุมเครือไป กล่าวคือ ข้อเท็จจริงที่ว่า สหรัฐอเมริกานั้นเอง โดยส่วนใหญ่เป็นผู้ทำให้ญี่ปุ่นสร้างกำลังทหารขึ้นมาอีก และยังคงมีอิทธิพลเหนืออยู่ในด้านปฏิบัติการทางทหารของญี่ปุ่น กองทัพบกญี่ปุ่นขึ้นต่อสหรัฐอเมริกาเสียยิ่งกว่ากองทัพบกของเยอรมันตะวันตก เป็นอันมาก

2. JEJ, no. 476, 8 กุมภาพันธ์ 1972 ข้อความรู้ต่อนต้อๆ ไปมาจากแหล่งอ้างอิงเดียวกัน
3. ส่วนเกินดุลทางการค้าปี ค.ศ. 1972 ตามทางคาดคะเนของรัฐมนตรีว่าการคลัง คอนเนลลี ในเดือนมกราคมจะตกราว 3 พันล้านดอลลาร์ (*The Times*, 10 มกราคม 1972)
4. หลังจากทีโครงการจำกัดตามความสมัครใจมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 1971 ทางรัฐบาลโตเกียวได้จัดสรรเงินช่วยให้แก่อุตสาหกรรมสิ่งทอเป็นจำนวน 75,100 ล้านเยน แล้วมาภายหลังการลดค่าเงินเยน ยังได้จัดสรรเงินให้อีก 127,800 ล้านเยนเกี่ยวกับกรณีพิพาทเรื่องสิ่งทอ ขอให้เปรียบเทียบดู Jon Halliday, "Washington v. Tokyo", *NLR*, no. 67, 1971 และแหล่งอ้างอิงต่าง ๆ ในบทความนั้น
5. นี่เป็นกฎหมายที่ออกใช้มาตั้งแต่ครั้งสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง เดิมทีที่รื้อฟื้นขึ้นมาเพื่อป้องกันมิให้บรรดาพวกธุรกิจเอกชนอเมริกันไปลงทุนในต่างประเทศ ในลักษณะที่ขัดต่อความประสงค์ของทางการรัฐบาลอเมริกัน กรณีพิพาทเรื่องสิ่งทอกับญี่ปุ่นนับเป็นครั้งแรกที่กฎหมายนี้ถูกยกขึ้นมาอ้างในลักษณะเช่นนั้น ซึ่งบังเกิดผลอย่างทีคาดการณ์กันได้ (*The Times*, 28 กันยายน 1971 ขอให้เปรียบเทียบดู *International Herald Tribune*, 6 ตุลาคม 1971 เป็นการประเมินจากแง่ของอเมริกันถึงผลเสียหายอันเกิดจากการเดินเด้ามเช่นนั้น) ในการประชุมพวกธุรกิจสหรัฐ—ญี่ปุ่นที่ฮาวายเมื่อเดือนกันยายน 1971 ทางฝ่ายอเมริกันแจกบทกลอนจากนิยายพื้นเมืองของภาคใต้เรื่อง *The Import Blues* คนงานผู้มีหัวรุนแรงทางเชื้อชาติคนหนึ่งซึ่งถูกปลงงานแสดงความสลดใจออกมาบอกว่า "เดี๋ยวนี้พวกญี่ปุ่นผลิตผ้า พวกญี่ปุ่นผลิตสินค้าชนิดทุก ๆ แบบลวก ๆ" เขาบ่นว่าแม้แต่ภรรยาของเขาที่สวมชุดมินนี่ที่ผลิตขึ้นโดย "พวกคนตาปลาตุกแห่งประเทศอาทิตย์อุทัย" (*Time*, 4 ตุลาคม 1971)
6. ในเดือนตุลาคม 1971 ทางฝ่ายอเมริกันประสบผลสำเร็จครั้งใหญ่ โดยบริษัท Superscope Inc. ได้รับอนุมัติให้ซื้อหุ้นบริษัท Standard Radio Corporation ได้ร้อยละ 50 นี่เป็นครั้งแรกที่รัฐบาลญี่ปุ่นยอมให้ซื้อหุ้นของบริษัทที่โอเลคโทรนิคในประเทศได้ถึงร้อยละ 50 และกระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมระหว่างประเทศประกาศเป็นทางการว่าจะยอมให้กระทำเช่นนี้อีกต่อไป "ถ้าหากบริษัทต่างประเทศเต็มใจที่จะปฏิบัติตามเงื่อนไขของการรัฐบาล" (*The Times*, 30 ตุลาคม 1971)
7. *The Times*, 4 ตุลาคม 1971
8. รัฐบาลนิคสันให้เหตุผลได้เถียงบางอย่างที่เป็นอันตรายอย่างยิ่ง ในตอนที่เกิดกรณีพิพาทเรื่องสิ่งทอ (โปรดดูแหล่งอ้างอิงถึงคำให้การของรัฐมนตรีพาณิชย์สแตนส์—บันทึกท้ายเล่ม บท 5, 55) ผลิตภัณฑ์สิ่งทอเป็นหนึ่งในบรรดาอุตสาหกรรมไม่กี่อย่างที่ประเทศด้อยพัฒนาจะหวังแข่งขันกับประเทศที่อุตสาหกรรมก้าวหน้าได้ ในเดือนตุลาคม 1971 คณะกรรมการแรงงานของสภาผู้แทน ฯ ได้เพิ่มข้อแก้ไขเพิ่มเติมเข้าไปในร่างกฎหมายกำหนดค่าแรงงานขั้นต่ำซึ่งมุ่งที่จะจำกัด (และมักห้าม) สินค้าออกใดๆ จาก "ประเทศที่ค่าแรงงานต่ำ" (โดยอธิบายเอาไว้ได้แก่ประเทศที่จ่ายค่าแรงงานต่ำกว่าอัตราค่าแรงงานขั้นต่ำในสหรัฐอเมริกา "เป็นอย่างมาก" (*The Times*, 14 ตุลาคม 1971) มาตราการ "ตั้งกำแพงกัน" อีกอย่างหนึ่งที่คิด ๆ กัน คือ ข้อเสนอของสหภาพแรงงานอเมริกัน (AFL-CIO) ให้ออกกฎหมาย (เดิมทีเสนอเป็นบทแก้ไขเพิ่มเติมร่างกฎหมายลดค่าเงินดอลลาร์) ให้เป็นที่มุ่งใจทางการเงินน้อยลงไปสำหรับบริษัทอเมริกันที่จะทำการลงทุนในต่างประเทศ (*The Times*, 2 มีนาคม 1972) เหล่านี้แสดงให้เห็นประจักษ์ชัดอยู่แล้วถึงแนวโน้มนโยบายของระบบกำแพงกันอันกว้างใหญ่ไพศาล
9. ในตอนแรก ๆ เมื่อพวกธุรกิจญี่ปุ่นใคร่ครวญกันถึงการเข้าร่วมในการพัฒนาไซบีเรีย มีข่าวว่าบรรดาบริษัทน้ำมันและแก๊สตะวันตกพากันใช้อิทธิพลยิ่งใหญ่ต่อต้านกันได้สำเร็จผล กล่าวคือ ขณะที่บริษัทน้ำมันโตโกกำลังจะทำความตกลงในการพัฒนาแหล่งแก๊สที่โอบาคาโนแซคาลิน ทางบริษัทเชลล์ ก็เสนอข้อตกลงให้บริษัทนั้นไปทำการเจาะแก๊สจากบรูไน ("Japan's Role in the Economic Development of Siberia", *JQ*, vol. 15, no. 2, 1986 หน้า 153-4) ต่อมาเมื่อไม่นานมานี้ที่อินโดนีเซีย ทั้ง ๆ ที่พวกญี่ปุ่นวิ่งเต้นกันอย่างหนัก แต่แหล่งแร่ทองแดงขนาดใหญ่ในโอเรียนตะวันตกก็ตกไปได้แก่บริษัท Freeport Sulphur ของสหรัฐแทนที่จะเป็นมิตรบริษัทแห่งแรนนิคิลในสุลาเวสีตอนกลาง—ได้ ไปได้แก่บริษัท International Nickel, (ตั้งอยู่ที่แคนาดา แต่อำนาจควบคุมอยู่ที่สหรัฐ) แทนที่จะได้แก่พวกเครือรวมบริษัทของญี่ปุ่นซึ่งทำการประมูลขอ (แม้ว่าญี่ปุ่นจะไปได้สิทธิ

ตามแหล่งแร่ निकเกิลอื่น ๆ ที่มีชื่อว่าอะดุมสมบรูณ์ในย่านฮัตมาเฮรา ก็ตาม—Hayashi Naomichi, "The Economic Basis for The Revival of the Japanese Militarism", *Gendai to Shiso*, no. 1, ตุลาคม 1970 หน้า 283—4) บริษัท Alcoa (สหรัฐ) ได้สิทธิแหล่งแร่อลูมิเนียมในทุกเกาะยกเว้นมินตัน (ซึ่งเป็นรัฐบาลผู้ทำการขุดแร่) และทุนของสหรัฐก็ครอบคลุมนำเข้าในด้านการทำเหมืองดีบุกและแร่ชนิดอื่น ๆ ("Indonesia : The Making of a Neo-Colony". *PR & WET*, vol. 1, no. 1, สิงหาคม 1969) หลังจากพยายามและไม่ได้ผลหลายต่อหลายครั้งที่จะแข่งกับพวกบริษัทอเมริกัน บริษัทมารูเบนิก็ได้ประกาศในเดือนมิถุนายน 1970 ว่า กำลังจะเข้าร่วมกับบริษัทไทเซอร์ สตีล เพื่อพัฒนาทรัพยากรถ่านหินในเกาะสุมาตรา (Hayashi แหล่งอ้างอิงต้น) ราวกลางปี 1971 การลงทุนของสหรัฐมีอยู่ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 78.6 ของการลงทุนต่างประเทศทั้งหมดในด้านเหมืองแร่ในอินโดนีเซีย (*FEER* 29 สิงหาคม 1971 หน้า 48) สถานการณ์เป็นไปแบบเดียวกันในด้านน้ำมัน (Caldwell, "Oil and Imperialism in East Asia", *JCA*, vol. 1, no. 3, 1971) ถึงกระนั้นก็ตาม สินค้าออกทั้งน้ำมันและแร่จากอินโดนีเซียส่วนใหญ่ที่เดียวขณะนี้ไปที่ประเทศญี่ปุ่น และจะยังคงเป็นเช่นนั้นอยู่ต่อไป การลงทุนของญี่ปุ่นที่เป็นเอกเทศดูเหมือนจะมีอิทธิพลอยู่แต่ในด้านการประมงเฉพาอย่างยิ่งพวกกุ้งเล็ก (Yü, แหล่งอ้างอิงต้น หน้า 172—5) ไม้และประติษฐานทางประเภท

10. *The Times* 8 ตุลาคม 1971; *JEJ*, no. 459, 12 ตุลาคม 1971 หน้า 10—11
11. Stephen Hymen, "The United States, Multinational Corporations and Japanese Competition in The Pacific", หน้า 7 (บทความวิชาการสำหรับเสนอในการประชุม Conferencia del Pacifico. Vinã del Mar, Chile, 27 กันยายน—3 ตุลาคม 1970)
12. *JEJ*, no. 476, 8 กุมภาพันธ์ 1972 หน้า 10
13. *JER*, vol. 4, no. 1 มกราคม 1972 หน้า 8
14. *The Times*, 29 กันยายน 1971 วันต่อมาประธานธนาคารโลก แมคนามารา กล่าวปาฐกถาครั้งสำคัญที่จะให้มีการแทรกแซง ของพวกนายทุนระหว่างประเทศหนักมือขึ้นโดยผ่านทาง ธนาคารโลกเพื่อคุ้มครองการขูดรีด และผลกำไร (*The Times*, 30 กันยายน 1971)
15. *The Times*, 1 และ 14 มีนาคม สำหรับตัวเลขทุนสำรองตอนสิ้นเดือนกุมภาพันธ์
16. *Newsweek*, 27 ธันวาคม 1971 หน้า 13 เท่าที่ทราบ เรื่องนี้ยังมีได้มีการแถลงแน่ชัดเป็นทางการ ตัวเลขแน่นอนสำหรับการซื้ออาวุธไม่แจ้งชัด ตอนที่คอนนอลลีไปเยือน ฝ่ายญี่ปุ่นเสนอแนะว่าตนอาจใช้จ่ายเงินประมาณ 540 ล้านดอลลาร์ในปี ค.ศ. 1972 สำหรับอาวุธอเมริกัน ซึ่งเท่ากับราวร้อยละ 80 ของตัวเลขที่อเมริกาต้องการ (*JEJ*, no. 462, 2 พฤศจิกายน 1971 หน้า 8)
17. *JEJ*, no. 476, 8 กุมภาพันธ์ 1972 หน้า 10 หน้า 1
18. นี่เป็นตัวเลขที่เสนอแนะไว้เมื่อตอนคอนนอลลีไปเยือนปลายปี 1971 คือ ก่อนการปรับค่าเงินตรา *JEJ*, no. 462 หน้า 8) ตัวเลขนี้อาจเพิ่มสูงขึ้นอีกก็ได้ และประเภทของพันธบัตรก็อาจแตกต่างกันด้วย *The Times*, 9 มีนาคม 1972)
19. อาจเป็นไปได้ทีเดียวว่า ทุนสำรองของญี่ปุ่นเกือบทั้งหมดไม่เคยหลุดพ้นออกไปจากฝั่งสหรัฐเลย และไม่ใช่เป็น "ทุนสำรอง" อย่างแท้จริงสำหรับญี่ปุ่นเลย หากแต่เป็นสำหรับสหรัฐอเมริกา ศาสตราจารย์ฮันนีเอะ กิโยชิ (ซึ่งผู้เขียนได้ความคิดเห็นมาเป็นอย่างดีขณะที่หนังสือเล่มนี้กำลังจะเข้าสู่โรงพิมพ์) ได้เห็นว่า ความล้มเหลวของญี่ปุ่นในการซื้อทองคำและเงินตราอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ดอลลาร์ อาจแปลความได้แต่เพียงว่า เป็นเครื่องแสดงถึงความอ่อนแอและความเป็นเบี้ยล่างต่อสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่นมิได้มีอำนาจควบคุมทุนสำรองของตนโดยสมบูรณ์ หากแต่ทุนสำรองนี้ยังคงมีหน้าที่สำคัญอยู่เพื่อหมุนเงินดอลลาร์อยู่นั่นเอง
20. *International Herald Tribune*, 29 กุมภาพันธ์ 1972; *The Times*, 9 มีนาคม 1972
21. *Guardian*, 6 มกราคม 1972 รายงานข่าวต่อมา (*Guardian*, 6 มีนาคม 1972) ระบุตัวเลขประมาณเป็นทางการของญี่ปุ่นว่าการค้าที่อาศัยเงินเยนเป็นหลักได้เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 13 จากร้อยละ 6 เมื่อสามเดือนก่อนหน้านั้น เมื่อตอนปรับค่าเงินด้อยซมาร์ค ประเทศเยอรมันได้ทำสัญญาค้าขายเป็นเงินด้อยซมาร์คถึงร้อยละ 80 ตัวเลขของญี่ปุ่นเกี่ยวกับการเดินเรือตอนกลางปี 1971 ประมาณร้อยละ 1 ขณะนี้ก็มีข่าวลืออยู่แล้วว่า จะมีการบีบให้ปรับค่าเงินเยนต่อไปอีก ซึ่งจะเห็นผลยับยั้งการขยายตัวของ "กลุ่มเงินเยน"

22. **The Times**, 27 มกราคม 1972.
23. รายงานศึกษาของมิตซูบิชิ เดือนกุมภาพันธ์ 1972 แสดงว่าการหดตัวเป็นผลกระตุ้นสินค้าออก สินค้าสำคัญ ๆ พวกรถยนต์ จักรยานยนต์และผลิตภัณฑ์เหล็กกล้ายังคงเพิ่มจำนวนส่งออกอยู่เรื่อย ๆ เครื่องรับโทรทัศน์และของเล่น “ลดต้วลง” พวกเคมีภัณฑ์และปุ๋ย “ตกลงไป” (**JEJ**, no. 478, 22 กุมภาพันธ์ 1972 หน้า 3)
24. การลงทุนโดยตรงของสหรัฐในญี่ปุ่นตอนต้นปี 1970 (ประมาณการขั้นแรก) คือ 1,491 ล้านดอลลาร์ ตัวเลขการลงทุนระหว่างประเทศของสหรัฐในญี่ปุ่นตอนต้นปี 1970 คือ 1,183 ล้านดอลลาร์ และมีสินทรัพย์มูลค่า 7,237 ล้านดอลลาร์ การลงทุนโดยตรงของญี่ปุ่นในสหรัฐอเมริกาตอนต้นปี 1970 เป็น 233 ล้านดอลลาร์ เพิ่มขึ้นจาก 181 ล้านดอลลาร์ในปี 1968 และ 176 ล้านดอลลาร์ในปี 1969 (**Survey of Current Business**, ตุลาคม 1971 หน้า 28, 38)
25. **International Herald Tribune**, 6 ตุลาคม 1971 ไม่ควรมองข้าม โกลด์ วอเตอร์ ไปว่าเป็นนักสังเกตการณ์ที่เชื่อถือไม่ได้ เพราะบุคคลผู้เป็นที่รู้จักกันดีว่ามีความเกี่ยวข้องเป็นอย่างดีกับการกองทัพอากาศสหรัฐ ซึ่งควรอยู่ในฐานะที่จะประเมินการทำลายของญี่ปุ่นได้
26. เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของญี่ปุ่นกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม โปรดดู **Le Monde**, 8 กุมภาพันธ์ 1972 และ **JEJ**, no. 478, 22 กุมภาพันธ์ 1972 หน้า 2 (ซึ่งรายงานข่าวว่า ฟาม วันตง ได้เสนอแนะให้มีการจัดตั้ง “สำนักงานตัวแทน” ขึ้นที่ฮานอยและโตเกียว) เกี่ยวกับความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนประชาธิปไตยแห่งเกาหลี โปรดดู **FEER**, no. 5, 1972 และ **JEJ**, no. 478 หน้า 12 (สำหรับเรื่องการจัดตั้งบริษัทการค้ากับเกาหลีเหนือในโตเกียว ญี่ปุ่นยังมีแผนที่จะยกเลิกข้อห้ามการค้าประกันของธนาคารเอ็กซ์พอร์ต-อิมพอร์ตสำหรับเงินกู้ต่อการค้าระหว่างญี่ปุ่นกับสาธารณรัฐประชาชนประชาธิปไตยแห่งเกาหลี โปรดเทียบดูกับตอนต่อไปเกี่ยวกับจีน)
27. Selig Harrison บันทึกไว้ว่า หลังจากที่เขาโตได้ยืมว่า นักธุรกิจอเมริกันจะได้รับอนุญาตให้ไปร่วมในงานแสดงสินค้าฤดูใบไม้ผลิตที่วางตั้งประจำปี 1972 ทางรัฐบาลโตเกียวก็ได้ยกเลิกข้อห้ามเกี่ยวกับเงินกู้ตราดอกเบี้ยต่ำของธนาคารเอ็กซ์พอร์ต-อิมพอร์ตต่อจีน ซึ่งในตอนแรกเริ่มเดิมทีเป็นนโยบายของเจียงที่ก่อให้เกิด “จดหมายโยชิตะ” อันอื้อฉาวตอนกลางทศวรรษ 1960 (**Guardian**, 6 มีนาคม 1971) แฮร์ริสันยังบันทึกอีกด้วยว่า “โตเกียวกำลังเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็วที่ต้องดึงเอาทองแดงของมองโกเลีย สินแร่เหล็กของเกาหลีเหนือและแอนทราไซต์ของเวียดนามเหนือเข้าไว้เป็นส่วนหนึ่งในรูปการค้าแบบใหม่
28. Franz Schurmann and Orville schell, eds., **Communist China (China Readings 3)** New York, 1967 (Peinguin 1968) หน้า 369 นี่เป็นฉบับแปลย่อมาจากหนังสือพิมพ์ฝ่ายอนุรักษ์นิยมของญี่ปุ่น ชื่อ **Sekai Shuko** 11 สิงหาคม 1964 เท่าที่ทราบ ถ้อยแถลงอันน่าสนใจอย่างยิ่งของเมากะเกี่ยวกับญี่ปุ่นนั้นมิได้มีการรับรู้หรือปฏิเสธเป็นทางการแต่อย่างใด
29. V.I. Lenin, **Imperialism, The Highest State of Capitalism**, Preface, 26 เมษายน 1917 หน้า 6 (Moscow ฉบับพิมพ์ปกอ่อน)
30. ถ้อยแถลงของจีนมักจะอ้างถึงเรื่องระบบนิยมทหารมากกว่าจักรวรรดินิยมของญี่ปุ่น ความเข้าใจของเรามีอยู่ว่า จักรวรรดินิยมญี่ปุ่นหลังสงครามแตกต่างในทางโครงการสร้างจากจักรวรรดินิยมญี่ปุ่นก่อนสงคราม ในตอนหลังสงครามเฉพาะอย่างยิ่งในตอนหลัง ๆ มา นี้ พวกธุรกิจใหญ่ ๆ เป็นกลุ่มสำคัญที่สนับสนุนงบประมาณใช้จ่ายในด้านกำลังอาวุธซึ่งขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างมากมาย พวกฝ่ายทหารมีความเป็นอิสระของตนอยู่ แต่ก็มีได้มีฐานะในรัฐเป็นเช่นเดียวกันกับที่เคยเป็นมาก่อนยอมแพ้สงครามในปี 1945 ระบบนิยมทหารของญี่ปุ่นหลังสงครามซึ่งก็ยังคงมีอยู่แน่ ๆ แต่ทว่าเป็นเพียงส่วนประกอบของจักรวรรดินิยมญี่ปุ่น ซึ่งจะต้องเข้าใจในแง่โครงสร้างเกี่ยวโยงไปถึงฐานะทางเศรษฐกิจ เกี่ยวกับปัญหาเรื่องนี้ โปรดดู Herbert Bix, “Report on Japan 1972,” **BCAS**, vol. 4, nos. 2 and 4 เฉพาะอย่างยิ่ง part 2 ข้อสรุปของบิกซ์ ก่อนข้างจะแตกต่างกับของเราอยู่บ้าง
31. Arghiri Emmanuel, **Unequal Exchange: A Study of the Imperialism of Trade**, London, 1972, หน้า 122, 128
32. Ernest Mandel, “Where is America Going?,” **NLR**, no. 54, 1969; Martin Nicolaus, “Who Will Bring

- the Mother Down," *Leviathan*, Vol. 1, no. 5, 1969 ตีพิมพ์ใหม่ชื่อเรื่อง "The Universal Contradiction", *NLR*, no. 59, 1970; Ernest Mandel, "The Laws of Uneven Development, *NLR*, no. 59
33. เกี่ยวกับความสำคัญของธนาคารต่างๆ โปรดอ่าน Nicolaus แหล่งอ้างอิงเดียวกัน; Harry Magdoff, "The Age of Imperialism," *Monthly Review*, vol. 20, no. 5, ตุลาคม 1968 หน้า 23-31 (ปัจจุบันตีพิมพ์ออกเป็นหนังสือชื่อ **Age of Imperialism**, New York, 1969)
 34. ต้องตระหนักกันให้มากถึงความสำคัญของการประสานงานระหว่างทุนเอกชน และทุนของรัฐในญี่ปุ่น การตัดสินใจทุ่มเทการลงทุนในประเทศญี่ปุ่นในตัวเองย่อมเท่ากับป้องกัน "การรั่วไหล" ของทุนออกนอกประเทศ ดังที่เป็นอยู่เช่นในอังกฤษ เป็นต้น การแทรกแซงของรัฐบาลอาจเป็นที่เห็นกันได้ชัด ๆ ในกรณีพิพาทเรื่องผลิตภัณฑ์สิ่งทอกับอเมริกาเมื่อเร็ว ๆ นี้ แม้ว่าญี่ปุ่นจำต้องยอมอ่อนข้อให้กับสหรัฐอเมริกา แต่รัฐบาลซาโตก็ช่วยเงินก้อนใหญ่ให้ทันทีเพื่อแก้ไขผลเสียอันบังเกิดแก่อุตสาหกรรมสิ่งทอ และเป็นไปได้ทีเดียวว่าพวกนายทุนญี่ปุ่นในภาคอุตสาหกรรมที่ก้าวหน้ากว่า ไม่ใช่จะไม่พอใจที่จะเห็นอุตสาหกรรมสิ่งทอซึ่งกำลังตกต่ำอยู่นี้ใกล้ถึงจุดจบเสียทีเดียว (เพราะเป็นอุตสาหกรรมที่มีแผนจะค่อย ๆ ถูกตัดออกไปอยู่แล้ว) ยิ่งกว่านั้น ด้วยทุนอุดหนุนมหาศาลของรัฐบาล บริษัทใหญ่ ๆ อย่างเช่นมิตซูบิ ก็ได้หาทางเลี่ยงข้อจำกัดเรื่องผลิตภัณฑ์สิ่งทอของสหรัฐอเมริกา โดยการจัดตั้งกิจการร่วมขึ้นในฟิลิปปินส์ และสิงคโปร์ ซึ่งได้รับการยกเว้นจากข้อตกลง (*International Herald Tribune*, 17 มีนาคม 1972) มิตซูบิหวังจะให้กิจการร่วมตั้งขึ้นในตอนฤดูร้อนปี 1972 นี้เป็นที่น่าพอใจอย่างยิ่งอันดิของ "การช่วยเหลือ" ของรัฐบาลซึ่งกลับเหตุการณ์กระเทือนให้กลายเป็นผลประโยชน์ไปได้
 35. เป็นต้นว่า บริษัทเยเนอรัล อิเล็กทริก ของสหรัฐอเมริกาควบคุมหุ้นของบริษัทโตเกียว ชิบาอูระ ขนาดยักษ์ของญี่ปุ่นอยู่ร้อยละ 12.6 และเมื่อเร็ว ๆ นี้มีข่าวว่าพยายามจะเข้าควบคุมบริษัทฮิตาชิให้ได้ร้อยละ 10 ดังที่นักเศรษฐศาสตร์โซเวียตคนหนึ่งชี้ให้เห็นว่า แม้แต่หุ้นร้อยละ 10-12 ในกำมือของยักษ์ใหญ่อเมริกันอย่าง ยี.อี. ก็อาจเพียงพอที่จะทำให้มีการควบคุมในขั้นสูงได้ (Ashik Manukian, "Situazioni conflittuali nelle relazioni economiche degli Usa", *Critica Marxista*, no. 5-6, 1971 หน้า 50
 36. Hamza Alavi, "Imperialism Old and New," *Socialist Register*, 1964 หน้า 121; Rodolfo Banfi, "A proposito di Imperialismo di Lenin", *Rivista Storica del Socialismo*, no. 23, 1964..... หน้า 424-5
 37. Arghiri Emmanuel, "White—Settler Colonialism and the Myth of Investment Imperialism", *NLR*, no. 73, 1972, หน้า 4-5
 38. Banfi แหล่งอ้างอิงข้างต้น
 39. Nicolaus แหล่งอ้างอิงข้างต้น; Bob Rowthorn "Imperialism in the Seventies—Unity or Rivalry", *NLR*, no. 69, 1971 หน้า 41
 40. Mandel, *NLR*, No. 59 แหล่งอ้างอิงข้างต้น หน้า 26 พูดถึงปัญหาการตกงานในสภาวะการแข่งขันระหว่างประเทศจักรวรรดินิยมด้วยกัน ประเด็นมีว่าสหรัฐอเมริกาจะพยายามระบายนโยบายการตกงานของตนออกนอกประเทศหรือไม่ และเพราะเหตุใดสหรัฐถึงได้มีอัตราการตกงานสูงที่สุดในบรรดาประเทศนายทุนใหญ่ ๆ ด้วยกัน
 41. โปรดดูหน้า (115) สำหรับอัตราส่วนสินค้าออกของญี่ปุ่นซึ่งต่ำมาก โดยเทียบกับผลผลิตมวลรวมของประเทศ
 42. Rowthorn แหล่งอ้างอิงข้างต้น หน้า 37 ยกปัญหาประเด็นนี้ขึ้นมา แต่มิได้ให้คำตอบ

บันทึกบทผนวก 1

1. *Le Monde*, 19 กุมภาพันธ์ 1970; *The Times*, 10 กุมภาพันธ์ 1970; *The Times*, 13 ตุลาคม 1970
2. งานศึกษาที่ดีที่สุดเกี่ยวกับข้อเสนอโครงการทฤษฎีเมงเทท์ที่มีอยู่ในตอนต้นที่เขียนหนังสือเล่มนี้ คือ บทบรรณาธิการใน *JEJ*, no. 487, 22 กุมภาพันธ์ 1972 โปรดดู *Newsweek* 7 กุมภาพันธ์ 1972, *The Times*, 22 และ 25 กุมภาพันธ์ 1972 รายงานประมาณค่าต่อท่อส่งน้ำมันเทท์ตีพิมพ์ออกมามากกว่ากันระหว่าง 2.5-4 พันล้าน

ดอลลาร์ ส่วนปริมาณส่งน้ำมันที่กำหนดกันไว้ คือ 50 ล้านตันต่อไป ดูจะเป็นที่รบกวนกัน ท่อส่งน้ำมันคงจะมี ความหมายทางทหารอย่างมากสำหรับสหภาพโซเวียต และจะกระทบต่อปัญหาการขนส่งอย่างแรงสำหรับกอง ทักษสหภาพโซเวียตตามเขตชายแดนของจีน และสำหรับกองเรือภาคพื้นแปซิฟิกของโซเวียต นอกจากนี้แล้วยัง จะมีส่วนช่วยเสริมการก่อสร้างโรงงานปิโตรเคมีในแถบไซบีเรียตะวันออกอีกด้วย น่าสังเกตว่า สหภาพโซเวียต ร่วมกับอังกฤษและเชโกสโลวะเกีย ได้ลงมือสร้างสถานีเก็บน้ำมันตามจุดชายแดนของประเทศทั้งสาม ไปแล้ว เพื่อรับการขนส่งระหว่างญี่ปุ่น—ยุโรปผ่านสหภาพโซเวียต ญี่ปุ่นเคยถูกกลุ่มคาร์เทลฝ่ายตะวันตกชักจูงใจให้ ทั้งการเจรจาตกลงเรื่องแก๊สในไซบีเรียมาแล้วในตอนปลายทศวรรษ 1960 และอาจคาดคะเนกันได้ว่าจะ ต้องมีการใช้สิทธิพลบิบบกันอีกอย่างหนักในคราวนี้ แต่ว่าการชักโยในตอนนี้เป็นเรื่องของหลายฝ่ายด้วยกัน ฝ่าย ตะวันตกอาจต้องการให้ญี่ปุ่นกระจายแหล่งน้ำมันของตนออกไปถึงจุดหนึ่ง สหรัฐอเมริกาอาจต้องการให้ สหภาพโซเวียตพัฒนาทรัพยากรของตนขึ้น แล้วก็ยังมิเป็นปัจจัยใหม่และสำคัญอีกในด้านทรัพยากรน้ำมันของ จีน คณะผู้แทนญี่ปุ่นที่เยือนประเทศจีนเมื่อเร็ว ๆ มานี้ได้แถลงให้เป็นที่รู้จักอย่างไม่เป็นทางการว่า จีนต้องการ ให้มีข้อตกลงทางเทคนิคเพื่อพัฒนาแหล่งน้ำมันใหญ่ ๆ ของตน และสหรัฐอเมริกากับญี่ปุ่นก็เป็นที่รู้กันว่ากำลัง แข่งกันอยุ่อย่างคึกคักที่จะเข้าไปมีส่วนด้วย

3. **Le Monde**, 24 กุมภาพันธ์ 1972 ซึ่งเป็นบทความที่เป็นประโยชน์ที่สุดศึกษาถึงแรงกระตุ้นเคลื่อนไหวอย่าง จับพลันทันใด เพื่อปรับปรุงความสัมพันธ์กับภาคพื้นทวีปเอเชีย มีการประกาศการรับรองมองโกเลียเป็นทาง การไม่กี่วันหลังจากนั้น สำหรับการค้าของญี่ปุ่นกับบรรดาประเทศคอมมิวนิสต์ในเอเชียระหว่างปี 1967—1970 โปรดดูตารางที่ 30
4. **Japan Times**, 11 มีนาคม 1971; **Le Monde**, 17 มีนาคม 1971 การเปลี่ยนแปลงใหม่อันสำคัญยิ่งนี้ดูจะ เป็นเรื่องที่ผ่าน ๆ กันไปอย่างเงียบเชียบในหมู่หนังสือพิมพ์อังกฤษ เราเป็นหนี้บุญคุณอย่างยิ่งต่อ Alain Bouc แห่งหนังสือพิมพ์ **Le Monde** ที่ให้ข่าวสารเพิ่มเติมเกี่ยวกับการเยือนนี้ คณะผู้แทนทางทหารชุดนี้มีรัฐมนตรี ช่วยว่าการกลาโหมด้านรัฐสภา คือ ทสึซึยา โยชิฮิโกะ เป็นหัวหน้า และยังประกอบด้วยสมาชิก “จำนวนมาก” ทั้งทหารและพลเรือน สมาชิกคณะผู้แทนนี้กล่าวว่า “หวัง” ที่จะได้รับอนุญาตให้เยือนฐานทัพเรือ ที่ลาดิวอสต็อค (ท่าเรือปิด) และค่ายทหารบางหน่วยตามชายแดนจีน—โซเวียต” (**Japan Times** ฉบับอ้างข้างต้น) เหมือนว่าจะไม่ได้มีการออกแถลงการณ์อะไรหลังการเยือนนี้ซึ่งกินเวลา 11 วันตั้งแต่ 26 เมษายน 1971
5. Noguchi Yuichiro, “The Japanese and American Economics in Asia.”, **Sekai**, กันยายน 1972 หน้า 112—20
6. ไซไก เป็นคำญี่ปุ่นหมายถึง “วงการธุรกิจ—การเงินใหญ่ ๆ”
7. แหล่งอ้างเดียวกัน และบทบรรณาธิการใน **Sekai** ฉบับกรกฎาคม 1972 เรื่อง “Last Report Diplomacy of the Zaikai” (หน้า 154—7)
8. Noguchi แหล่งอ้างข้างต้น
9. “America Cutting in on Siberian Development” (บทบรรณาธิการ, **Asahi Journal** 9 มิถุนายน 1972 หน้า 103—4)

บันทึกบทผนวก 2

1. สำหรับงานศึกษาที่เป็นประโยชน์จนถึงตอนปี 1969 โปรดอ่าน Peter Drysdale, “Mineral and Metals in Japanese-Australian Trade,” **Developing Economies**, vol. 8, no. 2, มิถุนายน 1970 และโปรด อ่าน **Economist**, 15 พฤศจิกายน 1969 (เกี่ยวกับทรัพยากรแร่ธาตุของออสเตรเลีย); **The Times**, 27 ตุลาคม 1970 และ 5 เมษายน 1971. **Observers**, 14 มีนาคม และ 18 เมษายน 1971; **Time**, 5 เมษายน 1971
2. เรื่องการตัดทอน โปรดอ่านภาครุทกิจใน **The Times** เฉพาะอย่างยิ่ง 7, 8 และ 31 มกราคม และ 2, 5 และ 8 กุมภาพันธ์ 1972 เทียบกับ **FEER**, no. 52, 1971 หน้า 34

3. **The Times**, 10 มกราคม 1972
4. **The Times**, 21 มกราคม 1972 (โครงการแก้รัฐธรรมนูญ);
Newsweek, 24 มกราคม 1972 (โครงการน้ำมันมิตซูบิชิ);
The Times, 18 กุมภาพันธ์ 1972 (มิตซูฮุและ Robe River);
The Times, 21 กุมภาพันธ์ 1972 (โรงงานอลูมิเนียม);
5. **Newsweek**, 7 กุมภาพันธ์ 1972

บัจฉิมลิขิต

1. **Financial Times**, 30 สิงหาคม 1972 รายการตั้งงบประมาณการป้องกันประเทศตามที่รายงาน **Sunday Times** ในบรรดาหนังสือพิมพ์หลาย ๆ ฉบับด้วยกันดูจะไม่บังเกิดผลอะไร โปรดดู Box, "Report on Japan 1972" สำหรับรายละเอียดเรื่องสิ่งลึกลับมหัศจรรย์ของงบประมาณป้องกันประเทศ
2. **The Times**, 21 สิงหาคม 1972 กระทรวงคลังประมาณว่าวิธีการนี้จะลดทุนสำรองของญี่ปุ่นลง 1,500 ล้านดอลลาร์ ในเดือน มีนาคม 1973
3. **The Times**, 21 และ 22 กันยายน 1972
4. **The Times**, 12 กันยายน 1972; **Financial Times**, 30 สิงหาคม 1972 และ **FEER** 16 กันยายน 1972 หน้า 32
5. ตัวเลขจำนวน 4 ล้านดอลลาร์ เป็นการประมาณในนิตยสาร **FEER**, 9 กันยายน 1972 หน้า 12 **Pacific Imperialism Notebook**, vol. 3 no. 4 (เมษายน 1972) หน้า 143 อธิบายวิธีการต่างๆ ในการคำนวณดุลการค้า และผลลัพธ์อันขัดแย้งแตกต่างกันไป
6. **The Times**, 2 กันยายน 1972
7. **The Times**, 12 และ 22 กันยายน 1972
8. **Time**, 11 กันยายน 1972
9. **The Times**, 2 กันยายน 1972
10. **FEER**, 9 กันยายน 1972 หน้า 12; **The Times**, 2 กันยายน 1972 และ **PR** 36, 8 กันยายน 1972, หน้า 20 พูดถึงปฏิกริยาอันระมัดระวังของจีนต่อการประชุมที่ชวาย
11. **Sunday Telegraph**, 1 ตุลาคม 1972
12. สำหรับคำอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับคณะรัฐบาลทานากะ และหลักฐานแสดงลักษณะปฏิกริยาของคณะรัฐบาลนี้ โปรดอ่าน Muto Ichiyo, "Nothing to Offer—Tanaka Kakuei Steps into Power" **Ampo**, no. 13—14, พฤษภาคม—กรกฎาคม 1972 หน้า 3—6 และหน้า 255—6
13. **The Times**, 30 กันยายน 1972
14. **The Times**, 26 กันยายน 1972
15. แสดงการณ์กล่าวว่ “ฝ่ายญี่ปุ่นสำนึกถึงความรับผิดชอบของญี่ปุ่นที่ก่อสงครามยั้งความเสียหายใหญ่หลวงแก่ประชาชนจีนในอดีต และขอประณามตัวเองอย่างยิ่ง” ทานากะพูดแต่เพียงว่าตนกำลังพะวงอยู่กับ “การสำรวจตรวจสอบตนเองอย่างลึกซึ้ง” เกี่ยวกับ “ความยุ่งยากทั้งหลาย” (สมัยสงคราม)
16. **Pyongyang Times**, 16 กันยายน 1972 หน้า 6 สำหรับรายละเอียดเพิ่มเติมของการเจรจา โปรดดู **FEER**, 13 กันยายน 1972 หน้า 13—14 สำหรับข้อความรู้เรื่องภูมิหลังของการเจรจารวมทั้งการที่ญี่ปุ่นต้องการกระชับการควบคุมเงินกู้แก่สาธารณรัฐเกาหลี โปรดดู Nakagawa Nabuo, "The End of the ASPAC Period", **Sekai**, สิงหาคม 1972 หน้า 127—34 องค์การแอสแพค คือ Asian and Pacific Council ตั้งขึ้นที่กรุงเซอูลโดยการริเริ่มส่วนใหญ่ของเกาหลีใต้ เพื่อเป็นกลุ่มต่อต้านคอมมิวนิสต์ในเอเชียตะวันตกและตะวันออกเฉียงใต้

17. **FEER**, 12 สิงหาคม 1972 หน้า 28 การค้าเดือนมกราคม—มิถุนายน เสียดุลให้ประโยชน์กับฝ่ายญี่ปุ่นอย่างมากมาย แม้ว่าการค้าระหว่างโตเกียว—เบียงยาง จนถึงตอนนี้จะสมดุลกันก็ตาม การค้าที่เพิ่มขึ้นในตอนต้นปี 1972 เป็นผลภายหลังการลงนามในสัญญาการค้าส่วนเอกชนในเดือน มกราคม ซึ่งต้องการให้เพิ่มพูนการค้าสองฝ่ายถึง 500 ล้านดอลลาร์ในตอนสิ้นปี 1976 (โปรดดู **Pacific Imperialism Notebook**, vol. 3, no. 4, เมษายน 1972 หน้า 124—5) ญี่ปุ่นมีส่วนชกไข้อยู่หลังจากในการเจรจาระหว่างเกาหลีเหนือ—เกาหลีใต้ เรื่องการเจรจาปรองดอง Nakagawa Nobuo, "The End of The ASPAC Period".... และ Saito Takashi, "New Developments in the Korean Unification Problem," **Sekai**, กันยายน 1972 หน้า 88—98
18. Murata Goro, "Japanese Imperialism and Oil in Asia, (Economic Analysis 3)," **Ampo** no. 13—14 พฤษภาคม—กรกฎาคม 1972 หน้า 58 บทความสามตอนของมูราตะนี้ เป็นแหล่ง เวมรู้อันมีค่ายิ่งเกี่ยวกับจักรวรรดินิยมญี่ปุ่น
19. Noguchi Yuichiro, "The Japanese and American Economies in Asia," **Sekai**, กันยายน 1972 หน้า 112—20
20. **Financial Times**, 30 สิงหาคม 1972 **Peking Review** รายงานอย่างชื่นชมถึงการชุมนุมประท้วงย่อย ๆ ในฮกไกโด เรื่องหมู่เกาะตอนเหนือเหล่านี้
21. Nomura Koichi, "The Ideological Composition of Sino-Japanese Relations," **Sekai**, สิงหาคม 1972 หน้า 18
22. Muto **Ampo**, no. 13—14 แหล่งอ้างอิงต้น **FEER**, 15 กรกฎาคม 1972 หน้า 11 ("อินาบะเป็นผู้นำสงคราม ที่รู้จักกันดี..... เขาสนับสนุนให้ตัดทอนเสรีภาพบางอย่าง และเรียกร้องให้มีการสร้างอาวุธทางทหาร..... เห็นได้ชัด ๆ ว่า มีแนวทัศน์นะฝ่ายขวาอยู่ในตำแหน่งรัฐมนตรีสำคัญ ๆ)
23. Muto, **Ampo**, no. 13—14 แหล่งอ้างอิงต้น หน้า 6
24. "The Tanaka Administration and Its Honeymoon with the Zikai," **Sekai** (บทบรรณาธิการ), กันยายน 1972 หน้า 158